HVETBO HERRED

BESKREVET AF

CARL KLITGAARD

1. DEL

AALBORG
I KOMMISSION HOS OLUF KRISTENSEN, PANDRUP, AABYBRO
TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET

Udgivet med Understøttelse af den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

NAAR *jeg her for Offentligheden fremlægger 1. Del af den Beskrivelse af Hvetbo Herred, som jeg i en Aarrække har arbejdet paa, er det mig en kjær Pligt at bringe min bedste Tak til enhver, der ved at yde mig en større eller mindre Haandsrækning har bidraget til Arbejdets Fremme.*

Jeg maa i første Række nævne Direktionen for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, som ved at tilstaa mig Understøttelse har gjort mig det muligt at samle og udgive et i Forhold til Sideantallet saa bekosteligt Arbejde, og ikke ringere Tak skylder jeg Hr. Rigsarkivar Secher for den Liberalitet, hvormed Rigsarkivaren overlod mig til Afbenyttelse sin righoldige Samling Afskrifter o. l. vedrørende Herredets Historie, samt for den Interesse, Rigsarkivaren har vist mit Arbejde, bl. a. ved paa mange Maader at yde mig sin Vejledning. Endvidere takker jeg Dhrr. Dr. phil. H. F. Feilberg, Arkivarerne Thiset og Saxild, Arkivassistenterne Bidstrup og Nygård, Overbibliothekar Lange, Generalpostdirektør Kiørboe, Dr. phil. A. Heise, Pastor Vilhelm Bang, Dr. phil. Villads Christensen, Dr. phil. H. F. Rørdam, Kontorist Enevoldsen, Justitsraad Lønborg Friis, Stabssergent Danielsen, Etatsraad V. Boesen, Bibliothekar Fabritius og Cand. phil. Sigurd Nygård; Rigsarkivet, Nationalmuseet, Statistisk Bureau, Statsbiblioteket i Aarhus og Hvetbo Herreds Sparekasse, Herredets Præster og Lærere samt alle

de mange — jeg formaar ikke at nævne deres Navne — som velvilligst have givet mig Oplysninger eller paa anden Maade ydet mig Støtte.

Havde jeg — da jeg i sin Tid tog fat paa Arbejdet — vidst, hvor møjsommeligt og bekosteligt det vilde blive, og hvor store Forkundskaber, der paa mange Omraader udkræves hos den, som til fuld Tilfredshed skal løse en Opgave som den foreliggende, da havde jeg næppe vovet mig i Gang dermed; men Vanskelighederne lod sig ikke til Syne paa én Gang, og den Interesse, som adskillige af Herredets Beboere nærede for Foretagendet, var mig til Opmuntring; — jeg arbejdede videre efter bedste Evne og er altsaa nu naaet saa vidt, at 1. Del foreligger trykt, medens 2. Del (indeholdende de specielle Sognebeskrivelser) er afsluttet som Manuskript og agtes udgivet ledsaget af Sognekort og Navneregister for baade 1. og 2. Del, hvis det med Tiden maatte lykkes mig at tilvejebringe de fornødne Pengemidler dertil.

En og anden vil vel finde, at Fremstillingen af de almindelige historiske Forhold paa flere Punkter er for bred, og jeg skal ikke nægte, at jeg maaske har taget vel meget Hensyn til de Læsere, der ikke have videre Forkundskaber, ligesom jeg maaske ogsaa hist og her har medtaget for mange Detailler; men jeg har hellere villet medtage for meget end for lidt og tror, at adskillige ville paaskjønne det.

Maatte Bogen nu blive til nogen Fornøjelse og Oplysning for Hvetboerne i Særdeleshed, og maatte den kritiske Læser se lidt velvilligt paa den!

Aalborg, August 1906.

C. KLITGAARD.

Forkortelser.

Agrarhist. St.	= Christensen: Agrarhistoriske Studier.
A. S.	= Aalborghus m. fl. Amters Skifter.
Begtrup VI.	= Begtrup: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark, 6. Bind.
D. A. A.	= Hiort-Lorenzen og Thiset: Danmarks Adels Aarbog.
D. A.	= Pontoppidan: Den danske Atlas.
D. M.	= Danske Magazin.
Erslevs Repert.	= Erslev: Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen.
J 1.	= Jordebog fra 1568.
J 2.	= Skatteafskrivningsbog for Aalborghus m. fl. Amter fra ca. 1714.
J. E.	= Jydske Efterretninger.
J. S.	= Samlinger til jydsk Historie og Topografi.
K. B.	= Kancelliets Brevbøger, udgivne af Rigsarkivet.
Kbg.	= Kirkebog.
Ma.	= Markbogen af 1683.
Mo.	= Modelbogen af 1688.
M. 1 (eller Matr. 1)	= Matriklen af 1662.
M. 2 (eller Matr. 2)	= Matriklen af 1690.
N.	= Nielsen: Personalhist. Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg.
P.	= Præsteindberetning.
Regesta.	= Regesta diplomatica historiæ Danicæ.
Trap III.	= Trap: Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 3. Udgave.
T.	= Eng- og Græsningstaxationen af 1683.
Tgb.	= Tingbog.
T. S. Pap.	= Topografiske Samlinger paa Papir.
T. S. Perg.	= Topografiske Samlinger paa Pergament.
Æ. d. A.	= Becker: De ældste danske Arkivregistraturer.

Indhold.

Rettelser [1].

Side	6, Linje	9	f. o.	— efter den her, læs: efter at den her
—	27, —	6	f. n.	— Præstens, læs: Præsten
—	35, —	7	f. n.	— $^{27}/_{180}$, læs: $^{27}/_{1807}$
—	41, Anm.	3		— Doonlitt, læs: Doonklitt
—	45, Linje	2	f. o.	— Herredes, læs: Herreds
—	46, —	9	f. o.	— Sand op, læs: Sand op paa
—	69, —	6	f. n.	— Sagne, læs: Sagn
—	81, —	12	f. n.	— Beboere, læs: Beboerne
—	93, —	12	f. o.	— Jordbog, læs: Jordebog
—	94, —	3	f. o.	— Jordbog, læs: Jordebog
—	94, Anm.	3		— Aalborg, læs: Aalborgh.
—	96, Linje	16	f. n.	— for 1714, læs: fra ca. 1714
—	100, —	8	f. o.	— Jorden, læs: Jordan
—	110. —	9	f. n.	— Recesen, læs: Recessen
—	113, Anm.	1,		— Økonomisk, læs: Økonomiske
—	116, Linje	9	f. n.	— Vestergaard, læs: Vestrupgaard
—	137, —	14	f. o.	— Landæmnd, læs: Landmænd
—	143, —	7	f. o.	— Ordrene, læs: Ordrerne
—	143, —	11	f. o.	— Kongegodset, læs: Krongodset
—	156, —	6	f. n.	— Snurrevaadet, læs: Snurrevaaddet
—	157, —	2	f. o.	— Farvands, læs: Farvandes
—	157, —	8	f. n.	— Aarene, læs: Aarerne
—	162, —	1	f. o.	— [2]), læs: [1])
—	165, —	16	f. o.	— redede, læs: reddede
—	168, —	12	f. n.	— fik de, læs: plejede de .... at faa
—	187, —	12	f. o.	— Haveri, læs: Havari
—	187, Anm. 2, Linje	3	f. n.	— Ordet »tog« udgaar

[1]) Jeg har her set bort fra adskillige sproglige Forsyndelser, i Særdeleshed Cimbricismer som (S. 136) »blev tilkjendt« i Stedet for »fik tilkjendt«, (S. 168) »var bevilget« i Stedet for »havde faaet bevilget« o. fl.

Side 194, Linje 3 f. n. — Leen og Leensmænd, læs: Len og Lensmænd
— 198, — 2 f. n. — Embedsmand, læs: Embedsmænd
— 200, — 10 f. o. — Reformationerne, l.: Reformationen
— 204, — 2 f. o. — $^{11}/_{6}$ s. A., læs: † $^{11}/_{6}$ s. A.
— 207, Anm. 1, — Samling, læs: Samlinger
— 243, — 1, — J. E., læs: J. S.
— 258, Linje 4 f. o. — Lutter om, læs: Lutter am
— 259, — 15 f. o. — Hertinget, læs: Herredstinget
— 263, — 1 f. o. — omhandlede, læs: omhandlende
— 268, — 16 f. n. — Divisionskvarterne, læs: Divisionskvartererne
— 268, Anm. 2 — ligge, læs: ligger

I.

HERREDETS NAVN, UDSTRÆKNING OG BESKAFFENHED, VANDLØB OG SØER.

Ligesom de fleste andre territorialt afgrænsede Herreder har *Hvetbo* Herred *Navn* efter Beboerne og ikke — som det ellers er almindeligt — efter en By eller efter fremherskende Terrænforhold, saaledes som f. Expl. Børglum, Vennebjerg, Kjær, Fleskum Herreder o. s. v.[1]) Det nævnes saavidt vides første Gang i Kong Valdemars Jordebog, der er affattet 1231, og da kaldes det »*Hwet*«, en Benævnelse, der ogsaa anvendes i de nærmest efterfølgende Aarhundreder[2]), og som forøvrigt endnu den Dag i Dag

[1]) Ogsaa de Landsting, under hvis Jurisdiktion et mindre, afgrænset Landomraade hørte, havde Navne, der viste hen til de paagjældende Landsdeles Beboere, saaledes Fyn*bo*, Falster*bo*, Møn*bo*, Sjællands*far* og Laalands*far* Landsting, modsat Viborg Landsting.

[2]) 1325 nævnes Ingvar Tollisøn de Hwæt, formentlig d. s., der 1335 anføres som Væbner [Erslevs Repert. 1415 og 1726], og 1374 nævnes 3 Gaarde i Wæth, som Anders Offesen Hvide da pantsatte til Kong Valdemar. I Æ. d. A. I., 100 og 412 henføres ganske vist dette Væth til Ørum Sogn, Galten Herred, men da det i Dokumentet siges at ligge i Aalborg Læn, maa det uden Tvivl være Hvetbo Herred, der menes. 1434 og 1525 kaldes Herredet ligeledes Hwet, men sidstnævnte Aar staar Formen Hvetbo dog Side om Side med Hwet (Huetbo hæreth, Jetsmark paa Hwet), og forøvrigt træffe vi allerede 1350 Formen Hvetbo [D. M. 4 R. II. Bd., 48, og Erslevs Repert. 2250].

anvendes i Personnavne (Tilnavne), men hvis Betydning eller Afledning det er forbeholdt Fremtiden at tolke. Der er vel i Tidens Løb fremkommen adskillige Gisninger, men de forkastes alle af Nutidens Stednavnetolkere[1]).

Naar Hvetbo Herred ovenfor siges at være territorialt afgrænset, er dette vel næppe helt korrekt med dets nuværende Udstrækning og Beskaffenhed for Øje; thi dels findes der paa en stor Strækning ingen naturlig Adskillelse mellem Hvetbo og Ø. Han Herreder, og dels hører saavel Øen Gjøl som den Del af Jetsmark Sogn, der ligger østen for Ryaa, i vore Dage til Hvetbo Herred. Skulle vi derfor have den rette Forstaaelse af den omskrevne Afgrænsning, der har været medvirkende til Dannelsen af Herredets Navn, bliver det nødvendigt for os at kaste et Blik tilbage gjennem de svundne Sekler.

Som bekjendt er vort Fædreland af sén Oprindelse sammenlignet med Størstedelen af det øvrige Evropa; i hin fjærne Tid, da Isen som en mægtig og uimodstaaelig Flodbølge skød sig mod Syd og Vest fra den skandinaviske Halvø og Østersøegnene, var

[1]) Foruden den meget »lærde« Tolkning i Scriptores Rer. Dan. T. 7, Side 561 (efter hvilken Hwet skulde kunne jævnføres med angelsaxisk hive, islandsk hiu og være det samme som Bolig eller Familie) er Hwet bleven jævnført med Vad eller Væt (Vadested), og endelig har Præsten Hans Winde i Saltum et Brev fra 1738 givet følgende Forklaring, der vist maa anses for at være Folkeetymologi: »Endelig er at observere, at dette lidet Herred, som ligger i Vendsyssel i Sønder og Nør, tvert for de andre Herreder, som strækker sig i Øster og Vester, skal deraf være kaldet af de gamle Hvetboe qvari Hovetboe eller Tvertboe Herred . . . .« [Thottske Saml. i Fol Nr. 751].

Danmark næppe »opdukket af Bølgen«, men bestod af Grunde, hvorpaa Isen lejrede sig, og hvor den, efterhaanden som den smeltede, efterlod de medførte Sten og det ved Skuringen frembragte Grus og Sand. Derved højnedes Grundene, og samtidig antages en almindelig Landhævning at have fundet Sted, saa at Danmark ved Istidens Slutning laa højt over Havet, — højere end nu[1]). Det er saaledes af Geologerne paavist, at Størstedelen af Hvetbo Herred da laa ca. 6 Fod højere over Havfladen end nu, og de kunne endvidere fortælle os, at efter Hævningen i Senistiden[2]) fulgte der en Sænkningsperiode, hvorunder en stor Del af Landet atter kom under Vand.

Da Landet antages at være bleven befolket samtidig med eller mulig før denne Sænkning, den saakaldte Litorina Sænkning[3]), havde naaet sit Maximum, ville vi forsøge at danne os et Billede af den her beskrevne Egns Udseende paa hin Tid, da Stenalderhavet omkransede den.

[1]) Om Herredets geologiske Forhold se »Danmarks geol. Unders.« 1. R. Nr. 3. Egentlig har der allerede i Istiden fundet to Landhævninger Sted, afbrudte af en Landsænkning. Medens saavel Kridtet, der kun træffes i Herredets sydlige Del (ved *Kaas*, *Lundergaard*, hvor der er maalt ca. 260 Fod, uden at man naaede gennem Laget, ved *Toftegaard* o. fl. Steder) som Leret ved *Lundergaards Teglværk* (Yoldialer, ɔ: Ler med Rester af Yoldia Muslinger i) er afsat under Havfladen, er Leret ved *Saltum* og *Pirupshvarre* antagelig afsat over Havfladen. Af *senere* Oprindelse er Leret, der findes i Egnen omkring *Purkjær* og *Albæk*; dette er afsat under Havfladen, efter at en Landsænkning havde fundet Sted.

[2]) Kystlinjen fra denne Hævningsperiode kan ved Frederikshavn spores i en Højde af 180 – 185 Fod over Havet. Ved Saltum ligger den ca. 105 Fod over Havfladen, og mindst har Hævningen været i Herredets sydlige Del.

[3]) egentlig Kystsænkning, litus = Kyst.

Betragte vi et med Højdetal forsynet Kort, ville vi se, at Hvetbo Herreds Højland bestaar af 3 »Bakkeøer«, nemlig *Saltum* Bakkeø (omfattende Saltum, Ingstrup [1]), Hjermeslev og Alstrup Sogne), der i Ørnbjerg naar en Højde af 137 Fod over Havet, *Hune Bakkeø* og den lave, flade Bakkeø omkring *Jetsmark Kirke.* Hele den sydlige Del af Herredet er derimod Lavland, ja mange Steder, som ved Kjølvring, Ulvskoven, Fristrup og Røngaardene er Højden over Havfladen kun ringe, — 4—6 Fod.

Tænke vi os, at Landet atter sænkede sig, indtil det havde samme Højde, som da det ældre Stenalderfok tog det i Besiddelse, d. v. s. 20—30 Fod, vilde Hvetbo Herreds Omrids blive meget forandret, idet det fra at være en sammenhængende Landsdel vilde blive forvandlet til 3—4 stærkt indskaarne Øer.

I den tidligste Stenalder førte et bredt Sund fra Vesterhavet nord og øst om *Ingstrup—Hjermeslev—Alstrup* til Vildmosen, der da laa fuldstændig under Vand, og fra denne førte atter et bredt Sund syd om *Jetsmark* og *Hune* ud til Havet. Fra disse Sunde gik talrige Forgreninger eller Vige ind i det tilstødende Land, saaledes en langs Lavningen mellem *Vestermark* og *Kjettrupgaard*, en mellem *Trudslev* og *Vestermark*, en fra *Borup* ned mod *Ingstrup Præstegaard* og en ned mod *Ingstrup østre Skole.* En større Fjord adskilte *Ingstrup* og *Hjermeslev* Sogne [2]), og fra Vildmosehavet, der mellem *Sønder*

[1]) Partiet omkring Ingstrup Kirke kunde maaske karakteriseres som en selvstændig lille Bakkeø.

[2]) Denne Fjord har mulig ved Neder Jonstrup staaet i Forbindelse med Fjorden, der strakte sig fra Klitladen vest om Vestermark og Brødslev ned mod Jonstrup, men paa det her omhandlede Tidspunkt var det indre af disse Fjorde maaske Sumpe. Dr. Jessen omtaler i hvert Fald ikke Partiet omkring Ingstrup Kirke som en særskilt lille Ø paa Litorinasænkningens Tid i det foran citerede Bind af Danm. geol. Undersøgelser.

Saltum—Østrup og *Risager—Kvorup* bredte sig over de derværende Eng- og Kjærstrækninger, førte en Fjordarm ind mellem *Ribergaard* og *Vestrup* henimod *Dommerborg*, ja maaske endog ud til Havet, medens en anden Arm strakte sig fra *Huneby* ned til det store Sund, der syd om *Jetsmark* forbandt Vildmosehavet med Vesterhavet.

De fleste af disse Fjorde vare dog ikke dybe, og navnlig gjælder det den sidstnævnte, hvor der end ikke er fundet Rester af Havdyr eller Saltvandsbløddyr i Aflejringerne. Dette er derimod i høj Grad Tilfældet i Hovedløbene af det Sund, der da omgav Herredet, saaledes ved *Alstrup, S. Saltum, Rendbæk, Purkjær* o. fl. Steder, og i Terrænet mellem *Bedholm* og *Toftegaard* gaa de skalførende Ler- og Sandlag endog over til virkelige Skallag og Østersbanker, der kunne være over 15 Fod tykke; en saadan Forskjel hidrører fra, at Vandet i Vigene var mindre saltholdigt og mindre friskt end i de dybere Hovedløb, hvor der var stærkere Strøm.

Tydeligst fremtræder Kystlinjerne fra denne Sænkningsperiode paa Jetsmark Bakkeøens Sydøstside, hvor Afgnavningsafsatser (Erosionsterrasser) findes i en Højde af en Snes Fod over Havet, samt langs Saltum—Huneøernes Vestside, hvor den gamle Kystlinje staar som en stejl Skrænt (Lien og Kjettrup Bjærge) ned mod den ca. 1600 Alen brede Strandflade. Denne synes at være af temmelig ny Oprin-

delse[1]) og tiltager stadig i Bredde; sammenholder man saaledes Maalene fra 1787 (Videnskabernes Selskabs Kort) med Maalene fra 1887 (Generalstabens), synes Landet i Herredets nordlige Del — mellem Nybæk og Grønhøj — at være tiltaget ca. 380 Fod, ved Grønhøj har Kysten holdt sig konstant; ved Sønder Kjettrup er der lagt 890 Fod og ved Blokhus 480 Fod til i det nævnte Hundredaar.

Saavel før som efter den her omskrevne Sænkning fandt Sted, var Landet for en stor Del dækket af Egeskove, der havde afløst de ældre Fyrre- og endnu ældre Bævreasp-Skove, og det er vel Vidnesbyrd om disse, vi træffe rundt om i Moserne, saaledes for Egetræernes Vedkommende særlig i Dalstrøgene omkring Saltum og Hjermeslev, hvor dette Træ synes at have været Skovtræ langt ind i den historiske Tid [se nærmere under Afsnittet om Skove][2]).

[1]) Paa denne med Klitter og Smaasletter afvexlende Stranddannelse, der kun ligger ca. 10—20 Fod over Havfladen, er der saavidt vides aldrig fundet Gjenstande fra Oldtiden eller Middelalderen. Var den ikke skjærmet af en høj og bred Klitrække, vilde Havet endnu ved Paalandsstorme kunne overskylle den, og at dette er sket i ret stor Udstrækning for mindre end 100 Aar siden ses bl. a. af, at et lille Fartøj under en Storm 1820 drev op paa Agrene i den sydlige Del af Blokhus, hvor Havklitten da var meget lavere end nu. Ligeledes traf man for nogle Aar siden ved Brøndgravning ved Pirupshvarre paa et gammelt Vrag omtrent helt oppe ved Lien. Under Julestormen 1902 steg Havet ved Blokhus ca. 15 Fod over dagligt Vande.

[2]) Ved Brøndboring i Foraaret 1903 ved Fabrikant Kjærs Villa i Blokhus traf man i 60 Fods Dybde og ca. 40 Fod under Havfladen paa et Stykke Egetræ, som det tog en Del Tid at gjennembore; — hvorledes er dette kommen ned i denne Dybde? Er det et Stykke af et Skib, maa her jo i forholdsvis sen Tid have været dybt Vand, og er det en Rest fra Fortidens Egeskove, maa Landet da have strakt sig længere mod Vest end nu.

Som allerede omtalt antages Landet at være bleven befolket omtrent samtidig med, at denne Sænkning var paa sit højeste, og at Stenalderfolket ogsaa tog Hvetbo Herred i Besiddelse, se vi af de talrige Gravhøje fra hin Tid, der findes særlig i Herredets nordlige og vestlige Del, saavel som ogsaa af enkelte Mosefund; Saltheim (ɔ: Saltum) var maaske Benævnelsen for hele denne Egn, idet dette Navn, der hører til den ældste Stednavneklasse, godt kan oversættes paa nydansk som Havegnen.

Allerede i Stenalderen begyndte Landet paany at hæve sig, og denne Hævning vedblev, indtil det i de nærmeste Aarhundreder efter Kristi Fødsel havde naaet den Højde over Havfladen, som det nu indtager. Hvetbo Herred kan derfor ikke i historisk Tid, d. v. s. efter ca. Aar 800, have bestaaet af en eller flere havomflydte Øer, men det var dog saa omgivet af Vandløb, Søer og Moser, at det baade territorialt og kulturelt maatte betragtes som en Ø, hvilket ogsaa den Aar 1525 brugte Betegnelse »Jetsmark paa Hwet«[1]) synes at stadfæste, og endnu vil man ved Sammenligning mellem Hvetbo og de omliggende Herreders, særlig Børglum og Ø. Han Herreds, Talesprog kunne eftervise denne Afgrænsning[2]).

[1]) D. M. 4, II., 48.

[2]) Naar Ingstrup Sø og Nols Sø paa Kort fra det 17. Aarhundrede (saaledes Johannes Mejers fra 1650, gl. kgl. Saml. i Fol. Nr. 713) vises som aabne Fjorde, maa dette absolut anses for urigtigt; men disse Kort ere jo ogsaa i mange andre Henseender upaalidelige.

Idet Sundene og Fjordvigene ved Landets Hævning forsvandt, fremkom der nemlig paa de Steder, hvor der havde været mindst Vand, en stor Del Kjær- og Mosestrækninger, og paa de dybere Steder forvandledes Fjordene til Indsøer eller Vandløb; saaledes opstod der langs Herredets nordlige Kant den store *Ingstrup* Sø, der antagelig havde Afløb til Vesterhavet indtil Sandflugten stoppede det; mellem Saltum og Jetsmark Bakkeøerne fremkom *Østrup* Sø og de omliggende Kjærstrækninger, og Sundet syd om Jetsmark-Øen forvandledes til de store Eng- og Mosestrækninger, som herfra gaa mod sydøst til Limfjorden og mod nordvest til Vesterhavet, samt til *Hellede* Sø, der formodentlig i ældre Tid har bredt sig over et stort Omraade.

Da Vildmosen, der ogsaa havde været dækket af Stenalderhavet, forvandledes til en Indsø, begyndte Mosedannelsen at finde Sted, og efterhaanden højnede den sig saaledes, at den fra at være en Sø blev til en Højmose med Fald mod Ydersiderne[1]). Derved fremkom den Lavning langs Hvetbo Herreds østlige Side, i hvilken *Ryaa* nu løber. Da denne er Herredets vigtigste Vandløb, og da det tillige kan anses for ønskeligt at skjænke Herredets *Søer* og *Vandløb*, af hvilke vi ovenfor have nævnt flere, en mere indgaaende Omtale, hidsættes følgende:

Ryaa, der paa en lang Strækning danner den egentlige Herredsgrænse, idet den Del af Hvetbo Herred, som ligger øst for Aaen, indtil Aar 1880 hørte til Kjær Herred, har sit Udspring ved Foden af »Jydske Aas« paa Grænsen af Dronninglund og Børglum Herreder, og herfra løber den overvejende i vestlig Retning, indtil den støder mod Hvetbo Herred paa det Sted, hvor Alstrup og Hjermeslev Sogne mødes. Her optager den den nordfra kommende *Assenbæk* eller *Tjenbæk*, der forhen kom fra Ingstrup Sø, men som nu maa betragtes som en Fortsættelse af *Kjælder-grøften* (som tidligere udmundede i Ingstrup Søs nordlige Ende), i Forbindelse med *Møllebækken* (som kommende fra Egnen omkring Myrtue og Stride forhen udmundede i Ingstrup Søs sydlige Ende). Over Assenbæk var der allerede tidlig slaaet Bro, ligesom dette forudsætter, at der var anlagt Vase over Mosedragene paa begge Sider af Bækken. Denne Bro laa antagelig ca. 300 Alen fra Bækkens Udløb i Aaen; thi ca. 1848 fandtes her Rester af meget svært Egetømmer og talrige Kampesten, ligesom det tydeligt skjønnedes, at Overfærdselsstedet naaede mange Alen til begge Sider af Vandløbets nuværende Bredde. Af Stenene, hvoraf en stor Del vare af en Haands Størrelse, blev der bortkjørt 50—100 Læs; men endnu findes der mange, dækkede af ca. 3 Alen Jord. Endvidere fandtes et Hjortegevir, nogle Takker af et, samt 2 Jernspyd, af hvilke det ene gik i Stykker ved Optagelsen og det andet senere bortkom. Spydene vare ca. 1 Alen lange og forsynede med en Dølle af ca. 4 Tommers Længde, og endvidere vare de firkantede og hulslebne. [Meddelt af Sognefoged Lars Jensen, Nymark i Alstrup.] Da Spydene vist maa henføres til Middelalderen, har her maaske allerede da været Overfartssted, og det er vel denne Assenbæk Bro, der 1573 forlænedes til Admiral Peder Munk. Den nævnes da sammen med

[1]) At Mosen har bredt sig ses bl. a. af, at man har fundet Jernalderbegravelser under Mosedækket i Mosens nordlige Del.

Lerbæk Bro som liggende til Hammelmose Mølle, og Hvetbo Herredsmænd gav Brokorn dertil[1]).

Efterat *Ryaa* er naaet til Hvetbo Herreds Grænse, bøjer den mod Syd og har nu overvejende sydligt Løb, indtil den tilsidst udmunder i Limfjorden. Under sit Løb langs Herredets Østside optager den en stor Del Vandløb, som næsten gjennemskjære Herredet, idet Vandskjellet gaar langs Herredets vestlige Side. De vigtigste af disse ere: *Porsbæk* (kommer oppe fra N. Saltums Højland og løber i sydøstlig Retning mellem Torpet og S. Saltum ned over Villerup Kjær), *Debbelbæk* (er egentlig en Gren af Ryaa; den optager *Ilbæk*, som kommer fra S. Saltum, og *Hvolbæk*, der under Navnene *Rylterbæk* og *Graastens Rende* har gjennemløbet Strækningen Saltum Tørvedale — Østrup — Bunken — Saltum Kjær. Graastens Rende har atter et lille Tilløb, der kaldes *Lerbæk*) og *Albæk*. Tidligere var Albæk Afløbet for Østrup Sø, men efter dennes Udtørring er Albæk en Fortsættelse af nævnte Søs to Tilløb, *Hunebæk* og *Elsbæk*. Hunebæk begynder i Hune Sogns sydvestlige Del, hvor den faar Tilløb fra Rødhus Luner; den gjennemløb tidligere Hellede Sø, men Løbet er

[1]) [K. B. 259] 1636 $^{27}/_{2}$ stævnede Niels Mørk nogle Mænd, der resterede med Brokorn til Assenbæk Bro [Tgb.]. Af en Rettertingsdom af 1602 $^{15}/_{4}$ angaaende Hammelmoses Ejendomsjord ses, at Stedet, hvor Ryaa og Assenbæk løb sammen, forhen kaldtes *Ravnehøl*. I de til samme Sag hørende Dokumenter — et Brev af Hvetbo Herredsting 1423, en Lovhævd paa Hammelmose af 1465 samt et Tingsvidne af Jerslev Herredsting 1541, omhandlende Hammelmoses rette Endel — nævnes adskillige Vandløb i Gaardens Nærhed, saaledes Gammel Aa, Fovelbæk (Fuglbæk) og Rigses Aa, samt andre Lokaliteter. [Secher: Rettertingsdomme 1595–1604, S. 364, jvf. Æ. d. A. III, 83]

nu forandret, saa det gjennem en Kanal gaar nord om den nu udtørrede Sø og derefter i Nord og Øst (i det gamle Løb) over Kvorup Kjær omtrent op til Hune By og siden mod Øst, indtil det har passeret den udtørrede Østrup Sø. Bækken danner paa en lang Strækning Skjel mellem Jetsmark og Hune Sogne, og den var i ældre Tider saa vandrig om Vinteren, at det kunde volde Vanskeligheder at passere den. I Nærheden af Hune Kro delte Bækken sig i to Løb, hvoraf det nuværende er det sydligste; det nordligste gik op til Hune Kro og derfra norden om det nuværende Hune Kjær. Dette nordlige Løb kaldtes formodentlig *Asbæk;* thi af gamle Dokumenter ses, at S. Brogaard ogsaa kaldtes »ved Asbæk«. Omtrent parallelt med Hune Bæk og tilsidst udmundende heri løber nord om Kvorup en lille Bæk, kaldet *Sortbæk*.

Elsbæk kommer ude fra Faarup Klit og løber i den tidligere omtalte Lavning mellem Dommerborg og Vestrup, idet den danner Skjel mellem Saltum og Hune Sogne. Ligesom Hunebæk udmundede den forhen i Østrup Sø, men gaar nu under Navnet *Landbæk* eller *Søbæk* norden om den forhenværende Sø og forener sig derefter med Hune Bæk eller Albæk.

Efter at *Ryaa* har optaget Albæk, modtager den kke betydeligere Vandløb vest fra før i Jetsmark Sogns sydlige Del[1]), hvor *Mergelsbæk* (kommende fra den tidligere Sø »Slettens Vande«) med dens Tilløb *Øxenbæk* (løber langs Mosens østlige Side

[1]) Mellem Sigsgaard og Pilgaard findes et gammelt Vandløb, *Ilgrøften*, der øst for Pilgaard har Udløb i Ryaa, men hvis oprindelige Løb ikke lader sig paavise paa Grund af de foretagne Reguleringer.

vest om Bleggrav gjennem Moseby) samt *Bedholmsbæk* udmunde i den. I Hvetbo Herreds sydlige Del optager Ryaa *Bovsbæk* eller *Kjølvring Rende* (kommer ude fra Ulvskoven og udmunder i Aaen tæt ved Kjølvring Gaardene) samt den lille *Skalbæk* (løber sønden om Fristrup).

Om Ryaa er iøvrigt at bemærke, at dens Løb forhen har været meget bugtet, og paa sine Steder spaltede Aaen sig i flere Arme, som atter forenede sig. Dens ringe Fald i Forbindelse med de talrige Tilløb bevirkede, at dens øvre Løb paa mange Steder og særlig i Vintertiden kom til at se ud som en Sø, og den forvoldte ofte stor Skade ved sine Oversvømmelser; men 1826 tog man fat paa Opmaalinger m. v. for at faa Aaen reguleret og Løbet forbedret, og da dette var besørget, behøvedes kun aarlige Oprensninger for under almindelige Forhold at holde den i sit Leje.

Fiskeriet i Aaen laa fra gammel Tid til Hammelmose, og det var forbudt andre at fiske deri, da Ejeren af Hammelmose havde Laasebrev derpaa[1]. Forbudet mod Fiskeri af uvedkommende synes dog nærmest at være sket af Hensyn til *Sejladsen* paa Aaen, hvilken vist har været ret betydelig i ældre Tid, da man ingen ordentlige Veje havde.

Vi se saaledes, at Albret Skeel til Hammelmose og Anders Pedersen Galt til Birkelse paa egne og Søskendes Vegne 1552 oprettede en Kontrakt og Forligelse med Borgmester og Raad i Aalborg, at

[1]) Matr. 1662. Det samme omtales i Tingsvidne af Hvetbo Herredsting December 1671, hvori det forbydes at bruge Fiskeri i Aaen med noget Slags Redskab, da Hammelmose har gammel Adkomst til saadant.

de aldrig skulde forhindre eller forkrænke den alfare »Herstragh« Vej til Vands i Ryaa og ej heller bygge eller forebygge lade fornævnte Aa, enten med Ruser, Aalegaarde eller Aafiskeri med »Polset« (ɔ: Puls?) eller nogen anden saadan Fiskende eller Garnsætning, som kunde forhindre *Pramgangen* frem og tilbage, og denne Kontrakts Indhold blev tinglæst 1653 23/4, antagelig for at gjenopfriske Forbudet[1]). Med Hensyn til Sejladsen paa Aaen se vi af Alstrup Kirkes Regnskab for 1638, at der var betalt Pramleje op til Bolskifte for 9 Tdr. Kalk, og af Matriklen 1690 ses, at en Gaard i Alstrup By havde et Hartkornspaalæg af 3 Tdr. for Færgestedet[2]). I nyere Tid er det kun Aaens nederste Løb, der har haft nogen Betydning for Samfærdselen. Da Lundergaards Mose 1874 blev kjøbt af et Aktieselskab, og en større Tørveproduktion dér blev paabegyndt, blev der fra Mosen lagt Jernbanespor ned til Aaen nordøst for Bedholm, hvor der blev opført et Brohoved. Tørvene bleve saa pr. Bane befordrede til Aaen og her indskibede i store, fladbundede Pramme, som af en lille Dampbaad bleve slæbte til Aalborg, og i nogle Aar var der en livlig Sejlads paa Aaen, skjønt den

[1]) Aalb. Raadstue-Arkiv; jvf. Nord. Tidsskr. for Fiskeri IV, 20. Hvetbo H. Tgb. 1653 23/4. 1671 December lod Hammelmoses Ejere, nemlig Margrete Skeel, Enke efter Henrik Ramel til Bækkeskov, og Ida Skeel, Enke efter Frederik Rantzau til Asdal, tinglæse Forbud imod, at nogen opløb ad Ryaa med Pramme og Kaage og der noget Steds paa Fruernes Ejendom drev Handel, medmindre de først havde faaet Tilladelse dertil.

[2]) I Præsteindberet. af 1638 (Alstrup Sogn) siges: »Ved det østerste i Kjæret ligger Bolskifte, og med Pramme og Kaage kan man opsejle fra Aalborg og hente Korn udi Ryaa, som løber strax frem ved Bolskiftet.

paa Grund af mange Banker ikke er let at befare. Efter at Moseselskabet var opløst, forsøgte Lundergaards Ejer, der bl. a. havde overtaget Dampbaaden, at vedligeholde Farten mellem Aaby og Aalborg for Befordring af Gods og Passagerer, men Foretagendet viste sig snart urentabelt og blev indstillet. Før Banen til Fjerritslev blev aabnet, benyttedes Aaen dog lidt af Sejlkaage fra Aalborg til Aabybro [1]), men efter den Tid er Sejladsen ophørt.

Endnu skal kun anføres følgende lille Bidrag til Aaens Historie: Henrik Kroymann, en Holstener, der var Mester for Nørre Øxe Søs Udtørring i Aarene 1803—1805, og som forøvrigt var en Mand med mange Ideer, foreslog ca. 1804 at grave en Kanal fra Ingstrup Sø til Havet og derefter sætte Ryaa i Forbindelse med Søen; han mente saa, at der vilde danne sig et farbart Sund, hvorved Varetransporten fra det indre Sydvestvendsyssel til Vestkystens Handelspladser vilde lettes. Yderligere foreslog han ved samme Tid at danne et lignende Sund mellem Limfjorden og Havet over den østlige Del af Ø. Hanherred. Med Hensyn til Ryaaprojektet paaviste Birkedommer ved Øland Birk N. W. Møller, der var Godsforvalter ved Birkelse, gjennem et meget ædrueligt Indlæg, at de Fordele, der kunde opnaas ved Gjennemførelsen af Kroymanns Plan, næppe stod i rimeligt Forhold til Omkostningerne ved Foretagendet [2]).

1) Om Aaby Bro se under Aaby Sogn.

2) Begtrup: Agerdyrkn. Tilst. 6, 269—283. Af Jydske Eft. $^6/_{1805}$ ses, at Krøymann tænkte sig, at »der ved Løkken kunde danne sig en Søstad og Fæstning uden Lige«, naar Kanalen kom.

Til Havet løbe følgende Vandløb, af hvilke de fleste ere ubetydelige: *Nybæk* (som danner Skjel mellem Børglum og Hvetbo Herreder og optager *Gungbæk* og *Lang Kristens Bæk*, hvilken sidste atter optager *Stenbrobækken* med dens Tilløb *Bjergemarksrenden* og danner Afløbet for de tørlagte Kjettrup og Trudslev Søer), *Grønhøj Ilbæk, Ejersted Ilbæk, Kværnbæk* (eller Kvanbæk), *Lasses Rende* [1]), *Eriks Rende* [1]), *Pirupshvarre Bæk, Blokhus Bæk* [2]), *Skrædderens Rende* [3]), *Søvands Rende* [3]), *Kogens Rende* [3]), *Rødhus Bæk* og *Chr. Pejtersens Rende* [4]).

Af Søer findes eller fandtes der forhen i Herredet følgende: *Ingstrup Sø* samt *Trudslev* og *Kjettrup Søer* i Ingstrup Sogn; *Nols* og *Østrup Sø* i Saltum Sogn; *Hellede Sø, Slettens Vande* og et Par *Smaasøer* nord for Lundergaard i Jetsmark Sogn og *Rødhus Luner* samt *den hvide Dam* og *Ilsig* i Hune Sogn.

Ingstrup Sø, der som foran omskrevet var en Rest af den Fjord, som nord om Hvetbo Herred forbandt Vildmosehavet med Vesterhavet, var før den ca. 1857 blev udgrøftet en af Vendsyssels største Indsøer, og ved Midten af det 18. Aarhundrede skal Søen, hvis Bund nu ligger ca. 9 Fod over Havfladen,

1) Disse findes nu kun som Stedbetegnelser, idet der kun undtagelsesvis er Vand i dem.

2) Om denne skrives i Thaarup Relat. over Nørrejylland Aar 1763: ». . . som har meget klart, sødt og behageligt Vand og er det bedste Vand, jeg har set og smagt i Jylland« [Ny kgl. Saml. i Fol. 411].

3) Som Anm. 1.

4) Kaldtes vist forhen Brobæk, og Husene i det sydlige Rødhus kaldtes »ved Brobæk«. Formodentlig har den i tidligere Tid været et større Vandløb.

have været ca. 1 Mil lang [1]), men efterhaanden svandt den ind som Følge af Afløbenes Oprensning, og ved Opmaalingen i Anledning af Udtørringen 1857 havde den ikke udskiftede Del (den Del, der var Vand i) kun en Længde af 930 Favne, altsaa knap 1/4 Mil.

Fiskeriet i Søen laa retmæssigt til Ingstrup Præstegaard, specielt til det derværende kongelige Herberg eller Barfred [2]). Adskillige Gange er det dog blevet forsøgt at formene Præsterne Retten dertil, og i Bispearkivet findes en hel Række Dokumenter vedrørende denne Sag. 1581 erhvervede den daværende Sognepræst, Jørgen Jensen Vejle, et saalydende Beskjærmelsesbrev af Stiftsbefalingsmanden paa Aalborghus, Bjørn Andersen til Bjørnholm og Stenholt [3]):

»Jeg Bjørn Andersen . . . . vitterliggjør, at eftersom hæderlig og vellærde Mand, Hr. Jørgen Jensen Vejle, Sognepræst til Ingstrup med sine tilliggende Kirker, haver med et lovligt tolvmands Vidne, taget af Hvetbo Herredsting Herrens Legemsdag Aar efter Guds Byrd 1573, bevist, at udi tredsindstyve Aar og derover haver Fiskeriet udi Ingstrup Sø været ret Ejendel til Ingstrup Præstegaard til Hans kongelige Majestæts aabne Kjælder og Gjæsteherberg der sammesteds, og ingen har understaaet sig deri at bruge nogen Fællig eller Fiskefang uden alene de, som Præsten i Ingstrup til sit eget Hus' Fornødenhed dertil haver beskikket at fiske, hvorfor jeg paa min allernaadigste Herres og Konges Vegne samtykker og fri hjemler

[1]) D. A. V, 304. 1753 anføres den dog i Rentek. Forestillingspr. Nr. 134 som kun 800 Favne lang.

[2]) Se II. Del, Ingstrup Sogn.

[3]) Stenalt, som Navnet nu (urigtigt) skrives.

fornævnte Hr. Jørgen Jensen og hans Efterkommere, Præster udi Ingstrup Kald, herefter rettelig Ejendel og fri Fiskeri udi Ingstrup Sø og Vand at bruge og bruge lade, saavidt deres Hus' Fornødenhed kan behøves. Og af den Myndighed, mig af min allernaadigste Herre og Konge given er, forbydes alle andre at bruge eller bruge lade nogen Fiskefang udi bemeldte Ingstrup Sø eller Vand, enten paa øster eller vester, sønder eller nør Sider eller andet Steds, det være sig med Vaad, Tagger, Ruse eller Tine eller nogen Slags Fiskegarn under et fuldt Rans Vide, undtagen hvis Fiskeri alene til Hans kongelige Majestæts eget Køkken og Fadebur her paa Aalborghus kunde gjøres fornøden. Til dets Vidnesbyrd haver jeg mit sædvanlige Signet her under trykt og med egen Haand underskrevet. Datum Aalborghus, d. 8. Juni 1581.« [1])

Herefter forbleve Præsterne i Ingstrup i uforstyrret Besiddelse af Fiskeretten i omtrent 100 Aar, og af Matr. 1662 fremgaar det, at der var »Fiskeri nok med adskillige Fisk« [2]); der tilføjes »om nogen det vil bruge«, hvoraf man maaske kan slutte, at Præsterne ikke brugte det meget, og at det da var glemt, at Rettigheden dertil udelukkende tilhørte disse. Ved denne Tid fandt Præsten Jakob Ottesen sig dog foranlediget til at nedlægge Protest imod det Indgreb, som Ejerne af Børglum Kloster gjorde i hans Rettighed til Fiskeriet, og ovenanførte Beskjærmelsesbrev fremlagdes i Retten 1678 27/4 [3]).

[1]) Se Bispearkivet Capsa A. Loc. 28—29 Nr. 13.

[2]) I Eng- og Græsnings-Taksationen 1683 siges, at der i Søen fanges Brasen og andre skelle (ɔ: ret gode) Fisk.

[3]) Tgb.

Hans Prostest maa dog ikke være bleven taget til Følge, og efter at han forgjæves havde klaget til Stiftamtmanden og Biskoppen, henvendte han sig direkte til Kongen med Besværing over, at »hannem ikke blot stor Indpas gjordes, men ogsaa saa godt som ganske forbødes at fiske udi en liden fersk Sø, kaldet Ingstrup Sø, uanset med, at fordum Høvedsmand paa Aalborghus, afgangne Bjørn Andersen, hans Brev, som udi Stiftskisten findes, skal kunne bevise, at samme Sø udi mangfoldige Aar haver ligget og været ret Ejendel til Ingstrup Præstegaard.« Da Stiftamtmanden, Henning Meyercrone, paa denne Tid var fraværende som Gesandt i Frankrig, fik Otto Skeel til Birkelse, Amtmand over Aastrup og Børglum Amter, 1687 $^{19}/_{4}$ Befaling af Kongen, der først havde forhørt sig hos Biskoppen, til at »haandhæve og maintenere Hr. Jakob Ottesen, Præst i Ingstrup, ved ovenskrevne hans Præstegaard tilliggende Ejendel og Fiskeri«, og 9. Juni s. A. udstedte Otto Skeel saa et Brev af omtrent samme Indhold, som det 1581 af Bjørn Andersen udstedte, men mod dette Brevs Gyldighed nedlagdes Indsigelse af Holger Reetz til Palsgaard og Vorgaard, hans Broder Christian Reetz til Børglum Kloster og Søsteren Karen Reetz, idet de mente at have ligesaa megen Ret til Fiskeriet som Præsten. Christian Reetz klagede til Kongen, der da gav Befaling til Biskop Bornemann i Aalborg, Assessor Thøger Lassen til Rødslet, Kancelliraad Bent Due til Krastrup og Christen Lauritsen til Skaarupgaard om at sammentræde i en Kommission for at afgive Kjendelse i Sagen.

Kommissærerne mødtes 1688 $^{5}/_{7}$ paa Børglum Kloster, hvor ogsaa de i Sagen interesserede Parter

gav Møde, Holger Reetz ved Forpagteren paa Restrup, Enevold Ibsen, og Karen Reetz ved Broderen Christian. For Kommissionen fremlagde Præsten Bjørn Andersens Hjemmelsbrev af 1581, Otto Skeels Hjemmelsbrev af 1687 og et Tingsvidne af Hvetbo Herredsting 1687 $^{3}/_{6}$, hvilket sidste dog blev kasseret, da det var givet uden Kald og Varsel og derfor ikke indført i Akterne. Christian Reetz fremlagde: 1. *Skjøde paa Børglum Kloster* fra Kong Frederik III til Kansler Peder Reetz, dateret 1669 $^{22}/_{6}$ [1]). 2. *Et Tingsvidne* af Jerslev og Børglum Herredsting 1688, i hvilket det hedder: »Niels Christensen i Vrensted vidnede . . . , at han i 50 Aar ikke kunde mindes, at der havde været trættet om Fiskeriet i Ingstrup Sø, samt at Børglum Kloster, Hammelmose m. fl. havde Ejendomme, som stødte til Søen. Christen Lauridsen vidnede, at da Ove Budde boede i Jetsmark [2]), lod han fiske i Søen, men Vidnet vidste ikke med hvad Ret; Budde havde den Gang Gods i Vrensted og Ingstrup Sogne. Oluf Sørensen af Thise fremstod uden Kald og Varsel og vidnede, at da salig Otto Skeel ejede Hammelmose, lod han fiske i Søen ved en Fisker »ulast og

---

[1]) Peder Reetz, der var Fader til de her nævnte 3 Søskende, fik Børglum Kloster ved Mageskifte med Kronen og afstod til denne Hovedgaarden Tygestrup i Merløse Herred. I Skjødet anføres, at Kongen afstaar Hovedgaarden Børglum med alle dens Bygninger, Ager, Eng og Herlighed, Fiskevand og Parker samt Aarslefhede og Koldborg Skov, tilsammen taxeret for $67^1/_2$ Td. Hk. foruden Bøndergodset.

[2]) Se Jetsmark Sogn: Kalsensgaard.

ukært [1])«, og siden havde de andre Ejere [2]) ogsaa fisket der, saaledes Børglum Klosters Ejere. 3. *Et Indlæg,* hvori Chr. Reetz søger at bevise sin Adkomst til Fiskeriet. Han skriver heri, at Bjørn Andersen havde vel hjemlet Kongens aabne Kjælder og Gjæsteherberg i Ingstrup Præstegaard Fiskeriet, men iøvrigt forbeholdt det for Kongens eget Køkken og Fadebur, kun at Ingstrup Præst skulde have frit Fiskeri til sit eget Hus' og Bords Fornødenhed, og det var derfor bleven forbudt de omboende *Bønder* at fiske i Søen, som helt var omgivet af Kongens Ejendom. Reetz mente, at Kongen kunde disponere over Fiskeretten i sin Egenskab som eneste til Søen stødende Lodsejer, men nu var alt Godset solgt fra Kronen, og dermed maatte Fiskeretten antages at være fulgt. Endvidere paaberaabte Reetz sig Lovens 5—10—42 »Hvor ferske Søer o. s. v.« og mente, at han havde Ret til Fiskeriet i Søen, saalangt den begrænsedes af hans rebdragne Jord, og af Tingsvidnet var det godtgjort, at Klostrets Ejere havde fisket i Søen i mere end 50 Aar.

Jakob Ottesen, der forlangte, at Otto Skeels Hjemmelsbrev skulde staa ved Magt, tilspurgte Chr. Reetz, om han havde nogen særlig Bevilling paa Fiskeriet, da Skjødet paa Børglum Kloster kun lød i al Almindelighed og ikke kunde præjudicere den af Kongen en Gang givne Ejendel. Svaret lød, at nogen særlig Tilladelse paa et saa ringe Fiskevand havdes ikke, det maatte nødvendigvis følge med Godset,

[1]) Upaatalt.

[2]) De, hvis Jord stødte imod Søen. Af Præsteindberetn. 1638 ses, at Søen ogsaa kaldtes Hjermeslev Sø og Vrensted Sø, fordi disse Byers Marker grænsede til den.

og Reetz spurgte dernæst Præsten, om der endnu i Ingstrup fandtes nogen aaben Kjælder og Gjæsteherberg til Kongens Tjeneste, hvortil Hr. Jakob gjenmælede, at hans Køkken og Fadebur stod til Kongens Tjeneste. Kommissionen vovede dog ikke at afsige nogen Kjendelse, før den havde erkyndiget sig om Kongens »allernaadigste Resolution derom«, og endnu samme Dag indsendtes en Forespørgsel, om hvorledes den skulde forholde sig. Kancelliet sendte imidlertid Forespørgslen tilbage med Paategning om, at det var Kongens Vilje og Befaling, at Kommissærerne skulde »kjende og dømme, som forsvarligt kan eragtes«. Saa maatte Kommissionen atter sammentræde, og denne Gang mødtes man paa Posthuset i Aalborg den 14. August 1688, hvor Jakob Ottesen fremlagde et Indlæg, i hvilket det hedder: Christian Reetz støtter sin Paastand for det første paa Frederik III.s Skjøde til hans Fader, men derved kunde ikke en Rettighed betages Ingstrup Præster, som var skjænket dem for over 100 Aar siden. Lovens 5—10—42 siger vel: »Hvor fælles ferske Søer ere o. s. v.« [1]), men nu er Ingstrup Sø ingen *fælles* Sø, men har altid været Kongelig Majestæts Ejendom og er af ham forundt Ingstrup Præst at fiske i. I Skjødet tales ikke om *Ingstrup* Sø, men blot i Almindelighed som i andre Skjøder nævnes: Skov, Mark, Tørvegrøft, Fiskevand etc.; dersom Kongen vilde have afstaaet sin Ejendom Ingstrup Sø til Peder Reetz eller nogen anden, da havde vel Ingstrup Sø speciatim bleven navngiven,

[1]) Ordet *fælles* havde Reetz behændigt udeladt i sit Indlæg, se foran.

men siden Kongen ikke omtaler den, vil han som forhen have sig den forbeholdt. »For det andet støtter Reetz sig til et Tingsvidne, hvorved saavel bevises, at han som andre have fisket i Søen, og dertil svarer jeg, at det jo netop er mit Klagemaal, at alle og enhver have fisket uden lovlig Hjemmel og Adkomst«. Chr. Reetz fremlagde en Attest af 1688 $^{12}/_{4}$ fra Børglum Klosters Bønder. Det fremgik deraf, at Chr. og Karen Reetz' Bønder i Vrensted havde 478 Favne Eng, som strakte sig fra Søens nordvestlige Ende langs den nordre Side til Thise Kast. Af Ingstrup Enge, som laa sønden for Søen og strakte sig fra »Nye Kast« vester til Ingstrup Fællig, havde Holger Reetz' Bønder 31 Favne Eng, som stødte til Søen. Til Ingstrup Præstegaard laa der ingen Enge imellem dem, der hørte til Reetzernes Gods, men derimod havde Præsten nogen Eng her, som hørte til hans Ejendomme i Ingstrup By. Fremdeles fremlagdes et Indlæg af Chr. Reetz, hvori han foruden at gjentage sine tidligere Paastande forlangte, at Jakob Ottesen skulde fremlægge det Tingsvidne, som Bjørn Andersen 1581 refererede sig til. Denne Paastand blev dog ikke taget til Følge, og Kommissionen afsagde den Kjendelse, at skjønt rigtignok Fr. III.s Skjøde og danske Lov 5—10—42 kunde tale for, at Reetzerne skulde have Fællig i Søen, saavidt deres rebdragne Jord støder dertil, kunde man dog ikke understaa sig at tilfinde dem nogen Rettighed til Fiskeriet, eftersom man havde for sig Bjørn Andersens Brev og Hans Majestæts Befaling om at maintenere Præsten i Ingstrup ved Fiskeriet. Man maatte dømme, at det tilhører Kongens Køkken og Fadebur paa

Aalborghus, men at tillige — eftersom det ham allernaadigst behager — Præsten i Ingstrup og Efterkommere skulle nyde frit Fiskeri i samme Sø til deres eget Hus' Fornødenhed [saavidt Loven tillader]. Da Dommen, hvorom alle Kommissærerne var enige, var afsagt, tog Bent Due Akterne med hjem til Krastrup for at opskrive Dommen, og han tilføjede da paa egen Haand Ordene »saavidt Loven tillader«. Dette bevirkede — som en Paategning af Biskop Bornemann paa Akterne i Præstearkivet viser —, at Kommissionens øvrige Medlemmer ikke vilde underskrive, »eftersom enhver fornuftig og upartisk, retsindig Læser ser nok, strax naar Slutningen gjennemlæses, at det er ej andet end aabenbar Kontradiktion og Modsigelse mod sig selv, at man først, formedelst det fremlagte gamle Brev saavel som den derpaa faldne kongelige Konfirmation og Ordre til Otto Skeel, slaar sig fra Loven og tør ikke tilfinde Reetzerne nogen Rettighed til Ingstrup Sø, og siden igjen vil binde Præstens Frihed med Fiskeriet.« Dommen, som er dateret Krastrup 21. August 1688, findes saaledes kun underskreven af Bent Due.

Imidlertid var Sagen dog dermed afgjort til Fordel for Præsten i Ingstrup, og i de nærmest følgende Aar synes Fiskerettigheden ikke at være ham bestridt, men da Ryttergodset 1716 blev bortsolgt fra Kronen, blev Herligheden af Ingstrup Sø ogsaa opbudt, og Kancelliraad Frederik Kjær, der kort før havde kjøbt Børglum Kloster, formaaede Amtmand Seerup til at tilslaa sig Søen for 30 Rdl. Herimod protesterede Præsten Jens Godsen gjennem Biskoppen, der 1716 $^{24}/_{11}$ indsendte Kopi af Dokumenterne,

som beviste Præsternes Ret til Søen, og ved Rentekammer-Skrivelse af 1716 5/12 blev det tilladt Præsten at beholde denne[1]). Senere blev hans Ret dog atter bestridt, hvorfor Stiftsøvrigheden paany 1735 10/1 indgav en Forestilling desangaaende til Rentekammeret[2]).

Præsterne svarede naturligvis ingen Afgift af Eneretten til Fiskeriet, og det var sikkert den væsentligste Grund til, at de ved Midten af det 18. Aarhundrede kom til at dele Retten til Fiskeri i Søen med Børglum Klosters Ejere, der jo — som vi have set — stadig havde ønsket at faa den. Af Rentekammerets Forestillingsprotokol for 1753 Nr. 134 ses, at Oberst Thurah, der da ejede Børglum Kloster, havde indsendt Andragende om at faa Fiskerettigheden i Søen overdraget. I den Anledning fremkom Rentekammeret den 2. Juni 1753 med følgende Forestilling til Kongen:

»Stormægtigste Konge, Allernaadigste Herre! Udi Børglum Amt under Aalborg Stift befindes en Sø, Ingstrup kaldet, strækkende sig omtrent i Længden paa 800 Favne og i Bredden ulige fra 38 til 300 Favne, hvilken — efter dertil af Oberst og Hofbygmester Thurah given Anledning — ved herfra foranstaltet Undersøgning (Litra A) er befunden at tilhøre Eders Kgl. Majestæt, undtagen at Sognepræsten til Ingstrup Sogn, saavel efter et i Aaret 1581 af Bjørn Andersen, daværende Høvedsmand paa Aalborg Slot, udgivet Brev, som en i Aaret 1688 imellem forrige Ejere af Børglum Kloster og Præsten afsagt Dom, haver pro officio derudi fri Fiskeri, dog ikkun til egen Husfornødenhed.

Om samme Sø haver bemeldte Oberst Thurah, Ejer af Børglum Kloster, først (Litra B) gjort allerunderdanigst Ansøgning, men som man efter Stiftamtmandens Eragtning holdt for bedre, at samtlige derpaa grænsende Lodsejere derudi bleve delagtige, forsaavidt enhvers Grund sig dertil strækker, dog imod billig Betaling, og at Præsterne i Ingstrup fremdeles beholdt det dem der over i 200 Aar forundte Fiskeri, saa er Stiftamtmanden herfra anmodet enhver af bemeldte Lodsejere at sondere, hvad de derfor vilde give. Og da han derpaa (Litra C) tilmeldte os, at ingen af dem noget derfor i Henseende til Fiskeriets Ringhed vilde byde, undtagen Hr. Stiftamtmand Scheel til Birkelse, som — forsaavidt hans Grund derpaa grænser — dog ikkun tilbød en Gang for alle 10 Croner; saa har man føjet videre Anstalt, at samme Fiskeri ved offentlig Auktion til Forpagtning er opbuden; men efter hosføjede Forretning (Litra D) har ikke heller nogen meldt sig derfor det ringeste at udlove; alene Oberst Thurah lod efter at denne Auktion var overstanden ved Forretningen deklarere, at ville betale 30 Rdr., naar hannem og efterkommende Ejere af Børglum Kloster allernaadigst maatte tilskjødes bemeldte Eders Majestæt forbeholdne Fiskerettighed med Vilkaar, at Præsten i Ingstrup fremdeles udi Søen beholder Fiskeri til hans egen Husholdning efter forbemeldte Adkomster og paa lovlig Maade, hvilket hans Tilbud paa Auktionsstedet er bleven bekjendtgjort, og dog lige saa lidet da, som forhen, nogen anden meldt sig med videre eller højere Bud. Men paa hvis hannem desangaaende er tilskreven, erklærer han sig (Litra E) videre, at ihvorvel dette Bud, som han forsikrer, skal være

[1]) 1729 15/11 skrev Præsten Jens Godsen til Albert Thura, som da var ved at udarbejde sin Beskrivelse af Aalborg Stift [Thottske Saml. i 4. Nr. 1445], at i den strænge og langvarige Vinter 1728 frøs mange Hundrede Læs Brasen og andre Fisk ihjel og drev op paa Bredden, saaledes at der ikke det følgende Aar fangedes en eneste Fisk, som kunde roses.

[2]) Bispearkivet.

mere end Fiskeriets Værdi, da samme ikke alene befindes i sig selv ringe, men endog Fiskene uspiselige, førend de i andre Vande faar afsat den onde Smag, som hos dem, naar de komme af Søen, befindes, saa indgaar han dog for sig og efterkommende Børglum Klosters Ejere imod det ommeldte Skjøde at svare til Eders Majestæts Kasse aarlig 2 Rdr., som er 5 % Rente af 40 Rdr.

Som nu Eders Kgl. Majestæt af bemeldte forbeholdne Fiskerettighed ingen Indkomst hidindtil haver haft; samme er og i en Egn, hvor Eders Majestæt intet Jordegods tilhører, og saa langt fra Haanden, at man ikke ser, at deraf i anden Maade nogen Fordel kunde ventes, saa indstilles allerunderdanigst til Eders Kgl. Majestæts allernaadigste Resolution, om Oberst Thurah og efterkommende Ejere af Børglum Kloster samme forbeholdne Fiskerettighed imod de 2 Rdr. aarlig Afgift (som vi allerunderdanigst holde for Eders Majestæts Interesse mere antagelig end den tilbudne liden Kjøbesumma) maa tilskjødes med Vilkaar, at nuværende og efterkommende Præster i Ingstrup fremdeles nyde Fiskeri i Søen, dog — efter forbemeldte Adkomster — ikkun til egen Husfornødenhed og paa lovlig Maade. Vi forbliver til vor Død Eders Kgl. Majestæts — — —.«

Herpaa har Kongen resolveret følgende:

»Efter foranførte Beskaffenhed akkordere Vi allernaadigst, at Vores forbeholdne Fiskerettighed udi Ingstrup Sø i Vendsyssel maa Oberst Thurah og efterkommende Ejere af Børglum Kloster til Ejendom overlades, imod derfor til Vores Cassa at svare aarlig 2 Rdr. samt med Vilkaar, at nuværende og efterkommende Præster udi Ingstrup fremdeles nyde fri Fiskeri udi samme Sø, dog ikkun til egen Husfornødenhed og paa lovlig Maade, og kan Vores allernaadigste Skjøde derpaa for Børglum Klosters Ejere saaledes opsættes. Frederiksberg Slot, d. 12. Juni 1753.«

Af Hvetbo Herreds Skjøde & Pb. I 359 b ses, at Skjødet er udstedt 9. Juli 1753, og hermed havde Ejerne af Børglum Kloster saaledes naaet et længe eftertragtet Maal. 1805 $^{13}/_{8}$ indgav Klostrets daværende Ejer Niels Frederik Hillerup Ansøgning til Kongen om Tilladelse til at *udtørre* Søen og blive Ejer af Søbunden mod at affinde sig med Ingstrup Præst for den Fiskeret, han havde til sit eget Bord. Ansøgningen blev sendt til Biskoppen, der atter sendte den til Provst Worm, daværende Præst i Ingstrup. Fra hans Haand findes der i Præstearkivet Udkast til en Betænkning i den Anledning; heri fremstiller Provsten den Uretfærdighed, man vilde begaa imod de øvrige Lodsejere, blandt hvilke der var en stor Del Selvejere og Stamhuset Birkelse, hvis Hillerup fik Ejendomsret til det indvundne Land, thi Provsten antog, at det vilde være en let Sag at udtørre Søen ved at uddybe Tjenbæk, som satte Søen i Forbindelse med Ryaa. Hvad iøvrigt Erstatning til Ingstrup Præst angik, mente han, at da Fiskeriet i Søen var en meget vigtig Ting — eftersom Vaarsild, der i Vendsyssel var den almindelige Husholdningsfisk, vare stegne til det firedobbelte, foruden at alle andre Fødevarer vare forhøjede i samme Forhold — burde Præsten ikke have Erstatningen i Penge, som stadig faldt i Værdi, men derimod i Jord, og han foreslog, at der af den indvundne Søbund skulde tillægges Præstens 20—24 Tdr. Land paa et for ham belejligt Sted, — et Forslag, der vidner om, at Provst Worm var en klog Mand.

Der kom imidlertid intet ud af Hillerups Plan, og Tanken om at udtørre Søen ved en Uddybning af

Tjenbæk synes heller ikke at være slaaet igjennem, thi Brinck-Seidelin, der ellers røber godt Kjendskab til Lokaliteterne, siger i sin »Beskrivelse af Hjørring Amt« 1828 [1]) om Søen, at dens Udtørring er umulig, da Strækningen mellem den og Havet er opfyldt af Klitter. Det samme bemærker han forøvrigt om Kjettrup, Hellede, Østrup og Nols Søer, men Tiden har jo ikke givet hans Ord Medhold, uden for saavidt det ikke er til Havet, men til Ryaa, de fleste af de nu udtørrede Søer ere afledede. Om Ingstrup Sø bemærker han endvidere, at den skal være fiskerig og har Sandbund, samt at den i vaade Aar gaar over sine Bredder og bliver staaende paa Eng og Kjær.

1846 $^{15}/_{8}$ blev der ved Skrivelse fra Skattekontoret meddelt Ingstrup Præst (Løchte) Eneret til Fiskeriet mod en aarlig Forpagtningsafgift af 2 Rdl., saa det maa formodes, at Børglum Klosters Ejere har undladt at betale Afgiften og derved mistet Retten. I Præstearkivet findes et af ham gjort Udkast til en Klage over den liden Fred, der var i Søen. Alle og enhver, selv fra langt bortliggende Sogne, tiltog sig Rettighed til at tage af de i Søen voxende Siv, uvedkommende trak om Natten med Vaad, røgtede eller ganske borttog de af Præstens Folk udsatte Kroge, molesterede hans i Søen liggende Baad og Fiskeredskaber m. v., og det var formodentlig disse Ubehageligheder, der gjorde Pastor Løchte gunstigt stemt overfor en af de til Søen stødende Lodsejere indgiven Ansøgning om Tilladelse til at udgrave Søen mod at udbetale 50 Rdl. en Gang for alle til

[1]) Side 58.

Præsten; Finansministeriet gjorde sit Samtykke afhængig af Præstens Approbation, og da denne var opnaaet, gaves Tilladelsen 1857.

Man optog nu den af Hillerup lagte Plan om at fordybe Assenbæk og saaledes lede Vandet ud i Ryaa, og de i den Anledning foretagne Opmaalinger udvidste, at Søen var 930 Favne lang, og Længden af Assenbæk eller Tjenbæk var 1974 Favne. For at frembringe det fornødne Fald maatte Bækken udgraves til 5 Alens Bredde foroven og 3 Alen i Bunden, hvilken skulde ligge $^{3}/_{4}$ Alen under laveste Sommervandstand. Forinden Arbejdet blev fuldført, opstod der imidlertid Strid mellem Lodsejerne om Delingen af Søbunden, idet enhver i Henhold til D. L. 5—10—42 paastod sig udlagt den Del af Søbunden, som laa ligeud for hans tilstødende Grund, hvilket selvfølgelig ikke kunde ske, eftersom Lodderne ikke stødte til Søen under samme Vinkel, og da man ikke kunde blive enige om Delingen, blev Udtørringen ikke fuldført. Senere er Søen vel omtrent tørlagt, men Spørgsmaalet om Ejendomsretten til Søbunden lader endnu vente paa sin Løsning, idet forskjellige andre fremkomne Forslag til Delingen heller ikke ere blevne antagne, og foruden megen anden Kiv blandt Lodsejerne har Udtørringen bevirket, at den ene Lodsejer har — omend ikke høstet, hvad andre havde saaet, saa dog hjemført det Hø, en anden havde haft Arbejde med at bjærge.

Trudslev Sø laa mellem Trudslev og Vestermark paa den ene Side og Hvorup Klit paa den anden, og det er formodentlig denne Sø, der i Matr. 1662 kaldes »Horup Sø«, og som da angives at være

fiskerig. Naar Sandflugten i sin Tid stoppede Søens Afløb, som kaldtes »Lang Kristens Bæk«, flød den langt ud over sine naturlige Bredder og forvoldte derved stor Skade paa de omliggende Jorder [1]). I det 19 Aarhundredes sidste Halvdel blev den udgrøftet, idet Vandet blev afledet til Havet gjennem Nybæk.

Kjettrup Sø laa mellem Vestermark og Kjettrupgaards Mark og strakte sig i en Bugt mod Syd til henimod Brødslev; den stod i Forbindelse med Trudslev Sø, sammen med hvilken den blev udgrøftet. Ogsaa denne Sø voldte til Tider stor Skade ved sine Oversvømmelser. Fiskeretten tilhørte Kjettrupgaard.

Nols har sikkert sit Navn efter den hosliggende Saltum Kirke, der i den katolske Tid var indviet til Sct. Nicolaus. I Søen findes Gjedder, Skaller, Flirer og Aal, men Fiskeriet deri synes aldrig at have været af nogen Betydning; det tilhører og har saavidt vides altid tilhørt de tilstødende Lodsejere. For 25—30 Aar siden paatænkte man at sætte Søen i Forbindelse med Kværnbæk ved en Kanal og paa denne Maade tørlægge den, men da Søen er temmelig dyb, og da en saadan Kanal vilde kræve store pekuniære Ofre, blev Planen ikke udført.

Østrup Sø, der laa mellem Østrup og Purkjær, omtales i et Lovhævdbrev af 1515, som 1647 $^{26}/_{6}$ fremlagdes paa Hvetbo Herredsting og gik ud paa, at Peder Eriksen (Banner) af Kokkedal gjorde sin

[1]) Paa Videnskabernes Selskabs Kort fra 1787 er den afsat som en ret omfangsrig Sø, af hvilken en Arm strakte sig ned mellem Trudslev og Vestermark.

Lovhævd med Riddersmændsmænd og gode Selvejere og indværgede det Gods, han havde i Østrup op ad Rævbæk til Midtstrøm og i Østrup Sø saa og i gammel Rævbæk til Midtstrømmen til alle Ejeres Vænge vedtager. 1844 blev Søen udtørret, idet man gjennem Albæk tappede Vandet fra den ud i Ryaa. Fiskeriet i den skal i ældre Tid have været ganske godt; det laa saavel til Jetsmark som til Saltum Sogns Beboere, og i Matriklen af 1662 nævnes Andel deri bl. a. som Herlighed til Jetsmark Præstegaard.

Hellede Sø laa paa Grænsen af Jetsmark og Hune Sogne og dannede Skjel mellem disse. For ca. 30 Aar siden lod den daværende Ejer af Lundergaard, Salicath, Søen udgrøfte i Hune Bæk, men ligesom ved Ingstrup Søs Udtørring opstod der ogsaa her adskillige Trætter i den Anledning.

Ejerne af Lundergaard, der Aar 1800 ejede saa at sige hele Hune Sogn, solgte nemlig efterhaanden Ejendommene her til Beboerne, og da Sogneskjellet paa alle ældre Kort gaar midt igjennem Søen, og da det modsatte heller ikke paa anden Maade her synes at kunne paavises [1]), maatte det antages, at de af Hune Sogns Beboere, der havde Ejendom ud mod Søen, ogsaa vare Ejere af Søbunden, forsaavidt den stødte mod deres Ejendom. Denne Formodning bestyrkedes ved, at der i Udskiftningsforretningen for Hune Sogn 1823 anføres, at Lundergaards Ejere reserveredes et Fortov paa 10 Alens Bredde langs

[1]) Paa Matrikulskortet er ingen Sognegrænse afsat saa langt Søen rækker, idet saavel Jetsmark som Hune Sogns Udstrækning kun er regnet til Søens Bredder.

nordre Side af Søen, for at de derpaa kunde behandle deres Fiskeredskaber, men Græsningen paa dette Fortov skulde være de tilstødende Lodsejeres. Lundergaards Ejere synes saaledes kun at have haft Brugsret, men ikke Ejendomsret til Søens Bred, og kun at have haft denne Brugsret i Egenskab af Ejere af Fiskeretten, der som Herlighed laa til Lundergaard. Der var dog ingen af Hune Sogns Beboere, der protesterede mod, at Salicath udgrøftede Søen og tilegnede sig den indvundne Søbund, som paa den sydlige Side begrænsedes af hans Ejendom, og først da en senere Ejer udparcellerede Søbunden og bortsolgte Lodderne tilligemed Dele af det tilstødende Fortov, nedlagde Huneboere Indsigelse, idet de gjorde gjældende, at Fortovet var deres, nu da der ikke længere kunde være Tale om Fiskeri, og desuden paastod de, at Lundergaards Ejer endog havde solgt Dele af deres helt udenfor Fortovet liggende Moselodder. Sagen stod paa i flere Aar, da der stadig blev taget Henstand eller indgaaet Overenskomster, som ikke bleve opfyldte, men endelig bekvemmede Lundergaards Ejer sig til at give efter, og Forholdene bleve for nogle Aar siden ordnede ved Forlig. Paa de nyere Kort, f. Expl. Generalstabens, er Hune Sogns Grænse afsat langs med den udtørrede Søs nordre Bred. Om Fiskeriet i denne Sø bemærkes i Matriklen 1662, at det ligger til Lundergaard, om hvilken Gaard en Auktionsbekjendtgjørelse 1775 $^{26}/_{7}$ siger, at den har Overflødighed af adskillige Slags Ferskvandsfisk i Damme og Søer. Hermed er der sikkert foruden Hellede Sø ment en lille Sø, der laa nord for Gaarden, og som ligeledes er udgrøftet i Hune Bæk.

Navnet »Hellede« eller »Helle«, som det f. Expl. skrives i Matr. 1662, synes tidligere at have betegnet et større sumpet Terræn vest og nord for Lundergaard. Her fandtes saaledes Hellede Sø, Hellede Mose og Hellede (Kjær), og en lille Sø vest for Hedegaard indbefattedes ogsaa under dette Omraade, saa det synes, som om hele dette lavtliggende, af Moser, Søer og Vandløb opfyldte Terræn paa Grænsen mellem Jetsmark og Hune Sogne har været benævnt *Hellede* [1]).

Navnets Betydning vides ikke hidtil at være fastslaaet, men mulig betyder det hellig. Stednavne sammensatte med Helle træffes ofte, saaledes for Vendsyssels Vedkommende foruden det her nævnte ogsaa i Aaby Sogn (Kjær syd for Toftegaard), Helledegrøften i Aistrup Sogn, Helledemarken i V. Brønderslev Sogn, Hellede i Ø. Brønderslev, Thise, Vrensted, Saltum og Bejstrup Sogne, Hellebjerg i Bindslev Sogn, Hellehøj i Asdal Sogn, Hellevad (Sognenavn) o. fl. Mulig, at Navnene er det sidste Minde om en til disse Steder knyttet hedensk Kultus; vi vide jo, at vore Forfædre havde hellige Lunde, Moser, Høje og Agre.

Slettens Vande paa Grænsen af Jetsmark og Tranum Sogne havde endnu i nyere Tid et ret betydeligt Omfang, men en ringe Dybde, idet Sandflugten vist i sin Tid har højnet Søens Bund saameget, at den omtrent var tør i Sommertiden, hvorfor der heller ikke synes at have været noget Fi-

---

[1]) I Præsteindberetning af 1638 skrives, at vest for Lundergaard er der et Kjær, som kaldes Helvede; men man tør vist ikke tillægge denne Navneform nogen Betydning.

skeri i den i de sidste Aarhundreder. Ved Oprensning og Regulering af Mergelsbæk er Søen nu tørlagt.

Rødhus Luner ere to nu næsten forsvundne Smaasøer, Mosesøer, i Rødhus, og antagelig have de tidligere udgjort én større Sø; thi i Præsteindb. 1638 siges: »Sønden for al Hune er et Vand, der kaldes Lunen.« De ere ikke udtørrede for at indvinde Søbunden, men efterhaanden ere de svundne ind, fordi Vandet blev ledet fra de omliggende Moser. For godt en Snes Aar siden fandtes der endnu en Del Fisk i dem: Gjedder, Aborrer, Skaller og Brasen, men noget Fiskeri af Betydning vides her dog aldrig at have været. I Matr. 1662 anføres: »Hos Hunetorp ligger ogsaa en liden Sø, som berettes ingen Fiskeri at være nyttig til«; hermed menes sikkert en af disse Søer, af hvilke den vestligste ogsaa i Kirkebogen 1711 kaldes Vester Lonen i Hunetorp.

Den hvide Dam mellem Blokhus og Hunetorp samt *Ilsig* syd for Hune By vare i Reglen tørre om Sommeren; de ere begge udgrøftede. Lignende Damme eller Sige har der vel været flere af rundt om i Herredet, saaledes *Tingsig* ved Jonstrup, *Kjællingsig* ved Lundergaard, *Hulsig* øst for Purkjær o. fl., og maaske har det været Levninger af tidligere Tiders Søer.

Af denne maaske noget for udførligt givne Skildring af de i Herredet nu eller forhen forekommende Vandløb og Søer samt deres Historie vil det formentlig med tilstrækkelig Tydelighed være godtgjort, at Egnen her i tidligere Tid har haft et Udseende, der var ikke saa lidt forskjelligt fra det nuværende, og at ikke alene Herredet i sin Helhed,

men ogsaa de enkelte Dele indbyrdes vare ret isolerede.

Forbindelsen med Omverdenen skete dels ad den forhen omtalte Bro ved Assenbæk, dels og maaske mest over Broen ved Aaby, hvortil der ogsaa svaredes Brokorn af Herredsmændene, samt endelig ad Stranden baade i nordlig og sydlig Retning.

De Bække, man ogsaa ad sidstnævnte Vej maatte passere, kunde vel nok volde Vanskeligheder for Færdselen, særlig i Vintertiden og med den daværende større Vandrigdom; men til Gjengjæld frembød den flade, sandede Strand jo en Kjørebane, der var langt at foretrække for de opkjørte, slet vedligeholdte, eller ganske manglende Veje inde i Landet[1]. Det tør da ogsaa anses for givet, at Stranden har haft stor Betydning for Samfærdselen paa Vendsyssels Vestkyst lige fra Arildstid af og til omkring Midten af det 19. Aarhundrede[2].

[1]) Endnu 1853 — paa den bedste Aarstid — var den eneste Vej, der da førte fra Jetsmark til Saltum, saa slet, at en Rejsende fandt sig foranlediget til i Aalborg Stiftstidende for 26/6 at efterlyse den, da den nord for Hune var sporløst forsvunden paa en Strækning af ca. 300 Alen. Den ærede Finder anmodedes høfligst om at aflevere den til Herredsfogden eller til Sogneforstanderskabet i Hune. Hermed kan jævnføres, at Skarvad Bro paa Kongevejen mellem Hjøring og Sundby 1807 var i en saa miserabel Tilstand, at ingen uden Livsfare kunde passere den med Hest og Vogn, og det hændte, at Befordringen faldt igjennem og ned i Aaen. [J. E. 27/180.]

[2]) Se nærmere under Afsnittet Stranden. I sin Bog om Knud den hellige fortæller den samtidige Skribent Ælnod, at Vendsyssels ophidsede Bønder under Forfølgelsen af Kong Knud, der jo flygtede til Bejstrup, piskede Strandsandet i Vejret med deres Spyd. Dette kunde tyde paa, at Folkeskaren fulgte Stranden som den bekvemmeste Vej ad Aggersborg til.

Det hørte jo i Middelalderen til »store og gode Handlinger« at anlægge Veje, bygge Broer o. l., og i det hele taget at ofre noget for Samfundets Vel, og det vilde vel være Tilfældet endnu, om vi ikke havde faaet vore Samfundsforhold saaledes ordnede, at det private Initiativ er bleven afløst af et offentligt. Det er saaledes i god Overensstemmelse med Middelalderens Tankegang, at et lokalt Sagn beretter, at der en Gang i Hune boede to fromme Søstre, hvoraf den ene byggede Hune Kirke og den anden anlagde Vej til Jetsmark. Disse to Handlinger sammenstilles som jævnbyrdige og vise derved, at Forbindelsen med Jetsmark har frembudt Vanskeligheder, men dette er maaske ogsaa alt det positive, der tør uddrages af Sagnet. Endnu et Vidnesbyrd om de Ulæmper, der vare forbundne med at komme fra den nordlige Del af Herredet (Ingstrup, Hjermeslev, Alstrup, Saltum og Hune) til den sydlige (Jetsmark og Aaby) have vi i en Beretning af Præsten Hans Winde i Saltum. Han skriver 1729, at Hune blev Annex til Saltum 1555, fordi Præsten fra Jetsmark, til hvilket Sogn Hune først var lagt, ikke kunde komme over Hune Bæk om Vinteren [1]). Den ældste Vej mellem Hune og Jetsmark har mulig gaaet over Bækken et Stykke vestligere end den nuværende, hvor der synes at have været bedre Betingelser for et Vaseanlæg; men da Sandflugten her

[1]) Ny kgl. Saml. 4. Nr. 743. Sammenlægningen med Jetsmark kan kun have varet et Par Aar, da Hune var selvstændigt Sogn til henimod 1555 (se Hune). I Klemmebrevet af 1555 for Vendelbo Stift nævnes intet om Omlægningen, saa den er muligvis slet ikke kommen til Udførelse, men har kun været paatænkt.

har overfløjet Terrænet lige ned til Bækken, ere mulige Rester af et saadant Anlæg forlængst forsvundne. Det maa dog ogsaa bemærkes, at Sønder Brogaard i Hune, der nu ligger inde paa Marken, indtil for en Snes Aar siden laa lige nord for Hune Kro ved Vejen til Saltum, og at denne Gaard, der sikkert har ligget i Nærheden af Hune Bro, allerede nævnes 1626.

Endnu i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede dannede Kjærstrækningerne i Hune Sogns østlige Del tilligemed de tilgrænsende Enge og Kjær i Saltum og Jetsmark Sogne et eneste stort Morads, som den største Del af Aaret stod under Vand, og som derfor blev anset for omtrent værdiløst, men efter at Ryaas Løb var reguleret og en hyppig Oprensning af Hune Bæk og dens Tilløb gjennemført, foregik Afvandingen af denne Strækning uden større Vanskelighed.

Den sydligste Del af Herredet — mellem Limfjorden og Vedsted — bestaar af flade Enge med Sandunderlag, og de Bebyggelser, der findes her — som Røgel og Røn —, ere næppe ældre end fra den yngre Middelalder eller endnu senere. I Stenalderen har Limfjorden antagelig været forbunden med Vesterhavet og Sundet syd om Jetsmark-Øen ved en Arm, der har gaaet hen over disse Strækninger, og efter Landets Hævning laa de endnu for lavt til at kunne finde Anvendelser til Bopladser og Opdyrkning. De højestliggende Partier bleve efterhaanden dækkede af Skov og Krat, saaledes Partiet omkring Røn og den nuværende Ulveskov [1]), og

[1]) Se Afsnittet om Skove.

da Samfundsforholdene bleve mere fæstnede, kom hele dette Eng- og Skovdrag til at tilhøre Kongen, ligesom Tilfældet var med andre større ubenyttede Strækninger. I det 13. Aarhundrede kom Vidskøl Kloster i Besiddelse af Ulvskoven og de omliggende Enge m. m., og efter denne Tid begyndte man at drage Nytte af dem til Græsning og Høslæt, idet Omegnens Beboere lejede dem af Klostret, og derved fik de jo Værdi i Henseende til Fastsættelse af Landgilde og Skatter.

Saalænge de henlaa ubenyttede, fremkom Spørgsmaalet næppe, om denne Strækning hørte til Hvetbo Herred eller til Ø. Han Herred, hvilke Herreder kun vare adskilte ved denne brede Lavning, som mod Vest naar omtrent til Bratskov, medens der ellers ikke her fandtes nogen naturlig Grænse; men med den tiltagende Udnyttelse af Engdragene maatte dette Spørgsmaal nødvendigvis opstaa, idet Bratskov og Vidskøl Klosters Besiddelser naaede saa langt, som henholdsvis Ø. Hanherred og Hvetbo Herred strakte sig. Betragte vi det nuværende Skjel[1]) mellem Hvetbo og Ø. Hanherred, se vi, at dette afskjærer det lille Hjørne af Brovst Sogn, paa hvilket Røgel ligger, saaledes at dette Hjørne hører til Hvetbo Herred, medens den øvrige Del hører til Ø. Hanherred. Hvorledes dette Forhold egentlig er opkommen, lader sig vel næppe med Sikkerhed afgjøre nu, men det synes at være gaaet til paa følgende Maade: Markerne omkring Røgel have sikkert i fordums Dage været dækkede af Ulvskoven[2]),

[1]) Skjellet bestaar af en bred og dyb Grøft.

[2]) Navnet Røgels eller Røgilds Oprindelse er ikke oplyst, men det er et Navn, som ret ofte forekommer baade her i

men da Jorden her egnede sig til Dyrkning, har man, uvist paa hvilken Tid, ryddet Skoven og anlagt en Gaard. Denne hørte nok ligesom Skoven og Engene deromkring til Vidskøl Kloster, men Klostret har maaske overladt Brugsretten til Ejeren af Bratskov, for hvem Gaarden vel laa helt bekvemt i Henseende til Opsyn med Bratskovs tilgrænsende Skov og Eng, og idet de tidligste Beboere af Gaarden i Røgel saaledes vare underlagte Herskabet paa Bratskov, var det rimeligt, at denne Nybygd blev regnet til Brovst Sogn. Men Vidskøl Kloster glemte ikke, at Gaarden i Røgel hørte til dens Gods, selv om den i en længere Aarrække havde været brugt under Bratskov, og da der opstod Trætte om Skjellet mellem Klostrets og Bratskovs Ejendomme, udnævnte Kong Frederik d. I. 1525 en Kommission til Paadømmelse af Sagen. Herom findes der i Hvetbo Herreds Tingbog for 1643 $^{30}/_{9}$ samt i Hanherredernes Tingbog[1]) for 1633 $^{5}/_{8}$ og 1634 $^{24}/_{3}$ følgende:

Egnen og andet Steds, f. Expl. Røgelhede i Hellevad Sogn, Røgelskifte i Ingstrup S., Bremrøgel i Jetsmark S., Katterøgel [Gjerding: Hellum H. Side 29] o. fl. Betyder vist en lav, langstrakt Banke. Navnet forekommer ofte i gl. Dokumenter: f. Expl. at et Skjel fulgte langs med en gl. Hederøgle o. l. En højnende Slette med Stensætninger lidt øst for Søndergaard i Sædding, en Banke, der kun hæver sig lidt over de hosliggende Agre, kaldes ogsaa Røgel [J. S. 1, VII, 131].

Jydsk Røgel, Røgild eller Røgle maa sikkert have samme Betydning som Røjle, der hyppigt forekommer i Stednavne paa Øerne.

Se ogsaa Feilbergs Ordbog over jydske Almuesmaal under: rygle, røge, røngel.

[1]) Falk Gøye til Bratskov lod da læse et Pergamentsbrev, der her betegnes som A, medens Udskriften af Hvetbo Herreds Tingbog betegnes som B.

»Vi Stygge Krumpen med Guds Naade Biskop udi Børglum, Anders Høg [1]), Prior i Hundslund, Jens Nielsen, Prior paa Ø, Ove Vincenzen [2]), Ridder, Mogens Munk, Landsdommer i Nørrejylland, Jakob Munk til Visborg, Jens Hvas til Kaas og Jesper Tordsen til Hørbylund gjøre alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1525, Tirsdag næst før [3]) Sct. Johannes Dag Midsommer, vare vi af højbaarne Fyrste, Hr. Frederik med Guds Naade Danmarks Konge, vor kjære Herres Befaling forsamlede paa Røgelmark og i Ulskov om Dele og Trætte, som ærlig og velbyrdig og renlivet Mand Hr. Henrik, Overabbed til Soer, Hr. Sevren, Abbed til Vidskøl Kloster, paa den ene og ærlig og velbyrdig Mand Niels Jensen [4]) til Bratskov paa den anden Side imellem var om forskrevne Røgelmark og Ulskov og et Sandemandstov, som samme Niels Jensen havde ladet gjøre imellem Hvetbo Herred og Han Herred og imellem Røgel Mark og Vidskøl Klosters Mark. Da med begge Parternes Vilje, Fuldbyrd og Samtykke blev de endelig, venlig og vel forligte udi saa Maade, at Niels Jensen og hans Arvinger skal nyde, bruge og beholde til evig Tid for sin rette Arv og Eje al den Ejendom, Skov, Mark, Ager, Eng, Tagskjær, Kjær og Mose og alt andet, hvad det helst er og nævnes kan, som findes og er mellem den Sig, som kaldes *Røgelled* og ret øster derfra 75 [5]) Favne til den Sten, vi satte der med Kul og Flintsten under og kaldte den *Munkesten*, og siden sønder fra samme Munkesten nord [6]) indtil Fjorden lige med

[1]) B: Kok.
[2]) Lunge.
[3]) B: efter.
[4]) Rotfeld.
[5]) B: Fem og tolvsindstyve.
[6]) Antagelig Fejlskrivning for »ned«.

det norderste Hjørne paa *Gjøl Kirkesten* [1]) efter den Sten, som vi der satte; desligeste og norden for forskrevne Munkesten østen omkring *Rønnehøj*, som forskrevne Niels Jensen kaldte *Hesselhøj*, ved 75 [2]) Favne og saa fremdeles mod den Klit [3]), al Tid lige vidt og bredt, saa langt som forskrevne Røgelmark og Ulskov findes imod samme *Doon Klit*. Dette forskrevne Skjel skal være og blive indtil evig Tid rette Skjel mellem forskrevne Klosters og Niels Jensens Ejendom i forskrevne Røgelmark og Ulskov, saa at Niels Jensen og hans Arvinger skal have, nyde og bruge al forskrevne Ejendom vesten for samme Skjel indtil evig Tid eftersom forskrevet staar, og skal Vidskøl Kloster nyde, bruge og beholde til evig Tid al den Ejendom, Bygge, Byggesteder, Skov og Mark, Ager, Eng, Tagskjær, Kjær, Mose og alt andet — —, som findes og er østen for forskrevne Munkesten og Skjel, som vi nu der gjort have, for ret Endel uden al ydermere Trætte, Klage og Dele af Niels Jensen og hans Arvinger efter den Dag — — —. Desligeste skal og Hr. Abbed af Vidskøl Kloster strax igjen have alle de Breve, som Niels Jensen og hans Forældre have af Vidskøl Kloster paa forskrevne Ejendom, og de Breve og alle andre, som findes og er imod denne Kontrakt, skal være og blive i de Maader aldeles døde og magtesløse — — — efter denne Dag. Skal og forskrevne Herredsskjel og Markskjel, som Niels Jensen nu lod der gjøre, aldeles være død og magtesløs og ej heller at komme Vidskøl Kloster til nogen Skade eller Forfang efter denne Dag. Til des-

[1]) Hermed menes vel Kirken. Den saakaldte Gjøl Sten, der ligger ved Øens sydøstlige Kyst, kunde ikke ses fra Røgel.
[2]) B: Fem og tolvsindstyve.
[3]) B: »Mod Doonlitt«; Dorklit (paa Klithuse Mark) nævnes ogsaa i Æ. d. A. III, 115 og 118. Det maa antagelig være en af Bakkerne vest for »Slettens Vande«.

ydermere Vidnesbyrd hænge vi vore Indsegl med forskrevne Hr. Abbeds, Konvents og Niels Jensens Indsegl nedenfor dette vort aabne Brev. Datum ut supra.«

Saaledes blev altsaa Grænsen mellem Hvetbo- og Ø. Hanherred afsat, og af den angivne Retning tør det formodes, at den nuværende Skjelgrøft saa omtrentlig følger det i 1525 afsatte Skjel.

Endnu er kun tilbage at omtale Grænsen mellem Hvetbo- og Ø. Han-Herred paa den Strækning, hvor Hune og Tranum Sogne støde sammen. Her har Sandflugten hærget og ødelagt de gamle Skjel, hvis der overhovedet har været saadanne, men ved et Fællesmøde af Beboere fra begge Sogne blev Skjellet 1822 $^1/_5$ afsat paa Matrikulskortet.

I sin nuværende Udstrækning omfatter Hvetbo Herred Sognene *Ingstrup*, *Hjermeslev*, *Alstrup*, *Saltum*, *Hune* og *Jetsmark*, samt Dele af *Aaby* og *Brovst* og endelig Øen *Gjøl*. Da sidstnævnte Sogn hverken territorialt eller kulturelt set hører til Hvetbo Herred, men først i nyere Tid er henført til dette af administrative Hensyn [1]), vil Gjøl, der udgjør et selvstændigt Sogn, ikke blive medtaget i den efterfølgende Beskrivelse af Herredet.

I Retning fra Syd til Nord er Hvetbo Herred ca. 4 Mil, og i Retning fra Øst til Vest paa det bredeste ca. $1^3/_4$ Mil; dets Fladeindhold var efter Maalingen 1896 — Gjøl Sogn fraregnet — ca. 40,960 Td. Land med 1,260 Tdr. Ager og Engs Hartkorn [2]).

[1]) Se under Afsnittet Forvaltning og Retspleje.

[2]) Gjøl iberegnet bliver Arealet 45,110 Td. Ld. og Hartkornet 1413 Td. [I Traps Angivelse af Herredets Areal (44,595 Tdr.) er de 515 Tdr. Land i Brovst Sogn ikke medregnet.]

Jorderne er gjennemgaaende sandede og sandmuldede; bedst ere de i Herredets nordøstlige Fjerdedel, hvor Overlaget — som i Hjermeslev og Alstrup — er meget muldet eller — som i S. Saltum, Østrup og N. Saltum — leret. Ogsaa en stor Del af Ingstrup Sogn har godt muld- eller lerblandet Overlag; Jetsmark og Aaby Sogns Jorder ere overvejende mere sandholdige, og Hune Sogn samt den vestlige Del af Saltum og Ingstrup Sogne har skarpsandet Overlag.

Indtil Udskiftningstiden (ca. Aar 1800) henlaa store Strækninger af Herredet udyrkede, dels som Hede og Kjær og dels som Mose- og Flyvesandsstrækninger. Medens Flyvesandsarealet siden da kun er bleven forholdsvis lidt formindsket ved Opdyrkning, fordi det i Almindelighed ikke egner sig hertil, ere derimod store Arealer blevne forvandlede fra Mose, Kjær og Hede til ret frugtbart Agerjord, og store Klit- og Hedestrækninger ere i de senere Aar blevne beplantede med Naaletræer.

II.

SANDFLUGT.

I DET foregaaende er gentagne Gange berørt den Indflydelse, Sandflugten har haft paa Herredets nuværende Udseende; vi skulle i det efterfølgende dvæle lidt nærmere ved denne for den jydske Vestkyst saa ødelæggende Virksomhed fra Naturens Side.

Sandflugt maa vel antages altid at have fundet Sted paa de Steder, hvor Stranden bestaar af finkornet Sand og af og til bliver overskyllet af Havet, hvorved Plantevæxt forhindres; thi naar Solen en kort Tid har skinnet, tørres det øverste Sandlag, og der behøves da kun lidt Vind for at sætte det i Bevægelse, idet det ligesom Sne fyger hen ad Jorden og først standser, hvor der gives Læ. Men naar vi tale om Sandflugten og dens Ødelæggelser, menes almindeligvis den historiske Tids Sandflugt, og den synes at være foranlediget af særlige Omstændigheder og at være opkommen ca. Aar 1500, hvorefter den i 300 Aar hærgede Jyllands vestlige Egne og lagde store Strækninger øde. Fra Beboernes Side førtes der en fortvivlet Kamp mod den mægtige Fjende, og det er herom vi i det

efterfølgende skulle fremdrage nogle Data for Hvetbo Herredes Vedkommende.

Hvad der har givet Anledning til, at Sandflugten omkring Aar 1500 begyndte at optræde med større Voldsomhed end forhen, er ikke oplyst og lader sig næppe oplyse, da de første Efterretninger, vi have om dens Ødelæggelser, kun bestaa af indirekte Vidnesbyrd om den, nemlig Regeringsforanstaltninger for at modarbejde den; men mulig staar Sandflugtens Tiltagen i Jylland i Forbindelse med Bortskylning af Land ved Slesvigs Vestkyst, idet Strømmen i Reglen gaar nord paa langs Jyllands Vestkyst og derfor kan antages at have ført Sandet med sig, ligesom den nu fører de smaa Rullesten længere og længere mod Nord [1]). Den Antagelse har ogsaa været fremsat, at Sandflugten er opstaaet som Følge af Skovenes Rydning [2]) og ufornuftig Behandling af Klitvegetationen; men hertil kan bemærkes, at disse to Faktorer næppe kunne have været andet end medvirkende — ikke foranledigende, thi det kan formentlig anses for givet, at Størsteparten af det Sand, som fra Aar 1500 af vældede ind over Landet, ikke fandtes her tidligere, men i saa Henseende var nyt Sand, der af Havet førtes paa Land og derfra videre omkring med Vinden. Professor Troels

---

[1]) Se Afsnittet om Stranden.

[2]) Indtil det 16. Aarhundrede synes der ikke at være bleven udrettet synderligt for at bevare Skovene, der næsten overalt tankeløst bleve forhuggede. Først efter den Tid gjordes der ved mangfoldige Kongebreve Forbud imod at »forhugge Skovene til Upligt«, men for mange Skoves Vedkommende var det for sent [jvf. Kancelliets Brb., Secher: Corpus const. Daniæ o. s. v.].

Lund skriver i sin Bog »Land og Folk«[1]: »Skovenes Rydning synes allevegne at have været den nødvendige Forudsætning for, at Sandflugten kunde indtræde«; men ihvorvel det ikke kan nægtes, at den jydske Vestkyst en Gang har baaret udstrakte Skove, kan der dog ikke føres noget Bevis for, at Skovenes Forsvinden er den egentlige Aarsag til Sandflugten. Endnu den Dag i Dag skyller Havet paa sine Steder betydelige Mængder af Sand op Land, saaledes langs hele Jammerbugtens Kyst, medens det paa andre Steder, som f. Expl. ved Bovbjerg, skyller Landet bort[2]. Dette Sand føres af Vinden overvejende i østlig Retning, men da det nu er lykkedes at faa Klitterne beplantede, bliver Sandet opfanget af Plantevæxten, og Følgen er, at Klitten bliver højere. Den vilde blive endnu højere, hvis ikke den ved Menneskehænders Hjælp samtidig blev gjort bredere, men der plantes Klittag helt ned paa Strandens øverste Del, og her danner der sig stadig nye Klitrækker; og saaledes gaar det, som Digteren Chr. Richardt siger: »ved Bovbjerg tabes Land ved Storm og Fraade, ved Blokhus vindes Land af Havets Naade«[3]. Skulde Prof. Troels Lund have Ret, maatte Kysten have haft en temmelig sammenhængende Række Skove til Værn mod Sandet eller mod Blæsten eller mod begge

[1]) Side 27 (Folkeudgaven).

[2]) Ogsaa henimod Skagen fører den østgaaende Strøm en stor Mængde Sand med, som vist ved Lyngby og Rubjerg skjæres bort af Landet [jvfr. Danm. geol. Unders. 1. R. III. Bd., S. 24 og 263].

[3]) I en Poesibog i Blokhus.

Dele. Til Værn mod Sandet nemlig, hvis vi antage, at det var nyopskyllet; til Værn mod Blæsten, hvis vi antage, at det Sand, som udøvede sin ødelæggende Virkning allerede var her før Sandflugtens Dage, men da laa bunden af Skov, Lyng o. s. v., og endelig til Værn mod saavel Blæsten som Sandet, hvis vi forudsætte, at Blæsten og Sandet ikke kunde faa Overmagt, saa længe Skovene stod. Men det er beviseligt, at der ikke har været Skov paa denne Strækning, der i Hvetbo Herred ligger udenfor Litorinasænkningens Kystformationer (Lien) og sikkert heller ikke paa de tilsvarende lave, flade Strækninger ved Tranum Strand, Slettestrand, Grønnestrand o. s. v.; og det er fra disse eller hen over disse, at Sandet førtes videre ind i Landet. Havde der saa været Skove indenfor, vilde disse have opfanget Sandet, men i Længden kunde de næppe have staaet imod overfor den betydelige Mængde Sand, der mange Steder dreves frem, som f. Expl. vest for Hune Kirke, ved Bredbjærg, i Hune Tornmark o. s. v., og Sandet vilde fuldstændig have dækket Skovene. Var Sandet løsrevet af Blæsten paa de for Skov ryddede Steder, vilde det øverste Jordlag være bortblæst længst ude mod Vest, men dette er ingenlunde Tilfældet; man kan paa mange Steder træffe gamle Plovfurer under Sandlaget helt ude ved den vestlige Grænse af det Areal, der har Betingelser for at kunne have været skovklædt[1]). Forholdene kunne have været noget anderledes paa andre Steder af Kysten og have været det, hvor Havet f. Expl. bortskyller Landet; der kan Skoven

[1]) I Hvetbo Herred indenfor Lien—Kjettrup Bjerge.

have naaet lige ud til Havet, og da der ikke paa disse Steder findes nogen synderlig Strand, overskyller Havet den med Paalandsvind, og Sandet forhindres derved i at flyve ind i Landet. Paa disse Steder kan Skovenes Rydning have været Aarsag til Sandflugten, idet den fremkaldtes af Vinderosionen paa de ryddede Steder, men Sandflugten her blev da forholdsvis ringe, og det samme gjælder for Indsandenes Vedkommende [1]).

Størst Skade har Sandflugten forvoldt paa de Steder, hvor Strømmen førte Sand ind paa Landet som i Skagen, Raabjerg, Tornby, Ingstrup, Saltum og Hune Sogne, mindst Skade, hvor Strømmen skar bort af Landet som i Fureby, Lyngby, Maarup o. s. v.

Langs Hvetbo Herreds Vestkyst fandtes næppe Skove paa den Tid, da vi først høre om Sandflugten, i hvert Fald nævnes saadanne ikke i noget Dokument fra det 16. Aarhundrede, saa af nogen videre Udstrækning kunne de ikke have været [2]), og endnu i det 17. Aarhundredes første Halvdel vare Kystsognene ikke fuldstændig overløbne med Sand, hvilket ogsaa tyder paa, at det ikke var Skovenes Fjærnelse, men derimod Mængden af det af Havet opskyllede Sand, som her betingede Sandflugtens Omfang. At Skovenes Rydning har bevirket, at Vinden har faaet større Magt i Jylland, end den ellers vilde have haft, og at denne Omstændighed har medført, at Sandet er bleven ført længere ind

[1]) Sandpartier inde i Landet.

[2]) At Skovsvin nævnes 1571 som Del af Kjettrup Præstegaards Landgilde, tør næppe tages som Bevis for, at der da var Skov, men højst som Bevis for, at der en Gang har været Skov.

i Landet, end ellers vilde være sket, skal dog ingenlunde benægtes, og ikke mindre befordrende for Sandflugten har Beboernes ufornuftige Fremfærd mod Klitvegetationen været, idet de ved at oprykke Klittag og Klittjørn og ved at lade Kreaturerne drive om mellem Klitterne har modarbejdet Naturens egen Baandlægning af Sandet.

Vi se da ogsaa, at Regeringen — saa snart Talen bliver om Sandflugt — søger at drage Omsorg for Klittens Plantevæxt. Saaledes udkom 1539 $^{25}/_{1}$ en kongelig Forordning, hvori forbydes Beboerne ved Jyllands Vestkyst at ødelægge Klitplanterne, som de forhen havde gjort, da det medførte, at »Sandet derudover drives paa Landet og fordærver megen Jord«. [1]) Hertil sluttede sig mere specielle Paabud til Lænsmændene om at have Opsigt med Kyststrækningerne, saaledes 1543 Brev til Lænsmanden i Hanherred, Mourids Olsen Krognos, og 1548 til Lænsmanden paa Aalborghus, Axel Juul. Det sidstnævnte Brev gjaldt bl. a. ogsaa for Hvetbo Herred, og det hedder heri, at det forbydes at afskjære eller bortføre Marehalm eller »Helmther« [2]) af Klitten, og saafremt nogen fordristede sig til at handle herimod, skulde vedkommende have forbrudt sit Stedsmaal. Hvis nogen blev taget i Klitten i Færd med at bortføre Klitvæxterne, skulde han straffes som for

[1]) Forordningen er i noget omarbejdet Skikkelse optaget i Koldingske Reces 1558 § 63. Allerede under Christian II og Frederik I var der indkommen Klager til Regeringen over Sandflugten i Odsherred paa Sjælland, hvor særlig Rørvig havde taget Skade [T. S. Rørvig 1 og 2, jvf. Allen: 3 nord. Riger 4. Bd., 1. Afd., Side 19].

[2]) Formodentlig Hjelme — Hjelmerør = Klittag.

andet Tyveri[1]. 1570 $^{19}/_{10}$ udkom atter et aabent Brev om, at de Planter (Marehalm, Hvideris, Klittag, Hjelme, Slie eller Torne), som gro paa Strandbakkerne ved Vesterhavet, ikke maatte ødelægges[2]; men ingen Foranstaltning kunde hindre Sandet i dets videre Udbredelse, og det havde vel ogsaa da som nu sine Vanskeligheder at faa Forbudene overholdt.

For Hvetbo Herreds Vedkommende ere de Sogne, der havde deres største Udstrækning langs Havet, selvfølgelig blevne mest hjemsøgte, dette gjælder saaledes Hune og det nedlagte Kjettrup Sogn, hvor ikke alene talrige Ejendomme, men endog hele Byer saa at sige ere forsvundne; men ogsaa Herredets øvrige Sogne bleve alle mere eller mindre berørte af Sandflugten[3].

Denne synes at have kulmineret henimod Aar 1700 og aftog derefter jævnt i det følgende Aarhundrede, i hvis Slutning man endelig fik den dæmpet ved Besaaning og Beplantning med Klittag; men forinden vi gaa videre ind paa disse mere almindelige Forhold, skulle vi se lidt paa de enkelte Sognes Tilstand i Trængselstiden 1550—1750[4].

---

[1]) D. M. 3, VI, 339 og 4, I, 348.

[2]) K. B.

[3]) 1578 $^{1}/_{6}$ fik Jens Klausen Dyre til Boller og Thomas Galskyt til Hvidstedgaard Ordre til at taxere den Skade, Sandflugten havde forvoldt i Sejlstrup Læn — bl. a. i Hvetbo Herred —, da Bønderne havde klaget over, at de ikke kunde svare den sædvanlige Landgilde [K. B.].

[4]) I sin Bog »Klitterne i Hjøring Amt« (Aalborg 1900) har Hr. Statsplantør Brüel ogsaa anført adskilligt vedrørende Sandflugten i Hvetbo Herred, men da Plantøren ikke synes at have været nogen Mester i at læse gotisk Skrift, og da de i Skriften forekommende Stednavne som Følge deraf fremtræde i en yderst radbrækket Skikkelse, lades hans Arbejde ude af Betragtning i den efterfølgende Skildring, saameget mere, som det ligesom samme Forfatters Beskrivelse af Klitterne i Thisted Amt (Thisted 1898) kun er bygget paa ganske ringe Arkivstudium og væsentligt indeholder Uddrag af forhen trykte Værker, omhandlende beslægtede Emner. Som Exempel paa, hvad Hr. Brüel kan faa ud af Stednavnene, anføres, at han Side 44 paa tre Linjer har »Trudsler«, »Bunker«, »Gersten« og »Horne« i Stedet for: Trudslev, Bunken, Ejersted og Hune. Byen Horup (= Hvorup) bliver til Gjørup, Ejersted til Tværsted, Hvarregaard til Baaregaard, og Trudslev bliver til Udsagnsordet »truffet«, i hvilken Anledning den citerede Text uden videre omskrives. Side 47 staar der: »hvor der før har været Stene er nu store Banker«, der skulde staa: »hvor der før har været Søer er nu tørre Banker«; Vejrlag oversættes ved »Højvande«, Tjenere kaldes »Tiender«, og Ilding bliver til »Fælling« o. s. v., o. s. v.

De første Efterretninger om Sandflugten i Hvetbo Herred faa vi gjennem de Indberetninger, som Præsterne Tid efter anden afgav vedrørende deres Embeders Beskaffenhed[1]), og fra ca. 1630 af have vi et Utal af Tingsvidner og Synsforretninger til Belysning af Forholdene[2]). Som naturligt er, kommer de første Klager fra Kystsognene Hune og Kjettrup, hvilket sidste omfattede den vestlige Del af det nuværende Ingstrup Sogn og navnlig bestod af Byerne Hvorup, Trudslev, Kjettrup og Ejersted.

Kjettrup Sogn var allerede 1553 saa medtaget, at Præsten i sin Indberetning skrev: »Kjettrup Sogn maa lægges til Ingstrup,« hvilken Udtalelse vel er at opfatte som et Forslag; 1571 beklagede han sig

---

[1]) Præsteindberetninger i Bispearkivet; jvf. Wulff: »Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie« og »Statistiske Bidrag til Aalborg Stifts Historie«.

[2]) Bl. a. Sandflugtskommissionsforretningen 1680 [Rigsarkivet].

atter over Tilstanden, der bevirkede, at han ikke kunde faa sin sædvanlige Tiende, og samme Aar blev Sognet saa nedlagt og Beboerne underlagt Ingstrup Sogn. Benævnelsen »Kjettrup Sogn« bibeholdtes dog for denne Del af Ingstrup Sogn i en lang Aarrække, men efter at Kjettrup By fuldstændig var ødelagt, gik Benævnelsen af Brug. I det efterfølgende omhandles det nedlagte Kjettrup Sogn under Ingstrup Sogn.

Fra det 17. Aarhundredes første Halvdel haves i Tingbøgerne en Del Synsvidner angaaende Sandflugtens Ødelæggelser i *Ingstrup* Sogns vestlige Del, uden at de dog indeholde Oplysninger af særlig Interesse. I Matriklen af 1662 anføres derimod, at Byerne *Kjettrup* og *Hvorup* ere moxen øde og fordærvede af Sand og Vand, og Beboerne kunde ikke existere, hvis de ikke brugte Fiskeri i Havet. Af Tingsvidne af 1681 $^{7}/_{9}$ ses, at 3 Gaarde i Hvorup og 4 Gaarde i Kjettrup vare øde og aldeles borte, og 8 Gaarde vare mere eller mindre fordærvede af Sand og paa Grund af Skatterestance hjemfaldne til Kongen. Ved Missive af 24. Decbr. 1679 blev der nedsat en Kommission, som skulde undersøge Sandflugtens Ødelæggelser i Nordjylland. Denne Kommission, der bestod af Otto Skeel til Birkelse[1]), Dr. Mathias Foss[2]), Thøger Lassen[3]) og Landsdommer Nicolaj Nissen, af hvilke dog sidstnævnte atter udtraadte paa Grund af Embedsforretninger, afgav 1680 $^{24}/_{10}$ en Betænkning, af hvilken erfares,

[1]) Stiftamtmand over Aalborg Stift.
[2]) Biskop over Aalborg Stift.
[3]) Til Rødslet.

at Kjettrup Sogn mestendels var fordærvet af Sand, saa baade Kirken var bleven øde og Jorden til Byerne og Torperne nu næsten var ude af Brug. Marken, der laa næst ved Havet, var overspændt med Sand, og der var ingen Storm eller Vejrlag, som ikke beskadigede den, eftersom Sandet dreves frem og tilbage; hvis Beboerne ikke havde haft Næring af Stranden, kunde ingen Mennesker bo der. Byen *Hvorup* havde forhen bestaaet af 14 Bol og Halvbol, som nu vare ganske øde, og det kunde ikke ses, hvor Ager eller Eng eller Bygninger havde været. *Kjettrup* By og *Sønder Ejersted* saaede og høstede endnu paa nogle Stykker Jord, men uden synderlig Nytte, da de saaede i Sand, der atter blev overløbet af Sand. Forholdene her forværredes i de nærmest efterfølgende Aar, og 1684 $^{23}/_{2}$ toges Tingvidne om den Skade, der var sket siden Taxationen 1680. *Trudslev* By var 1680 »haardt anspændt« af Sand ved alle vestlige Vinde, idet Sandet havde overløbet al Byens Fædrift, Tørvebjerring og Engjord samt ødelagt al dens Toftejord, som var dens bedste Mark. Sandet var ogsaa brudt ind paa dens Hovedagre og havde ødelagt en Del Gaarde og Bol[1]). Det følgende Aar blev der $^{22}/_{1}$ optaget Tingsvidne om, hvad der var ødelagt siden Taxationen 1680, og af dette ses, at en Del Bygninger vare beskadigede eller ganske nedfaldne. Trudslev Bys Undergang omtales ogsaa i Modelbogen 1688, hvor der nævnes 6 fordærvede Fald i Byens Mark, og af Markbogen til Matriklen 1690 se vi, at Beboerne i Løbet af 6 Aar havde

[1]) Kommissionsforretningen.

maattet flytte deres Gaarde 3 Gange[1]. 1733 $^{21}/_{7}$ lod Provst Jens Godsen i Ingstrup optage Syn over den Skade, Trudslev Bys Jorder havde taget siden Landmaalingen. Det befandtes da, at Byens Ejendom i de sidste 10 Aar havde taget Skade for 23 Tdr. 6 Skp. Hk. Af de sydvest for Byen liggende 40 Agre, som kaldes *Dals-*, *Læs-* og *Stegeragre*, vare kun de 10 tjenlige til at saa i, og et Stykke Eng øst derfor, hvilket var anslaaet til 2 Karles Slæt og 6 Læs Hø, var fuldstændig ugavnligt til Høbjærgning. *Langager* Fald vest for Byen — hvilket strakte sig i Syd og Nord og bestod af 18 Agre — samt *Støtmedens* Agre vest derfor igen — bestaaende af 15 Agre, der løb i Øst og Vest — tilsammen 17 Tdr. Bygsædland, var ogsaa ødelagt af Sand. Byens Fædrift og Tørveskjær, der laa ud til Klitten i Vest og Nord, var for den ene Halvparts Vedkommende utjenlig, og den anden Halvpart befrygtedes at ville blive ødelagt, da man ikke vidste, hvorledes Sandet kunde hindres i at udbrede sig. Præsten ejede Godset i Trudslev, og den Skade, hans Tjenere tog paa deres Agerjord, ansloges til 31 Tdr. Bygsædland, og da der paa denne skarpe Egn maatte regnes 5 Tdr. Sædeland til 1 Td. Hk., kunde Skaden taxeres til 6 Tdr. Hartkorns-Afslag for Markens Vedkommende, samt 1 Td. Hk. Afskrivning for Skade paa Eng, Fædrift og Tørvegrøft[2]. Det var dog ikke alene Sandets direkte Indvirkning paa Markerne, der forvoldte Ødelæggelsen, men Sandet

[1]) Den oprindelige By, senere kaldet gammel Trudslev, laa nordvest for den nuværende Trudslev By.

[2]) Tgb.

stoppede Afløbene fra Søerne i Sognets vestlige Del og bevirkede derved, at Vandet flød ud over de tilgrænsende Jorder, hvilket naturligvis ogsaa var højst ødelæggende for Agerbruget. Herom hedder det i en Præsteindberetning af 1738[1]) angaaende Trudslev og Hvorup Byers Tilliggende, at det er »Sanddynger og Vandstader, dog er Sandet somme Steder bortblæst, at det kjendes, hvor Huspladsen har været. Mærkeligt er det, som Sandflugten kan vende op og ned paa al Ting; thi hvor der før har været store Søer, er nu tørre Banker, og hvor intet Vand før har været, er nu Søer. Hvor man i det højeste for 10 Aar siden kunde gaa med tørre Fødder, er nu en Bæk, som ingen kan vade over.«

Denne Sø var sikkert Trudslev Sø, og det er antagelig om en Del af denne, at det 1680 fortælles[2]), at Sandet har fyldt den, skønt den var 15 Alen dyb, og det havde nu frit Løb ind paa Beboernes Markjord, hvorfor *Borup* og *Vestermark* daglig blev ødelagt, og deres Fædrift og Enge vare ganske fordærvede[3]).

Brødslev By havde endnu ikke taget stor Skade 1680, men Marken var fordærvet af onde Urter, og Byens Fædrift var en Del »omtrængt« af Sand, som over Kjettrup Mark drev ind paa den. Det varede dog ikke længe, inden Sandflugtens Arme naaede længere ind i Landet, og 1688 havde de naaet

[1]) Thottske Saml. i Fol. Nr. 751.

[2]) Kommissionsforretningen.

[3]) 1675 $^{4}/_{12}$ tog Beboerne i Trudslev og Vestermark Tingsvidne, at al deres Ejendom var ødelagt og en Del af Husene nedtrykkede af Sand. Halvparten af Borupgaardenes Ager og Eng samt hele deres Drift og Grøft var øde.

Kongetiende mod en vis Afgift, men denne Indtægt var nu frakommen Kaldet. 1690 skrev Præsten, at Sandflugten havde fordærvet en Del af Sognet, og at Præstegaarden for 100 Aar siden var bleven ødelagt deraf, hvorfor Sognepræsten siden havde boet i en liden Bondegaard i N. Saltum, af hvilken han havde opbaaret alle Tiendens Dele.

1675 $^{11}/_{12}$ tog Saltum Sognemænd Tingsvidne angaaende Skaden der i Sognet. Af *Ejersted*, *Faarup* og *Vestrup* Mark var Halvdelen ødelagt og deres Drift og Grøft helt fordærvet; det samme var Tilfældet med *Jonstrup*, medens *Drustrup*, *Sønder Saltum* og *Østrup* havde saavel den halve Mark som den halve Drift og Grøft forskaanet. Kort i Forvejen, $^{6}/_{11}$, havde *N. Saltum* Mænd faaet Tingsvidne, at Sandet af Guds strænge Vejrlig var opblæst i vestre Side af deres Mark og havde overløbet Halvparten af Agerjorden samt fordærvet deres Drift og Grøft. I Sandflugtskommissionsforretningen af 1680 udtales, at *Faarup* Bys Fædrift og Tørveskjær vare overfløjne med ny Sandflugt; Sandet gik lige op ad deres Markdiger fra Sydvest og Vest, men alles Jord var ikke lige meget beskadiget. *Ejersted* By laa for aaben Sandflugt fra Nordvest, Vest og Sydvest, og en stor Del af *Vestrupgaards* Agerjord sydøst for Gaarden var fordærvet af Sandflugt. Sidstnævnte Sted var Skaden dog sket for længere Tid siden — »af gammel Sandflugt« —, men Blæsten havde paa flere Steder dannet store Huller, og fra disse fløj Sandet videre og beskadigede Gaardens bedste Mark. Nord for Vestrup, ude paa *Heden*, laa et Bol, hvis Drift, som mod Vest stødte til Ejersted, var fordærvet af Sand, og i det hele ansaas Saltum Sogn at kunne tilkomme en Hartkornsafskrivning paa 38 Tdr. for den Skade, Sandet havde forvoldt.

1695 $^{3}/_{5}$ toges Tingsvidne, at 8 Agre vest for Gildstien i *Jonstrup* vare ødelagte af Sand og utjenlige til Besaaning. Disse Agre hørte til Kronens Gaard i Jonstrup, og af dennes Mark var yderligere 8 Agre norden og østen for Gaarden samt 6 Agre vest for Gildstien fordærvede. Gaardens Eng havde taget Skade for 3 Læs Hø.

Ved Rentekammerskrivelse af 1694 $^{19}/_{4}$ var det paabudt, at der aarlig skulde tages Syn over den Skade, Sandflugten tilføjede denne Gaard, og 1696 $^{27}/_{3}$ toges atter Tingsvidne derom. Markerne vare nu helt ødelagte paa nær nogle Stumper i den østlige Del, hvilke kun vare tjenlige til at saa Havre i; Bygningerne nedtrykkedes af Sandet, der laa saa højt og var saa bevægeligt, at Manden næsten hveranden Dag maatte føre det bort for at komme ud og ind i Husene.

Hune Sogn, der har sin længste Udstrækning langs Havet, er det af Herredets Sogne, der har taget mest varig Skade af Sandflugten; thi her har Sandlaget de fleste Steder dækket det tidligere Agerland i en saadan Højde, at en Gjenopdyrkning som Regel ikke har kunnet finde Sted, og Sognet er nu — næst Raabjerg og Skagens Landsogn — det Sogn i Vendsyssel, der har mindst Hartkorn i Forhold til sit Areal; der gaar nemlig over 100 Tdr. Land paa 1 Td. Hartkorn.

I den »Relation om Antikviteter i Hvetbo Herred«, der 1738 blev indsendt til Pontoppidan i Anledning af hans Udarbejdelse af »Marmora

Danica« [1]), skriver Præsten Hans Winde i Saltum om Hune Sogn: »I dette lidet Sogn siges af gamle Folk, som have hørt det af deres Forfædre, at have været 7 adelige Sædegaarde, hvori den Sted ere nu smaa Fiskerhuse og Hytter liggende imellem Sandbakkerne.« I Rigsarkivets topografiske Samlinger findes ligeledes en Beretning, hvori fortælles, at Hune Sogn blev ødelagt af Sand 1580, idet ikke mindre end 7 adelige Sædegaarde gik under; men dette Sagn om de 7 adelige Gaarde er sikkert uhistorisk, da vi ikke kjende Navnene paa nogen af de adelige Slægter, der skulde have boet her, ligesaalidt som deres Gaardes Navne; heller ikke omtaler de ældste Arkivregistraturer og Præsteindberetningerne fra det 16. Aarhundrede saadanne Personer eller deres Domicil her [2]). Derimod er det paaviseligt, at mange almindelige Bøndergaarde ere forsvundne i dette Sogn, idet Sandet har fortrængt Beboerne.

I Præsteindberetningen fra 1553 siges, at Sognet er meget fordærvet af Sand, hvilken Udtalelse i Indberetningen fra 1571 forstærkes til, at »meste Parten af Hune Sogn er fordærvet af Sand,« og 1599 hedder det: Hune Sogn . . . . »af Sand fordærvet og stander moxen øde« [3]).

[1]) Thottske Saml. i Fol. 751.

[2]) Det er ikke usandsynligt, at en eller anden »skriftklog« Person i det 17. Aarhundrede har misforstaaet en Mandtalsliste over Adelens Tjenere her, f. Expl. den for 1631, og har antaget, at de heri nævnte 7 adelige Besiddere have boet i Hune Sogn, eller at denne Angivelse paa anden eller tredje Haand er bleven forvansket.

[3]) Jvf. Hist. Tidsskr. 2, III, 547.

1625 var Præstegaarden i Hune — som ogsaa 1571 var fordærvet af Sand — næsten ødelagt og ødelagdes daglig, og 1690 var den fuldstændig »forødt af Sand med al sin Bygning og Mark«. Da denne Gaard laa langt inde i Landet, sandsynligvis paa Sønder Hede nordøst for Kjærsig, maa det antages, at ogsaa Hune Sogn var fuldstændig overfløjet med Sand før Aar 1700. Vi se da ogsaa, at der allerede 1611 kun svaredes halv kongelig Skat af Hune Sogn [1]) ligesom af Kjettrup Sogn, og i Matriklen 1662 siges, at Sognet af den Grund var nogenledes ved Magt, skjønt det havde ganske ringe Græsning og led stort Afbræk af Sandet. Tienderne skulde derimod erlægges fuldt ud, og det kneb ofte med at faa dem inddrevne. Kongetienden, som Bispen erholdt, havde denne allerede 1582 $^{14}/_{10}$ faaet ombyttet med Øster Brønderslev Sogns, fordi Hune Sogn var saa ødelagt; Kirketienden havde Sognemændene i Fæste, men flere af dem undlod stadig at betale, saa de endog ses at være blevne stævnede for 5 Aars Restance, og 1679 $^{28}/_{6}$ bleve 82 Beboere fra alle Steder i Sognet indstævnede angaaende omlignet Tiendeydelse til Kirken, fordi mange Ejendomme vare øde og sandløbne [2]). Som rimeligt var kneb det ligeledes med at faa Landgilden betalt, og 1675 $^{6}/_{3}$ erklærede Aalborg Slots Tjenere i Sognet, at de ingen Landgilde kunde svare for 1674,

[1]) Register og Mandtal til Skatten; Aalborgh. Læns Regnskab, jvf. Tingsvidne af 1635 $^{28}/_{11}$.

[2]) Ydelsen udgjorde 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg, beregnet efter 1 Td. = 12 Skpr.

fordi Sandet havde ødelagt dem, og Fiskeriet havde været daarligt [1]).

Blandt de forsvundne Steder i Hune Sogn, som vides ødelagte af Sand, kunne foruden Præstegaarden *Klitgaard* anføres *Bjørnsgaard* og *Maagaard* (i Nærheden af Kjærsig), *Skalborg* og »*ved Brobæk*« samt Bebyggelserne *Nørre Buj*, *Sønder Buj* og *Kjærling Buj* i Sognets sydlige Del [2]). Ogsaa *Hedegaard*, der forhen laa vestligere, *Pirup*, *Hvarregaard*, *Ulvholm* og flere andre Steder bleve omtrent ødelagte [3]).

1634 $^{6}/_{12}$ toges Tingsvidne om, at en Gaard i *Hune* (By) var fordærvet paa den halve Mark, og den anden Halvdel laa for aabent Sandløb; 1638 $^{10}/_{3}$ toges Tingsvidne for den samme Gaard, at 4 Agre paa *Langager* vare øde, 4 Agre paa *Stensmeden* vare slet overløbne med Sand højere end Stubberne havde været, 10 Agre vare aldeles øde, 7 Agre vare mere end Halvdelen øde, og 4 Agre vest for *Ulvhøj* vare »slet øde til midt paa«. Af Gaardens Jord var kun 3 Agre øst for Ulvhøj ved Magt. Om Nabogaarden toges 1636 $^{26}/_{3}$ Tingsvidne, at 1 Ager paa *Langager Fald*, 1 Ager i *Stenmedens Fald*, 3 Agre i *Sejlager Fald* og 4 Agre i *Fodens Fald*, ialt 7 Tdr. Sædeland, vare slet øde, og Gaardspladsen var aldeles overløben af Sandet. Samtidig fik en anden Mand her Tingsvidne om, at 7 *Toftagre* og 1 Ager i Langagers Fald vare aldeles øde, og den Jord, disse 2 Gaarde havde tilbage, laa for

---

[1]) Tgb.

[2]) Af Buj fandtes 1690 kun 1 Ejendom tilbage [Matr. 2].

[3]) Se iøvrigt under de nævnte Steders Beskrivelse under Hune Sognebeskrivelse.

aabent Sandløb. 1659 $^{18}/_{6}$ toges Tingsvidne angaaende en Ejendom ved *Brobæk* (i Rødhus), at den var saa fordærvet, at Manden var nødt til at flytte, og 1662 $^{14}/_{2}$ lod Peder Henningsen *ved Hune Kirke* sit Værsted [1]) syne, og de saa da, at 18 Agre vare aldeles ødelagte af Sand, og nogle faa Agre vare paa lidt nær fordærvede af Sand og Vand. Ligeledes var hans Eng ødelagt, og Husene havde han maattet flytte tre Gange. I Sandflugtskommissionsforretningen 1680 berettes om Sognet, at det i forrige Tider har været godt, men nu var det helt trængt af Sand. Ved *Engesgaard*, der jo ligger omtrent ved Sognets østlige Grænse, løb Sandet lige ind paa Bygningerne fra den aabne Sande i Nord og Vest, og Engen og Fædriften var fordærvet af Vand, fordi Sandet tilstoppede Grøfterne. *Hvarregaard* pløjede og saaede i Sand, og *Husene ved Kirken* vare saa omgivne af Sand, at de ikke antoges at kunne vedblive at bestaa. Ialt blev der afskrevet 26 Tdr. Hk.

I de nærmest følgende Aar synes Forholdene her ikke at have bedret sig; 1688 anføres saaledes, at Sognets Jord laa under aaben Sandflugt, og hvad, der ikke allerede var overfløjet med Sand, kunde hver Time befrygtes at ville blive det, særlig var *Hedegaard* og *Pirup* meget belagt med Sand [2]) — og endelige toges 1690 $^{11}/_{7}$ Synsvidne, at Sognet mest bestod af Sandtuer og tykt, sammenføjet Overlag, saa mange Steder vare aldeles øde, og

---

[1]) Værsted eller Væring svarede omtrent til det, vi nu kalder Bolsted.

[2]) Modelbogen af 1688.

Kongen, Ejerne af Godset og Herredsfogden havde kun liden eller ingen Indtægt her [1]).

I *Jetsmark* Sogn var det kun den sydlige Del, der tog nogen *varig* Skade, fordi de store Mosestrækninger i Forbindelse med Hellede Sø, Slettens Vande og flere mindre Søer samt Hunebæk hindrede Sandets videre Fremtrængen, men Sognets nordlige Del undgik dog ikke helt at blive berørt af Sandflugten, og 1675 $^{18}/_{12}$ tog samtlige Beboere i Jetsmark med Undtagelse af Lundergaards Ejer Tingsvidne, at den halve Del af deres Agerjord, Drift og Grøft var overløben og fordærvet af Sand, og det øvrige laa for aaben Sandflugt, som daglig forøgedes. Det Sandlag, som paa hin Tid trængte sig ind i Sognet, var imidlertid saa tyndt paa de fleste Steder, at det ikke fik blivende Betydning; kun i Sognets sydlige Del, hvor Sandet kom ind over Sandmosen, skete større Skade. Af en Synsforretning 1732 $^{6}/_{11}$ ses, at *Tranekjær Enge* da led meget, og det Bøndergods, hvorover der blev optaget Syn, ialt 132$^{1}/_{2}$ Td. Hk., tog aarlig Skade »af den forfærdelige Sandflugt« for 460 Læs Hø, hvorfor der beregnedes en Hartkornsafgang af 8 Td. 7 Skp.

Paa Skjellet mellem Jetsmark, Aaby og Tranum Sogne, men for Størstedelen i Aaby Sogn, laa *Birkelse Flyvesande*, der var en Udløber af den store Vandreklit Evans Sande i Tranum Sogn [2]). Da Birkelse Flyvesande truede med at ødelægge Aaby Sogns vestlige Del, anvendtes der megen Møje paa

[1]) Tgb.

[2]) Evans Sande og Evans Rende der i Nærheden have formodentlig Navn efter en Mand ved Navn Evan.

at dæmpe den, hvilket dog længe mislykkedes. Vi se saaledes, at Bønderne i Kjær-, Hvetbo- og Hanherred 1760 bleve beordrede til at hugge Ris i Ulvskoven for af disse at lave Gjærder, der skulde stoppe Sandet, og der blev saaet Hjelme Ax, som dækkedes med Tang, men Arbejdet var forgjæves, sagtens fordi der stadig kom nyt Sand til fra Klitterne i Tranum Sogn [1]). 1786 omtales ogsaa, at Birkelse Flyvesande uden Held var bleven forsøgt dæmpet ved Gjærder [2]), saa det er antageligt, at man flere Gange har prøvet denne Fremgangsmaade, der ogsaa 1680 omtales i Sandflugtskommissionsforretningen under Tranum Sogn som anvendt her af Birkelses Ejer [3]).

Alstrup og *Hjermeslev* Sogne vare som Følge af deres Beliggenhed længst fra Kysten kun lidet udsatte for Sandflugt, men de undgik den dog ikke ganske, selv om dens Ødelæggelse ikke blev af varig Betydning. Af Tingbogen 1675 $^{11}/_{12}$ ses, at Hjermeslev Sognemænd fik Tingsvidne, at deres halve Agerjord var overløbet og fordærvet af Sand, og deres Drift, Grøft og Enge vare ødelagte af Vand fra de af Sandet opstemmede Bække. $^{18}/_{12}$ s. A. fik Alstrup Sognemænd ligeledes Tingsvidne, at Sandet havde ødelagt deres halve Markjord, men denne Sandflugt har sikkert kun været kortvarig.

1680 blev alt det Gods i Hvetbo Herred, som paa Grund af Skatterestance var bleven tildømt Kongen, synet, og af det $^{20}/_{3}$ erhvervede Synsvidne ses, at

[1]) Indkomne Breve 1760, Aalborghus Amt.

[2]) Kopibog for Kjettrupgaard.

[3]) I de saakaldte Gjærbakker i Tranum Sogn har man fundet Spor af disse Gjærder [J. S. 2, IV, 445].

Godset bestod af 27 Ejendomme, nemlig 3 i Saltum, 12 i Kjettrup, 8 i Trudslev og 4 i Hune, og af disse 27 Ejendomme vare de 25 ødelagte af Sand og for en stor Del ganske forsvundne, idet Marken var bleven forvandlet til »hvid Strand og Klit« [1]).

Som tidligere nævnt synes det, som om Sandflugten naaede sin største Udstrækning her i Herredet omkring Aar 1700, og i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede dannede der sig lidt efter lidt Grønsvær paa adskillige af de overfløjne Arealer og da særlig paa saadanne Steder, hvor det paaføgne Sandlag var tyndt, eller hvor Sandet holdt sig fugtigt; man anvendte vist ikke den Gang her paa Egnen Udsæd eller Beplantning med Hjelmerør og lignende som Middel til Dæmpning af Sandet, men Naturen hjalp sig selv, og efterhaanden som det nydannede Grønsvær blev tættere, kunde Jorden atter benyttes til Græsning og senere gjenopdyrkes. I den forhen nævnte Præsteindberetning fra Ingstrup Sogn 1738 [2]) skrives, at »Sanden stilles temmelig vel ved det, at Klitterne gror sammen med Tjørn, og der er mange af de øde Pladser, der igjen kunne dyrkes og bebos, som der allerede er begyndt paa med en Del Huse, Nørre Kjettrup kaldet, hvis Beboere mest ernære sig af Fiskeri i Havet«. Særlig i *Ingstrup* Sogn fandtes ret gode Betingelser for en Gjenopdyrkning af de ødelagte Arealer, og efter at Kronen 1703 havde solgt de overfløjne Jorder i Kjettrup uden Hartkorn og tiendefri til Jomfru Katrine Marie Juel, som kort efter ægtede General-

[1]) Tgb.
[2]) Thottske Saml. i Fol. 751.

major v. Møsting, blev her taget kraftigt fat paa Opdyrkningen, og henimod 1730 blev der bygget en større Avlsgaard kaldet Nørre Kjettrup (senere Kjettrupgaard), under hvilken der kun var 6 Skp. matrikuleret Jord, medens Resten udelukkende bestod af forhen øde Strækninger [1]). Ogsaa i *Saltum* Sogn fandtes store Strækninger, der kun vare blevne belagte med et tyndt Sandlag, og som Følge deraf kunde opdyrkes; men da disse Arealer ikke tilhørte enkelte Ejerlag, fik de Lov til at ligge hen i deres naturlige Tilstand. Først ved Markfællesskabets Ophør og den dermed forbundne Udskiftning, der jo gav Landbruget i sin Helhed et mægtigt Stød fremad, skete der nogen Forandring, idet Klitten, som hidtil havde henligget til fælles Fædrift, blev udstykket i Lodder, og efterhaanden kom en stor Del af disse under Kultur.

I en Indberetning til Rentekammeret skrev Sandflugtskommissær Viborg 1795, at *Ingstrup* Sogns Klitter vare blevne indpælede med nye Fredningslinjer, hvorved en meget stor Strækning var bleven udlagt til Græsning, og det Klittag, som var plantet det foregaaende Efteraar, tilbageholdt Sandet ved en frodig Grøde. Beboerne i *Trudslev*, der ved Udskiftningen 1792 hver fik en Klitlod, som da taxeredes næsten øde, skjønt de laa omtrent 2000 Alen fra Havklitten, havde begyndt at opdyrke deres Lodder, og 1795 vare 40—50 Tdr. Land af disse besaaede med Rug, Byg, Rødkløver og Hørfrø, og Afgrøden tegnede højst lovende. Provst Worm i Ingstrup havde opbrudt 6—8 Tdr. Land af

[1]) Se under Ingstrup Sogns Beskrivelse.

den til hans Gaard *Rolighed* hørende Klitlod, som laa vest for Trudslevboernes Lodder, og han havde her opført en Lade [1]) til 60—80 Læs, hvilken Afgrøde han ventede at kunne faa af denne forhen aldeles ødelagte Ejendom. Om *Saltum* Sogn skrev Viborg 1806 til Kancelliet, at efter 11 Aars Flid kunde der fremvises heldige Virkninger, da Havklitterne ved Plantning, Vippers Udsæd og Fredning nu vare dæmpede saaledes, at Beboerne i *Faarup* og *Ejersted* havde erholdt over 250 Tdr. Land til Sæd og Fædrift, hvilket Areal forhen var ganske bedækket med Flyvesand, saa der næppe fandtes en Spire. Ligeledes omtaler Landmaaler Lyngbye fra Krogen i Albæk Sogn 1804 denne Gjenopdyrkning, idet han skriver [2]): »Ved Opmaaling af Ingstrup og Saltum Sognes Klitstrækninger i Aarene 1787 og 1800 saa jeg med Vemod, at Sandet var med vestlige Stormvinde dreven flere 1000 Alen ind over forhen gode Græsgange og Agerland, ja, at Bygninger selv i Faarup By ved Sandflugten havde taget Skade.« Sandflugtskommissær, Sognedegn i Saltum, V. B. Thorlund [3]), havde allerede i flere Aar med kjendelig Virkning søgt at standse Sandflugten ved Plantning og Udsæd af Klittag og Opsyn med Fredningen, men desuagtet maatte dog mange 1000 Alen i begge Sogne ved de forestaaende Udskiftninger taxeres som øde eller ubrugelige; nu var alt det ødelagte Agerland i Saltum Sogn derimod opdyrket, og tæt ind imod

[1]) Den nuværende Gaard »Klitladen«.
[2]) Jydske Efterretn. $^{86}/_{1804}$.
[3]) Død 1807, se Degne i Saltum.

Havbakkerne var saa god en Græsgang, at noget af Arealet kunde benyttes til Høbjærgning. I *Ingstrup* Sogn var der avlet meget godt — saavel af Korn som Rødkløver — paa mange Tønder Land af den forhen med Sand overlagte Slette. For dette smukke Resultat var Thorlund efter Forlydende bleven belønnet af Rentekammeret med 100 Rdl., og af »den indsigtsfulde Landmand« Provst Worm i Ingstrup havde han faaet en hædrende Foræring.

Ved slige Opdyrkninger har man ofte under Sandlaget kunnet gjenfinde de gamle Plovfurer, saaledes bl. a. i *Pirup*, og ofte er man truffet paa Rester af de Boliger, hvis Beboere Sandet fortrængte [1]).

Der anvendes endnu ret betydelige Beløb til Sandflugtens Dæmpning, ca. 4000 Kr. aarlig, hvoraf 1000 Kr. til Klitterne i Ingstrup Sogn og 3000 Kr. til Saltum-Hune Sogne. Arbejdet liciteres bort, og Entreprenørerne antager saa Folk dertil, hvorved mange Smaafolk tjene en god Skilling i Løbet af

[1]) 1873 blev der paa Gaarden »Munken«s Grund i *Ingstrup* Sogn fundet Grundstedet af en Bindingsværksbygning samt Brolægning, Møddingplads m. m., og ogsaa tidligere har man her i Nærheden fundet Spor af tidligere Bebyggelse. I *Pirup* har man fundet Grundsten fra en Bygning og ligeledes i det sydlige *Rødhus*. Sidstnævnte Sted har man endog et »Sagn«, der fortæller, at de fundne Grundsten hidrører fra en Kirke, og man vil vide, at den hed Hemmelev. Hvorledes dette Sagn er opstaaet, er mig ubekjendt, men ogsaa om Hune Kirke fortælles, at den tidligere har ligget længere mod Nord. Begge Sagne ere uhjemlede og formodentlig opstaaet ved Fund af gamle Bopladser.

Ved at grave en Brønd i den nordlige Side af Hune Kirkesande, fandt man for ca. 50 Aar siden under et 4 Alen tykt Sandlag et gammelt Vandsted med Træramme, fra hvilket der førte en Stentrappe med 5—6 Trin op i nordlig Retning.

Efteraaret. At deltage i dette Arbejde kaldes at »gaa i Sanden«; forhen præsteredes Arbejdet in natura som andet Pligtarbejde af alle Herredets Sogne, og man mindes endnu, at Gjølboerne gjorde sig bemærket blandt de øvrige Sognes Beboere ved at have Klæder af ufarvet Vadmel.

En stor Del af Klitten i Hune Sogn — ca. 740 Tdr. Land — er for faa Aar siden af Staten indtaget og beplantet med Fyr og Gran[1]). Plantagen hedder »Blokhus Klitplantage« og strækker sig fra Kirkesanden vest om Hunetorp ned mod Rødhus; mod Vest gaar den i en Bue uden om Blokhus ned til Stranden. Vest for Landevejen mellem Hune og Saltum findes ogsaa en paa sanddækket Jord i 1882 anlagt Plantage, der strækker sig over 45 Tdr. Land og kaldes »Hune Plantage«; den ejes af et Konsortium blandt Egnens Beboere. Endelig findes der ved Gaarden Udholm i Jetsmark Sogn en Klitplantage tilhørende denne Gaard, og i Saltum og Ingstrup Sogne findes flere mindre Træplantninger paa ødelagte Arealer.

Et ret interessant Arbejde er paa Foranledning af Hr. Overplantør Dahlerup i de senere Aar foretaget i den yderste Strandklit, saa langt Blokhus Klitplantage strækker sig. Ved at oprykke Klittaget paa Toppen af Bakkerne og lade Vinden besørge det øvrige Arbejde, er det lykkedes at faa den yderste Klitrække stærkt planeret, saa den nu danner en regelmæssig Sandvold bevoxet med Klittag og frembydende en jævn Overflade, som Vinden vanskeligt kan rive Huller i.

Den Tid vil vel komme, da Vestkystens øde Klit- og Hedestrækninger forvandles til store Skovarealer, men det bliver jo ikke i »vor Tid«. Naar Klitten saa forsvinder, glemmes ogsaa de Navne, der har været anvendt for at betegne de forskellige Bakker, og mange ere allerede ude af Brug nu, om end de kjendes af ældre Folk. Det kan maaske derfor have sin Interesse at notere de Navne, som endnu kjendes, og disse ere da: I *Ingstrup* Sogn: Det brede Skaar, Hvorup Klit, Høje Klit, Tornkjæppen, Grønhøj Klit, Skarpeshvarre, Ørnbjærg, Ørnbjærg Rimmer og Røshvarre[1]). I *Saltum* Sogn findes: Hvide Hale, Hvidklit, Faarup Hvarre, Kodals Bakker, Krogslet Bakker, Tornpladsen, Tornsletten, Ilbæk Sande og Krathvarre, hvilket sidste strækker sig ind i *Hune* Sogn, hvor der endvidere findes: Store Sande, Bredbjærg, Kryl Sande, Ravnbakkerne, Laden, Kirkesanden, Kræmerbak, Mortens Bak, Søvandsrimmer, Kogens Rimmer, Den graa Hale, Lusbak, Rødhus Rimmer eller Helmissebjærgene, Ulvholm Bakker, Pinbejs Rimmer, Storevands Bakker, Sokkemose Milen, Stenmilen, Mellemklitten og Ørnbakkerne samt paa Grænsen mellem *Jetsmark*, *Aaby* og *Tranum* Sogn: Birkelse Flyvesande.

---

[1]) At en saadan Beplantning tidligere har været paatænkt, ses af Brinck Seidelin: Hjøring Amt, S. 270, hvor der omtales, at Hasselbalch paa Vestrupgaard havde skjænket et passende Stykke Jord til en Planteskole. Foretagendet blev dog ikke til noget. Se nærmere Afsnittet om Skove, S. 77.

[1]) Kjettrup Bjærge er ligesom Lien i Hune Sogn et Højdedrag, ikke egentlig Klit. For en Del af Klitnavnene skylder jeg Hr. Overplantør Dahlerup min Tak.

III.

SKOVE.

I Oldtiden synes der at have været Skov i alle Herredets Sogne, men i hvilken Udstrækning lader sig næppe paavise, idet vi kun gjennem de i Tørvemoserne fundne Træstammer have Vidnesbyrd derom. Særlig i Moserne i Saltum og Hjermeslev Sogne findes Egestammer af anseligt Omfang, og de synes at være faldne for en Nordveststorm[1]). Det ligger vel nærmest at antage, at denne Ødelæggelse er sket i Oldtiden; men ogsaa i den historiske Tid have Storme jo været ødelæggende for Landets Skove, — fra 8—10. Oktober 1195 rasede saaledes en saa voldsom Storm, at *hele Skove kuldkastedes*[2]), — saa noget bestemt lader sig næppe fastslaa angaaende Tidspunktet for den her i Herredet stedfundne Ødelæggelse.

Endnu i Middelalderen maa der dog have været en Del større eller mindre Skove rundt om i Herredet, thi foruden at *Ulvskoven* (se nedenfor) nævnes

[1]) I den holstenske Elbmarsk synes store Skovstrækninger ligeledes at være raserede af en hæftig Nordveststorm [Detlefsen: Geschichte der holst. Elbmarschen I, 39].

[2]) Script. Rer. Dan. I, 164 og 180.

i Valdemars Jordebog 1231, og der 1452 omtales Olden paa Skoven i Saltum Sogn[1]), nævnes Skovsvin hyppigt blandt Landgildeydelserne. Endnu i Tiden 1500—1700 figurerer Skovsvin som Landgildeydelse i alle Herredets Sogne med Undtagelse af Hune; dog har det sandsynligvis da været en Ydelse, der for de fleste Steders Vedkommende ikke længere betaltes in natura, men erlagdes i Penge, hvorfor man ikke tør slutte, at der fandtes Skov til de Steder, der efter Jordebøgerne fra det 16. og 17. Aarhundrede svarede Skovsvin[2]).

Naar undtages Mosefundene haves ikke Efterretninger om Skov i *Hune* Sogn, men Stednavne som Krattet og Risene lade formode, at der ogsaa paa dette Sogns Højmark har været Skov eller Skovrester, efter at Bebyggelsen var foregaaet. I en Præsteindberetning fra *Jetsmark* Sogn 1638 tales om Højskov paa Vildmosens vestlige Rand, idet der siges »Østerst i Sognet ligger en Gaard, kaldet Toftegaard, som er østen en stor Aa (Ry Aa) her i Sognet, dog liggendes i Kjær Herred. Endnu østen forskrevne Toftegaard ligger et stort Bjerg, hvorpaa er nogen store Egetræer, kaldes Sandersbjerg, ellers omkring samme Bjerg findes der noget Riskrat og

[1]) D. M. 5, II, 187.

[2]) 1571 nævnes Skovsvin som Del af Præsternes Indtægt i Hjermeslev, Alstrup, Ingstrup og Kjettrup Sogne, 1625 i Alstrup og Hjermeslev Annexgaardes Landgilde og 1690 i Alstrup. 1561 og 1573 nævnes Skovsvin som Landgildeydelse i S. Saltum, 1563 i Ejersted og 1624 i Faarup [P. og T. S.], 1615 og 1640 i Jetsmark, saaledes af Bisgaard, Bleggrav, Hedegaard, Klostergaard, Farshave o. fl. [Jordebog over Aalbh. Læn]. Hjermeslev Sogn stod 1690 for 1 Skp. Hk. Skovskyld [Danske Matrikel, Thottske Saml. i Fol. 696].

anden Smaakrat«[1]), og lignende Smaakrat har der formentlig ogsaa været paa Lavmarken i Jetsmark Sogns nordlige Del, men disse vare vel da ryddede[2]). Skoven omkring Sandelsbjerg findes, skjønt den kun var lille, afsat paa Joannes Blaevs Kort fra 1662[3]), hvorimod *Ulvskoven* hverken findes herpaa eller paa Johannes Meyers Kort fra omtrent samme Tid. Denne nævnes, som ovenfor berørt, i Valdemars Jordebog 1231 og hørte da til Krongodset. Sandsynligvis har den i Oldtiden været af betydelig Udstrækning, om den end overvejende maa antages at have bestaaet af Birke- og Ellekrat; og da Jorden her kun daarligt egnede sig til Opdyrkning, fik den ved Bebyggelsen Lov til at henligge uryddet og kom senere, da Samfundsforholdene fæstnede sig, under Kronen, ligesom Tilfældet var med de større Skovstrækninger og Ødemarker andet Steds. Sammen med mere Gods kom Ulvskoven henimod Midten af det 13. Aarhundrede fra Kronen under Vidskøl Kloster, der efterhaanden som store Strækninger i og omkring Skoven forvandledes til Eng fik en Del Indtægt af den ved

1) Herfra blev i Begyndelsen af 19. Aarhundrede hentet unge Linde, som plantedes i Vedsted [Mejborg: Danske Bondergaarde I, 17].

2) Navne som Lundbak, Risager, Purkjær og Skjødsholm (Skovsholm?) tyde derpaa. »Krattet« i Purkjær nævnes 1615 i Aalbh. Læns Regnsk.

3) »Cosmographia Blaviana« I, Amsterdam 1662, gjengivet i Mejborgs Danske Bøndergaarde I. Det er muligt, at denne Skov var en Rest af den Norskov eller Nørreskov, som Vidskøl Kloster ejede ved Midten af det 13. Aarhundrede [D. M 1, I, 141] og som Klostret beholdt med nogen Indskrænkning, da det 1495 mageskiftede Aastrup i Aaby Sogn til Bispedømmet i Børglum [a. St. 152].

Bortleje af Græsningen, og med Klostret kom Skoven og de omliggende Enge samt nogle Bebyggelser [det saakaldte Ulvskovgods][1]) ved Reformationen paany under Kronen og var 1560—68 forlænet til Hans Holch til Bratskov, 1568—79 til Henrik Gyldenstjærne til Aagaard, som 1579 $^{30}/_{11}$ fik Godset til Ejendom ved Mageskifte med Kronen. Senere (1600 $^{25}/_{9}$?) kom Godset eller Størsteparten af det til Dorthe Krabbe, der var Enke efter Erik Lykke til Eskjær og Rugtved, og hun solgte det atter 1621 $^{28}/_{2}$ til Sophie Brahe, Enke efter Jørgen Lunge til Odden[2]). Hun lagde Skoven under Birkelse, og senere har den tilhørt denne Gaards Ejere[3]). Af et ved Hvetbo Herredsting 1636 $^{25}/_{6}$ optaget Tingsvidne ses, at en Eng i Ulvskoven kaldtes *Pavens Eng*, maaske er det den samme, som 1683 laa til Fristrup By[4]). Ligeledes nævnes i Tgb. 1640 $^{30}/_{5}$ *Kjælling Engen* i Ulvskov. Af et Par Tingsvidner ses, at de omboende Bønder skar »Brændefang«, Ris og Staver af El og Birk i Skoven og bragte Tyvekosterne hjem om Natten[5]), men der er intet fundet om, at de tog Bygningstømmer og andet svært Tømmer i Skoven, saa der har formodentlig intet været at tage af.

1) Se nærmere under Aaby Sogn. Kristoffer Valdemarsøn (1252—59) stadfæstede Klostrets Besiddelse af Ulvskov og Røgel (Pøglæ er formodentlig en Fejlskrift) m. m. [D. M. 1, I, 141.]

2) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 21 og 24.

3) Bratskov havde dog ogsaa noget af Ulvskoven, nemlig vest for Herredsgrænsen. Se under Krogsgaard i Jetsmark Sogn.

4) Ma.

5) Tgb. 1636 $^{25}/_{6}$ og 1636 $^{13}/_{2}$.

Denne Antagelse bestyrkes ogsaa ved, hvad der i Eng- og Græsnings-Taxationen af 1683[1]) anføres om Skoven, idet det her siges: »Norden samme Røgel By liggendes en Morads og Riskrat, Graaris, Vidier og Birkeris, og kaldes Ulvskov, hvilket Morads og Riskjær« tilhørte Birkelse. Den var antagelig endnu paa hin Tid Tilholdssted for Ulve, efter hvilket Dyr den jo har Navn, og 1702 blev der i Skovens østre Ende fældet en saadan[2]). 1760 blev der i Skoven foretaget en større Hugst, idet Bønderne i Kjær-, Hvetbo- og Hanherred bleve beordrede til at hugge Ris her, for af disse at lave Gjærder til Værn mod Flyvesandet, der truede med at ødelægge den vestlige Del af Aaby Sogn[3]). Nu omfatter Ulvskoven ca. 180 Tdr. Land, og den bestaar som forhen overvejende af Elle- og Birkekrat.

Ved Røngaardene i Aaby Sogn har der vist ogsaa forhen været en lille Skov, kaldet *Rønholt;* den nævnes i et Tingsvidne af 1636 $^{25}/_{6}$ angaaende ulovlig Hugst af Ris, og i samme Tingsvidne nævnes Niels Pedersen paa Røn som Skovfoged.

I det 19. Aarhundredes sidste Halvdel er der saavel fra Statens som fra privates Side udrettet en Del for at faa de store, ufrugtbare Klit- og Hedestrækninger i Herredet beplantede, og flere af de tidligst anlagte Plantager ere allerede komne saa vidt, at de kunne betegnes som Skov; dette gjælder saaledes Hune, Udholm og Rævhede Plantager,

---

1) Matrikulkontorets Arkiv.
2) Tgb. 1702 $^{19}/_{5}$.
3) Indk. Breve 1760, Aalbh. Amt.

hvorimod den største — Blokhus Klitplantage — endnu er i sin Vorden[1]).

---

1) I Hvetbo H. Pantebøger findes 1827 $^{26}/_{10}$ tinglæst en Deklaration, hvorved Proprietær Hasselbalch til Vestrupgaard overdrager ca. 24,000 □ Alen Land uden Hartkorn til Kongens Kasse. Arealet skulde bruges til en Planteskole, men Planen kom ikke til Udførelse, og 1851 $^{29}/_{10}$ aflæstes Deklarationen atter. Dette paatænkte Foretagende nævnes ogsaa i Brinck-Seidelin: Hjørring Amt Side 270.

IV.

SAMFUNDSFORHOLD. HERREDETS BEFOLKNING OG BEBYGGELSE.

EFTER at vi i det foregaaende nærmest have haft Blikket rettet paa Herredets fysiske Beskaffenhed, skulle vi nu se lidt paa Samfundsforholdene i denne Landsdel, hvor de vel i det store og hele vare som andet Steds i Landet, men hvorfra nogle historiske og statistiske Oplysninger om Enkelthederne dog ikke ville være uden Interesse.

Hvorledes Befolkningsforholdene have været gjennem Oldtiden og Middelalderen, lader sig ikke paavise; vi se kun af Gravhøjene, at der kan være Sandsynlighed for en ikke saa ringe Befolkning i Oldtiden, ligesom ogsaa Stednavne som Saltum, Brødslev, Trudslev og Hjermeslev pege hen paa, at i hvert Fald den nordlige Del af Herredet tidlig var beboet.

Middelalderen har vel her som andet Steds i Landet bragt saavel Opdyrkningen som det deraf afhængige Folketal i Vejret; herom vidner bl. a., at der mellem Kirkerne i Ingstrup, Hjermeslev, Alstrup og den forhenværende Kirke i Kjettrup er saa lille

Afstand; men Befolkningens antagne Tæthed, der for Middelalderens Vedkommende maa formodes at have kulmineret omkring Aar 1300, var egentlig kun relativ, idet den var til Stede i Forhold til det da dyrkede Jordomraade, men ikke, hvis vi se hen til det hele Areal, som Herredet ogsaa da omfattede, og hvis Opdyrkning og Bebyggelse for en stor Del tilhører en nyere, ja den nyeste Tid.

I Midten af det 14. Aarhundrede indtraf en Begivenhed, som for lange Tider hindrede Overbefolkning, idet Landet blev hjemsøgt af Pest, der da grasserede i hele Evropa. Denne Epidemi, der her i Landet er bleven kaldt »den sorte Død«, »den store Mandedød« eller »Mandekvæl«, skal i Følge Sagnet først være opkommen i Vendsyssel, hvortil den bragtes af et strandet engelsk Skib, som Beboerne gik ud paa [1]), og den udbredte sig herfra med Hast over det ganske Land. Tiden for dens første Optræden her sættes til Aar 1349, og den rasede med saadan Voldsomhed, at mindst $^1/_3$ af Befolkningen døde [2]); ja, der var Egne, hvor saa at sige alle døde, saa opdyrket Jord atter forvandledes til Hede og øde Strækninger. Af et i Aaret 1473 taget Tingsvidne af Hanherreds Ting ses, at nogen Jord, som den daværende Præst i Klim havde indtaget til Dyrkning, ikke havde været opdyrket siden Pesten [3]), og et Sagn fra Hvetbo Herred fortæller,

---

[1]) O. Nielsen: Danske Saml. I, 48, Thiele: Danmarks Folkesagn II, 57 og Mansa: Folkesygdom. S. 67 ff.

[2]) Se Mansa: Folkesygd. S. 58—71. Velschow antager — efter flere ældre Kilder —, at der døde $^2/_3$ af Befolkningen i N. Jylland og $^4/_5$ i S. Jylland. Hist. Tidsskr. IV, 6.

[3]) D. M. 3, III, 259.

at en Mand i Tippen i Ejersted [1]) samt en Kvinde i Kvorup vare de eneste Mennesker, som Pesten skaanede her i Egnen.

Inden Befolkningen atter forvandt det Knæk, der herved forvoldtes den, og som maaske paafulgtes af et ikke ringe Tab under Bondekrigen 1441 [2]), begyndte Sandflugten at hærge Herredets vestlige Del, hvor særlig Hune og det daværende Kjettrup Sogn bleve saa medtagne [3]), at de ikke kunde føde nogen synderlig Befolkning.

Vi ere hermed naaede til Middelalderens Ophør og træde ind i den saakaldte »nyere Tid«, men heller ikke for dennes første Aarhundreder kan der angives noget paa Optælling støttet Folketal, idet den 1. almindelige Folketælling først fandt Sted 1769; men vi kunne dog maaske ad anden Vej erholde nogle Oplysninger desangaaende.

I Følge en i Bispearkivet værende Jordebog [4]) fra 1568 var der da mindst 370 Bebyggelser i Hvetbo Herred (fraregnet Aaby v. Del og Røgel), og hertil kommer »Ulvskovgods« (ɔ: Aaby v. Del og Røgel), som da havde ca. 42 Bebyggelser; altsaa fandtes der i hele Herredet ca. 412 Ejendomme. Kunne vi antage, at Forholdet mellem Antallet af Bebyggelser og Beboere var noget nær det samme da som nu, nemlig omtrent som 1 : 5,7, ville vi faa en Befolkning af ca. 2350, hvilket synes meget sandsyn-

[1]) Se Saltum Sogn.

[2]) Nederlaget ved St. Jørgensbjærg kostede mangen Bonde Livet.

[3]) Se Afsnittet om Sandflugt.

[4]) Se nærmere under Bebyggelsesforhold.

ligt [1]). Af Matr. 1662 se vi, at Hvetbo Herred da havde 554 Ejendomme; dette skulde efter denne Beregning give en Befolkning af ca. 3150, hvilket dog nok paa den Tid er en Del for højt, da dels Sandflugt og dels de fjendtlige Indfald havde bevirket, at der da var overmaade meget øde Gods.

I Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1877, Side 177, findes anført Folkemængden for de fleste af Sognene i Vendelbo Stift, saaledes som de opgives i de af Præsterne indsendte Mandtalslister i Anledning af den d. 5. Novbr. *1660* udskrevne Kopskat. Der er dog herved at bemærke, at Mandtallene ikke omfatte Adel og Gejstlighed, ligesom disse Personers Antal heller ikke er angivet i de for disse Samfundsklasser særligt aflagte Regnskaber [2]), og endvidere ere de Fattige i Reglen udeladte, da de ikke kunde svare Skat. Hvad Hvetbo Herred angaar, sige Mandtallene, at der i Ingstrup Sogn var 272, i Hjermeslev 168, i Alstrup 92, i Saltum 416, i Hune 181 og i Jetsmark 258 Personer, ialt 1387. Hertil kommer endvidere Beboere i den Del af Ingstrup, der udgjorde det gamle Kjettrup Sogn; her har der næppe været over 50 Skatteydere, og lægge vi endvidere 200 Personer til for Aaby [3]) og Røgel, ville vi naa 1637 Skatteydere. Dette Antal maa yderligere forhøjes med Antallet af de Fattige samt Adel

[1]) Det var ikke sjældent, at en Ejendom brugtes af flere Familier, hvorfor man formentlig kan regne med et mindst ligesaa højt Forholdstal mellem Ejendomme og Personer som nu.

[2]) Medd. fra Rentekammerarkivet 1877, Side 183 og 190.

[3]) Antallet i hele Aaby Sogn var 395 [a. St. 177].

og Gejstlighed for at naa den Folkemængde, som Herredet skulde have. Hvad de første angaar, vide vi, at de i 7 enkelte Sogne, hvor de vare paaførte Mandtalslisterne, udgjorde lidt over 5 % af Befolkningen [1]), men dette Tal er antagelig altfor lavt i Almindelighed, idet de Fattiges Antal endog et enkelt Sted naaede op til omtrent 70 % [2]), hvorfor der for Landet i sin Helhed formenes at burde lægges 25 % til for Fattige, og dette vilde for Hvetbo Herred give 409, saaledes at Bondebefolkningen derved steg til ca. 2050. Gejstligheden udgjorde ca. 6,2 Personer pr. Pastorat [3]); dette vilde for Herredets 3 Pastorater kun udgjøre ca. 19 Personer, og da Antallet af Adelige var endnu mindre, naa vi ad denne Vej knap 2100 Personer, hvilket ikke en Gang vilde blive 4 for hver Ejendom og kun kan stemme med Virkeligheden, forsaavidt der fandtes et stort Antal øde Steder. I Jetsmark og Saltum vare Ejendommenes Antal henholdsvis 121 og 134, men Skatteydernes Antal forholdt sig som 258 til 416; i Alstrup var der kun 26 Ejendomme og i Hune 83, men dog havde Alstrup Sogn halvt saa mange Skatteydere som Hune, hvoraf synes at fremgaa, at Jetsmark og Hune vare de to fattigste Sogne, hvor der kun var lidt over 2 skattepligtige Personer for hver Ejendom. 1690 var her i Herredet 587 Ejendomme [4]), og Befolkningen skulde saaledes beregnet efter 5,7 pr. Ejendom have udgjort ca. 3350. Det

---

[1]) a. St. 178.
[2]) a. St. 144.
[3]) a. St. 145.
[4]) Matr. 2.

18. Aarhundrede bragte ikke nogen synderlig Stigning af Folketallet i Jyllands Landdistrikter, dels fordi epidemiske Sygdomme flere Gange bortrev en Mængde Mennesker, og dels fordi Jyden havde mere Energi end Øboen; blev det ham for trangt hjemme, søgte han andet Steds hen, hvorfor det hed: »Jyder og Jøder finder man over al Verden.« [1]) Mange Jyder drog til Kjøbstæderne, særlig til Kjøbenhavn og til Holsten; men en stor Del drog ogsaa udenlands, saaledes til England og Holland og især til Norge. Af Skifter fra det 17. Aarhundrede ses saaledes, at Befolkningen i Hvetbo Herred og forøvrigt i hele Vendsyssel havde mange Slægtninge i Norge og adskillige i Holland.

Den første almindelige Folketælling fandt Sted her i Landet 1769 15/8, men var ikke paalidelig [2]). I Følge Prams Afhandling »om Befolkningen i Skandinavien og dens Tilvæxt i Tidsløbet 1769—1800« [3]) fandtes der 1769 98,079 Personer i *Aalborg Stifts Landdistrikt* [4]), men ved Tællingen 1787 1/7 var dette Tal gaaet ned til 96,710, og en lignende — om end

---

[1]) Christensen: Agrarhist. Studier II, 146 ff. Om andre Aarsager til Folkemængdens ringe Tiltagen (Ufrugtbarhed, Fosterfordrivelse m. m.) se »Materialien zur Statistik der Dänischen Staaten« II, 170 ff., for en stor Del anført efter Westenholz: Prisskrift om Folkemængden i Bondestanden.

[2]) Se Thaarup: Udf. Vejledning til det danske Monarkis Statistik IV, 236, samt Statistiske Meddelelser I.

[3]) Det skandinaviske Literaturselskabs Skr. 1808, S. 337 samt Tabel I.

[4]) I »Materialien zur Statistik der Dänischen Staaten« II, Tavle, er Aalb. Stifts hele Befolkning Aar 1769 kun angivet til 85,872, men Forskjellen hidrører fra, at Aalbh. Amt m. m. her er henregnet til Viborg Stift. Se Prams Afh. S. 357.

mindre — Tilbagegang paavistes for de andre jydske Stifters Landdistrikter. Grunden til denne Formindskelse af Befolkningen maa hovedsagentlig søges i de ondartede Sygdomme som Kopper, Sprinkler (Plettyfus) og Blodgang, der i en lang Aarrække, særlig 1771—1782, hjemsøgte det nordlige Jylland. For Hvetbo Herreds Vedkommende opgives der saaledes i (Kirke-)

Aaret	1766—67	at være født	89	og død	48	Personer	[1]
»	1767—68	»	65	»	61	»	[2]
»	1768—69	»	97	»	80	»	[3]
»	1769—70	»	88	»	126	»	[4]
»	1770—71	»	112	»	114	»	[5]
»	1771—72	»	76	»	182	»	[6]
»	1772—73	»	93	»	157	»	[7]
»	1773—74	»	99	»	79	»	[8]
			719		847		

Ialt er saaledes i Tiden 1. Adv. 1766—1. Adv. 1774 født 719 og død 847 Personer, altsaa for disse 8 Aars Vedkommende en Tilbagegang i Folketal af 128 Personer alene foraarsaget ved Dødelighed, medens en yderligere Tilbagegang samtidig maa antages at være foranlediget ved Udvandring, der — som foran omtalt — var meget almindelig i Jylland, og som næppe var mindst i Aarene 1760—70, fordi de hjemlige Forhold da vare saa trykkende for Bondestanden som ingen Sinde før. Vi kunne anføre endnu en Omstændighed, der maa antages at have hidført en tilsyneladende Nedgang i Befolkningens Antal. Jylland var i det 18. Aarhundredes sidste Halvdel oversvømmet af Betlere, og da mange af disse intet fast Tilholdssted havde, er det tvivlsomt, om de er optagne i Mandtalslisterne. Man anslog deres Antal her i Landet til ca. 60,000 i Aarene 1770—1780, og man regnede, at der gjennemsnitlig kom 10 Betlere daglig til hver Bondegaard [1]). Dog begyndte man paa hin Tid at træffe Forholdsregler imod denne Oversvømmelse, idet Sognekommunerne hver især traf Anstalt til Forsørgelse af deres egne Fattige [2]), og derved hæmmedes Omløbet, men endnu 1802 antog Aagaard, der da beskrev Thy, at 8—12 Betlere daglig hjemsøgte Gaardene der [3]), og i Hvetbo Herred vil de ældre blandt Befolkningen mindes adskillige Betlere, som omkring 1850 drog om fra By til By og fra Sogn til Sogn mere eller mindre originale i Optræden og Paaklædning [4]). Den Klasse Medborgere

[1]) J. E. 1768 S. 49. Gjøl er medregnet for dette og følgende Aar.
[2]) J. E. 1769, S. 6.
[3]) a. St. 1770, S. 6.
[4]) a. St. 1771, S. 5.
[5]) a. St. 1772, S. 9.
[6]) a. St. 1773, S. 6.
[7]) a. St. 1774, S. 17.
[8]) a. St. 1774, S. 512.

[1]) »Materialien zur Statistik o. s. v.« II, 177, jvf. Agrarhist. St. II, 142.
[2]) Bekjendtgjørelse desangaaende fra flere vendsysselske Sogne findes i J. E. 1773, Side 20 og 90.
[3]) Beskrivelse af Thy, S. 142.
[4]) Saaledes: Rakker Frederik, Loutrup, Niels Frederiksen, Klapmanden, Slugen, Peder Hansen og Johan Frederik Staal o. s. v.

Om disse Personer, der for en Del hørte til Rakkerfolket, anføres adskilligt i Gaardboes: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel, Side 101 ff.

er nu saa at sige helt forsvunden, og med den selve Ordet »Stodder«, der nu sjældent høres.

Efter Tællingen 1787 skal Hvetbo Herred have haft en Befolkning af 3462 Personer[1]). Heraf fragaar dog Antallet af Beboere paa Gjøl, nemlig 665, men da Aaby Sogns vestre Del og Røgel By ikke ere optagne under Hvetbo Herred med deres Folketal, henholdsvis 375 og 71, bliver Herredets Befolkning 1787 altsaa ca. 3250 eller lidt mindre end 100 Aar tidligere. 1801 var Herredets Folkemængde ca. 3,500, hvilket giver ca. 5,05 Personer for hver Ejendom, beregnet efter disses Antal 1805, da de fleste af de Ejendomme, der havde flere Brugere i tidligere Tid, vare blevne delte. 1827 var Folkemængden ca. 4,450, 1840 ca. 5,250, 1860 ca. 7,000, 1880 ca. 7,900, 1890 ca. 8,300, 1901 ca. 8,300 og 1906 ca. 8,600. Med Hensyn til Folkemængdens Fordeling i Herredets forskjellige Sogne henvises til omstaaende tabellariske Oversigt[2]).

---

[1]) Begtrup VI, 411.

[2]) I Bergsøes: Den danske Stats Statistik I, 379—381 er Hvetbo Herred forglemt optaget blandt de øvrige Herreder. En Rettelse desangaaende findes i 4. Bd., S. 825, men Bergsøe har intet Tal for den Del af Aaby og Brovst Sogne, der nu hører under Hvetbo Herred.

OVERSIGT OVER FOLKEMÆNGDEN I HVETBO HERRED.[1])

Sogn	1787	1801	1827	1840	1860	1880	1890	1901	1906
Ingstrup	516	517	606	733	917	1,051	1,022	988	1,073
Hjermeslev . .	266	289	349	367	424	550	534	575	605
Alstrup	154	161	207	231	324	351	359	317	312
Saltum	722	839	1,122	1,198	1,572	1,657	1,778	1,656	1,639
Hune	463	536	598	682	868	911	935	826	782
Jetsmark	676	679	980	1,321	1,963	2,198	2,362	2,568	2,819
Aaby v. Del . .	375	433	c. 540	641	847	1,075	1,214	1,298	1,278
Brovst (Røgel)	71	c. 70	c. 70	c. 70	c. 80	c. 80	c. 80	c. 80	c. 80
Summa	3,243	3,524	4,472	5,243	6,995	7,873	8,284	8,308	8,588

Af Tabellen vil ses, at Folkemængden tiltog stærkest i Aarene 1840—60, hvilket vist staar i Sammenhæng med Opdyrkning af store Kjærstrækninger; mindst har Fremgangen været i Tiden 1890—1901, og Aarsagen hertil maa nærmest søges i, at Kjøbstæderne have slugt saavel denne som andre Egnes Overskud. Hune Sogns stærke Tilbagegang skyldes dog tildels Flytning af Tingsted fra Blokhus til Pandrup.

---

[1]) Tallene for 1787 ere velvilligst opgivne af Statistisk Bureau. De understregede Tal betegne Nedgang. Tallet for 1827 er taget efter Brinck Seidelin: Hjøring Amt, S. 4 (med Undtagelse af Aaby og Brovst); de øvrige Angivelser (med Undtagelse af Brovst) ere efter Danmarks Statistik, Statist. Medd. III R, 12. Bd., og IV R, 9. Bd. Tallene for 1906 ere velvilligst opgivne af Sogneraadene.

Det er foran omtalt, at forskjellige ondartede Epidemier hjemsøgte Herredet og forøvrigt hele det nordlige Jylland i det 18. Aarhundredes sidste Halvdel; ogsaa i det 19. Aarhundrede have flere Epidemier været ret slemme ved Befolkningen, saaledes i 1807 Typhus [1]), 1825 Børnekopper og 1887—90 Diphteritis. Kopperne kom i Juni 1824 til Vraa med en hjempermitteret Stykkusk, og herfra bredte de sig over hele Vendsyssel, hvor der indtil Udgangen af September 1825 var anmeldt 783 Tilfælde i Vennebjerg, Børglum, Jerslev og Hvetbo Herreder [2]). Ligeledes kan der her anføres, at veneriske Sygdomme vare stærkt udbredte her i Egnen, særlig i Saltum Sogn, omkring Aar 1820. Denne Omstændighed gav Anledning til, at der 1822 blev oprettet et Sygehus i Hjøring, hvor der i Aarene 1822—27 var indlagt 511 Syphilis-Patienter fra dette Amt [3]).

Ihvorvel en mere indgaaende Befolkningsstatistik ikke vilde være uden Interesse, skal jeg dog ikke vove mig længere ind paa dette Omraade; kun skal der anføres, at Antallet af de under offentlig Forsørgelse værende Personer nu kun er halvt saa stort, som det i Forhold til Folkemængden var for 100 Aar tilbage, samt at Herredets Piger i tidligere Tid synes at have haft Tilbøjelighed til at lade Søfolk fra Norge, Soldater, afdøde eller fremmede Personer og lignende mere eller mindre tvivlsomme Existenser fungere som Barnefædre, naar de til Kirkebogen

---

[1]) I Jetsmark Sogn døde i 1807 10 Personer af denne Sygdom. J. E. $^{1}/_{1808}$.

[2]) Aalb. Stiftstid. $^{153}/_{1825}$.

[3]) Br. Seidelin: Hjøring Amt, S. 9.

skulde opgive, hvem de havde forset sig med [1]). Da der jo svaredes Lejermaalsbøder af Synderne og fordredes, at de skulde staa offentligt Skrifte, ligger det dog nær at antage, at adskillige Piger af Barmhjærtighed mod rette Vedkommende opgav en Straamand, der ikke kunde rammes af Lovens Arm. Til Belysning af det her anførte kan tjene, at der efter *Ingstrup* Kbg. er døbt 94 »uægte« Børn der i Aarene 1648—1770. I 9 Tilfælde nævnes ingen Fader, i 9 Tilfælde har Pigen udlagt en Soldat, og 24 af Barnefædrene kunne henføres under Betegnelsen »Fremmede Personer« [bl. a. 1653 to unavngivne Kræmere, 1655 en Kræmer fra Thy, 1663 en Brevdrager, 1680 en Karl af Norge, 1696 en Person, som hun sagde at være bortrejst, 1717 en fremmed, vejfarende Person (som var kommen fra Norge (se absolv 1717), 1732 en ubekjendt Karl (som kom til hende i Trudslev Kjær noget efter Solnedgang, se absolv. 1732), 1743 Hans Bernt, en lybsk Kjøbmand, 1763 en holstensk Skipper]. I *Hjermeslev* Sogn er der i Aarene 1638—1769 døbt 43 uægte fødte Børn; i 6 Tilfælde nævnes ingen Fader, i 9 Tilfælde er udlagt Soldater, og 4 af Barnefædrene var fremmede (bl. a. 1662 en Skibsmand af Norge). I *Alstrup* Sogn er i Aarene 1655—1769 døbt 34 uægte fødte Børn. I 8 Tilfælde anføres Faderen ikke, 7 Fædre vare Soldater (deriblandt 1658 *en svensk Soldat* [2])), og

---

[1]) Jvf. J. S. 3, IV, 192.

[2]) Hermed kan jævnføres: 1633 $^{1}/_{7}$ stod indstævnet for Aalborg Byting en Kvinde for Horeri og Utroskab. Hun foregav at være præsteviet i *Hune Kirke* til en Karl, med hvem hun havde 2 Børn, 1 Barn havde hun avlet med en anden Karl.

2 Fædre vare »Fremmede« (saaledes 1671 en Karl sønder ude). For Saltum, Hune og Jetsmark Sognes Vedkommende har jeg ikke gjort Uddrag af Kirkebøgerne angaaende de uægte fødte Børn, men derimod kunne nedenstaaende Uddrag af Anførslerne om *absolverede* maaske være af Interesse [1]). Den nævnte Person er bleven beskyldt af vedkommende afløste Kvinde. *Saltum* Sogn: 1672 en fremmed, Th. N., 1677 en Prammand, som efter Lejermaalet druknede, 1690 en bortrømt Person, S. L. i Norge, tilforn i Sognet, A. C., rejst til Sjælland, tilforn i Sognet, 1701 Oberstløjtn. Claudis tidligere Skolemester, 1702 en Rytter, der mødte hende paa Alstrup Kjær, hvis Navn hun ikke vidste og ikke heller videre kjendte, 1753 et vanvittigt, ryggesløst Menneske, der hidindtil ikke havde villet gaa til Undervisning og lade sig præparere til Konfirmation; 1754 en Soldat for 4. Gang. *Hune* Sogn: 1677 en Karl af Norge, 1678 Ridefogden paa Aagaard, som strax derefter spurgtes død, 1681 en Karl, som hun ikke kjendte, 1688 en Sejlingskarl af Norge, 1694 J. N. af Hvarret, som med en ond Samvittighed er bortrømt, 1711 en Karl, som er borte i Krigstjeneste, 1715 en Soldat i Krigen, 1721 en afdød Kjøbmandskarl i Aalborg, 1731 en bortrømt Karl, 1742 afdøde S. C. i Hune, 1742 Løjtnant Lange, som i Foraaret døde, 1759 G. C. i Kragerø, som var rejst til Vestindien. (1780 udlagt som Barnefader en ubekjendt Person, der havde voldtaget hende om Aftenen i Klitten, se »døbte«). *Jetsmark* Sogn: 1650, Pigen »sagde sig at være voldtagen udi en Kast paa Marken af en ubekjendt«, 1653 Lars Clemmensen paa Lundergaard, som blev skyldt af Maren Pedersdatter i Kaas, som blev halshugget, 1670 velb. Enevold Seefeld i Tvilstedgaard, 1670 nogle Aar tilforn besovet paa Lundergaard af velb. Iver Seefeld, 1686 for *20 Aar* siden besovet af en Borger i Rendsborg, 1687 en Karl af Serritslev Sogn, som sejlede ved Norge med Varer, 1692 en Kone, *som for 3 Aar siden gav sig til Dragon,* for Horeri med en Rytter, 1723 Løjtnant Otte Obenhausen i Kaas, 1725 en Hestekjøber ved Aarhus, 1731 C. J., som lod sig hverve til Rytter i Sjælland, 1736 Chr. Davidsen Viborg, som har gaaet i Aalborg Skole.

og 1 med en *fjendtlig Soldat.* Hun blev dømt til Kagstrygning. J. S. IX, 104.

[1]) De talrige militære Personer ere udeladte.

I Herredets ældre Ting- og Kirkebøger træffe vi naturligvis fortrinsvis de samme Personnavne, som bruges i vore Dage, men ogsaa mindre almindelige *Mandsnavne* som Balser, Bieril (ɔ: Børjal), Ejler, Gødert, Jordan, Lambert, Lyder, Salve, Toli, Tor, Troels, Tyri, Vil, Vogn samt *Kvindenavnene* Yde (ɔ: Ide), Ing, Ingiard, Jøllen, Helle og Gurra. Med Hensyn til *Tilnavne* eller Kjendingsnavne bemærkes, at det var almindeligt, at Manden tog Navn efter det Sted, han beboede, og at Tilnavnet som oftest dannedes ved at føje »mand« til Stednavnet, saaledes i det 17. Aarhundrede: Hvarremand, Rismand, Ropmand og Højmand for Beboeren af henholdsvis Hvarregaard, Risen, Roppen og Højen i Hune Sogn. Foruden de Tilnavne, der kunne henføres til Stednavne i *Omegnen*, og som forekomme i omtrent samme Antal som Stednavnene, kunne nævnes: Holland, Norsk, Norge, Sverrig, Kolding, Viborg,

Vejle, Vigen, Tønsberg, Bondrup, Kodal, Tybo, Hvet og Mors, af Navne, der vise hen til en Bestilling, træffes: Bonde, Bødker, Bøssemager, Degn, Doktor, Dragon, Drejer, Forrider, Glarmester, Graver, Guldsmed, Hattemager, Husar, Høker, Jæger, Knapmager, Kræmer, Kusk, Matros, Murer, Post, Præst, Rytter, Rørmager, Skomager, Skræder, Skytte, Smed, Snedker, Spillemand [1]), Vægter og Væver og endelig have vi en Række Navne som: Baare, Bang, Bak, Basse, Blok, Braa, Brander, Bro, Burmand, Buk, Brun, Brus, Bæk, Dam, Falk, Fut, Grøn, Hvid, Jævnjord, Jeeg, Kikker, Kok, Krag, Krog, Kæmpe, Lund, Mand, Munk, Mørk, Pors, Pot, Rod, Rump, Rus, Ræv, Rød, Sand, Skov, Sort, Spaun, Sten, Stork, Strut, Tip, Ulv, Urt og Vendel.

Endnu skal nævnes, at adskillige af Herredets Beboere i Middelalderen vare *Medlemmer* af Kjøbmandsgildet „*Guds Legems Lav*" i Aalborg, saaledes nævnes ca. 1450 Jep Perssøn i Intstorp, samtidig nævnes Beynt Screder i Hwæt [2]), og 1459 nævnes en Peter Hune, der vel i hvert Fald maa antages at stamme fra Hune Sogn [3]), 1466 nævnes Yde Svenssøn af Hweth og Jortirt (?) hans Hustru, 1467 nævnes Jes Lavrenssøn af Hweth og i Tiden 1470—1480 Per Hwid, Mattis Lavrissøn og Jep Bertilssøn, alle »af Hweth«, samt Las Nielssøn af Toftegaard og Marin hans Hustru [4]). 1495 anføres Per Lavrissøn

[1]) Bæres af en Slægt i Blokhus og bares af den allerede 1747 [Hune Kbg].
[2]) Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer 661.
[3]) a. St. 666.
[4]) a. St. 667—670.

af Edsmark (Jetsmark) [1]), ca. 1500 Her Morten, Kapellan i Indstrup, og 1526 Hr. Anders i Yngstrup [2]).

Betragte vi Herredets *Bebyggelsesforhold*, se vi af en Jordebog fra 1568 [3]) — udarbejdet paa Grundlag af de af Præsterne indsendte Oplysninger, at der i *Ingstrup* (med Kjettrup) Sogn fandtes 36 Gaarde, 18 Bol og 11 Huse; i *Hjermeslev* var der henholdsvis 19, 10 og 12; i *Alstrup* 9, 4 og 6; i *Saltum* 56, 19 og 26; i *Hune* 15, 30 og 8 og i *Jetsmark* 29, 37 og 25. *Aaby* Sogns vestre Del samt Røgel i *Brovst* Sogn er ikke medoptaget. Efter denne Jordbog var der saaledes i Hvetbo H. (exklusive Aaby Sogn og Røgel By) ialt 164 Gaarde, 118 Bol og 88 Huse, hvoraf *Kronen* ejede 64 Gaarde, 52 Bol og 33 Huse [4]); *Hospitalet i Aalborg* havde 8 Gaarde, 7 Bol og 4 Huse; *Gejstligt Gods* var 9 Gaarde, 13 Bol og 3 Huse og *Adelsgods* var 79 Gaarde, 46 Bol og 45 Huse [5]). 1 Gaard var i *Selveje*, og 3 Gaarde

[1]) a. St. 677.
[2]) a. St. 684, 694.
[3]) I Bispearkivet.
[4]) Nemlig til Sejlstrup Læn 16 G., 8 B., 7 H.; til Aalborghus 14 G., 11 B., 15 H.; til Børglum Kloster 19 G., 11 B., 5 H.; til Økloster 10 G., 18 B., 5 H.; til Hundslund Kloster 4 G., 3 B. 1 H. og til Vrejlev Kloster 1 G., 1 B.
[5]) I Historisk Tidsskrift 2, III, 535 ff. har Molbech offentliggjort et af Overlærer Milling i Aalborg meddelt Udtog af de Præsteindberetninger, der ligge til Grund for Jordebogen, og disse ere ligeledes benyttede af Overlærer Wulff i hans »Stat. Bidrag til Vendelbo St. Hist.«, Side 199 ff. Medens Wulff ikke har foretaget nogen Sammentælling af Godset i de forskjellige Herreder, er en saadan meddelt af Molbech a. St., Side 540, og i Følge denne skulde Kronen 1568 have ejet 64 Gaarde, 50 Bol og 33 Huse i Hvetbo Herred, hvad jo omtrent

og 3 Huse anføres som liggende til *Asdal,* hvis Gods ikke er medoptaget blandt Adelsgodset, uvist af hvilken Grund. I Følge denne Jordbog var der altsaa i Hvetbo Herred (fraregnet Aaby v. Del og Røgel) ved Aar 1568—370 Bebyggelser [1]), og deraf vare de 282 Gaarde eller Bol. Lægge vi hertil »Ulvskovgods«, der udgjorde ca. 16 Gaarde og Bol og 26 Huse, faa vi *412* Ejendomme (hvoraf 298 Gaarde og Bol) [2]), og heraf ejede Kronen de 191, medens Adelen og Kirken ejede Resten med Undtagelse af de foran nævnte 6 Ejendomme, som laa til Asdal samt 1 Selvejergaard. I det følgende Aarhundrede ødelagde Sandflugten vel en Del Ejendomme i Kystsognene [3]), men til Gjengjæld fore-

stemmer med ovenstaaende Tal; derimod anfører han, at Adelen ejede 87 Gaarde, 63 Bol og 94 Huse, og her viser der sig en større Uoverensstemmelse, som mulig hidrører fra, at Milling kan have medregnet Aaby Sogns vestre Del, hvilken — som ovenfor bemærket — ikke er medoptaget i Jordebogen under Hvetbo Herred. Godset i Aaby Sogns vestre Del tilhørte paa hin Tid Kronen og var af denne under Navn af Ulvskovgods pantsat til Henrik Gyldenstjerne til Aagaard, som først 1579 fik Skjøde derpaa. Det er sandsynligt, at Milling har optaget det blandt *Adelsgodset* i sin Sammentælling, jvf. Wulff: Vendelbo St., S. 200—201 (samt 210, hvor dette Gods — 6 Gaarde, 10 Bol og 26 Huse — anføres under Henrik Gyldenstjærne med Bemærkning om, at det er Pantegods; men ikke, at det er pantsat Krongods).

[1]) Det kan dog ikke ses, om Jordebogen medomfatter jordløse Huse.

[2]) 1599 var her i Følge Præsteindberetningerne 290 Gaarde og Bol, men i dette Tal er vel ikke medregnet Præstegaardene. [Hist. Tidsskr. 2, III, 548].

[3]) Sammenholdt med Jordebogen 1568 viser Skattemandtallet fra 1611 [Aalborg Læns Regnskab], at Hune Sogn var gaaet ned med 2 Gaarde, 24 Bol og 7 Huse, og Kjettrup Sogn

toges der inde i Herredet Deling af flere større Gaarde, saa vi kunne antage, at der alligevel var nogen fortsat Stigning i Totalsummen af Herredets Bebyggelser, og dette fremgaar da ogsaa af Matriklen af 1662, der giver et bedre Grundlag for en Sammenligning end en Extrakt af omtrent samtidige Præsteindberetninger [1]), idet Extrakten sammendrager Halv- og Kvartgaarde til Helgaarde og lignende [2]). Vi se da af Matriklen 1662, at der i Hvetbo Herred fandtes følgende Ejendomme:

	Med Jord	Uden Jord	Ialt	Brugere
Aaby v. Del	39	16	55	68
Alstrup	25	1	26	28
Brovst (Røgel)	4	2	6	6
Hjermeslev	39	2	41	48
Hune	62	21	83	89
Ingstrup (m. Kjettrup)	71	17	88	96
Jetsmark	96	25	121	139
Saltum	93	41	134	149
Ialt	429 [3])	125	554	623

var ogsaa gaaet tilbage. Da der i disse Sogne, af hvilke der paa Grund af Sandflugten kun gik halv Skat, ikke fandtes adelige Sædegaarde, hvis Ugedagstjenere vare skattefri, kunne vi anse for sandsynligt, at Nedgangen skyldes Sandflugt. Af dette Skattemandtal se vi bl. a., at der da fandtes følgende Haandværkere eller Embedsmænd — som de da kaldtes — i Herredet. I Saltum: 1 Smed, 1 Skomager og 2 Skrædere og i Jetsmark: 1 Smed og 1 Skræder; endvidere var der 2 Møllere uden Avl, nemlig i Albæk Mølle og i Drustrup Mølle.

[1]) Fra 1657. Extrakten findes i Rigsarkivet.

[2]) Jvf. Fredericia: Danm. Landboforhold i det 17. Aarhundrede [Hist. Tidsskr. 6, II, 482].

[3]) Flere af disse Ejendomme havde dog kun en meget

Heraf betegnes de 429 som Gaarde eller Bol, medens 135 vare Huse med Jord og 125 altsaa Huse uden Jord.

Matriklen af 1690 viser en fortsat Stigning i Bebyggelsernes Antal, men Nedgang for de jordløse Huses Vedkommende, som det nærmere vil fremgaa af nedenstaaende Sammendrag:

	Med Jord	Uden Jord	Ialt	Brugere
Aaby v. Del	58	«	58	62
Alstrup	28	2	30	39
Brovst (Røgel)	9	»	9	9
Hjermeslev	41	»	41	48
Hune	105	3	108	113
Ingstrup (m. Kjettrup)	60	5	65	66
Jetsmark	110	10	120	164
Saltum	140	16	156	177
Ialt	551	36	587	678[1]

En Skatteafskrivningsbog for 1714[2]), der omfatter alle *matrikulerede* Ejendomme[3]), viser, at der da var 573 saadanne i Hvetbo Herred, og sammenholder vi den med Matriklen af 1690, se vi, at der var opstaaet flere nye Bebyggelser, foruden at flere af de allerede bestaaende vare blevne delte; men fradrage vi de matrikulerede Ejendomme, der dreves sammen med andre, bliver der ikke nogen synderlig Fremgang i Brugenes Antal.

ringe Udsæd, og Prof. Fredericia antager (a. St. 606), at kun 317 kunne regnes for egentlige *Bønder*jordbrug.

[1]) Hertil kommer nogle Møller, hvoraf dog næppe mere end et Par bleve selvstændigt drevne.

[2]) Omfattende Aalbh. m. fl. Amter; den citeres heri som J. 2, og den findes i Vendsyssels hist. Museum.

[3]) Ejendom med Jordtilliggende.

Heller ikke det 18. Aarhundrede med dets elendige Landboforhold bragte synderlig stigende Bebyggelse før Landboreformernes Tid. Efter denne og særlig efter Udskiftningerne bleve de Ejendomme, der havde flere Brugere, delte; Udstykning og Opdyrkning af Hede- og Kjærjorderne tog Fart, og den ene ny Bebyggelse rejste sig efter den anden.

1805 var der i Hvetbo Herred følgende Antal Gaarde og Huse[1]):

Aaby v. Del	31	Gaarde,	55	Huse;	ialt	86
Alstrup	18	»	16	»	»	34
Brovst	9	»	2	»	»	11
Hjermeslev	30	»	15	»	»	45
Hune	51	»	57	»	»	108
Ingstrup	46	»	41	»	»	87
Jetsmark	86	»	61	»	»	147
Saltum	77	»	99	«	»	176
Ialt	348	Gaarde,	346	Huse;	tils.	694

Ejendomme med og uden Jord.

Da der 1690 var 678 Brugere, og da der 1805 næppe kan regnes synderlig mere end 1 Bruger for hver Ejendom, vil det ses, at Ejendommenes stigende Antal i det væsentligste var hidført ved Deling af de allerede bestaaende Brug[2]), og at kun en Snes Ejendomme kunne hidrøre fra Udstykning og Opdyrkning.

Efter 1805 og indtil Krigen og Pengekrisen havde

[1]) Begtrup: VI, 424.

[2]) Saaledes at forstaa, at f. Exp. 1 Gaard med 3 Brugere er bleven delt i 3 Gaarde.

lammet al Foretagsomhed, bleve talrige Ejendomme udparcellerede, og denne Bevægelse er atter efter ca. 1825 og indtil vore Dage fortsat i stedse stigende Maalestok, saaledes at her efter Opgjørelsen 1895 fandtes 337 Gaarde og 898 Huse med Jord samt 212 jordløse Huse, ialt 1447 Bebyggelser [1]).

Det maa her tages i Betragtning, at Handel, Haandværk og Industri ere blevne selvstændige Erhverv for mange af Herredets Beboere, hvilket ikke var Tilfældet i tidligere Tider, og flere kjøbstadagtige Smaabyer ere opstaaede, saaledes Pandrup og Vedsted. Med Hensyn til Adskillelsen mellem Gaarde og Huse maa ogsaa bemærkes, at det for denne Egn er vildledende, naar man kalder Ejendomme med under 1 Td. Hk. »Huse«, idet der findes saadanne med en Besætning af 10—20 Kreaturer, og ligeledes er det vildledende at regne Huse med under 1 Fk. Hk. for »jordløse«.

Som foran nævnt fandtes der efter Jordebogen 1568 kun 1 *Selvejergaard*, nemlig Bundgaard i Jetsmark. — Det er tvivlsomt, om denne Angivelse er rigtig, thi Saltumgaard synes dog ogsaa paa hin Tid at have været Selvejergaard, skjønt der maaske nok svaredes Husbondhold af den; men i hvert Fald var Selvejernes Antal her i Herredet aldeles forsvindende paa den Tid, — Beboerne her havde jo deltaget i Klements-Fejden [2]) og derved forbrudt baade Liv og Gods, men slap med at miste det

[1]) Stat. Tabelværk, 4. R., Litra C. Nr. 9, S. 112. Gjøl Sogn er her fradraget, og for Røgel By er der tillagt 14 Steder, nemlig 10 Gaarde og 4 Huse.

[2]) Se Afsnittet: Forskjellige Optegnelser.

sidste. Hvor mange Selvejere, der har været her før Fejden, vides ikke — de omliggende Klostre ejede meget Gods her, saa der har maaske ikke været noget overvættes stort Antal jordegne Bønder —, men efter Fejden vare de, som det ses, næsten helt udryddede [1]). Mandtallet af 1611 i Aalborghus Læns Regnskab viser, at der da var 3 Selvejere i Hvetbo Herred (Herredsfoged Peder Selgensen i Saltumgaard, Laurs Laursen i Østrup og Chr. Madsen i Kvorup), og 1626 fandtes foruden disse tillige 2 jordegne Inderster [2]). 1631 nævnes som Selvejere i Skattemandstallet: Peder Selgensen i Saltum, Laurs Laursen i Østrup og Niels Christensen i Jetsmark samt 4 jordegne Inderster, og 1634 4/10 nævnes i Tingbogen følgende jordegne Bønder: Peder Selgensens Hustru, Laurs Laursen i Østrup og Jens Andersen (i Tvilstedgaard) [3]) samt Selvejerinderster: Vill Laursøn, Christen Madsen, Thøger Jensen og Niels i Krogsgaard. Efter 1682, da det blev tilladt enhver at erhverve adeligt eller uadeligt Jordegods, tiltog Selvejernes Antal en Del, og 1714 var her ikke saa faa; men det var dog først efter Landboreformerne, at Selveje begunstige-

[1]) Jvf. Prof. Fredericias Udtalelser om Lænene nord for Limfjorden i Hist. Tidsskr. 6, II, 513.

[2]) Aalborgh. Læns Regnsk. Efter Chr. III.s Recesser af 1539 og 1547 skulde, hvor en Gaard havde flere Ejere, kun den ene besidde den, medens de andre skulde have Skjæppeskyld, hvis han efter Lænsmandens og Samfrænders Skjøn kunde taale en saadan Byrde.

[3]) Jens Andersen var Fæster af Tvilstedgaard, men ejede en Del af Bundgaard.

des ved, at der her i Egnen fandtes saa meget Strøgods. Af den forannævnte Skatteafskrivningsbog fra 1714 ses, at af Herredets 573 Ejendomme laa 120 til Birkelse, 133 tilhørte Amtmand Dyssels Arvinger og laa for en stor Del til Lundergaard, 38 vare udlagte til Ryttergods, 32 laa til Bjørnkjær, 29 til Aalborg Hospital, 25 til Rødslet, 20 til Hammelmose, 14 til Jorden Henriksen [1]), 12 til Villerup, 9 til Frederik Kjær (senere Børglum Kloster), 9 til John Finlasson Schott i Gundestrup i Skræm Sogn [2]), 8 vare gejstligt Gods, 7 laa til N. Elkjær, 5 til Kaptejn Frederik Thott, 5 til Landsdommer Jens Lassens Arvinger, 4 til Kjølskegaard, 4 til Præsten Jakob Holm i Saltum, 4 til Præsten Mag. Stampe, 4 til Raadmand Mads Hansen Hop i Skagen [3]), 4 til Forpagter Poul Larsen paa Hammelmose [4]), 3 til Vraa (gammel), 3 til Børglum Kloster og 3 til Bratskov. 20 hørte til Præste- og Degneembederne, og Resten tilhørte forskjellige Personer, dels Præster og Officerer og dels Selvejere og andre Bønder.

Fæste-Godset samledes vel efterhaanden paa færre Hænder, saaledes at Stamhuset Birkelse og Lundergaard havde det meste, men meget vedblev at være Strøgods, indtil det gik over i Selveje. 1895 fandtes her kun 5 Fæstegaarde og 206 Leje- eller Fæstehuse.

---

[1]) Se Kjettrupgaard.
[2]) Se Hunetorp.
[3]) Se Saltumgaard.
[4]) Kjøbte 1700 Testrupgaard i Rinds Herred, var Broder til Præsten Jakob Holm i Saltum og boede en Tid i Sæby. Var gift med Johanne Jørgensdatter (Ibsøn?)

TABEL OVER AGER OG ENGS HARTKORN I HVETBO HERRED.

Sogn	Gammelt Hartkorn [1])			Nyt Hartkorn [2])			Hk. 1895 [3])
	Privileg.	Uprivilegeret	Ialt	Privileg.	Uprivileg.	Ialt	Ialt
	Td. S. F. A.	Td. S. F. A.	Td. S. F. A.	Td. S. F. A.	Td. S. F. A.	Td. S. F. A.	Td.
Ingstrup	14 5 1 »	183 » 1 »	197 5 2 »	16 5 3 1 3/4	174 3 3 1	191 1 2 2 3/4	191,22
Hjermeslev	» » » »	227 2 » 1/4	227 2 » 1/4	» » » »	114 » » 2 3/4	114 » » 2 3/4	114,03
Alstrup	» » » »	95 7 » »	95 7 » »	» » » »	50 6 » »	50 6 » »	50,75
Saltum	10 » 2 »	436 7 2 2 1/25	447 » » 2 1/25	10 7 1 1 1/2	278 6 2 1	289 5 3 2 1/2	293,90 [4])
Hune	» 1 3 »	48 6 1 8/25	49 » » 8/25	» 7 1 1 1/2	75 6 1 3/4	76 5 2 2 1/4	76,81
Jetsmark	16 7 » »	399 3 » 2 63/100	416 2 » 2 63/100	9 1 3 1	276 1 1 »	285 3 » 1	307,01 [5])
Aaby v. Del	39 » 2 2	150 3 2 27/100	189 4 » 2 27/100	71 4 2 1 1/4	133 2 1 1 1/4	204 6 3 2 1/2	204,97
Brovst (Røgel)	» » » »	20 5 1 »	20 5 1 »	» » » »	21 4 2 1	21 4 2 1	21,57

[1]) Før Matr. 1844.
[2]) Efter Matr. 1844.
[3]) Efter Statist. Tabelværk 4. Række, Litra C, Nr. 9, S. 112.
[4]) Stigningen hidrører fra en Omlægning fra Jetsmark til Saltum.
[5]) Stigningen hidrører fra, at den Del af Jetsmark Sogn, der forhen laa i Kjær Herred, 1880 kom under Hvetbo Herred.

V.

ERHVERV.

Den største Del af Herredets Befolkning har sit Erhverv gjennem Landbruget, men ogsaa Haandværk, Handel, Fiskeri og forskjellige immaterielle Virksomheder maa nævnes som Erhvervsgrene. Da Landbrug og Fiskeri i tidligere Tid beskæftigede det langt overvejende Antal af Beboerne, og da Haandværk og Industri forhen kun dreves i ganske ringe Omfang, skulle vi her kun omtale Herredets *Landboforhold* og *Fiskeri*[1]) samt endelig *Handel*, forsaavidt denne sidste falder ind under Betegnelsen Skude- eller Kysthandel, hvilken som bekjendt var en Del forskjellig fra vor Tids almindelige Kjøbmandshandel.

A. *LANDBOFORHOLD OG LANDBRUG.*

Se vi fra et Højdepunkt hen over Hvetbo Herred, der jo for en stor Del er fladt og lavtliggende, finde vi Terrænet oversaaet med Gaarde og Huse, hvis i Reglen hvidkalkede Vægge glittre i Sollyset og live op i Landskabet som Tusindfryd paa en Græsmark. Men gaa vi blot 100 Aar tilbage i Tiden, var Billedet væsentlig anderledes; Bebyggel-

[1]) Ferskvandsfiskeriet er berørt i Omtalen af de respektive Søer og Vandløb.

serne vare da for Størstedelen samlede i større eller mindre Klynger med store ubeboede og delvis uopdyrkede Strækninger imellem, og hver Klynge dannede ligesom et lille Samfund for sig, idet Beboerne i Fællesskab drog Nytte af den omliggende Jord og iøvrigt paa næsten alle Omraader vare afhængige af hverandre. Som Følge af denne nøje Sammenknytning af Bymændene eller Granderne var det nødvendigt, at den enkelte ikke ved Efterladenhed eller anden Tilsidesættelse af Samfundspligterne ustraffet kunde krænke Almenvellet, og hvert Ejerlav havde derfor sine Vedtægter, Grandebreve eller *Vide- og Vedtægtsbreve*, som de kaldtes, og disse Love, der vare underskrevne af det paagjældende Samfunds Medlemmer samt tinglæste, indeholdt i Reglen meget detaillerede Bestemmelser angaaende de fælles Anliggender. Af Vide- og Vedtægtsbrevene for Hvetbo Herred vides desværre ingen at være blevne opbevarede til vor Tid, men helt uden Efterretninger om dem ere vi dog heller ikke; se Tillæg II.

Ved Forordn. af 1781 $^{23}/_{4}$ gaves der enhver Ret til at forlange sin Jord uddraget af Fællesskab, og i Aarene omkring Aar 1800 bleve de fleste Jorder her i Herredet udskiftede, hvilket medførte, at der efterhaanden fremstod en saadan Mængde Udflyttersteder og Afbyggere, at de gamle Landsbyer mistede det byagtige Præg, de hidtil havde haft i Sammenligning med de faa spredte Bebyggelser[1]). Men det var ikke alene Bebyggelsernes Udseende

[1]) Angaaende Udskiftning af de forskjellige Byers eller Sognes Jorder se Sognebeskrivelserne.

der forandredes; Udskiftningen medførte overalt store Omvæltninger i Jordens Udnyttelse, og da Bondestandens Frigjørelse samtidig fandt Sted, bliver Tiden henimod Aar 1800 det store Vendepunkt i Landbrugets Historie.

Det er ikke Hensigten her at give nogen udførlig Udsigt over ældre og nyere Tiders Landboforhold, en saadan maa man søge i den landøkonomiske Literatur [1]), men nogle Notitser vedrørende Landbruget i Hvetbo Herred finde dog deres naturlige Plads i denne Beskrivelse, og for ret at forstaa dem, hidsættes de paa en noget udførlig historisk Baggrund.

Bøndernes Huse.

I Oldtiden og Middelalderen, medens Landet endnu for en stor Del var skovdækket, var det her i Landet ligesom i andre trærige Egne almindeligt, at Befolkningen boede i Træhuse, men da Regeringen omsider saa sig nødsaget til ved Lovbud at værne om Resterne af Fortidens store Skove, bleve ogsaa Træhuse (Bulhuse) forbudt (1554), og efterhaanden forsvandt de; maaske næppe saa meget fordi de vare forbudt, som fordi Træmangel gjorde sig gjældende i mange Egne.

Det var dog almindeligvis kun Vaaningshusene (Rollingerne), der vare opførte af Træ, Udhusene vare derimod af Græstørv, men ogsaa disse »jordgravede« Huse bleve forbudt 1554, fordi der medgik

1) F. Expl. Christensen: Agrarhist. Studier I og II; Begtrup: Agerdyrkningens Tilstand; Krarup: Landbrugets Udvikling o. fl.

for store Arealer af Grønsværet til deres Anlæg og Vedligeholdelse. Skjønt det jo maatte ligge i Landboernes Interesse, at dette Forbud overholdtes, lykkedes det dog ikke at faa Jordhusene afskaffede [1]), og endnu i Slutningen af det 17. Aarhundrede vare de almindelige, især i Jylland, ja de fandtes endog ved kongelige Slotte [2]). Om den fattigste Del af Befolkningen berettes, at den endnu omkring Aar 1600 boede i Jordhuler ligesom paa Valdemar Sejrs Tid [3]), og den i 1623 nedsatte Kommission til Omordning af Hoveriet paa Kronens Gods udtalte, at den største Del af Husmændene paa Krongodset i Aalborg og Viborg Stifter boede i Jordhytter [4]). Af Synsvidner fra det 17. Aarhundrede se vi ogsaa, hvor almindelige slige Jordhuse vare i Hvetbo Herred, dog i Reglen kun som Udhuse; saaledes nævnes 1635 $^{18}/_{4}$ en Jordstald til en Gaard i N. Saltum; 1634 $^{8}/_{3}$ berettes, at Husene i Engesgaard i Hune kun vare 5 i Tallet, og deraf vare de 3 Jordhuse; 1640 $^{17}/_{10}$ og $^{24}/_{10}$ toges Tingsvidne angaaende Kaasgaard, og deraf ses, at 3 Jordhuse manglede [5]) og endnu 1697 anføres, at Bygningerne til Lundergaards Mølle — Rolling, Lade og Fæhuse — vare af Jord [6]).

Træhusene afløstes af Bindingsværks Huse eller

1) Ved aabne Breve af 1569 $^{18}/_{5}$ og 1627 $^{12}/_{7}$ forbødes det Bønderne i Kjær Herred at grave Tørv paa den grønne Jord. [Secher: Corpus const. Daniæ I og IV.

2) Agrarhist. St. I, CIV og 137.

3) s. St. CIV og Jydske Lovs 31. Kapt.

4) D. M. III, 4. og 5. Bd., jvf. Agrarhist. St. I, 201.

5) Tgb.

6) Tgb. 1697 $^{9}/_{4}$.

lerslagne Huse, som de oprindelig kaldtes, fordi Væggene mellem Træværket vare klinede og først langt senere ned i Tiden bleve opførte af raa ɔ: ubrændte Mursten.

I de bedste Bindingsværkshuse stod Stolperne paa en horizontalt liggende Bjælke (Foden), og Husene sagdes da at være »huggede i Fod«, men almindeligst var det, at Stolperne hvilede paa Stenunderlag (Syltsten). Foroven vare Stolperne indfældede i en Bjælke, der kaldtes Remmen, og Rummene mellem Stolperne deltes af Tværstykker, der kaldtes Løsholter. I Jylland var det almindeligt, at hveranden eller endnu flere Stolper kun naaede op til Løsholtet (saadanne halve Stolper kaldtes Trimbler), og Aabningerne mellem Løsholterne, Remmen og Foden bleve udfyldte med Tremmeværk (Stave), der omvikledes med Halm eller Vidier, og derefter klinedes der med vaadt Ler, der undertiden var iblandet Hakkelse eller Fæhaar. Slige klinede Vægge brugtes og bruges endnu flere Steder til indvendige Skillerum, medens klinede Ydervægge næppe træffes mere [1]). Som Regel vare Vaaningshusene forsynede med Udskud, d. v. s. Taget blev paa et Stykke af Huset forlænget nedad indtil ca. $1^1/_2$ Alen fra Jorden, og under dette Udskud var der Sengesteder eller Tørv o. l. Den Del af Gavlen, der ragede op over Sidemurene, var almindeligt af Træ, og under Tagskæget, saavel langs Husets

[1]) I Skovegnene brugtes ogsaa Skillevægge af flettede Vidier uden Klining, en saadan findes vist endnu paa Krabbesbro i Kjær Herred, men rigtignok paa et Loft.

Sider som paa Gavlene, var der anbragt skraat stillede Fjæl, der benævnedes Vindskeder eller Sufjæl. Undertiden forlængedes Gavlfjælene helt ned til Jorden, saa de dannede et Dække til Beskyttelse for den inden for værende Lervæg; dette gjaldt navnlig for Husets vestlige Ende [1]) og forekom hyppigst i Vesteregnen, hvor det endnu enkelte Steder ses. Undtagelsesvis kunde Husene være fjælklædte paa alle udvendige Vægge; men mindre bekosteligt var det at klæde Væggene med et Lag Straa eller Lyng som Beskyttelse mod Regn og Kulde. Tømmeret til Husene fik man for Vestvendsyssels Vedkommende udelukkende fra Norge eller fra Strandingsgods, og det bestod næsten altid af Fyr eller Gran; kun i ganske faa Tilfælde af Eg. Til større Bygninger blev det som oftest tilhugget i Norge, saa det var færdigt til Opstilling, naar man hentede det i Løkken eller Blokhus, ellers huggedes det hjemme.

I ældre Tid vare Husene som oftest tækkede med Fladtørv, det omtales bl. a. 1634 $^8/_3$ ved Synet over Engesgaard og 1636 $^{25}/_6$ ved Syn over Blokhuset [2]).

Skorstenene vare i Slutningen af det 17. Aarhundrede sjældne paa jydske Bønderhuse; Røgen trak ud gjennem en Aabning i Tagryggen — en

[1]) De fleste Huse i Vendsyssel vende i Øst og Vest.

[2]) Tgb. »Møntørv«, ɔ: Tørv til Dækning af Tagryggen, »at mønne«, ɔ: Oplægning af saadanne Tørv, samt »Mønfjæl«, ɔ: en Fjæl med en Pig paa den ene Ende til Brug ved Ophejsning af Møntørvene nævnes Tgb. 1634 $^{13}/_9$ og $^{11}/_{10}$. »Knubtørv« ere Mosetørv, »Skodtørv« eller »Skorstørv« ere skaarne Tørv i Modsætning til Æltetørv, »Sandtørv« er afskrællet Lyngjord, og »Slukker« ere Græstørv.

Lyre —, men det kunde næppe undgaas, at en Del af Røgen ofte blev staaende inde i Huset og gjennemtrængte alt med sin skarpe Lugt; dog dette havde ogsaa sin Fordel, thi Træværk, som i længere Tid udsættes for Røg, raadner ikke let. Bisgaard i Jetsmark var dog allerede 1638 forsynet med Skorsten [1]), men dette hidrørte fra, at den var udlagt til Underhold for Officerer, og Skorstensgaard i Ingstrup, der nævnes 1753, og som formodentlig har faaet sit Navn, fordi den var den første Gaard der i Sognet eller Byen, som blev forsynet med Skorsten, beboedes vist ogsaa i tidligere Tid af Folk uden for Bondestanden. Professor Holger Jacobæus fortæller i sin Rejsejournal [2]), at han 9. August 1692 rejste fra Aalborg til Blokhusene. Han beretter, at Landsbyhusene vare tækkede med Lyng og undertiden med Lyng og Langhalm, og i de fleste Landsbyer var der ingen Skorstene paa Husene, men et lidet Hul i Taget.

Som foran omtalt gav Udskiftningerne omkring Aar 1800 Anledning til omfattende Udparcelleringer, men Udflytningen fra Landsbyerne hæmmedes noget ved, at der endnu 1828 [3]) ikke fandtes et eneste *Teglværk* i Herredet, skjønt det da var begyndt at blive almindeligt at benytte brændte Sten til Bønderhuse. Den paa Landbrugets Omraade stærkt interesserede Provst Worm i Ingstrup opførte en Bygning af stampet Muldjord (Pisé) og meddelte Fremgangsmaaden til det kongelige Landhusholdningsselskab [1]), som 1804 herfor tildelte ham Selskabets 1. Sølvmedaille [2]), men Provstens Forventninger om, at denne Bygningsmaade skulde vinde Indpas, bl. a. fordi den var billig, slog ikke til, sagtens fordi Befolkningen hellere vedblev at følge gammel Skik [3]). Nu findes der Teglværker ved Toftegaard, Lundergaard, Purkjær og Risager, i Alstrup, i Kjølvring og i Pirupshvarre, men dog tilføres der Herredet mange Mursten, fordi den nordlige Del af Herredet har let Adgang til Teglværkerne omkring Brønderslev, og den sydlige Del af Herredet er i Jernbaneforbindelse med de store sydvendsysselske Teglværker.

1) Tgb. $^{21}/_{7}$.
2) Suhms nye Saml. III, 186.
3) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, S. 311.

Husdyrhold og Agerdyrkning.

Kvægavl er Landbrugets ældste Erhvervsgren; da vore Forfædre maatte ophøre at leve af Jagt og Fiskeri, lagde de sig først efter Kvægavl, og senere, da Samfundsforholdene bleve mere fæstnede, efter Agerdyrkning; men begge disse Grene af Landbruget sysselsatte allerede i Oldtiden en Del af Landets Beboere, saa Landbruget har en lang Udviklingstid bag sig. Og dog har Udviklingen næppe været saa fortløbende, som man kunde fristes til at

1) Muldjorden, der indeholdt Sand, men ikke Ler, blev taget af en Høj, og efter at være stampet i firkantede Forme blev den soltørret, hvorved den blev saa haard, at den kunde klingre ved Slag. Der muredes med Kalk, og Væggene bleve overtrukne med Mørtel af Kalk og Sand. Huset, der skulde bruges til Enkesæde (paa Rolighed) kostede kun 40 Rdl., medens et Bindingsværkshus vilde have kostet 84 Rdl. [Landhush. Selsk. Skr. — Ny Saml. 1, 143].
2) J. E. $^{47}/_{1804}$.
3) Om Jordhuse se ogsaa Økonom. Annaler II, 257 ff.

antage. Befolkningens stærke Forøgelse i den tidlige Middelalder foraarsagede vel, at man, da Vikingetogene og dermed Erhverv ved Sværdet ophørte, tog kraftigere fat paa Kvægavl og Agerbrug, og at store Dele af Landet ryddedes for Skov eller fra raa Jord blev forvandlet til kultiveret Land, og talrige Torper ɔ: Udflytterbygder anlagdes; men efter Landets Blomstring i Valdemarernes Tid synes der ikke at være foregaaet nogen synderlig Udvikling af Agerbruget i de følgende 3—400 Aar [1]). Hertil bidrog vel for en Del de urolige indre Forhold i det 13. og 14. Aarhundrede, den saakaldte Sortedød ved Midten af det 14. Aarhundrede og endelig Bondestandens Undertrykkelse i de følgende Aarhundreder.

Landbrugets vigtigste Indtægtskilde var Kvægavl; for Böndernes Vedkommende Opdræt og for Adelens Staldning og Øxenhandel. Frederik I.s Brev af 1524 $^{15}/_{7}$ forordnede, at ingen Provst, Præst, Foged eller Bonde maatte kjøbe flere Øxne til Staldning, end de kunde føde med deres eget Foder, og vilde de sælge, skulde det ske til Borgere og Kjøbmænd, der vare Rigets Indbyggere; men ved Recesen 1547, senere ofte gjentaget, fik Adelen Ret til at kjøbe, sælge og stalde, ikke alene hvad den kunde holde paa eget Foder, men ogsaa paa sine Tjeneres, og da Flertallet af Bønderne paa den Tid vare Fæstere under Adelen eller Kronen, som tiltog sig samme Ret, bleve Bønderne derved henviste til udelukkende at foretage Opdræt. Det vides ikke i hvor stort Omfang Staldning blev drevet Hvetbo Herred; der

[1]) Agrarhist. St. I, 31.

nævnes vel af og til ved Opgivelse af en Gaards Skyld »en Oxe at stalde«, men for de større Gaardes Vedkommende: Lundergaard og Rævkjærgaard, der vare adelige Sædegaarde, mangle Efterretninger herom før i Slutningen af det 18. Aarhundrede [1]). Det maa dog antages, at Bønderne undertiden overtraadte Forbudet mod Øxenhandel; vi se saaledes, at der 1655 $^{13}/_{1}$ ved Tinget blev nedlagt Forbud af Husbonden mod, at Børglum Klosters Tjenere solgte eller afhændede deres Stude eller Øxne, førend de havde tilbudt dem til Husbonden, og ligeledes nedlagdes der Forbud imod, at Klostrets Tjenere eller Ungkarle befattede sig med at handle med Øxne videre end de til deres eget Foder og Brug havde Behov [2]).

1788 ophævedes Herregaardenes Eneret til Studestaldning, men dette medførte ikke, at Bønderne lagde sig derefter; tværtimod indførte de nordjydske Herregaarde snart efter Opdrætning af Kvæg i Stedet for Fedning [3]), og de staldfærdige Øxne saavel fra Herregaardene som fra Bøndergaardene afhændedes for en stor Del til Holsten, medens dog samtidig meget af Opdrættet fik Anvendelse

[1]) I Vinteren 1768—1769 holdtes der 48 Staldstude paa Rævkjærgaard og 106 paa Birkelse [J. E. 1769, S. 113]. 1769 havde Lundergaard 132 Stude paa Stald; 1770 og flere Gange senere indstaldedes kun 112, medens Birkelse og Rævkjærgaard 1769 indstaldede ialt 162 Stkr. og 1770 endog 238, hvoraf 80 paa Rævkjærgaard [J. E. 1770, S. 53 og 360, samt 1771, S. 46, og 1773, S. 114]. For at kontrollere, at kun de dertil berettigede staldede Øxne, skulde Herregaardene afgive Indberetning til Amtet om det Antal, der toges paa Stald.

[2]) Tgb.

[3]) Agrarh. St. II., 96.

paa de Gaarde, der nu i stigende Tal gik over til *Mejeribrug*. Denne Gren af Landhusholdningen var hidindtil af underordnet Betydning; Smør og Ost tilvirkedes i det væsentligste kun til eget Forbrug saavel hos Bønderne som paa Herregaardene, og tilmed var Produktet alt andet end godt, baade fordi man maatte gjemme det for længe, inden man kunde faa samlet noget betydeligere Kvantum, og fordi Mælkens Behandling lod meget tilbage at ønske, idet man f. Expl. opbevarede Mælken i de samme Stuer, hvor man færdedes Dag og Nat, og hvor Luften tilmed var røgblandet.

Smør nævnes vel blandt Landgildeydelserne, men næsten aldrig som nogen Hovedpost, en Undtagelse dannede dog Klitegnene; saaledes omtales i Jordebogen over Vendelbo Stift 1568 [1]), at der i Hune Sogn var 7 Boliger i Klitten, hvis Beboere gav Smørskyld, fordi de ikke havde Kornavl. Om dette Smør var af Komælk eller mulig af Gede- eller Faaremælk vides ikke; Gedehold har ikke været almindeligt her i det sidste Aarhundrede, men for nogle Aartier siden brugte man enkelte Steder at malke Faarene og at anvende denne Mælk til Ost.

For Hvetbo Herreds Beboere var der let Adgang til at afsætte deres Overskud af Smør til Handelsmændene i Blokhus og Løkken, hvorfra det udskibedes til Norge; senere hen i Tiden, da det blev en Artikel af større Vigtighed, gik det bedste til England, ligeledes med Smaaskuderne fra Kysten, og Nordmændene fik det daarligste. En enkelt Gang (1852) forsøgtes Export til England af usaltet

[1]) Bispearkivet.

Smør pakket i Kasser, men Forsøget faldt meget uheldigt ud, idet forskjellige Omstændigheder bevirkede, at Smørret var for længe under Vejs.

En frygtelig Plage for Kvægavlen var de Sygdomme, der i tidligere Tid og ofte med korte Mellemrum grasserede blandt Kvæget og undertiden bortrev Flertallet; pestagtige Epidemier, som man stod hjælpeløse overfor, skjønt det ikke skortede paa Forsøg paa at finde Middel derimod [1]). Ved Midten af det 14. Aarhundrede, altsaa samtidig med den »sorte Død«, skal Kvægpest have hærget frygteligt, og i nyere Tid optraadte den særlig i det 17. og 18. Aarhundrede; saaledes med større eller mindre Voldsomhed i 1661, 1690, 1722, 1745—46, ca. 1768—74 og 1777—81. Særlig ondartet var den 1745—46 [2]). Om Kvægsygen i Aarene omkring 1770 vide vi, at den naaede Han Herred (Kollerup) og Kjær Herred (Gandrup) i Efteraaret 1771 [3]), derefter udbredte den sig over Egnen det følgende Aar, men synes at være ophørt i Foraaret 1773 [4]).

I Middelalderen var det almindeligt, at fattige Bønder lejede Køer mod en aarlig Afgift og mod Forpligtelse til at være ansvarlig for dem. Saadanne Køer kaldtes »udødelige«, og det var især Kirkerne, der jævnlig fik Kreaturer i Gave ved

[1]) Om adskillige Kure, se de forskjellige Udgaver af Cyprianus, endvidere Begtrup: VI, 501; J. E. 1768, S. 274 og flere Bind af Økonomisk Annaler samt Landhusholdn. Selsk. Skrifter. Endvidere J. S. 2, I, 520.

[2]) Jvf. Agrarhist. St. II, 98 og Bergsøe: Den danske Stats Statistik II, 258.

[3]) J. E. 1771, S. 386 og 396.

[4]) J. E. 1773, S. 93 og 114.

Testamenter, som drev denne Forretning. Senerehen kjendtes ogsaa Lejekøer, men da var det mest Ungkarle og Tjenestefolk, som ejede Køerne og lejede dem ud til forarmede Folk, der af Nød og Trang havde maattet sælge deres egne Køer [1]. Af Hune Kirkes Regnskabsbog ses, at Kirken 1574 havde en saadan Ko hos en Mand, som gav 1 Pd. (ca. 12 ℔) Smør aarlig af den, og endvidere havde Kirken en Stud, hvilket maaske vil sige, at en Mand svarede 1 Stud i aarlig Afgift til Kirken for Brug af dens Jord, men det synes rimeligere, at det var en Stud, der lejedes ud til Markarbejde [2].

Hornkvæget i Hjøring Amt var i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede af temmelig god Art; ikke stort, men ret triveligt og nøjsomt [3]. Ved at indføre Tyrolerkvæg til flere af de Gaarde, der da vare overtagne af Staten, saaledes f. Expl. Kokkedal, søgte man gjennem Krydsning at forbedre Racen, men dette Forsøg fik næppe nogen praktisk Betydning, fordi Bønderne i Almindelighed vare ret ligegyldige i Henseende til Valg af Tyre, og da man paa Uddrifterne lod de unge Tyre gaa løse med Kvierne, fik man som oftest heller ingen Indflydelse paa Valget [4]. Kjøbmand Klitgaard i Blokhus, der i Tiden 1840—50 foretog en Del Experimenter paa Landbrugets Omraade, særlig paa hans

[1]) Agrarhist. St. I, 61.

[2]) Frue Kirke i Aalborg synes at have holdt Bytyre, for derved at have nogen Indtægt. Budolfi Kirkes Bytyrehold afskaffedes 1637. Se J. S. 2, III, 403.

[3]) Begtrup: VI, 296.

[4]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, 222 ff. og Bergsøe: Den danske Stats Statistik II, 242.

Forsøgsgaard, Brohuset i Jetsmark Sogn, anskaffede 1846 en Tyr og en Kvie af Ayrshireracen og foretog Krydsninger af disse med den jydske Race, og Efterkommere af dette Kvæg saavel som af norsk Kvæg, der til forskjellige Tider holdtes i Blokhus, findes endnu i Herredet, og Racens Præg er ikke helt udslettet.

Fra Vendsyssel førtes ogsaa Køer til Norge, hvor de vare godt ansete, hvilket bl. a. fremgaar af, at Stavanger Amts Landhusholdningsselskab 1842 udsatte en Præmie af indtil 50 norske Specier for den Skipper, der for egen Regning indførte en Ladning gode Malkekøer fra Hjøringegnen. Ladningen skulde mindst bestaa af 20 Køer og 2 unge Tyre og indkjøbes under Tilsyn af Konsulen i Aalborg [1].

Faareholdet har i tidligere Tid været af større Betydning for Herredet, særlig i dets bedre Egne, end det nu er. Grunden hertil er den fremadskridende Opdyrkning, der bevirker, at Faarene maa holdes tøjrede, medens man i tidligere Tid kunde have dem gaaende løse i Udmarkerne. Dog findes der endnu mange Faar i Klitegnene, men heller ikke her kan man som tidligere lade dem gaa paa egen Haand og kun se til dem, naar Vinteren bliver for haard; thi Klitvæsenet er blevet mere nøjeregnende, hvortil ogsaa den tiltagende Træplantning i Klitten bidrager. Af Faar fandtes der efter Opgjørelsen 1898 i Herredets 6 nordligste Sogne 9,378 (imod 8,622 Stk. Hornkvæg) [2]; heraf hørte de 2,230

[1]) Aalb. Stiftstid. $^{139}/_{1842}$.

[2]) Trap III. Hjørring Amt, Side 154 ff.

hjemme i Hune Sogn, hvor der kun var 993 Stkr. Hornkvæg, hvorimod Tallene i de andre Sogne ikke fremviste nogen tilnærmelsesvis saa stor Forskjel. Man vil derfor se, at Faareholdet er af størst økonomisk Betydning for Hune Sogn, skjønt der her findes de daarligste Faar, — det lille, nøjsomme og haardføre Klitfaar. Brinck Seidelin omtaler i sin »Hjørring Amt«, Side 251, at der vistnok fandtes 2 Faareracer i Amtet, nemlig det finuldede Hedefaar og det stridhaarede Kjærfaar, hvilket sidste fornemlig fandtes i Hune Sogn og Ø. Han Herred [1]). Denne Raceforskjel er dog — og vist for længe siden — forsvunden som Følge af Krydsning dels med de frisiske og spanske Faar, som af den kongelige Direktion for Stutterivæsenet sendtes til flere Steder i Vestvendsyssel [2]), og dels af de Faar af forædlet Race, som flere Landmænd have haft; saaledes anskaffede Kjøbmand Klitgaard i Blokhus sig 1846 12 Faar og 1 Vædder af Dishley Racen, Hasselbalch paa Vestergaard havde samtidig 1 Merinosvædder, og i nyere Tid har der mange Steder i Herredets Indre fundet en kontrolleret Raceforædling Sted [3]), medens Forædlingen i Klitegnene er foregaaet som Følge af den almindelige løse Drift. Har denne Drift saaledes foraarsaget noget godt, har den dog, ligesom Tilfældet ogsaa var med Hensyn til Hornkvæget, foraarsaget megen Skade, idet Infektionssygdomme uhindret kunde brede sig, og det traf

[1]) Dette stridhaarede Faar skal være det oprindelig danske, hvis Væddere i ældre Tider havde 4 Horn [Ny økonom. Annaler III, 200].

[2]) Se Br. Seidelin: Hjørring Amt, S. 252.

[3]) Særlig med Southdown Racen.

undertiden, at Faarene døde i store Mængder. Den mest almindelige Sygdom var Sværld eller Skab, mod hvilken man anvendte Midler som Svovl, Salt, Tjære o. a. [1]). Dødeligheden blandt Lammene var ogsaa til Tider meget stor som Følge af, at Moderfaarene altid gik ude og tit led af Kulde og Sult, og det var vel nærmest de Faar, hvis Lam døde, som man enkelte Steder bandt inde og malkede.

Svinehold har fra Oldtiden af været udbredt her i Landet, og Flæsk var jo i Følge Sagnene en af vore Fædres mest yndede Spiser.

Medens Landet var stærkt bevoxet med Skov, holdtes der mange Svin, men da Skovene her i Herredet allerede i Middelalderen forsvandt, maatte Antallet af Svin nødvendigvis gaa tilbage, idet Svinenes Føde bestod af Bog og Olden. 1452 omtales i et Gavebrev paa et Hus i Saltum, vistnok i Dalene, at Fæsteren aarlig skulde svare et Skovsvin, naar der var Frugt paa Skoven [2]), og endnu i det 16. og 17. Aarhundrede nævnes Skovsvin eller Brændsvin ofte som Del af Landgildeydelserne paa forskjellige Gaarde i Herredet [3]), men det var formodentlig Benævnelser, der vare blevne staaende fra tidligere Tider, og Ydelsen af Skovsvin var antagelig afløst med en Pengeydelse; bl. a. ses, at Hammelmoses Fæstere i Hvetbo Herred 1635 $^{22}/_{8}$ fik Ordre til at levere gode, færdige Galte eller 2 Rixdaler i Ste-

[1]) Se Begtrup: VI, 503; Br. Seidelin: Hjørring Amt, S. 254; Økonom. Annaler VIII, 400 og Ny økonom. Annaler III, 234.

[2]) D. M. 5, II, 187.

[3]) Jvf. Afsnittet om Skove. De Svin, der dreves i Skovene, bleve indbrændte med Ejerens Mærke, deraf Udtrykket »Brændsvin«.

det[1]). Af Svin produceredes der i det 16.—18. Aarhundrede næppe synderligt flere end til Befolkningens egen Fornødenhed[2]), men da Herregaardene omkring 1800 slog ind paa Mejeridrift, tiltog ogsaa Svinehold. Der siges[3]), at Bønderne i Hjøring Amt sjældent havde mere end 2 Svin pr. Gaard, og at de om Sommeren tøjrede dem paa Græs; dette var 1810, men endnu 1838 var Antallet paa Vinterbesætning af Svin og Grise for Hjøring Amts Vedkommende kun 19 pr. 100 Td. Hk.[4]), medens det nu i Hvetbo Herred er imellem 400—500 pr. 100 Td. Hk.

Med Hensyn til Arten skrev Begtrup i sit ovenfor citerede Værk, at den i Hjøring Amt var god; Svinene vare lange i Kroppen, lavbenede og ret store. Det synes deraf at fremgaa, at Racen allerede da var bleven forbedret, thi det jydske Svin var oprindelig højbenet, men med lang smal Krop[5]). Forbedring af den danske Svinerace skete ved Krydsning med engelske Racer, der indførtes til Sjælland 1803, og hvis Afkom derefter spredtes over Landet[6]), men det forekommer mig usandsynligt, at Hjøring Amts Svin i den korte Aarrække fra 1803—1810 skulde være blevne forvandlede fra

1) Tgb.
2) Bortset fra de Egne, hvor der holdtes Skovsvin.
3) Begtrup: VI, 505.
4) Bergsøe: Den danske Stats Statistik II, 281. Det tilsvarende Antal paa Sjælland var 67, paa Fyn 29, i Skanderborg Amt 37 og i Aalborg Amt 16.
5) a. St., 282.
6) Thaarup: Udf. Vejledn. i det danske Monarkis Statistik I, 194.

højbenede til lavbenede, saa en Krydsning med den gamle sjællandske Race har maaske snarere fundet Sted paa et tidligere Tidspunkt. I Aarene omkring 1850 holdt Klitgaard i Blokhus Svin af 2 forskjellige engelske Racer og solgte Afkommet som Tillægsdyr.

Hesteavl.

Den danske Hest har fra ældste Tider af været berømt for sin Skjønhed, Styrke, Lærvillighed og flere andre Dyder, der bevirkede, at man i Udlandet eftertragtede den saavel til Militærbrug — saaledes i Østerrig og Saxen — som til Stutteribrug, f. Expl. i Spanien[1]), og saavel fra Kongens som fra Adelens Side har der allerede tidligt været Bestræbelser i Gang for at opretholde og forædle Racen, saaledes bl. a. ved Udstationering af fortrinlige Hingste og Oprettelse af Herregaards-Stutterier samt ved det fra 1622—1693 gjældende Forbud imod, at smaa, daarlige Hingste gik løse paa Fælleden blandt Hopperne[2]). Ved Forordning af 1681 $^{27}/_{12}$ blev det paalagt Præster, Fogder, Skrivere og Forpagtere at holde et Par store Hopper, og ved Stutteri-Forordn. af 1686 $^{16}/_{6}$ blev det paalagt Ejeren af større Gaarde at holde Hingste, men da Forbudet mod at smaa Bønderhingste gik løse paa Fællederne ophævedes 1693 $^{30}/_{5}$, mistede Hingsteholdet paa Herregaardene for en Del sin Betydning, og adskillige Proprie-

1) Se Thaarup: Udf. Vejledning i det danske Monarkis Statistik, I., 161 ff.
2) Om Lovgivning paa dette Omraade se Mandix: Landvæsens Ret, II, 228 ff.

tærer ophørte med Efterkommelse af Forordn. af 1686, hvorfor Rentekammeret 1771 $^{2}/_{2}$ paabød Amtmændene at have Øjesyn med, at de til Stutteribrug befalede Hingste og Hopper holdtes. Faa Aar efter (1778) blev det atter forbudt at lade Bønderhingste gaa løse paa Fælleden, og samtidig udkom nye Bestemmelser for Landstutterierne, som kom under Opsyn af Stutteri-Kommissærer. Det tvungne Stutterihold blev dog afskaffet 1785 $^{27}/_{5}$, og senere søgte man ved Tildeling af Præmier for de bedste Hingste, og Skattelettelser for dem, der havde de bedste Hopper, at vække og nære Interessen for Hesteavlen, ligesom Regeringen ogsaa lettede Anskaffelsen af gode Hingste.

De vendsysselske Heste vare meget ansete i Tiden henimod Aar 1800; de vare store og af god Rejsning[2]), men Hestene i Hvetbo Herred hørte dog ikke til de bedste, ligesom de ogsaa 1828 omtales som mindre af Væxt[3]); men paa den Tid

[1]) Kastration, der tidligere blev foretaget af Natmandsfolk, blev for Hestes Vedkommende paa Landboreformernes Tid lagt i Hænderne paa faste Hesteskjærere. 1802 ansøgte saaledes Hesteskjærer Morten Jensens Hustru, Karen Andersdatter, Kancelliet om Ansættelse som Hesteskjærer i Hornum, Fleskum, Slet, Kjær og Hvetbo Herreder. Kancelliet svarede ved Skrivelse af $^{18}/_{9}$ til Stiftamtmand Pentz, at saalænge Manden levede og hun som hidtil kunde udføre hans Pligter paa forsvarlig Maade, var der intet til Hinder for, at hun vedblev Forretningen, men naar Manden døde, kunde hun ikke veblive, da hun derved betog Næringsvejen for en anden duelig Mand. J. E. $^{9}/_{1803}$.

[2]) Thaarup: Udf. Vejledning i Danmarks Statistik IV, 79. Begtrup: VI, 495.

[3]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, S. 245.

synes Hesteavlen i Vendsyssel at have været i Tilbagegang[1]). Det maa formodes, at Ejeren af Lundergaard i sin Tid har holdt Stutteri, ligesom Tilfældet var paa Birkelse[2]), Rødslet, Aagaard[3]), o. fl. Steder, og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede holdtes ogsaa Hingst paa Kjettrupgaard. Sidstnævnte Sted fandtes 1807 en fortrinlig syvaarig, rødblisset Hingst (med 3 hvide Fødder); den blev nævnte Aar præmieret med Guldmedaille[4]), hvilket ikke vilde sige saa lidt, da der kun kunde uddeles 9 saadanne for hele Jylland, hver af 100 Rdlr.s Værdi[5]). Senere har Vestrupsgaards Stammen og dens Efterkommere, særlig Blokhus Stammen, været meget anerkjendte.

I tidligere Tid, da Hesteholdet som Følge af Bøndernes Hoveri, de elendige Veje[6]) og tunge Markredskaber var forholdsvis større end nu, var Røgten til Gjengjæld mindre god, idet Hestene f. Expl. maatte bjærge Føden paa Overdrevene til langt ud paa Aaret. Derved foraarsagedes, at smitsomme Sygdomme let fik Indpas, og vi se saaledes, at der 1705 $^{28}/_{8}$ blev nedlagt Forbud ved Tinget

[1]) a. St., 247.

[2]) Anhang Nr. 9 til J. E. 1771. Endelt Skov (ved Skeelslund) kaldtes ogsaa Stutterihaven. J. E. 1769, S. 364.

[3]) Begtrup: VI, 404.

[4]) Økonom. Annaler X, 188.

[5]) Thaarup: Udf. Vejledning o. s. v. I, 170.

[6]) »Jyllands Veje ere elendige, især høres Jammerskrig fra Vendsyssel, hvor Vejene siges at være Kontraster mod, hvad de bør være« skreves der 1794. Thaarup: Vejledning til det danske Monarkis Statistik, S. 593.

imod at skabede og fordærvede Heste og Hopper kom paa Fælleden [1]).

Agerbrug.

Da Landets Opdyrkning i Oldtiden tog sin Begyndelse, skete det naturligvis paa de bekvemmeste Steder, idet Beboerne udvalgte sig Bopladser paa højtliggende Terræn under Hensyn til Adgang til Fiskeri, Jagt og Skove. Men den tiltagende Befolkning tvang efterhaanden en Del af Beboerne til at flytte ud fra de oprindelige Bopladser og anlægge nye i Omegnen, hvor man da ryddede sig ny Jord. Paa sine Steder kunde der paa denne Vis opstaa en hel ny Landsby (en Torp), medens der paa andre Steder kun fremkom en enkelt Bolig, men overalt var Reglen, at den Jord, der laa nærmest ved Bebyggelsen, blev indtaget til Kornavl, medens den længere fra liggende blev benyttet til Uddrift for Kvæget.

Saa længe der var Jord nok at indtage for Agerbrugerne, fremkom der ikke Vanskeligheder for Befolkningens Ernæring, og da først Nød lærer nøgen Kone at spinde, maa det antages, at Landbruget længe holdt sig paa et primitivt Standpunkt. Ganske vist var Danmark til sine Tider i Oldtiden og Middelalderen stærkt befolket; men Vikingetogene, de hyppige Krige og ondartede Epidemier holdt Tilvæxten i Skak, ja bevirkede endog enkelte Gange — som f. Expl. den sorte Død ca. 1350 — en saa stor Tilbagegang i Folkemængden, at megen

[1]) Tgb.

opdyrket Jord atter gik ud af Drift [1]). Da Pesten ca. 1350 skal være opkommen i Vendsyssel (se Afsnittet om Befolkning), og da Sagnene fortælle om dens Hærgen i Hvetbo Herred (se Saltum Sogn: Tippen i Ejersted), ligesom vi vide, at den rasede i Han Herred, maa det antages, at Hvetbo Herred ikke har lidt af Overbefolkning ved Middelalderens Slutning, og i nyere Tid synes det heller ikke at have været Tilfældet, om end Sandflugten foraarsagede, at megen opdyrket Jord lagdes øde.

Agrarhistorikeren Christensen siger [2]), at nogen synderlig Udvikling af Agerbruget fra Valdemarernes Tid til Christian 4.s synes ikke at være foregaaet, og betragte vi derfor Forholdene omkring Aar 1630, om hvilke vi have en Del Efterretninger ogsaa her i Herredet, kunne vi antage, at de i det væsentligste vare som i Middelalderen, hvad Dyrkningsmaaden og lignende angaar, selv om Bønderne fra at være Selvejere og frie Mænd gjennem Aarhundredernes Løb vare blevne Fæstere og i høj Grad bundne i økonomisk Henseende.

Endnu i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede saaede man paa Sjælland af Rug 1 Td. i 10—14,000 □ Alen, Byg 1 Td. i 9—10,000 □ Alen og Havre 1 Td. i 8,000 □ Alen, »altsaa ganske som i Middel-

[1]) 1473 gaves Tingsvidne af Han Herredsting, at det Gods, som Sognepræsten Terbern Madsen i Klim havde ladet opdyrke nord og vest paa Klim Mark, »menige Klim By til Skade og Forfang«, det var aldrig opdyrket fra den store Mandedød til Hr. Terberns Tid.

D. M. 3, III, 259, jvf. Mansa: Folkesygd., S. 72.

[2]) Agrarh. St. I, 31.

alderen« siger Christensen i sine Agrarhist. Studier [1]), men disse Tal kunne vist gjælde som Norm for Besaaning her i Egnen helt op imod vor Tid, og vi blive derved i Stand til — ved at sammenholde Angivelserne af Udsæd efter Matr. af 1662 med de i Danmarks Statistik angivne Besaaningsforhold fra den nyere Tid — at udregne, hvor stor Forskjellene er paa det besaaede Areal nu og i 1662. Jeg har foretaget en saadan Udregning for *Alstrup* Sogns Vedkommende, og den stiller sig som nedenfor anført: Udsæden var 1662 [2]): $14^1/_2$ Td. Rug, 112 Td. Byg og $40^1/_2$ Td. Havre; regnes 1 Td. Rug at være saaet i 1 Td. Land geom. Maal, og 1 Td. Byg i 10 Tusinde □ Al. samt 1 Td. Havre i 8 Tusinde □ Al., faa vi $14^1/_2$ Td. Land besaaet med Rug, 80 med Byg og 23 med Havre, ialt *117 Tdr. Land* besaaet. 1896 [3]) var der i Sognet 98 Td. Land besaaet med Rug, 99 med Byg, 146 med Havre, 15 med Blandsæd, Græs o. m. og 10 med Rodfrugt, altsaa *362 Td. Land* besaaet eller mere end 3 Gange Arealet i 1662. Et lignende Billede vil antagelig faas for de andre Sognes Vedkommende, naar samme Fremgangsmaade følges. Dog faa vi ikke herved nogen fuldt paalidelig Oplysning om det *dyrkede* Areals Tiltagen, idet der er Forskjel paa Driftsmaaden nu og da. Forinden Fællesskabets Ophør omkring Aar 1800 var *Trevangsbruget* almindeligt og havde været det i Aarhundreder [4]), d. v. s. man delte den dyrkede Jord i 3

[1]) I, 22.
[2]) M. 1.
[3]) Danm. Statistik, jvf. Trap III, Hjørring Amt, S. 157.
[4]) Bergsøe: Den danske Stats Statistik II, 142.

Dele, hvoraf en besaaedes med Vintersæd, én med Vaarsæd og en hvilede eller »afgav kummerlig Næring for det sultefødte Kvæg« [1]), hvis man da ikke havde tilstrækkelig Græsning i Udmarken. I Vendsyssel var det dog almindeligt at drive de bedre Jorder som *Alsæd,* saaledes som Tilfældet endnu var 1828 i Saltum Sogns Indmark, Ingstrup Sogns bedste Jord, en Del af Kvorups og lidt af Pandrups Jorder [2]), man saaede hvert Aar Korn i dem; men da en stor Del af Gjødningen gik tabt, fordi Kvæget holdtes paa Udmarkerne fra tidligt Foraar til sent Efteraar, hvorefter Ungkvæget afhændedes til Staldning paa Herregaardene eller udførtes, kunde man ikke gjøde tilstrækkeligt, undertiden kun hvert 6. Aar, og Kornafgrøden blev derfor ogsaa saa ringe, at den almindelige Høst næppe gav mere end 2—3 Fold [3]), og endnu 1828 ansloges Middelhøsten her i Amtet til kun $3^1/_2$ Fold [4]). Kommer hertil, at der hyppigt indtraf *Misvæxt,* saaledes 1662, da en Tredjedel af Landet laa øde, og flere af de foregaaende Aar: 1670, 1675, 1684—85, 1693, 1695, 1697 og 1699, 1719, 1739 og 1783—86, hvilke sidste 3 Aar vare »gyseligere end Ægyptens magre Aar« [5]), samt at *Kvægpest* flere Gange reducerede Kvæg-

[1]) a. St. 143.
[2]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, S. 176.
[3]) Agrarh. St. I, 30—32, jvf. II, 56.
[4]) Br. Seidelin: Hjørring Amt, S. 320. Heri findes temmelig udførlig Beskr. af Dyrkningsmaaden m. m. i Hvetbo H., og den kan anbefales Læseren, da den er »utvivlsomt en af de bedste af Amtsbeskrivelserne«, som Bergsøe siger i »Den danske Stats Statistik« IV, 723.
[5]) Riegels: Julemærker fra Landet, S. 15.

besætningerne og derved Gjødningsmængden, at voldsomme *Storme* eller *langvarige Vintre* skadede Avlingen, vil man forstaa, at Afgrøden ofte var for lille til at brødføde Befolkningen, og det traf da ogsaa i Jylland, at fattige Folk maatte æde Brum af Lyng eller Træbark for at opretholde Livet[1]), og som oftest savnede Bønderne, naar saadanne Uheld indtraf, det fornødne Korn til Udsæd.

For de Egne, hvor Alsæddrift anvendtes, var der en noget højere Skattebyrde, end hvor man holdt sig til Trevangsbruget, thi ved Matrikuleringen 1681—88 kom den, der brugte Alsæd, til at svare Skat af hele Arealet, medens der for Trevangsbrugets Vedkommende blev fradraget den Jord, der aarlig hvilede[2]).

Hvad de forskjellige Slags *Korn* angaar, da har Byg i ældre Tid været af størst Betydning for denne Egn. Af Matriklen 1662 ses saaledes, at Udsæden i Ingstrup Sogn (med Kjettrup) var 121 Td. Rug, 279 Td. Byg og 96 Td. Havre; i Hjermeslev hhv. 55, 254 og 52; i Alstrup 14, 112 og 40; i Saltum 225, 608 og 148; i Hune 15, 33 og 20; i Jetsmark 232, 359 og 160; i Aaby Sogns vestre Del 0, 184 og 94, og i Brovst (Røgel) dyrkedes kun Byg, nemlig 22 Tdr. Ialt var Udsæden saaledes 1851 Tdr. Byg, 662 Tdr. Rug og 610 Tdr. Havre. Dette Forhold er forandret i Nutiden, thi nu dyrkes der Havre paa det største Areal, dernæst Rug og mindst Byg. En Sammentælling af de statistiske Op-

1) Agrarhist. St. II, 27—31. 1693 maatte man i Jylland plukke de faa Ax, fordi der intet var at høste; s. St.

2) Bergsøe: Den danske Stats Statistik III, 557.

gjørelser over Besaaningen i 1896 viser saaledes for Hvetbo Herred, fraregnet Aaby v. Del og Brovst, at 3660 Tdr. Land vare besaaede med Havre, 2763 Tdr. Land med Rug og 1874 med Byg; dernæst vare 987 Tdr. Land besaaede med Blandsæd, Grøntfoder o. lign., 649 Tdr. med Rodfrugt og 57 Tdr. med Hvede, af hvilke Sædearter der næppe dyrkedes nogen før efter Aar 1800, bortset fra lidt Hør[1]). Den *Rug*, der dyrkedes i det 17. og 18. Aarhundrede var mest Vaarrug, 1643 $^{23}/_{12}$ toges saaledes Tingvidne, at der i Jetsmark Sogn kun dyrkedes Vaarrug med Undtagelse af paa 2—3 Enestegaarde, hvor der saaedes nogen Vinterrug, og 1660 $^{1}/_{10}$ udtaltes, at Udsæd af Vinterrug kun var ubetydelig i dette Herred[2]). Endnu 1828 var Vaarrug meget almindelig i Hvetbo Herred[3]), men den afløstes efterhaanden af dansk Vinterrug, der i Modsætning til den holstenske Provstirug, som man da ogsaa begyndte at dyrke, kaldes »dansk Rug«.

Toradet *Byg* kom i Brug her kort efter Aar 1800, da det blev Regel at betale Korn efter Vægt, men sexradet Byg har ikke ladet sig fortrænge. Hvid *Havre* saaedes 1828 af enkelte her i Herredet, men den graa Havre var almindeligst[4]); denne Sædart anvendtes mest paa de lave Marker, hvor den dog ikke altid kunde blive moden, og ofte var den saa kort i Straaet, at den ikke lod sig binde op. Saadan Havre tærskedes ikke, men kaldtes

1) Hør dyrkes vist ikke mere. For ca. 15 Aar siden saas i Vedsted nogle Smaastykker besaaede dermed.

2) Tgb.

3) Br. Seidelin: Hjørring Amt, 168.

4) a. St., 168—169.

Skafthavre og gik til Tider som Handelsvare. Med Hensyn til al Slags Sæd gjaldt det, at Bønderne rensede den for daarligt, hvorfor det Korn, man avlede, var slet baade til eget Brug og som Handelsvare. Men Sagen var, som ogsaa Professor Olufsen skriver 1805 [1]), at det urene Korn fandt omtrent ligesaa god Anvendelse til Brændevinsbrænding som rent Korn, og Nordmændene tog ligeledes til Takke med daarligt Korn, fordi de stadig led under Kornmangel; Prisforskjellen paa renset og urenset Korn var derfor for lille til, at den kunde hidføre en Forandring af Kornets Behandling, og det var først da man kom ind paa at betale Korn efter Vægt, at dette fremkom paa Markedet i mere ren Tilstand. Det er foran omtalt, at Nordmændene kjøbte vort daarlige Korn; hvor ringe saadant kunde være ses af en Analyse, som Professor Olufsen foretog 1802 og derefter meddelte Offentligheden [2]). Skjønt den atter og atter er optrykt [3]), og det saaledes kan synes at være trivielt paany at gjentage den her, sker det dog, fordi Hvetbo Herred netop var en af de Egne, der stod i livlig Forbindelse med Norge. I en dansk Provinsby — det vides ikke hvilken — udtog Professoren en Prøve af Korn, der var bestemt for

---

1) Økonom. Annaler V, 73 f. jvf. Buchwald: »Uforgribelige Tanker om Bangs Afhandl.«, S. 25, hvor der bl. a. skrives: »I Jylland avles elendigt Korn paa de fleste Steder, siden vi vide, at Nordmændene dog tage det, hvor slet det end er, og vor Agerdyrkning bliver, som den er.« Aar 1786.

2) Økonom. Annaler V, 75.

3) Br. Seidelin: Hjørring Amt, 192, Bergsøe: Den danske Stats Statistik II, 154 og mange flere Steder.

Udførsel til Norge. »Dets snurrige Udseende gjorde mig tvivlraadig om, hvad for en Sort det egentlig var«, skriver Olufsen, men det skulde være Rug, efter hvad der sagdes. Ved Analysen fandtes: 38 Dele Hejre, 32 Dele Rug, 4 Dele Klinte, 2 Dele Havre, 2 Dele Hvede, 2½ Del Ærter, 1 Del Byg og 1 Del Vikker. Resten, 17½ Del, bestod af Græsfrø, Avner, Sand og Fejeskarn fra Loftet, og de 32 Dele Rug vare tilmed svange og befængte med Meldrøjer.

Før Slutningen af det 19. Aarhundrede kjendte den vendsysselske Bonde næppe til andre Sædarter end de foran omtalte: Rug, Byg, Havre og maaske Hør [1]). Hvede, Ærter og Boghvede dyrkedes vist ikke i denne Egn, og siden have de heller ikke vundet Indpas; Kartofler, Gulerødder, Roer og de forskjellige Græsarter kom først i Brug henimod Aar 1800 og tilhøre saaledes den nyere Tid, men forinden vi gaa videre i Omtalen heraf, ville vi se

---

1) Dyrkning af Humle har ogsaa været forsøgt her. Efter Laalands Vilkaar 1446 skulde hver Bonde have 30 Humlekuler, Chr. I paalagde hver Bonde i Fyn at anlægge 60 Humlekuler ved sin Gaard, og Chr. II bød enhver Bonde at anlægge 2 eller flere Kuler, eftersom Jorden var beskaffen. Chr. III forøgede Antallet til 5, og Chr. IV gjentog Paabudet ved Forordn. 1619 14/6 og Recessen 1643, og undertiden tog han det meget alvorligt med Forsømmelserne. Se Agrarhist. Studier I, 30.

For dette Herreds Vedkommende erfare vi af Tgb. 1633 6/4, »at det var vitterligt i Guds Sandhed, at der havde været alle Vegne her udi fornævnte Herred lagt Humlekuler og sat Pilestager, som der var Jordmon og Vaaning til, og ikke det kunde komme til Grøde sammesteds for Sandflugt og meget for stor Storm og Havsvejr, som kommer af Vesterhav heromkring«.

lidt nærmere paa Agerdyrkningsforholdene ved det 19. Aarhundredes Begyndelse. Sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede var i mange Henseender og ikke mindst paa det landøkonomiske Omraade en Brydningstid, hvor det fra Fædrene nedarvede efter megen Modstand maatte vige Pladsen for de nye Ideer, som Tiden var svanger med. Det var ikke alene Bondens Frigjørelse ved Ophævelsen af Stavnsbaandet, der stod paa Dagsordenen; dette var vel et Hovedpunkt, hvis Løsning 1788 altid vil staa for de senere Slægter som det afgjørende Slag i denne Krig; men der maatte udkæmpes mange mindre Fægtninger, forinden Bondestandens Emancipation var saa vidt fremskreden, at Standen i økonomisk Henseende selv kunde overtage Styret af Skuden og dygtiggjøre sig til den Opgave, den — sammen med de øvrige Samfundsklasser — fik at løse 61 Aar senere [1]. Saaledes var Ophævelsen af det tvungne Markfællesskab 1781 og af Herregaardenes Monopol paa Studestaldning og Studehandel 1788, Hoverianordningen af 1791 $^{25}/_{3}$, hvorved Hoveriet fastsloges til bestemte Ydelser og derved banede Vej for dets Afløsning med Penge, Forordn. om Fæstevæsenets Omordning af 1792 $^{15}/_{6}$, Oprettelse af en Kreditkasse 1786, hvor Bønderne kunde faa Laan til Ejendoms Erhvervelse, med flere andre Forordninger en Række af Sejre for Bondestandens Forkæmpere.

Allerede 1769 blev det Selskab, som siden 1776

[1]) Angaaende hin Tid hevises til *Holm:* Kampen om Landboreformerne, *Søkilde:* Landboreformerne og den danske Bondest. Frigjørelse, *Steenstrup:* »Den danske Bonde og Friheden« og talrige Smaaskrifter, der udkom 1785—1792.

har været kjendt under Navn »Det kongelige Landhusholdnings Selskab«, stiftet med det Formaal, gjennem Præmieuddeling at virke for Fremme af Landøkonomi saavel i theoretisk som praktisk Retning. Dette Selskabs Virksomhed vil være for godt bekjendt, til at vi her behøve at dvæle nærmere ved den; kun skulle vi paapege, at den Interesse for Landboforhold, der havde bevirket Selskabets Oprettelse, i de følgende Aar bredte sig gjennem alle Samfundsklasser over det ganske Land, hvortil selvfølgelig de store Reformer, som med korte Mellemrum gjennemførtes af Regeringen, mægtigt bidrog. Høje Embedsmænd, Professorer, Præster Degne og mange andre uden for Landbrugernes egentlige Kreds gav sig til at sysle med landøkonomiske Spørgsmaal og fremkom i Tidsskrifter og Aviser med herhen hørende Artikler af mere eller mindre Værd. Man kan derfor sige, at Aarene omkring 1800 ret var en Forsøgenes Tidsalder, der i meget minder om vor egen Tid med dens mange Forsøg paa dette Omraade, og hvis Fremme anses som en nødvendig Betingelse for det moderne Landbrugs Trivsel; men Experimenterne ere dog nu mere fagligt begrænsede, og Landbruget er ikke længere et Overdrev, som den første den bedste Plovkjører kan opdyrke.

Meget af, hvad der kom frem i hine Aar, var godt og bar Frugt, f. Expl. Forbedring af vore Kornsorter [1]), Forædling af Husdyrene [2]), Indførelse

[1]) Provstirug, østersøisk Rug, Himmelbyg eller ægyptisk Byg.

[2]) Se foran.

af Staldfodring, dyrkede Græsarter [1]) og nye Gjødningsstoffer [2]), men meget fik aldrig praktisk Betydning, og adskilligt var vel ogsaa for søgt, saaledes: Anvendelse af Hestegjødning til Kreaturfoder og Benmel til Menneskeføde, Salpetertilvirkning af ajlemættet Jord fra Stalde m. m. [3]).

Den almindelige Interesse for Agrarsagen i Forbindelse med Tidsaandens patriotiske Stemning førte til, at der flere Steder i Landet dannedes lokale Foreninger med et lignende Program som Landhusholdningsselskabet; saaledes oprettedes der 1811 $^{30}/_{1}$ et økonomisk Selskab for Aalborg Stift og Amt med det Formaal at fremme Husflid, Landbrug, Kunstflid og Fiskeri i denne Landsdel [4]), og der udsattes samme Aar Præmier for: Pileplantning, Biavl, Hampeavl, Anlæg af smaa Teglovne, Tyre, Mjødbrygning, Husflid, Faareavl og Ligkister af Halm [5]). Dette Selskab bestod dels af Kjøbstadfolk og dels af Landboere; blandt de sidste fandtes de fleste af Egnens Herremænd og Præster, men næsten ingen Bønder, og det er saaledes bemærkningsværdigt, at der fra Hvetbo Herred var indmeldt 3 Gaardmænd fra Saltum [6]) foruden Herredets Præster.

---

[1]) Kløver, Rajgræs, Hejre, Spergel o. fl.

[2]) Mergel, Tang, Ben m. m.

[3]) Om disse Emner saavel som om de foran nævnte henvises til Økonom. Annaler I og II Række samt Landhusholdningsselskabets Skrifter.

[4]) Se § I og II i »Love for Aalborg Stifts og Amts oeconomiske Selskab«, trykt i Aalborg 1811.

[5]) »Præmier, udsatte for Aalb. St. og Amts oeconom. Selskab«, trykt i Aalborg 1811.

[6]) Nemlig Chr. Møller, Saltumgaard, Lars Christensen Kusk i Østrup og Søren Poulsen i Østrup. Se Selsk. Love S. 62—64.

Tidspunktet for Selskabets Oprettelse — midt under Krigen — var ikke heldigt, og dets Levetid blev kun kort, idet Selskabet efter at være reorganiseret 1817 blev opløst 1825 [1]). Efter Krigen med dens Udmattelse kom jo den store finansielle Misère, der bragte mangen før velhavende Mand i Armod [2]). Først efter 1830 kom der atter normale Tilstande, hvorunder den afbrudte Udvikling kunde fortsættes, men det var endnu fornemmelig i Landsbypræstegaardene og til Dels i en Kreds af Amatører, der havde andet end deres Landbrug at leve af — ikke blandt de egentlige Landmænd — at man maatte søge Fremskridtsmændene paa det landøkonomiske Omraade [3]).

Af de Planter, der ved Landhusholdningsselskabets og de dermed beslægtede Institutioners Omsorg bleve almindelig udbredte, har næppe nogen været af saa stor Betydning som *Kartoflen*, idet den jo er bleven et Næringsmiddel, der kan sidestilles med Brød, foruden at den i stort Omfang anvendes til Kreaturfoder. Det vil sikkert overraske adskillige af Læserne at høre, at Kartoffelavl næppe har været kjendt her i Herredet i 100 Aar, og dog er det saa.

Kartoflen har sit Hjem i Syd-Amerika, hvorfra den dog alt for flere hundrede Aar siden indførtes

---

[1]) Jvf. Blade af Aalborg Amts Landboforenings Historie Side 7—29.

[2]) Br. Seidelin omtaler i sin Hjørring Amt, S. 282, Aalborg Stifts økonom Selskab som oprettet af Stiftamtmand Moltke; men Forfatteren husker fejl. Moltke var med til at reorganisere Selskabet, men da det økonomiske Selskab oprettedes, var Stiftamtmand Pentz en af Medstifterne.

[3]) Agrarhist. St. II, 48.

til Evropa, og den dyrkedes f. Expl. i England i det 17. Aarhundrede. En dansk Flaade kom 1708 til England, og her falbødes der Kartofler til Besætningen, men Officererne forbød Nydelsen af dem, da de ansaa dem for giftige [1]). Danskerne fik saaledes ikke Lejlighed til den Gang at blive synderlig bekjendt med dem, skjønt nogle af Soldaterne trodsede Forbudet mod at spise dem, og det var de tyske Kolonister paa Alheden, som først bragte dem hertil Landet og dyrkede dem, medens den danske Landbostand stillede sig ret afvisende over for den nye Plante og først ved »Dyrtid, Hunger og Mangel paa alt« fik Øjnene aabnede for denne »Naturens herlige Gave« [2]), der selv i saadanne Aar, da alt andet slog fejl, kunde give 10—12 Fold. 1743 skulle de første Kartofler være blevne lagte i en dansk Have, og 1777 kom de til Vendsyssel [3]), men trods de store Anstrængelser, der fra Foregangsmændenes Side blev udvist for Kartoffeldyrkningens Udbredelse, var der endnu 1828 kun faa Mænd her i Herredet, som dyrkede dem uden for Haverne [4]) eller rettere Kaalgaardene, thi Haver fandtes der meget faa af. Blandt de første, der her i Egnen dyrkede Kartofler i større Maale-

[1]) Krünitz: Encyclopedie, 35 Bd. S. 237.
Om Kartoflers Avl og Anvendelse se ogsaa J. E. 1771, S. 425 ff. samt Thaarup: Udf. Vejl. i det danske Monarkis Statistik I, 52 ff.

[2]) Br. Seidelin: Hjørring Amt, 178, efter Rafns Flora.

[3]) Økonom. Magazin I, 189. Kvartalsskriftet Orion II, 310.

[4]) Br. Seidelin: Hjørring Amt, S. 177. I Stavanger Amt troede Almuen 1812, at Kvinder, der spiste Kartofler, lettere bleve frugtsommelige, hvorfor de fattige ikke gjærne spiste dem. J. E. $^{79}/_{1812}$.

stok, anføres *Jermin*, som 1827 blev Ejer af Bundgaard i Jetsmark Sogn, samt en Husmand i Ingstrup, hvilken aarlig lagde 5 Tdr. i sin Mark [1]). Nu anvendes der til Kartoffelavl i Følge Besaaningsopgjørelsen 1896 ca. 470 Tdr. Land her i Herredet [2]).

Stod Hvetbo Herred end saaledes tilbage med Hensyn til Kartoffeldyrkning, var der et andet Omraade, hvor dette Herred indtog en Førerstilling, nemlig hvad dyrkede *Græsarter* angik.

Herom berettes følgende: En Sommerdag 1793 gik Sandflugtskommissær *Thorlund* [3]) og Klitfogden *Jens Christensen Degn* af Over-Jonstrup og saa paa Klitten. De fandt da paa nogle Agre nord for Dommerborg i Hune en Plante, som lignede Havre, og hvoraf de plukkede nogle Straa. Senere fandt de denne Græsart flere Steder, og efter Samraad med Thorlund samlede Jens Degn Frø deraf for at forsøge en Udsæd med denne Plante, som syntes at kunne trives paa Sandjord. Planten kaldte de Havregræs, og først senere fik de at vide, at det var *blød Hejre*. 1794 kunde Jens Degn saa 3—4 ℔ deraf, og saavel Thorlund som Provst *Worm* i Ingstrup tog nu ogsaa fat paa Dyrkningen af den, hvorefter den blev meget almindelig her paa Egnen saavel hos Bønderne, som paa de større Gaarde, hvor indtil 30 Tdr. Land besaaedes dermed. En Del Frø blev ogsaa solgt uden for Vendsyssel, bl. a. til Fyn og Sjælland, men da Folk først havde

[1]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, 176.

[2]) Aaby og Brovst Sogne fraregnet.

[3]) Se Saltum Sogns Degnerække.

lært at indse Nytten af at saa Græs, forsøgte man med andre Sorter, og Hejren trængtes snart tilbage for de Græsser, der gav et blødere og af Kreaturerne mere søgt Foder [1]). For sin Virksomhed for Udbredelsen af denne Plantes Dyrkning blev Thorlund 1805 tilkjendt Landhusholdningsselskabets 3. Guldmedaille eller et Bæger af samme Værdi, og Jens Degn fik s. A. 3. Guldmedaille og et Bæger af 20 Rdlrs. Værd [2]). Af den af Jens Degn til Selskabet indgivne Beretning ses, at han i Aarene 1793—1799 besaaede indtil 10—12 Td. Land med blød Hejre, men da Jorden herved var bleven forbedret, begyndte han at dyrke *Fløjelsgræs* og flere andre Græsarter, hvormed han fortsatte indtil 1803, da han ogsaa begyndte at dyrke *Kløver*. Af forhen udyrket Jord bragte han tillige 16 Tdr. Land under Plov og anlagde Haver [3]), og da han 1807 var naaet saa vidt med sin Frøavl, at han kunde sælge indtil 800 ℔ Frø af de forskjellige Græsarter, belønnede Landhusholdningsselskabet ham atter med sin 2. Guldmedaille [4]). Om Jens Degn vides iøvrigt, at han var Fæster under Vestrupgaard og Befalingsmand ved Kystmilitsen. Af andre Foregangsmænd paa Græsdyrkningens Omraade maa endvidere nævnes *Hasselbalch* paa Vestrupgaard, som særlig dyrkede *Rajgræs*, og *Anders Andersen* i Østrup, som for sin Avl af *Kløverfrø* blev tilkjendt Præmie af Landhusholdningsselskabet [5]). Foruden de her

[1]) Økonom. Annaler II, 138 og 349 samt V, 161 ff. og 491.
[2]) Landhush. Selsk. Skr. Ny Saml. I, 179.
[3]) a. St. 179— og 413—420.
[4]) a. St. 451. Se ogsaa J. E. $^{66}/_{1865}$.
[5]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, 172—173.

nævnte Foderplanter skal endnu anføres *Spergel*, der er af stor Betydning for Beboerne i Herredets vestligste Del. Denne Plante dyrkedes først paa Ringkjøbing-Egnen, men kom ogsaa om ved Aar 1800 i Brug her. Det tyske Spergelfrø, der kostede 2 Mark pr. ℔ ca. 1799, blev anset for bedre end Frø fra Ringkjøbing [1]). *Klitgaard* i Blokhus forsøgte ca. 1850 at gjøre Spergelfrø til en stor Udførselsartikel for Egnen, idet han saa vel i Norge som i England lod agitere for Dyrkning af den, men Resultatet svarede ikke til Anstrængelserne. Dyrkning af *Raps, Lupiner* og *Ærter* har ikke haft synderlig økonomisk Betydning for Hvetbo Herreds Landæmnd, og *Roedyrkningen* er her af saa ny Dato, at det er unødvendigt nærmere at omtale den.

Det er i Indledningen til dette Afsnit omtalt, at Udskiftningen af Fællesjorden overalt medførte, at de Udviklingsmuligheder, som Landbruget laa inde med, kom til Udfoldelse, og vi have i det foregaaende set, hvorledes den enkelte Mands Initiativ og Exempel kunde virke befrugtende ved at hidføre nye Dyrkningsmaader og lignende, for hvilke Jordfællesskabet hidtil havde været en Hindring. Ogsaa medførte Udskiftningen, at man tog fat paa Opdyrkning af saavel Kjær- som Hedestrækninger, der hidtil kun havde været afbenyttet til Uddrift, og da det dyrkede Areals Beliggenhed herved forrykkedes, efterfulgtes Opdyrkningen af talrige Udflytninger og Udparcelleringer, saa der fremstod mange nye Gaarde og Huse. Det er jo en bekjendt

[1]) Økonom. Annaler II, 349.

Sag, at der kan bringes forholdsvis mere ud af et lille Stykke Jord, end af et stort — at et Husmandsbrug giver forholdsvis større Udbytte, end et Herregaardsbrug — og disse Udstykninger bidrog derfor meget til Landbrugets Opkomst[1]. At Landhusholdningsselskabet ogsaa støttede Opdyrkningsbestræbelserne er en Selvfølge, saaledes fik *Laust Nielsen* paa Drustrup Hede 1811 en Belønning paa 10 Rdl., fordi han siden 1804 havde opdyrket 5 Tdr. Land og opført et Hus paa denne Lod. Han havde først jævnet Jorden med Spade og Hakke og havde dernæst pløjet den med sine Køer[2]. *Chr. Møller* paa Saltumgaard fik 1811 Selskabets 1. Sølvmedaille med Paaskrift »For skadende Vands Afledning« i følgende Anledning. Ved Udskiftning i Aaret 1805 af en Strækning paa 7—800 Tdr. Land, de saakaldte »bløde Enge« i Alstrup og Saltum Sogne, hvilke henlaa som et ufremkommeligt Morads, fik Møller sin Part paa det værste Sted. Han indsaa, at der burde dæmmes for Ryaa, som løb forbi, men de andre Lodsejere vilde ikke deltage i Arbejdet. Først da Møller lovede at betale dem, for hvad de udrettede, hvis Foretagendet mislykkedes, tog de fat paa at opføre Dæmninger, hvilke Møller paatog sig at vedligeholde, og endvidere blev Engen udgrøftet, hvorved den tørlagdes[3].

¹) Brinck Seidelin omtaler i sin »Hjørring Amt«, S. 76, at der i Aarene 1803—28 blev foretaget 36 Udparcelleringer i Saltum Sogn, hvilket i saa Henseende var et af de fremmeligste. Side 78 nævner han Bundgaard i Jetsmark som Expl. paa de Fordele, Udstykning medførte.

²) Landhush. Selsk, Skr. Ny Saml. II, 563.

³) a. St. 552.

Paa lignende Maade indvandt *Hasselbalch* paa Vestrupgaard ca. 25 Tdr. Bygsædland, hvorfor han paa Amtmand Sporons Anbefaling 1819 tilkjendtes Landhusholdningsselskabets 2. Guldmedaille[1].

Her skal endnu kun nævnes, at Gaardmand *Christen Baggesens* Hustru, *Ingeborg Marie Hansdatter*, af Neder Jonstrup i Saltum Sogn af Frederik 6. fik tilkjendt Hæderstegnet »For Landbrugsflid« 1. Klasse for den Dygtighed, hun havde udvist med Gaardens Drift, medens Manden var fraværende i Krigen 1807—14. Smykket opbevares i Vendsyssels historiske Museum[2].

Landgilde, Hoveri m. m.

I Middelalderen angik Fæsteforholdet[3] kun Brugen af Jord, eftersom Fæsteren selv medførte baade Huse og inden- og udendørs Besætning, og Lejemaalet af Jorden lød kun paa 1 Aar med ³/₄ Aars Opsigelse, saa Forholdet var ret enkelt. Senere — i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede — blev det paabudt, at Lejemaalet skulde ske paa et større Antal Aar, og snart derefter blev det Lov, at ingen Bonde, som holdt sin Gaard ved Magt og i rette Tid erlagde sin Skyld: Landgilde, Gjæsteri o. s. v., skulde kunne udvises af sit Fæste. Hermed var Fæsterens Stilling overfor Husbonden undergaaet en væsentlig Forandring til det bedre, idet Hus-

¹) J. E. ⁹⁶/₁₈₁₉.

²) Disse Belønningssmykker overraktes Modtagerne efter endt Gudstjeneste ved en lille Højtidelighed af Præsten paa Amtets Vegne. J. E. ⁸⁰/₁₈₁₁.

³) Se nærmere Steenstrups Afhandling om Fæstebondens Retsforhold i ældre Tid. Hist. Tidsskr. 5, VI, S. 655 f. f.

bonden ikke kunde opsige ham, medens det derimod i de Egne, hvor Vornedskabet ikke var indført, stod Fæsteren frit at opsige Fæstet og drage andet Steds hen, og tillige kunde Husbonden ikke kræve mere Landgilde, Hoveri eller Gjæsteri, end der fra gammel Tid af var svaret af den paagjældende Ejendom [1]). Det er andet Steds omtalt, at Selvejernes Antal efter Skipper Klements Fejden var meget ringe i Nordjylland, og i Forhold til Antallet af Fæstere var det i hvert Fald her i Herredet saa forsvindende, at vi ved Omtale af Bondestandens Kaar ganske kunne se bort derfra og betragte Bondestanden som i sin Helhed bestaaende af Fæstere, og disse kunne atter deles i to store Grupper, Kronens og Adelens Bønder, for hvilke Livsvilkaarene dog vare omtrent ens; de svarede alle Landgilde efter Jordebøgernes Udvisende og præsterede forskjellige Slags Arbejde, der ligeledes var nærmere bestemt. Landgildeydelserne bestod her i Herredet næsten altid af Landbrugsprodukter, kun ganske enkelte Fæstere erlagde Ydelser i Fisk, saaledes Fæsteren af Ribergaard, der aarlig gav 2 Tdr. Kuller [2]). Derimod var Arbejdsydelserne af forskjellig Art, saaledes foruden det egentlige Hoveri, ogsaa Ægter, Digesætning, Skansearbejde [3]) m. m., og for adskillige af disse Arbejder lod der sig kun vanskeligt opstille faste Regler, idet de vexlende Tider medførte skiftende Krav. Oprindelig var Pligtarbejdet en mindre væsentlig Afgift i Sammen-

[1]) Først ophævet ved Fordn. 1792 $^{15}/_{6}$ § 10.
[2]) M. 1.
[3]) Til Aalborghus og Hals.

ligning med Landgildeydelsen, men adskillige Forhold bevirkede, at det lidt efter lidt forandredes til en trykkende Byrde, der mere end noget andet bidrog til Bondestandens Underkuelse. For det hele Land gjælder det, at saa længe Hovedgaardene vare baade smaa og faa i Forhold til Fæstegodset, var Arbejdsydelsen ikke meget trykkende, og i Jylland og Fyn, hvor Vornedskabet ikke kjendtes, kunde Fæsteren jo ogsaa flytte, om han syntes, Forholdene vare bedre under et andet Herskab; derimod medførte det store Godssalg fra Kronen i det 17. Aarhundrede, dels at Adelen afrundede sine Besiddelser saa vel ved Kjøb som ved Mageskifte for bedre at kunne udnytte Fæsternes Arbejdsydelse, og dels bleve talrige nye Hovedgaarde oprettede eller megen Bondejord inddraget under de allerede bestaaende, og dette foranledigede, at saavel det egentlige Hoveri, ɔ: Driften af Hovedgaardens Marker, som og de forskjellige Arbejdspræstationer forøgedes, og fra at være af et nogenlunde bestemt Omfang gik de over til at blive noget i høj Grad ubestemt, der skulde ydes efter Jorddrottens eller hans Repræsentants Skjøn.

Bønderne fandt sig vel ikke godvillig i disse Forandringer i deres Stilling, men deres Protester bleve ikke tagne til Følge, fordi den Anskuelse allerede i Chr. 4.s Tid var bleven herskende saavel hos Regeringen som hos Adelen, at det var en Selvfølge, at Fæsterne skulde yde alt det Arbejde, som Herregaardens Drift udkrævede [1]), og da Husbonden som Følge af Krige, Misvæxt, trykkende

[1]) Steenstrup: Den danske Bonde og Friheden, 115.

Skattebyrder m. m. ofte maatte yde Fæsterne store Forstrækninger og helt eller delvis give Afkald paa den Landgilde, han efter Jordbogen skulde have, var det kun naturligt, at han til Gjengjæld søgte at drage saa megen Nytte som muligt af Pligtarbejdet.

Men Følgen maatte naturlig blive — og blev — at Fæsteren forsømte sin egen Bedrift for at passe Herremandens, og Ligegyldighed, Fattigdom, Drikfældighed og Dovenskab tog Overhaand.

Det vil være vanskeligt for de enkelte Godser at paapege, hvornaar Hoveri i ubestemt Grad til Godsets Behov blev indført [1]; vi se af en i Tingbogen for 1634 $^{13}/_{12}$ forekommende Sag, at Fæsterne under Birkelse sagsøgtes til at føre Sten til Aaby Kirkegaardsdige, hvilket de havde *vedtaget* at gjøre, altsaa var man endnu ikke her kommen saa vidt, at man uden Bøndernes Samtykke kunde paalægge dem usædvanligt Arbejde; men et Tingsvidne fra omtrent samme Tid [2]) lader os dog formode, at det var i Tilbagegang med Fæsternes Medbestemmelsesret, thi Lænsmanden paa Sejlstrup lod nedlægge Forbud imod, at Lænets Tjenere »skal lide noget Arbejde enten af Ladefogden, Budderen eller nogen af hans Folk«, og et saadant Forbud var vel næppe fremkommet, om ikke Fæsterne vare blevne besværede med Arbejde fra Lænets underordnede Bestillingsmænds Side. Ridefogden paa Børglum Kloster lod 1634 $^{11}/_{1}$ ved Hvetbo Herredsting læse en Ordre, at Klostrets Tjenere skulde møde paa

[1]) a. St. 115.
[2]) Tgb. 1633 $^{28}/_{9}$.

Børglum og medføre Sække for at føre Korn til Aalborg, og 1631 $^{24}/_{12}$ tinglæstes der en Ordre til Bønderne om Oplægning af en Stenfold mellem Østergaard og Klostret (Gaardmænd skulde oplægge $5^{1}/_{2}$ Favn og Bolsmænd det halve), og disse Arbejder maa vel antages at have været nye Paabud, eftersom Ordrene til deres Udførelse tinglæses. At Fæsternes Stilling allerede ved denne Tid var trykket, ses ogsaa af den Beretning, som den i 1623 nedsatte Kommission til Ordning af Hoveriet paa Kongegodset afgav [1]). For Jyllands Vedkommende foreligger der kun Beretning fra Viborg og Aalborg Stifter, og her fandt Kommissærerne, at Fæstebønderne, dog særlig i Thy, Mors og Salling, vare i Almindelighed satte for højt, og Selvejerne havde deres Frihedsbreve, som hjemlede dem Fritagelse for yderligere Tynge og Arbejde, end de havde svaret før Klements Fejden. Meget Gods var øde af Sand, og mere befrygtedes at ville blive det. Husmændene boede i Jordhytter, og mange maatte ernære sig af Betleri.

I Aarene efter Kejserkrigen var der som andet Steds nærmere omtalt almindelig Armod, og dette har vel nok for en stor Del bevirket, at Fæsterne ikke kunde haandhæve deres tidligere begrænsede Pligtarbejde, men selv efter at det 2. fjendtlige Indfald var sket (den 1. Svenskekrig), opgav de dog ikke helt at protestere, naar de mente, at de vare sket Uskjel. Saaledes fik Henrik Ramel til Bækkeskov, der var Lænsmand paa Børglum Kloster, men tillige Hovmester paa Sorø, ved kongeligt Brev af

[1]) D. M. 3, IV og V, jvf. Agrarhist. St. I, 201.

1648 $^{12}/_{9}$ Ordre til at erklære sig over en Klage, som Børglum Klosters Tjenere havde indgivet over ham som Lænsmand, bl. a. fordi de mente sig forurettede ved usædvanligt Rytterhold, ubillige og usædvanlige Landgildemaal og Skriverskjæpper, Kjørsel samt ved, at Lænsmandens Fuldmægtig, Thomas Pedersen i Aalegaard, havde tiltalt dem for Restancer fra 1643, skjønt han den Gang ikke vilde modtage Pengene, og derefter vare Bønderne blevne udplyndrede af Fjenden. 1648 $^{23}/_{12}$ erhvervede den ovennævnte Fuldmægtig paa sin Herres Vegne et Tingsvidne ved Hvetbo Herredsting, hvortil slutter sig lignende erhvervede ved Jerslev Herredsting og Aalborg Byting. I dette Tingsvidne udtaler bl. a. Fæsterne af: Hedegaard i Hune, »paa Lien« og Ribergaard, at medens Henrik Ramel havde været deres Lænsmand, havde han i alle Maader holdt sig imod dem som en from og mild Øvrighed og ikke paalagt dem nogen usædvanlig Udgift eller Tyngsel, og Fuldmægtigen havde ikke paalagt dem større Skriverskjæppe, end de tilforn havde erlagt, ligesom han med Ret og Billighed havde modtaget det Korn og den Landgilde, de skulde betale i 1643, før Fjenden kom i Landet. Lænsmandens Svar er dateret 1649 $^{24}/_{1}$, og heri skyder han i Hovedsagen Skylden paa sine Undergivne, da han altid residerede paa Sorø og ikke kunde vide, hvad der foregik heroppe. Han gjendriver enkelte af Beskyldningerne og paastaar, at han ikke havde forlangt mere, end der forhen var ydet, hvilket bekræftes af Tingsvidnerne, og hvad de mange paaklagede Rejser til Viborg og Aarhus angik, da havde han kun gjort 3 Rejser i de 9 Aar, han havde haft Lænet, og hver Gang kun med 3 Vogne og ikke længere end til Aalborg. Med Skriveren gjorde Bønderne én Gang aarlig en Rejse til Aarhus, naar han skulde til Sorø for at aflægge Regnskab, og hvad Viborgrejserne angik, da forvoldte Bønderne selv disse (nemlig ved Processer for Landstinget) [1].

Bønderne synes ogsaa at have været noget modvillige i Udførelsen af det dem paalagte Arbejde til Aalborg Bys Befæstning. Saaledes se vi, at Lænsmanden 1634 $^{12}/_{4}$ lod paabyde, at Folkene skulde stille i Arbejde den 5. Juli eller sende Penge i Stedet og tillige betale det, de resterede med for Aar 1633, men 1634 $^{21}/_{6}$ stævnedes alle Saltum Sognemænd for Skansepenge, hvorefter de lovede at ville gjøre Arbejdet [2], saa de har formodentlig ikke taget Hensyn til den første Ordre. Dette Arbejde paahvilede ogsaa Selvejerne i Følge et Brev fra Lænsmanden Gunde Lange af 1635 $^{6}/_{9}$. Det hedder heri, at alle Selvejerbønder skal efter denne Dag gjøre Ægt og Arbejde med Agen og andet til Aalborg Slot ligesom andre af Slottets Tjenere, med mindre de havde særskilt Bevilling til Fritagelse [3]. Derimod kunde Fattigdom antagelig foranledige Eftergivelse af denne Ydelse, thi Jens Olufssøn i Bolskifte tog 1634 $^{5}/_{7}$ Tingsvidne, at han var ganske forarmet, havde kun lidt saaet og havde mange smaa Børn samt en blind Kone, hvorfor han ikke

---

1) T. S. Pap. Børglum Nr. 20—21.
2) Tgb.
3) Tgb. 1635 $^{26}/_{9}$.

var Mand for at give eller gjøre til Aalborg Bys Befæstning [1]).

Den Byrde, Bønderne havde i Hoveri og andre Arbejdsydelser, var naturligvis ikke lige tung under alle Forhold; bortset fra de juridiske Grænser, der i Løbet af det 17. Aarhundrede bleve ret flydende eller ubestemte, kom det meget an paa, hvem den Person var, som Fæsterne nærmest havde med at gjøre, og i saa Henseende blev den danske Bondes Stilling forværret, da den gamle danske Adel under Chr. 5. tildels blev fortrængt af indvandret eller nybagt Adel [2]), som ofte ved Bortforpagtning eller gjennem Forvaltere søgte at faa det mest mulige Udbytte ud af det Gods, de havde erhvervet i samme Øjemed. Og var Herskabet end naadigt, kunde *Ridefogden*, som det uundværlige Mellemled mellem Herremanden og Bonden kaldtes, godt paa egen Haand stramme Tøjlerne, ja man kan sige, at han ofte havde baade Herskabet og Bønderne for sin egen Vogn. At omtale Ridefogdernes Bestilling og Myndighed i Almindelighed vil være overflødigt, da Ridefogden er en ligesaa kjendt Figur som hans Samtidige — Træhesten; men vi skulle dog omtale en Ridefoged, der i Aarene 1717—20 var ansat paa Lundergaard, fordi hans Vandel falder saa udmærket sammen med de Forestillinger, man danner sig om en saadan Person, naar Ordet Ridefoged nævnes. Han hed *Christian Frausing* og

[1]) Tgb.

[2]) Jvf. Steenstrup »Den danske Bonde og Friheden«, S. 110. Om Forholdene paa hin Tid se ogsaa Holm: Danmarks og Norges indre Historie 1660—1720.

tjente Major *v. Obenhausen*, som da ejede Lundergaard, og Oplysninger om hans Færd faaes gjennem en Kommissionsforretning, der var foretaget i Henhold til kgl. Befaling af 1720 $^{26}/_{7}$ [1]).

Efter at Obenhausen var kommet til Kundskab om, at Ridefogden bedrog saavel ham som Fæsterne, afskedigede han Frausing, og der opstod nu en Retssag mellem dem, i hvilken der bl. a. blev afsagt en Dom ved Hvetbo Herredsting 1720 $^{19}/_{7}$, uden at deres hele Mellemværende dog dermed blev afgjort. Frausing, der stadig søgte Udflugter, indankede den afsagte Dom for Landstinget, hvor Obenhausen begjærede Udsættelse til 1720 $^{16}/_{10}$, men inden Udløbet af denne Frist fik han Kongen til at nedsætte den ovenfor omtalte Kommission, som skulde tage Sagen op og undersøge det hele Forhold samt afsige Dom imellem Parterne. Frausing protesterede mod denne Fremgangsmaade, da han mente, at Sagen jo var behandlet ved Underretten og nu var indanket for Overretten, men hans Protest blev ikke taget til Følge, bl. a. fordi den allerede rejste Sag kun angik enkelte af de Klagepunkter, som Kommissionen skulde undersøge.

Kommissionen bestod af Frederik Kjær til Børglum Kloster og Georg de Hemmer til Refsnæs, Sekretær i det danske Kancelli. Paa sidstnævntes Vegne mødte første Gang Birkedommer Simon Meyer fra Sæbygaard, og Møderne afholdtes paa Lundergaard 7. og 8. Oktober samt 12. November 1720. Frausing, der medens han var Ridefoged, boede paa Farshave, men senere havde Ophold

[1]) Protokollen findes i Vendsyssels hist. Museum, Nr. 1435.

dels i Degneboligen og dels paa Sønder Risager, vilde ikke give Møde, men kom med Protester og Udflugter, hvorimod Obenhausen lod sig repræsentere af Lundergaards tidligere Forvalter, Anders Winther paa Mallegaard i Himmerland, der maatte antages at være godt kjendt med Forholdene. Som Vidner vare indstævnede 10 Fæstere fra Kaas, 1 fra Sønderby, 2 fra Brogaard, 5 fra Pandrup, 2 fra Graven, 2 fra Klostergaard, 1 fra Klarborg, 2 fra Holmsgaard, 1 fra Mejlholm, 2 fra Lundbæk, 13 fra Sønder Saltum, 3 fra Faarup, 1 fra Torpet, 1 fra Østrup, 5 fra Nørre Saltum, 6 fra Ejersted, 2 fra Jonstrup, 8 fra Hjermeslev og 1 fra Lemmergaard. Af de af dem afgivne Forklaringer ses, at Ridefogden havde opkrævet 1 Termin mere af Paabudet til Frederikshald, end der i Virkeligheden skulde erlægges; 1 Mand havde kjøbt et graat Øg af Frausing for 1 Tønde Rug, skjønt Hesten var Herskabets, og for at Vidnet ikke skulde *overfaldes med Haardhed* af Ridefogden i Husbondens Fraværelse, havde han foræret den frygtede Mand et Faar, som han havde leveret paa Farshave. En anden Mand havde fødet et Lam Vinteren over for Frausing for at blive fri for Exekution for Landgilderestancer, men han var desuagtet bleven udpantet. Tredje Vidne havde givet Ridefogden en gammel Vædder, for at han skulde »se igjennem Fingre med ham« med Hensyn til Landgilden, men han var alligevel bleven exekveret. Mange andre Vidner afgav samme Forklaring, og endvidere havde de betalt mere i Førselspenge af de kongelige Skatter, end den Gang Amtmand Dyssel ejede Godset. En Mand havde i 2 Aar maattet holde et

Lam for Frausing; en anden havde 1718 haft 1 Tønde Havre saaet i sin Jord for ham, men Fogden havde yderligere *frataget ham Afgrøden* af en Tønde Bygsædland, hvilket Korn Bonden paa sin og 4 andre Vogne havde maattet føre til Farshave om Natten. 1719 havde Frausing taget en ca. 24 Favne lang og 12 Favne bred Eng fra samme Vidnes Gaard og lagt den til et Hus ved Albæk Mølle, uden at Vidnet derfor havde nydt nogen Godtgjørelse, medens Husmanden, der fik Engen, maatte give Frausing en gammel Vædder derfor. En Fæster havde givet en gammel Vædder for at *blive fri for at være Soldat*, og en anden havde vinterfødet en Stud for Fogden uden anden Foderløn end „*et Skind fuld af Hug*“, da Vidnet fordrede Betaling, og yderligere havde han givet Fogden 2 Mark for at undgaa at føde en Hund. Frausing synes i det hele at have haft et stort Hundehold paa Fæsternes Bekostning; saaledes havde han 8 Hunde paa gratis Foder i Saltum, og mange af Bønderne maatte yderligere vinterføde Stude og Lam for ham. Fra en Mand havde han taget 2 Td. Bygsæd Afgrøde, og fra andre havde han ligeledes taget Korn. 3 Mænd havde af Borgmester Gjørup i Aalborg mod Frausings Kaution laant 9 Rdlr. til deres kongelige Skatter. Disse Penge havde de tilbagebetalt Frausing i Korn »dyrt nok, ja altfor dyrt«, men Fogden havde ikke klaret Gjælden hos Borgermesteren. En Mand fra Kaas blev frapantet 2 nye Olmerdugspuder og en ny Vadmelskjortel for en resterende Kongerejse; Frausing havde ikke villet lade ham indløse Sagerne igjen, skjønt Manden var pantet med Urette, idet han med Fogdens Samtykke havde

leveret en Hest, som en Soldat skulde ride til Saltum paa, i Stedet for Kongerejsen. Endelig skal anføres, at en Mand havde betalt Frausing 5 Rdlr. for at blive fri for at være Soldat.

Til disse Klagepunkter svarede Frausing, at han intet havde forlangt af Bønderne, men de havde tilbudt at føde nogle Kreaturer for ham. Hvad hans Bedragerier mod Obenhausen angik, var det navnlig hans Regnskab, der var urigtigt, men da dette ikke frembyder noget af særlig Interesse, skal vi ikke komme nærmere ind derpaa [1]; kun anføres, at der blandt Udgiftsposterne findes: »Betalt Skorstensfejeren 1 ℳ« og »for Skorstene at feje og 3 gamle Heste at flaa 1 Rdlr.« Disse to Punkter minde nemlig om de nu forsvundne Rakkerfolk, der drog om for at forrette slige foragtede Arbejder [2], men hvis Eneret derpaa saa smaat begyndte at ophæves paa Landboreformernes Tid, idet Bønderne

[1]) Følgende Uddrag af nogle Udgifter, som Frausing havde haft, kunne maaske fortjene at anmærkes: Fogdens Fortæring i Aalborg 1 ℳ pr. Døgn; Færgepenge ved Aalborg 12 ß; do. i ondt Vejr 1 ℳ 2 ß; 1 Læs Træ til at smelte Bly ved 3 ℳ; Bèslag til 3 Heste, som 1718 kom til Norge, 3 ℳ; 40 Potter Mjød, kjøbt i Blokhus, a 6 ß; Befordring af Malerne fra Sundby til Lundergaard 3 ℳ 8 ß; Juleoffer til Præst og Degn for Herskabet 4 Rd. Kjøbt til Herskabet: 10 ræsede Aal 12 ß, 1 ℔ Mandler 1 ℳ 14 ß, 1 ℔ Figner 1 ℳ, 1 Skok Valnødder 8 ß, 2 Citroner 12 ß, 2 Dusin lange Piber 1 ℳ 8 ß (Kridtpiber?), 1 Par Sko til den lille Junker 1 ℳ 8 ß, Svinehaar til at slaa i Kalken 1 ℳ 10 ß, 1 ℔ Krakmandler 2 ℳ, Gurkemeje kjøbt 3 Gange for 2 ß, grøn Sæbe 2 ß, 12 Skeer 8 ß, Kamelhaar 8 ß.

[2]) Se bl. a. Gaardboe: »De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel«.

da tildels ved Paavirkning fra de højere Samfundsklasser lærte at indse, at ingen bør skamme sig ved at udføre et nyttigt Arbejde [1]).

Frausing blev dømt til at godtgjøre Obenhausen det, han havde fravendt ham, men om Majoren fik sit Tilgodehavende er vist tvivlsomt. Senere blev denne værdige Ridefoged antagelig Byskriver i Sæby (1727).

Skjønt det af denne Kommissionsforretning kunde se ud, som om Bønderne her i Egnen allerede kort efter Aar 1700 vare saa underkuede, at de uden at kny fandt sig i en overmodig og uredelig Ridefogeds Excesser, bleve Forholdene dog endnu ugunstigere for dem, da Regeringen 1733 af militære Hensyn indførte Stavnsbaandet. Herved mistede Fæsterne jo den Ret, de hidtil havde haft, til at opsige deres Fæste og flytte ind under et andet Herskab, men Byrden blev dog ikke ens for alle Herredets Beboere, thi en Del af Kystsognenes Mandskab hørte til Sølægderne, for hvilke Stavnsbaandet ikke gjaldt.

Fæsteren var efterhaanden bleven forvandlet fra en i mange Henseender selvstændig Mand til et Tyende, der var underkastet Husbondens Myndighed i et og alt, og hvem Husbonden kunde give legemlig Revselse for den mindste Forseelse. Ja, ikke nok med, at Fæsteren selv var underkastet Hustugt [2]), ogsaa hans Hustru og Børn vare stillede

[1]) Om en Banebryder paa dette Omraade se J. E. 1771, S. 453. Manden tog selv Huden af sin Hest, men blev derved til Spot for Naboerne, hvorfor han hængte sig.

[2]) Denne blev vel afskaffet ved Forordn. 1791 25/3 for Gaardfolks Vedkommende, men overfor Husmænd og deres

paa samme Maade, og det er ikke at undres over, at Bondens Sind og Virkelyst sløvedes under saadanne Forhold. Blandt de Herremænd, der her i Egnen erhvervede sig et daarligt Eftermæle i Henseende til Bøndernes Behandling, kan nævnes Kancelliraad *Østergaard* til Lundergaard (1775—90), men i hans Tid kom Forbedringen jo for Bønderne.

Havedyrkning.

Medens Haver forhen vare lidet kjendte udenfor Præste- og Proprietærstanden, ere Forholdene nu noget anderledes, idet der i Herredets bedre Egne findes ikke alene Urtehaver, men ogsaa Haver med Frugttræer, Buske og Blomster ved de fleste Gaarde og en stor Del Huse, men mange af Haverne ere endnu for unge til at give noget videre Udbytte af Frugt, og det barske Vejrlig er vel ogsaa hæmmende derfor; i hvert Fald har det forhen faaet Skylden for, at Sansen for Havedyrkning var saa ringe [1]). Bortset fra Anlægene omkring Herregaardene og Præstegaardene findes der kun ganske faa ældre Plantninger, saaledes ved Bundgaard og Sigsgaard, hvilke antagelig ere Resultatet af de Understøttelser à 100 Rdlr., som Landhusholdningsselskabet 1833

Hustruer vedblev man at udøve den indtil Forordn. af 1848 $^{27}/_{5}$, og den udøvedes ikke alene af Husbonden selv, men af hans Sønner, Forvaltere, Ladefogder, Skovbetjente og mange andre. Se »Tanker foranledigede ved Bangs Mening i hans Skrift om Bondestanden i Danm.« Kbh. 1787, S. 1 ff.

[1]) 1737 siges om Herredets Beboere, at de lægge ingen Vind paa Frugttræer, Haveurter og Bier. [Chorogr. stat. Beskr. over Danmark; Ny kgl. Saml. 4, Nr. 646].

tildelte Ejerne *Lars Andersen* og *Erik Christensen* til Anlæg af smaa Skove [1]).

Husflid

var tidligere af ikke saa lille Betydning for Beboerne, der ikke alene tilvirkede Lærred, Vadmel og Hvergarn til eget Brug, men ogsaa til Udførsel til Norge. Af en Handelsbog for 1838 ses, at Prisen for et Vadmels Dynevaar — og det var navnlig saadanne, der solgtes til Norge — var 4 Rdlr., og Hvergarn kostede almindeligvis 2 ℞ 12 ß pr. Alen. Af andre Husflidsartikler, der ligeledes for en Del udførtes, kan nævnes Kurve, Stueure og Riskoste. De første bandtes af Halm eller Klitplanterødder, og Kostene lavedes af Rævlingeris. Provstinde Worm i Ingstrup blev 1799 belønnet af Landhusholdnings Selskabet med en Guldmedaille for Tilvirkning af uldne og linnede Tøjer.

Jagt.

Indtil Christian III.s Tid synes Jagtretten at have fulgt med Grunden, men den almindelige Jagtret strakte sig dog næppe til Storvildt, ɔ: Hjorte. Efter Recesserne 1537 og 1558 maatte Gejstlige, Borgere og Bønder ikke jage, og Overtrædelser straffedes strængt [2]). 1634 $^{11}/_{1}$ forbød Ridefogden paa Børglum Kloster paa Hvetbo Herredsting sit Herskabs Tjenere at holde Krybskytter til at skyde Harer, Ræve, Agerhøns eller andet Vildt, og samme Dag gjorde Ridefogderne over Sofie Brahes [3]) og Frederik

[1]) Aalb. Stiftstid. $^{136}/_{1833}$.
[2]) Agrarh. St. I, 84 ff.
[3]) Birkelse m. m.

Rantzaus [1]) Godser samme Forbud; men de strænge Forholdsregler kunde dog ikke helt forhindre Krybskytteri. Saaledes se vi af Tingbogen for 1635 $^{14}/_{6}$, at en sølle Fyr havde begaaet den Daarskab at skyde en Ræv, hvorfor han i Henhold til Recessen af 1558 dømtes til at miste sine Øjne, og da han tillige i Nattens Mørke havde hjembaaret den skudte Ræv og altsaa gjort sig skyldig i Tyveri, blev han endvidere herfor dømt til at bøde sine 3 Mark. Forhaabentlig har Synderen vidst at salvere sig i Tide ved Flugt, men det var dog haardt at undergaa en saadan Behandling for en Rævs Skyld [2]).

1661 blev Jagten erklæret for et Regale; men dog forundt adelige og priviligerede Sædegaardsejere med visse Indskrænkninger, og ved det 19. Aarhundredes Begyndelse ses Kongen at have haft Jagtretten i Saltum, Hune, Jetsmark og Ingstrup Sogne med Undtagelse af Brødslev By, hvor den tilhørte Stamhuset Birkelse. Kongens Jagtret i disse Sogne bortforpagtedes ved Auktion for et Tidsrum af 10 Aar ad Gangen [3]). Ved Jagtanordningen af 1840 $^{20}/_{5}$ overgik Jagtretten med enkelte Undtagelser til Grundejeren.

Forinden dette Afsnit sluttes kan maaske fortjene at anmærkes, at *Rotter* ca. 1750 ikke fandtes andre Steder paa Jyllands Vestkyst end ved Ribe og Lemvig [4]). Den Rotte, der da fandtes her i Landet, var den sorte, som i det 19. Aarhundredes Begyndelse blev fortrængt af den brune, men til Hvetbo Herred kom de første Rotter — det var brune — næppe før 1877. De antages indførte med det sukkerladede Skib »Veritas«, der nævnte Aar strandede ved Pirupshvarre. Dog maa her anføres, at Vandrotter vist flere Gange har været en Plage for den sydlige Del af Aaby Sogn langs Fjorden, thi Øen Gjøl blev i det 18. Aarhundrede gjentagne Gange hjemsøgt af disse Skadedyr. Herom berettes i Thuras Beskrivelse af Aalborg Stift [1]) efter Meddelelse af 1729 og 1732 fra Pastor Thorning paa Gjøl: »Aar 1726 og 1727 saas paa Marken og i Vandet en Del Rotter, som nu længe ikke var fornummet noget til, hvilke Aar 1728 bleve saa mangfoldige, at de opskar og fordærvede Enge og Marker og mod Høstens Tid ødelagde Kornet, og da det var høstet, faldt i Hobetal paa Negene, skar Toppen af og slæbte Axene ned i Huler under Jorden, saa at Indbyggerne fik kun lidet af Jordens veisignede Afgrøde. I alle Herredets Kirker blev gjort Bøn til Gud, at han vilde fri dem for dette Utøj, at de ej skulde komme i deres Huse og Lader og æde det lidet, som de havde levnet fra Marken, hvilken Bøn skete efter Biskoppens, salig Frants Thestrups Raad og Ordre. Gud bønhørte da Indbyggerne, saa at de Aaret derefter om Høsten fornam snart ingen. Muligen Vinteren hjalp til deres Ødelæggelse; ellers saa man med Forundring, at der kom Mængder af de store Maager, Ravne og Krager, Ørne og andre Rovfugle, som i Hast ødelagde for Fode disse Rotter.« Forøvrigt fortæller Thura, at Gjøl for lang

[1]) Asdal m. m.

[2]) Ulve var det derimod tilladt at dræbe.

[3]) J. E. $^{62}/_{1817}$.

[4]) D. A. I, 611.

[1]) Ny kgl. Saml. 4, Nr. 743, S. 249.

Tid siden skal have været plaget af Rotter, som først bleve fordrevne, da man anlagde Retssag imod dem og fik Dom over dem. Herom har jeg dog intet fundet i Tingbøgerne, men denne Fremgangsmaade er jo ogsaa bleven anvendt andre Steder.

B. *FISKERI.*

Som Følge af, at Hvetbo Herred har sin største Udstrækning langs Havet, har Fiskeri til Tider haft stor Betydning for Befolkningens Erhverv [1]), men de vanskelige Forhold, hvorunder det maa drives — med smaa Baade fra aaben Strand og med lange Afbrydelser paa Grund af Paalandsvind — har bevirket, at Fiskeriet næsten udelukkende bruges som Bierhverv, og det drives derfor ikke med nogen stor Energi. Ved Rødhus, Pirupshvarre og Grønhøj er der hvert Sted et Par Baade, ved Blokhus nogle flere, hvoraf dog sjældent mere end 4 bruges. Fiskeriet i Blokhus Tolddistrikt havde efter Fiskeriberetningen $^{1897}/_{98}$ en Værdi af 1559 Kr., for Aaret $^{1899}/_{1900}$ udgjorde Værdien 1437 Kr. og for $^{1904}/_{1905}$: 3179 Kr.

En af de ældste Fangstmaader og den, der havde størst Betydning for Egnen her, var Dragning med *Dybsvaad*, hvorved der særlig fangedes Flynderfisk. Dette Fiskeri er imidlertid ophørt for omtrent en Snes Aar siden, da Snurrevaadet fremkom, og man

[1]) I Matriklen 1662 anføres, at Sognemændene i Hune leve og nære sig for største Delen af Fiskeri i Havet, og samme Sted anføres om Beboerne i Kjettrup og Hvorup, hvis Jorder vare ødelagte af Sandflugt, at de ikke kunde opholde sig, hvis de ikke brugte Fiskeri i Havet.

ved Hjælp af søgaaende Kuttere paabegyndte en mere rationel Udbytning af de danske Farvands rige Fiskebestand. Dybsvaaddet var konstrueret omtrent som Snurrevaadet, men var betydelig større, hvorfor det ikke som Snurrevaaddet kunde hales ind i en Baad, men maatte trækkes paa Land, hvorved det Omraade, der kunde overfares med det, jo blev temmelig begrænset. Til dets Betjening fordres 12 Mand [2]), der hver leverede 2 Reb a 50 Favne; til Vaaddet hørte ligeledes 2 Reb, og man kunde altsaa have indtil 13 Reb paa hver Vaadarm og derved naa indtil 650 Favne ud fra Land med Vaaddet. Hvert Fiskerlav havde sin Skipper, og naar Fisketiden var inde og Vejret godt, hejsede han en Kurv eller lignende op i en paa et højt Sted ophejst Stang som Signal til Lavets øvrige Medlemmer om at indfinde sig paa Fiskepladsen. Naar man saa var samlet, blev Vaaddet paa en tohjulet Vogn, der kaldtes »Tjanen« (Kjærnen), transporteret fra den oprejste »Hjel«, hvor det havde hængt til Tørring, hen i den til Vaaddet hørende temmelig store Fladbaad, og man roede saa ud med den, efter at man havde fastgjort den ene Vaadarms Reb i Land. Naar man var kommen ud over Braaddet, hvilede man et Øjeblik paa Aarene, og Skipperen sagde: »Skal vi saa læse?«

Saa bad man en stille Bøn, og naar det var besørget, roede man videre. »Læsningen« formaaede dog ikke at lægge en Dæmper paa den almindelige Raahed i Talen, og henimod 1850 ophørte man her paa Egnen med denne lille Andagtsøvelse, der jo

[1]) Undtagelsesvis var der ogsaa Kvinder med.

endnu er i Brug flere andre Steder paa Kysten. Medens man roede ud, stak man ud paa det i Land fastgjorte Reb, og naar saa Rebet ikke kunde naa længere, eller naar man mente sig tilstrækkelig langt ude, blev det fastgjort til Vaaddet, der blev sat ud i en Bue. Den anden Halvdel af Rebene blev fastgjort til Vaaddets anden Armstav, og man roede derefter i Land med Rebet. Saa var Vaaddet sat, og Ilanddragningen kunde nu begynde, saa snart man havde nydt en Hjærtestyrkning, der almindeligvis bestod af »Polak«, en Blanding af Mjød og Brændevin. Af Baadlavets 12 Mand gik 6 til hver Arm, de 5 for at trække, og den 6. for at skyde Rebene op, efterhaanden som de kom i Land. Dragerne trak i en Sele, der laa over Skulderen, eller i et Dragbælte, der var lagt omkring Livet. Selen endte i et lille Stykke Reb med en Knude paa Enden, og naar Dragningen begyndte, slog en efter en Selerebet med Knuden om Dragerebet, lagde sig tilbage i Selen og gik langsomt baglæns op ad Stranden. Naar den bagerste var kommen langt nok op, slog han Knuden løs, gik ned til Havstokken og slog atter Selerebet om Dragerebet, hvorefter han trak, indtil han paany som bagerst i Rækken naaede højt nok op. Saaledes vandrede man uafbrudt, indtil Vaaddet kom i Land, men medens de to Hold Dragere til at begynde med vare fjærnede fra hinanden, trak man under Dragningen lidt henimod hinanden, saa at man tilsidst gik Side om Side, hvorved Vaaddets Arme jo bleve samlede. For at passe, at Dragningen kunde foregaa med ens Hastighed ved begge Arme, var der Mærker paa Rebene, ligesom der ogsaa var fastgjort

en Flyder (Dobber) til Vaaddets Kalv. Til Vaaddets Udsætning og Ilanddragning medgik der ofte et Par Timer, og brugte man alle Rebene paa Vaaddet, naaedes der som Regel kun ca. 6 Dræt om Dagen. Fangsten lagdes paa Stranden i to Bunker, den største bestod af Rødspætter (Flynder) og den anden af al anden Fisk, særlig Torsk, Kuller, Slethvarrer og Pighajer.

Den første Bunke deltes saaledes, at Vaad og Baad, der som oftest tilhørte Folk uden for Fiskernes Kreds, tog 4 Lodder og Vaaddragerne hver 1 Lod. Den anden Bunke, den saakaldte »Graafisk«, deltes udelukkende mellem Dragerne eller solgtes til den højstbydende ved en lille rask Auktion, og Udbyttet af denne anvendtes for en stor Del til Indkjøb af Mjød og Brændevin, hvormed man delikaterede sig saavel under Arbejdet, som naar Dagværket var endt.

Undertiden kunde det hænde, at et Baadlav kunde fiske godt, medens et andet havde mindre Held med sig; det var i slige Tilfælde ikke uhørt, at man for Betaling fik en klog Mand til at læse over det uheldige Vaad; hjalp det ikke, havde man jo dog gjort, hvad man kunde gjøre i saadant Tilfælde.

I det 19. Aarhundrede har der næppe været mere end 4—5 Dybsvaad i Brug i Herredet, men vi have Vidnesbyrd nok om, at dette Fiskeri forhen har beskæftiget mange flere Mennesker og været af stor Betydning for det indre Vendsyssel.

Saaledes skriver Arent Berntssen 1656 i sin »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed« I, 162: »Besynderlig ud for Hvetbo Herred, 4 Mile langs Landet, udi Vester-Hav er et overmaade rigt Fiskeri af

Flynder 2 Gange om Aaret, nemlig om Vaaren og Høsten, at de (ɔ: Beboerne) deraf, naar de tørrede ere, store Stakke som Høle[1]) paa Landet opsætte og dermed det ganske Syssel bespiser. Naar og om Vaaren saadant Fiskeri aflader, tilfalder undertiden et andet ogsaa meget godt og rigt Fiskeri af Kuller og Makreler, saa den omkringboende Almue stor Hjælp og Fordel deraf haver.«

Yderligere ses af Tgb. 1638 $^{10}/_{3}$, at en Borger i Aalborg, Laust Christensen, 1634 havde en *Fiskebod* ved Blokhus, hvilket synes at pege hen paa, at her til visse Tider har rørt sig et Folkeliv i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Fiskelejerne i Limfjordens østlige Del i Sildetiden og flere andre Steder[2]).

Af Modelbogen for Hvetbo Herred af 1688 ses, at Fiskeri med Vaad og Baad indbragte Amtstuekassen ca. 24 Rdl. og 5 Mark aarlig. Om *Hune* Sogn anføres, at der var ca. 12 Flyndervaad og ligesaa mange Baade, hvoraf der betaltes hhv. 5 Mark og 1 Rdl. i Skat, naar de brugtes. I *Saltum* og *Ingstrup* Sogne var der hvert Sted undertiden 1 Vaad og 2 Baade. Vare alle Redskaberne i Brug, skulde den samlede aarlige Skat saaledes blive noget større end angivet. Om Herredets Fiskeri bemærkes yderligere, at der til dets Udredelse almindeligvis var 4, 6 eller 8 Mænd lodtagne i et Flyndervaad og 4 Mænd i en Baad. Fiskeriet var »ganske uvis, saa som det kan hænde sig et Aar kan udredes faa

[1]) Er antagelig en Trykfejl for Hø el. Hølæs.

[2]) Om disse periodiske Fiskelejer se Prof. Steenstrups Afhandl. i Hist. Tidsskr. 7. VI, 141 ff.

Vaad og Baade, et andet Aar flere; et Aar kan Omkostningen betales, et andet ikke; derfor var allerunderdanigste Betænkende, at hvis (hvad) Vaad og Fiskerbaade, Indbyggerne agte at udrede om Aaret, skal angives udi Amtstuen under Redskabets Forbrydelse, og da de, som slig Vaad og Baad agte at bruge, at give aarlig til Hans Majestæt af hvert Vaad 5 Mark og hver Baad 6 Mark«.

Det var vel saaledes, at da Sandflugten var paa sit højeste — i den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede — dreves Fiskeriet stærkest, idet Nøden tvang Beboerne dertil; slog Fiskeriet fejl, var der intet andet at gjøre, end at begive sig paa Vandring i Nabosognene med Tiggerposen paa Nakken. Men efter Aar 1700 aftog Sandflugten; man kastede sig igjen mere over Agerbruget, og vi se da, at Fiskeriet og Fiskernes Antal efter den Tid er i stadigt Aftagende.

Mindes vi saaledes, hvad Arent Berntssen skrev 1656, ere Udtalelserne allerede lidt mere dæmpede ca. 1737, da det i Chorografisk statistisk Beskrivelse over Danmark[1]) berettes, at »Hune Sogns Beboere fiske af Havet store Torsk, Rokker og Kuller, item Flynder; Torsk, Rokker og Kuller konsumeres paa Stedet, men af Flynder føres nogle Tusinde tørrede om Aaret til Aalborg og derfra igjen til fremmede Steder«, og 1769 hedder det, at Fiskeriet er ikke i saa god Drift, som det burde være[2]). 1828 fiskedes der kun med 6 Baade fra Hune Sogn, og der anføres ikke flere fra Hvetbo Herred, men klages over,

[1]) Ny kgl. Saml. 4, Nr. 646.

[2]) Danske Atlas V, 302.

at Fiskene aftage[2]), en Klage, som ogsaa de sidste to Generationer stadig har gjentaget. Nu drives der som foran nævnt kun Fiskeri med en halv Snes Baade, og der er i hele Herredet næppe over en Snes Mennesker, der »bruge Havet«.

Siden Dybsvaadsfiskeriet gik ind, har det særlig været Slæbning med Snurrevaad og Bakkerfiskeri, der har givet nogen Indtægt. Om Foraaret fiskes der ogsaa Torsk og Kuller med Pilk paa nogle Smaagrunde, de saakaldte »Hug«, der ligge spredte $^1/_2$—$1^1/_2$ Mil fra Land. De benævnes: *Møllers Hug, søndre Hug, nordre Hug, Lasses Hug* og *Tolvfavn* (med 8 Favne Vand); længere ude, ca. 4 Mil fra Blokhus, ligger „*den store Grund*", til hvilken følgende Pejling (Med) benyttes i klart Vejr: Kjettrup Bjærge i S. S. O. og Vennebjerg Kirke i en Kløft i nordre Side af Rubjærg Kam; i mindre sigtbart Vejr findes Grunden ved Hjælp af Loddet. Disse Grunde bestaa af Stenbanker, hvori der findes saa vel ganske smaa som meget mægtige Sten. Her have Hummerne ogsaa deres Tilhold, og om Sommeren drives der lidt Fangst med Tejner.

Indtil for en Snes Aar siden dreves der om Foraaret et ret indbringende Fiskeri af Pighaj (Haa) med faststaaende Garn; Fangsten blev afsat i røget Tilstand, men ogsaa dette Fiskeri er nu omtrent ophørt, hvorimod man i de sidste Aar har lagt sig efter at fiske med Silde- og Tungegarn[2]). Brugen

[1]) Brinck Seidelin: Hjørring Amt, S. 304.

[2]) Sildegarn ses dog tidligere at have været i Brug her, men ganske vist som Drivgarn, medens der nu bruges faststaaende. I Thaarups Relation over Nordjylland 1762 [Ny kgl. Saml. i Fol. 411] fortælles nemlig: »Et Par Mænd her paa

af Tungegarn, hvori der særlig fanges Tunger, Pighvarrer og Slethvarrer, have Fiskerne lært af Skagboerne. I Foraaret 1901 kom der nemlig en Baad fra Skagen for at forsøge dette Fiskeri her. Resultatet var tilfredsstillende og medførte, at der i Foraaret 1902 kom 20 Skagbobaade med ca. 80 Mands Besætning for at bruge Tungegarn, og et Par Maaneder igjennem havde de en meget rig Fangst, som blev exporteret til Udlandet af 6 Opkjøbere fra Skagen, der midlertidigt havde slaaet sig ned i Blokhus. I det sidste Par Aar har dette Fiskeri ogsaa været aftagende, men endnu i Aar (1906) er der kommet Skagboere hertil for at fiske. Forøvrigt har Skagboere tidligere fisket fra Blokhus. I Foraaret 1884 søgte en umaadelig Mængde Rødspætter ind paa Jammerbugtens lave Vand, og saa snart det opdagedes, tog hele Frederikshavns Kutterflaade samt Fiskerbaadene fra Skagen, Hirtshals, Lønstrup og mange andre Steder hertil med Snurrevaad for at blive delagtige i Overflødigheden. En stor Del af Fangsten blev bragt i Land i Løkken eller Blokhus, medens den øvrige Del blev opkjøbt af Fiskekvaser, som sejlede den til Kjøbenhavn og andre Steder. I et Par Maaneder førtes der ved Blokhus et Fiskerliv, som man ingensinde før havde set Mage til, men Fortjenesten stod næppe i rimeligt Forhold til Fangsten, thi da man den Gang hverken her eller i Frederikshavn var anlagt paa at modtage

Stedet (Blokhus) havde tillagt sig et Silde-Drivgarn. Det blev anset af de andre som et Narrestykke. Det blev i Nat ($^{16}/_6$) første Gang prøvet. Ejerne fangede lidet, men havde Haab, naar de bleve bedre bekjendt, at det saa skulde gaa bedre.«

saa store Forsyninger af fersk Fisk, gik Prisen saa langt ned, at Flynder, der kunde veje indtil 70 ℔ pr. Snes, kun blev betalt med 50 Øre Snesen.

Foruden de alt nævnte Fangstmaader kan endnu nævnes Brugen af Makrelvaad og Sandvaad, der begge ere uden Betydning nu. Sandvaadsdragning var forhen ret almindelig, men efter at Maalene for Salgsfisk ere blevne bestemte ved Lov, blev der lagt en Dæmper paa dette Rovfiskeri. Det foregik paa den Maade, at et Vaad, der holdtes udspændt af en Spændstage, blev trukket langs Land af et Par Mænd eller en Stud, som gik lige i Havstokken, idet en Mand med en Stikstage holdt Vaaddet ude i Havkanten. Paa denne Maade kunde der til Tider fanges en Del Torsk og enkelte Ørreder, men det gik særlig ud over Fladfiskyngelen, der gjærne opholder sig lige ved Land, og der kunde undertiden fanges hele Læs af Flynder, der næppe vare større end en Haandflade. Ved Midten af det 19. Aarhundrede havde man Marsvinegarn i Blokhus, men Udbyttet var kun ringe.

Det er en Selvfølge, at der i Aarenes Løb er indtruffet adskillige Ulykkestilfælde ved Fiskeri, men i Henseende til de Forhold, hvorunder Kystfiskerne virke, maa det dog siges, at Hvetbo Herreds Tab har været ringe, i hvert Fald i de sidste 100 Aar.

1683 druknede 1 Mand fra Pirup og 1 fra Rønlien »paa deres Fisketur«, medens en 3. Person frelstes, og 1707 druknede 7 Mænd fra Hune Sogn; Ligene drev i Land i Løbet af en Maanedstid og bleve jordede paa Hune Kirkegaard [1]), 1805 $^{30}/_{10}$ kæntrede en hjemvendende Fiskerbaad fra Blokhus, og alle Fiskerne — 6 Mænd og 1 Kvinde — druknede [1]), 1820 $^{27}/_{4}$ omkom 24 Fiskere paa Hjøring Amts Vestkyst, deriblandt ogsaa nogle fra Blokhus. Aarsagen var en pludselig, stærk Dønning i godt Vejr [2]). Det er formodentlig denne Begivenhed, der omtales af Konferentsraad Forchhammer i »Jydske Saml.« 1, II, 219, men Forfatteren har som Dato 1821 $^{4}/_{4}$, hvilken i saa Fald maa være urigtig. Samtidige Aviser og andre Kilder melde intet om en saadan Begivenhed 1821 $^{4}/_{4}$, saa Forchhammers Kilde har sikkert husket fejl. Ulykken skildres i nævnte Bind af »Jydske Samlinger« saaledes: »Først opkom der en meget voldsom, hul Sø, hvormed først senere en Storm forenede sig, og af alle Baadene bleve foruden nogle, som redede sig til Norge, kun et Par frelste.« Aarsagen antages at være en vulkansk Rystelse; Havet »kogte«. En lignende pludselig opkommende voldsom Sø foraarsagede 1902 $^{24}/_{5}$, at 18 Baade, der vare ude fra Blokhus (Skagens-Baade) kom i Fare, men kun en af dem forliste, hvorved 2 Mand druknede, medens en tredje blev bjærget af Redningsbaaden [3]).

1) Kbg.

C. *KYSTHANDELEN.*

Fra Hvetbo Herred, særlig Blokhus, har der i tidligere Tid været drevet en til sine Tider ret betydelig Handel paa Norge, den saakaldte Skude-

1) J. E. $^{91}/_{1805}$.
2) Borchs Avis $^{53}/_{1820}$.
3) Til Uheld ved Fiskeriet kan ogsaa henregnes, at 3 Fiskere fra Blokhus 1901 $^{4}/_{4}$ omkom ved Kuldsejling paa Hjemrejse fra Løkken, hvor de havde hentet en Baad.

handel, hvorom bl. a. kan henvises til »Jydske Saml.« 2. R., IV Bd. og 3. R., I Bd.

Hvornaar denne Handel er begyndt, lader sig næppe paavise, den er sikkert af gammel Dato, idet Afstanden mellem de to Lande jo ikke er større, end at den kan tilbagelægges i Løbet af $^1/_2$—1 Døgn, og det ene Land havde rigeligt med de Produkter, det andet savnede. Det var især fra Kyststrækningen mellem Klitmøller og Skagen, at denne Handel fandt Sted, og den første kjendte Bevilling dertil er et kongeligt aabent Brev af 24. Septb. 1666, udstedt til Strandmændene paa Hanstholm og Klitmøller, efter at disse det foregaaende Aar havde indgivet Besværing over, at Tolderen i Thisted hindrede dem i den Næring, som deres Forfædre havde brugt fra Arilds Tid. En lignende Bevilling blev givet Bønderne i Vandfuld og Skodborg Herreder 1688 $^{21}/_1$, medens der derimod ikke kjendes Bevilling for Beboerne i det nuværende Hjøring Amt, som først ved Toldforordningen 1768 $^{26}/_{11}$ nævnes.

I de kgl. aabne Breve tillades det de paagjældende at indføre Tømmer og udføre Korn; ved Toldforordningen 1768 fik Beboerne »imellem Klitmøllerne, Blokhuset og Torneby Strand« derimod Frihed til at tilforhandle sig Landets egne Produkter, udføre dem til Norge og atter derfra indføre Tømmer, Sten og Kalk.

Først henimod Midten af det 19. Aarhundrede fik Skudehandlerne Ret til ogsaa at indføre Jærn, Søm, Tjære og Salt [1]), hvilket de naturligvis tidligere

[1]) Klitgaard i Blokhus fik denne Bevilling 1843. Anders Nielsen i Klim, som 1681 laa paa Stranden ved Blokhus med

havde gjort i Smug; vi se jo saaledes, at næsten alle ældre Bilæggerovne langs Vestkysten ere af norsk Fabrikat fra det 18. Aarhundrede.

De Skuder, der anvendtes i denne Fart, kaldtes i Skagen og Fladstrand (Frederikshavn) Jagter, medens de derimod paa Vestkysten kaldtes Sandskuder, og foruden til Handel paa Norge brugtes de til at sejle tørrede Flynder til Kjøbenhavn med [1]). Af Skuderne, der vare matrikulerede, svaredes aarlig Skudeskat [2]) til Amtstuerne, og af Ladningerne svaredes naturligvis Told [3]); det kan i saa Henseende bemærkes, at der 1675 $^{11}/_{12}$ ved Hvetbo Herreds Ting blev taget Tingsvidne om Ladestedet ved Slettestrand, angaaende hvilket de indkaldte Vidner erklærede, at de Skuder, der kom østen for Slette Aa, havde fortoldet i Hjøring, da Vejen dertil var mere bekvem end til Thisted. I øvrigt blev Udskibningen paaset dels af Strandriderne [4]), af hvilke der dog kun var faa, og dels af Strandfogderne, og ingen, der ikke havde nøjagtigt Pas, maatte udskibe Varer [5]).

sin Skude, blev indstævnet, og et Vidne udtalte, at han havde set $14^1/_2$ Td. Tjære i Skuden [Tgb. 1681 $^{15}/_{10}$].

[1]) Chorogr. stat. Beskrivelse over Danmark, III [Ny kgl. Saml. 4, Nr. 646].

[2]) Ved kgl. Resol. 1705 $^{19}/_{12}$ bestemtes, at en Skat af $10^1/_2$ Mark kurant for hver Læsts Drægtighed skulde træde i Stedet for Konsumtion [Rentek. Kopibog: Aalborg-Viborg St. 1741—43, Side 95].

[3]) Udi Toldrullen er raadsomt befunden, med efterskrevne Poster at haves udi Agt: De, som sejler Vesterlands imellem Jylland og Norge, som ingen Havne ere, fortolde deres Varer i Norge. Chr. Skeels Dagbog $^{25}/_7$ 1651 [D. M. 3, IV, 128].

[4]) En Art Toldbetjente.

[5]) Tgb. 1651 $^{15}/_3$. Dette Eftersyn af Passene gik ikke altid

Skjønt »Blokhuset« nævnes i Aalborg Læns Regnskab 1611, og det af sammes Regnskab for 1615 fremgaar, at en Mand i Aalborg — Thomas Laursen — af Kongen var bevilget 2 Huse paa »Hune Strand«, hvorved antagelig ogsaa maa forstaas Blokhus, og man saaledes skulde antage, at der da allerede var Bebyggelser her [1]), synes det dog, som om Beboerne her ikke selv havde Skuder i det 17. Aarhundredes første Halvdel. I Tingbogen 1642 $^{5}/_{3}$ findes nemlig et ret udførligt Vidne, som Lænsmanden paa Aalborghus, Gunde Lange, lod tage angaaende hvor mange Skuder [2]), der havde været »for Landet i Høst«, hvad Last de havde haft o. s. v. De 24 Vidner erklærede, at der i sidste Høst, kun kom 3 Begeskuder til Blokhus og 1 til Kjettrup. Det var smaa aabne Skuder uden Overlag [3]), og de gjorde kun en Rejse hver. Til Last havde de smaa Fyrre- og Grantræer, noget smaat Egetømmer samt nogle Gran- og Fyrrefjæl til Bøndernes Behov, og enkelte kunde have en Bimpel Tran eller to med sig, men derimod medførte de ikke Vin, Salt, Jærn, Humle eller anden Speceri og Kjøbmandsvarer. Til Returlast fik de sommetider Byg, hvoraf de største Skuder kunde lade 100 Tdr., men der udførtes

for sig i Fredelighed. Saaledes overfaldt 2 Sømænd fra Arendal, der skibede fra Blokhuset, 1681 Strandrideren Poul Christensen fra Fureby, som var kommen ridende hen til dem for at efterse deres Pas. Skipperen og hans Karl rev Strandriderens Værge fra ham og slængte det hen ad Stranden, hvorved Poul Christensen blev skaaret i Haanden; endvidere slog Sømændene ham omkuld paa Stranden. Tgb. 1681 $^{12}/_{3}$.

[1]) Se under Hune Sogn.

[2]) De kaldtes da Begeskuder.

[3]) ɔ: Dæk.

hverken Malt, Havre, Byg eller anden Proviant med disse. Naar Skuderne ikke fik Last, tog de Strandsand til Ballast samt 4—6 Tdr. Byg i det højeste. Den med Skuderne hidførte Last blev oplosset paa Stranden [1]), hvorefter Fartøjerne slæbtes paa Land; naar de atter skulde ud, krævedes der »10 Mand til at løfte Skuderne i Floden med store Træer og paa trinde Ruller« [2]), og Indladningen foregik lidt fra Land paa 2 à $2^{1}/_{2}$ Alen Vand. Medens Bortsalg af Lasten foregik, laa Folkene i Klitten under deres smaa Skibsbaade, hvilken Oplysning viser, at det ikke kan have været af Egnens Folk, men sandsynligvis Nordmænd [3]). Efter gammel Sædvane gav hver Skude 6 Træer i Told, og det er formodentlig dette Tømmer — Toldtømmer — Strandfogderne skulde varetage sammen med Vrag. Det vides ikke i hvilken Anledning dette ret udførlige Tingsvidne om Datidens Skudehandel blev erhvervet, men det har maaske nærmest været for Toldvæsenets Skyld. Forøvrigt vedblev Nordmændene at deltage i Skudehandelen lige indtil dennes Ophør for en Snes Aar siden, og for 50 Aar siden kom der en Mængde norske Smaaskibe til Handelspladserne paa Vend-

[1]) »Mellem Floden og Klitbakkerne«.

[2]) Det samme Antal udfordredes vel for at sætte Skuderne op paa Stranden.

[3]) Ved Skrivelsen af 1659 $^{17}/_{5}$ og $^{20}/_{5}$ fra kongelig Kommissarius Christen Skeel Jørgensen til Herredsfogden forbydes det Herredets Beboere at udskibe Korn eller andre Edelsvarer med *Nordbagge-Skuder* eller andre, uden i Forvejen at indhente Tilladelse hos Kommissarius eller anden Øvrighed. Skrivelserne skulde læses ved Kirkestævne og Herredsfogden svare for Forbudets Overholdelse, et Forbud, der sagtens skete af Hensyn til Krigen [Tgb. 1659 $^{28}/_{5}$].

syssels Vestkyst for at sælge Trælast og mulig faa Fragt hjem med Korn, Smør o. desl.

Først 1673 har vi et bestemt Udsagn om, at Beboerne i Blokhus selv sejlede til Norge, idet Strandfogden Knud Christensen afgav skriftligt Vidne til Tingbogen, fordi han »laa paa sin Rejse ad Norge« og ikke kunde blive hjemme saalænge, at han kunde vidne mundtligt [1]), men fra Tiden omkring Aar 1700 haves talrige Vidnesbyrd om den tilsyneladende livlige Samfærdsel mellem Hune Sogn og Sydnorge [2]).

Det var dog vist ikke alene Stedets Beboere, der foretog Udskibning fra Blokhus, ogsaa Folk andet Steds fra synes at have ladet udskibe her, thi 1693 $^{17}/_{11}$ nedlagdes der Forbud imod, at Blokhusbeboerne havde »Oplag hos sig« med fremmede Pebersvende fra Han Herred eller andetsteds hjemmehørende, som bruger Kjøbmandskab og Prangeri paa Landet og sejler paa Norge med uden at have taget Borgerskab i Kjøbstæderne. Det synes ogsaa, som om flere af de senere Skudehandlere i Blokhus stammede fra Han Herred, saaledes antagelig Familierne Bondrup og Hjortdal.

I Markbogen af 1683 anføres om flere af Byerne i Ingstrup Sogn, at Beboerne maa kjøbe deres Tømmer i Fladstrand eller Blokhuset. Hvis Fladstrand ikke er en Fejlskrift for Fureby eller Løkken, er det unægtelig noget mærkeligt, thi hvis Tømmer ikke kunde faas i Blokhus, og hvis der ikke allerede da, hvad der maa formodes, var Handelsplads i Løkken, havde Ingstrup Sogns Beboere jo ikke saa lidt nærmere til Aalborg end til Frederikshavn.

1737 berettes, at »Skibsfarten her i Herredet (Hvetbo) gaar fra Blokhuset. De tvende Beboere sammesteds eje hver sin Sandskude, med hvilken de sejle paa Norge og der henføre af Landets Produkter, Korn og Fedevarer, hvorimod Bonden igjen tilføres af Tømmerlast, Tjære og deslige til Fornødenhed. Ved denne Handel finde sig disse Beboere temmelig velholden, siden fast intet af dette Herreds Korn kommer til Aalborg, uden hvad Kjøbmanden selv vil oprejse paa Fjorden efter, men altsammen sælges hellere af Bonden 8 Skilling mindre Tønden, end han kjører dermed 4–5 Mile til Aalborg« [1]). Det var derfor intet Under, at Borgerne i Aalborg saa skjævt til denne Kysthandel og jævnlig besværede sig over det store Afbræk, den gjorde i deres Næring [2]).

I det 18. Aarhundredes sidste Halvdel var Blokhus-Skudernes Antal blevet forøget til 4 [3]), det største Antal, der overhovedet nogensinde naaedes her, idet Løkken [4]) da begyndte at tage Luven fra Blokhus og senere voxede alle de andre Skude-

[1]) Tgb. $^{12}/_{7}$. Sagen angik et paa Stranden nord for Krathvarret inddrevet Lig.

[2]) Det er navnlig Kirkebøgerne og særlig den fra Hune, der giver Oplysning i saa Henseende. Saaledes absolveredes i Hune 1690 og 1691 to Personer efter deres Hjemkomst fra Norge, 1705 begravedes samme Sted Christen Rasmussen af Arendal, og 1714 begravedes Jacob Jensen af Norge o. s. v.

[1]) Chorogr. stat. Beskr. over Danmark, Tom. III [Ny kgl. Saml. 4, Nr. 646].

[2]) Saaledes 1735 $^{22}/_{9}$ og 1771 $^{17}/_{7}$ [Jydske Saml. 2, IV, 223].

[3]) Saaledes 1763 [Ny kgl. Saml., Fol. Nr. 411].

[4]) Løkken havde ved denne Tid 5 Skuder.

handlerpladser over Hovedet. Foruden Landbrugsprodukter udførtes der nu ogsaa Lærred og hjemmegjort Tøj[1]), af hvilke Artikler der endnu omkring 1850 tilvirkedes ikke saa lidt til Udførsel.

Paa Grund af de gamle Skudehandlerslægters Uddøen henimod Aar 1800, og maaske ogsaa som Følge af den stærke Konkurrence i Løkken, var Handelen i Blokhus kun ringe i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede; Stedet ejede kun et Fartøj, en Galease, der 1805 forliste ved Løkken, uden at den saavidt vides blev erstattet med et nyt Skib; ved Grønhøj var der 1 Brig og 1 Pakhus tilhørende Kjettrupgaard, men Handelen der synes heller ikke at have været af Betydning. 1810 havde Løkken en Flaade paa 7 Skuder, men i Hvetbo Herred var der kun Kjettrupgaards Brig[2]), og det er tvivlsomt, om nogen af dem overhovedet da brugtes, thi Krigen med England havde jo da allerede i 3 Aar udøvet sin lammende Virkning paa de danske Handelsforhold.

Først efter 1814 kunde der atter tages fat paa Kysthandelens Gjenrejsning, men vor Stilling til Norge var jo nu en anden end før, og dette i Forbindelse med den Omvæltning af de bestaaende Samfundsforhold, som foraarsagedes ved den faa Aar senere indtrædende Statsbankerot, bevirkede, at der hengik mange Aar, inden Skudehandelen kom i god Gang igjen, og først efter at der 1826 var afsluttet en gunstig Handelstraktat med Norge,

[1]) Se Hune Sogn i »Danske Atlas«, Tom. 5 (1769) og i Jonges »Chorografisk Beskrivelse af Danmark« (1777).
[2]) Begtrup: Agerdyrkningens Tilstand VI, 521.

kom der en Blomstringstid, der for Blokhus' Vedkommende naaede sit Højdepunkt omkring 1850[1]).

Udførselen ved Blokhus androg i Aarene 1838—40 ca. 50,000 Kr. aarlig, og i de nærmest følgende Aar var den betydelig mere; Farten med 1 til 3 Skuder gik nu ikke alene paa Norge, men ogsaa paa England, Hamburg, Antwerpen og Østersøen, og der indførtes ad denne Vej foruden Tømmer, Salt og andre grove Varer ogsaa alle Slags Farvestoffer, Fajance og Manufakturvarer, hvoraf adskilligt blev smuglet i Land, skjønt der allerede 1838 var bleven oprettet en Strandkontrolpost her.

Medens Skuderne som foran nævnt i Begyndelsen vare aabne og saa smaa, at de største kun lastede 100 Tdr. Byg, nødvendiggjorde den tiltagende Handel og de længere Rejser, at der i Reglen benyttedes noget større Fartøjer, som kunde laste 4—500 Tdr. Korn og derover, men disse kunde man jo ikke saadan uden videre sætte paa Land, hvorfor de som oftest overvintrede i norske Havne, og deres Indladning og Udlosning foregik paa Rheden ved Hjælp af store, fladbundede Kaage, de saakaldte Skibningsbaade.

Efter at Næringsloven af 1857 var traadt i Kraft, og særlig efter at Jærnbanen gjennem Vendsyssel var anlagt, hensygnede Skudehandelen hurtigt, idet Landboerne jo ogsaa ved denne Tid ophørte at sælge Korn og andre Produkter, passende for det norske Marked. 1882 ophørte Skudefarten fra

[1]) I Følge Brinck Seidelins »Hjørring Amt«, Side 202, som udkom 1828, fandtes der da ingen Skuder i Blokhus, men kort efter var her i hvert Fald 1.

Blokhus og omtrent ved samme Tid fra Grønhøj, hvorfra der i en Del Aar havde sejlet et Fartøj tilhørende en Handlende i Brødslev. Næringslivet har her — som ved andre Skudehandelspladser — antaget andre Former, og kun de gamle Handelsgaarde vidne om fordums Herlighed.

Da det af Kirkebøger, Skiftedokumenter, Skjøde- og Pantebøger m. v. fremgaar, at Skudehandlerne i Blokhus i de fleste Tilfælde vare Folk udenfor Bondestanden og at de førte Omgang med Egnens Herremænd, Præster, Degne og andre Standspersoner, ville nogle Oplysninger angaaende deres Personalia formentlig ikke være uden Interesse.

1. *Knud Christensen* var Strandfoged i Blokhus og sejlede 1673 paa Norge.
2. *Christen Knudsen* var formentlig Søn af Nr. 1 og var ligesom denne Strandfoged. Han var Selvejer og solgte ca. 1714 sin Ejendom i Blokhus til Nr. 3. Hans Hustru hed *Gurra Christensdatter* og døde i Blokhus 1743, 74 Aar gl. En Datter, Maren, var gift med Nr. 9.
3. *Jens Andersen Uttrup* boede i Blokhus 1705 og kjøbte ca. 1714 den Nr. 2 tilhørende Ejendom her. Tillige havde han 2 Ejendomme i Hunetorp. Han døde 1720 $^{2}/_{5}$, og af Skiftet[1]) efter ham ses, at han havde en Broder Niels, som boede i Bergen, samt at Postmester Hans Jacobsen i Aalborg og Farver Jacob Christensen s. St. vare hans Søskende-Børn. Med sin Hustru *Marie Nielsdatter Børglum*, der var Datter

[1]) A. S. Nr. 31.

af Niels Poulsen til Overklit[1]), havde han 9 Børn, hvoraf kun 5 overlevede Faderen. Disse vare: Maren, døbt 1707, vist gift 1729 med Thomas Christensen Galskyt; Kirsten, døbt 1708; Margrete, døbt 1710; Johanne, døbt 1713, mulig gift 1729 med Anders Christensen Vrensted; Anders, døbt 1714.

4. *Christen Pedersen* (Krat), født ca. 1672, død 1717, gift med *Else Nielsdatter* (se Nr. 5), med hvem han vist havde 2 Børn, nemlig: Kirsten, gift 1746 med Søren Nielsen Haverslev fra Løkken, og Peder, døbt 1714 (se Nr. 10).
5. *Anders Christensen Hjortdal* (eller Hjortels), født ca. 1688, død 1733, gift 1718 med *Else Nielsdatter*, Enke efter Nr. 4.

   Af deres 4 Børn døde de 2 som spæde, de andre 2 vare: Anne, døbt 1725, og Maren, døbt 1726 (se Nr. 7). Anders Christensen boede formentlig i Gaarden Matr. Nr. 66 i Blokhus, og han ejede bl. a. 1 Gaard i Hunetorp, hvilken han 1727 kjøbte af Jørgen Finlasson Schott (se under Hune Sogn). Enken ejede i Aarene 1738—42 sammen med en Søren Nielsen Skuden Sct. Peder, $5^{1}/_{2}$ Læst drægtig [Rentek. Kopibog: Aalb. og Viborg St. 1742 $^{2}/_{6}$].
6. *Jens Svendsen Bonderup* var født 1683 og døde i Blokhus 1757. Han blev 1720 gift i Blokhus med *Maren Jensdatter*[2]), født ca. 1685, død 1754.

[1]) Se under Herredsfoged Knud Christensen.

[2]) Hun var Enke efter *Søren Laursen Kvorup*, begr. i Hune 1719 $^{9}/_{11}$, 46 Aar gl., med hvem hun ikke havde Børn. Søren Laursen drev maaske ogsaa Handel her, ihvert Fald ejede hans Bo $^{1}/_{3}$ af en Sandskude, som 1719 laa paa Løkkens

Ægteparret havde 4 Børn, nemlig: Søren, døbt 1720; (se Saltumgaard), Anne, døbt 1722, gift 1743 med Lauritz Thura, Sognepræst til Jelstrup-Lyngby[1]); Kirsten, døbt 1724, død 1725, og Svend, døbt 1726 (se Nr. 7). Jens Svendsen, der var Strandfoged, ejede ca. 1725 en stor Del Gods i Hvetbo Herred, bl. a. besad han en Tid lang Vestrupgaard med underliggende Gods, Saltumgaard med Gods samt en Del Strøgods. 1738 ejede han Skuden Ebenezer, $5^1/_2$ Læst drægtig. Saltumgaard overdrog han til sin ældste Søn og Forretningen i Blokhus til sin yngste. Da han og Hustru 1753 skiftede med deres Børn, opgjordes Boets Formue til 4,980 Rdl.[2])

7. *Svend Jensen Bondrup*, Søn af Nr. 6, var født 1726 og døde 1789. Han blev gift med *Maren Andersdatter Hjortels*, Datter af Nr. 5, født 1726, død 1790, men Ægteskabet var barnløst. Svend Bondrup var en meget anset og formuende Mand; han boede i Gaarden Matr. Nr. 67, hvis nuværende anselige Vaaningshus blev opført i hans Tid af hans Hustru, fortælles der. I en

Strand, og hvoraf Skudehandler Svend Thomsen Lund i Løkken ejede $^2/_3$. Søren Laursen var Selvejer og havde Pant i Saltumgaard for 400 Sldlr. Hans Søskende vare: Peder Laursen i Kvorup, Laurs Laursen, Ladefoged paa V. Kjelgaard i V. Han Herred, og Ane Lanrsdatter, gift med Christen Jensen i Bundgaard i Jetsmark [A. S. 28].

1) Hun døde i Tidsrummet 1751–53 og efterlod sig følgende 6 Børn: Ingeborg Marie, f. 1774, død paa Kjettrupgaard 1811; Mette Kirstine, f. ca. 1745; Jens, f. ca. 1747; Anna Katrine, f. ca. 1748; Lauritz, f. ca. 1750, og Mariane, f. ca. 1751, død i Blokhus 1781.

2) A. S. Nr. 206.

Præsteindberetning af 1773 i Anledning af Paaligning af Extraskat hedder det: »Sr. Svend Bondrup holder bestandig 2. Fartøjer til at handle paa Danmark og Norge med Landets Produkter og ellers en meget formuende Mand«, og i en anden Præsteindberetning af 1787 siges: »Hr. Svend Bondrup i Blokhus er en rig Mand og velgjørende mod Fattige«[1]).

Ægteparret satte sig et smukt Eftermæle gjennem den store Godgjørenhed, som de udviste mod Egnens Fattige, og om hvilken Befolkningen endnu ved at fortælle, skjønt mere end 100 Aar ere forløbne, siden den fandt Sted. Adskillige Slægtninge bleve optagne i Svend Bondrups Hus, saaledes flere af Laurids Thuras moderløse Børn og Søren Bondrups Søn Jens (se Nr. 8). At det var et rigt Hus synes at fremgaa af et Avertissement om Auktion over Dødsboets Løsøre[2]). Af Efterladenskaberne fremhæves en Del Guld, saavel forarbejdet som i Dukater; Terriner, Skaale og Kander af Sølv, komplet Sølv Kaffe- og Theservice samt Sølvskeer, Knapper og Mønter. Endvidere en Mængde Bohave, Gangklæder af Silke og Klæde, 2 smukke brune Hopper og andre Heste, gode Køer, flotte Vogne, Baade, Fiskeriredskaber og 2 velsejlende Brigger, hvoraf den ene hed »Charitas« og maalte $8^1/_2$ Læst[3]). Noget Skifte efter

1) Bispearkivet.

2) Jydske Eft. $^{50}/_{1790}$.

3) Med Enken efter Skudehandler Nr. 8 kom dette Fartøj til Kjettrupgaard, hvis Ejer havde Pakhus og Udskibning ved Grønhøj.

Ægteparret er ikke fundet blandt Aalborghus m. fl. Amters Skifteforretninger, saa der har sandsynligvis været Samfrændeskifte, og Skifteforretningen er da ikke bleven afleveret og er formodentlig senere gaaet til Grunde. Af »Jydske Eft.« 1790 $^{3}/_{12}$ og 1791 $^{18}/_{4}$ ses, at Skiftesamlinger afholdtes hos Jens Svendsen i Blokhus, og at dennes Svoger, Hans Boelund til Haurholm, repræsenterede Boet ved Terminsforretninger i Aalborg. Ægteparret ligger begravet under Korgulvet i Hune Kirke.

8. *Jens Svendsen Bondrup*, Søn af Søren Bondrup til Saltumgaard, var født 1760 og døde 1798. Han blev 1791 gift med *Anne Frøstrup* af Ugilt Degnebolig, f. 1770, død 1848 paa Kjettrupgaard (se derunder). Jens Bondrup overtog Svend Bondrups Forretning, men drev maaske nok allerede den Gang selv Handel i Blokhus, thi i Præsteindberetning af 1787 siges, at han da drev Handel. Han havde ingen Børn og synes at have været svagelig i flere Aar. Enken blev i Henhold til Testamente af 1793, kgl. konfirm. 1798, hensiddende i uskiftet Bo, men allerede Aaret efter Bondrups Død blev hun gift med Mathias Yde til Kjettrupgaard, der 1799 $^{28}/_{8}$ averterede Auktion over Ejendommen i Blokhus, i hvilken Anledning der anføres, at »Bygningerne er overmaade smuk og velbygget til Beboelse for en honet Familie og ellers med megen Bekostning indrettet til Handelsbrug [1]).

9. *Christen Nielsen Bondrup* var født ? og døde i N. Sundby 1790. Han blev 1740 gift i Blokhus med *Maren Christensdatter*, født 1712, død 1750, Datter af Skudehandler Nr. 2. Med hende havde han følgende Børn: Anna, f. 1741; Christen, f. 1742, død 1742; Christen, f. 1744, bosatte sig i Moss i Norge, og Maren, f. 1746, sindssvag.

1751 blev Christen Bondrup gift 2. Gang med *Ane Nielsdatter*, Datter af Niels Sørensen og Johanne . . . . paa Gjøl. Med hende havde han 8 Børn, nemlig: Johanne Marie, f. 1752, død 1756; Svend, f. 1754, var i Aarene 1775—77 paa Byfogedkontoret i Arendal, blev senere Fuldmægtig i Kjøbenhavns Skifteret og gift med Anne Kirstine Klingenberg; Kirsten, f. 1755; Johanne Marie, f. 1757, gift 1796 i Kjøbenhavn med Urtekræmer Niels Ølst; Helle Marie, f. 1759, død 1759; Niels, f. 1760, død 1761; Niels, f. 1763, død 1831, Brændevinsbrænder, Fiskeriudreder og Brandfoged i N. Sundby, gift med Birgitte Mølier; Christence, f. 1766.

Christen Bondrup, hvis Slægtskab med de ovenfor nævnte Skudehandlere af Navnet Bondrup ikke er oplyst, boede formentlig i den Gaard, der senere har tilhørt Familien Klitgaard (Matr. Nr. 68). Han flyttede herfra til Gjøl, hvor han boede 1775 og følgende Aar, og sidst boede han i N. Sundby, hvilken By hans Sønnesøn Christen (Nielsen) Bondrup, f. 1803, død 1888, Præst i Seerup, har betænkt med et Legat for Fattige.

10. *Peder Christensen* (Krat) var født 1714 og døde

[1]) »Jydske Eft.«

1771. Han var Søn af Nr. 4 og blev 1753 gift i Blokhus med *Maren Jensdatter Brøndlund*, født 1724, død 1770. Datter af Jens Larsen i Østergaard i V. Brønderslev Sogn og Hustru Maren Nielsdatter Brøndlund [1]). Ægteparret

---

[1]) Hendes Broder, *Jens Nielsen Brøndlund*, var 1723 Fuldmægtig hos Jørgen Bille og 1740 Forvalter paa Oxholm. Sidstnævnte Aar kjøbte han N. Elkjær i Tversted Sogn, hvilken Gaard hans Enke, Anne Margrete Ejlandt, solgte 1789. Jens Brøndlund, der døde 1778, havde ingen Børn, hvorfor hans Søsterbørn og nogle af hans Hustrus Slægtninge arvede deres ca. 20,000 Rdl. store Formue i Henhold til Testamente af 1773 $^{17}/_{9}$ [A. S. Nr. 617]. *Maren Nielsdatter Brøndlund* var født ca. 1704 og døde 1759. Hun blev første Gang gift 1723 med Jens Larsen i Østergaard, født 1790, død 1752, og 2. Gang 1753 med Christen Christensen, der ogsaa boede i Østergaard. Medens det sidste Ægteskab var barnløst, havde Maren Brøndlund, hvis Slægtskab med den i Vendsyssel meget udbredte Familie Brøndlund ikke er oplyst, følgende Børn i 1. Ægteskab:

1. Maren Brøndlund, f. 1724, gift med Peder Christensen i Blokhus.
2. Christen Brøndlund, f. 1727, død 1769, gift 1761 med Helene Winde af Saltum Præstegaard, f. 1732, død 1782 (En Datter: Birthe). Var 1762 Forpagter paa Linderumgaard, senere paa Kornumgaard.
3. Johanne Brøndlund, f. 1730, gift 1. Gang med Skudehandler Søren Baare i Løkken og 2. Gang 1765 med Svend Andersen Bondrup af Blokhus, som derefter boede i Løkken, men sidst i Blokhus (ingen Børn).
4. Maren Brøndlund, f. 1732, død 1804, gift 1. Gang med Degnen Jørgen Horne i Jetsmark og 2. Gang med Pastor H. A. Bondorff i Jetsmark (ingen Børn).
5. Ane Brøndlund, f. 1734, død 1765, gift 1761 med Degnen Jens Winde i Saltum (ingen Børn).
6. Lauritz Brøndlund, f. 1737, død 1776, gift med Gjertrud Sørensdatter, f. 1737, død 1776. Var 1762 hos Morbroderen paa N. Elkjær og boede 1776 i Volstrup i Vendsyssel (Børn: Birthe, f. 1774; Schack, f. 1768; Jens, f. 1770). [J. E. $^{34}/_{1813}$].
7. Niels Brøndlund, f. 1740, død i Blokhus 1764; var ugift Sømand og sejlede for sine Svogre.
8. Elisabeth Brøndlund, f. 1743, gift med Malermester Laurs Weise i Aalborg. $^{7}/_{11}$ 1775 døde i Aalborg Maler Laurids Frederik Weise, en fortræffelig Mester i sin Kunst. Han efterlod sig 5 fader- og moderløse Smaabørn [J. E. $^{45}/_{1775}$]. (Bl. Børnene: Jens Brøndlund Weise, Sognepræst i Harridslev — R—S., og Sophie Elisabeth Weise, gift i Jetsmark 1800 med Lars Møller af Arendal).

havde følgende Børn: Christen, født 1754; Jens, født 1756, gift 1798 med Maren Thestrup af Ingstrup Degnebolig [1]), Husmand i Blokhus; Anne Margrete, født 1757, død som Barn; Else Marie, født 1759; Anders, født 1760, død 1763; Niels, født 1762 og Anders, født 1764.

Peder Christensen drev Handel med 2 Skuder og var en Tid en meget velstaaende Mand; bl. Fadderne til hans Børn træffe vi Gleerup til Lundergaard, Hachild til Vestrupgaard, Jens Brøndlund til N. Elkjær, Mathiesen til Kjettrupgaard og flere »fornemme« Folk, men senere gik det tilbage for ham, og han døde efter Traditionen i Fattigdom. Heller ikke hans Børn formaaede at holde sig i det sociale Niveau, som de ved Fødselen kom ind i, de gik saa vidt vides alle over i Almuestanden. Til Peder Christensens Gaard, senere Matr. Nr. 66, der laa, hvor nu Larsens Badehotel ligger, hørte et Pulpitur i Hune Kirke (se derunder).

---

[1]) Se Lengnicks Genealogier: Thestrup, 2. Udg., hvori dog flere Fejl. Efterkommerne have Adgang til nogle Legater.

Gaarden tilhørte 1771 Birkelse, og Skiftet efter Peder Krat og Hustru foretoges af Husbonden. [Jydske Eft. 1771 4, 17, 45].

11. *Svend Andersen Bondrup*, gift 1765 med Johanne Brøndlund, boede først i Løkken, men senere i Blokhus, hvor han døde $^{31}/_{5}$ 1773, 45 Aar gl.

De senere Skudehandlere i Blokhus have været: *Mogens Brix* fra 1800 til 1831, hans Søn *Baltzer Brix* fra 1831 til 1836 og Svigersøn *J. C. B. Klitgaard* fra 1826 til 1866. Endvidere *Severin Hasselbalch*, der 1836 overtog Baltzer Brix' Forretning, som ophævedes 1844, og *N. B. Klitgaard*, der 1866 overtog sin Fader J. C. B. Klitgaards Forretning [1]). Om Handelsmand *Niels Møller*, som med Hustru — *Birthe Jørgensdatter* — og Børn kom fra Christianssand 1814 og bosatte sig i Pirupshvarre, har drevet Skudehandel er ubekjendt; han flyttede 1829 til N. Sundby.

---

[1]) Om Familierne Brix og Klitgaard, se C. Klitgaard: Stambog for Familien Brix, og om Hasselbalch se A. H. Nielsen: Stamb. over Familien Hasselbalch.

VI.

STRANDEN.

Hvetbo Herreds Strand har en Udstrækning af henimod 4 Mil, og saavel den som de yderste Klitter, de saakaldte Havbakker, tilhører Staten, der ogsaa er Ejer af Forstrandsretten, hvilken ingen Sinde synes at have været i Adelens Eje, saaledes som Tilfældet var, hvor Hovedgaardes Jorder gik ud til Havet.

Selve Stranden bestaar af en jævn, fast Flade af fintkornet Sand, hvori kun findes ganske faa Sten; den er ca. 180 Alen bred og blottet for Plantevæxt, hvorfor det øverste af Solen tørrede Sandlag flyver hid og did som Sne, eftersom Vinden blæser; men det kan anses for sandsynligt, at den om nogle Aar vil faa et temmelig forandret Udseende, idet de smaa Rullesten, der giver Han Herredernes Strand sit Præg, efterhaanden af Strømmen føres længere mod Nord. Denne Flytning af Stenene foregaar vel langsomt, men i Løbet af de sidste 50 Aar ere de dog komne et godt Stykke frem og have naaet Hvetbo Herreds sydligste Del.

Paa de gamle Kort findes Stranden afsat som offentlig Landevej paa Strækningen Løkken—Slette-

strand, og den var fra Arilds Tid meget benyttet, idet den jo var meget lettere at befare end Fortidens Hulveje. Af Aviser fra det 19. Aarhundredes første Halvdel ses, at Stranden da var »Kongevej« i Ordets bogstavelige Betydning [1]; men ogsaa efter 1850 var den af stor Vigtighed for Forbindelsen mellem Vendsyssel og Thy, og fra 1844—1866 var der i Blokhus Befordringsstation paa Routen Hjøring — Thisted.

Til at have Opsyn med Stranden og tage Vare paa det Gods, der inddriver paa den, er der ansat Strandfogder, som hver have sit Stykke at passe. Hvetbo Herred er saaledes inddelt i 4 Distrikter, nemlig *Grønhøj* Distrikt, der gaar fra Nybæk til

[1] I Sommeren 1826 kom Frederik 6. ad denne Vej fra Løkken til Blokhus og fortsatte Rejsen videre til Tranum og Slettestrand; 1830 berejste han Strækningen sammen med sin Svigersøn (Fr. 7.), og 1831 $^{24}/_{7}$ drog Prins Christian Frederik (Chr. 8.) fra Børglum Kloster til Løkken, hvor han besaa Resterne af Kystbatteriet fra Krigen 1807—14 og foretog nogle Jordbundsundersøgelser ved Fureby Bæk. Derefter rejste han videre til Blokhus og Thorupstrand. Paa Rejsen til Børglum gjorde han en Afstikker til Vildmosen, hvor han besaa Sandelsbjerg, Saltkilden ved Toftegaard og Østersbankerne paa denne Gaards Mark; forøvrigt gjæstede han 1842 de samme Steder og besaa da særlig Saltkilden ved Toftegaard, hvor der da tænktes anlagt et Saltværk. Paa slige Rejser bleve de fyrstlige Personer eskorterede fra Herred til Herred af de lokale Embedsmænd og andre Honoratiores til Hest [Aalborg Stiftstid. Nr. 99, 1830, Nr. 116 o. fl. 1831, Nr. 140—142, 1842]. Af andre notable Rejsende kan nævnes Professor Holger Jacobæus, der 9. Avgust 1692 sammen med sin Svoger Johan Adolf Bornemann drog »fra Aalborg ind i Vendsyssel, fire Milevejs til Vesterhavet, ikke langt fra Børglum. Fik Middagsmad ved *Blokkusene* ved Stranden«. [Suhms nye Saml. III, 186].

Ilbæk (ved Ørnbjærg), *Pirupshvarre* Distrikt, der gaar fra Ilbæk til Pirupshvarre Bæk, *Blokhus* Distrikt, som naar fra Pirupshvarre til Kogens Rende ($^{1}/_{2}$ Mil syd for Blokhus) og *Rødhus* Distrikt, som gaar fra Blokhus Distrikts sydlige Ende indtil Øster Han Herreds Grænse [1]. Blokhus og Pirupshvarre Distrikter have dog flere Gange været underlagte Strandfogdens over det førstnævnte.

Foruden at tage Vare paa det inddrevne Gods og paase, at uvedkommende ikke overløb den kongelige Strand eller befattede sig med Skibe og Vrag, var det i ældre Tid ogsaa Strandfogdernes Pligt at efterse, *at* ingen beskadigede Plantevæxten i Klitten ved at slaa eller oprykke Klittag, Ris o. s. v., *at* der ingen Krybskytte gik, og *at* ingen Forprangere eller andre foretog Udskibning uden nøjagtigt Pas [2]. Den Gang som nu synes Strandfogderne særlig at have haft Vanskelighed ved at forhindre, at Folk stjal af det inddrevne Gods; den offentlige Mening henregnede ikke Tilegnelse af ilanddrevne Ting til Tyveri, men nærmere som en mild Form af ulovlig Omgang med Hittegods, og det gik da ligesom med Smugleri; baade høje og lave befattede sig dermed og vare lige gode for det [3]. Vi se da

[1] Af Tingb. 1681 $^{19}/_{3}$ ses, at Stranden syd for Kværnbæk da inddeltes paa følgende Maade: Kværnbæk—Blokhuset, Blokhuset—Kougens Rende, Kougens Rende—Rødhus Bæk og Rødhus Bæk—Tranum Hvarre; i Tingb. 1732 $^{7}/_{1}$ omtales Kjettrup, Ejersted og Blokhus Distrikter.

[2] Tgb. 1651 $^{15}/_{3}$.

[3] Man mindes Skolelærer Mortensens Udtalelser i Goldschmidts Fortælling »Ekkoet«; men Goldschmidts Skildring er dog en Del overdreven, naar han lader Mortensen sige, at der kun findes 2 i saa Henseende helt retfærdige paa Egnen,

ogsaa, at Strandfogderne 1631 beklagede sig over, at det inddrevne Vrag forhuggedes, hvorfor der blev nedlagt Forbud imod, at nogen kom paa Stranden med Øxer enten ved Dag eller Nat [1]), men i Almindelighed virkede saadanne Forbud ikke. I Tingbogen 1685 $^{21}/_{3}$ omhandles en Sag, der var opkommen mellem Helmich Galskyt til Kornumgaard og Strandfogden Lars Jensen i Blokhus. Galskyts Karl var kommen kjørende ad Stranden med noget Gods — sagtens Tømmer — som tilhørte hans Husbond. Han mødte da Strandfogden, der antog at Godset var stjaalet paa Stranden, hvorfor han tog Tømmen fra Karlen og sagde, at han skulde følge med ham. Da Lars Jensen havde en Øxe i Haanden, var der intet andet at gjøre for Karlen end at adlyde, saa meget mere som Strandfogden sagde, at gjorde han Karlen hans Ret, kløvede han hans Hoved. Strandfogden tog Hestene, Vognen og Godset i sin Varetægt indtil den paafølgende Dag, hvorover Galskyt naturligvis følte sig krænket, og for at faa Galskyt til at frafalde Tiltale for den

---

nemlig Degnen i Saltum og Præsten i Ingstrup, medens alle de øvrige »Bjergere og Forbjergere, Strandfogder og Baadsmandskab og de andre Strandtyve og Kjøbmænd og Strandingskommissionærer og Gaardmænd og Husmænd og Fiskere og deres Hælere og Medvidere« vare hjemfaldne til Profeternes Fordømmelse. Forøvrigt vakte Goldschmidts Skildring, der dog for alle Personers Vedkommende er opdigtet, en saadan Misstemning mod ham, at han blev truet med korporlig Revselse. Faktisk er det, at der indtil henimod 1850 gik store Misbrug i Svang ved Strandinger, se saaledes Aalb. Stiftstid. Nr. 34, 35 og 48 m. fl. for 1836 og samme Blad Nr. 75, 80, 95, 100, 152 og 160 m. fl. for 1840.

[1]) Tgb. 1631 $^{19}/_{11}$.

ham tilføjede Overlast, maatte Lars Jensen indgaa paa at betale ham 10 Slettedaler og 1000 Flynder samt love ikke oftere at forurette Galskyt eller hans Tjenere.

Af de i Tingbøgerne indførte Vurderinger over Vraggods fremgaar det, at Mængden af det inddrevne sædvanligvis var ringe og aldeles ikke at sammenligne med Nutidens Forhold paa dette Omraade; den stærkt udviklede Dampskibsfart har medført, at der gaar en stor Del Dækslast over Bord, medens det i ældre Tid navnlig var større Haveri eller totalt Forlis, der gav Strandfogderne noget at bestille [1]).

Indtil ca. 1800 blev Forstrandsretten bortforpagtet ved offentlig Avktion for et Tidsrum af 3 Aar ad Gangen; efter ca. Aar 1800 lader Staten det inddrevne bortsælge ved Auktioner [2]).

Lig, som inddrev paa Stranden, bleve vist indtil 1770—80 i Almindelighed begravede i Klitten i Nærheden af det Sted, hvor de vare fundne. Som of-

---

[1]) I et 24 Mands Vidne af 1642 $^{5}/_{3}$ siges: »at hvad Vrag kan være anlangende, som her for Landet kan indstrande, da kommer her ikke uden aleneste nogen raadden Knub og gammel Savstok«. Knub betyder et uhandeligt Stykke Træ, altsaa Vragstykke.

[2]) I det 17. Aarhundrede havde Ritmester Adam Andreas Fos til Dalum i længere Tid Forpagtningen af den kongelige Strand i Vestervig og Ørum Amter samt i Aalborghus Amt fra Thy til Tværsted og fra Raabjerg til Mariager Fjord samt endelig Stranden i Tværsted, Raabjerg og Skagen samt paa Læsø. 1685 $^{22}/_{4}$ tog han sin Svoger Tage Høg til Frøslevgaard i Kompagni, og de tog antog Frands Andersen Vogt til at have Opsyn med Strandfogderne og lignende. [Tgb. 1685 $^{3}/_{10}$]. Om Fos og Vogt se I. S. IX, 243 ff.

test ere saadanne Lig jo saa medtagne af at ligge i Vandet, at deres Identitet ikke lader sig fastslaa, og da en »kristelig« Begravelse altid er forbunden med nogen Udgift — hvilken nu afholdes af Fattigvæsenet —, gjorde man kort Proces med Ligene; man gravede et Hul i Sandet og lagde dem deri, hvorefter Hullet atter tildækkedes. Der haves dog enkelte Exempler paa, at inddrevne Lig ere blevne jordede paa Kirkegaardene, men vist stedse Lig, der vare gjenkjendte [1]. I Hune Sogn jordes de ilanddrevne Lig langs Kirkegaardsdigets vestre Side, men maaske har man dog her jordet dem i Klitten ogsaa efter Aar 1780, i hvert Fald inddrev der 1807 $^{6}/_{12}$ fire Lig, som ikke af Kirkebogen ses at være blevne begravede paa Kirkegaarden, og endnu 1831 vides inddrevne Lig at være blevne begravede i Klitten ved Skagen [2].

Medens i ældre Tid Rav [3]) og Marsvin, Delfiner

[1]) 1713 begravedes i Saltum 3 »Dødninger«, og 1715 jordedes i Hune »to Dødninger af Palæmons Skiberum». 1781 jordedes s. Sted Stephen Svendsen Harregaard af Lønstrup, som fandtes død ved Havet, og 1782 ligeledes Anders Christensen Krog fra Klitmøller, som omkom ved Forlis ved Holmen (Hanstholm) og inddrev paa Pirupshvarre Strand [Kbg.]

[2]) Aalb. Stiftstid. 1831 Nr. 112. Af Saltum Kirkebog 1676 ses, at der, naar et Lig var gjenkjendt, blev optaget et Slags Forhør, forinden Begravelsen fandt Sted. Husbonden blev adspurgt, om han havde noget at sige, Synsmanden paaraabt, om han havde synet, og den tilstedeværende Almue adspurgt om den afdødes Omgængelse og Forhold etc.

[3]) I Chorogr. stat. Beskrivelse over Danmark for ca. 1737 [Ny kgl. Saml. i 4, 646, Tom. III] fortælles om Hvetbo Herred, at »undertiden kan i Rimfrost samles noget smaat Rav ved Havet« og i Olavius: »Beskr. over Skagen« fra 1787 siges S. 283, at det Rav, der udføres fra Skagen, findes ikke der i Egnen, men ved Kjul og Blokhus og længere vest paa.

og andre Hvalarter henregnedes til Vrag, tilfalder saadant nu Finderen. Vraggodset bestaar overvejende af forskjellige Slags Tømmer; 1786 inddrev der dog en stor Del Vin, efter at der i Oktober Maaned var sket saa mange Forlis, at Kysten forestillede »en sørgelig Skueplads, opfyldt med Vrag og Lig«, som Jydske Efterretninger Nr. 43 fortæller; 1827 kom der en stor Del Tran i Land, og 1864 var Stranden en Dag overstrøet med Tælle. 1807 forefaldt der en Tildragelse, som endnu kan sætte Kystboernes Sind i Bevægelse ved Tanken om al den Rigdom, Havet paa en Gang sendte ind paa Stranden [1]).

Den 5. December 1807 rasede der en hæftig Storm over Nordsøen, og for de Skibe, der skulde ad Østersøen til, var Stormen særlig farlig, fordi Fyrene paa den norske Kyst vare blevne slukkede, da Krigen med England begyndte. Blandt disse Skibe var »William« af London paa Rejse fra Hjemlandet til Reval med en Ladning Stykgods, navnlig Manufakturvarer, og om Natten kom det for nær under Jyllands Kyst og forliste ud for Blokhus. Hvorledes Katastrofen foregik, skjultes af Vinternattens Mørke, og ingen af Mandskabet overlevede den, saa man af dem kunde faa Besked; men den 6. December var Stranden saavel mellem Pirupshvarre og Rødhus som ogsaa Tranum Strand overstrøet med ilanddrevne Sager, dels pakket i Kasser og dels løst Gods. Strandfogderne fik nu travlt med at bjærge det inddrevne, men Mængden

[1]) Se J. E. $^{2}/_{1808}$, $^{38}/_{1808}$, $^{103}/_{1808}$.

var for stor til, at der kunde føres nogen Kontrol, og ikke alene Klitboerne, men ogsaa Folk længere inde fra Landet søgte i de lange mørke Nætter ned til Stranden for at »malke den blaa Ko«, og der skal være bleven stjaalet ganske enormt, saavel her som i Han Herred. Bagefter rejste Jødekræmere rundt og opkjøbte de bedre Ting, bl. a. Kniplinger, som en Del af Klitboerne havde anvendt til Pynt omkring deres Mælkehylder. Der fortælles, at Auktionskataloget fra Tranum Strand forsvandt paa en eller anden Maade, saa at hvem, der vilde, kunde undlade at betale; om dette er rigtigt skal lades usagt, men Kataloget har ikke været at finde i den Del af Han Herredernes Arkiv, der er afleveret til Provinsarkivet i Viborg. Derimod findes Kataloget fra Hvetbo Herred, og det ses deraf, at der ved Auktionen, som blev afholdt i Dagene 30. Maj—1. Juni 1808, blev solgt for 36,638 Rdl., altsaa = godt 117,200 Kroner. Af »Jydske Efterretninger« $^{103}/_{1808}$ ses, at Kaptajnen hed Rahlf Robson, og at Vraget af Skibet inddrev paa Tranum Strand, medens 4 Lig og 1 Baad drev i Land paa Blokhus Strand, hvor der ogsaa inddrev en Del Skibspapirer og Penge, bl. a. 15 engelske Pund (£)[1]. Fra denne Stranding, der i daglig Tale kaldes »Sirtsskibet«, skal der ved Rødhus være ilanddrevet Liget af en Dame med et lille Barn indhyllet i en Del Shawler. Et Par Husmandsfolk fra Attrup fandt Ligene og tog Shawlerne og et Gulduhr med Kjæde, hvorefter de nedgravede Ligene i Klitten, men nogen Tid efter blæste Sandet bort, og nogle Hyrdedrenge

[1]) Auktionskataloget.

fandt Resterne af de begravede. En Version siger, at Husmandskonen, der havde plyndret Ligene, fik Samvittighedsnag og meldte sig til Øvrigheden[1]). Om der iøvrigt er noget sandt i Historien, skal lades usagt; der fortælles jo saa mange lignende Historier ved Havsiden.

Af den af Amtet udstedte Ejerindkaldelse[2]) ses, at der paa *Hvetbo* Herreds Strand var inddrevet følgende Ting: 696 hele Stkr. og 83 Stumper Kramlærred, 377 Stkr. Muselin, 2 Stkr. Klæde, 11 Stkr. Casimir, 118 hele Stkr. og 54 Stumper Sirts og Kattun, 14 Stkr. Nankin, 1 Stk. Manchester, 44 Stkr. engelsk Læder, 507 Stk. Silke- og Madras Kastetørklæder, 35 Stkr. Pique, 57 Lpd. Indigo, 2 engelske Flag, 1 Foust. fransk Brændevin, 1 Slump Rom m. m. og paa *Tranum* Strand inddrev: 1 Pakke Casimir, 1 Kasse hvidt Atlask og kulørte Tafter, 1 Sælskindskuffert indeholdende sort Tyll og sorte Kniplinger, 1 Kasse trykt Pique, 1 Kasse Silketørklæder, 1 Kasse trykt Sirts, 1 Kasse Tyll og Tylls Kniplinger, 1 Kasse engelsk Sennop, 6 Kasser hvidt Bomuldstøj, endvidere løst nogle Stkr. Casimir, en Del Cambridge, Muselin, Nankin, Damecasimir, Shawlstøj, 44 Fade Cognac og 6 Fade Jamaica Rom m. m. I Blokhus bleve Manufakturvarerne opskyllede i Bækken og efter at de vare tørrede oplagrede i de Stuer, hvor Herredskontoret senere havde Lokale. Ved Auktionen var der Kjøbere lang Vejs fra.

Da Strandinger i ældre Tid spillede saa stor en

[1]) Jvf. Goldschmidts Dagbog fra en Rejse, S. 94.
[2]) J. E. $^{103}/_{1808}$.

Rolle for Kystboerne, og da de største Strandinger i Kystegnene betragtes som Mærkepæle i Henseende til Tidsangivelse, f. Expl. »Aaret efter Jakob Kjelland«, »det Aar Engelskmanden sank« o. s. v, kan det antagelig for Kystboerne have sin Interesse at anføre nogle Data om de forskjellige Strandinger, saavidt Efterretninger derom ere fundne. Herom henvises til Tillæg I. [1])

1852 oprettedes der i Blokhus en med Baad og Raketapparat forsynet *Redningsstation,* hvorunder hører den i 1889 oprettede Baadstation i Rødhus. I den forløbne Aarrække er der af Stationen i Blokhus reddet 100 Mennesker, hvoraf kun 1 med Raketapparaterne.

Før Stationen blev oprettet, bleve Redningsforsøg udførte med de store Fladbaade, der brugtes til Dybsvaadsfiskeriet eller til Skibning, og under et Forsøg paa at frelse Besætningen fra Kuffen »Hendrikka Kathrina« skete 1845 $^{16}/_{12}$ det Uheld, at Fladbaaden kæntrede og 7 af Bjærgerne omkom. Endvidere ramtes Fiskerbefolkningen her 1856 $^{20}/_{12}$ af en lignende Ulykke, idet Redningsbaaden under Ilandroning fra en Øvelsestur kæntrede paa Revlen, og 5 Mand af Besætningen druknede.

---

[1]) I Forbindelse med hvad, der er anført foran Side 185 Anm. 3, fortjener maaske at bemærkes, at der 1619 $^{26}/_{10}$ udgik aabent Brev om, at Bønderne i Vendsyssel og paa Læsø ikke maatte tænde Blus paa Stranden om Natten, da det vildledede de Søfarende, — hvilket vel ogsaa var Hensigten [se Secher: Corp. const. Daniæ, III 539].

VII.

FORVALTNING OG RETSPLEJE.

Om Kongens Forvaltning af Hvetbo Herred i Middelalderen tie Kilderne, dog maa det formodes, at Kongen her som i andre Herreder har haft sin Ombudsmand, som har besørget Opkrævning af Skatter og Afgifter, Inddrivelse af Bøder til Kongen og forvaltet Krongodset m. m. [1]). Hvorvidt denne Ombudsmand senere er bleven Lænsmand for Herredet alene, eller om dette er blevet slaaet sammen med flere Herreder til et større Læn, kan heller ikke oplyses før henimod Tiden 1500. Vi vide, at Herredet ikke laa til noget Slot 1471 [2]), og 1507 var det vist tilligemed det øvrige Vendsyssel og Han Herrederne forlænet til Hr. Jep Aabo og Villads Tolder paa Skagen [3]), men fra 1516 af laa det i hvert Fald under *Aalborghus* tilligemed Kjær Herred og flere Herreder syd for Limfjorden [4]).

---

[1]) Efter Valdemars Jordebog for 1231 var Kongens Indtægt af Herredet »Hwet« 15 ℛ. Til Krongodset hørte da Ulvskoven og maaske Ulvholm i Hune Sogn.

[2]) D. M. 4, II, 146.

[3]) D. M. 4, II, 156.

[4]) Erslev: Len og Lensmænd 1513—1596, Side 50.

Naar det i Følge Blochs »Stiftamtmænd og Amtmænd 1660—1848«, Side 92 synes, som om Hvetbo Herred 1660 var udgaaet fra Aalborghus Læn og var blevet delt mellem Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter, er dette vist en Fejltagelse; der er ikke ved de i Rigsarkivet saavel som i Provinsarkivet i Viborg foretagne Undersøgelser fundet noget, som bekræfter en saadan Antagelse, saa det maa formodes, at Herredet ogsaa efter 1660 laa under Aalborghus Amt. Noget andet er, at Kronens Gods i Herredet hørte ind under forskjellige Læn, saaledes som jo ogsaa Adelens Gods hørte under forskjellige Herregaarde. En stor Del af Krongodset laa under Aalborghus, og det øvrige dels under Børglum Kloster, Aastrup og Sejlstrup; bl. a. henlagdes det Gods, der i den katolske Tid ejedes af Økloster, senere under Sejlstrup Læn. Ogsaa var en Del af Krongodset her Tid til anden forlænet til private, saaledes fik Rigens Admiral, Peder Munk, 1573 21/5 Lænsbrev paa Aassenbæk eg Lerbæk Broer med det Brokorn, som svaredes dertil af Beboerne i Hvetbo Herred[1]; 1582 14/3 fik Befalingsmand paa Holmen, Laurids Kruse, Lænsbrev paa 18 Gaarde uden at svare Afgift deraf[2], 1593 30/6 fik fornævnte Peder Munk dette Gods mod Afgift, og 1597 inddroges det under Aalborghus[3]. Endvidere fik Fru Ingeborg Skeel til Vorgaard († 1604) en hel Del Gods til Læn for Livstid[4], ligesom ogsaa en Del

[1]) K. B.

[2]) K. B.

[3]) Erslev: Danmarks Leen og Leensmænd 1513—1596, S. 73 og 136.

[4]) A. 1604, Jordebogen.

nu og da blev udlagt til forskjellige som midlertidig Dækning for Kronens Gjæld. 1714 blev Amtmandsskabet over de forenede Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter samlet med Aalborghus Amt under Benævnelsen Aalborghus med flere Amter, og herunder hørte Herredet saa til 1793 4/9, da det ved Oprettelsen af Hjøring Amt kom under dette[1]).

I det 16. og 17. Aarhundrede — indtil Enevoldsmagtens Indførelse — var det Lænsmandens Opgave at indkassere Kongens Indtægter, bortfæste Krongodset og føre Tilsyn med Retsplejen; han ansatte Herredsfogderne og Tingskriverne[2]) og avtoriserede Tingbøgerne eller Retsprotokollerne til Brug for disse. Hvert Aar toges en ny Bog i Brug, og den gamle nedlagdes i Lænets Arkiv, hvorfra Udskrifter af Bøgerne skulde leveres af Lænsmanden, som til Assistance havde en Fuldmægtig, der kaldtes Slotsskriveren eller Skriveren[3]). Denne førte Lænets Regnskaber og udførte i mange Henseender Lænsmandens Forretninger, dog selvfølgelig paa dennes Ansvar, skjønt Skriveren ved Regnskabslænene ogsaa udnævntes af Kronen, og Kvitteringer for Indbetalinger til Kronen ofte udstedtes direkte til Skriveren[4]). Efter Enevoldsmagtens Indførelse gik Slotsskriveren, som tidligere i Reglen ogsaa havde haft den Bestilling at lægge Kronens Bønder

[1]) Se Bloch: Stiftamtmænd og Amtmænd 1660—1848, S. 92.

[2]) W. Christensen: Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede, S. 250.

[3]) Om Lænsmænd og Slotsskrivere paa Aalborghus se Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg.

[4]) Se Heises Anmeldelse af Erslevs Skrifter om Danmarks Lensvæsen i Hist. Tidsskr. 5, II, 442, Anm. 2.

i Læg, hvori den Rige skulde hjælpe den Fattige til at udrede den Læget paalagte Skattesum, over til at blive Amtsforvalter og tog nu Regnskabsvæsenet med sig. Endvidere havde Lænsmanden til sin Bistand en Ridefoged, der navnlig havde det Hverv at repræsentere Lænsmanden ude omkring i Lænet, saaledes paa Tinge, ved Skifter o. fl. Lejligheder, og endelig fandtes der i hvert Herred en af Lænsmanden beskikket Delefoged, hvis Opgave det var at holde Øje med, at Lænets Fæstebønder efterkom deres Pligter eller i modsat Fald at rejse Tiltale mod dem for Forsømmelserne. Medens Ridefogderne ofte hørte til den lavere Adel eller Selvejerstanden, udtoges Delefogderne — som det synes — blandt de mest formaaende af Egnens Fæstere, og som Vederlag for deres Bestilling fik de hel eller delvis Fritagelse for Landgilde af deres iboede Gaard, hvis den hørte til Kronen, og i modsat Fald anden Godtgjørelse. Som ovenfor nævnt var det en af Ridefogdernes Bestillinger at repræsentere Lænsmanden ved Skifteforretninger omkring i Lænet. Det maa her erindres, at Skiftevæsenet i ældre Tid var ordnet paa en ganske anden Maade end nu, da Herredsfogderne tillige ere Skifteforvaltere. Før »Danske Lov« — i 16. og 17. Aarhundrede — skiftede mange Personer med Samfrænder, men senere krævedes hertil kongelig Bevilling, og Selvskifte blev derved noget indskrænket. Skifter efter gejstlige Personer, hvortil henregnedes Præster, Degne og Skoleholdere samt Enker efter saadanne foretoges paa Landet af Provsten og 2 Præster, Skifter efter Selvejere af Stiftamtmanden og efter Fæstere af deres respektive Herskaber, hvilken Ord-

ning vedvarede til lidt hen i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Men, at det ikke altid gik efter de gjældende Bestemmelser, se vi af en Skrivelse, som Ridefogden over Aalborghus Læn, Mads Rasmussen, udsendte den 27. Septbr. 1663, og som blev tinglæst ved Hvetbo Herredsting $^{3}/_{10}$ s. A. Skrivelsen indeholder, at da Ridefogden erfarer, at der sker stor Ulykkelighed med Skifter i Hvetbo Herred, »og megen Vidtløftighed derover foraarsages med Enker og faderløse Børn efter Husbondens dødelige Afgang«, hvilket Ridefogden i Længden vilde komme til at svare til, og da en Del af Herredsfogderne og Delefogderne have understaaet sig i uden Ordre at foretage Skifte, forbydes det herved, at nogen befatter sig med Skifter, naar nogen er død, førend Ridefogden har faaet Underretning derom, saa han selv eller Fuldmægtig kan være til Stede [1]. Medens de af Stiftamtmanden eller hans Fuldmægtig foretagne Skifter ere ret velbevarede for Aalborghus m. fl. Amter fra Tiden omkring Aar 1700 til 1815, hvilket ogsaa er Tilfældet med de gejstlige Skifter, savnes desværre Skifteprotokoller for Bøndergodsets Vedkommende for Tiden indtil henimod Aar 1800, fra hvilket Tidspunkt der findes en enkelt Skifteprotokol for Lundergaards Gods, og ligeledes savnes Skifteforretningerne fra Samfrændeskifter, hvilke antagelig — ligesom de til vor Tid opbevarede Skifter — vilde kunne have givet gode Bidrag til Belysning af saavel personelle som kulturelle Forhold i Herredet.

Da Svend Estridsen 1065 delte Nørrejylland, der

[1]) Tgb.

indtil da kun bestod af et Stift, i fire Stifter, kom Hvetbo Herred selvfølgelig til at høre til Vendelbo eller Børglum Stift, der omfattede Vendsyssel og Thy; senere forandredes Stiftets Navn til Aalborg Stift, efter at Bispen af Vendsyssel 1554 havde faaet Residens i denne By.

De katolske Biskopper vare jo ret uafhængige af Kongemagten, og som Følge deraf hørte Strid mellem Konge og Bisp ingenlunde til Sjældenheder. At komme nærmere ind paa Skildringen af Vendelbo-Bispernes Forhold over for Kongerne ligger uden for denne Bogs Plan, men naar de gejstlige og verdslige Fyrster stødte sammen, gik det ikke altid hen uden Følger for Menigmand, og saaledes førte Stridigheder mellem Kongen og Børglum-Bisperne gjentagne Gange til, at Stiftet kom under Band eller endog under Interdikt.

Om den berygtede Bisp Tyge, der beklædte Bispeembedet her fra ca. 1326 til 1330, da Kong Christoffer II lod ham fængsle, hvilket medførte et syvaarigt Interdikt for hele Riget, fortælles i den af Kongen affattede Klage mange slemme Ting, saasom at han havde udplyndret strandede Søfolk, havde frataget Klostrene forskjelligt Gods, havde udøvet Vold mod Munkene i Børglum og Vestervig Klostre og meget andet. Præsten i Saltum, Hr. Olaf, havde han frataget et helt Aars Indtægt, og Præsten i Jetsmark havde han jaget bort [1]).

Efter Reformationen blev Bispernes Myndighed betydelig indskrænket; de bleve nu Embedsmand under Kronen, og da denne havde sat sig i Be-

[1]) Suhms Danmarks Historie XII, 207 ff.

siddelse af den katolske Kirkes Gods, blev det ogsaa Kronen, der fremtidig lønnede Bisperne, hvilket skete paa den Maade, at der tillagdes dem visse Oppebørsler. Saaledes fik Bispen over Aalborg Stift ved Anordning af 1558 $^{1}/_{11}$ bl. a. tillagt Kongetienden af Korn og Lam i Hvetbo Herred samt Gæsteripenge af Herredets Præster til et Beløb af 24 Mark [1]). Heri skete der dog i den følgende Tid et Par Forandringer, idet Bispen i Stedet for Kongetienden af det da af Sand ødelagte Kjettrup Sogn 1573 fik kongelig Bevilling til at oppebære 4 Td. Rug og 12 Td. Byg af Aalborghus, og 1575 fik han Kongetienden af Tømmerby Sogn i V. Han Herred, 4 Td. Rug og 16 Td. Byg, som Vederlag for Kongetienden af det nedlagte Kjettrup Sogn [2]). Ligeledes var Hune Sogn ved denne Tid ødelagt af Sand, og i Stedet for Kongetienden af dette Sogn fik Bispen 1582 $^{14}/_{10}$ samme Tiende af Ø. Brønderslev Sogn [3]).

Som Mellemled mellem Biskop og Præsterne stod *Provsterne*, hvoraf der i Reglen var en for hvert Herred, og han fungerede tillige som Sognepræst i et af Herredets Kald. Hvetbo Herred [4]) har dog kun indtil 1812 udgjort et selvstændigt Provsti, idet det da indgik i *Amtsprovstiet* for Aalborg Kjøbstad, Kjær, Jerslev, Hvetbo og Ø. Han Herreder. Ved Reskript af 1817 $^{11}/_{6}$ blev dette Amtsprovsti delt saaledes fra $^{1}/_{7}$ s. A., at Jerslev, Hvetbo og Ø. Han Herreder skulde udgjøre et Provsti, og ved kgl.

[1]) K. B.
[2]) a. St.
[3]) a. St.
[4]) Hertil hørte i gejstlig Henseende Gjøl Sogn.

Resol. af 1824 $^{10}/_{4}$ blev Jerslev Herred henlagt til Børglum Herred, hvorefter Hvetbo Herred sammenlagdes med Øster og Vester Han Herrederne. Denne Ordning vedvarede indtil 1858, da Reskr af $^{30}/_{10}$ bestemte, at Han Herrederne skulde udgjøre et Provsti, og Hvetbo Herred forenes med Børglum Herred til et Provsti, og dette Forhold bestaar endnu.

Provsterne over Hvetbo Herred efter Reformationerne ere følgende:

1. 1537?—1554 Mads Christensen, Præst i Jetsmark [1]).
2. 1554—1565 Niels Mørk, Præst i Ingstrup.
3. 1565—1573? Christen Jensen Krabbe, Præst i Saltum.
4. 1573—1598 Jørgen Jensen Vejle, Præst i Ingstrup.
5. 1598—1610? Hans Nielsen Aalborg, Præst i Saltum [2]).
6. 1610?—1622 Anders Jensen Bredkjær, Præst i Jetsmark.
7. 1622—1640 Søren Christensen Bhie, Præst i Ingstrup.
8. 1640?—1650 Niels Nielsen Aalborg, Præst i Jetsmark.
9. 1650—1652 ?
10. 1652—1660 Ludvig Joensen, Præst i Ingstrup.
11. 1660—1676 Hans Lukassen Paludan, Præst i Jetsmark.

[1]) Synes at have været Provst, idet han i Indberetning af 1553 angaaende Degnebol afgiver Erklæring for hele Herredet.

[2]) Mødte 1610 ved Prins Christians Hyldning for Provsten Anders Jensen, Jetsmark [Kirkehist. Saml. 5, II, 546].

12. 1677—1709 Jakob Ottesen, Præst i Ingstrup.
13. 1709—1715 Niels Larsen Winde, Præst paa Gjøl.
14. 1715—1735 Jens Godsen, Præst i Ingstrup.
15. 1735—1741 Hans Nielsen Winde, Præst i Saltum.
16. 1741—1743 Anders Pedersen Thorning, Præst paa Gjøl.
17. 1743—1767 Vilhelm Frederik Bondorff, Præst i Jetsmark.
18. 1767—1786 Peder Jungersen, Præst paa Gjøl.
19. 1786—1807 Peder Hostrup Worm, Præst i Ingstrup.
20. 1807—1812 Christian Frederik Fibiger, Præst i Jetsmark.
21. 1812—1817 Peder Adam Obel, Præst i Hals. Amtsprovst.
22. 1817—1823 Carl Frederik Jansen, Præst i Brovst.
23. [1823—1825] Ole Frederik Obel, Præst i Tolstrup-Stenum, konst. Amtsprovst for Hvetbo og Ø. Han Herred.
24. 1825—1835 Knud Munch, Præst i Klim.
25. 1835—1841 Palæmon Fogh Obel, Præst i Klim.
26. [1841—1842 $^{30}/_{1}$] J. R. Damkjær, Præst i Kjettrup, konst.
27. 1842—1851 Christian Djørup, Præst i Klim.
28. 1851—1859 Jacob Rasmus Damkjær, Præst i Kjettrup [1]).
29. 1859—1863 Edvard Emil Gottlieb, Præst i Vraa.
30. 1863—1872 Hans Jørgen Hansen, Præst i Vrensted.

[1]) Pastor F. V. Lund i Kollerup var konst. en Tid, 1853—1854.

31. 1872—1878 Ole Frederik Hieronymus Mynster, Præst i Serridslev.
32. 1878—1895 Josef Albrecht Sørensen, Præst i Jerslev.
33. 1895—1905 Rasmus Schandorff Hansted, Præst i Ø. Brønderslev, forflyttet 1899 til Vraa.
34. 1905— . . . . Krarup i V. Brønderslev.

I Henseende til Ind- og Udførsel hørte Herredet i det 17. og 18. Aarhundrede under *Tolderen* i Hjøring. Som omtalt under Afsnittet Kysthandel foregik der en til Tider ikke ringe Udskibning ved Blokhus, og Strandinger og ilanddrevet Gods gav ogsaa Toldvæsenet noget at bestille her, hvorfor der 1838 ansattes en Strandkontrollør i Blokhus, hvis Distrikt, der naaede fra Kværnbæk til Tranum Strands sydlige Ende, tidligere havde været under Opsyn af en i Fureby stationeret Strandrider. Da Løkken i Tredserne fik selvstændigt Toldkammer, blev Posten i Blokhus lagt herunder, og dette Forhold bestod indtil Toldkammeret i Løkken atter blev nedlagt 1894. Den Del af Herredets Strand, der hørte under selve Løkkens Distrikt, fra Kværnbæk til Nybæk, kom da atter under Hjøring Toldkammer, og Strandkontrollen i Blokhus kom under Aalborg Toldkammer; 1902 ombyttedes Strandkontrolløren i Blokhus med en Opsynsmand.

Indtil 1773 var der hverken *Læger* eller *Apothekere* i Vendsyssel [1]), men nævnte Aar ansattes der 2

[1]) 1762 blev der ved kgl. Reskript ansat en Landfysikus for Aalborghus, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter, men han boede i Aalborg. Hans Løn var 250 Rdl., som blev lignet paa Beboerne i disse Amter og opkrævet efter de ved Reskript af 1763 $^{11}/_{3}$ fastsatte Bestemmelser. N. 282 og 283.

Kirurger i Hjøring og Skagen, og derved blev det værste Savn afhjulpet, thi det sydlige Vendsyssel laa Aalborg saa nær, at Lægebetjening kunde ske derfra, og Kjær og Hvetbo Herreder bleve derfor 1787 sammenlagte med Fleskum Herred og Aalborg By til et Distriktskirurgikat [1]). 1819 blev Hvetbo Herred dog fraskilt og lagt under Hjøring Distriktskirurgikat, men 1829 blev der oprettet et nyt Kirurgikat, hvis Distrikt kom til at bestaa af Øster og Vester Han Herrederne samt Hvetbo Herred [2]). Lægen for dette Distrikt boede i Kjettrup Sogn ved Fjerritslev, og Hvetbo Herreds Beboere havde saaledes noget nær lige langt til de omboende Læger i Aalborg, N. Sundby, Hjøring og Kjettrup. Dette Forhold vedblev at bestaa indtil 1846 $^{13}/_{5}$ [3]), da der oprettedes et eget Lægedistrikt for Hvetbo Herred; Distriktslægen fik Bolig i Saltum, hvor der ved Resol. af 1857 $^{30}/_{10}$ tillige oprettedes et *Apothek*. I den siden da forløbne Aarrække har Distriktslægeembedet været beklædt af følgende [4]):

1. *Hans Gorgius* fra 1849 $^{12}/_{2}$—1856, senere Læge i Løkken.
2. *Frants Johannes Michelsen* fra 1856—1862, † $^{25}/_{8}$ s. A.

---

[1]) N. 306 ff. Ved kgl. Resol. 1773 $^{30}/_{12}$ blev den Afgift af en Skill. pr. Td. Hartkorn, der forhen havde været tillagt Vejmesterembedet i Vendsyssel og Han Herrederne, henlagt til Lønning af 2 Kirurger, idet Opsynet med Vejene herefter skulde føres af Herredsfogden [J. E. $^{2}/_{1774}$].

[2]) N. 302, 310.

[3]) Se Smith og Bladt: Den danske Lægestand, 5. Udg., 297; Embedet synes dog ikke at være blevet besat før 1849.

[4]) Se Smith og Bladt: Den danske Lægestand, 4. Udg., S. 145.

3. *Ole Tycho Diderik Castberg* fra 1862 $^{16}/_{12}$—1864, $^{11}/_{6}$ s. A.
4. *Magnus Christian Lund Poulsen* fra 1865 $^{4}/_{9}$—1880, senere Distriktslæge i Grenaa.
5. *Gottlieb Edvard Viggo Schleisner* fra 1880 $^{29}/_{7}$—1884, senere Distriktslæge paa Samsø.
6. *Christian Albert Emil Hansted* fra 1884 $^{17}/_{10}$—1895, senere Distriktslæge i Nykjøbing F.
7. *Ove Malling Giersing* fra 1895 $^{29}/_{11}$—1902, senere Distriktslæge i Grenaa.
8. *Marcus Carl Jens Olsen* fra 1902 $^{3}/_{5}$.

Endelig kan anføres, at Hvetbo Herred hører til 7. *Landstingskreds*, Hjøring Amts 5. *Folketingskreds* (Halvrimmen), Hjøring Amts 8. *Forligskreds* og 5. *Udskrivningskreds* (524–531 Lægd).

Retsplejen udøvedes i ældre Tid af Tingmændene selv, men efterhaanden greb Kongemagten ogsaa ind paa dette Omraade, hvorved Tingmændenes Indflydelse formindskedes. Saaledes maatte de dele Dommermyndigheden med den af Lænsmanden beskikkede Herredsfoged [1]), og tilsidst ophørte de helt at deltage i Retsplejen. Dog haves der Exempler paa, at et eller flere Selvejerbylav eller Sogne havde Birkeret fra Valdemarernes Tid — saaledes Øland, Fur o. fl. — eller sagdes at have søgt Ret under dem selv fra Alders Tid [2]), og dette var maaske Tilfældet med Beboerne paa Gjøl, skjønt der i det 15. Aarhundrede optoges flere Tingsvidner ved Hvetbo Herredsting angaaende Ejendomme paa

[1]) Se senere.
[2]) Molbech: Hist. Tidsskrift II, 509 og IV, 593.

Øen [1]); Christian den III anordnede nemlig ved aabent Brev, dateret Aalborg Lørdag efter Søndagen Misericordiæ 1546, at menige Almue, som bygge og bo paa Egholm, Gjøl og udi Sundby, skal søge deres Ret og Ting til Aalborg Byting, som skal være deres rette Værneting [2]). Gjøl Sogn ses ogsaa 1579 $^{15}/_{3}$ at være bleven henregnet til Aalborg Birk i Henseende til Skyldsætning [3]), men 1601 regnedes det under Kjær Herred og ligeledes 1615—16, og i Pendingeskatregnskabet for 1630 optages det under Kjær Herred [4]), saa der synes at have hersket nogen Uvished om, til hvilket Herred Øen egentlig hørte. Vi se da ogsaa, at der 1690 $^{11}/_{7}$ toges Tingvidne ved Hvetbo Herredsting, at Gjølboerne fra gammel Tid og endnu medens Knud Christensen var Herredsfoged (1646—1685) havde søgt og vare blevne søgte ved Hvetbo Herredsting angaaende Gjældssager, »mens en Tid lang, imedens Sandemænd brugtes at sværge om Manddrab og Voldsgjerninger, da havde Aalborg Byfoged taget en Mand til at være Sandemand, og søger deres Ret og Ting nu til Aalborg Byting« [5]). Ved Reskript af 1844 $^{6}/_{11}$ kom Øen under Hvetbo Herreds Jurisdiktion.

I gejstlig Henseende har Øen vist siden Reformationen hørt under Provstiet for Hvetbo Herred.

Fra den Tid, da Tingmændene endnu deltog i Retsplejen, have vi Efterretninger om en ved Hvetbo Herredsting behandlet Sag, der — om den end

[1]) Æ. d. A. III, 81 og 97.
[2]) J. E. $^{46}/_{1768}$.
[3]) K. B.
[4]) A.
[5]) Tgb.

maa antages at være af mere juridisk end historisk Interesse — kortelig skal refereres her, idet der i øvrigt henvises til Kolderup-Rosenvinges »Udvalg af gamle danske Domme« II Bind, Side 21 o. flg., hvor de nærmere Omstændigheder findes anførte. En Mand ved Navn Clement Jensen, hvis Bopæl er ubekjendt, havde beskyldt en Christen Jensen fra Mors for at have stjaalet Sct. Laurs Kalk [1]), og 10 Domsmænd fra Hvetbo Herred dømte Christen Jensen fra Livet, hvorefter han blev hængt. Den domfældte Mands Broder, som hed Niels Jensen, indstævnede imidlertid saavel Clement Jensen som Domsmændene for Kongens Retterting, fordi han mente, at hans Broder var hængt med Urette. Der blev da 1537 optaget Vidneførsel i Aalborg, og her fremlagde Clement Jensen et Tingsvidne af Hvetbo Herreds Ting, hvori 3 Mænd vidnede, at Christen Jensen ikke havde kunnet afkræfte Beskyldningen for Tyveriet [2]), og ligeledes fremlagde han et andet Tingsvidne, hvori 2 Mand vidnede, at de havde hørt Christen Jensen sige før han blev grebet, at skulde han hænges for den Kalk, da skulde der hænges 3 til. Herimod fremførte Niels Jensen 10 Mand, nemlig: Mads Lauritsen i Sundby [3]), Morten Udsen i Jetsmark, Severin Tollesen i Pandrup, Jep Mørk, Andreas Madsen, Laurids Jensen i Hønsholm, Jens Pedersen i Kvorup, Peder Jensen i Gyrup (Pirup?), Knud Ovesen og Jens Jensen, hvilke

[1]) Nogen Kirke helliget Sct. Laurentius kjendes ikke i Hvetbo Herred.

[2])» . . . bød han sin Lov og Værn til, men kunde den ikke samme Dag fulddrive og ej heller 8. Dagen efter.«

[3]) Sønderby?

under Ed vidnede, at da den for Tyveriet beskyldte Christen Jensen kom paa Hvetbo Herredsting, havde han ikke, som Skikken ellers var, Tyvekosterne bundet paa sig, og han bekjendte heller ikke Tyveriet før han blev hængt, hvilket ogsaa Herredsfogden bevidnede [1]). Søren (Severin) Tollesen og Morten Udsen havde yderligere i to Breve erklæret, at de havde været paa Tinget den paagjældende Dag og der havde vidnet, at de ikke havde hørt Christen Jensen tilstaa Tyveriet, og endelig fremlagde Niels Jensen et 8 Mands Vidne af Sønderherreds Ting paa Mors, hvori erklæredes, at den hængte Christen Jensen var født paa Mors og ikke kom derfra for nogen Uæresag, men at han altid havde skikket sig godt. Ved den kongelige Dom, som blev afsagt i Viborg, erklæredes, at Christen Jensen var hængt med Urette og burde komme ned af Galgen og blive begravet som kristen Mand. De, der havde grebet, bastet, bundet og ført ham, have gjort Vold og Uret og burde bøde efter Loven saavel til Kongen som til Niels Jensen, der havde forfulgt Sagen. Til Dommen knytter Kolderup-Rosenvinge en Anmærkning om, at Tingsmændene aabenbart havde dømt Christen Jensen fra Livet, uden at Herredsfogden har taget Del i Domfældelsen, og herved havde de handlet i Strid med kongelig Befaling af 1475, der siger, at ingen uden Biskop og Bygde-

[1]) Naar Tyven bunden førtes til Tinge med Kosterne paa Ryggen, og disse bevisligt vare en halv Mark værd, fældedes ingen Dom, men Tyven hængtes strax, fordi hans Gjerning havde dømt ham [efter Jydske Lov]. Se Danske Samling 2, V, 276.

mænd eller en af Kongen beskikket Dommer maatte dømme til Galge og Gren.

Forsædet paa Tinge førtes oprindelig af de ældste eller mest ansete Tingmænd, men overtoges senere af Ombudsmandens Fuldmægtig, for hvem Betegnelsen *Herredsfoged* kom i Brug i Løbet af det 15. Aarhundrede [1]).

Allerede Christoffer II.s Haandfæstning foreskriver, at hver Ombudsmand (Lænsmand) i hvert Herred skulde indsætte en jordegen Bonde, d. v. s. en Selvejerbonde til sin Fuldmægtig i Herredet, og herfra stammer den Regel, at man til Herredsfoged sædvanlig tog en Selvejerbonde. Dette medførte i Hvetbo Herred et ejendommeligt Forhold. Som andet Steds omtalt blev Antallet af Selvejerbønder i det nordlige Jylland meget indskrænket efter Skipper Klements Fejden, og saaledes ogsaa i Hvetbo Herred; Følgen heraf blev, at Udvalget af de Bønder, hvem Herredsfogedbestillingen kunde betros, kun var ringe, og dette førte atter til, som det vil ses nedenfor af Listen over Herredsfogder, at Bestillingen i en lang Aarrække holdt sig i en enkelt Familie og gik fra Fader til Søn eller Svigersøn [2]).

Herredsfogdernes Opgave var at »skikke hver Mand Lov og Ret uden Vild«, og først i det 18. Aarhundrede blive de Politimestre og faa overdraget flere og flere administrative Forretninger. Deres

[1]) W. Christensen: Dansk Statsforvaltning i det 15 Aarh., S. 249 ff.

[2]) Forholdet var et lignende i Kjær Herred; her beklædtes Herredsfogedbestillingen vist fra 1485 til ca. 1685 af Familien Kjærulf fra Vadum.

Lønning var oprindelig ringe; de fik som oftest overdraget deres egen eller en anden Gaard i Herredet fri for Landgilde og andre Afgifter, og desforuden fik de nogle Steder en Kornafgift af hver Ejendom, det saakaldte »Dommerkorn«, men da de selv skulde være ansvarlige for deres Gjerninger (Domme), kunde en af Herredsfogden afsagt, men ved Landstinget underkjendt Dom medføre et saa stort Tilsvar, at et Aars Løn let kunde medgaa.

Det vil nedenfor ved Omtalen af de enkelte Herredsfogder i Hvetbo Herred blive nævnt, hvilke Gaarde hver især kunde nyde frit. Denne Lønningsmaade, som var almindelig i det 16. Aarhundrede, faldt bort i det næste, og Herredsfogderne i Aalborghus Amt sendte derfor et den 24. Marts 1673 dateret Andragende til Kongen, hvori de beklagede, »at vores Gaarde, som vi tilforn have nydt fri til vores Bestilling, er for langsommelig Tid siden solgt og afhændet, saa vi nu ej nyde nogen fri Gaarde for vor Tjeneste og Bestilling; ej heller er os bevilget nogen Fogedskjæpper, som Herredsfogderne i Sjælland nyder tillige med deres fri Gaarde«, og bad om, at der maatte bevilges dem en Skjæppe Rug eller Byg af hver Gaard, og af dem, »som ringere ere, advenant [1])«. Den første Underskriver under denne Ansøgning er Knud Christensen her i Herredet, og han har maaske sat Sagen i Gang. Rentekammeret erkjendte i sin Forestilling til Kongen, at det »vel er vist nok, at Herredsfogdernes Gaarde, som de tilforn have nydt fri til deres Bestilling, for langsommelig Tid med andet Gods er udlagt [2]), og

[1]) ɔ: i Forhold.

[2]) Formentlig til Betaling af Rigets Gjæld.

at de derfor ingen Erstatning igjen [haver] bekommet«, men det finder det dog betænkeligt at paalægge Undersaatterne nogen ny Udgift. Kristian V var dog ikke af Rentekammerets Mening, men gav med egen Haand Forestillingen følgende Paategning: »Det er en Sag, som i Almindelighed vil gjøres Anstalt om. I kan tænke paa andre Forslag og om Middel kunde findes, saa mange Gaarde igjen at forskaffe, som de for deres Bestilling kunde nyde«.

Der blev dog næppe noget heraf. Den ved Forordn. 9. Septbr. 1649 og Danske Lov bestemte Sportellønning udvidedes, og i Løbet af det 18. Aarhundrede indførtes mere og mere en Lønning med Sportler eller en Kjendelse for hver Embedsforretning i Overensstemmelse med en lovbestemt Taxt, indtil man fandt, at Lønningen herved blev for stor, og at Staten kunde være tjent med selv at tage Sportlerne og sætte Herredsfogderne paa fast Lønning. Den sidste sportellønnede Herredsfoged i Hvetbo Herred var N. V. Lassen.

Til at føre Tingbøgerne, hvori indførtes hvad der blev foretaget paa Tinget, ansattes ligeledes af Lænsmanden en *Herreds- eller Tingskriver* [1]), og hertil skulde der ligesom til Herredsfogder beskikkes »gode, gudfrygtige og ærlige lovfarne Mænd« [2]). Da Manden jo imidlertid først og fremmest skulde kunne skrive, var der heller ikke for denne Stillings Vedkommende noget stort Antal Personer at vælge imellem, og da det tilmed ved kongelig Missive af 7. Maj 1621 [3]) blev forbudt Degnene at være Tingskrivere, blev Udvalget end yderligere indskrænket; ja i Hvetbo Herred synes det endog, som om man til Trods for Forbudet har beskikket en Degn til Skriver, saa der maa Forholdene vel have nødvendiggjort det [1]). I Tingbøgerne kaldes Skriveren almindeligvis »Tingskriver«, men ved Midten af det 18. Aarhundrede begyndte Benævnelsen »Herredsskriver« at blive gængs [2]). Tingskriverembedet blev for dette og Kjær Herreds Vedkommende sammenlagt med Herredsfogedbestillingen Aar 1800, og senere have disse to Embeder været beklædte af én Person.

¹) Chr. III.s Haandfæstn. § 34.
²) Chr. III.s Lænsordn. af 1557.
³) jvf. Danske Lov 2, 15, 4.

Ved Begyndelsen af det 18. Aarhundrede bleve Bønderne fortrængte fra saavel Herredsfoged- som Tingskriverembederne, hvilke efter denne Tid i Reglen besattes med forhenværende Proprietærer eller Standspersoner, der trængte til at faa et »Ben«, og som havde gode Forbindelser i Kancelliet, thi efter Enevoldsmagtens Indførelse udnævntes Fogden og Skriveren ikke længere af Lænsmanden (Amtmanden), men af Kongen.

Beliggenheden af Herredets *Tingsted* i Middelalderen kan ikke med Bestemthed paavises. Lidt nordvest for Hune Kirke findes lige øst for Klitbakken »Laden« en lille jævn Plads, kaldet »Tingstedet«. Denne Plads var tidligere omgjærdet med store Kampesten i en Firkant. Stenene, der indhegnede Pladsen, ere nu borte paa enkelte nær, som

¹) Se nedenfor under Skriveren Knud Pedersen. Dette Tilfælde var forøvrigt ikke enestaaende; se saaledes J. S. VI, 88 om en Degn, der var Tingskriver i Aars H.
²) Herredsskrivere nævnes dog allerede i Chr. III.s Haandfæstning § 34.

ligge dækkede af Sand (de bleve anvendt til Vejanlæg), men endnu i 1865 fandtes i hvert Fald en Del af dem. Digteren Goldschmidt besøgte nævnte Aar Blokhus og besaa Stedet, som han beskriver i sin »Dagbog fra en Rejse i Vendsyssel o. s. v.«, Side 109, og ligeledes omtales det i Kruses »Nordjyllands Mærkværdigheder i det 19. Aarhundrede« [1]). Sidstnævnte angiver Stensætningens Længde til 70 Skridt og dens Bredde til 10 Skridt, medens førstnævnte har henholdsvis 113 og 15 Skridt, hvilken Forskjel mulig hidrører fra, at Professor Goldschmidt jo var en meget lille Mand. Forøvrigt er Goldschmidts Beskrivelse ret uforstaaelig, bl. a. kalder han aabenbart den høje Mark (Tornmarken) for en Eng. Man maa vel i Almindelighed antage, at de ret hyppigt forekommende »Tingsteder« ere almindelige Langdysser, men for dette Tingsteds Vedkommende synes det ikke at være Tilfældet. Ganske vist fandt Nationalmuseets Udsendinge [2]) ikke noget Tingsted, da de 1882 undersøgte Egnen; de fandt kun en Langdysse fra Stenalderen, ca. 120 Alen lang, paa Midten af hvilken der havde været et Gravkammer af meget store Sten [3]), men dette havde sin Grund i, at Stenene om Tingstedet da forlængst vare borttagne. Den Stensætning, der kaldtes Tingstedet, laa nemlig i sin Helhed sønden for Langdyssen, hvor der som nævnt er en lille jævn Plads, en lyngbevoxet Grusbanke omgivet paa de tre Sider af Flyvesandsklitter og paa den fjerde — den nordre — af foran omskrevne Langdysse.

---

[1]) Nationalmuseets topografiske Arkiv.

[2]) Dhrr. S. Müller og E. Schiødte.

[3]) I Følge velvillig Meddelelse fra Nationalmuseet.

Den Beskrivelse, Øjenvidner have givet mig af Pladsens Udseende forinden Stenene bleve fjærnede, synes at være meget overensstemmende med Beskrivelser af Tingsteder under aaben Himmel, og det er ligeledes ret almindeligt at finde større Begravelser i umiddelbar Nærhed af Oldtidens Tingsteder. saa det er ikke usandsynligt, at vi her have Herredets ældste Tingsted; saa meget mere, som Pladsen her vilde være passende valgt i en Tid, da Hune Sogn endnu ikke var ødelagt af Sand, og da Herredets østlige og sydlige Lavland endnu var ubebygget.

Tinget forekommer i Dokumenter fra 1354 og 1423 [1]) uden at Stedet for dets Afholdelse omtales; men henimod Aar 1600 holdtes det sikkert paa eller ved Tinghøjene nogle hundrede Alen nord for Saltum Kirke paa Over Jonstrup Mark. Ligesom andre Steder, selv i Byerne, holdtes Tinget under aaben Himmel, og det kunde derfor ikke undgaas, at Uvejr især om Vinteren maatte vanskeliggjøre Afholdelsen, fordi Folk krympede sig ved at give Møde under saa lidet tiltalende Forhold [2]). Saaledes noterer Tingskriveren 1641 i Tingbogen, at 11. December »formedelst et grumt Uveder og Rendfog er ingen flere mødt; derfor blev der intet videre den Dag udrettet, men al Ting udsat til i Dag 8 Dage«. Fristelsen til at ty i Hus i slige Tilfælde var stor, og man benyttede da Vaabenhuset til den nærliggende Saltum Kirke, hvad selvfølgelig maatte

---

[1]) Erslev: Repert. Nr. 2401 og Secher: Kongens Rettertingsdomme 1595—1604, S. 365.

[2]) 1669 $^{2}/_{12}$ holdtes Slet Herredsting f. Exp. i Brarup »for Guds Weierlig«. [Ms Nr. 222, Side 124, Aalb. Stiftsbibl.].

medføre Ulemper, da Tinget holdtes om Lørdagen, og Præsten samtidig skulde holde Skriftemaal i Kirken. Blandt Biskoppernes 1631 til Kongen indsendte Erindringer til Kirkeordinansen hedder det da ogsaa: »I Aalborg Stift om Lørdagen ved Saltum Kirke udi Hvetbo Herred, som og paa Hannæs ved Tømmerby Kirke holdes Ting, og undertiden i Vaabenhuset, hvor med Bulder og blodige Eder saa rumores, at Præsten kan ikke i Rolighed skrifte. Lænsmanden kunde vel skaffe Raad dertil; endog Herredsfogden derom paamindet haver, [haver han] ikke endnu villet raade Bod derpaa«[1]). Denne Klage har aabenbart frugtet, thi 1631 $^{27}/_{8}$ mødte Ridefogden til Aalborghus[2]) paa Herredstinget og forbød paa Kongens Vegne Herredsfogden at holde Ting eller Rettergang i Saltum Kirkes Vaabenhus, paa Kirkegaarden eller ved Kirkegaardsdiget. Dette Forbud har formodentlig hjulpet for en Tid, men senere tyede man om end ikke ind i Vaabenhuset saa dog i Læ af Kirken. Den 24. Novbr. 1638 holdtes Tinget østen for Saltum Kirke, og 1647 noterer Tingskriveren den 18. Septbr.: »Denne Dag formedelst stor Regn og Uvejr holdtes Tinget ved Saltum Kirke«. Men saa fandt man paa at benytte Kirkens Tiendelade: 1647 $^{25}/_{9}$: »Den Dag formedelst Skylregn holdtes Tinget i Tiendeladen«, og $^{11}/_{12}$ s. A.: »Denne Dag holdtes Retten i Saltum Tiendelade formedelst Uvejr«[3]).

---

[1]) Kirkehist. Samling 3, II, 104.

[2]) Poul Andersen (Børialsen) i Hvilshøjgaard.

[3]) Tgb.

Til Tingstedets Udstyrelse hørte den Gang de fire „*Tingstokke*", paa hvilke *Tinghørerne* eller de Mænd, der som Repræsentanter for Herredsmændene skulde være til Stede hver Tingdag i Antal af 8, for at Retten kunde sættes lovlig, havde Plads[1]). Tingstokkene vare Planker, der vare lagte paa Støtter af Sten eller Træ, og de gjorde tillige Tjeneste til at holde den menige Almue fra at komme Retten alt for nær paa Livet. Disse Stokke synes at være blevne vedligeholdte ved frivillige (?) Bidrag fra Herredsmændene, thi 1634 $^{1}/_{3}$ bekjendtgjorde Herredsfogden, at han gav en Mand Fuldmagt til »vesten Aaen« i Aaby Sogn og i Røgel at samle Penge til Tingstokkene[2]). Efter at Hvetbo Herred var blevet lagt sammen med Kjær Herred og Hals Birk 1687 $^{26}/_{11}$, fik Herrederne fælles Tingsted paa Biersted Hede i Kjær Herred, hvor der blev opført et *Tinghus*. Herfra flyttedes Tinget i Henhold til kongelig Resol. 1704 $^{25}/_{11}$ til Vorbjærg i Nørre Sundby Sogn[3]), og Flytningen forberedtes ved, at Bønderne i Ø. og V. Hassing, Ulsted og Hals Sogne 1705 $^{16}/_{1}$ fik Ordre til at levere 54 Vogne til Transport af Tinghusets Tømmer fra

---

[1]) Disse Tinghørere eller Stokkemænd skulde forblive ved Tinget, saalænge Retten holdtes, og den følgende Søndag skulde de ved Kirkestævne forkynde Sognemændene, hvad der var passeret. Af denne Grund skulde der møde mindst 1 Tinghører fra hvert Sogn. Jvf. Tgb. 1681 $^{17}/_{9}$.

[2]) Tgb.

[3]) Paa Vidensk. Selsk. Kort 1791 er afsat Retsgaard i Biersted Sogn, hvilken antagelig har ligget ved Tingstedet, og ligeledes er paa Kortet afsat Tinghuset sydligst i Vorbjærg By.

Biersted til Vorbjærg [1]), og 1705 $^{24}/_{4}$ holdtes Tinget her for første Gang [2]). I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede forlagdes Tingstedet til Nørre Sundby. Da Hvetbo Herred atter 1843 $^{14}/_{7}$ blev udskilt som en selvstændig Jurisdiktion, henlagdes Tingstedet til Blokhus i Hune Sogn, og herfra flyttedes det 1891 efter Herredsbeboernes Ønske til Pandrup i Jetsmark Sogn, hvor der opførtes et nyt Ting- og Arresthus.

Indtil 1687, da Kjær og Hvetbo Herreder fik fælles Ting, var *Tingdagen* stedse Lørdag, men herefter blev Tinget afholdt om Fredagen, og da Hvetbo Herred 1843 fik sit eget Tingsted, blev Onsdag Herredets Retsdag. Af Tingbogen 1646 $^{6}/_{9}$ ses, at Retten i Vinterhalvaaret blev sat Kl. 9 Fm. og om Sommeren noget før.

I Biskoppernes ovenfor omtalte Klage af 1631 nævnes »Bulder og blodige Eder« som om det hørte til Tonen paa et Tingsted, men det er dog vist ikke Tilfældet. Dels maatte der hverken holdes Kro eller Udskjænkning af stærke Drikke ved Tingstederne, og dels gik Krænkelse af Rettens Værdighed næppe hen uden Paatale fra Retsbetjentenes Side: 1634 $^{18}/_{3}$ rejser Herredsfogden saaledes Tiltale [3]) mod en Mand for Ulyd og Buldren

[1]) Tgb.

[2]) Tgb. Disse Tinghuses Udstyrelse var vel tarvelig en end forskjellig. I Slesvig vare Væggene prydede med Billeder af Kongerne [J. E. $^{131}/_{1842}$], i Han Herred havde man derimod Gaasebænke under Tingbordet, hvor Gæssene kunde ruge uforstyrret de 6 Dage om Ugen.

[3]) Eller han »fordelte« ham. Om den Art Retsforfølgning, der kaldtes »Fordeling«, se Secher: Om Vitterligheden i den ældre danske Proces; »Dele« og »Æske« vare to forskjellige Former for Retsforfølgning.

paa Tinget og for Skjældsord og Ukvemsord, som han havde givet sin Modpart, og $^{21}/_{6}$ s. A. fordelte han paany en Mand for »sin store Ulyd og Buldrens Skyld«.

Den i Provinsarkivet i Viborg opbevarede Række *Tingbøger* for Hvetbo Herred begynder 1630 og haves nogenlunde velbevaret indtil 1655. For Tiden 1656—58 mangle de, maaske ere de bortførte af Svenskerne, og ligeledes mangle Aargangene 1661, 1664—68, 1688, 1692, 1698—1700. Aargangene efter 1687 ere fælles for Kjær og Hvetbo Herreder. Rigsarkivar Secher siger i Fortalen til »Om Vitterligheden i den ældre danske Proces«, at Hvetbo Herreds ældste Tingbøger ere særlig godt skrevne og vel førte.

Herredets *Segl*, der bl. a. findes afbildet i 3 Udg. af Traps »Danmark«, viser i et Aftryk fra 1584 Hovedet af en Gedebuk, der synes at æde af nogle paa en Høj voxende Straa. Om deraf kan sluttes, at Gedehold har været meget almindelig i Hvetbo Herred i fordums Tid, skal lades usagt; usandsynligt er det ikke, at vi her have at gjøre med den samme »Etymologi«, som afleder Navnet Aarhus af et Hus med Aarer og betegner Han Herred ved en Hane o. s. v., Afledninger, der ere rene Fantasifostre. Erindre vi den af Præsten Hans Winde givne Forklaring af Hvetbo Herreds Navn, nemlig at Hvetbo er lig Hovedbo (se under Herredets Navn), hvilket maaske har været Datidens folkeetymologiske Tydning, er det ikke usandsynligt, at der er en vis

Forbindelse mellem Segplets Bukkehoved og denne Tolkning af Navnet.

Herredets *Galge* stod vist ved Aar 1633 og senere paa Galgehøj eller Galgebakke ved den sydlige Side af Nols Sø i Saltum Sogn. Det var imidlertid ikke dens oprindelige Plads, thi 1633 vidnede en Mand paa Tinget, at han mindedes, at Jonstrup Mænd i 30 Aar havde brugt Jorden sønder ad den *gamle Galge* og vester ind ad Klitten, og 6 Mænd vidnede, at den gamle Vej fra Jonstrup gik sønder ad *Dalen, hvor den gamle Galge* stod[1]. 1646 $^{26}/_{9}$ tog Herredsfogden Tingsvidne, at 4 Mænd havde synet Galgen, og den befandtes at være ved Magt. At dømme efter et andet Tingsvidne fra hin Tid[2], synes der ogsaa at have været god Brug for den. Vi erfare nemlig deraf, at Herredsfogden for Ting og Dom gav tilkjende, at »at efterdi her begives stor Røveri og Tyveri her i Herredet«, hvad enhver godvillig vil bekræfte, skulde enhver, der kunde fange eller paagribe en Tyv, lade ham undlive. Og for Retten fremstod 6 Mænd fra Ingstrup Sogn, 3 Mænd fra Hjermeslev, 3 fra Alstrup, 5 fra Saltum, 3 fra Hune og 4 fra Jetsmark[3], ialt 24 Mænd, som med menige Herredsmænd svarede og vedtog, at hvilken Mand i Herredet, der lod en Tyv fange og undlive, skulde have sine Udgifter i den Anledning refunderet med 4 Skill. af hver Gaard og hvert Bol og 2 Skill. af hvert formuende Gadehus, »og der-

[1]) Tgb. 1633 $^{23}/_{3}$ og $^{25}/_{5}$. Den omhandlede Dal er Indskjæringen mellem Mølletungen og Nest. Se under Saltum Præstegaard.
[2]) Tgb. 1650 $^{12}/_{1}$.
[3]) Aaby Sogn var ikke repræsenteret.

som nogen imodstaar forskrevne Penge ikke godvilligen vil udlægge, da skal han med tvende Mænd have frit Forlov uden al Dom og Del at tage Pant for fornævnte Penge af hver, og intet Lovmaal dermed at forbryde«. Samtidig blev Galgen istandsat, og Synsmændene erklærede, at de nu havde synet Galgen, og »den var stærk og ved Magt til at lade Tyve hænge udi«[1]).

Kun Tyve bleve hængte, andre Forbrydere bleve halshuggede, og Halshugningen udførtes med Sværd. I et Tingsvidne af 1634 $^{15}/_{2}$ nævnes, at Thomas Pedersen ved Dammen i Hjermeslev var bleven halshugget, og Kjeld Olufsen i Sønderby var bleven hængt for Tyveri; i Jetsmark Kirkebog anføres 1653 blandt absolverede »Lars Clemmensøn paa Lundergaard, som blev skyldt af Maren Pedersdatter i Kaas, som blev halshugget«, men om disse to ved Halshugning aflivede Personers Forbrydelse er iøvrigt intet fundet[2]).

HERREDSFOGDER.

1. Den første Herredsfoged, om hvem der haves Efterretning, var *Peder Russ,* som var i Embede 1519, hvilket er alt, hvad vi vide om ham[3]).
2. *Hans Mørk* var Herredsfoged 1552[4]) og boede i Sønder Saltum. Han indstævnedes 1545 for Kongens Retterting sammen med Søren Nielsen og Anders Mørk i Vestrup, fordi Hjermeslev og

[1]) Tgb. 1650 $^{26}/_{1}$.
[2]) Sandsynligvis har Maren Pedersdatter aflivet sit Barn.
[3]) T. S. Perg. Nørrejylland 221.
[4]) Tgb. 1655 $^{8}/_{9}$.

Alstrup Sognemænd mente sig forurettede af dem [»for the haffue fordelt thennom til tynge mett wrethe«)[1]. Han hørte sikkert til en af Peder Dyrskjøt omtalt Adelsslægt Mørk, som sank ned i Bondestanden[2]); Slægten synes at have været udbredt i Saltum Sogn, hvor den navnlig besad Saltumgaard, hvilken Gaard denne Herredsfoged vist ogsaa beboede. Sandsynligvis var han Søn af *Lars Mørk*, der mulig var hans Formand som Herredsfoged. Lars Mørk indværgede 1519 en Del Gods til Aalborg Slot[3]), og 1526 fik han og »et hans bedste Barn« Livsbrev paa et Stykke Eng i Vildmosen, hvilket strakte sig fra Gammelaa til Gaaselunebæk, og hvoraf han aarlig skulde erlægge 14 Ørtug Byg til Aalborg Slot[4]). Denne Eng havde Hans Mørk ogsaa, men efter hans sandsynlige Død 1569 blev Engen forlænet til Admiral Peder Munk[5]). Af Aalborghus Læns Regnskab fremgaar, at Hans Mørk i Løn som Herredsfoged havde sin Gaard i Sønder Saltum fri for Skyld, og desuden havde han skyldfrit en Gaard i Nørre Saltum[6]). Om Slægten Mørks Forbindelse med den ligeledes fremragende Bondeæt Kjærulf, der i en lang Aarrække beklædte Herredsfogedembedet i Kjær Herred, se Saltumgaard[7]).

[1]) Tegn. over alle Lande.
[2]) Jydske Samlinger III, 257.
[3]) T. S. Perg. Nørrejylland 221.
[4]) Erslev og Mollerup: Fr. I.s Registr., S. 117. Om Lars Mørk se Saltumgaard.
[5]) Aalbh. Læns Regnsk. 1561—62; K. B. 1569.
[6]) Formodentlig Bundgaard.
[7]) Vist fra ca. 1485—ca. 1685.

3. *Vogn Hansen* var Herredsfoged 1599 og boede ligeledes i Saltum[2]), formodentlig var han Søn af Hans Mørk. Præsten Jens Jørgensen Wejle i Ingstrup beskyldte ham for at have »taget udi Djævelens Haand« m. m., i hvilken Anledning der opstod en Proces, som endte med Præstens Afsættelse 1606 $^{3}/_{7}$ (se Præster i Ingstrup). Vogn Hansen døde formodentlig faa Aar efter, thi 1609 var
4. *Peder Selgensen* Herredsfoged og fæstede da Saltum Kirketiende. Han nævnes 1611 og 1631 som Ejer af en Gaard i N. Saltum[3]), men han boede paa Saltumgaard og havde for sin Umage som Herredsfoged Godtgjørelse i Skylden. Formodentlig tog han sin Afsked eller døde 1631; hans Hustru nævnes som Enke 1634. Han var 1. Gang gift med *Inger Hansdatter Mørk*, der formodentlig var Datter af forannævnte Hans Mørk, og med hende havde han en Søn Søren Pedersen (se Saltumgaard). Hans Hustru nævnes 1634 som besiddende Gaarden[4]), men dette var hans 2. Hustru og sandsynlig den *Karen Laursdatter*, der senere blev gift med Morten Nielsen Kjærulf i Birket og døde der 1652[5]).
5. *Christen Nielsen* i Alstrup var Dommer 1631 $^{15}/_{10}$. Det er formodentlig ham, der var Herredsfoged fra 1632—46, og som saadan boede i Kalsensgaard i Jetsmark Sogn, hvilket Sogns halve

[2]) Tgb. 1655 $^{8}/_{9}$.
[3]) Aalbh. Læns Regnsk.
[4]) Tgb. 1634 $^{4}/_{10}$.
[5]) Nærmere herom og om Efterkommerne se Saltumgaard.

Kongetiende han havde i Fæste af Bispen. I Tingbogen for 1632 $^{2}/_{6}$ findes en ganske kuriøs Sag, der vedrører ham. Baltzer Hansen havde paa Fru Dorthe Buddes [1]) Vegne stævnet Klement Jensen paa Liise til at aflægge Vidne ved Tinget, og Baltzer spurgte ham her, om hvem der havde befalet ham at sætte Mads Skomager i Halsjærnet og forfølge og slaa ham blodig og blaa i Kirken. Klement svarede, at han havde faaet Befaling dertil, og at han vilde berede sig til at give nærmere Oplysning om hvem, der havde befalet det, paa den næste Retsdag. Den følgende Tingdag spurgte Baltzer Hansen Jens Andersen i Tvilstedgaard [2]), om han havde befalet, at Mads Skomager skulde sættes i Halsjærnet paa Pinsedag, og hertil svarede Jens Andersen, at naar Præsten Hr. Niels og Herredsfogden bleve lovligt stævnede, vilde han finde paa Svar, saafremt de ogsaa vilde møde. Videre om Sagen er ikke funden, men det synes altsaa, at baade Præsten og Herredsfogden havde Del i den ublide Behandling, der var blevet den sølle Skomager til Del. Christen Nielsen maatte i sin Tid erfare, hvor uheldig en Dommer den Gang kunde være, naar en af ham foretagen Retshandling annulleredes ved højere Ret. Medens det nuomstunder indses, at der kan være forskjellige Meninger om samme Ting, var

[1]) Se Lundergaard.

[2]) Delefoged til Sejlstrup Læn; en fremragende Bonde, hvis Hustru var af Slægten Mørk. Se nærmere Saltumgaard og Bundgaard i Jetsmark.

man i de Dage ikke kommen saa vidt i juridisk Indsigt. Naar en Dom appelleredes, anlagdes Appelsagen mod Dommeren og ikke som nuomstunder mod Modparten. Man nedlagde Paastand om, at Dommeren skulde staa til Ansvar for sin Dom, og blev denne ikke stadfæstet, kom Dommeren til at betale Sagens Omkostninger. Saaledes var Christen Nielsen kommen galt af Sted med et Tingsvidne, som han havde givet beskrevet den 15. Aug. 1640 »anlangendis Gransknings eller ridendis Tilbud mellem Østrup og Søndersaltum«. Mellem disse to Byer var der nemlig 1624 $^{24}/_{4}$ af Sandemændene i Hvetbo Herred »ganget, svoret og afsagt en Sandemands Ed og Tov« angaaende det til dem liggende Kjær, men 1640 kom det til Proces mellem Bymændene angaaende det af Sandemændene afstukne Markskjel.

Igjennem den ved Viborg Landsting afsagte Dom [1]), der var dateret 1640 $^{2}/_{12}$, faa vi lidt nærmere Oplysning om Herredsfogdens Forseelse eller Fejl. Det hedder nemlig i Dommen: »Saa efterdi den Sandemænds Ed, hvorpaa samme Tilbud er funderet, allerede i nu i Dag er underkjendt og ikke befindes Varselsmændene at have forklaret, paa hvad Steder de skulle give fornævnte Saltum Bymænd og Lodsejere Varsel for samme Tilbud, endog en Part [af] Lodsejerne og Bymændene ved deres Fuldmægtig haver protesteret, samme Tilbud ikke uden lovlig Varsel at maatte udstedes, og *Fogden dog den*

[1]) Hvetbo H. Tgb. 1641 $^{17}/_{7}$.

haver udstedt, da finder vi efter saadan Lejlighed samme Tilbudsvidne magtesløs at være, og Herredsfogden at give interesserede til Kost og Tæring 10 Sl. Daler« o. s. v.

Det var Sønder Saltum Bymænd, der gik af med Sejren, og Sandemændene maatte efter Dommen atter optage Skjelstenene med Tegl og Kul [1]), og tillige bleve de stævnede til at betale Omkostningerne ved Sandemandstovet, Erstatning for Afsavn af den omstridte Jord i 17—18 Aar og endelig 3 Marks Bøde.

Til at føre Sagen for Landstinget havde Sønder Saltum Mænd antaget Christen Sørensen i Nøtten [2]), og 1641 $^{14}/_{3}$ gjorde han Afregning med Bymændene, og blandt andet overdrog de til ham den Fordring, de ved Dommen havde faaet paa Herredsfogden. Christen Sørensen mente i saa Henseende ogsaa at kunne gjøre Fordring paa Appelsagens Omkostninger, der opgjordes saaledes [3]):

---

[1]) Under Skjelsten lagdes Tegl og Kul eller Flintesten og Kul, for at de derved kunde adskilles fra andre Sten.

[2]) Ellidshøj Sogn. Han drev en stor Sagførervirksomhed i de Tider og flyttede vist til Aalborg. Se ogsaa Wulff: Jens Bang, Side 200, 217 o. fl.

Det var først i Chr. 4.s Tid, at *Prokuratorer* begyndte »imod al gammel og lovlig Sædvane, at lade sig finde« for Retten. De maatte ikke bruges ved Herredstingene, hvor enhver enten selv skulde føre sin Sag eller lade den føre ved en i Herredet »bosat oprigtig Dannemand, som ikke er Tingstud eller lader sig gemenlig bruge for Prokurator« [Forordn. $^{9}/_{9}$ 1636, Art. 5 og Reces 1643, 2. Bog 6. Kapt. Art. 16].

[3]) Tgb. 1641 $^{3}/_{7}$.

Stævningen at stile og forsegle	» Dlr.	1 ℳ	4 ß
Givet 2 Personer for at stævne paa adskillige Steder 1640 $^{24}/_{8}$	» —	3 —	» —
Endnu $^{25}/_{8}$ paa adskillige Steder at stævne	» —	3 —	» —
Ligeledes 26., 27., 28., 29. Avgust (4 Gange 3 Mark)	» —	12 —	» —
At lade stævne til Ørregaards Port paa Fyn, Bekostning gjort did, og der samme Sted med Færgepenge	7 —	» —	» —
2 Personer at stævne paa Sjælland	3 —	» —	» —
2 Personer at stævne i Skaane for Bækkeskovs Port	2 —	2 —	12 —
For en Landstingsstævning at lade stile og forsegle........................	» —	1 —	4 —
For 4 Landstingsrejser at gjøre.........	14 —	» —	» —
Fortæret frem og tilbage, i Viborg, paa hver Rejse 6 Dage, er 24 Dage, for mig selv og Vognmanden om Dagen $2^{1}/_{2}$ ℳ	15 —	» —	» —
For trende Opsættelser af Landsting....	1 —	3 —	6 —
For en endelig Dom...........	2 —	3 —	» —
	Ialt 48 Rdlr.	5 ℳ	10 ß

Af Dalerne betegnes dog de 25 kun som »Daler«, ikke som »Rdlr.«, der er derfor Sandsynlighed for, at der menes slette Daler à 4 ℳ og ikke Rdlr. à 6 ℳ. I saa Fald bliver Summen kun 40 Rdlr. 3 ℳ 10 ß, og da en Rdlrs. Sølvværdi den Gang var 4 Kroner, bliver Summen i vor Tids Penge 162 Kr. eller 196 Kr., et Beløb, der i Henseende til Kjøbeævne den Gang var langt større end nu. Chr. Nielsen vilde dog ikke betale dette Beløb godvilligt, og Chr. Sørensen indstævnede ham derfor for Retten 1641 $^{3}/_{7}$, hvor Sagen blev opsat i 14 Dage. 1641 $^{17}/_{7}$ mødtes Parterne atter paa Tinge, og Chr. Sørensen modtog da 10 slette Daler af

Chr. Nielsen og lovede, at han skulde være fri for videre Tiltale »med flere Ord og Tale dennem derom imellem var . . .«

Skjønt Parterne saaledes syntes forligte, blev der dog afsagt Dom, hvori udtaltes, at da Landstingsdommen kun tilpligtede Chr. Nielsen at betale 10 slette Daler i Kost og Tæring til de interesserede, hvilket Beløb han tilforn havde tilbudt at betale og nu i Dag for Retten havde udlagt, kunde der ikke rettere kjendes, end at Chr. Nielsen burde være fri for videre at udgive.

1646 $^{10}/_{1}$ begjærede Christen Nielsen — vistnok i Anledning af Afsked — Vidne af menige Herredsmænd angaaende, hvorledes han havde »forholdt, handlet og skikket sig«, medens han var Herredsfoged, og om der var nogen, der havde noget at sige ham paa, eller om han havde forurettet nogen. 24 navngivne Mænd tilligemed de tilstedeværende menige Herredsmænd svarede, at de ikke havde hørt, spurgt eller fornummet andet, end at han i alle Maader havde skikket sig, som en ærlig Herredsfoged vel anstaar, og ikke havde han forurettet nogen eller taget Gaver for at forvende deres Sag[1]).

Formodentlig er han død kort efter, skjønt hans Død ikke findes indført i Jetsmark Kbg., thi i Tingbogen for det følgende Aar omtales han som død. Han var gift med *Else Pedersdatter*, der som Enke opholdt sig hos Sønnen Niels Christensen i Kalsensgaard. Under Vakancen fungerede Laurs Laursen i Østrup som Dommer[1]).

[1]) Tgb.

6. *Knud Christensen*, der maaske var Søn af Formanden, blev udnævnt til Herredsfoged 1646 $^{26}/_{9}$. Han boede de første Aar i Bisgaard, som da tilhørte Kronen, men ca. 1654 flyttede han til Drustrup i Saltum Sogn, hvilken Gaard ogsaa tilhørte Kronen. Sammen med flere Repræsentanter for Herredet var han til Stede ved Frederik III.s Kroning, og han og hans Medbrødre skulde rejse paa Herredsmændenes Bekostning. M. Christensen i Kongesbak i Jetsmark skulde indkræve Betaling af »dem, som rester til dem med Rejsepenge til Kjøbenhavn til kongelig Majestæts Kroning og tilbage igjen«, men M. Christensen betalte ikke de opkrævede Penge, hvorfor Knud Christensen paa egne og Medbrødres Vegne maatte tage Forfølgning over ham[2]). Det er foran omtalt, at han var Medunderskriver paa et Andragende til Kongen om Forbedring af Herredsfogdernes Lønning, og da der i dette udtaltes, at Herredsfogderne havde mistet de Gaarde, der tilforn havde været tillagt Bestillingen, maa det antages, at Knud Christensen ogsaa havde mistet det Bol i Kvorup, han i Følge Matr. 1662 nød Indtægten af, og skjønt han boede i Drustrup til sin Død, havde han vel næppe Gaarden frit. Om hans lange Virksomhed som Herredsfoged vides ikke meget; han synes at have været en almen agtet Mand,

[1]) Laurs Laursen eller Laurs Laursen Pedersen, der vist hørte til Slægten Mørk, var Selvejer i Østrup.

[2]) Tgb. 1663 $^{17}/_{7}$.

hvilket dog ikke kunde fri ham for sammen med Tingskriveren Knud Pedersen 1654 at blive sagsøgt for mislig Embedsførelse. Sagen rejstes af Jørgen Seefeld til Næs og Christen Sørensen i Aalborg [1]) og angik et Tingsvidne, som Knud Pedersen havde udfærdiget, og som ikke skulde være i Overensstemmelse med Tingbogen, hvilket selvfølgelig var ulovligt, og Herredsfogden skulde have sat Segl under det, uden at konferere det med Tingbogen. Tingsvidnet var ogsaa blevet kjendt magtesløst ved Landstinget, medens Skriverens og Fogdens Forhold ikke blev paadømt ved samme Lejlighed. Der blev dog ikke ved Hvetbo Herredsting udstedt noget Lovmaal over dem, fordi Tingbogen og Tingsvidnet ikke var bleven fremlagt under Sagen [2]).

1685 tog Knud Christensen sin Afsked, og 1688 døde han i en Alder af 74 Aar. Han blev $^{29}/_{8}$ begravet i Saltum Kirke, der ogsaa gjemmer Støvet af hans Datter, som døde 1656 [3]). Knud Christensen ejede adskilligt Jordegods i Hvetbo Herred, saaledes Abildgaard i Alstrup Sogn, V. Borup og Boruphuse i Ingstrup Sogn, Skovbogaard og Kirkensgaard i Hjermeslev Sogn m. m. Han var gift med *Karen Andersdatter*, der formodentlig døde 1685. Skifte efter dem holdtes paa Overklit i Vennebjerg Herred 1690 $^{13}/_{10}$ af de selvskiftende Arvinger [4]). Ægteparret, der meget ofte forekommer som Faddere i Herredets

[1]) Vist forhen i Nøtten, se foran under Herredsfoged Chr. Nielsen.

[2]) Tgb. 1654 $^{4}/_{11}$ og 1655 $^{24}/_{2}$.

[3]) Saltum Kbg.

[4]) Tgb. 1706 $^{28}/_{5}$.

Kirkebøger, havde 7 Børn, hvoraf 5 overlevede Forældrene. Disse 5 vare: 1. Christen Knudsen, født før 1647, var 1699 Foged over Hogne og Frølands Fogderi i Norge; 2. Anders Knudsen, født 1647, boede 1690 paa Strømbo ved Arendal; 3. Maren Knudsdatter, født 1649, gift med Niels Poulsen til Overklit [1]); 4. Inger Knudsdatter, født 1650, boede 1690 i Norge; 5. Anne, født 1651, boede ligeledes 1690 i Norge, hvor hun var gift med Sr. Christoffer Christensen.

7. *Niels Nielsen Viborg* udnævntes 1685 $^{31}/_{10}$ til Herredsfoged, og i denne Stilling vedblev han at fungere, indtil Hvetbo Herred 1687 forenedes med Kjær Herred. Han boede i V. Borup i Ingstrup Sogn, hvilken Gaard tilhørte hans Hustrus Bedstefader, den tidligere Herredsfoged Knud Christensen, men allerede 1690 afgik Viborg ved Døden i en Alder af kun 33 Aar [2]). Hans Enke, *Maren Nielsdatter* [3]) af Overklit, med hvem

[1]) Niels Poulsen, der i Trap III, Vennebjerg Sogn, formentlig fejlagtig benævnes Wilholt, boede 1675 i Borup, var 1678 Forvalter paa Hæstrupgaard, senere Forpagter paa Aastrup og kjøbte 1686 Overklit, hvor han døde 1693; Skifte 1694 $^{30}/_{10}$. Var maaske Søn af Præsten Poul Nielsen Tancke i Flade og Gjærum. Om Niels Poulsens Børn se Herredsfoged Nr. 7.

[2]) Begr. 10. Maj [Kbg.].

[3]) Foruden hende havde Niels Poulsen og Maren Knudsdatter følgende Børn: *Kirsten*, gift med Poul Eskildsen i Hundslev i Jelstrup S.; *Karen*, f. ca. 1671; *Maria*, f. ca. 1672, gift med Skudehandler Jens Andersen Uttrup i Blokhus; *Ingeborg*, f. ca. 1675; *Mette*, f. ca. 1677: *Maren*, f. ca. 1679, *Poul*, f. ca. 1681, død 1756. 1716—20 Forpagter i Taars Præstegaard, 1720 paa Tidemandsholm, var 1731 Tolder og Byfoged i Hjøring samt Herredsfoged i Horns og Vennebj. Herreder,

han havde en efterlevende Datter, Karen [1]), døbt 1686, blev kort efter gift med en Søren Christensen, der ligeledes boede i Borup.

De efternævnte Herredsfogder over Kjær og Hvetbo Herreder samt Hals Birk boede alle i Kjær Herred.

8. *Mathias Pedersen* blev udnævnt 1687 $^{26}/_{11}$. Han havde tidligere boet paa Hørbylund, af hvilken han 1677 kjøbte Halvdelen, som atter 1690 kom fra hans Bo ved Indførsel, men efter sin Ansættelse boede han paa Lindholmgaard ved N. Sundby, hvor han døde 1689 $^{10}/_{8}$ i en Alder af $49^{1}/_{2}$ Aar. Formodentlig var han ugift.

9. *Anders Madsen* blev Herredsfoged 1689 $^{17}/_{8}$ og boede først i Biersted. Senere fik han Tilladelse til at bo i Aalborg, men efter at Tingstedet 1705 var bleven flyttet til Vorbjærg, og han havde set sig nødsaget til at leje Værelse der for i Særdeleshed om Vinteren at kunne opholde sig ved Tingstedet, ønskede han, at Vorbjærg skulde betragtes som hans rette Opholdssted [2]). Han

gift med Anna Bertelsdatter; *Kirsten*, f. 1684, død 1762, gift 1714 med Degnen Studiosus Thomas Christensen Taarup i Kornum og Løgsted, død 1740; *Jokum Frederik*, f. ca. 1687, boede 1716 i Ugilt By, gift med Usle Johannesdatter Sellenslev; *Knud*, f. 1689, boede 1720 i V. Mølle i Lerup Sogn, gift med Sara Mortensdatter Mygind af V. Mølle, der 1772 døde som Enke hos sin Søn, Degnen Niels Børglum i Ø. Brønderslev. Niels Poulsens Børn antog Navnet *Børglum*.

1) Bl. Fadderne ved hendes og en yngre Søsters Daab nævnes Jens Poulsen i Hjøring og Jens Lassen, Søn af Raadmand Laurids Lassen i Aalborg.

2) Tgb. 1705 $^{12}/_{6}$ og $^{19}/_{6}$.

døde formentlig 1714. Han var gift med *Kirsten Willumsdatter*, der levede 1707 [1]).

10. *Erik Emmiksen* kom i Embedet 1714 $^{9}/_{11}$ og boede paa Vorbjærggaard, hvor han døde 1737 $^{22}/_{3}$. Hans Fortid er ubekjendt, men som Herredsfoged faar han det Skudsmaal af den senere Stiftamtmand i Aalborg, Jørgen Bille, i hans »Forslag om Jyllands slette Tilstands Forbedring« o. s. v. [2]), at han — skjønt ikke af de mest lovkyndige — havde mere Samvittighed end de andre Herreds- og Birkefogder i Vendsyssel, saa Bille holdt ham for en af de kristeligste, skjønt Tjenesten var den ringeste. Hans Broder Niels Emmiksen [3]), der var Herredsfoged i Han Herrederne, fik derimod af Bille det Skudsmaal, at han var den mest lovkyndige blandt Herredsfogderne heroppe, men han dømte, »som han fandt for godt«. Erik Emmiksen var gift med *Johanne Frederikke von Niendahl*, der som Enke boede i Hjøring i meget trange Kaar [4]). Med hende havde han

1) Hun havde først været gift med en *Brehmer*, med hvem hun havde en Datter *Margrete*, som var gift 1. Gang med Byfoged *Jørgen Danielsen* i Aarhus og 2. Gang med Vintapper *Hans Hansen Strøm* i Aalborg [Tgb. 1701 $^{29}/_{7}$].

2) Danske Saml. IV, 197.

3) Foruden denne Broder havde han en Søster Inger Cathrine, som 1. Gang var gift med Peder Husted i Skive († 1730), med hvem hun havde en Datter Inger, der var gift med Tambour Søren Rasmussen ved Oberstl. Styrups Kompagni.

4) Se indk. Breve. Aalbh. 1737 og A. S. Nr. 84.

Sønnerne Emmik Eriksen, f. ca. 1719[1]; Johan Frederiksen Eriksen, f. ca. 1721; Jacob Christian E., f. ca. 1724, og Anders Paulin E., f. ca. 1725.

11. *Søren Madsen Høeg* blev udnævnt til Herredsfoged i Kjær og Hvetbo Herreder 1737 $^{12}/_{7}$[2]. Han var da Foged og Skriver for Dronninglund og Hals Birker, udnævnt 1725 $^{11}/_{8}$, og boede paa Teglgaarden ved Dronninglund. Efter sin Udnævnelse til Herredsfoged flyttede han ca. 1742 til Vorbjærggaard i N. Sundby Sogn, men vedblev desuagtet at være Foged og Skriver ved ovennævnte Birker.

Han synes i højere Grad end sine For- og Eftermænd at have følt sig som Politimester, men var i saa Henseende ikke altid lige heldig i sine Bestræbelser. 1739 foretoges der saaledes ved Sættedommer en meget vidtløftig Sag mellem Vejmester Thomas Larsens Efterladte i Ørsø og Søren Høeg. Herredsfogden mente, at den salig Vejmester var bleven begravet med større Pragt, end de gjældende Anordninger tillod, bl. a. syntes han, at Traktementet havde været for flot, og om Vejmesterens Baare havde der været opstillet Lys, hvad der i Følge Datidens Love var en utilladelig Luxus for gemene Mennesker. Herredsfogdens Klagepunkter bleve dog afkræftede af Vidnerne, bl. a. havde de omtalte Lys ikke været tændte, saa i den Henseende var der ikke udvist nogen Ødselhed, og Vejmesterens Efterladte bleve frikjendte[1].

Søren Høeg, som døde 1770, begr. $^{5}/_{3}$, var gift med *Christine Pedersdatter Hintzholm*[2], f. 1693 $^{31}/_{12}$, død 1776 $^{5}/_{10}$, og med hende havde han en Søn, der blev Faderens Efterfølger.

12. *Peder Høeg*, Formandens Søn, blev 1761 $^{24}/_{4}$ beskikket til Medhjælper og Efterfølger som Foged i Kjær og Hvetbo Herreder og 1761 $^{14}/_{8}$ tillige som Foged og Skriver for Dronninglund og Hals Birker. Han var født i Dronninglund 1727 og døde paa Vorbjærggaard 1779 $^{28}/_{9}$. Hans Hustru, som han ægtede i Nørre Sundby 1761 $^{30}/_{11}$, hed *Anne Christensdatter Dorph* og overlevede ham.

13. *Hans Jacob Preuss* blev 1779 $^{22}/_{12}$ beskikket til Herredsfoged i Kjær og Hvetbo Herreder. Han havde tidligere været Raadmand i Randers, men blev her meget forgjældet og synes i det hele at have levet under ulykkelige Forhold. Ligesom sine Formænd boede han paa Vorbjærggaard, men han sad til Huse hos Formandens Enke. Han døde allerede 1780 $^{1}/_{12}$, og hans Enke *Dorthe Christine Preuss* fragik Arv og Gjæld efter ham. Hun synes ikke at have boet hos ham, og Arv- og Gjældsfragaaelsen skete i et Brev dateret Kbhvn. 1780.

[1] Var 1746 Forpagter paa Bjørnkjær og senere paa Toftegaard i Jetsmark Sogn, hvor han døde 1778. Hans Hustru hed Maren Nielsdatter.

[2] Embedet søgtes tillige af Ridefogden paa Sæbygaard, Henrik Wulff Klein, der senere blev Byfoged i Nykjøb. Jyll. [Christensen: Nykjøbing, Side 210].

[1] Indk. Breve. Aalborghus 1739.

[2] J. E. $^{41}/_{1776}$.

$^{18}/_{12}$, hvori hun skriver, at da al deres fælles Gods og Formue blev borttaget i Randers til hans Gjælds Afbetaling, og hun derved blev bragt i den beklageligste Tilstand, dristede hun sig ingenlunde til at befatte sig med Boet, da han dog aldrig før den Tid havde villet tilstaa, at han var gjældbunden [1]).

14. *Niels Skjøth Hasselbalch*, der var Prokurator i N. Sundby, blev Herredsfoged her 1781 $^{7}/_{2}$, og 1800 $^{27}/_{6}$ blev han tillige udnævnt til *Skriver* i disse to Herreder, hvilken Stilling fra nu af var forbunden med Fogedstillingen. Han døde 1809 $^{24}/_{6}$. Med *Birthe Sophie Elisabeth Bering*, der var født i Fjellerup Præstegaard 1744, og som 1. Gang var gift med Proprietær Hans Mollerup til Østeraagaard, havde han 3 Børn, der alle døde ugifte [2]).

HERREDSFOGDER OG SKRIVERE.

1. *Niels Skjøth Hasselbalch*, se ovenfor.
2. *Vilhelm Spies*, der var Byfoged i Vejle, blev 1809 $^{25}/_{9}$ udnævnt til Foged og Skriver i Kjær og Hvetbo Herreder. 1818 $^{16}/_{10}$ udnævntes han til virkelig Kancelliraad og 1827 $^{9}/_{6}$ til Byskriver i Helsingør, hvor han døde 1840 $^{23}/_{3}$. I hans Embedstid blev Tingstedet flyttet fra Vorbjærg til N. Sundby. Han gjorde sig fortjent ved sin Interesse for Plantningssagen, idet han i Skrift og Tale opmuntrede Folk til at plante; udgav »Kort Anvisning til Tobaksplantning« og oprettede 1822 med Hjælp fra Landhusholdningsselskabet et landøkonomisk Bibliothek for Herredernes Beboere. Det havde Plads paa Herredskontoret og var aabent hver Lørdag Eftm. [1]). 1816 til 1827 ejede han Kalsensgaard i Jetsmark Sogn.
3. Overauditør *Jens Lange* blev udnævnt til Herredsfoged 1827 $^{21}/_{9}$. Han døde 1842 $^{7}/_{9}$, hvorefter Hospitalsforstander N. Ostenfeldt i Aalborg blev konstitueret i Embedet indtil 1844, da Kjær og Hvetbo Herreder atter bleve adskilte.

De senere Herredsfogder i Hvetbo Herred have været:

4. *Lars Tobias Ammitzbøll* fra 1844—1848, forflyttet til Galten m. fl. H., Kancelliraad og en Tid Folketingsmand.
5. *Georg Christian Saxild* [2]) fra 1849—1854, Kancelliraad, forflyttet til Andst m. fl. H.
6. *Niels Valdemar Lassen* fra 1854—1868, forflyttet til Nysted By og Birk.
7. *Christian Frederik Tillisch* fra 1868—1874, Kammerjunker, forflyttet til Kolding Herred.
8. *Knud Arnt Larsen Brendstrup*, konstitueret 1874, udnævnt 1876, 1884 forflyttet til Grenaa.
9. *Johannes Simmelhag* fra 1884—1888, forflyttet til Fjends-Nørlyng Herreder.
10. *Joachim Christian Bjerre* fra 1888—1893, forflyttet til Hellum-Hindsted Herreder.

---

1) A. S. Nr. 740.
2) A. H. Nielsen: Stamt. over Fam. Hasselbalch.

1) Jydske Eft. $^{3}/_{1823}$ og Borchs Avis 1827, 55 og 107 samt Thaarup: Udf. Vejledn. i det danske Monarkis Statistik I. Bd., S. 83.
2) Gift med Emma Boesen af Saltum Præstegaard.

11. *Johan Peter Frederik Rieper* fra 1893—1900, forflyttet til Maribo By og Birk.
12. *Constantin Anners Johannes Hastrup* fra 1900.

HERREDSSKRIVERE[1] (Tingskrivere).

1. *Niels Kjeldsøn* boede vist i Pandrup og døde ca. 1630. Han tituleres i Tingbogen »Sr.«, og det er formodentlig ham, der omtales i et Tingsvidne af 1621, hvori 8 Mænd vidne, at de hørte, at Peder Nielsen i Østrup bekjendte, at han var forligt med sin Fader Niels Kjeldsøn, saa han aarlig skulde give ham 4 Tdr. Byg i Bondeskyld af den halve Gaard i Østrup, som han iboede, og desuden skulde han betale Herligheden af den halve Gaard[2].
2. *Vogn Pedersen* var vist Søn af Herredsfogden Peder Selgensen. 1631 $^{24}/_{9}$ gaves Tingsvidne, at Vogn Pedersen i Saltum, som skrev her til Tinget siden Sr. Niels Kjeldsens Død, ikke havde nogen Gaard af Kronens eller havde Sted, men opholdt sig hjemme hos sine Forældre i Saltum. 1632 $^{23}/_{6}$ fik han, der da boede i Bleggrav, Tingsvidne, at Herredsfogden Christen Nielsen havde faaet Herredets Segl og en Bolt uden Laas med 2 Foldinger, og han er vel da fratraadt Embedet, som han maaske kun midlertidigt havde forestaaet. 1647 fæstede han af Bispen den halve Kongekorntiende af Jetsmark Sogn (se derunder).
3. *Knud Pedersen* var Tingskriver 1632 $^{2}/_{12}$, boede

[1]) Dette Embede var selvstændigt indtil 1800 $^{27}/_{6}$.
[2]) Tgb. 1662 $^{4}/_{10}$.

i Kaas og var tillige *Degn* i Jetsmark Sogn. Han døde 1655[1]. Da det ved Missive af 1621 $^{7}/_{5}$ var forbudt Degnene at være Tingskrivere, maa særlige Forhold vel her have bevirket en Undtagelse.

4. *Henrik Hansen Lund* var formentlig Foged paa Lundergaard 1640 og senere paa Bratskov. Han blev antagelig[2] beskikket til Skriver efter Knud Pedersens Død 1655 og boede 1662 i Østrup, senere i N. Saltum. I et Tingsvidne af 1663 $^{3}/_{10}$ siges, at han tilligemed flere var ganske forarmet som Følge af det fjendtlige Indfald 1657 og de senere Kontributioner til vore egne Tropper, de brandenborgske, de kejserlige og Polakkerne, saavel som ogsaa af den forfærdelige Misvæxt.
5. *Anders Sørensen* blev beskikket 1669 og døde 1706. Han var Sønnesøn af Herredsfoged Peder Selgensen og boede paa Vestrupgaard [se nærmere derunder][3].

De efterfølgende vare tillige Skrivere i Kjær Herred og boede alle der.

6. *Andreas Christensen* var Herredsskriver fra 1707[4] til 1720? og blev efterfulgt af
7. *Hans Krag*, der døde i Vorbjærg 1745 $^{3}/_{3}$, $58^{1}/_{2}$ Aar gl. Han var gift med *Birgitte Larsdatter Møller*, men Ægteparret havde ingen Børn,

[1]) Se iøvrigt Jetsmark Sogns Degnerække.
[2]) Tingbøgerne for 1656—58 mangler.
[3]) Hans Søn Søren Andersen fungerede 1701—1705 $^{20}/_{5}$ som Skriver paa Faderens Vegne.
[4]) Nævnes 1. Gang i Tgb. $^{12}/_{6}$.

hvorfor Herredsskriverens fynske Slægtninge arvede ham [1]).

8. *Gutzon Nielsen Kolding*, der 1716 boede paa Jægerum i Brovst Sogn, blev beskikket 1745 $^{23}/_{4}$ og boede ligeledes i Vorbjærg, hvor han døde 1756 $^{5}/_{9}$, $77^{2}/_{3}$ Aar gl. Han var gift med *Sophie Feilcke*, død 1755 $^{15}/_{2}$, $67^{1}/_{4}$ Aar, med hvem han havde 5 Børn [2]).
9. *Oluf Münster* blev beskikket 1756$^{6}/_{11}$ og døde 1767. Han boede paa Staegaard i V. Hassing Sogn og var gift med *Christence Wium*, med hvem han bl. a. havde en Søn, der blev Sognepræst til Gadstrup-Syv.
10. *Hans Jørgen Christensen Fanøe* blev Herredsskriver 1767 $^{17}/_{4}$. Han var en Søn af Degnen Chr. Fanøe til Ellitshøj-Svenstrup og var født ca. 1745. 1777 boede han i Skrol i V. Hassing Sogn, men vist 1785 i Hougaards Mølle i Aaby og sidst i N. Sundby, hvor han blev begravet 1800 $^{17}/_{1}$. 1767 $^{31}/_{10}$ blev han i Hammer gift med *Anne Margrethe Thomasdatter Antze*. 1770 havde han Proces med Forpagter Niels Lassen paa Langholt angaaende en Ørefigen, som Fanøe skulde have givet Lassen [3]).

De senere Skrivere vare tillige Herredsfogder.

---

[1]) A. S. 135.

[2]) A. S. 211 og 236. Børnene vare: *Margrete*, gift med Pastor Hans Kragh i Lundum ved Horsens; *Sophie Amalie*, gift med Maler Bruun i Aalborg; *Maria Cathrine*, gift med Schurmann i Vejle; *Kirsten*, gift med Degnen Niels Børglum i Ø. Brønderslev, og *Henrik Fr. Christian*, Fuldmægtig hos Fru Statlænder paa Hammelmose.

[3]) Tgb. 1770 $^{26}/_{1}$, jvf. J. E. $^{11}/_{1770}$ og $^{5}/_{1774}$.

VIII.

FORSKJELLIGE OPTEGNELSER.

Forinden vi slutte denne Beskrivelse af Herredets almindelige Forhold, vil der endnu være Anledning til at omtale enkelte Tildragelser, der enten have været af indgribende Betydning for Egnen, eller som i anden Henseende kunne være af Interesse. Til den førstnævnte Kategori hører navnlig de vendsysselske Folkerejsninger og de fjendtlige Indfald i det 17. Aarhundrede.

Vendelboerne have fra gammel Tid haft Ord for at være et stridbart Folkefærd med en stærkt udviklet Tilbøjelighed til indtil Stædighed at værne om deres virkelige eller indbildte Rettigheder, og i Erik Vendilskagas Saga siges tillige, at de ere »onde, troløse og i enhver Henseende slettere end Danmarks andre Folk«. Sagaskriverens Udtalelser ere jo ikke smigrende, men det kan maaske trøste, at han ikke har Ord for at være saa paalidelig.

Sikkert er det imidlertid, at de vendsysselske Folkerejsninger flere Gange have været af vidtrækkende Betydning, og da Hvetbo Herreds Beboere uden Tvivl have været med saavel til »den søde Kløe, som den sure Svie«, skulle vi her kortelig dvæle ved de vigtigste af disse Begivenheder.

Opstanden mod Knud den Hellige.

Det ældste og tillige det mest paalidelige af de Kildeskrifter, der mere indgaaende behandler Vendelboernes Opstand mod Kong Knud den Hellige, er Munken Ælnods Beretning, der er affattet ca. 1120, og som i Oversættelse findes i H. Olriks: »Danske Helgeners Levned«; men desuden omtales Opstanden meget udførligt i Knytlinga Saga fra ca. 1280[1]).

1085 vilde Kong Knud som bekjendt foretage et Togt mod England for at gjøre sine Arvekrav paa den engelske Trone gjældende; men Togtet kom jo ikke i Stand, og da en Del af den samlede Flaade synes at være sejlet hjem uden Kongens Tilladelse, vakte det dennes Mishag, saa han det følgende Aar benyttede denne Omstændighed til at fremtvinge Tiendeydelsens Vedtagelse og dels gjorde sine Gjæsterirettigheder gjældende i fuldt Omfang. Hertil kom, at de kongelige Ombudsmænd vare uærlige, og da Kongen i Foraaret 1086 kom til Vendsyssel, brød den ulmende Misfornøjelse ud i aabent Oprør paa et Ting, der sandsynligvis holdtes ved Kragesig lidt nord for Børglum Kloster.

Kongen, der var bleven ængstelig ved den tiltagende Gjæring, forlod i al Stilhed Børglum Kloster og drog til Aggersborg, og da Almuen erfarede dette, begyndte den at gaa angrebsvis til Værks og indtog og plyndrede de kongelige Gaarde i

[1]) Paa Grundlag af disse og andre Kilder har jeg i min lille Bog »Blade af Vendsyssels Historie«, Hjørring 1899, givet en ret udførlig Fremstilling af denne Folkerejsning, ligesom jeg ogsaa i nævnte Skrift har skildret de efterfølgende Folkerejsninger i Vendsyssel.

Vendsyssel, hvorefter den drog mod Syd for at forjage Kongen fra Aggersborg. Efter Ælnods Beskrivelse synes Bondehæren at have fulgt Stranden langs Hvetbo Herred til Hanherred, thi han siger, at Bønderne i deres Raseri piskede Strandsandet op i Luften med deres Spyd, da Biskop Henrik, som havde opholdt sig i Bejstrup, var draget dem i Møde for at stille dem tilfreds, og den gamle »Vendelbovej« gik jo ogsaa langs Stranden fra Løkken til Slette. Forinden Bondehæren naaede Aggersborg, der blev indtaget og brændt, var Kong Knud draget over Limfjorden og ned gjennem Jylland, hvor Oprøret bredte sig som en løbende Ild, der først slukkedes, da Kongen var dræbt i Sct. Albani Kirke i Odense den 10. Juli 1086.

Oprøret 1294.

I Aaret 1294 skal den vendsysselske Almue have gjort fælles Sag med de Fredløse mod Kong Erik Menved, sagtens fordi den var utilfreds med Kongens Skattepaalæg. Opstanden blev dog dæmpet inden den greb videre om sig, og Kongen tvang de mere velstaaende Bønder til at oprette Altre i Kirker og Klostre, hvorved der skulde læses Messer for hans dræbte Faders Sjæl. Maaske er det ved denne Lejlighed, at Hr. Ove Drost eller Hr. Ove Rotfeld til Bratskov overfaldt og fangede 12 Ufredsmænd, som havde Tilhold i Skoven ved Toftegaard i den vestlige Del af Vildmosen. Om en saadan Bedrift fortæller i hvert Fald Peder Syv[1]).

[1]) Danske Kæmpeviser III, 372, jvf. Fortalen Bl. 3.

Bondekrigen 1438—1441

maa sikkert ogsaa have berørt Hvetbo Herred stærkt, idet Krigsskuepladsen kom til at ligge i Naboherredet, da Henrik Tagesen lod Bondehæren tage Stilling paa Sct. Jørgensbjærg i Kjettrup Sogn i V. Han Herred, hvor den paa Grund af Thyboernes og Morsingboernes Forræderi eller Underkastelse led et afgjørende Nederlag, da Kong Kristoffer 8. Juni 1441 lod den med en Vognborg forskansede Stilling storme. Det fejler næppe, at mange af Hvetbo Herreds Mænd maatte lade deres Liv sammen med de andre Vendelboer, der faldt, og de undkomne maatte betale store Bøder, ligesom ogsaa Bøndernes Nederlag indirekte bevirkede, at fuld Tiendeydelse blev indført i Jylland[1]).

Rejsningen 1534.

Den Folkerejsning, der fik størst varig Betydning for Deltagerne — om end ikke i gunstig Henseende — var den saakaldte »Skipper Klements Fejde«, der jo atter var et Led af den under Navn »Grevens Fejde« førte Kamp mellem det Parti, der efter Kong Frederik den I.s Død 1533 ønskede Christian II. tilbage paa Tronen, og dem, der vilde have den afdøde Konges Søn Hertug Christian til Konge. I den herom førte Strid deltog Beboerne i 49 nørrejyske Herreder, deriblandt alle Herrederne nord for Limfjorden, og den faar forøvrigt Interesse for os, fordi den, der stod i Spidsen for Christian II.s Tilhængere i Nordjylland, *Klement Andersen*, var her fra Herredet.

[1]) Angaaende denne Rejsning henvises iøvrigt til Prof. Becker: »Bondekrigen« og K. Fabricius' Artikel i Hist. Tidskr. 7, II.

Efter hvad Bertel Kjærulf i Aslund (Kjær Herred), der var født ca. 1582, har fortalt sin Slægtning, den bekjendte vendsysselske Bondeskribent Peder Dyrskjøt, var Skipper Klement, som han almindeligvis kaldes, født i *Vedsted* i Aaby Sogn, og hans Moder var af Slægten Kjærulf[1]), en Storbondeæt, der særlig har haft hjemme i Vadum Sogn, og som gjennem et Par Aarhundreder har beklædt Herredsfogedembedet i Kjær Herred[2]). Peder Dyrskjøt siger, at Klement forraadte baade sig og Slægten ved daarlige Krigsanslag, men hvad Slægten angaar, synes den dog ikke i sin Helhed at være bleven ruineret, thi at den bevarede sin Stilling i Selvejerstanden fremgaar bl. a. af, hvad der skal meddeles under Saltumgaard, ligesom ogsaa Flertallet af de 1568 i Vendsyssel nævnte Selvejere[3]) sikkert maa henføres til denne Æt, selv om Familienavnet er udeladt. Vi vide iøvrigt ikke meget om Skipper Klements Forhold før 1525, men han skal have været Borger i Aalborg og været en rig og anset Mand, der ejede flere Gaarde og Skibe. Bertel Kjærulf berettede tillige om ham, at han sejlede paa Østersøen, Vesterhavet og Middelhavet og kon-

[1]) J. E. 1, III, 258.

[2]) Om Slægten Kjærulf se *Saltumgaard*, og om Skipper Klements Søskendes Afkom se *Vedsted*.

Fogedgaarden Ø. Halne (lidt nord for Vadum Station) minder ved sit Navn om den Tid, da Kjærulf'erne vare Herredsfogder, og ligeledes minder Kjær Herreds gamle Segl om denne Slægt, idet Aftrykket viser en springende Ulv.

[3]) Wulff: Vendelbo St., S. 231—232.

vojerede mange Skibe [1]), saa han har formodentlig haft en indbringende Beskjæftigelse ved dels at drive Kaperi, og dels med sine armerede Skibe at ledsage Handelsskibe for at beskytte dem mod andre Kapere. Hans Hustru [2]) vide vi ikke Navnet paa, men han skal have haft nogle Døtre, hvoraf en blev gift med en Popp, og en skal have været Oldemoder i »de Rhusers og Surs Slægter i Aalborg« [3]).

Skipper Klement forekommer første Gang i Historien 1525, da han var Underadmiral hos Fredrik I, men formodentlig har han allerede da hemmelig tilhørt Christian II.s Parti, thi i September Maaned nævnte Aar forlod han Kjøbenhavns Rhed med et større og et mindre Skib, paa hvilke han havde overført Mandskab og Kanoner fra et Par andre Skibe, som ligeledes vare ham betroet af Kong Frederik [4]). Med Skibene begav han sig til Nordsøen, hvor det var hans Agt at slutte sig til en bekjendt Kaperkaptajn Klaus Knyphof, som her krydsede om med en lille Eskadre og drev Kaperi mod Christian II.s Fjender, særlig Hansestæderne, men Knyphof blev — forinden Klement kom til ham — overvunden af en lybsk-hamburgsk Flaade, og da

[1]) J. S. 1, III, 258.

[2]) Hun synes at have overlevet ham. 1570 $^{1}/_{8}$ fik en Skipper Gavebrev paa en Have udenfor Kjøbenhavns Østerport, hvilken hørte til det Gods, Skipper Klements Hustru havde forbrudt til Kronen [K. B.].

[3]) J. S. 1, III, 258. Mon denne Familie Rhus skulde stamme fra Herredsfoged Peder Rus i Hvetbo Herred. En Ellen Ruus' Arvinger ejede 1657 en Halvgaard i Jetsmark [P.].

[4]) Om Skipper Klement henvises iøvrigt til Bricha: »Biogr. Lexicon«, og om hans Krigsførelse se navnlig Paludan Müller: »Grevens Fejde« I, 253 ff. og 285 ff. samt II, 469—470.

han af Sejrherren blev betragtet som gemen Sørøver maatte han og hans Mænd lade Livet. Klement, der henad Juletid indkom til Vesterems med flere hamburgske Priser, maatte saa forlade disse Farvande, og 1525 $^{31}/_{12}$ skrev Christian II. til ham og takkede ham for den gode Tjeneste, han med Skibet »Peter van Hulle« havde vist ham [1]). Christian II sendte ham Kreditiv til Kongen af Skotland, for at han kunde faa dennes Lejde for sig og sine Skibe i Skotland samt Frihed til at søge skotske Havne med de fjendtlige Priser, han maatte opbringe. Samtidig skrev den fordrevne Konge til Herman Poel og beordrede ham til at begive sig til Grev Etzard af Ostfriesland og til Kongen af Skotland for at forlange frit Lejde for Klement og hans Selskab m. m. [2]). I Foraaret 1526 var Klement atter i Søen med Skibet »Peter van Hull«, men havde det Uheld at forlise paa den skotske Kyst og kun bjærge Livet [3]). Klement kom dog snart til Søs

[1]) Dette Skib nævnes i Overenskomsten mellem Fr. I og Statholderen i Kbhvn. Henrik Gøye og hans Tilhængere 1523 $^{23}/_{12}$. Henrik Gøye skulde beholde Skibet med 3 andre Skibe for den Skade, han var kommen i for Chr. II.s Skyld [Erslev og Mollerup: Fr. I.s Registr., S. 28].

[2]) Allen: Breve og Aktst. til Chr. II.s og Fr. I.s Historie, S. 379—387.

[3]) Se Brev af $^{15}/_{4}$ 1526 i Regesta, II R., Nr. 11,816. 1526 $^{19}/_{6}$ tog det skotske Parlament Beslutning i en Sag, hvori M. Alexander Kingorn, Degn i Roskilde og Chr. II.s Sendebud, optraadte som befuldmægtiget for John Mathisone og Clement Androsone, Kaptajner paa det ved Aberdeen strandede Skib »Peter Hull«. 1526 $^{22}/_{6}$ skrev Hans Mikkelsen til Kong Christian bl. a. angaaende vigtige Papirer, som vare fundne paa det strandede Skib. Regesta, II R. Nr. 11,862 og 11,865.

igjen, og da Christian II søgte at tilvejebringe Forbindelse mellem sine Sømænd i Østersøen, finde vi i Juli Maaned Klement i Amsterdam[1]) og i Avgust Maaned i Bæltet med flere Skibe. Det lykkedes dog Kong Frederik med Lybækkernes Hjælp at fordrive saavel Klement som de andre af Chr. II.s Mænd, og den førstnævnte tyede derefter til Østfriesland, hvor han dog kun opholdt sig kort, thi endnu samme Efteraar var han atter i Søen, sagtens paa Kaperi mod Chr. II.s Fjender. I Sommeren 1527 vidste man i Norge, at han var i Søen med 3 store Skibe sammen med en Skipper Gregers, men derefter høre vi intet til ham før i Februar 1529, da han laa under Norge med nogle Skibe[2]), og 1531 var han med paa Chr. II.s Togt til Norge. Efter at Kongen 1532 havde sluttet Overenskomst med Kong Frederiks og Hansestædernes Krigsøverster, fik Klement sammen med de andre Krigsfolk Lejde til Tyskland. Kort Tid efter — ca. 1. Aug. 1532 — skrev Kong Frederik til Henrik Rosenkrantz, at han havde erfaret, at Skipper Klement laa i Ebeltoft Vig med nogle Jagter og Skibe og havde begjæret Lejde af Henr. Rosenkrantz, men at denne ikke havde turdet forhandle med ham uden først at høre Kongens Mening. Kongen anmoder ham derfor om at forhandle med Klement, og hvis denne vilde overgive sine Skibe med Skyts og Gods til Kongen, skulde han faa sikkert Lejde gjennem Kongens Lande for sig og sine Mænd og deres eget Gods. Men hvis han ikke vilde det,

[1]) Allen: Aktstykker, S. 431—33.
[2]) Regesta, II R., Nr. 12,467.

skulde der forhandles med ham om en Fredsslutning paa 4 Uger, og vilde Klement heller ikke det, vilde Kongen se at finde paa en anden Udvej. Af Brevet fremgaar det, at Kongen pønsede paa at faa ham nedlagt. Forhandlingerne endte dog med, at der blev udstedt Lejde til »Clement Andersen og hans Medfølgere udi sin Behold igjen [1])«.

Vi tabe derefter Klement af Syne indtil den følgende Sommer, da han i Begyndelsen af Juli laa ved Gøtaelven og førte Forhandlinger med den svenske Kong Gustav om at træde i hans Tjeneste. Det var dog næppe mere end en Skinforhandling fra Klements Side, thi da Grev Christoffer af Oldenborg kort Tid efter indfandt sig i Kattegat med en hollandsk Flaade for at befri den fangne Kong Christian, der nu efter Kong Frederik I.s Død syntes at have bedre Betingelser for at gjenvinde sin tabte Krone, sluttede Klement sig til ham og var med til at bekrige Lübækkerne. Han fulgte dog ikke med Hollænderne tilbage, da disse sent paa Efteraaret forlod Øresund, men trak sig ind i Gøtaelven, hvor han blev Vinteren over. Her forhandlede han atter med Kong Gustav om at træde i dennes Tjeneste, uden at det dog førte til noget Resultat, sandsynligvis fordi Klement ikke vilde binde sig til den svenske Konge, men kun vilde bevare hans Venskab for at have Tilflugt paa den svenske Kyst Vinteren over. Dette er, hvad vi vide om Skipper eller rettere Admiral Klements Forhold, forinden den Krig udbrød, der bevirkede, at han kom til at indtage en mere fremragende Plads i Historien.

[1]) Erslev og Mollerup: Fr. I.s Registr., S. 439 og 465.

Først i Maj 1534[1]) gik Grev Christoffer over Elben med henved 3000 Mand i den Hensigt at vove et Angreb paa Danmark for at befri den fangne Konge, og dermed var den saakaldte »Grevens Fejde« begyndt. I Løbet af et Par Maaneder lykkedes det Greven at faa de sjællandske Kjøbstæder med Kjøbenhavn samt Malmø i sin Magt, og inden Udgangen af Juli Maaned var Greven Herre over næsten hele Østdanmark, hvor en stor Del af Adelen havde aflagt Troskabsed til ham. Det gjaldt nu om at komme i Besiddelse af Jylland og Fyn, hvis Stormænd havde erklæret sig for Hertug Christian[2]) af Holsten paa Mødet i Ry den 4. Juli og i Hjallese den 9. Juli 1534, men hvor Bønderne og Borgerstanden ligeledes holdt med den fangne Konge. Henimod Midten af Juli Maaned rejste Almuen sig paa Fyn, og efter forskjellige Tildragelser kom denne Ø ogsaa i Grevens Magt i Begyndelsen af August Maaned.

Disse Begivenheder danne Baggrunden for den saakaldte »Skipper Klements Fejde«, som vi jo her fortrinsvis skulle dvæle ved[3]).

Da Grev Christoffer i Sommeren 1534 kom til Malmø, var det naturligt, at Skipper Klement, der jo som foran nævnt havde haft Tilhold paa den svenske Vestkyst, søgte Forbindelse med ham, og det samme gjorde adskillige andre Kaperførere,

[1]) Efterfølgende Skildring gives navnlig paa Grundlag af Paludan Müller: Grevens Fejde I. og II. Bd.

[2]) Den afdøde Konges Søn, Christian III.

[3]) Om Gjæringstilstanden blandt den nord- og vestjydske Almue i Kong Frederik I.s Tid henvises til Dr. Heises Afhandling i Hist. Tidsskr. 4, V, 269 ff.

saaledes Skipper Thomas, Skipper Hermand, Jens Finke og Oluf Klinte. Disse Mænd bleve i September Maaned 1534 sendt til Jylland for at rejse Almuen der, og den 14. Septbr. kom Skipper Klement til Aalborg, som tilligemed Slottet hurtig kom i hans Magt. Det var nu ingen vanskelig Sag for Klement at vinde Fremgang for sin Sag; dels var han jo personlig knyttet til indflydelsesrige Bondeslægter her, og dels var Almuen i Nordjylland utilfreds baade med det verdslige og det gejstlige Regimente, der for sidstnævntes Vedkommende særlig var udartet under Bisperne Niels Stygge og Styge Krumpen.

Som i 1441 rejste Bønderne sig derfor og fór frem med Voldshandlinger mod Adelen og den højere Gejstlighed. Saaledes blev Hjermeslevgaard, som tilhørte Bagge Griis[1]), afbrændt tilligemed Klarupgaard, som Bagge Griis havde til Læn af Bispedømmet, og bedre gik det ikke med Bispens Gaarde: Sejlstrup, Voergaard og Birkelse, og Bisp Styge Krumpen, der opholdt sig paa Voergaard sammen med sin Frille Elisabeth Gyldenstjærne, undslap kun de ophidsede Bønder ved at skjule sig i en Bagerovn. Bagge Griis var ikke hjemme, da hans Gaard blev brændt, men da han erfarede, hvad der var sket, rejste han til Aalborg for at faa Klement i Tale, idet han foregav at ville slutte sig til dennes Parti. Dette kunde være meget naturligt, da Griis tilhørte Lavadelen, der nærmest havde Interesser fælles med Selvejerbønder, og hans Fader

[1]) Fra Slette i Hjortdal Sogn. Hans Moder var sandsynligvis Søster til Mads Bagge til Abildgaard i Alstrup.

betegnes da ogsaa 1532 som »en Bonde« i Han Herred, ligesom hans Broder Niels maa antages at have staaet paa Bøndernes Side i denne Fejde [1]. Men det var dog langt fra Griis' Hensigt at slutte sig til Bondepartiet; tværtimod forsøgte han, da han fik Klement i Tale, at støde denne ned med sin Daggert; dog Klement bar stedse et Panser under Klædningen, saa Attentatet mislykkedes. Saa mærkeligt det end lyder, var Bagge Griis dog nær sluppet godt fra dette Forsøg paa at myrde Klement; det lykkedes ham at komme paa en Hest og undslippe sine Forfølgere, men under Flugten slyngede en Skomager ved Navn Peder Beeske en Tagsten i Hovedet paa ham, og han blev derved saa stærkt saaret, at han senere fandtes død i Hasseris Kjær. Til Thyboerne sendte Klement Brev med Opfordring om at slutte sig til hans Parti, idet han samtidig truede de modvillige med at ville hænge dem. Under Anførsel af en Oluf Duus bredte Rejsningen sig ogsaa her, og Klement fik i Løbet af kort Tid det nordlige Jylland i sin Magt, og adskillige Adelsmænd her sluttede sig til ham. Hvis Grev Christoffer ved denne Tid kunde have støttet Klement med en nogenlunde antagelig Krigsmagt, vilde han sandsynligvis hurtig kunne have underlagt sig hele Jylland; men fraregnet en lille Troppeafdeling har Greven vist ikke kunnet afse Mandskab i dette Øjemed.

Imidlertid samlede den jydske Adel sig i Aarhus under Anførsel af Erik Banner til Asdal og Holger Rosenkrantz til Boller, og det besluttedes, at Adelen

---

[1] D. A. A. 1895 og D. M. 4, I, 113.

med sine Svende samt en Fane Rytteri under Anførsel af Jost v. Gladebech, skulde gaa mod Aalborg for at bekæmpe Klement. Adelen synes at have været meget opsat paa at løse denne Opgave, thi uden at opbie 4 Faner Landsknægte, som Hertug Christian sendte fra Holsten, drog den nord paa og ankom den 15. Oktober 1534 til Svendstrup med en Styrke, der antagelig udgjorde henimod 600 Mand til Hest og ligesaa mange Fodfolk. Her slog man sig til Ro for Natten uden at tænke paa, at det kunde være nødvendigt at træffe Foranstaltninger mod et Angreb fra Bøndernes Side. Men i den tidlige Oktobermorgen drog Klement ud fra Aalborg med sine Vendelboer, og vare de end slet bevæbnede i Sammenligning med Adelens Folk, vare de til Gjengjæld des talrigere, omkring 6000 Mand, og inden Adelshæren opdagede Faren, havde Bønderne besat Højderne foran Svendstrup og blæste til Angreb paa Skalmejer og Bukkehorn. Mere modigt end klogt besluttede Adelen at ride Bondehæren over Ende ved et Frontangreb, medens Jost v. Gladebech skulde angribe den i Flanken; men Adelen var for fremfusende og afventede ikke Fuldførelsen af Jost v. Gladebechs omgaaende Bevægelse, hvorfor han slet ikke kom til at medvirke under Angrebet. Da det lave, opblødte Terræn tilmed ikke kunde bære de jærnklædte Ryttere, der sank i med Hestene, blev Angrebet yderligere spredt, og Bønderne vandt ved Lere, lidt nord for Svendstrup, en let Sejr over Adelshæren, hvoraf 14 Adelsmænd bleve dræbte og en Del fangne. De, der undkom, søgte til Randers, hvor der efterhaanden blev samlet en større Styrke, som dels ud-

bedrede Byens Befæstning for at kunne afslaa et eventuelt Angreb fra Bøndernes Side og dels lejrede sig syd for Gudenaaen for at forhindre Bønderne i at overskride denne. Klement forfulgte nemlig sin Sejr og drog syd paa med sine Skarer, idet de afbrændte Herregaardene paa deres Vej, og han slog Lejr paa Flintebjerg uden for Randers, men uden Artilleri kunde han intet udrette, og efter at et Stormløb, som Bønderne i Drukkenskab foretog, var afslaaet, hævede han atter Belejringen og trak sig nord paa. Efterhaanden opkom der Uenighed blandt Bønderne, og særlig skal det have været et stort Tab for Klement, at hans Vaabenfælle Jens Finke døde, idet denne bedre end Klement forstod at holde Partiet samlet.

Den 18. November 1534 sluttede Hertug Christian Fred med Lübækkerne og kunde nu vende sig mod sine Fjender i Jylland. Hertugens energiske Feltherre Johan Rantzau drog strax nord paa til Kolding med en Afdeling Rytteri og Fodfolk, og derfra skyndsomst videre langs Vestkysten mod Nord, idet han adsplittede de Bondeskarer, der forsøgte at standse ham. I Skive fik han at vide, at Skipper Klement og Skipper Hermand holdt Viborg besat med mange Tusinde Bønder, og han gik derefter mod denne By efter først at have trukket 3 Faner Landsknægte til sig fra Randers, saa han nu havde 9 Faner til sin Raadighed. Klement trak sig imidlertid tilbage til Aalborg, hvorfor Rantzau fra Viborg begav sig mod denne By og lejrede sig en halv Mils Vej derfra. Om Natten besaa han Stillingen, og om Morgenen den 18. December begyndte Stormen paa Byen, som af Klement var bleven sat i

god Forsvarsstand. Rantzau siger selv i et Brev [1]), at Bønderne værgede sig saa tappert, at de stormende i lang Tid ingen Fremgang vandt, men omsider lykkedes det dog Rantzaus Folk at indtage Byen, hvorefter Besætningen, der med Landsknægte og Ryttere, Borgere og Bønder skal have udgjort mellem 8 og 900 Mand, blev nedhugget [2]). Rantzau, som personlig deltog i Stormen, havde nær mistet Livet, idet han blev kastet ned fra det øverste af Volden, og ogsaa Skipper Klement blev saaret af et Skud i Armen. Byen blev selvfølgelig plyndret og maatte saaledes haardt undgjælde, fordi den havde holdt med Christian II.s Parti.

Det lykkedes Klement at undkomme til Hest, og han vilde nu begive sig til de Bondeskarer, som han havde budt op til Aalborgs Forsvar, men han blev fanget af et Par Bønder, Mads Mikkelsen i Klarup [3]) og Esbern Nielsen, hvilke antagelig gjorde det for at faa en god Belønning, og vi vide da ogsaa, at Esbern Nielsen for Livstid blev benaadet med en Krongaard i Store Vorde frit uden Tynge.

Saaledes endte »Skipper Klements Fejden«, som vi her have omtalt saa udførligt, fordi den Mand, efter hvem den har Navn, var en Hvetbo.

Klement blev udleveret til Johan Rantzau, hvorfra han førtes til Hertug Christian paa Gottorp og senere til Flensborg Slot, hvor han indespærredes i en underjordisk Hvælving. En Gesandt fra Danzig,

---

[1]) Paludan Müller: Grevens Fejde II, 468 ff.

[2]) a. St., S. 470. Peder Dyrskjøt fortæller, at der blev dræbt over 2000 Mand i Husene og paa Gaderne, hvor Blodet flød i Rendestenene [J. S. 1, III, 276.]

[3]) Kirkehist. Saml. 5, I, 548.

som her fik Lejlighed til at se ham, sagde, at han saa meget modfalden ud, »ret som en Ulv, der sidder fangen i en Ulvegrav«. Senere blev Fængslet forlagt til Koldinghus, og 1536 $^{9}/_{9}$ blev han henrettet paa Viborg Landsting vest for Byen. Hans afhuggede Hoved blev opsat paa en 12 Alen høj Stang og prydet med en Blykrone (som indtil Branden 1726 saas ophængt paa Muren af et af de til Viborg Domkirke hørende Kapeller), og Kroppen blev parteret og lagt paa fire Stejler[1]).

Efter at Aalborg var indtaget, gik det stadigt fremad for Christian III.s Parti, og 1536 $^{29}/_{7}$ maatte Grev Christoffer opgive Kampen for Christian II ved Fredsslutningen i Kjøbenhavn.

Det staar endnu tilbage at omtale, hvilke Virkninger Udfaldet af Fejden fik for de overvundne Bønder i Jylland og særlig i Vendsyssel.

Da Rantzau havde indtaget Aalborg, lod han 3 Skarer Krigsfolk drage gjennem Vendsyssel ad forskjellige Veje, og hvert Herred, der havde deltaget i Rejsningen — og det havde de jo alle heroppe — maatte udgive et aabent Brev, hvori Beboerne vedgik at have forbrudt Hals og Ejendom, fordi de havde staaet den udvalgte Konge imod, og samtykkede i at overdrage alt deres Bondegods og Ejendom til Kongen som forbrudt, med mindre han vilde benaade dem. Tillige samtykkede de i at løse deres Hals med Sølv, Penge og anden Formue

1) a. St. H. Nutzhorn søger i Hist. Maanedsskrift II, 238—250 at gjøre gjældende, at Klements Fangenskab ikke kan have varet i henved 2 Aar, men i »Danmarks Riges Historie« III A, 361 slutter Dr. A. Heise sig dog til denne almindelige Antagelse, som ogsaa her følges.

og at sværge Troskabsed til Johan Rantzau paa Kongens Vegne. Det var haarde Betingelser at indgaa paa; men Sagen var, at Sejrherrerne betragtede de overvundne som Oprørere, da de havde været med til at hylde Hertug Christian i Horsens. Da saavel Udvælgelsen af Kongen i Ry som Hyldingen i Horsens foregik under ualmindelige Forhold, kan der tvivles om, hvorvidt man virkelig var fuldt berettiget til at anse Bønderne i 49 Herreder for Oprørere, og absolut uretfærdigt var det, at skyldige og uskyldige bleve straffede i Flæng, idet Beboerne i de »oprørske« Herreder *alle* skulde have Liv og Gods forbrudt, hvad enten faa eller mange af dem havde deltaget i Opstanden.

Der blev ansat to Kommissærer, Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup[1]) og Axel Juul til Villestrup, som skulde forhandle med Bønderne angaaende deres Halsløsning, og disse Kommissærer fik Ordre til at taxere *alt* Bondegodset i de Herreder, hvor der havde været Oprør; kunde saa nogen bevise, at han ikke havde deltaget i Oprøret, kunde han fremstille sig for Hertug Christian med sine Beviser og skulde da faa Brev paa sit Gods; men Vidnesbyrd af andre Bønder fra de oprørske Herreder toges ikke for gyldige, saa for Flertallets Vedkommende har det antagelig været umuligt at tilvejebringe fornødent Bevis for at faa Ejendomsretten godkjendt af Kongen.

Klavs Iversen Dyre til Boller fik Ordre til at oppebære de Penge samt Sølv og Guld, der indkom i Halsløsning fra Vendsyssel, og han skulde aflevere

1) Senere til Birkelse.

det til Præsten i Nibe, der skulde opbevare det indtil Peder Ebbesen og Axel Juul kom[1]). En Del af Halsløsningen erlagdes i Stude, og disse skulde Lænsmanden paa Aalborghus, Erik Banner, have Tilsyn med, for saa vidt hans Læn angik, og bl. a. paase, at Bønderne leverede gode, fuldvoxne Øxne.[2]) De bedste 2000 af Studene anvendte Kongen selv, og Resten solgte han til Flensborgere.[3]) Afstaaelsen af Selvejerrettighederne og Erlæggelsen af de høje Summer for Halsløsning vakte — som naturligt var — en umaadelig Uvilje blandt de nordjydske Bønder, og flere Steder var der stærk Stemning for ved en ny Rejsning at søge at faa Overmagten over de kongelige Tropper. Vendelboerne sendte saaledes i Maj Maaned 1535 fire Mænd til Kjøbenhavn for at forhandle med Grev Christoffer om Hjælp til en ny Rejsning, men Greven havde paa dette Tidspunkt fuld Brug for alle sine Tropper, og kunde ingen afse til Vendelboerne, hvorfor disse maatte opgive Planen. Samtidig søgte Christian III ved et Par aabne Breve at dæmpe den ulmende Misfornøjelse, idet han lovede, at han skulde være en naadig og gunstig Herre[4]).

Vi vide ikke meget angaaende de Forhandlinger, som bleve førte mellem Halsløsningskommissærerne og Bønderne, men de Efterretninger, der haves, tyde paa, at Bønderne ikke slap for billigt Kjøb, men maatte punge dygtigt ud. De forstod dog til

1) D. M. 3, IV, 211.
2) D. M. 3, V, 47.
3) D. M. 3, V, 52 og 53.
4) Dateret Flensborg Slot 19. Maj og Segeberg Slot 9. Juli. Se D. M. 3. V, 45 og 50.

Trods for Kongens Brev 1535[1]), hvori Halsløsningsfristen sattes til 8 Dage, at trække Sagen i Langdrag, og endnu 1544 var der mange, der ikke havde faaet Sagen ordnet; de skulde nu betale inden 14 Dage eller være fredløse[2]). Dog var der endnu 1545 enkelte, som fik Ordre til at betale, saaledes Herredsfogden i V. Han Herred, Niels Lauritsen i Vust, og Niels Griis i Slettegaard, hvilke fejlagtigt vare blevne udeladt af Halsløsningsregistret[3]). Ved Kongens Retterting i Aalborg 1546 behandledes en Sag, som var anlagt af en Severin Tollesen i Pandrup i Jetsmark Sogn imod Hospitalsforstanderen Hr. Peder i Aalborg. Severin Tollesen, der formodentlig boede paa Hospitalets Gods, havde betalt 24 Mark Penge i Halsløsning til Forstanderen, men denne havde ikke faaet Sagen berigtiget, saa Manden var igjen bleven krævet for Beløbet, der vist svarede til Værdien af ca. 40 Tdr. Byg[4]). 1546 blev det Gods, der ikke var bleven indløst, inddraget under Kronen[5]); vi vide desværre ikke, hvor meget det var, men der er næppe Tvivl om, at selv om mangen Bonde kjøbte sin Ejendom igjen[6]), var der dog mange, som fra frie Mænd forvandledes til Kronens Tjenere, og den nordjydske Bondestand fik ved Klements-Fejden et Knæk, som den først sent forvandt.

1) 3. Dag efter Judicia. D. M. 3, IV, 216.
2) D. M. 4, I, 41.
3) D. M. 4, I, 113.
4) D. M. 4, I, 172.
5) D. M. 4, I, 208 og 209.
6) Se under Saltumgaard og Østrup.

„Kejserkrigen“ 1627—1629.

Christian den 4.s Indblanding i 30aars Krigen fik som bekjendt intet gunstigt Udfald for Danmarks Vedkommende. Efter Slaget ved Lutter am Barenberg (August 1626) maatte de danske Tropper tiltræde Tilbagetoget forfulgte af de kejserlige Tropper under den berømte Wallensteins Overledelse, og det følgende Aar besatte Fjenderne den jydske Halvø, hvor de naaede Vendsyssel i Oktober 1627 og forbleve indtil Pinse 1629. I over $1^1/_2$ Aar maatte Beboerne underholde de ubudne Gjæster, der jo ikke generede sig for at kræve ind, men udsugede Værterne efter bedste Evne [1]).

Af Tingbøgerne for de nærmest efter Krigen følgende Aar fremgaar det, at Hvetbo Herred var stærkt udpint, og det samme viser da ogsaa Lænsregnskaberne, saaledes det fra Sejlstrup fra 1630, hvori en stor Del af Herredets Beboere have følgende Vedtegning: »De ere forarmede af en tyske Rytter, som laa indkvarteret hos dem«. Mandtallet til Pengeskatregnskabet for 1630 viser, at Jetsmark Sogn havde 28 Gaarde og 34 Bol, hvoraf henholdsvis 6 og 19 vare øde; i Fristrup var en Gaard øde, og i Røgel var der 6 øde Bol. I S. Saltum, Drustrup, Jonstrup, Ejersted og Torpet var der ialt

---

[1]) Som Bevis paa det Indtryk, Kejserkrigen saavel som Torstonsons Indfald 1643 har gjort i disse Egne, kan nævnes, at man endnu 1655 $^{28}/_{5}$ paa Han Herreds Ting som Tidsbestemmelse bruger Udtrykket »siden Kejserens Tid« og »siden Svenskernes Tid«. I Hvetbo Herreds Tingbog 1636 regnes Begivenheder stadig »efter det Aar, Fjenderne kom ind i Landet« eller »det Aar, Fjenderne drog ud«.

22 Gaarde og 18 Bol, hvoraf henholdsvis 14 og 14 vare øde, i N. Saltum vare alle 9 Gaarde og 1 Bol øde, og i Østrup og Faarup var der henholdsvis 3 Gaarde af 7 og 3 Gaarde og 10 Bol øde. I Ingstrup Sogn vare Forholdene noget lignende; af 8 Gaarde og 8 Bol i Brødslev var der 3 og 6 øde og i Borup og Trudslev vare af 9 Gaarde og 7 Bol de 2 og 5 øde, og af 8 Gaarde og 8 Bol i Kjettrup vare 4 og 3 øde. Af Hjermeslev Sogns 18 Gaarde og 8 Bol vare 6 og 3 øde; af Alstrup Sogns 10 Gaarde vare de 5 øde tilligemed 2 Bol, og i Hune Sogn vare af 14 Gaarde og 7 Bol henholdsvis 10 og 5 øde [1]).

En stor Del af det øde Gods blev staaende ubeboet i adskillige Aar, og der blev aarlig ved Herredstinget taget Vidner desangaaende, saaledes for Sejlstrup Læns Vedkommende 1632 $^{18}/_{2}$ o. fl. [2]).

En Følge af Herredets Mangel paa Skov var, at Fjenden tog Træværk af Husene for at bruge det til Brændsel, og naar Husene saaledes vare berøvede Tag, Vinduer, Døre o. s. v., modstod de kun kort Tid Vejrligets Indflydelse, men faldt helt sammen [3]). Om Fjendens Røverier haves ogsaa nogle Efterretninger; saaledes tog de den første Nat, da de kom til Hune, 2 Malmgryder, Sengeklæder m.

---

[1]) Aalbh. Læns Regnsk.

[2]) 1633 $^{4}/_{2}$, 1633 $^{18}/_{5}$, 1634 $^{10}/_{5}$, 1635 $^{16}/_{5}$ og 1636 $^{11}/_{6}$; jvf. Tingsvidne af 1634 $^{15}/_{2}$ erhvervet af Peder Jensen i Kornum, Herredsfoged i Børglum Herred.

[3]) Se Tgb. 1633 $^{9}/_{2}$; af en Gaard i Torpet fandtes siden Fjendens Afrejse kun 1 Jordhus, og 1 Hus i Alstrup var nedbrudt. Fjenden nedbrød ogsaa Husene i Bisgaard i Jetsmark (se derunder).

m. fra en Mand [1]); i Myrtved tog de en »engelst« Kvindetrøje, vurderet til 3 Sletdaler, samt en Del andre Gjenstande, og da de drog af Landet tog de baade Heste og Vogn fra en Mand i Faarup [2]). Egentlige Voldshandlinger fra de fremmede Krigsfolks Side haves der ingen Efterretninger om her fra Herredet; men en Mand i Havgaard vidnede 1634 $^{24}/_{5}$, at han var paa Hæstrupgaard Onsdag før Allehelgensdag 1628, og da kom en afvist Vagtmesters Rytter ridende fra Bangsbo. Han medførte en Vogn, hvorpaa han fra Hæstrupgaard bortførte en Jærnkakkelovn, og da en Mand paatalte det, red Rytteren hen til ham med en Pistol og vilde have slaaet ham for Hovedet, hvis Manden ikke havde sprunget over et Dige og var undløben.

Som Følge af den fjendtlige Okkupation svaredes der ingen Tiende eller Landgilde for 1627 [3]), og heller ikke for 1628 gaves der Tiende, hvorimod der for 1629 skulde gives halv Tiende saavel af Tiendeyderne som af dem, der havde Tienden i Fæste [4]), men det varede flere Aar, inden Bønderne atter kom saa vidt, at de havde fuld Sæd og kunde præstere de sædvanlige Ydelser [5]).

„1. Svenskekrig“ 1643—1645.

Christian den 4.s fornyede Indblanding i 30aars Krigen, der nu nærmede sig sin Afslutning, og hans

1) Tgb. 1636 $^{6}/_{2}$.
2) Tgb. 1632 $^{7}/_{1}$.
3) Tgb. 1632 $^{7}/_{4}$.
4) Kommissærerne Mogens Kaas' og Knud Gyldenstjærnes Missive af 1630 $^{24}/_{1}$ [Tgb. 1636 $^{10}/_{12}$].
5) Jvf. Tgb. 1634 $^{1}/_{11}$.

Forsøg paa ad diplomatisk Vej at berøve Sverrig Frugten af den dyrekjøbte Sejr over de kejserlige Tropper bevirkede, at den svenske Regering i Efteraaret 1643 lod en Hær under General Torstenson rykke fra Mähren ind i Jylland, og den 17. Januar 1644 besatte Oberst Wrangel Aalborg. Bønderne fra Vendsyssel forsøgte vel under Anførsel af den 84aarige Lars Dyrskjøt fra Ørum at holde Fjenderne ude af deres Land, men de led den 18. Januar et stort Nederlag ved Nørre Sundby, og Landsdelen blev derefter besat af Svenskerne, der udskrev store Ydelser, og da Fjenden atter forlod Vendsyssel, var Tilstanden noget nær som efter Kejserkrigen; Beboerne vare forarmede og udplyndrede, og Forholdene forværredes, da der efter Krigen fulgte Misvæxt og Kvægpest.

I Tingbøgerne findes adskillige Vidnesbyrd om Svenskernes Færd heroppe; bl. a ses det, at det ikke var ualmindeligt, at de trakterede deres Værter med Hug og Slag og fratog dem Kreaturer og Korn m. m. Det ses ligeledes, at Herredets eneste adelige Person, Niels Friis, som forhen boede paa Lundergaard, men som nu boede paa Vestrupgaard, to Gange maatte forlade sin Bopæl og søge Tilflugt i de ubeboede Egne; den ene Gang laa han ude paa Kjæret, og den anden Gang søgte han Skjul i Hune Klit [1]).

„2. Svenskekrig“ 1657—1660.

Da Frederik III. erklærede Sverrig Krig 1. Juni 1657, medens den svenske Konge Carl Gustav med

1) Se Tillæg III.

sin Hær var engageret nede i Polen, havde han næppe tænkt sig, at Carl Gustav den paafølgende 23. Juli skulde staa ved Holstens Grænse parat til Indrykning i Danmark. I Løbet af Avgust og i Begyndelsen af September Maaned besatte Svenskerne Jylland indtil Limfjorden [1]), og efter at den Modstand, Thyboerne og Vendelboerne forsøgte at gjøre, var brudt i Fægtningen ved Nabe i Agger Sogn den 3. Oktober, var hele Jylland med Undtagelse af Fæstningen Frederiksodde (ɔ: Fredericia) i Fjendens Vold. Der blev strax udskrevet Kontributioner; men Vendelboerne vare meget sejge til at betale dem, saa den svenske Overkrigskommissær Siltmann gjentagne Gange beklagede sig over Bøndernes Stædighed. Stor Ulæmpe medførte det ogsaa i Henseende til Paaligningen, at alle Jordebøger og lignende vare bortskaffede, og at Embedsmændene, Fogder og lignende Personer vare flygtede ved Svenskernes Komme, saa der ingen paalidelig Underretning kunde faas om Ejendomsforholdene [2]). Fjenden holdt Vendsyssel besat fra Oktober 1657 til Maj 1658, derefter kom Indkvartering af danske Tropper, men allerede i Avgust Maand 1658 kom Svenskerne igjen og forbleve her, indtil de i Oktober Maaned bleve fordrevne af vore Allierede, Polakker og Brandenburgere, som huserede endnu værre, end Fjenden havde gjort [3]). Ogsaa fra denne

[1]) Aalborg blev besat 1657 9/9 [Tgb. 1659 26/3].

[2]) En Del af den vendsysselske Adel og andre Standspersoner flygtede til Norge, andre til Læsø.

[3]) De svenske Tropper synes at have været bedre disciplinerede end vore egne og de allieredes; jvf. S. Jørgensens Afh. i Hist. Tidskr. 4, V, 235.

Krig haves adskillige Tingsvidner omhandlende dels Ydelser og dels forskjellige andre Forhold [1]). Efterretninger om Voldshandlinger fra Fjendens Side haves ikke her fra Egnen, naar undtages en Indberetning fra Præsten i Jetsmark og at en Pige fra Hunetorp paa Tinget erklærede, at hun i Marts Maaned 1658 blev voldtaget af en svensk Rytter, som kaldte sig Jens Thomsen, medens hun vogtede Kreaturer vester i Klitten, og han var hendes rette Barnefader; men slige Beskyldninger fremkom ofte for at skjule den rette Vedkommende, og det synes saaledes i Henseende til Tiden at være sandsynligt, at den svenske Soldat, der er udlagt som Barnefader til et i Alstrup Kirke 1658 27/6 døbt uægte Barn, har ageret »Straamand« [2]).

Efter kongelig Ordre til Befalingsmanden paa Aalborghus blev der i September Maaned 1660 optaget Syn over alt Kronens Gods i Herredet samt over det Gods, der var udlagt fra Kronen. Af dette Synsvidne [3]) ses, at Tilstanden var sørgelig for Krongodsets Vedkommende, men hvor stor en Del af Elendigheden man kan skrive paa Krigens Regning, lader sig ikke oplyse, thi der var tillige almindelig Misvæxt i Aaret 1660. Tilstanden var selvfølgelig lige saa slet for Adelsgodsets Vedkommende, saaledes som det bl. a. fremgaar af Tingsvidne 1662 3/5, hvori Jørgen Seefelds Tjenere i Hvetbo Herred erklære, at de »formedelst adskillige Skatter med Korn, Penge, Viktualier, Øxne og andet

[1]) Se Tillæg III.

[2]) Jvf. Hist. Tidsskr. 6, V, 524.

[3]) Se Tillæg III.

siden Fjendens Indfald her i Landet, item Maanedsskatter, imidlertid Fjenden var Landet mægtig og siden til Kejserens, de Polakske og Brandenborgske, saa og adskillige Udgifter« til de danske Tropper og Maanedsskatter, samt endelig den store Misvæxt forgangen Aar, vare saa forarmede og udskattede, at de ikke kunde svare mere Landgilde for forgangen Aar, end de allerede havde betalt. Ogsaa stod Bønderne meget i Restance med Tiendeydelserne [1]; Saltum Sogns Bønder vilde »gjærne« betale den resterende Kongetiende til Jomfru Kirsten Rosenkrantz, der 1658 $^{2}/_{10}$ havde fæstet den efter Kjeld Langes Død [2]), »men Gud bedre det, denne langvarige Fejdetid, som vi i nogle Aar desværre have haft med adskillige Udgifter til Fjenderne, imidlertid de var her hos os, saavel og siden hidindtil, hvilket endnu kontinuerer ikke alene med maanedlig Skat, Maden og Indkvartering, samt og adskillige Skatter, som ere paabudne, saa Gud ved, det falder os fattige Folk altfor tungt at kunne udrede. Og dersom Gud ikke naadeligen vil sig over saadan vor Elendighed forbarme, kan vi intet bekomme til Sæd, men nødes til at forlade Hustru og Børn og tigge vort Brød«. Sognemændene haabede, at Regeringen skulde træde hjælpende til ligesom efter forrige Fejdetid og ønskede derfor Henstand, hvad der dog ikke kunde tilstaas dem, fordi Fæsterne af Tienden selv skulde klarere uden Henstand.

I Krigen 1807—1814

vides Fjenden ikke at have gjort Landgang paa

1) Tgb. 1669 $^{24}/_{7}$, 1660 $^{3}/_{3}$.

2) Oberst Kjeld Lange faldt 1658 under Kjøbenhavns Belejring.

Hvetbo Herreds Kyst saaledes som mange andre Steder, men dog fik denne Krig en ikke ringe Indflydelse paa Egnens Forhold, fordi den standsede Skudehandelen fra Blokhus og Løkken. Nøden i Norge tvang imidlertid dette Lands Beboere til i smaa aabne Baade at søge til Vendsyssels Kyst for at faa Fødemidler, i Betaling for hvilke de som oftest gav Løsøregjenstande, og Udførselen standsede derfor ikke helt.

Efter Slaget paa Kjøbenhavns Rhed 1801 var der bleven oprettet en Milits til Forsvar for vore Kyster, og ligesom i tidligere Tid blev der opført Vagthytter og Bavner paa Højdepunkterne ved Havet, saaledes ogsaa ved Pirupshvarre og Blokhus [1]). Denne Væbning virkede Haand i Haand med de regulære Tropper, der under Krigen bleve stationerede langs Kysterne, men det vides ikke, at den i Hvetbo Herred fik Lejlighed til at vise sin Tapperhed saaledes som ved Løkken, Thorupstrand o. fl. Steder. Ved Blokhus havde Militsen nogle Kanoner, og her var ogsaa stationeret et Kommando »grønne Jægere« medens Krigen stod paa. 1831 blev der til Kystbevogtningen i Hjøring Amts vestlige Del udkommanderet 1 Kaptejn og 2 Løjtnanter samt 8 Underofficerer og 90 Menige af Aalborg Garnison; den ene af disse Løjtnanter fik Station i Blokhus, medens Kaptejnen fik Bopæl i Hjøring og den anden Løjtnant i Asdal [2]). Først 1848 ophævedes Kystmilitsen, der kommanderedes af Eg-

1) Ved kgl. Brev af 1653 $^{21}/_{4}$ paabydes det saaledes at opsætte Bavner paa de tidligere forordnede og brugelige Steder samt at lade Bavnerne forsyne med nødvendig Vagt.

2) Aalb. Stiftstid. $^{184}/_{1831}$.

nens Honoratiores; saaledes var Proprietær Green paa Vestrupgaard Kystmilitsbestyrer fra 1801 til 1804, og 1813 var Kammerraad Rasmussen paa Bundgaard [1]) i Jetsmark Befalingsmand ved Militsen.

Skjønt „*Slavekrigen*“ 1848 $^{31}/_3$ kun i uegentlig Forstand kan henregnes under Krigene, skal den dog her omtales med et Par Ord, idet der iøvrigt henvises til den udførlige og højst underholdende Beskrivelse af den jydske Slavekrig, som udkom 1898, og hvori Forfatteren Lønborg Friis har medtaget næsten alt, hvad der fortælles angaaende denne Folkerejsnings Forløb i Vendsyssel. For Hvetbo Herreds Vedkommende var Hovedkvarteret i Blokhus, hvor Herredsfogden jo da boede, og her forfærdigedes der i Hast talrige Vaaben med Kystmilitsens Landser som Forbillede [2]). Kommandoen over den sammenkaldte Styrke af Omegnens Beboere førtes under Herredsfogdens Tilsyn af Krigsassessor Boncke fra Blokhus Mølle, tidligere Befalingsmand ved Kystmilitsen, og endvidere af Strandkontrollør Holst fra Blokhus og en gammel Bagersvend Schmidt, der 1815 havde været med de danske Koalitionstropper i Frankrig, og som derfor maatte antages at have særligt Kjendskab til Krigsførelse.

Langs Stranden mod Syd og langs Landevejen til Aabybro blev der stationeret Forposter, tildels beredne, og da alt saaledes var parat til Slavernes

[1]) Den bekjendte »Herregaardsslagter«, Justitsraad Arent Hassel Rasmussen.

[2]) En Del af disse Vaaben opbevares i Museet i Hjøring.

Modtagelse, afgik der Stafet til Amtmanden med Melding om de trufne Foranstaltninger. Modet hos den »gemene« Mand var adskilligt større, end hos de paa Gjæstgivergaarden forsamlede »Standspersoner«, af hvilke særlig Herredsfogden var meget nedtrykt ved Tanken om de løsslupne Slaver, der jo maatte antages at have særligt Had til Øvrigheden, og medens Tiden sneg sig hen, styrkede Tropperne sig til den forestaaende Dyst ved flittig Brug af Flasken.

Ophidselsen blev større og større. Man havde gjennem Forposterne erfaret, at Slaverne vare komne over Fjorden og nu under Mord og Brand rykkede mod Nord, og man ventede hvert Øjeblik at høre Signal med Kirkeklokken som Tegn paa, at Fjenden var i Sigte. Men Mørket faldt paa, og endnu var der intet at observere. Da lød Kirkeklokkens Slag ud over Egnen — og den Rædsel, der greb alle, lader sig lettere tænke end beskrive. Dog, der kom ingen Fjende; det var Udkigsmanden Mads Krog fra Kirkehusene, der havde haft Syner, og hen ad Morgen meldte en Rytter, at Slaverne vare nedsablede i Nærheden af Viborg, hvilken Efterretning sendtes videre til Amtmanden i Hjøring. I Justitsraad Lønborg Friis' ovennævnte Værk findes et Brev fra daværende Kjøbmand C. Klitgaard i Blokhus til Beboerne i Løkken. Brevet er dateret Blokhus, 1. April, Morgen Kl. $7^1/_2$, og indeholder Meddelelse om Slavernes Nedsabling, hvilken Meddelelse Brevskriveren anmoder Løkkenboerne om at sende videre »for at berolige Folket«, og Brevet havnede saa hos Amtmanden, som det første Bud med den glædelige Efterretning. Op ad Dagen fik

man saa at vide, at det hele havde været blind Allarm.

Først under *Krigen 1864* saa Herredets Beboere atter Fjenden i deres Egn, og det endda kun ret flygtigt.

Efter Dannevirkes Rømning trak General Hegermann-Lindencrone sig som bekjendt tilbage til Mors og senere til Vendsyssel, hvor hans Styrke (4. Division) forstærkedes ved Overførelsen af 2. Division fra Fyn til Jylland. Af disse 2 Divisioner oprettedes 9. Maj det nørrejydske Korps, der havde til Opgave at forhindre Fjenden i at gaa over Limfjorden. Medens 2. Division først under Generalmajor Wilster og senere under Oberst Neergaard holdt Limfjordsbredden fra Hals til Ryaa besat, stod 4. Division i Stillingen fra Ryaa til Thyholm og kommanderedes af Generalmajor Honnens. Hovedkvarteret var paa Birkelse og Divisionskvarterne henholdsvis paa Vang og i Kjettrup (Han H.), hvilket sidste senere forlagdes til V. Thorup [1]). Den 12. Maj begyndte imidlertid en Vaabenstilstand, der først udløb den 26. Juni, og strax efter dens Udløb besluttede Overkommandoen ($^{28}/_{6}$), at Vendsyssel skulde rømmes, hvilket foregik over Frederikshavn uhindret af Fjenden [2]). Tilbage i Vendsyssel skulde der dog blive et lille Korps (1 Regiment Fodfolk, 1 Regiment Ryttere, 4 Kanoner og 1 Ingeniørkomp.), der blev stillet under Oberstløjtnant Beck. Dette skulde, naar Fjenden kom, retirere over Frederiks-

[1]) 4. Divisions Hovedmagasin var fra 12. Maj til 1. Juni i Blokhus.

[2]) Se C. Th. Sørensen: 2. slesvigske Krig, III Bd. 6. Bog, der ligge til Grund for nærværende Beretning.

havn, eller — hvis denne Vej blev afskaaret — søge ud i Klitterne paa Vendsyssels Vestkyst, hvor der maaske kunde tilvejebringes Midler til at skaffe Korpset til Norge. Disse Midler maa vel nærmest antages at skulle have bestaaet i de Smaafartøjer, der da fandtes i ret stort Antal ved Løkken og enkeltvis ved mange andre Steder, som ved Blokhus, Grønhøj, Lønstrup o. s. v.

Den 9 Juli gik Oberstløjtnant Beck tilbage, og den 11. foregik Afskibningen af hans Korps fra Frederikshavn, hvorefter Fjenden (Preusserne) besatte Vendsyssel d. 14. Den preussiske Øverstkommanderende, Vogel v. Falkenstein, rejste selv til Skagen for paa Fyrtaarnet at plante den preussiske Ørn, efter at hele Jylland nu var i hans Magt, og herfra hjemsendtes til Berlin som Sejrstrofæer et Par smaa, rustne Skibskanoner, der havde været om Bord paa strandede Skibe [1]). At Dagen for Vendsyssels Besættelse iøvrigt blev fejret med et Gilde af de preussiske Officerer siger sig selv, og at Stemningen var høj synes at fremgaa af et Fund, der nogle Dage senere blev gjort paa Skagens Strand. Her blev nemlig fundet en Flaske, der indeholdt en Seddel, som paa tysk berettede følgende: »Forhandlet og foretaget paa Skagen den 24. i Maaneden Juni i Herrens Aar 1864 [2]). I Dag have her i Gjæstgiveriet paa Skagen, efter at hele Jylland er taget

[1]) Nogle lignende Kanoner laa i Blokhus, men de bleve nedgravede, hvilket frelste dem fra at dele Skjæbne med Kanonerne i Skagen.

[2]) Datoen maa være urigtig opgivet, thi Fjenden naaede som ovenfor anført først Skagen 14. Juli. Sedlen blev indsendt til Justitsministeriet. Aalb. Stiftstid. $^{19}/_{7}$1864.

i Besiddelse af Hans Majestæt Kongen af Preussens sejrrige Armé, forskjellige kongelige preussiske Officerer, Fændriker og Vicefeldwebler holdt Gilde og tillige taget Bad i Nord- og Østersøens Bølger. Den lykkelige Finder bedes ad den sikreste Vej at tilsende Englands Premierminister, Lord Palmerston, denne Kundgjørelse til et Minde om den berømmelige og værdifulde Beskyttelse, han har ladet Danmarks ædle Folk blive til Del. Forelæst, vedtaget og underskrevet (14 Underskr.). Datum ut supra. Berrien. Freytag.

Forøvrigt saas Fjenden ikke meget i Hvetbo Herred naar undtages, at Officererne nogle Gange tog paa Udflugt fra Aalborg til Blokhus. En større Styrke var vist kun én Gang paa denne Egn, idet nemlig en Afdeling paa Vejen fra Skagen drog over Løkken ned gjennem Herredet, hvor en Del af dem overnattede i Ingstrup Præstegaard. Folk fik travlt med at skjule deres bedste Heste og tøjre dem i Klitterne eller i Moser, og mange skjulte ogsaa deres Værdisager og Penge. Preusserne medtog en Del Heste fra Ingstrup og Jetsmark, men da de kom til Nørresundby, kasseredes de fleste, og Ejerne fik dem igjen.

Af andre Efterretninger vedrørende *Krigsvæsen* kan anføres, at Ridefogden til Aalborghus 1634 $^1/_3$ lod læse en Skrivelse ved Herredstinget, hvori bekjendtgjordes, at Bønderne i Hvetbo Herred ikke skulde holde Musketter, men kun Spidsharnisk og Sideværge, samt at der i Juli Maaned 1779 blev hørt en hæftig Kanonade ude paa Havet. Lyden hørtes fra den 7. til den 10. Juli af Folk paa Strækningen Vixø—Blokhus, og den hidrørte fra en

Mængde Skibe, der laa ca. $1^1/_2$ Mil til Søs, men da Krudtdampen drev ind over Land, kunde man ikke se, hvad det var for Skibe, berettes der [1]).

Det blev dog senere antaget for sikkert, at Kampen kun fandt Sted mellem en fransk Kaper og to engelske Skibe, hvoraf det ene var en Hvalfanger og det andet et blylastet Skib fra Liverpool. Kaperen sejrede og indkom til Flækkerø med Priserne. Om den Skræk, der greb Vestkystens Beboere, da Kanonerne tordnede, skrev Kapellan Søren Møller i Hjøring en meget morsom Vise i sin »Maanedlige Skiald-Tidende«, 1779, S. 51, hvori det bl. a. hedder:

»En østlig [2]) Baad med Folk og Flynder
Af bar Forskrækkelse paa Stranden gik i to,
Samvittigheden slog enhver Raabergisk Synder
Som løb og satte sig i Skjul ved Uggerbroe,
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —«.

»Kort: alt i Oprør var fra Wixøe Bugt til Bunken,
Snart saae man Styrken af de tvende Rigers Magt,
Snart viistes Stedet, hvor en Orlogsmand var siunken,
Snart soer en anden paa, *Sir Hardy* var opbragt,
En saae de Tyrkiske Chebekers Speil og Snabel,
En saa Turbanen og den græsselige Sabel,
Og her et Miskmask var af Sandhed og af Fabel«.

I Tillæg IV meddeles nogle Oplysninger om militære Personer, der have opholdt sig i Herredet.

Endnu kan nævnes, at der Natten mellem 25. og 26. December 1806 rasede en frygtelig *Vestenstorm*, som gjorde stor Skade ved Havsiden, idet Huse

[1]) J. E. $^{28}/_{1779}$.
[2]) ɔ: fra Skagens Østerby.

blæste om og Baade søndersloges, ligesom ogsaa mange Skibe forliste. Ved Løkken var der saadant Højvande, at en Del af Kysten tilligemed 2 beboede Huse bortskylledes, og et Fartøj, som laa paa Stranden, blev kastet nogle Favne i Vejret og op paa Klitbakkerne, hvorfra atter en Sø skyllede det ned [1]. Natten mellem 15. og 16. Januar 1818 rasede ligeledes en Orkan, som foraarsagede et saadant Højvande, at flere Bygninger i Blokhus beskadigedes deraf [2], og 1822 den 11. Marts indtraf en af de stærkeste Orkaner, vi overhovedet have Efterretning om, og Vandet gik da ligeledes op i Blokhus By [3]. 21. Oktober 1838 og 14. August 1840 rasede der ogsaa stærke Storme; under den sidste skete der stor Skade ved Limfjordens Oversvømmelse af Herredets sydlige Del.

1841 $^{3}/_{4}$ iagttoges en *Jordrystelse*. Selve Rystelsen mærkedes — saavidt oplyst — for Hvetbo Herreds Vedkommende kun ved Blokhus Mølle, men iagttoges ogsaa andre Steder i Vendsyssel og Thy, ligesom en stærk Undersø, der ikke var foraarsaget af Vinden, blev iagttaget langs Kysten fra Agger til Blokhus. Sidstnævnte Sted havde man lagt Mærke til, at Vandet allerede i flere Maaneder før Jordskjælvet havde været ganske usædvanlig lavt ved Kysten, endog naar Vinden blæste fra Syd og

1) J. E. $^{2}/_{1807}$.

2) Borchs Avis $^{15}/_{1818}$.

3) Ogsaa under Stormen 25.—26. December 1902 var der saadant Højvande, at en Baad drev op forbi den gamle Arrestbygning, og Brædder drev helt op i den nordre Gaard i Blokhus.

Sydvest, hvorfor en partiel Terrænhævning mentes at have fundet Sted mellem Bulbjærg og Løkken [1]. Jordrystelsen 1904 $^{23}/_{10}$ mærkedes ogsaa nede paa selve Blokhus-Sletten.

---

1) J. S. 1, II, 210; jvf. Aalb. Stiftstid. April 1841.

TILLÆG I[1].

FORTEGNELSE OVER STRANDINGER PAA HVETBO HERREDS STRAND.

1530 $^{4}/_{8}$ fik Lænsmanden paa Aalborghus Axel Gøye Kvittering for Vrag, som kom fra et Skib »der blev under Hvetbo Herred«[2]).

1682 $^{22}/_{11}$ indstrandede der et med Hør og Kobberplader ladet Skib paa *Kjettrup* Strand, hvilket gav Anledning til en Del Stridigheder, hvorom henvises til Tingbogen 1683 $^{24}/_{2}$ og $^{10}/_{3}$ samt 1684 $^{12}/_{4}$.

1683 $^{3}/_{4}$ strandede syd for *Blokhus* et *fransk Skib*, som søndersloges, og Omegnens Beboere søgte nu hver især efter bedste Evne at tilvende sig Dele af den ilanddrevne Stykgodsladning. Der blev imidlertid rejst Tiltale mod en Del af Strandtyvene, og det fremgaar af Sagens Akter, at endog Folk fra Saltum og Jetsmark Sogne havde hjemført af de inddrevne Varer; en Mand i Faarup stjal et Fad Vin, en Mand fra Ribergaard bortkjørte en Kiste, og en Mand fra Hvarregaard var bleven set gaaende fra Skibet med en Pakke under Armen, og senere havde han solgt en Del franske, brogede Silkebaand af samme Slags, som fandtes i Skibet. 2 Mænd fra Høkerim kjørte hjem med en Kiste, som de havde »bjærget« fra Skibet, og en Mand fra Blokhus havde vist sig paa Hune Kirkegaard med en fransk Hat af samme Slags, som dem Skibet medførte. Af Skibets Ladning nævnes Fransk Brændevin, Olie,

---

1) Kilderne hertil ere fra 1772 af navnlig Aviser, og fra 1838 af Optegnelser af min Bedstefader og Fader.

2) Erslev og Mollerup: Fr. I s Registr. 266.

Kurve med Hatte m. m. [Tgb. 1683 $^{3}/_{11}$, 1684 $^{24}/_{5}$ og $^{2}/_{8}$].

1720 strandede et Skib ved *Rødhus* [Auktionspr. Side 189].

1723 strandede et med Figner og Rosiner ladet Skib ved *Kjettrup* [Auktionspr. Side 207].

1772 strandede syd for *Blokhus* et Skib ladet med Kridt. Vraget af dette saas endnu 1848.

1774 strandede ved *Blokhus* et svensk (?) Skib.

1778 i Efteraaret strandede ved *Rødhus* et dansk Skib ladet med Korn og Fedevarer.

1785 strandede syd for *Blokhus* Galeasen *„St. Johannes"* af Stettin paa Rejse fra Amsterdam med Stykgods, Olie, Tran, Sirup, Svovl, Rosiner, Farvetræ, Saxe, Knive o. s. v.

1787 strandede ved *Blokhus* et med Sild ladet *svensk Skib*, og samme Aar strandede ligeledes ved *Blokhus* et *hollandsk Skib* ladet med Vin og Brændevin.

1807 $^{4}/_{1}$ strandede ved *Blokhus* en Galliot af Kniphausen paa Rejse fra Riga til Rotterdam med Byg og Hørfrø. Da Skibet strandede saas 3 Mand derpaa, men paa Grund af Søgang var det ikke muligt at redde dem, saa de omkom og drev døde i Land.

1807 $^{9}/_{10}$ strandede ved *Blokhus* det portugisiske Skib *„Paquet"* paa Rejse fra Sct. Petersborg til Lissabon. Er vist det samme som det portugisiske Skib »Mariane«, der ladet med Potaske strandede ved Blokhus, og hvoraf Vraget endnu af og til ses ved Blokhus Bæk.

1807 $^{6}/_{12}$ forliste *„William"* af London [se Side 189].

1809 strandede ved *Grønhøj* det amerikanske Skib *„Rising Sun"* ladet med Stykgods fra Liverpool til Gøteborg. Ved Priseretsdom af 1809 $^{19}/_{12}$ blev Ladningen kondemneret.

1811 inddrev ved *Blokhus* et dødt Skib ladet med Planker og Tjære. Skibet søndersloges strax.

1818 indstrandede ved *Rødhus* tysk Galease

„*Clementine*“ kommende fra Bergen med 800 Tdr. Sild, 40 Td. Tran og 2000 Bøffelhuder.

1819 landsattes ved *Blokhus* Galeasen „*Karen Hedevig*“ af Dragør, der var sprungen Læk. Ladningen bestod af Tjære.

1820 strandede en svensk, jærnlastet Galease „*Frederikke Kirstine*“ paa *Rødhus* Strand.

1824, Novbr., inddrev en forladt, engelsk Brig „*Thorpe Arnold*“ paa *Rødhus* Strand. Ladningen bestod af Planker og Skibsnagler.

1831, Novbr., inddrev paa *Blokhus* Strand en kæntret *hollandsk Smakke* ladet med Fyrrestokke og samtidig inddrev Agterdelen af en *svensk Brig*, og nogle Dage efter strandede en forladt *hollandsk Kuf* ladet med Tømmer.

1833 strandede tysk, ballastet Skonnert „*Hoffnung*“.

1835 $^{9}/_{8}$ strandede ved *Hvidklit* den finske Fregat „*Preciosa*“ ladet med Salt. Besætningen — 19 Mand — drev i Land paa et Stykke af Dækket.

1838, April, strandede i Storm ved *Blokhus* engelsk, saltlastet Skib „*Susanne* & *Ann*“. Besætningen, 5 Mand, blev med megen Møje bragt i Land.

1838, 11 Oktober, strandede ved *Blokhus* den trælastede, hollandske Kuf „*Eendragt*“. Besætning, 4 Mand, reddedes.

1839 strandede om Sommeren nord for *Rødhus* fransk Skib „*la Felicitè*“ ladet med Vin, Olie og Korkpropper. Samme Aar strandede ved *Blokhus* Galeasen „*Therese*“ ladet med Kaffe, Huder, Jærn m. m, og endelig Jagten „*Mathilde*“.

1840, April, strandede ved *Grønhøj* Briggen „*Conradine Ulrikka*“ af Stettin ladet med Salt. Efter mange forgjæves Forsøg lykkedes det at bjærge Kaptejnen, hans Hustru og 8 Mand.

1842 $^{5}/_{4}$ indstrandede en 40 Fod lang og 11 Fod bred Færge eller Lægter uden Folks Medfølge.

1842, Juni, blev Tjalken „*Marie Elisabeth*“ funden drivende paa sin Trælast og derefter landsat ved *Blokhus*.

1843, Septbr., strandede ved *Blokhus* saltlastet Bark „*Hertugen af Cambury*“.

1845 $^{16}/_{12}$ strandede ved *Blokhus* hollandsk Kuf „*Hendrikke Catharina*“ ladet med Byg. Under Forsøg paa at redde Besætningen omkom 7 af Bjærgerne. Det lykkedes senere at redde Skibets Besætning.

1848 $^{24}/_{8}$ strandede ved *Grønhøj* svensk Skonnertbrig „*Najaden*“ ladet med Tjære.

1850 $^{11}/_{10}$ strandede ved *Blokhus* Galeasen „*Wihlfart*“ af Rostock. Skibet stødte om Natten og skiltes ad, inden det blev bemærket; Besætningen, 8 Mand, omkom.

1854 $^{13}/_{12}$ strandede ved *Grønhøj* fransk Skonnert „*Klazina*“ ladet med Rosiner. Skibet blev udsat.

1859 $^{2}/_{4}$ strandede ved *Rødhus* Kuffen „*Anna Elisabeth*“; Kaptejnen havde sin Hustru og 2 Børn med. Samme Aar $^{30}/_{12}$ strandede ved *Blokhus* svensk Skonnert „*Carl*“.

1861 $^{11}/_{2}$ strandede ved *Rødhus* Sluppen „*Haabet*“ af Løkken, som atter kom af Grund.

1863 $^{12}/_{9}$ strandede ved *Blokhus* engelsk Bark „*Neptun*“.

1864 $^{12}/_{9}$ strandede ved *Pirupshvarre* skotsk Skonnert „*Marjury*“, som senere blev udsat.

1868 $^{4}/_{11}$ strandede ved *Rødhus* hollandsk Kuf „*de Hoop*“.

1870 $^{7}/_{7}$ strandede ved *Blokhus* tysk Tjalk „*Jantje*“.

1871 $^{5}/_{5}$ strandede ved *Grønhøj* tysk Bark „*Prins Adelbert*“, som atter kom af Grund.

1872 $^{7}/_{11}$ strandede ved *Grønhøj* tysk Skonnert „*Orsirus*“.

1873 $^{20}/_{9}$ sank ud for *Blokhus* engelsk Skonnert „*Cathrine*“.

1873 $^{12}/_{10}$ strandede ved *Grønhøj* norsk Brig „*Nancy*“.

1873 12/12 fandt Blokhusboerne norsk, trælastet Bark „*Jacob Kjelland*" drivende forladt af Mandskabet og indbragte den til *Blokhus*.

1877 23/1 strandede ved *Grønhøj* Skonnert „*Anna Cecilie*" af Sønderho.

1877 11/10 strandede ved *Pirupshvarre*" svensk, sukkerlastet Bark „*Veritas*".

1878 2/12 strandede ved *Blokhus* svensk, harpixlastet Skonnert „*Patriot*", som atter kom flot.

1879 22/10 inddrev ved *Blokhus* forladt, tysk, trælastet Brig „*Ariadne*".

1880 25/4 inddrev syd for *Blokhus* Vraget af Skonnert „*Cora*" af Svendborg.

1880 5/8 strandede syd for *Blokhus* norsk, ballastet Bark „*Viktoria*", som atter kom flot.

1881 12/8 inddrev paa *Rødhus* Strand et ubekjendt, trælastet, kæntret *Skib*.

1881 5/11 strandede ved *Grønhøj* en russisk *3-m. Skonnert*, som atter kom flot.

1882 7/1 strandede ved *Pirupshvarre* norsk, trælastet Bark „*Tre Venner*", fra hvilken det efter store Anstrængelser lykkedes at bjærge Besætningen. Bjærgningsmandskabet fik tildelt Belønning for udvist Mod.

1885 22/3 strandede ved *Blokhus* norsk 3-mastet Skonnert „*Livlig*" ladet med Props.

1887 21/6 strandede ved *Blokhus* norsk, kullastet Skonnert „*Sangvig*".

1887 23/12 strandede syd for *Blokhus* norsk, ballastet Bark „*Candace*".

1892 27/4 strandede ved *Blokhus* fransk Bark „*Paul Marie*" ladet med Flintesten og Porcellænsjord. Skibet kom senere af Grunden.

1895 1/11 inddrev ved *Pirupshvarre* kæntret, norsk Jagt „*Viktoria*", trælastet.

1900 14/3 inddrev ved *Grønhøj* forladt, norsk Bark „*Goldenhorn*" ladet med Kul.

Foruden de her nævnte Strandinger har der i Tiden 1850—1870 været 3 Strandinger ved *Grønhøj*, 1 med Skifersten, 1 med Tobak og 1 tysk ballastet Hjuldamper. Fra Tiden før 1850 savnes Oplysninger om Tidspunktet for 1 jærnlastet Skib ved *Blokhus*, og 1 Skib med Sukker syd for *Rødhus*.

TILLÆG II.

VIDE- OG VEDTÆGTSBREVE [1]).

1632 [2]) stod en Del Mænd i *Saltum* tiltalte, fordi de ikke vilde besegle det nye Grandelovbrev. De erklærede for Retten, at de vilde besegle det, naar det blev skrevet Ord til andet efter det gamle Brevs Indhold.

1634 21/6 tiltalte Niels Friis til Vestrupgaard 4 Mænd, som ulovlig skulde have pantet ham. De berettede, at de paa Sognestævne paa Saltum Kirkegaard bleve tilnævnt at forfare Engdigerne, saavel Saltum som Østrup og Vestrup Diger, og da de kom til Vestrup Lukker, vare de meget brøstfældige. Saa gik Mændene til Vestrup for at pante for den Brøstfældighed, og de vidste ikke, hvis Gods de pantede. (Niels Friis svarede, at det var hans). De henholdt sig til deres Sognebrev, at hvo, der ikke holder deres Lukke vel færdigt, den skulde da pantes.

1636 18/6 tiltaltes 2 Mænd i *Dalene* i Saltum, fordi

[1]) Uddrag af Tingbøgerne. Skulde nogen være i Besiddelse af slige Grandebreve her fra Egnen, vilde det være mig kjært at erholde Underretning derom.

[2]) Datoen er forglemt noteret.

de imod Grandelovbrevet havde gravet Tørv paa ulovlige Steder. Synsmændene havde erklæret, at de havde set Nørre Saltum Fællig fra *Jordbroen* og sønder til *Agdal,* og der var gravet en ganske Hob brede Tørv i den bedste Græsning, som er til Nørre Saltum, og sønden under *Tørvebakken* var gravet en hel Hob Knubtørv, hvilket var Byen til stor Skade og Fortrængsel. Den ene af de tiltalte indrømmede, at han havde gravet brede Tørv paa de nævnte Steder, men ikke Knubtørv i de sidste 2 Aar, og han havde ikke heller gravet mere end hans Naboer. Endvidere undskyldte han sig med, at han ikke kjendte Grandelovbrevet.

1638 $^{5}/_{5}$ blev *Saltum* Sogns Grandelovbrev af 1636 tinglæst, efter at det tilforn var tiltraadt af Sognemændene. Brevets Aktikler ere dog ikke indførte i Tingbogen.

1663 $^{11}/_{4}$ findes en Sag angaaende en Mand i N. Saltum, som havde slaaet Græs i *Drustrup, Torpet* og *Saltum* Fællig, og herfor havde Granderne i Modstrid med Grandebrevet pantet ham for $^{1}/_{2}$ Vogn, som han ikke havde kunnet faa igjen af Grandefogden, skjønt han havde givet Granderne 10 Kander Øl.

1636 $^{26}/_{11}$ blev en Mand i *Vedsted* stævnet, fordi han imod Granderetten havde huset løsagtige Folk.

1634 $^{13}/_{9}$ tiltaltes Mads Skræder i *Kjettrup,* fordi han ikke vilde forsegle et Grandebrev.

1641 $^{17}/_{7}$ indstævnedes 10 Beboere i *Hjermeslev,* fordi de ikke vilde besegle et Grandebrev, »som er skrevet til Byens Nytte og Gavn efter menige Granders Samtykke«. Da Brevet var forseglet af de »fleste og bedste« i Byen, formentes det, at de indstævnte ogsaa burde vedgaa og forsegle det.

1662 $^{15}/_{3}$ tiltaltes 4 Mænd i *Hjermeslev* for Overtrædelse af Grandelovens § 13. Den ene af Mændene var ved Dom af 1660 $^{15}/_{12}$ dømt til at nedlægge det, som han ulovlig havde indhæftet i Fang og Fællig, men Dommen haves ikke, da de sidste Blade mangle i Tingbogen for 1660. Sagen forekommer atter 1662 $^{24}/_{3}$ og $^{19}/_{4}$. Sidstnævnte Dato er der indført et Forlig i Sagen.

1696 $^{18}/_{9}$ stod Lundergaards Ejer indstævnet for Overtrædelse af *Hjermeslev* Grandebrev, dateret Voldborgdag 1694 og stadfæstet af Stiftsbefalingsmanden.

Overtrædelsen angik §§ 42 og 49, der lød saaledes:

§ 42. »Inden *Harkjærs* Dige og Lukke maa hverken Fæ, Bæster eller Svin indkomme, meget mindre tøjres, uden i de Skifter ved *Langbrovad,* hvor nu hver skal tøjre paa sit eget og holde sine Grander uden Skade, og det alt under 2 Lod Sølvs Straf og Skadens Betaling.«

§ 49. »Ingen maa slaa Hø i *Harkjærs* Enge eller age Hø af Harkjærs Enge, førend Granderne har berammet en vis Dag.«

1637 $^{15}/_{7}$ toges Tingsvidne angaaende *Jetsmark* Grandebrev, som var blevet opbevaret hos Præsten Hr. Niels, men som nu var bortkommet.

1647 $^{20}/_{2}$ forekommer en Strid angaaende Engene i Mosen norden og vesten for *Farshave,* om de hørte til Jetsmark Sogns Fællig eller til Farshave. Under Sagen blev fremlagt en Afskrift af den Artikel af Jetsmark Sogne- og Grandelovbrev, der lød saaledes: »Skal ingen Mand vogte sin Hjord eller slaa sit Kvæg hyrdeløst, men lade det komme for Hjorden, dog Enstedgaarde vogter, som de af Arilds Tid gjort have«.

1673 $^{16}/_{8}$ fremlagdes i Retten en Erklæring fra 24 Mænd i Jetsmark, hvilken tiltraadtes af Størstedelen af Sognemændene, og hvori udtaltes, at de fremdeles vilde holde og efterkomme deres Sognebrev, som deres Forfædre før dem havde haft. Af Brevets Artikler er i Tingbogen indført:

§ 6. »De syv Mænd, som tager udi Syn til Engelukker og Marklukker, skal pante hver for en Tønde Øl, hvis Lukker, som ikke ustraffelig er; og kan de ikke fange samme Øl, naar de det æsker, da skal

de intet dermed have forbrudt; og dersom nogen understaar at sætte sig op imod dennem, naar de panter, da haver de gjort Gaardfred imod dem — ligesom det var i deres egne Gaarde —, og fanger han Skade af Synsmændene, da haver sig det for Hjemgjæld, hvilken god Mands Tjener han kan være, og desforuden en Tønde Øl til Synsmændene.«

§ 22. »Skal ingen efter denne Dag grave eller lade grave fra den Sten ved Chr. Madsen i *Lille Pandrup* og øster til *Risager Dam*, og siden til *Kalsensgaards Stenbro* vesten *Landkjærs Bakke*, ej heller udi Tyktuerne enten udi Nør- eller Sønderside, som forstaas til den Vej, som gaar ned med Sønderside af fornævnte Tyktuerne eller udi Flasket[1]) fra *Skræppebakken* og til den *Skiver*[2]), som løber ned til *Hallerøgels* Eng; og skal de gamle Huller med det første til Skjel opkastes og siden vedligeholdes med Opkastelse.«

§ 23. «Maa ingen grave eller grave lade sønden og vesten den *røde Sten* eller inden den gamle *Skiver* fra *Kaas Li* og vester til *Mosen* og norden med *Druusz Hede*, ej heller udi *Vide-* og *Halkjær* vesten *Kaas*; hvo der paa forskrevne og forbudte Steder sligt fordrister at gjøre, den skal være forholden for 1 Td. Øl hver Gang det sker, saalangt som deres Hjord afrækker og desforuden Tørven at have forbrudt.«

§ 44. »Naar nogen er forholden for deres Forseelse, og Grandefogden med Granderne vil pante dennem for deres Forseelse efter Vedtægt, tager han da til Værn eller i nogen Maade vil formene dem, gjør han Skade, da betaler han den, faar han Skade, da haver sig det for Hjemgjæld og desforuden haver forbrudt 1 Td. Øl.«

Alstrup Grandebrev var dateret Philippi & Jacobi

---

1) Flasched = en Vandpyt eller Sig.
2) Skiver = Bæk.

Dag (1. Maj) 1655, men var ikke underskrevet af Præsten eller nogen af dem, der ejede Godset her, og det var ogsaa udfærdiget paa ustemplet Papir. Det indeholdt bl. a. den Bestemmelse, at *Alstrup* og *Bolskifte* Bymænd og Grander skulde være fælles om at underholde Byhyrden i Forhold til de hjordfærdigede Kreaturer, de havde[1]).

TILLÆG III.

TINGSVIDNER ANGAAENDE KRIGEN 1643—1645.

1646 $^{31}/_{1}$ vidnede 3 Mænd, at der ikke blev taget Øxne fra Niels Friis, den Gang han var jaget fra sit Hus ud paa Kjæret, men alle de Stude, han mistede, udlagde og mistede han, da han havde Indkvartering af Ryttere.

1646 $^{7}/_{2}$ vidnes, at en Rytter skrev 2 Øxne i *Drustrup* og tog 8 med Vold og Magt. Ligeledes vidnes, at da Dragonerne drog fra *Saltum* og *Ingstrup* Sogne laa Niels Friis i Skjul i Hune Klit, og ved Sct. Hansdagstid, da Fjenden kom igjen, var han atter fra sit Hus.

1646 $^{20}/_{6}$ vidnede en Mand, at 1644 i Svenskens Tid om Vaaren var han i *Saltum* Præstegaard og hørte der, at Præsten sagde til Niels Friis, at de 3 Øxne, som han havde udlagt for de 11 Plove af

---

1) Tgb. 1679 $^{13}/_{12}$ og 1680 $^{10}/_{1}$.

dette Sogn efter Registrets Indhold, skulde betales ham igjen, hvis der ikke blev taget flere Øxne af Sognet; siden var der bleven taget 86 Øxne, Kvier og Køer af Sognet, og af disse havde Niels Friis ogsaa udlagt sin Andel. De omstridte Øxne havde Niels Friis udlagt for følgende 11 Plove: Faarup 2, N. Saltum 5, Jonstrup 1, Torpet 2 og Vestrupgaard 1, medens han kun skulde betale af den ene Plov (Vestrupgaards).

1646 $^{26}/_{7}$ vidnede en Mand, at han 1644 blev drevet fra sit Hus af Fjenden, og at han opholdt sig i Norge indtil 14 Dage før (?) Helmis, saa han fik ingen Avl og Bjerring.

1646 $^{26}/_{7}$ vidnes angaaende Byg, som Fjenden havde taget.

1646 $^{15}/_{8}$ vidnes, at Fjenden havde taget Stude, Korn og andet Gods fra Poul Nielsen i *Mumgaard.*

1646 $^{16}/_{5}$ tog en Mand i *Sønderby* Vidne, at efter at Rytterne vare blevne ham ugunstige, aftærskede de alt hans Korn og førte det andet Steds hen, og endvidere tog de en færdig Stud, som de lod sælge i Aalborg. Dette Vidne bekræftes ved et andet af $^{23}/_{5}$ s. A., hvori siges, at Fjenderne slog ham to Gange, saa han ikke kunde være sig selv mægtig, men maatte gaa ved en Stav.

1646 $^{29}/_{8}$ toges Tingsvidne angaaende en Hest, som en svensk Rytter havde taget, og som han ved sin Bortrejse bortbyttede mod et Lagen til en Kone i *Sønderby.* En Mand i Sønderby oplyser ved denne Lejlighed, at ogsaa han blev trakteret med Hug og Slag.

1646 $^{22}/_{8}$ vidnes angaaende en vistnok dansk Mand, der tjente hos en i Sulsted indkvarteret Dragon. Han havde bl. a. i Ajstrup stjaalet en Kiste med Klæder og aftvunget en Kone 1 Stk. svært Lærred og 1 Rdl. Konen vidnede yderligere, at en Jens Kjeldsen, født i Sulsted, kom noget tilforn og havde den Jung (?) med sig, som siden satte Ild paa Gaarden, og Jens Kjeldsen aftvang

hende en svær Lagen med 3 Bredder i. Endelig vidnede hun, at en Niels Kjeldsen kom ogsaa i hendes Hus; han havde Frederikius Søn med sig, og de talte tysk med hinanden, og strax gik Niels Kjeldsen hen og hentede Ild og Langhalm og truede hende til at give sig 21 Sølvknapper.

TINGSVIDNER OG PRÆSTEINDBERETNINGER ANGAAENDE KRIGEN 1657—1660.

1659 $^{28}/_{5}$ lod Herredsfoged Knud Christensen tinglæse følgende Skrivelse fra Chr. Skeel Jørgensen til Estrup, kgl. Majestæts velforordnede Kommissarius: »Eftersom nu ofte baade skriftligt saavel som mundtligt Herredsfogden i Hvetbo Herred er befalet de paabudte *Soldater* efter Hans Majestæts Befaling at fremskaffe, som er Hans Majestæt og Riget højst anliggende, og det uagtet saa kommer der endda ingen frem. Iligemaade Skatterne, som og en Tid efter anden forhales, uanset daglig remonstreres hvor uforsvarligt det er og vil blive, om Hans Majestæts Flaade over Mangel af Proviant og saadant Ophold forhindres .... Befales derfor Herredsfogden atter igjen paa Hans Majestæts Vegne, at (han) uden noget Ophold eller Time eller Minutters Forbigaaelse fornævnte begge Poster befordrer, som han agter at forsvare. Og hvis det ikke ved andre Midler kan søges, da straxen Exekution at bruge, forsikrendes hannem herpaa, at hvis hannem videre skal paamindes om det, som nu saa ofte er befalet, og Hans Majestæts Tjeneste angaar, da skal han som tilbørligen derfor vorde straffet ... At Præsterne befales af Prædikestolen at tilsige Bønderne, at hvem, der huser eller hæler disse ud-

skrevne Soldater og dem ikke fremskikker, da skal de paa det højeste derfor straffes. Og de, som saadant gjør og kan antræffes, skal strax blive anholdt og Hans kgl. Majestæt tilskikket. Og eftersom befindes nu en Andel unge Karle sig udi Skov og Morads med Bøsser og andet Gevær sig at have retireret, formenendes derved Hans Majestæts Tjeneste, saa og den Pligt, de ere Hans Majestæt og Riget skyldige at gjøre, at undgaa og være forbi, da skal samme advares, sig strax til deres Husbond at forføje; og de, som til Soldat ere udskrevne, befales sig at indstille under Hans Majestæts Naade og Unaade. Hvis ikke sker, skal jeg det hele Herred saavelsom Rytteriet lade forsamle, og saadanne, som ingen Ordre eller Befaling agter, lade tage og angribe og som andre oprørske lade straffe, saa de skal komme i Hu, at de sig imod deres høje Øvrigheds Befaling sætter eller vægrer. At I dette baade af Prædikestolen saavel (som) Tinget lade forkynde og tage Tingsvidne efter, paa det enhver kan vide sig derom at være paamindet og selv sin egen Ulykke at have draget over Hovedet....« Aalborg, den 20. Maj 1659.

1659 $^{18}/_{6}$ tog Jens Sørensen ved *Brobæk i Hune* Vidne, at Synsmænd havde set, at hans Græs og Eng, hvorpaa han i forrige Aaringer kunde avle og bjærge omtrent 12 Læs Hø, var af Heste opredet og nedtraadt, hvilket skete den Dag *Mønstringen holdtes ved Stranden*. Ligeledes saa de, at hans Vinterrug for en stor Del var opredet og nedtraadt, ham til stor Skade.

1659 $^{25}/_{6}$ begjærede Delefogden til Aalborghus Dom over Lægdsmændene i *Jetsmark* Sogn paa menige Sognemænds Vegne for 10 Rdl., der skulde erlægges i Betaling for en monteret Hest, som Ridefogden til Aalborghus havde leveret paa Herredets Vegne, samt endvidere for 2 Rdl., som udgjorde deres Anpart af det Jærntøj, som Svenskerne havde paabudt.

1659 $^{8}/_{10}$ bleve 2 Mænd i *Kjettrup* stævnede for Anpart i Stude, der vare leverede Svenskerne.

1660 $^{21}/_{1}$ stævnedes 7 Mænd i *Saltum* for Part i en Hest, som var leveret Svenskerne.

1660 $^{28}/_{1}$ fremlagdes et Vurderingsvidne af 1659 $^{26}/_{9}$ angaaende 2 Heste, som vare leverede til en Løjtnant, da Rytteriet ved Sct. Olufsdagstid afmarscherede fra Egnen, og samtidig gaves Tingsvidne om to Vogne, som Løjtnanten fik i *Alstrup*.

1660 $^{7}/_{4}$ toges Tingsvidne angaaende en Vogn, som en Løjtnant havde faaet leveret i *Alstrup*, da han rejste bort.

1660 $^{28}/_{4}$ forekommer en Sag mellem nogle Beboere i *Hjermeslev* angaaende Forplejning m. m. til Korporal Michel Brodt Schrader og 2 Heste, som de havde haft i Kvarter fra 18. Februar 1659 og i 23 Uger derefter.

1660 $^{1}/_{10}$ fik en Mand i *Hjermeslev* Tingsvidne, at den første Vinter, da Svenskerne kom herind, tog de svenske Krigsfolk af *Raunsdorffs* Regiment en Hest og en Slæde fra ham tilligemed adskilligt andet, som de plyndrede i Husene, og ved dette Røveri var han bleven forarmet, og hans Heste og Kreaturer vare døde eller fordærvede af Skab.

1660 $^{15}/_{9}$ forespurgte Herredsfogden, om Herredsmændene vilde give hver Rytter 8 Rdl. maanedlig, imod at Rytteren afkortedes, for hvad han fik i Naturalier til sig og sin Hest. Herredsmændene svarede, at de vilde betale Penge eller Varer efter kongelig Forordning, der i Følge Skrivelse fra Amtmanden (læst ved Tinget 1660 $^{17}/_{11}$) lød, at der fra November af kun skulde gives 7 Rdl. maanedlig til hver af de indkvarterede Ryttere.

1660 $^{1}/_{10}$ udstedte Herredsfoged Knud Christensen et Tingsvidne, hvoraf ses, at Delefogden til Aalborghus, Søren Nielsen i Vestrup, [efter kongelig Befaling (læst $^{15}/_{9}$) til Kaj Lykke til Rantzausholm, Befalingsmand paa Aalborghus, om at lade Kronens Gods besigte] havde foretaget en saadan Besigtelse d. 24. og

25. Septbr. 1660, og at Status fandtes saaledes i Hvetbo Herred [1]):

Saltum Sogn, *Faarup* By: 11 Gaarde, hvoraf 2 havde avlet det halve mod sædvanlige Aar, 5 havde avlet 1/3 og 4 kun 1/4. Husene vare ved Magt, men 1/4 af Agerjorden nord for Byen var ødelagt af Sandflugt. 2 Gadehuse vare ved Magt og 2 forarmede. *Jonstrup*: 1 Gaard avlet 1/2 og 2 avl. 1/3; Husene ved Magt. *Ejersted*: 2 Gaarde avl. 1/3 og 1 avl. 1/4. *Drustrup* avl. 2/3, Husene ved Magt. *Torpet*: 1 Gaard til Hospitalet i Aalborg og 1 Bol havde avlet 1/4 og ligeledes 1 Bol til Aastrup; Husene ved Magt. *Sønder Saltum*: 3 Gd. avl. 1/2, 4 — 1/3, 3 — 1/4, 3 Bol — 1/4, 1 Gd. udlagt fra Sejlstrup til Jørgen Seefeld — 1/2, 1 Bol udlagt fra Sejlstrup til Karen Bille — 1/4, 1 Gd. til Hospitalet — 1/2, 1 Selvejergaard — 1/4. *N. Saltum*: Bundgaard avl. 1/4; 1 Gd. — 1/4, giver sin Skyld til Kirken; 1 Gd. og 1 Bol i Dalen — 1/4, 1 Gd. til Hospitalet i Aalborg — 1/4; 1 Gd. — 1/4 og 1 Bol udlagt fra Sejlstrup til Samuel Mejer i Kbhvn.; 1 Bol — 1/4, giver Skyld til Ingstrup Kirke; 1 Gd. 1/4, udlagt fra Sejlstrup til de Holster; 1 Gd. forarmet og næsten øde. *Østrup*: 1 Selvejergaard — 1/3; 1 Gd. udlagt fra Sejlstrup til Samuel Mejer i København — 1/4.

Saaledes fortsætter Tingsvidnet ogsaa for Ingstrup, Hjermeslev, Alstrup, Hune og Jetsmark Sogne; overalt var Høsten kun mellem 1/4 og 1/2 mod den sædvanlige.

1662 15/2 forekommer en Sag mellem et Par Mænd i *Hune* og Hune Sognemænd angaaende en Rejse, som de førstnævnte havde gjort med de svenske Ryttere.

1662 12/7 stævnes en Del af *Hune* Sognemænd for noget Korn (10 Tdr.), som Kirken paa Sognets Vegne havde udlagt i Kontribution til de *Brandenborgske* i Aaret 1658.

1) Tingsvidnet er her forkortet.

1662 12/7 forekommer en Sag angaaende leveret Fortæring til Ryttere, som vare ude for at inddrive resterende Maanedsskat i *Saltum*.

1663 16/5 fremlægges en Seddel udstedt af Herredsfogden 1659 11/3 og lydende, at af det Korn, som *Jetsmark* Sogn skulde levere til den sidst paabudte Skat, skulde der i Sognet brygges 10 Tdr. Øl og bages 20 Tdr. Rugkavringer. Endvidere skulde leveres 3 Øltønder og 10 Salttønder, og af hver 8 Gaarde 1 godt Slagtenød. Ydelserne skulde erlægges paa Aalborghus.

1663 3/10 gaves Tingsvidne, at 3 Mænd i *Saltum* Sogn vare ganske fornedrede og forarmede formedelst Fjendens Indfald og store Kontributioner til de brandenborgske, de kejserlige og de polske samt vore egne Tropper m. m.

PRÆSTEINDBERETNING AF 1660 FRA INGSTRUP SOGN [1]).

Fortegnelse paa hvis Besværinger med adskillige Skatter og Udgifter (saavidt jeg underskrevne kunde erindre), som jeg udi disse Krigstider udgivet haver: Anno 1657 udmunderet en Rytter med Hest og fuldkomment Gevær, som kom under Oberstløjtnant velb. Niels Lykkes Kommando, og gav hannem til Løn 18 Slettedaler. — Anno 1657 udlagde jeg de tvende første Kvartaler af den paabudne Skat, som skete udi den Odense Møde. — Anno 1657 udmunderede jeg fornævnte Rytter til Harboøre, efterat han var hjemkommen fra Stift Bremen med blotte Hænder, dog han udi Slaget for Harboøre blev salveret, er samme Hest med sin ganske Mundering nogen Tid derefter fratagen af Oberstløjtnant

1) Bispearkivet; Capsa B., Loc. 11. Indberetningerne fra hele Aalborg Stift udgives for Tiden i Kirkehist. Saml. 5 R., III. Bd.; men fra en Del Sognekald mangle de dog, saaledes fra Saltum og Aaby.

Brommer, Oberst Putkammers Løjtnant. — Anno 1657 ved Sct. Mikkelsdagstider, da det fjendtlige Indfald skete af de svenske i Vendsyssel, som kontinueredes i Landet mestendels Aar 1658, imidlertid var jeg meget besværet af de svenske Over- og Underofficerer, Kommissarier og andre, med Diskretioner og Udgifter af Penge, Heste, Hopper, Linklæder med andet mere Fattighed, man kunde have udi sin Eje og Formue. Og som alle og enhver er bevidst, at alle Exekver-Ryttere, som Svenskerne i Hobetal og stærke Partier udsendte at indfordre deres Skatter, de da med deres strænge Ordre søgte alle til Præsterne og logerede i vores Huse, indtil Skatten kunde samles, os fattige Præster til største Skade, Trængsel og Besværing. — Anno 1659 paa adskillige Tider leveret paa Aalborghus efter Hr. Kommissarius, velb. Chr. Skeels Ordre: Rug og Byg 18 Tdr., saltet Kjød 1 Td., Gryn 1 Td., Brød 40 L℔, Øl 5 Tdr., Flæsk $2^1/_2$ L℔. — Anno 1659 udmunderede jeg tredje Gang en Hest med al tilbehørige Ryttergevær og til Rytterens Underholdning 5 Rigsdlr De 5 Rigsdlr., dem hjalp min Nabo Hr. Jacob i Saltum. — Anno 1660 efter Hrr. Overkrigskommissærer, velb. Otto Povisk og velb. Jørgen Kruuses Ordre leveret paa Aalborghus Rug og Byg 6 Tdr. og Penge 4 Rigsdlr. in specie. — Her foruden paa det underdanigste og ydmygste begjæres, at mine Indkomsters store Forringelse maatte anses, eftersom en stor Del af Sognefolkene formedelst stor Indkvartering og Skatteringer i denne Fejdes Tid ere meget forarmede, saa at de deres Tiende og andet ej udgive kan. Haver desforuden, siden vi blev Fjenden kvit, haft stor Molest og Besværing af Officerer og deres Folk, som udi langsommelig Tid haver ligget i mit fattige Hus, som alle og enhver [er] vitterligt. Til Vitterlighed haver jeg min Haand her underskrevet.

Actum Ingstrup Præstegaard, den 24. Augustii Anno 1660. Ludvig Joenssøn.

PRÆSTEINDBERETNING AF 1660 FRA JETSMARK SOGN.

Anno 1657, den 6. Oktober, overfaldt mig underskrevne 8 Ryttere af de Svenske, som kom fra Harboøre, og foruden 6 Rigsdlr. in specie, jeg dennem gav, indfaldt de i Huset, sønderbrød og brækkede alle Laase og Kister og Skaber og Kammerer, og med sig tog, hvis de lystede; Heste; slog og huggede mig og min Hustru og Børn og gjorde os Fattigfolk stor Skade og Nederlag. Siden, eftersom de Regimenter og Krigsfolk, som kom til og fra, altid og gemenlig søgte til Jetsmark Sogn, maatte jeg tage imod dennem, tit og ofte 40 Mand og 60 Heste; desforuden næppelig en Dag fri for Partier, som drog og rejsede frem og tilbage. Jeg gav og mange Foræringer ud, om jeg vilde nyde nogenlunde Husfred. — Exekver-Ryttere, som her i Sognet kom, søgte Præstegaarden, mig ikke uden stor Bekostning, Uro og Skade. — Til Hans kgl. Majestæts . . . Tjeneste udmunderede jeg en Hest med sin behørende Sadel, Pistol og Hylstre. — Efter den Odense-Paabud er og Skatten af mig leveret. — Den 26. Marts 1659 er paa Aalborg Slot efter Befaling leveret 4 Tdr. Øl og 32 L℔ Brød. — Nok tilforn den 4. Marts leveret 8 Tdr. Rug; nok den 10. Septbr. 1659 saltet Kjød og Korn paa Aalborg Slot leveret. — Nok leverede jeg til Oberstløjtnant Brockenhuus en Hest med behørende Sadel, Tømme, Bidsel, Hylster, en god Degen med godt Gehæng og 6 Rigsdlr., dertil 1 Par Pistoler.

Hans Lucasøn Paludanus.

NB. Den Tiende, som Sognefolkene skulde give, er formedelst Sognefolkenes Trængsel og Armod og forhindret.

TILLÆG IV.

UDDRAG AF KIRKE- OG TINGBØGERNE VEDRØRENDE MILITÆRE PERSONER.

Allerede Chr. 4. gjorde Forsøg paa at oprette et nationalt Værn [1]), idet han 1614 udlagde 4000 Gaarde, hvoraf 2000 i Jylland, til Soldaterhold, saaledes at Gaardenes Brugere skulde være skattefri, men skulde være rede til Krigstjeneste eller skaffe en kraftig Karl i Stedet. Officersposterne ved dette Værn besattes med de ved Kalmarkrigens Ophør aftakkede Kaptejner og Løjtnanter, hvorimod Fændriker og Underofficerer toges blandt de velstillede Bønder. Til Underhold fik en Kaptejn 4 Bøndergaarde, en Løjtnant 2, og en Fændrik, Underofficer eller Menig 1. Kompagnierne deltes Herredsvis i Korporalskaber paa 50 Mand, der holdt Øvelse om Søndagen efter Kirketid. Man blev dog hurtig kjed af denne Ordning, og 1620 blev den forandret saaledes, at alle Bøndergaarde [2]) lagdes i Lægd med 9 Gaarde i hvert, og et saadant skulde stille 1 Mand, der tjente i 3 Aar. Under Krigen 1627—29 var Militsen paa Krigsfod, men viste sig ubrugelig overfor den krigsvante Fjende, og 1646 forandredes Ordningen atter, idet Lægderne bleve formindskede fra 9 til 5 Gaarde, og 1652 maatte Adelen ogsaa gaa ind paa at levere Mandskab af deres Gods; men »det nationale Fodfolk«, som Militsen kaldtes til Adskillelse fra de hvervede Tropper, blev fremdeles kraftesløst, idet

[1]) Jahn: Chr. IV.s Krigshist. II, 11 ff.

[2]) Undtagen var dog Adelens Arvegods og Befalingsmændenes Gaarde.

Øvelserne forsømtes, og under Krigen 1657—1660 viste den sig næsten ubrugelig [1]). Tjenesten til Hest paahvilede Adelen, oprindelig som en personlig Byrde, senere som Ejendomsbyrde. Da denne Forpligtelse imidlertid var ret trykkende, satte Adelen 1651 igjennem, at Rostjenesten indskrænkedes til Halvdelen, men samtidig vedtoges det at udskrive Sogneryttere, saaledes at et stort og et lille Sogn i Forening skulde holde 2 rustede Rytterheste og afgive 2 Karle til Ryttere, hvilke bleve fritagne for Skat og desuden lønnede med — 1 Slettedaler aarlig af Sognet. Øvelserne foretoges i 5 Gange 3 Dage aarlig. Efter Krigen og Regeringsforandringen 1660 gjenoprettede Frederik III 1663 Militsen, der yderligere forbedredes under Christian V, som tillige oprettede et nationalt Rytteri paa Krongodset. Disse Regimenter gjorde god Fyldest under den skaanske Krig (1675—79), men de daværende ulykkelige Landboforhold bevirkede, at Landbruget ikke kunde taale at afgive saa meget Mandskab, og efter Krigen standsede al Udskrivning. I Stedet for, at tidligere den Bonde, som havde haft en Gaard paa 8 Tdr. Hk. i Fæste af Kronen, enten selv tjente som Rytter eller maatte lade en Karl tjene i sit Sted, blev dette saakaldte Ryttergods herefter henlagt til Underhold for hvervede Ryttere, hvoraf de fleste vare Udlændinge. Først ved Forordn. af 1701 $^{22}/_{2}$ gjenoprettedes Landmilitsen, der nu kom til at bestaa af omtrent 15,000 Mand fordelte paa 7 Regimenter, hvoraf 4 jydske. Hvert

[1]) Se E. Holm: Fr. IV.s Landmilits og Bondestanden [Hist. Tidsskr. 5, IV, 533 ff.].

Regiment havde sit bestemte Udskrivningsdistrikt, og det samme gjaldt om de enkelte Batailloner og Kompagnier. Udskrivningen foretoges paa Grundlag af det paa Ager og Eng hvilende Hartkorn, kun var Ryttergods, Hoved- og Sædegaardstaxterne samt Præsternes paaboede Gaarde og nogle mindre vigtige Ejendomme undtagne. 20 Tdr. Hk. kom til at danne et Lægd og skulde stille 1 Soldat, der saavel paa Kongens som paa Adelens Gods udtoges af Officerer, og som skulde tjene 6 Aar[1]). Hvor forhadt Tjenesten som Landsoldat var, er for almindelig bekjendt til, at vi her behøve nærmere at omtale det. For Ryttergodsets Vedkommende blev der ligeledes indført Udskrivning af Dragoner paa samme Grundlag, som for Fodfolket, 20 Tdr. Hk. skulde stille 1 Dragon, og saavel Officerer som Underofficerer, der for en stor Del bestod af Tyskere, fik Bolig omkring i Regimentsdistrikterne, men her i Egnen blev Ryttergodset dog bortsolgt i Aarene omkring 1715.

Landmilitsen ophævedes af Christian VI ved hans Tronbestigelse 1730, men gjenindførtes paany ved Forordn. af 1733 $^{4}/_{2}$ om end kun med halvt saa stort Mandskab som i Frederik IV.s sidste Tid. Desuagtet blev Byrden mere trykkende for Almuen, fordi Herremændene nu fik Lov til selv at bestemme, hvem af Godsets Mandskab de vilde have udskrevet til Soldat.

---

[1]) Det maa her erindres, at Soldaterne ikke blev revne ud af de daglige Forhold, men kun skulde møde til 1 à 2 Timers Øvelse hver eller hveranden Søndag samt 2 Dages Kompagniøvelse, 4 Dages Bataillonsøvelse og 6 Dages Regimentsøvelse aarlig.

1631 nævnes Kaptejn *Zakarias Roggen* i Bisgaard.

1636 og 1638 nævnes Kaptejn *Ludvig* i Bisgaard.

1659 boede Ritmesterløjtnant *Ove Hartvigsen* i Kalsensgaard; gift med Margrete Eriksdatter Urne [Se D. A. A. 14 og 18].

1660 blev i Saltum døbt Feltskjærerens Barn Helena. 1661 blev i Saltum døbt Kvartermesterens Barn Jacob. 1659 begravedes i Ingstrup en Rytter af Parsbjergs Folk. 1659 vare Faddere i Ingstrup: Rytter Henrik Feldballe, Poul Kvartermester, Rytter Knud Skytt og Rytter Peder Andersen.

1685 til 1707[1])? boede Major, senere Oberstløjtnant *Hans Christoffer Claude* i Jonstrup som Chef for et Rytterkompagni. Han blev gift 1684 $^{13}/_{11}$ med *Marie Clausdatter Høg* fra Aalborg, født 1660 (se A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd, S. 139). Med hende havde han følgende Børn, fødte i Saltum Sogn: 1685 Martha Sabina[2]); 1687 Ide Sophie; 1688 Hans Christoffer, død 1688, hensat i Saltum Kirke; 1689 Marie; 1690 Christian, død 1690; 1692 Gunnel Marie, død 1693; 1693 Hans Christoffer; 1694 Claus Frederik; 1697 Gunnel Marie; 1699 Christian, død 1699; 1700 Charlotte Amalie; 1703 Louise og 1705 Enevold Christian.

Paa samme Tid boede Regimentskvartermester, Løjtnant til Hest, *Søren Klog* i Ingstrup By, hvor han døde 1694. Han var 1. Gang gift med *Elline Clemidsdatter* og 2. Gang med *Kirstine Johansdatter Tomesis.* Ved Skiftet efter Søren Klog[3]) var paa Enkens Vegne nærværende Herredsfoged Thyge Thomsen (Hornum-Fleskum Herreder), og paa Børnenes Vegne mødte den afdødes Brødre Simon Klog i Sjørring og Rasmus Klog i Sielløe. Søren Klog havde 7 Børn.

---

[1]) Blev 1701 $^{25}/_{1}$ Kommandant for Hals og Fladstrand Skanser [Vaupell: Den dansk-norske Hærs Hist. II, 733].

[2]) Vist gift med Oberstløjtn. v. Kahlen († 1726) til Todbøl i Thy.

[3]) A. S. Nr. 5.

1686 blev i Saltum begravet Rytter Hans Jürgen Adams, 33 Aar, som i Brønderslev var bleven dødeligt saaret af en Bonde. 1686 udlægges i Hjermeslev Adjudant Tune af Oberst Styrckes Regiment, der laa i Vrensted. 1686 var Fadder i Ingstrup Kvartermester Casper Kukuk. 1686 absolveredes en Pige i Saltum, der udlagde Pejter Stejnhart »Fahnsmed« under Major Claudi. 1689 udlægges i Jetsmark en Rytter af Ritmester Leppels Kompagni. 1691 begravedes Helmer Kuch af Jonstrup. 1692 udlagt i Jetsmark Zakarias Kolleraus, Rytter. 1699 døbtes Rytter Simon Rabuchers Barn af Faarup. 1699 nævnes i Saltum Kirkebog Corporal Caspar Platt. 1699—1711 nævnes Rytter Mathias Biller i N. Saltum. 1700 døbtes i Ingstrup Kornettens Barn Frants Carl. 1700 døbtes i Jetsmark en Datter af Rytter Josef Berger i Farshave. Bl. Fadderne nævnes Rytteren Straale af polsk Adel og Trompeteren Ignatius Cho'zonschy. 1701 blev Oberstløjtnant Claudes Skolemester Adam udlagt som Barnefader. 1728 nævnes blandt udlagte i Hjermeslev Sogn en Soldat ved Kaptejn Stattlænders Kompagni. 1744 nævnes blandt udlagte i Hjermeslev Kaptejn Hans Jacob Scheel. 1723 udlagt i Jetsmark Løjtnant Otte Obenhausen i Kaas. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede boede Sergent *Johan Wilhelm Jernstorp* i N. Saltum, hvor han døde 1737, 80 Aar gl. Han var gift med *Abel Skeel,* med hvem han havde 4 Børn døbte i Saltum. 1726 døbtes i Saltum Sergent *Mikkel Thiis'* Datter og 1728 hans Søn. 1763 boede Sergent *Daniel Conee* i Saltum. Han var gift med *Anne Dorthea Landt,* med hvem han havde 2 Børn døbte i Saltum. 1777 boede Sergent *Rudolph Schultze* i Ejersted. Var gift med *Sara Hammer.*

HVETBO HERRED

BESKREVET AF

CARL KLITGAARD

II. DEL

AALBORG
TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET

Idet jeg hermed afslutter II. og sidste Del af „Hvetbo Herred", skal jeg under Henvisning til Forordet til I. Del (udkom 1906) kun udtale, at naar det saa hurtigt er lykkedes mig at lade nærværende Bind følge efter I. Del, skyldes det de Understøttelser, som Kultusministeriet, Carlsbergfonden og den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse velvilligst have ladet mig tilflyde, og jeg bringer herved de nævnte Institutioner min bedste Tak.

Af medfølgende Kort er det ene bekostet af Hvetbo Herreds Sparekasse.

Aalborg, i Oktober 1907.

C. KLITGAARD.

Forkortelser.

A.	= Aalborghus Læns Regnskaber.
Agrarhist. St.	= Christensen: Agrarhistoriske Studier.
A. S.	= Aalborghus m. fl. Amters Skifter.
B. S.	= Bispearkivets Skifter.
Begtrup VI.	= Begtrup: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark, 6 Bind.
D. A. A.	= Hiort-Lorenzen og Thiset: Danmarks Adels Aarbog.
D. A.	= Pontoppidan: Den danske Atlas.
D. M.	= Danske Magazin.
D. S.	= Danmarks Statistik.
Erslevs Repert.	= Erslev: Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen.
Ghk.	= Hartkorn efter Matr. 1690.
G. S.	= Gejstlig Skifteprotokol.
H. III.	= Hertz: Efterretn. om gejstl. Embeder, III. Del.
J 1.	= Jordebog fra 1568.
J 2.	= Skatteafskrivningsbog for Aalborghus m. fl. Amter fra ca. 1714.
J. E.	= Jydske Efterretninger (Aalb. Stiftstid.).
J. S.	= Samlinger til jydsk Historie og Topografi.
K. B.	= Kancelliets Brevbøger, udgivne af Rigsarkivet.
Kbg.	= Kirkebog.
K. S.	= Kronens Skjøder, udg. af Rigsark.
Lhk.	= Hartkorn før Matr. 1690.
Lmp.	= Landemodeprotokol.
Ma.	= Markbogen af 1683.
Mo.	= Modelbogen af 1688.
M. 1 (eller Matr. 1)	= Matriklen af 1662.
M. 2 (eller Matr. 2)	= Matriklen af 1690.
N.	= Nielsen: Personalhist. Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg.
Nhk.	= Hartkorn efter Matr. 1844.
P.	= Præsteindberetning.
Pr.	= Panteregistre for Hvetbo H.
Regesta	= Regesta diplomatica historiæ Danicæ.
S.	= Sejlstrup Læns Regnskaber.
Trap III.	= Trap: Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 3. Udgave.
T.	= Eng- og Græsningstaxationen af 1683.
Tauber	= Taubers biogr. Notitser.
Tgb.	= Tingbog.
T. S. Pap.	= Topografiske Samlinger paa Papir.
T. S. Perg.	= Topografiske Samlinger paa Pergament.
U.	= Udskiftningsforretningsakter.
Æ. d. A.	= Becker: De ældste danske Arkivregistraturer.

Tilføjelser og Rettelser.

Side

I. Del.

18 og flere Steder: Reetz, læs Reedtz.

99. Anm. I: Fredericia, læs Fridericia.

202. 1718 var *Steen Daniel Brockmann,* f. 1685, d. i Fladstrand 1765, dog bleven ansat som Garnisonsfeltskjærer ved Hals og Fladstrand Skanser. [Elvius.]

221. Linj. 5—7 f. n. udgaar.

233. *Peder Høeg* blev 1745 Student og tog 1757 dansk juridisk Examen med »nogenledes bekvem«. [Elvius.]

H. J. Preuss var Student, tog 1768 dansk juridisk Examen, blev 1769 Prokurator i Trondhjem, 1777 Raadmand i Randers og Herredsskriver i Støvring og Nørhald Herreder. Blev 1778 tillige Prokurator ved Retterne i Jylland.

Hans Hustru var født *Møller*, de havde Bryllup 1778 17/8. [Elvius.]

234. Bartholomæus Hasselbalch, senere til Vestrupgaard, var Fuldmægtig hos Herredsfoged N. S. Hasselbalch.

V. Spies var en af de Embedsmænd, som Degnen Dietz i Vrensted forfulgte med sine graverende Beskyldninger.

238. O. Münsters Efterkommere, blandt hvilke Sønnesønnen Biskop J. P. Münster, findes paa Lengnicks Stamtavle »Familien Münster«.

II. Del.

Side

5. Fladeindhold efter Maalingen 1906: 5519 Tdr.

15. 1780 17/8 brændte Skorstensgaard, der brugtes af 2 Fæstere. 2 store Lader, 2 Udhuse og 2 Vaaningshuse gik op i Luer. [J. E. 34/1780.]

17. Anm. 2: Hvetbo & Pb., læs Hvetbo S. & Pb.

25. Anm. 3, Linje 2 f. n.: afgræsset, læs *afgrænset*.

30. Linje 11 f. o.: Tamperet, læs Tamperret.

32. Anm. 5: Ja, læs J 2.

47. Anm. 1: Kjerulff, læs Kjærulf.

52. Linje 13 f. o.: Erik Schmidt, † i Borup 1782 5/1. Han havde en Søster Dorthe Marie Schmidt, der var gift med Toldkontrol. Grønbech i Varde.

72. Anm. 2: Thottske Saml. i Fol. 741, læs 751.

79. Anm. 4: Lærestand, læs Lærerstand.

81. At *Jacob Ottesen* praktiserede som Læge fremgaar af, at Simon Simonsens Enke, Maren Mortensdatter Kjærulf af N. Ravnstrup, døde 1689, 41 Aar gl., i Ingstrup hos Kapellanen Thor Pedersens Enke »under Hr. Jacobs Kur«. [Ørum Kbg.]

94. *Jens Høgh* blev kaldet til Mov af Friherreinde Sofie Amalie Lindenow til Lindenborg, i hvis »eget Brød og Tjeneste« han i nogle Aar havde været. [Elvius.]

95. *Chr. Wittrup* skrev 1706 12/3 til Biskop Bircherod i Anledning af, at der gik Rygter om Krig. [Personalh. Tidsskr. 3, V, 82.]

Mouritz König Lælius blev 1700 27/8 kaldet til Jacob Ottesens Efterfølger af sin Farbroder Frederik Lælius, der ved Kjøb af Kirken havde faaet Kaldsret. [Elvius.]

104. Degneboligen i Ingstrup brændte Natten mellem 6. og 7. Maj 1779. [J. E.]

109. Fladeindhold efter Maalingen 1906: 1714 Tdr.

117. Linje 12 f. n.: »hvis Sønnesøn« udgaar.

128. Fladeindhold efter Maalingen 1906: 826 Tdr.

129 o. fl. St.: Ulftand, læs Ulfstand.

134. Jens Pedersen i Bolskifte var 1692 Forpagter paa Sæbygaard. [A. Jakobsen.]

148. Fladeindhold efter Maalingen 1906: 6984 Tdr.

202. *Claus H. Green* var 1779 Byfogedfuldmægtig i Hjøring.

203. Linje 5 f. n.: 1893, læs 1839.

249. Jakob Holm ejede ogsaa Vadskjærgaard ved Lemvig. Om hans Forhold som Godsejer se iøvrigt J. S. 3, V, 297 ff.

274. Flademaalet 1906: 8308 Tdr.

291. Anm. 6: Lundergaard, læs Linderumgaard.

292. Linje 9 f. o.: (= t̄t) (= 12 t̄t).

317. Anm. 6 udgaar.

321. Linje 4 f. n.: Løfler, læs Løffler.

Indhold.

INGSTRUP-HJERMESLEV-ALSTRUP.

INGSTRUP SOGN.

INGSTRUP Sogn, der har Navn efter Ingstrup By[1]), bestod oprindelig af 2 Sogne, *Ingstrup* og *Kjettrup,* hvoraf det sidstnævnte 1571 blev underlagt førstnævte. Medens Kjettrup Sogn dannede en Fortsættelse af Saltum Bakkeøen[2]) synes Ingstrup Sogn i fjærne Tider at have været en særskilt lille Ø, idet en Arm af den Fjord, der nord om Herredet forbandt Vesterhavet med Vildmosehavet, strakte sig mod Syd over de nu udtørrede Trudslev og Kjettrup Søer til Neder Jonstrup, og en anden Arm synes at have strakt sig fra fornævnte Fjord langs Mølleaaen (sønden om Sognet) til Neder Jonstrup, hvor den enten havde Forbindelse med førstnævnte Arm eller kun var adskilt fra denne ved en sumpet Landstrimmel. Foruden disse to Hovedarme strakte flere mindre Vige sig fra Hovedfjorden mod Syd, saaledes en mellem Trudslev og Vestermark ned til Vestre Skole, en øst for Trudslev ned til Ingstrup Præstegaard, og en øst for denne ned mod Østre Skole. Baade i den vestlige og sydlige Del af

[1]) Om Navnets Oprindelse se under Ingstrup By.
[2]) Se I. Del, S. 4.

Sognet fandtes ogsaa talrige Indskjæringer, saaledes som Terrænet nordvest for Brødslev og syd for Ingstrup By viser. Da Sognet imidlertid ikke af Doktor Jessen, der har beskrevet Herredets geologiske Forhold [1]), omtales som en selvstændig Ø paa den saakaldte Litorina Sænknings Tid, hvilken antages at falde sammen med Tiden for Landets første Bebyggelse, tør man vel antage, at Sognet allerede da har været i landfast Forbindelse med Saltumøen, og at de nævnte Fjorde og Vige *for en Del* havde mistet Karakter af saadanne og vare forvandlede til Vandløb, Søer og Sumpe. Et af 12 Stensave bestaaende Offerfund, som blev fremdraget paa Matr. Nr. 15 a (Søndergaard), og som 1902 indgik til Nationalmuseet, synes ogsaa at vidne om, at denne Vig allerede i Stenalderen var forvandlet til Mose [2]). De ret talrige Gravhøje, der findes særlig i Egnen omkring Brødslev og Ingstrup By, gjør det vel sandsynligt, at Sognet var godt befolket i Oldtiden, men i øvrigt lader der sig ikke oplyse ret meget herom for Oldtidens og Middelalderens Vedkommende, bl. a. ogsaa af den Grund, at Sandflugten har udslettet Sporene af mange gamle Bebyggelser og i det hele har forandret Egnens Udseende.

1638 beskrives Sognet saaledes i den af Præsten Søren Christensen Bhi til Bispearkivet afgivne Indberetning om »hvad Byer, Enestegaarde, Bjerge, Dale, Dysser, der findes i deres Sogne« [3]): »Ingstrup Sogn

[1]) Se Danm. geol. Unders. 1 R. Nr. 3.

[2]) I Vends. hist. Museum findes et stort Offerfund fra Jernalderen, som er bleven fremdraget i Mosen mellem Vrensted og Thise.

[3]) Capsa B, Loc. 8 (4—5).

er det nordeste Sogn i Hvetbo Herred og ligger efterskrevne Byer der udi: Først — eftersom Kirken ligger ene — saa østen for Kirken ligger Ingstrup Brødsleff og Trudsløff i Nør. Og siden Sandfogget haver fordærvet Kjettrup Sogn, og Kirken er nederbrøt og øde, er disse Byer ogsaa lagt til Ingstrup Kirke, som er Kiettrup og Horup og nogle Bygger af Eyersted, som endnu Aar efter Aar jo mere og mere fordærves af Sand. Og er her foruden tvende Gaarde, som kaldes Øster og Vester Borup.

Vesten Kirken og hen mod Præstegaarden er en Høj, som kaldes Gaaenhøj, og naar man taler af samme Høj, giver Taarnet en synderlig Ekko eller Gjenlyd, vel paa fem eller sex Ord. Ved det vesterste af Præstegaardens Mark ligger Boelshøj, sønden Gaarden nogle Høje, som kaldes Skeuffue (Skjæve) Høje, norden Kirken ligger Skalle Høj; paa Kjettrups Mark en Stenhøj og Grønhøj og Ørnbjerget ved Stranden. Paa Vestermark er Ormhøj. Ved Trudsleff ligger Hedededal, Haresleff Dal. Vesten Præstegaardens Jord: Douer Dal; sønden Neset: Bromkier; norden til Brydsleff: Finchøj paa Ingstrup Mark. Siden sønden for Ingstrup Mark ligger Dybdal, og en Dam der sønden for Raunskier; findes [og] en liden Sø, som kaldes Kiettrup Sø, endnu en anden, som kaldes Trudsleff Sø. Nok en temmelig Sø, Ingstrup Sø, som og kaldes Hiermisleff Sø, item Vrensted Sø, fordi disse Byers Mark og Kjær støder paa Søen.

Ingstrup Sogn, der sammen med Hjermeslev og Alstrup Sogne danner et Pastorat og en Sognekommune, har efter Maalingen 1896 et *Fladeindhold* af 5410 Tdr. Land, der ere skyldsatte for 191 Tdr.

Hartkorn[1]), og *Folkemængden* var 1906 $^1/_2$: 1073 [2]). *Kreaturholdet* var 1898: 374 Heste, 1407 Stk. Hornkvæg (828 Køer), 1417 Faar, 661 Svin og 7 Geder [3]).

Med Hensyn til *Bebyggelse* se vi, at det nuværende Ingstrup Sogn

1553	havde	35 Gaarde, 19 Bol, ? Huse [4]).
1568	»	36 Gaarde, 18 Bol, 11 Huse [5]).
1662	»	21 Gaarde, 22 Bol, 28 Huse samt 1 Halvgaard og 16 Halvbol [6]).
1690	»	48 Gaarde og Bol og 17 Huse [7]).
1805	»	46 Gaarde og 41 Huse [8]).
1830	«	37 Gaarde, 3 Bol og 57 Huse [9]).
1895	»	46 Gaarde og 99 Huse med Jord samt 45 jordløse Huse [10]).

---

[1]) Heraf ligger en ringe Del som smaa Enklaver i Saltum Sogn; med Hensyn til Besaaning henvises til 3. Udgave af Trap: Danmark.

[2]) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87.

[3]) D. S.; jvf. Trap III.

[4]) P.; Husene ere ikke angivne. Adskillelsen mellem Gaarde, Halvgaarde, Bol og Halvbol samt Huse med Jord synes til de forskjellige Tider at være noget vilkaarlig.

[5]) J 1; Heraf ejede Børglum Kl. (Kronen) 10 G., 1 B. og 2 H.; Sejlstrup (Kronen) 5 G., 2 B. og 1 H.; Hundsl. Kl. (Kronen) 1 G.; Aalborghus 1 G.; Aalb. Hospital 1 G. og 2 B.; Ingstrup Kirke 1 B.; Kjettrup Kirke 2 B.; Ingstrup Præstegaard 2 G., 3 B. og 2 H.; Kjettrup Præstegaard 1 G. og 1 H.; og Adelsgods var 15 G., 7 B. og 5 Huse.

[6]) M 1; af Husene vare 17 uden Jordtilliggende.

[7]) M 2; af Husene vare 4 jordløse.

[8]) Begtrup VI, 424. I Antallet af Gaarde er medoptaget Kjettrupgaard og Præstegaarden.

[9]) J. Møller: Danm. gejstl. Emb. II H. 56. Af Husene vare 3 jordløse.

[10]) Danmarks Stat.; jvf. Trap III.

Det nedlagte *Kjettrup* Sogn bestod af Ingstrup Sogns vestlige Del med Byerne Hvorup, Kjettrup og Ejersted [1]). 1553 bestod dette Sogn af 10 Gaarde og 6 Bol, det var da en Del ødelagt af Sand, men endnu 1568 bestod det norminelt af 13 Gaarde og 3 Bol samt 4 Huse [2]). 1571 var Størsteparten af Sognet saa fordærvet paa Ager og Eng, at Præsten ikke kunde faa sin Tiende, og samme Aar blev det ved kgl. Resol. af $^4/_{10}$ nedlagt »efterdi Kjettrup Sogn er meste Parten fordærvet af Sand og Sognefolkene ikke ere formuendes at udgive slig Tiende og Præsterente, som de hidtil udgivet have« [3]). Kjettrup Sogn kom saa til at udgjøre en Del af Ingstrup Sogn, men endnu i det følgende Hundredaar bibeholdtes Benævnelsen Kjettrup Sogn, saaledes i Lænsregnskaberne, Matr. 1662 o. fl. Af Lænsregnskaberne ses, at Kjettrup Præstegaard og tilhørende Gods efter Sognets Nedlæggelse blev lagt under Aalborghus. I Matr. 1662 nævnes som liggende i *Kjettrup* Sogn: *Kjettrup* By med 1 Halvgaard, 6 Bol, 2 Halvbol og 2 jordløse Huse, *Ejersted* med 1 Bol og 3 Huse, hvoraf 2 jordløse, samt *Hvorup* By med 1 Bol, 5 Halvbol og 9 Huse,

---

[1]) Det er vist urigtigt, at Trudslev laa i Kjettrup Sogn, som Præsten Henrik Kopp beretter. Se Trudslev.

[2]) P., J 1.

Præstegaarden skyldte 8 Td. Byg, og paa dens Ejendom havde Præsten ladet opføre 1 Hus, der skyldte 1 Td. Korn, 1 Annexhus i Hvorup skyldte ligeledes 1 Td. Korn. Af Sognets 20 Ejendomme laa 7 G. og 1 H. til Børglum Kloster, 1 G. til Hundsl. Kloster, 1 G. til Aalb. Hospital, 1 G., 1 B. og 1 H. til Sejlstrup, 2 B. til Kirken, 1 G. til Aalborghus, 1 G. og 1 H. til Hammelmose, og 1 G. og 1 H. var Præstegaard med Gadehus.

[3]) K. B.

hvoraf 2 uden Jord, *ialt:* 1 Halvgaard, 8 Bol, 7 Halvbol og 14 Huse, hvoraf 6 jordløse. Den samlede Udsæd var da endnu 9 Td. Rug, 30$^3/_4$ Td. Byg og 7$^1/_2$ Td. Havre, men i de nærmest følgende Aar tog Sandflugten stærkere fat, og 1680 bemærkes i Extraktmatriklen, at Sognet er ganske underlagt og øde af Sandflugt, saa der kun var 3 smaa Fiskerhytter og Gadehuse, hvorfor Sognet ogsaa blev udeladt ved Landmaalingen 1688 [1]). De ødelagte Arealer tilhørte Kronen enten fra gammel Tid af (Klostergods m. v.) eller i Følge Domfældelse paa Grund af Skatterestance. Paa Papiret ejede Kronen 1 Gaard og 1 Hus i Kjettrup By, Bolet Bjerget, 2 Huse i Ejersted og 3 Huse i Hvorup samt 5 jordløse Huse s. St,, men af alle disse Steder fandtes der 1702 kun 2 Huse ved Grønhøj. Ved Auktion 1702 $^2/_{10}$, Skjøde 1703 $^9/_1$, blev dette Gods solgt *tiendefrit* til Kathrine Marie Juel, der senere blev gift med Generalmajor Christian Georg v. Møsting til Rønnowsholm [2]). Han afhændede senere Godset til Jordan Henriksen (se Kjettrupgaard), som 1705 $^2/_{11}$ tilskrev Møsting og bad ham udvirke kongelig Bevilling til, at Beboerne her bleve fritagne for Familieskat og Folkeskat, saa man mulig kunde faa Jorden genopdyrket. Da det for at hindre Sandets Fremtrængen maatte anses for nødvendigt at opføre Diger, hvis Vedligeholdelse ogsaa vilde medføre stor Bekostning, foreslog Jordan Henriksen endvidere, at der søgtes kongelig Bevilling til, at kun Kjettrups og Hvorups Beboere maatte fiske i Havet ud for den omhandlede Kyststrækning [1]).

[1]) I Matr. 1690 er kun optaget 3 Ejendomme i det tidligere Kjettrup Sogn. Se Sønder Kjettrup.

[2]) Komm. over Reluitionsgods 1718; K. S. 17.

Møsting indsendte da en saalydende Ansøgning: »Stormægtigste Konge, allernaadigste Arveherre!«

Eders Kongelige Majestæt har allernaadigst behaget ved offentlig Auktion at lade tilslaa og derpaa skjøde til min Kone Cathrine Marie Juel tvende af Sandflugt øde blevne Ejendomme, kaldet Kjettrup og Horup, beliggende i Aalborghus Amt, Hvetbo Herred, Ingstrup Sogn, og som Grunden deraf støder paa Vesterhavet, vil jeg det med Huse lade bebygge til Fiskere, som Jorden desforuden saavidt muligt maatte igjen ved Dyrkning føre i Brug og Sandflugtens videre Indpas i Landet behindre, som efter allerunderdanigst uforgribelige Mening kan meget dæmpes, naar det dertil løbende Vand bliver stemmet, som uden omliggendes Skade og Jorddrotternes Prejuditz kan lade sig gjøre og bemeldte mine Ejendommes Beboere skulle beverch stellige; thi er min allerunderdanigste Ansøgning, at Eders Kongelige (Majestæt) til dettes Fortsættelse vilde tillade mig der at lade bygge en Mølle og forunde merommeldte Ejendommes og Grundes Beboere Frihed for Tiende og alle personelle og extraordinære Skatter i 10 Aar; saaledes kan Eders Kongelige Majestæt komme der efter at naa sine Skatter efter allernaadigste Paabuder, og jeg for det gjorte Kjøb samt Forskud og andre Omkostninger nyde nogen Vederlag. I allerdybeste Underdanighed ervartes herpaa Eders Kongelige Majestæts allernaadigste Erhøring.« [2]).

[1]) T. S. Pap. Rønnowsholm 29.

[2]) Indlæg til Rentek. Forestill. 1707.

Efter Rentekammerets Ordre af 1707 $^{15}/_{3}$ til Justitsraad Bartholin til Kaas — i Stiftsamtmandens Sted — afgav denne 1707 $^{27}/_{4}$ sin Erklæring, og $^{2}/_{6}$ s. A. blev Sagen af Rentekammeret forestillet for Kongen, der $^{5}/_{6}$ blandt andet resolverede, at Møllen maatte bygges, og at der blev givet 3 Aars Skattefrihed.

Ved Matrikuleringen 1690 blev *Kirketienden* af Kjettrup Sogn, der 1551 var ca. 2 Td. Rug, 9 Td. Byg, $^{1}/_{2}$ Td. Havre, 13 Lam og 4 Grise [1]), slaaet sammen med *Saltum* Kirketiende, som ansattes for 60 Td. Hk. [2]).

Kongetienden af Kjettrup Sogn var 1573: 4 Td. Rug og 12 Td. Byg, hvilke oppebares af Bisperne, der nævnte Aar fik Bevilling til at oppebære Kornet af Aalborghus, da Kjettrup Sogn nu var nedlagt, og 1575 fik han i Stedet Kongetienden af Tømmerby Sogn i V. Han Herred, hvilken udgjorde 4 Td. Rug og 16 Td. Byg [3]). 1666 var Kongetienden af Kjettrup ansat til 3 Td. Byg aarlig, den blev da $^{9}/_{1}$ sammen med andet Gods udlagt til en af Kronens Kreditorer, Major Ulrik v. Debitz. 1718 var den udlagt til Jordan Henriksens Enke, der erhvervede Reluitionsretten ved Skjøde af 1723 $^{3}/_{5}$. Den stod for Hk. 3 Td. og tilhørte derefter Kjettrupgaard indtil 1848, da den blev solgt til en Privatmand, og senere har den været i privat Besiddelse. Kjettrupgaard ejer dog sin egen Kongetiende.

---

1) P.

2) Se Processen 1787 mellem Mathiasen, Kjettrupgaard, og Kancelliraad Østergaard (og hans Fæster) paa Lundergaard. Side 59—60 [Hvetbo H. Arkiv].

3) K. B. 559.

I Ingstrup Sogn ligge følgende Byer: *Ingstrup*, *Trudslev*, *Brødslev* og en Del af *Ejersted*. Samlinger af Gaarde og Huse ere: *Hvorup Klithuse*, *Borup*, *Skulsmark*, *Vestermark*, *Grønhøj*, *Kringelstederne* og *Sønder Kjettrup*, og enlige Gaarde ere: *Præstegaarden*, *Rolighed*, *Klitladen*, *Munken* og *Kjettrupgaard*.

Ingstrup By har som foran nævnt givet Sognet Navn. Ingstrup, der 1335 skrives Ingildzstorp [1]), kan afledes af Mandsnavnet Ingil (oldn. Ingjald) og betyder den af Ingil anlagte Udflytterby. Skjønt Ingstrup By baade er Kirkeby og en forholdsvis stor By, synes den efter Navnet at dømme ikke at have hørt til Sognets første Bebyggelser, idet baade Ejersted, Brødslev og Trudslev maa anses for ældre, men i den Omstændighed, at der omkring Ingstrup findes talrige Gravhøje, saavel som i Betragtning af, at Byen er Kirkeby, tør man sikkert se Vidnesbyrd om, at Udflytningen hertil er foregaaet paa et meget tidligt Tidspunkt [2]). Endvidere maa vi erindre, at

---

1) Erslevs Repert. Nr. 1726.

2) I det nedlagte Kjettrup Sogn var Torpen (Kjettrup) ogsaa Kirkeby, skjønt den maatte anses for yngre end Ejersted (og Trudslev). Dette er et mindre almindeligt Forhold. Reglen er, at Byer paa —um, —lev og —sted ere de ældste Bebyggelser, og af Byer, der ende paa —lev ere 57 % Kirkebyer, ligesom de i Reglen have territorial Overvægt over de andre Landsbyer. Byer, hvis Navn ende paa —um, —lev eller —sted, antages at være fremstaaede inden Kristendommens Indførelse, ca. Aar 900, hvorimod Størstedelen af Torperne (Stednavne, der ende paa —rup, —trup og —drup) synes at være grundlagte i Tiden ca. 1000—1300. Om vore Stednavne se iøvrigt Steenstrup: »Vore Landsbyers og Bebyggelsens Historie« [Hist. Tidsskr. 6 R., V. Bd.], Nygård: »Danske Per-

Ejersted og mulig ogsaa den oprindelige Trudslev By laa i det tidligere Kjettrup Sogn. Ingstrup By bestod 1662 af 7 Gaarde, 1 Bol og 1 Gadehus uden Jord, dens samlede Udsæd var 31½ Td. Rug, 80 Td. Byg og 20 Td. Havre, Høavl 52 Læs [1])

1690 var her (foruden Præstegaarden, der ikke var fælles med Byen om Indmarken) 8 Gaarde og 3 Huse samt Præstens Mølle [2]). Sandflugten har ikke anrettet megen Skade her, men der har dog været Aar, hvor Sandet har trængt sig frem over Byens Mark, saaledes f. Expl. 1681, da Bymændene 17/9 fik Tingsvidne om, at Marken var ganske overlagt med Sand paa nær nogle smaa Stykker Agerjord. Nogen varig Betydning fik dette Overløb af Sandet dog ikke her ligesaalidt som i Nabosognene Alstrup og Hjermeslev, hvor der omtrent ved samme Tid gjennem Tingsvidner konstateres Sandflugt (se nærmere derunder), og det ligger nær at antage, at det var den forestaaende nye Matrikulering, der bevirkede, at alle Herredets Sogne i Aarene omkring 1680 benyttede enhver Lejlighed til at erhverve Synsvidner om Sandflugtens Ødelæggelser.

Agre til Ingstrup By vare 1683:

Smaa Tofteagre, Nørrebjerg, Nørre og Sønder Bedholm, Fladagre, Agrene norden og østen for Kirken, Kirkebakagre, Baalbak, Karvang Fald, Musagre, Havrholm, Stykkerne, Store Tofteagre, Agrene sønden for Kirken, Vejrmølle Dal, Gammel Toft, Præstens Toft, Halvtoft, Lodagre, Tagagre, Skov-

sonnavne og Stednavne« [Hist. Tidsskr. 7 R., 1 Bd.] og P. Lauridsen: »Den gamle danske Landsby« [Aarbog for dansk Kulturhist. 1899].

[1]) M 1. [2]) M 2.

bjerg, Firskillingsagre, Kirketoften, Sotoften, Søndertoft og Hestbjerg [1]). Senere nævnes: Nørkast, Bergagre (Bæragre?), Sandgravagre, Rimesdal, Krogagre, Hovens Fald og Katbak [2]).

Byens Jorder, der bleve udskiftede 1797—1800, strakte sig mod Vest til Langbak og Tømmerkarens Høj, der skilte dem fra Brødslev Mark. Af Enge havde Byen nogle Skifter vesten for Præstebroen, hvilke kaldtes Drengsholm, de vare 1683 forgroede med Tuer og forgravede af Tørveskjær, hvorfor de vare ubrugelige til Høslæt og taxeredes kun for 3 Høveders Græsning. Overdrevet, som Byen havde fælles med Præstegaarden og Borupgaardene, blev taxeret til 80 Høveders Græsning. Da Sandflugten hindrede Vandet i at faa Afløb, og det derfor oversvømmede Fælleden, havde Byen ikke fornødent Tørveskjær, og ligeledes følte Bymændene sig besværede af, at der i de sidste Aar var opført 16—18 Gadehuse paa deres Fællig, Diger og Agerender, hvilke Huses Beboere fordærvede og ødelagde Tørveskjæret medens Bymændene varetog Husbondens eller eget Arbejde. En Følge af det meget Vand var ogsaa, at man havde Vanskelighed med at faa Høet bjærget [3]).

Om Ejendommene i Ingstrup By vides, at Dronning Margrethe 1408 bl. a. skjænkede Kapitlet i Børglum en Gaard her [4]), hvilken svarede 12 Td. (6 Pund) Korn i aarlig Landgilde. For denne Gave skulde Kapitlet bygge et Alter og holde Sjælemesse for hendes og hendes Forældres Sjæle. Gaarden blev samme Aar af Kapitlet mageskiftet til Biskop

[1]) Ma. [2]) U. [3]) T.
[4]) Byens Navn skrives da Ingestorp.

Peder i Børglum[1]). 1434 testamenterede Elisabeth Nielsdatter (Rotfeld?), Enke efter Hr. Valdemar Albrechtsen (Eberstein til Bratbjerggaard i Tranum Sogn), 1 Gaard i Ingestorp til Børglum Kloster[2]) og 1626 $^{4}/_{8}$ afstod Hans Lindenow til Hundslund (Dronninglund) ved Mageskifte med Kronen 2 Gaarde her[3]). Blandt det Gods til Aagaard som Movrids Nielsen Gyldenstjernes Forældre (Niels Pedersen og Pernille Mogensdatter Munk) havde givet og undt for deres Sjæles Bistandelse, nævnes 6 Steder i Ingstrup, hvilke senere hørte til Movrids Nielsens Datter Annes Gods, og fra hende kom de atter ved Arv i hendes Søn, Movrids Olsen Krognos' Eje. Han døde 1550[4]).

Søndergaarde, nu 3 Gaarde (Matr. Nr. 13, 14 og 15)[5]) har oprindelig været én Gaard, men er allerede tidlig bleven delt i to. De to nordligste, Matr. Nr. 13 og 14, laa 1660 under Sejlstrup, de stod 1690 for Ghk. ca. $9^{5}/_{8}$ Td. og var da én Gaard. 1714 ejedes den af Kapellanen C. M. Wittrup, der havde faaet den efter sin Svigerfader Provst Jacob Ottesen. Wittrup solgte nævnte Aar Gaarden til Præsten Jens Godsen, hvis Datter Fru Statlænder senere ejede den. Fra hendes Bo kom den ved Avktion (Skjøde 1761 $^{4}/_{11}$) til Lars Thorsen paa Hæstrupgaard og dernæst til Erik Wilsbech (til Sejlstrup), som 1770 solgte den ene Halvdel (Matr. Nr. 13) til Thomas Nielsen Aasendrup og den anden Halvdel

[1]) Molbech og Petersen: D. Diplom. 365.
[2]) Æ. d. A. III., 89. [3]) K. S.
[4]) Eline Gøyes Jordebog S. 25 og 466—469.
[5]) Matr. Nr. 14 er dog nedlagt, men Nr. 15 er bleven delt i 2 Gaarde.

(Matr. Nr. 14) til Niels Jensen Graa. Matr. Nr. 13 tilhørte dernæst Jacob Thomsen Ingstrup, Gjæstgiver i Løkken, fra hvis Bo den 1810 kom til hans Svigersøn, Kjøbmand Mogens Brix i Blokhus, som det følgende Aar atter afhændede den til Selvejendom. Søndergaarden (Matr. Nr. 15) havde 1690 Ghk. $8^{6}/_{8}$ Td. og tilhørte 1714 Arvingerne efter Magister Stampe, Præst i Hammer H—S—A. Senere kom den under Kjettrupgaard, hvis Ejer 1767 solgte den til Krigsraad Gleerup til Rødslet[1]). Gaarden nævnes i Kbg. 1650, og 1747 $^{3}/_{10}$ anføres s. St. blandt begravede: Christen Abrahamsen, der slog sig ihjel ved at falde ned fra Taget. Gaarden er nu delt i 2 Gaarde, Matr. Nr. 15 a og b.

Skorstensgaard (nu 2 Gaarde, Matr. Nr. 6 og 7) har formodentlig sit Navn fra den Omstændighed, at den her paa Egnen var den første Gaard, der blev indrettet med Skorsten, medens andre Bondersteder nøjedes med en Lyre, igjennem hvilken Røgen fra det aabne Arnested trak ud gjennem Taget[2]).

Gaarden nævnes saa vidt mig bekjendt tidligst i Saltum Kbg. 1753, men det er dog sandsynligt, at dens Skorstene stamme fra Tiden ca. 1700, da den beboedes af »Standspersoner«, nemlig Zidsel Mikkelsdatter Zimmerman, Enke efter Forpagter Albert Jensen paa Lundergaard (se derunder). Den stod 1690 for Ghk. $10^{2}/_{8}$ Td. og tilhørte omkring Aar

[1]) M 2, J 2, Pr., Hvetbo S. & Pb.
[2]) I det nordlige Vendsyssel har man endnu Lyre i enkelte Huse (se Friis: Vendsyssel og Vendelboerne, Side 50 og Gaardbo: Skjærum Sogn, Side 45).

1700 Forpagter Mogens Torbensen paa Hammelmose[1]). Senere tilhørte Gaarden Fru Statlænder (se Kjettrupgaard), fra hvis Bo den 1762 blev solgt til Kirsten Jensdatter Brandstrup, † 1772, Datter af Degnen Jens Larsen Hygum i Ingstrup[2]). Hendes Mand, Henrik Kolding[3]), maatte sælge Gaarden paa Grund af Gjæld. Auktionsbekjendtgørelse om Gaarden se »Jydske Eft.« $^6/_{1775}$.

Præstensgaard (Matr. Nr. 4 og 5) stod 1690 for Ghk. $10^5/_8$ og tilhørte 1714 Præsten Jens Godsen[4]). Senere laa den til Børglum Kloster, hvorfra den ene Halvdel blev solgt 1836 og den anden 1848.

Nørgaard (Matr. Nr. 2) nævnes 1650 i Kbg. Den stod 1690 for Ghk. ca. 4 Td. og laa til Hammelmose, hvortil den endnu hørte 1844[5]). *Gaardene Matr. Nr. 8 og 9* vare forhen én Gaard med Ghk. $11^5/_8$ Td., der 1714 var udlagt til Ryttergods, og ligeledes udgjorde Matr. Nr. 10, 11 og 12 vist forhen én Gaard af Ghk. $11^5/_8$ Td., som 1714 var udlagt til Ryttergods[6]).

Nygaard (Matr. Nr. 12) er — ligesom flere andre Gaarde paa Ingstrup Bys Jord — en Afbyggergaard, der dog allerede fandtes 1818.

Af Huse i Ingstrup By nævnes 1653 i Kbg. „*paa Diget*“ og 1646 *Huset*, der vist er det samme som »Præstens Hus sønden Kirken«. Det er formentlig

[1]) Mogens Torbensen, der vist var en Søn af Torben Nielsen til Hammelmose, var en Tid Forpagter af denne Gaard, boede 1717 i Hals, blev 1728 Tingsskriver i Han Herrederne og døde 1740 [se A. S. 111 og J. S. 2, IV, 164].

[2]) M 2, J 2, Pr., Tgb. 1695 $^{17}/_5$.

[3]) Se I. Del, S. 238.

[4]) M 2, J 2. [5]) M 2, J 2, Pr. [6]) M 2, J 2.

dette, der 1690 kaldes „*paa Bakken*“ og var bygget til Markmanden, thi dette Hus ejede Præsten Jakob Ottesen, og Præsten Peder Poulsens Enke boede senere her[1]). Endvidere nævnes i Kbg. omkring 1650 „*paa Halden*“. Dette Sted laa under Søndergaards Taxt og blev 1731 $^{20}/_7$ solgt af Præsten Jens Godsen til Kapellan Anders Thorup[2]), senere blev det matrikuleret som Nr. 24 i Ingstrup og kom under Damsgaard i Brødslev[3]).

Ingstrup Mølle nævnes i Kbg. 1652. Den stod 1690 for Ghk. $4^1/_4$ Skp. Mølleskyld og tilhørte Præsterne, indtil den 1862 blev nedrevet, efter at Privilegiet var bleven solgt til en Mand, der opførte en ny Mølle i Nærheden.

Ved Ingstrup By ligger endvidere *Kirken* (se derunder), *østre Skole* (se Skolevæsenet), et *Andelsmejeri* samt *Præstegaarden*, der ikke hørte til Byens Ejerlav men havde sin egen Mark, som efter Markbogen til Matr. 1690 bestod af følgende Agre i Ingstrup Mark: Baals Fald, Vester Fald, Langagre, Gjerdals Fald og Stakkenagre, samt i Brødslev Mark: Kjærlingbaks Fald, Aasens Fald og Kaarestrup Fald[4]). Endvidere havde den en Kaalhave og en Frugthave med Frugttræer. Gaardens Udsæd var 1553: 34 Td. Rug, »eftersom han kan gjøde til«, 16 Td. Byg og 40 Td. Havre, Høavlet var 20 Læs; 1571 angives Udsæden derimod kun til 28 Td. Rug, 12 Td. Byg og 28 Td. Havre, og 1625 var den

[1]) Nu Matr. Nr. 17 under Skulsmark [M. 2, J. 2].

[2]) Hvetbo & Pb. [3]) Pr.

[4]) I Tgb. 1640 $^{27}/_6$ nævnes Bakager sønden og vesten for Præstegaarden, Boelhøjs Ager, Baarehøjs Ager, Grønbaarene, Vadskeager og Damsig Enge.

yderligere gaaet ned til 20 Td. Rug, 16 Td. Byg og 28 Td. Havre [1]). Tilbagegangen fortsættes i de følgende Aar, saa Udsæden 1662 kun ansattes til 12 Td. Korn af hver Slags og Høavlet til 20 Læs. Grunden hertil maa maaske først søges i den Omstændighed, at Gaardens Kreaturhold maatte indskrænkes, fordi Sognemændene ca. 1571 lagde Præsten Hindringer i Vejen angaaende Benyttelsen af Overdrevet, som de oppløjede, skjønt Fædriften havde ligget til Præstegaarden [2]). Men ogsaa de 3 fjendtlige Indfald i Tiden 1627—1660 kunne her som andet Steds antages at have været Aarsag til en saadan Tilbagegang paa Landbrugets Omraade. Gaarden stod 1662 for Lhk. 12—1—1—1, og der var ingen Herlighed til den udover »Fællig med Fiskeri udi Ingstrup Sø [3]). 1690 stod Gaarden for Ghk. 12 Td.; dens Eng blev 1683 taxeret for 9 Læs godt Hø og 8 Læs og 4 Knipper Mosehø, og dens Overdrev paa lyngbevoxede Baarer og hvilende Agre blev taxeret for 8 Høveders Græsning [4]). Udsæden var ved denne Tid (1690) 12 Td. Rug, 16 Td. Byg og 10 Td. Havre, men Præsten siger, at der ikke kunde avles over 10 Læs Hø, hvorfor der maatte lejes Høslæt. Gaarden, der tilhørte Kongen, var fri for Landgilde, og Bygningerne havde han kjøbt af Formandens Enke for 140 Rdlr. [5]). 1803 angives Gaardens Areal til 110 Td. Land, der var ansat til en Værdi af 62½ Rdlr. pr. Td. Hk., og

---

1) P. 2) P.

3) Ved denne Tid synes Præsterne altsaa ikke at have hævdet Eneretten til Fiskeriet [M 1].

4) M 1, T. 5) P.

dens Ghk. var da ligesom 1690 og 1844 12 Td. [1]). Paa Marken mellem Gaarden og Kirken ligger en Gravhøj, *Ganhøj* kaldet, hvis usædvanlig klare Ekko, der gjengiver indtil 7-stavelses Ord, allerede findes omtalt i Præsteindberetning af 1638 og i Danske Atlas V, 303 [2]).

Til Præstegaarden hører en stor smuk Have. Som foran nævnt omtales Frugthaven allerede i Markbogen til Matr. 1690, men den har dog næppe været ret stor. Præsterne Kofoed og Løchte udrettede en Del med Hensyn til Beplantning, den første har saaledes plantet de store Asketræer, der endnu findes i Haven samt de fleste af Frugttræerne, og Løchte udvidede Haven med en Granplantage, men det var dog særlig Pastor Secher, som gjorde den til et paa denne Egn enestaaende smukt Anlæg. Ved Omlægning og Udvidelse blev Haven omdannet til en Park, der omfattede ca. 5 Td. Land. Den strakte sig mod Nord fra Gaarden paa begge Sider af den derværende Indsænkning, som danner Spidsen af en forhistorisk Fjordarm, og en i denne Sænkning værende lille Dam lod han udgrave til en saadan Størrelse, at der kunde bruges Baad i den. Efter Sechers Død er Anlæget dog atter forfaldet noget, og en Del af Parken er atter skilt fra og taget under Ploven. Pastor Secher forbedrede i

---

1) Begtrup VI, 423. Udsæden angives 1838 til 18—20 Td. Rug, 16—18 Td. Byg og 20—25 Td. Havre og Avlingen til 4 a 6 Fold. Se iøvrigt Møllers Beskr. over Danm. gejstl. Embeder, 2. Hæfte, S. 56 og Henvisningerne under Præsteembedet.

2) Ligeledes har Digteren Goldschmidt derfra hentet baade Stof og Navn til sin Novelle »Ekkoet«.

øvrigt ogsaa Gaarden meget, dels ved Mærgling og Opdyrkning og dels ved Anbringelse af Hegn om en Del af Marken. Ligeledes opdagede han, da Gaardens Tørvemose var opskaaret, at der nærmere Gaarden fandtes Tørvelag under den Del af den forannævnte Indsænkning, der hidtil var bleven benyttet til Eng.

Om Gaarden berettes i øvrigt, at den en Gang skal have været en Herregaard og kaldtes *Bredenris* eller *Fredenris*, og at den siden var Asyl for dem, som uforvarende slog nogen ihjel [1]). Dette »Asyl«, der kaldtes »Barfred«, laa vester i Gaarden og bestod af et stort rødt Hus med Grave omkring [2]). Det var dog temmelig sikkert ikke noget Asyl eller Tilflugtssted, men derimod Levningerne af en gammel Kongsgaard eller et befæstet Sted, hvor Kongerne kunde residere, naar de vare paa Gjæsteri her paa Egnen. Herpaa tyder bl. a. ogsaa Navnet »Barfred«, der i Almuens Tale maa have været udtalt Baarfred eller Baarefred, hvilket er det samme som Borgfred, d. v. s. den Fred, som skal gjælde paa Kongens Borg [3]). I Historien se vi ofte, at Kongerne opholdt sig paa Børglum Kloster, saaledes

[1]) Thuras Beskr. af Aalb. Stift, forbedret af P. Birch 1765; ny kgl. Saml. 4°, 743, Side 223.

[2]) Jvf. J. S. II, 201; O. Nielsen: Sysselinddelingen, S. 43, Anm. samt Danske Saml. II, 55—59; Marm. Danica II, 267 og D. Atlas V, 303.

[3]) Jvf. Gaardfred, Husfred, Kirkefred o. s. v. og nedertysk Burchvrede, som vel svarer til højtysk Burgfriede. Ligesom tysk Stadtfriede egl. betyder den Fred, som skal gjælde for Byens Grund, men derefter er bleven Navnet paa det Omraade, hvorpaa Byfreden skal gjælde, saaledes kan det ogsaa antages, at Borgfred er bleven Betegnelsen for selve Borgen.

bl. a. Knud den hellige, men da de senere Konger ofte laa i Strid med Kleresiet gjennem mange Aar, var det saa at sige en Nødvendighed for dem at have en nogenlunde sikker og bekvem Bopæl her i Egnen, naar de paa deres Gjæsterirejser vilde undgaa at søge Husly under Fjenders Tag, og dertil er saa formodentlig det omskrevne røde Hus bleven opført, og et lignende fandtes i Volstrup Præstegaard, med høje Kampestensmure [1]). Paa selve Gaarden boede vel en af Kongens Ombudsmænd og efter Reformationen Præsten. Af et Tingsvidne fra 1573 se vi, at Fiskeriet i Ingstrup Sø i mere end 60 Aar, altsaa før 1513, laa til Gaarden, til Kongens »aabne Kjælder og Gjæsteherberg her« [2]), og Gaarden har saaledes den Gang næppe været gejstligt Gods, ligesom den jo ogsaa senere tilhørte Kongen (se foran). Det er formodentlig dette Hus, der nævnes i et Synsvidne af 1663 $^{20}/_{6}$ angaaende Gaardens Bygningers Tilstand. Heri nævnes nemlig Rollingen 24 Bind, Laden 7 Gulv, 1 Hus sønder i Gaarden 15 Bind, 1 Fæhus 24 Bind, 1 Hus øster i Gaarden 17 Bind, 1 lidet Hus 6 Bind og *1 Herberghus* 10 Bind [3]). Hvornaar det er nedbrudt vides ikke, men endnu 1860 fandtes Spor af Gravene omkring det. At Kongerne undertiden opholdt sig her for en kort Tid se vi af Beretningerne om Christian den 3. Rejse 1536 [4]). Fredag efter Paaske rejste

[1]) Antikvariske Annaler II, 357.

[2]) Se iøvrigt I. Del, S. 16 ff.

[3]) Tgb.

[4]) Sognepræsten i Jellinge havde Kongetienden af 3 Sogne for at holde et kongeligt Værelse vedlige, som til Kongens Rejser der i Landet var opbygt (1661). Danske Saml. I, 102.

Kongen fra Aagaard i V. Han Herred til Ingstrup Præstegaard, hvor Lænsmanden Erik Banner paa Aalborghus skulde drage Omsorg for Kongens Forplejning fra Fredag Aften til Lørdag Morgen. De hertil nødvendige Levnedsmidler skulde leveres af de Gaarde, der havde Gjæsteriforpligtelse, og det var ikke smaa Portioner, der udkrævedes til Kongen og hans Følges Underhold. Til hvert Maaltid beregnedes saaledes 1½ fersk Oxekrop, 8 Faarekroppe, 30 Høns, ½ Td. saltet Fisk, 30 tørrede Kabliau (Torsk), 300 tørrede Flynder, 400 tørrede Hvillinger (Kuller), ½ Td. saltet Sild, ¼ Td. Smør, 10 Sider Flæsk, 40 Td. Øl, 100 Td. Havre og dertil fersk Fisk, Æg, Løg, Gryn, Lys og Brød efter Behov samt Staldrum til 280 Heste [1]). Fredag Aften skulde der møde 250 Vogne ved Præstegaarden for Lørdag Morgen at kunne befordre Kongen og Følge til Børglum Kloster. Det var jo en gammel Lov, at ingen maatte strides i Kongens Gaard, og at man ikke maatte tilføje hinanden Krænkelser der, og herud fra er sandsynligvis den Tanke opstaaet blandt Folk, at Kongens Hus kunde benyttes som Fristed for dem, der vare forfulgte, og at det virkelig er bleven benyttet af saadanne se vi af den »Relation om Antikviteter, som findes i Hvetbo Herred«, som Præsten Henrik Kopp indsendte til Pontoppidan 1738, til Brug ved Udarbejdelsen af Marmora Danica [2]). Heri fortælles nemlig, at i Præsten Jens Godsens Tid (1709–35) »passerede det, at en Bondekarl, som flygtede for dem, der vilde

[1]) D. M. 3, VI, 121–123.

[2]) Thottske Saml. i Fol. Nr. 751.

tage ham til Soldat, søgte til Barfred i Ingstrup Præstegaard efter den Spargement, at her var et frit Sted. Tjenestefolkene i Gaarden hjalp ham op paa Loftet af samme Barfred, Præsten uafvidende, men de, der søgte ham, vare saa nær, at de ufejlbarlig vidste, at han ikke kunde have forstukket sig andet Steds i Gaarden, hvorfor de toge ind til Præsten og manede hans Udlevering. Han klemte da Sandheden ud af sine Folk, saa Stymperen maatte ud og fandt ingen Fred«.

Trudslev By maa antages at være en af Sognets ældste Bebyggelser, og Navnet kan afledes af Mandsnavnet Truth i Forbindelse med Endelsen »lev«, oldn. leif, gl. dansk lef, der kan betyde »noget, som er frembragt«, og dels Arv eller Efterladenskab [1]). Byens Grundlægger maa saaledes antages at have heddet Truth og at have levet før Kristendommens Indførelse. Den oprindelige Trudslev By, der i nyere Tid kaldtes *gammel Trudslev*, laa dog længere mod Nordvest end den nuværende By, men den blev efterhaanden saa ødelagt af Sand og af det opstemmede Vand, at Beboerne fortrængtes. Præsten Henrik Kopp henregner i sin Indberetning [2]) Trudslev til de Byer, der laa i det oprindelige Kjettrup Sogn; i saa Fald maa Byen antages oprindelig at have ligget vest for den Lavning, der tidligere dækkedes af Kjettrup, Trudslev og Hvorup Søer, men det er dog næppe sandsynligt. Gammel Trudslev nævnes endnu 1754 og 1755 i Kbg. i Mod-

[1]) Om Byer, hvis Navn ender paa lev, se foran under Ingstrup (Side 11, Noten).

[2]) Thottske Saml. i Fol. 751.

sætning til den nye By, der kaldtes *lille Trudslev*. Den ældste Efterretning om Byen er saa vidt vides fra 1470, da Jens Pedersen (Vognsen) af Boller gav Prior Gjerløf Mortensen i Økloster Pantebrev paa en Gaard her, vist den samme Gaard, som Økloster 1480 mageskiftede til Biskop Jeppe af Børglum [1]). Da der 1607 blev optaget Syn over den Skade, Sejlstrup Læns Gods havde lidt af Sandflugten, havde Lænet her 4 Gaarde og 1 Bol, der havde taget Skade [2]), og 1632 $^7/_1$ toges Tingsvidne, at 1 Halvgaard og 3 Gadehuse vare øde og 1 Gadehus forarmet [3]). 1639 $^3/_2$ afstod Mogens Kaas til Krabbesholm til Kronen ved Mageskifte 1 Gaard, 2 Bol og 4 Huse i Trudslev [4]). 1662 bestod Byen af 3 Gaarde, 6 Bol, 2 Halvbol og 8 Huse, hvoraf 5 uden Jord; dens samlede Udsæd var 23 Td. Rug, 52 Td. Byg, 14 Td. Havre og Høavlet 29 Læs. En af Gaardene havde ingen Udsæd, og 1 af Gadehusene gav 14 Skp. Byg i Skyld til Degnen i Ingstrup [5]). Efter Matriklen 1690 bestod Byen af 12 Ejendomme, hvoraf 2 havde under 1 Td. Ghk., 1 Bol tilhørte Ingstrup Kirke, 1 Aalborg Hospital, 2 Landsdommer Jens Lassen, og Resten var efter at Sandet havde ødelagt Byen bleven tildømt Kronen paa Grund af Skatterestance, dog med Undtagelse af *Skolehuset*, der tilhørte Bymændene her og i Vestermark. Godset blev saa udlagt til Ryttergods og i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede solgt til Præsten i Vrensted, Magister Dyssel, som atter af-

[1]) Æ. d. A. III, 116 og 129.
[2]) Besigt. af Sandflugtgods til Sejlstrup.
[3]) Tgb. [4]) K. S. [5]) M 1.

hændede det til Præsten i Ingstrup, Magister Jens Godsen, med hvis Datter det kom under Kjettrupgaard [1]). I Markbogen til nævnte Matrikul anføres, at Byen befindes hvert Aar at have stor Skade af den skadelige Sandflugt, idet Sandet ødelægger deres Pløjeland og Enge, »saa det er ganske elendigt med samme Sand, thi det haver saa stor Magt, at det fordriver dem, saa de maa flytte deres Gaarde fra det ene Sted til det andet«, og i Løbet af 6 Aar havde de maattet flytte deres Gaarde 6 Gange. Overdrevet var ødelagt, men Ildsbjering havde de til et Par Aar, hvis Sandet ikke ødelagde det forinden, thi man kunde ikke vide hvilken Time Flyvesandet med en Nordenvind kunde tage Overhaand. Bygningstømmer maatte de kjøbe i Fladstrand eller Blokhuset [2]). De Agre, der laa til Byen, vare følgende:

Vindhals-, Agerhøjs- og Dalsager-Fald, Tidsager, Dumkelmeden [3]), vester Lerblok, Tangens (eller Tungens) Agre, vester og øster Lerets Fald, Hørmeden, vester Middeltoft, Stakket Toft, Torpets Hovedager, Grønvejsager, Fortov Mederager, Øster Middeltoft, Kjødager, Skeager Fald og Lyngager.

[1]) M 2, J 2.

[2]) Mærkeligt nok nævnes Løkken ikke som Handelsplads, skjønt den dog laa nærmest og der vist allerede den Gang fandtes Skudehandlere her.

[3]) Marknavnet Mede, der saa ofte forekommer, og som snart skrives Mede, Mende eller Miere, udtaltes meje el. mej og er d. s. som oldn. mid, svensk majd, der betyder Mærke, som er gjort for at betegne Skjel (jvf. »uden Maal eller Med«). Det hyppigst forekommende ældre Navn er Stiensmed, fordi man mest brugte Sten til Skjel. I overført Betydning vil Mede altsaa betyde en afgræsset Mark. Se iøvrigt: O. Nielsens Afhandl. i Universitetsjub. Blandinger I, 334.

Endvidere brugte Trudslev Mænd følgende Agre i *Vestermark:*

Støtmedens Toft, Langagers Fald, Baaragers Fald, Sønderfald og Nørreagers Fald,

hvilke Agre ogsaa brugtes af Vestermark Mænd. 1688 anføres i Modelbogen til Matr. 1690, at Gedhals (Vindhals?) Fald, Agerhøjs Fald, Dumkelmeden, Langagers Fald og Støtmedens Fald vare ødelagte af Sand. Trudslevs og Vestermarks Jorder bleve udskiftede 1792; Kjettrupgaard ejede da Størstedelen af Godset her (23 Td. Ghk.), Boller $4^2/_8$ Td., og Resten ca. $6^4/_8$ var Selveje[1]). Af Steder i Trudslev nævnes 1631 en Halvgaard *„i Dalen"*, der tilhørte Børglum Kloster[2]). Denne Gaard, der 1690 stod for Ghk. $1^7/_8$ Td., blev 1677 ødelagt af Sand, som foraarsagede, at Bygningerne flere Gange maatte flyttes. Fra Kronen kom den til Præsten i Vrensted, Mag. Dyssel, der ejede den 1714, og senere under Kjettrupgaard[3]). 1649 nævnes i Kbg. *„ved Bækken"* i Trudslev. I Byen findes et Forsamlingshus og en Mølle.

Brødslev synes at høre til Sognets ældste Bebyggelser, idet der omkring Byen findes en Del Gravhøje, og ogsaa Navnet kan tyde paa, at vi her have en meget gammel Bebyggelse, idet Brødslev kan afledes af Mandsnavnet Brythær (yngre Brødh) i Forbindelse med Betegnelsen »lev« (se Trudslev).

I det 15. Aarhundrede ejede Niels Gyldenstjærne

---

1) U. 2) A.

3) I Kjettrup Kjær laa en Eng, kaldet *„Skarpes Eng"*. Den omtales i Tgb. 1641 $^{11}/_9$ og $^{17}/_7$ som liggende ved Kjettrup Sø og hørende til et Hus i »Dallen«. Maaske har den ligget sydøst for den Klitstrækning, der kaldtes »Skarpeshvarre«.

til Aagaard 5 Gaarde her, hvilke han og Hustru delvis skjænkede til gudeligt Brug for deres Sjæles Bistandelse. Senere nævnes disse Gaarde blandt hans Sønnedatter, Anne Mouridsdatters Gods, og hendes Søn Mourids Olsen Krognos († 1550) ejede 2 Steder her[1]). Byen bestod 1662 af 6 Gaarde, 7 Bol, 4 Halvbol og 4 Gadehuse uden Jord, dens samlede Udsæd var $30^1/_2$ Td. Rug, 75 Td. Byg og $24^2/_3$ Td. Havre, Høavl 16 Læs[2]). 1690 var her 6 Gaarde, 11 Bol, 1 Halvbol og 5 Huse[3]). Af Byerne i Sognet synes Brødslev at have taget mindst Skade af Sandflugten, hvilket vel for en Del skyldes dens høje Beliggenhed; det ses saaledes af Sandflugtskommissionsforretningen 1680, at kun Byens Uddrift og dens vestlige Mark havde lidt Skade, men til Gjengjæld var dens øvrige Mark fordærvet af nogle »onde Urter«, hvilket paa nyere dansk vil sige af Ukrudt. Til Byen laa 1683 følgende Agre:

Vester-, Sønder- og Nordre Vang, Musbak, Sivesagre, Rannesmeder, Skjeltoftagre, Rørkildeagre, Vesterbylang, Mandsagre, Husager Fald, Blokagre, Sønder Højs Agre, Sønder Benkjærs Agre, Nørre Toft, Brøndager, Bagskov- og Bastaadagre, Blokkerne Sønder Toft, Bugtoft, Hørmederne, Østerbylang, Sotoften, Stensfald, Bremager, Gammel Jord, Mærebakken, Stakken Indtoft, Haven, Lange Indtoft, Indtofts Fødder, Sanden, Lerager, Skiftet østen Dalen, Hjorthede, Tangen og Lange Rads Huler[4]).

Endvidere havde Byen en Eng, kaldet Musdal, samt Part i Mølbæk Enge. Overdrevet bestod af smaa Lyngbakker og Kjærsiger og var taxeret for

---

1) Eline Gøyes Jordebog, S. 25 og 466–469.

2) M 1. 3) M 2 og Ma. 4) Ma.

24 Høveders Græsning [1]). Brødslev Jorder [2]) bleve udskiftede 1792 $^{26}/_{10}$—1796 $^{24}/_{5}$, i Forretningen nævnes da følgende Marker:

Burtoften, Sten- og Vasagre, Nørtoft, Hørmederne, Øster Bylanger, Rosager, Manbak, Faldet østen Krogsdal, Skindal Sig, Dugdal, Harreslev Fald, Vashede, Gamshede, Joshede, Melshede, Bunderup Toft, Ramskjær, Lindholmen, Langbak og Drengsholm.

Af Enge havde Byen: Kastet, det blaa Fald og Nest. Beboerne af Jonstrup og Myrtved havde nogen Andel i Brødslev Jorder, herfor fik de Erstatning i Tingvejs Fald, og de to Beboere i Sønder Kjettrup, der ligeledes havde Andel i Brødslev Jord, fik Vederlag i Sivesagre og Stenbroagre. Byens 32 Td. Hk. ses iøvrigt da at have været fordelt saaledes: Birkelse 23 $^{2}/_{8}$, Bratskov 5 $^{4}/_{8}$, Kjettrupgaard 15 $^{5}/_{8}$, Boller 1 $^{4}/_{8}$, Aas 13 $^{3}/_{8}$, Provst Worm 1 $^{7}/_{8}$, og 3 Selvejere ejede ialt omtrent $^{1}/_{8}$ Td. Til Byen var der 8 jordløse Huse, hvoraf Kjettrupgaard ejede 4 og Birkelse og Aas hver 2 [3]).

1844 bestod Brødslev af 36 Ejendomme, hvoraf 11 havde over 1 Td. nyt Hk. [4]) I Byen, der dog nu for en stor Del er udflyttet, findes 1 Mølle og 1 Missionshus (opført 1890) samt en Kjøbmandsforretning, der tidligere drev Handel paa Norge med Udskibningssted ved Grønhøj.

Om Ejendommene i Byen vides, at Mogens Kaas

---

[1]) T.

[2]) 1636 $^{23}/_{7}$ omtales i Tgb. en Grøft mellem Brødslev og Kjettrup og mellem *Ulvhøjsnæs* og Brødslev, 1636 $^{30}/_{7}$ gives Synsvidne paa en Kast mellem Brødslev og Ulvhøjsnæs (eller Ulvhøjsnæsbak).

[3]) U. [4]) Pr.

til Krabbesholm 1639 $^{3}/_{2}$ afstod 4 Gaarde til Kronen ved Mageskifte, og 1642 afstod Ide Gøye, Enke efter Jens Juel til Lindbjerg, ligeledes ved Mageskifte med Kronen 1 Bol her, men Ejendommene navngives ikke nærmere [1].)

Følgende navngivne Steder henregnes eller henregnedes til Brødslev:

Havgaard (Matr. Nr. 6) laa i det 15. Aarhundrede til Aagaard, hvis Ejer Niels Pedersen Gyldenstjærne, skjænkede den til gudeligt Brug for sin og sin Hustrus Sjæls Bistandelser. Den anførtes senere blandt hans Sønnedatter Anne Moridsdatters Gods [2]) Det var vist denne Gaard, der 1672 $^{15}/_{3}$ blev afstaaet til Kronen ved Mageskifte med General-Proviantkommissær Nicolaus Benich, og som da havde Lhk. 8 $^{1}/_{8}$ Td. og en Skyld af 4 Td. Byg, 4 Td. Havre, 1 Fødenød, 1 Svin, 1 Pd. 7 ℔ (15 ℔) Smør, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns [3]). Gaardens Lhk. var 1675 omtrent 10 $^{7}/_{8}$ Td. [4]) og 1690 9 Td. Ved den da foretagne Matrikulering blev den ansat for lidt over 8 $^{1}/_{8}$ Td. Ghk., og derved forblev det indtil den 1844 fik lidt over 4 $^{5}/_{8}$ Td. Nhk. [5]) I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede kom den formentlig under Kjettrupgaard, hvortil den hørte 1714—1853, da den overgik i Selveje [6]). Til Gaarden laa følgende Agre: Fødderagre, Indtoften, Vestre Dybdals Fald, Tingvejs Fald og By-

---

[1]) K. S. [2]) Eline Gøyes Jordebog, Side 466—469.

Naar der i Trap III anføres Fru Edel Kalf paa »Havgaard i Thy« 1525 som gjældende Havgaard i Ingstrup Sogn, Hvetbo H., er dette en Fejltagelse. Fru Edels Gaard var Hovgaard i Boddum Sogn. I Tgb. 1636 $^{30}/_{2}$ nævnes Søerengene i Havgaard, formentlig i Ingstrup Sogn.

[3]) S. Pap, Husumgd. Nr. 5. [4]) Tgb. $^{16}/_{10}$. [5]) M 2, Pr. [6]) J 2, Pr.

langer, og endvidere havde den et »Morads«, som i tørre Aar kunde give 2 Høvders Græsning.[1])

Vestergaard (Matr. Nr. 8) nævnes 1650 i Kbg. Den havde 1690 Lhk. $7^6/_8$ Td. og fik da Ghk. ca. $7^3/_8$ Td. og 1844 Nhk. ca. $4^3/_8$. Gaarden laa omkring Aar 1700 til Vraa (Gammel), hvis Ejerinde, Kirstine Bech, 1699 skrev til Biskop Bircherod og lagde et godt Ord ind for Pigen Karen Mogensdatter i Vestergaard, som 1695 $^5/_4$ var bleven trolovet med Christen Christensen i Havgaard, uden at Ægteskab senere havde fundet Sted. Sagen var 1699 $^{31}/_5$ for Tamperetten i Aalborg[2]). 1749 $^{10}/_8$ brændte Gaardens Udhuse[3]).

Til Gaarden laa følgende Agre: Skjeltoften, Rørkilde, Rannesmederne, Havrblokken, Det blaa Fald og Musbak[4]).

Østergaard (Matr. Nr. 10) nævnes 1654[5]). Den stod 1844 for Ghk. $5^4/_8$ Td. og fik Nhk. $3^1/_8$ Td. 1828 blev den af Enkepastorinde Segelcke (fra Vrensted) solgt til Selveje[6]). Agre til Gaarden vare: Bremager, Hvald, Sandet, Lerager, Øster Dybdals Fald og Bærbak Fald[7]).

Damsgaard (Matr. Nr. 11) nævnes 1649 i Kbg.[8]) Den stod 1844 for Ghk. $1^7/_8$ Td. og fik Nhk. ca. $1^2/_8$ Td. Den ejedes i Slutningen af det 18. Aarhundrede af Provst Worm i Ingstrup, der solgte den til Selveje[9]).

---

1) T. U. 2) Kbg.; Personalh. Tidsskr. 3, IV, 94. 3) Kbg. 4) U. 5) Kbg. 6) Pr. 7) U.

8) Maaske er det ogsaa denne Damgaard, der 1634 $^{31}/_5$ nævnes i Tgb. Den har vel oprindelig ligget ved Bydammen i Brødslev.

9) Pr.

Nørgaard (Matr. Nr. 9 o. fl.) var oprindelig én Gaard, der nævnes i Kbg. 1650. Den stod 1662 for Lhk. 10 Td. og havde en Udsæd af 2 Td. Rug, 4 Td. Byg, 2 Tdr. Havre, og Høavl 3 Læs. Sten Bilde til Kjærsgaard ejede den, og den var bortfæstet til Kapellanen Thor Pedersen i Ingstrup[1]). Da det ses, at Kapellanen i en længere Aarrække boede her, tør det antages, at kun en Del af den har tilhørt Sten Bilde, og den øvrige Del derimod Præsteembedet, og det er formentlig denne Gaard, der 1553 laa til Præstebordet og da havde en Skyld af 7 Tdr. ($3^1/_2$ Pund) Korn. I Præsteindberetning fra nævnte Aar berettes endvidere, at der af samme Gaard var bygget 4 Bol og 1 Gadehus med en Skyld af henholdsvis hver 2 Td. og 1 Td. Korn. 1690 stod Gaarden for Lhk. 7 Td. og fik Ghk. ca. 6 Td.[2]). Den ene Halvdel var da gejstligt Gods, og den anden tilhørte Provst Jakob Ottesen i Ingstrup, hvis Datter Else 1710 solgte den til Faderens Eftermand, Magister Jens Godsen, med hvis Datter, Fru Statlænder den kom til Kjettrupgaard[3]). Matr. Nr. 9 var allerede i Selveje i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede og var 1844 en samlet Ejendom, hvorimod den anden Halvdel af Gaarden synes at være bleven udstykket i flere Ejendomme før Matrikuleringen 1844. Agre paa Nørgaards Mark vare: Bærhøj Agre, Tungen, Basken og Blokkerne sønden Vejen[4]).

„*Ved Højen*“ var Navnet paa et Bol, som 1690 stod for Lhk. 3 Td. og da fik Ghk. $1^5/_8$[5]). Det blev 1703 solgt fra Kronen til Kathrine Marie Juel (se Kjettrupgaard), der atter solgte det til Jordan

---

1) M 1. 2) M 2. 3) J 2, Hvetbo S & Pb. 4) U. 5) M 2.

Henriksen paa Kjettrup, og senere laa det til denne Gaard. *Sivesgaard* og *Drengsholm* ere nyere Gaarde, der ere anlagte paa Parceller af Brødslev Udmark. Af mindre Steder i Brødslev nævnes 1667 og senere *Kaastrup*, 1650 *Rørkilde* [1]) og „*paa Bakken*“ [2]). 1646 nævnes *Bunderup*, der vist ogsaa laa i Brødslev [3]). Smaasteder af senere Oprindelse ere: *Fjordbak* eller *Fjordbjerg* (Matr. Nr. 22), der laa til Kjettrupgaard, *Vandkrog* (Matr. Nr. 29), der i Aarene henimod 1819 beboedes af Degnen Thestrups Enke, Maren Larsdatter, † 1819, og som indtil 1830 tilhørte hendes Søn, Kjøbmand Frederik Thestrup i Aalborg, og *Nest* eller *Næsset* (Matr. Nr. 31).

Om *Boruphave* se ogsaa Borup. I Brødslev laa 8 Huse, der hørte til V. Borup, senere til Kjettrup. De vare byggede ca. 1679 og kaldtes Borup Huse eller Borup Have [4]) Flere af dem vare jordløse, og de beboedes for en Del af Kvinder [5]).

Ejersted (udtales Eersted) skrives 1340 Egerstad og 1350 Ægerstæth [6]), senere Jederstedt eller Ersted. Navnet kan afledes af Mandsnavnet Eger eller Ekar, og Endelsen »Sted« tyder hen paa en tidlig Bebyggelse.

Den Del af Ejersted, der hører til Ingstrup Sogn, bestaar af Enklaver, omgivne af Saltum Sogn. Oprindelsen til denne besynderlige Sognedeling er formentlig den, at der ingen naturlig Sognegrænse

---

[1]) I Brødslev Mark nævnes i Markbogen Kaarestrup Fald (se Præstegaarden) og ligeledes blandt Agrene til Vestergaard Rørkilde, det maa saaledes antages, at der paa disse Marker har været Huse.

[2]) Kbg. [3]) Bunderup Toft nævnes i U. [4]) Ma. [5]) Ja.

[6]) Æ. d. A. II, 248 og I, 104.

har været, og da Ejersted tidlig blev ødelagt af Sand, saa omtrent alle Beboerne fortrængtes og Markerne bleve forvandlede til øde Klitstrækninger, var der ingen, der brød sig om at faa konstateret, hvor de gamle Skjel gik [1]). Saaledes se vi af Matr. 1662, at der under Ejersted i Ingstrup Sogn anføres, at Jost Degn havde et Bol »liggende i Ejersted By udi Saltum Sogn, dog hører til Ingstrup Sogn«, og i Matr. 1690 anføres hele Ejersted under Saltum Sogn, skjønt en Del deraf dog baade før og efter den Tid hørte til Ingstrup Sogn. hvilket bl. a. godtgjøres gjennem Tingsvidner.

Efterhaanden som de overfløjede Arealer opdyrkedes medførte disse ejendommelige Skjelforhold adskillige Fortrædeligheder, saaledes 1787 en meget vidtløftig Proces mellem Mathiesen paa Kjettrupgaard og Kancelliraad Østergaard paa Lundergaard samt hans Fæster Peder Brødslev i Ejersted [2]). I Følge en Protokol i Sogneraadsarkivet regnedes Hovedskjellet mellem Ingstrup og Saltum Sogne tidligere at gaa i Flugt med en Linje trukket fra Ørnbjærg til Hjermeslev Kirke, og Skjellet stødte saaledes til Skjellet mellem Saltum og Hjermeslev lidt nordvest for Myrtved. Ved den senere Fastsættelse af Skjellet er denne snorlige Retning dog noget fraveget.

Efter Matr. 1844 bestod Ejersted i Ingstrup Sogn af 5 Ejendomme, hvoraf 2 fik over 1 Td. Nhk. Til Kjettrup Præstebord laa 1553 en Gaard i Ejer-

---

[1]) Noget lignende gjaldt Skjellet mellem Hune og Tranum Sogne, se under førstnævnte Sogn.

[2]) Hvetbo H. Arkiv.

sted. Den beboedes af 2 Mænd og gav 6 Td. (3 Pund Korn i Skyld. Antagelig blev denne Gaard delt i 2 Bol og 1 Gadehus, hvilke 1571 skyldte 6 Td. Korn tilsammen[1]). Da Kjettrup Sogn blev nedlagt, kom disse Steder under Aalborghus, men de bleve stedse ringere, saa Skylden, der 1625 var gaaet ned til 20 Skp. Byg aarlig, atter 1631 maatte afkortes til 14 Skp[2]). 1662 bestod hele Ejersted i Ingstrup Sogn af 1 Bol (som Jost Degn havde, og som skyldte 1 Td. Byg til Saltum Kirke) samt 3 Gadehuse, hvoraf 2 uden Jord. Bolet stod for en Udsæd af $^1/_2$ (!) Td. Rug, og Huset for Udsæd 2 Td. Byg[3]). Det Bol var antagelig den senere Gaard *Vandet* (Matr. Nr. 15), der vel har Navn efter sin Beliggenhed ved Kværnbæk. Den tilhørte 1690 Kronen og var 1714 udlagt som Ryttergods[4]).

Hvor nu *Hvorup Klithuse* ligge spredt mellem Sandbakkerne laa for nogle Aarhundreder siden en — som det synes — ret anselig Landsby kaldet *Horup*, (nyere Form: *Hvorup*), hvilket Navn kan afledes af Mandsnavnet Hovi i Forbindelse med Betegnelsen Torp, altsaa egentlig Hovis Udflytning.

Byen nævnes 1470, da Jens Pedersen (Vognsen) til Boller pantsatte et øde Bol her til Økloster[5]). 1553 laa 1 Bol her til Kjettrup Præstegaard, dets Skyld var 1 Td. Byg. 1571 var dette Bol vist gaaet under i Sandflugten, thi da nævnes der kun en øde Jord med Skyld 1 Td. Byg som liggende til Præstegaarden[6]). Da Kjettrup Sogn blev nedlagt, kom dette Bol sammen med det øvrige gejstlige Gods

---

[1]) P. [2]) A. Jordebogen. [3]) M 1. [4]) M 2, J 2.
[5]) Æ. d. A. III, 116. [6]) P.

her under Aalborg, som allerede 1561 havde 2 Gaarde her[1]). Disse gik dog rimeligvis ogsaa kort efter under i Sandflugten, thi 1615 havde Aalborghus kun 2 Huse her. I Lænsregnskabet for 1631 afskrives Landgilden af den Ejendom, der forhen hørte til Kjettrup Præstegaard, og den fik derefter Skyld som et jordløst Gadehus (12 Skill.). Foruden under Aalborghus havde Kronen ogsaa noget Gods her underlagt Sejlstrup Læn, det ses saaledes, at 2 af dettes Bol 1607 havde taget Skade af Sandflugt[2]). 1662 bestod Hvorup By af 1 Bol, 5 Halvbol og 9 Huse, hvoraf 2 jordløse, men den samlede Udsæd var kun $^1/_2$ Td. Rug, $8^3/_4$ Td. Byg og 1 Td. Havre. Der var intet Høavl, og 1 Bol var helt øde af Sand. Byen var i øvrigt næsten øde af Sand og Vand, saa Beboerne navnlig ernærede sig af Fiskeri[3]). 1681 $^{17}/_9$ toges Tingsvidne, at 3 Gaarde vare »øde og slet borte« og flere mere eller mindre øde af Sand, og 1690 synes hele Byen at være forsvunden[4]). Af Kommissionsforr. over Reluitionsgods 1718 ses, at Kronen havde ejet 3 Gadehuse samt 5 Huse uden Jord, men de vare for længe siden bleven ødelagte og vare derfor udeladt i Matriklen 1690. Egnen omkring Hvorup henlaa saa udyrket, og Beboerne i Furreby lejede Græsningen af Kronen for en aarlig Afgift af 4 Rdl. 5 ℳ og 1 ß, men 1702 $^2/_{10}$ blev der afholdt Auktion over Kongens Part af Hvorup Klit, og den blev da solgt til Kathrine Marie Juel, senere gift v. Møsting, som 1703 $^9/_1$ fik Skjøde derpaa[5]). Hun solgte dette og mere Gods til

---

[1]) A. [2]) Besigt. af Sandfl. Gods til Sejlstrup.
[3]) M 1. [4]) Tgb., M 2. [5]) K. S.

Jordan Henriksen paa Kjettrupgaard, hvorunder Hvorup Klit senere hørte. Efterhaanden blev Arealet for en stor Del bevoxet med Græs, og særlig i den østlige, lavtliggende Del forandredes Sandene efterhaanden til ret gode Enge, der efter Jordan Henriksens Enke fik Navn »Ides Enge«. Skjønt de hørte til Kjettrupgaard, bleve de dog ogsaa af andre benyttede til Uddrift og Sandtørvskjær. Efter at Sandflugten i den vestlige Del af Hvorup Klit blev dæmpet omkring Aar 1800, fremstod der atter Bebyggelser i denne Egn, og en Del af Jorden er bleven gjenopdyrket. I Kirkebogen nævnes følgende Steder i Hvorup: *Søndergaard* (1648), *Ved Bækken* (1648), *Trøjborg* (1654), *paa Rejld* (1647)[1], senere *Rejholm*, *i Klitten*, *ved Stranden* og *paa Sanden*. I Hvorup boede den ældste Mand, der haves Efterretninger om her fra Herredet, han hed Laurids Baggi og døde 1659, 110 Aar gl.[2]).

Borup (ɔ: den af Bo eller Bue foretagne Udflytning) skal fra »Arildstid« have bestaaet af 2 Gaarde og 1 Hus[3]). Gaardene, der hedder Øster og Vester Borup, vare fælles med Ingstrup By og Præstegaarden om Overdrevet, medens de derimod havde deres egen Agerjord, som uden speciel Opmaaling blev delt imellem dem efter Overenskomst mellem

¹) »Paa Rejld« er vist d. s. s. »paa Renden«, der laa »ved det brede Skaar«.

²) Kbg.

³) Ma. Om Huset se Skulsmark. Den ene af Gaardene laa i det 15. Aarhundrede til Aagaard og blev da af Niels Pedersen Gyldenstjærne og Hustru delvis skjænket til gejstligt Brug for deres Sjæles Bistandelse. [Se Eline Gøyes Jordebog S. 466—469].

de to Ejere, tinglæst 1807 $^{28}/_{11}$. Agrene til Borupgaardene vare 1683:

Søndertofts Fald, Lerets Fald, Kattenes Fald, under Kaas Bakke, Krogager, Tungager, Vestertofts Fald, Toftagre og Skulsmark Fald samt i Brødslev Mark: Kaarestrup Fald, Kjærlingbak Fald og Aasens Fald,

hvilke 3 de havde i Forening med Præstegaarden. og herfra hidrører Ejendommen *Boruphave* vest for Havgaard[1])

Øster Borup havde 1662 en Udsæd af 4 Td. Rug, 8 Td. Byg, 4 Td. Havre og et Høavl af 6 Læs. Den stod 1690 for Lhk. 8 Td. og fik Ghk. ca. $8^{5}/_{8}$. Ejeren var da Holger Trolle, men 1714 hørte den til Kjettrup, hvortil den endnu laa 1740. Ved Aar 1800 var Gaarden i Selveje[2]). 1844 fik den Nhk. ca. $6^{3}/_{8}$ Td.

Vester Borup laa 1611 til Sejlstrup Læn og havde en Skyld af 12 Td. Byg, 1 Svin, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Foderoxe og 12 Hestes Gæsteri. 1660 var Gaarden udlagt til Kaptajn Pejter Dorn[3]) og 1662 stod den for en Udsæd af 4 Td. Rug, 12 Td. Byg, 4 Td. Havre og et Høavl af 6 Læs. 1690 stod den for Lhk. 12 Td. og fik Ghk. ca. $7^{5}/_{8}$. Den tilhørte en Tid Herredsfoged Knud Christensen[4]), hvis Svigersøn Niels Poulsen (senere til Overklit) boede her 1675. Efter Knud Christensens Død 1688 tilhørte Gaarden hans Arvinger, og den blev beboet af Herredsfogden Niels Nielsen Viborg († 1690), der var gift med Niels Poulsens Datter Maren. Hun giftede sig kort efter sin 1. Mands Død med en

¹) Ma. ²) M 1, M 2, J 2, P. ³) Tgb. $^{1}/_{10}$.

⁴) I. Del S. 227 ff.

Søren Christensen, der ligeledes boede her. 1714 laa Gaarden eller den største Part af den til Kjettrup, men kort Tid efter kom den vist atter i Selveje. 1782 blev den af Søren Nielsen solgt til Hans Bang, hvis Søn Jens Christian Bang atter 1833 solgte den til Hans Bang. 1844 fik den Nhk. ca. $5^1/_8$ Td. [1]). Til Vester Borup laa 1683 en Del Huse, kaldet *Borup Huse* eller *Borup Have*. Af disse vare de 8 byggede »for 4 Aar siden«, og en Del af dem laa i Brødslev Mark (se Brødslev). 1690 angives Borup-husene at bestaa af 9 Huse, hvoraf de 4 ingen Jord havde. Det største af dem var paa *Skulsmark* [2]); det anføres allerede 1662 som Gadehus til Borup. Med Gaarden kom disse Huse til Kjettrupgaard, hvorunder Flertallet af dem blev, da V. Borup atter blev solgt fra, og senere opstod der adskillige nye Huse paa Skulsmark, hvoraf dog Størstedelen oprindelig vare jordløse. Betegnelsen Skulsmark og Boruphuse bruges for Resten i Flæng, saa man ikke let skjelner angaaende Beliggenheden. 1740 havde Kjettrupgaard 13 Huse paa Skulsmark, hvoraf kun 1 havde Jordtilliggende, men i dette Tal er sandsynligvis indbefattet Husene paa Brødslev Mark, hvilke senere kom under forskjellige Gaarde i Brødslev [3]). Efter Matriklen 1844 bestod *Skulsmarkhuse* af 11 Ejendomme og *Boruphuse* af 7.

[1]) S. 1611—12, M 1, M 2, J 2, Kbg., Pr.

[2]) Skulsmark, der i Tgb. 1636 $^{24}/_9$ skrives »Skoelsmark«, indeholder sandsynligvis i første Led Mandsnavnet Skulv eller Kvindenavnet Skuld. Skjulsmark, som Navnet ofte skrives i det 19. Aarhundrede i Strid med saavel Folkeudtalen som ældre Skrivemaade, er aabenbart fremstaaet under Indflydelse af det under Kirken meddelte Sagn,

[3]) Ma, M 1, M 2, J 2, Pr.

Vestermark nævnes i Tgb. 1636 $^{12}/_3$ og bestod 1690 af 2 Gaarde, hvoraf den ene havde Lhk. 1 Td., Ghk. ca. 2 Td., og den anden Lhk. ca. $6^1/_8$, Ghk. $4^2/_8$. Den første ejedes 1714 af Landsdommer Jens Lassens Arvinger og den anden af Kancelliraad Christian Lassen paa Fyn, hvis Strøgods blev solgt ved Auktion 1727. Senere kom Gaarden under Kjettrupgaard [1]). Vestermark havde Markfællesskab med Trudslev og fælles Græsning med Gaarden Rolighed (se nedenfor). Græsningen led af Sandflugten og taxeredes 1683 til kun 6 Høveder. Skaartørvskjær havde de da kun til ca. 3 Aar [2]). Ved Vestermark laa en lille Gaard kaldet *„paa Baaren“*, hvilken en Tid ejedes af Jordan Jensen Brandstrup (se Degn Nr. VIII), hvis Enke 1778 solgte den til Ulrich Helmich († 1807). Han var vist fra Vrensted og blev 1794 gift med Maren Nielsdatter i V. Borup, der døde 1802. Gaarden, der senere fik Matr. Nr. 8 under Trudslev, stod for Ghk. ca. $1^3/_8$ Td. og fik samme Nhk. [3]). Paa Vestermark ligger Ingstrup *vestre Skole*, der er Sognets gamle Degnebolig. Stedet tilhørte Bymændene i Trudslev og Vestermark, og 1647 $^{20}/_6$ gav Præsten og en Del Sognemænd Skøde til Degnen Thomas Christensen paa »det Lyngsted med Hedejord i vor Fællig og Fædrift sønden for Vestermark og Trudslev Mænds Jord paa Vestermark fra den Dal, som kaldes Hveddal og vester til Harridslev Dal, og derfra ned til fornævnte Dal sønden for og øster paa indtil den Lergrav, som ligger vesten for Præstegaardens Jord«. Den nævnte Jord bevilgedes til Thomas Christensen

[1]) M 2, J 2, Auktpr. [2]) T. [3]) Pr., Kbg.

og efterfølgende danske Skolemestre med Tilladelse til at opbryde, pløje og saa og paa bedste Maade at gjøre sig den nyttig. Tillige fik Skolemesteren et Stykke Eng sønder fra Pælen i Hviddal og hen til Skolehuset. Til Gjengjæld skulde Degnen undervise fattige Sognefolks Børn frit. 1690 stod Degnebolet for 4 Skp. Ghk., hvoraf der af særlig kongelig Naade ikke svaredes Skat. Udsæden angives nævnte Aar til $^1/_2$ Td. Rug og $1^1/_2$ Td. Byg, hvilket viser, at Degnen havde faaet en Del af Hedejorden under Kultur, thi 1673 kunde han kun saa $^1/_2$ Td. Byg og $^1/_2$ Td. Havre. Paa Ejendommen kunde der 1690 avles Foder til en Ko og fire Faar[1]).

Gaarden *Rolighed* (Matr. Nr. 5 und. Trudslev) nævnes i Kbg. 1647. Den hørte i det 17. Aarhundrede til Aalborg Hospital, var Enestedgaard og stod 1690 for Lhk. ca. 5 Skp., Ghk. ca. $2^4/_8$ [2]). Ved Auktion over Hospitalets Strøgods 1767 $^6/_{10}$ blev den solgt til Mathiesen til Kjettrupgaard, og 1796 $^{17}/_6$ fik Provst Worm i Ingstrup Skøde paa den. Efter hans Død boede hans Enke her, og hun solgte den 1831 til sin Datter, Provstinde Fibiger, som ligeledes boede her[3]). Til Gaarden laa 1683 Vesterbakken og Toftagre, medens den havde Uddrift fælles med Vestermark Mænd[4]). Provst Worm, der var en ivrig Landmand, gav sig i Lag med at opdyrke den til Gaarden hørende Klitlod, og dette Forsøg kronedes med Held, saa han her kunde anlægge en ny Gaard, paa hvilken Hovedparcelforpligtelsen for Rolighed blev overført (Se Klitladen).

---

[1]) Bispearkivet Capsa A. Loc. 13. Fasc. 2 Nr. 1.
[2]) M 2. [3]) Pr. [4]) Ma.

Klitladen (Matr. Nr. 7 a af Klitterne) hørte til Rolighed, hvorfra den 1849 blev skilt saaledes, at Hovedparcelforpligtelsen kom til at hvile paa Klitladen. Den er anlagt paa den Klitlod, som Rolighed havde vest for Trudslevboernes Lodder, og har sit Navn efter en Lade, som Provst Worm lod opføre her for at rumme de 60 til 80 Læs, han mente at kunne avle paa denne Lod[1]). Gaarden, der intet Ghk. havde, fik 1844 Nhk. ca. $2^2/_8$. Provst Worms Enke solgte den 1831 sammen med Rolighed til sin Datter, Provstinde Fibiger, der atter 1849 solgte den for 3000 Rdl. til Forpagteren Morten Nielsen. Senere er den tildels udstykket og havde 1888 kun ca. 1 Td. Hk.[2]).

Munken, der har Navn efter Jorden, hvorpaa den ligger, er en Afbyggergaard fra Kjettrupgaard, anlagt 1860. Da man 1873 ryddede Overfladen af en Mergelgrav paa Gaardens Grund, fandt man Grundstedet til en Bindingsværksbygning samt tydelige Spor af Brønd og Møddingsplads[3]). Slige Fund har man iøvrigt flere Gange gjort ved Gjenopdyrkning af de sandføgne Arealer i Herredets vestlige Del.

Grønhøj er Navnet paa nogle Smaahuse, hvis hvis Beboere for en Del ernære sig af Fiskeri. Ved Auktion 1702 $^2/_{10}$ (Skjøde 1703 $^9/_1$) kjøbte Kathrine Marie Juel af Kronen 1 Hus i Grønhøj med Skyld 7 ß 2 Skill. samt 1 Hus med Skyld 2 Sldr., som 1695 $^{15}/_6$ var bevilget at opbygge paa et øde Hussted ved Grønhøj[4]). I Grønhøj laa ved Nedkjørslen

---

[1]) Indberetn. fra Sandfl. komm. Viborg til Rentekamm.
[2]) Pr. [3]) Hjøring Amtstid. $^{134}/_{1874}$.
[4]) K. S. Se nærmere Kjettrupgaard.

til Stranden et Hus, kaldet »Pakhuset«, der benyttedes til Beboelse og Pakhus, da Ejeren af Kjettrupgaard i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede drev Skudehandel herfra. For en Snes Aar siden drev en Kjøbmand i Brødslev Skudehandel paa Norge med Udskibning ved Grønhøj.

Kringelstederne, der bestod af Øster og Vester Kringel, kaldtes tidligere *Kringelen*, som i ældre Tid var et ikke ualmindeligt Marknavn (jvfr. Kringelen i Hune). Navnet antages i Følge den norske Stednavneforsker Rygh at hentyde til noget afrundet ved Stedets Situation. 1631 var Stedet et Gadehus til Børglum Kloster, hvortil det endnu laa 1669 [1]). Senere kom det under Kjettrupgaard. En Del af den til V. Kringel liggende Klitlod kaldes *Røshvarre*.

Sønder Kjettrup, der nu bestaar af 2 Gaarde og 3 Huse, er Resterne af den gamle Kjettrup Kirkeby; se nedenfor. Her staar et Sømærke (Baake).

Kjettrup By, efter hvilke det tidligere Kjettrup Sogn havde Navn, laa hvor nu Sønder Kjettrup ligger, og Navnet, der 1335 skrives Kettorp [2]) maa antages at være en Sammentrækning af Mandsnavnet Kette og Betegnelsen Torp [3]). Byen bestod endnu 1662 af 1 Halvgaard, 6 Bol, 2 Halvbol og 2 jordløse Huse med en samlet Udsæd af $8^1/_2$ Td. Rug, $18^1/_2$ Td. Byg og $6^1/_2$ Td. Havre, men Beboerne ernærede sig tildels af Fiskeri i Havet, da deres Jorder allerede mange Aar før vare blevne ødelagte af Sand, saaledes som det bl. a. fremgaar af Tgb. 1636 $^{27}/_2$, hvor der findes Synsvidne angaaende nygjødet Jord, som var bleven belagt med Sand i over $^1/_4$ Alens Højde, og »Nørre Mede« i samme Fald var fordærvet m. m. 1681 $^{17}/_9$ toges Tingsvidne, at 4 Steder vare »øde og slet borte« og paa Grund af Restancer hjemfaldne til Kongen. Af Agre til Byen nævnes 1636 Bremager og 1683 Damsager og Holmen [1]). Byen havde Part i Voldkjær Enge, og den havde ogsaa lidt Græsning paa nogle overløbne Baarer og Grønjord, taxeret for 6 Høveder, men derimod var saavel dens Tørveskjær som Overdrev ødelagt af Sand [2]). I Brødslev Mark havde Kjettrup Bymænd nogen Andel (se Brødslev), hvorfor de ved Udskiftningen fik Sivesagre og Stenbroagre, men om denne Ret var af gammel Dato vides ikke. Efter Matr. 1690 bestod Kjettrup By af 2 Rytterbol og 1 Halvgaard, hvilken sidste formentlig var den, der i ældre Tid kaldtes Kjettrupgaard [3]). Den stod for Lhk. $1^1/_2$ Td. og fik Ghk. ca. $1^5/_8$ Td., hvilket den beholdt, indtil den 1844 fik Nhk. $4^2/_8$. Gaarden tilhørte Landsdommer Jens Lassen paa Fyn, der 1703 solgte den til Frederik Kjær (Kjærskjold), som strax solgte den til Jordan Henriksen; se under

¹) A. og T. S. Pap. Børglum 34 d.

²) Erslevs Repert Nr. 1726.

³) I det 18. Aarh. træffes flere Steder Formen »Klitterup«, bl. a. i Danske Atlas V. Ordet kan jo være fremstaaet ved en Slags spøgefuld Folkeetymologi efter at Sandet havde ødelagt Egnen, men sandsynligere er det, at Formen er fremstaaet ved en Fejlskrift i Amtets Jordebog — Keitterup i Stedet for Kiettrup — og derfra er den gaaet videre.

¹) Tgb. 1636 $^{12}/_3$, Ma. ²) T.

³) Jost i Kjettrupgaard nævnes i Tgb. 1636 $^{12}/_3$. En Birgitte Ibsdatter af Kjettrup blev 1679 begravet i Ingstrup Kirke [Kbg.].

Kjettrupgaard eller Nørre Kjettrup. Af de nævnte 2 Rytterbol havde det ene Ghk. 6 Skp. og udgjorde Hovedparcellen til den senere Kjettrupgaard, medens det andet, der havde Ghk. ca. 7/8 Td., 1844 fik Nhk. 2 2/8 Td.[1]).

Ved eller i Kjettrup By laa forhen 1 Bol kaldet *Bjerget* eller *Bjerggaard*. Stedet, der havde en Skyld af 2 Td. Byg, laa oprindelig til Kjettrup Præsteembede, men da Kjettrup Sogn 1571 blev nedlagt, kom det med det øvrige gejstlige Gods her under Aalborghus[2]). 1636 27/2 og 1645 22/11 toges Tingsvidne, at Bolet var aldeles ødelagt af Sandflugt, hvorimod der ses at have været avlet Rug dertil 1635[3]). Stedet nævnes endnu 1718 i Kommissionsforr. over Reluitionsgods, hvori anføres, at dets Lhk. tidligere havde været 2 Td., men at det var udeladt af Matr. 1690, fordi det var ødelagt af Sand.

I Byen laa endvidere ved den nordligste af de to Gaarde Sognets *Kirke*. Ved aabent Brev af 1571 4/10 beordredes, at Kirken skulde nedbrydes, fordi Sognefolkene vare forarmede af Sandflugten, og de skulde i Stedet søge Ingstrup Kirke og holde den for deres rette Sognekirke. Tømmer, Sten og Ornamenter skulde anvendes til Ingstrup Kirkes Forbedring, hvorimod Blyet paa Kjettrup Kirke skulde være til Kongens Tjeneste[4]). Kirken synes dog ikke strax at være bleven nedbrudt, thi 1579 26/3 fik Lænsmanden paa Riberhus, Erik Lykke, Bevilling til at benytte Stenene fra den øde Kirke i Kjettrup, »som skal nedbrydes«, til dermed at udbedre den bygfældige Brovst Kirke[1]). Medens en Del af Stenene bleve anvendte til Opførelse af Vaabenhuset ved Ingstrup Kirke, maa en Del efter det foranførte antages at være kommen til Brovst, men en betydelig Rest af Kirken blev staaende, og da en overtroisk Frygt afholdt Beboerne fra at røre ved den, blev den efterhaanden overfløjet af Sand, og saaledes henlaa den indtil 1857. Da Ejeren af Kjettrupgaard paa dette Tidspunkt vilde bygge et nyt Vaaningshus, fik han Tilladelse til at opbryde Sten der, men da Ejeren saa, at der ingen Fare var forbunden dermed, opbrød han selv Stenene. Efter Levningerne at dømme havde Kirken været ca. 30 Alen lang og 10 Alen bred; Murene, der ved Udgravningen stod i et Par Alens Højde, vare opførte af Granitkvadre. *Altertavlen* fandtes endnu 1738 staaende i Ingstrup Kirke[2]). Om Kirken vides iøvrigt, at den 1525 gav 5 ℔ i Landehjælp[3]), og 1561 svarede den 3 Skill Leding til Aalborghus[4])

Kjettrupgaard eller Nørre Kjettrup var 1690 et Kronen tilhørende Rytterbol i Kjettrup By, og det stod da for Lhk. 4 Skp, men fik Ghk. 6 Skp, hvilken Skyld det beholdt indtil Matrikuleringen 1844. Ved Ryttergodsets Bortsalg, Skjøde af 1716 10/8, blev dette Bol erhvervet af Poul Nielsen Børglum paa Tidemandsholm[5]), som atter maa have afhændet det til Enken efter *Jordan Henriksen* i Kjettrup. Hendes Mand havde været Forvalter paa Fuglsig, men 1703 kjøbte han af Frederik Kjær til Børglum Kl.

1) M 2, Pr. 2) A. 1615 og 1631. 3) Tbg. 1636 12/3.
4) Reg. o. a. Lande.

1) K. B. 2) Thottske Saml. Fol. i 751. 3) D. M. 4, II, 49.
4) A. 5) Se I. Del, S. 229.

en Halvgaard i Kjettrup (Sønder Kjettrup), hvilken Fru Helvig Brahe 1643 havde solgt til Henrik Rantzau, og som senere havde tilhørt Landsdommer Jens Lassen, der 1703 havde solgt den til Fr. Kjær. Endvidere kjøbte Jordan Henriksen alt det øde Gods i Kjettrup Sogn, som 1702 var solgt af Kronen til Katrine Marie Juel, som kort efter blev gift med Generalmajor v. Møsting til Rønnowsholm. Jordan Henriksen beboede denne Halvgaard og døde her 1712, begr. 4/8, i en Alder af 51 Aar, men før sin Død havde han (1711) skjødet Gaarden til Jomfru Anne Lange til Fuglsig, der formentlig havde forstrakt ham med Penge. Hun skjødede den dog strax efter hans Død til hans Enke, *Ide Frederiksdatter Wilsbech*, som antagelig bortforpagtede den til sin Broder (?) Rasmus Wilsbech, der dog allerede døde her 1714, 44 Aar gl. Ved denne Tid var Jordans Enke Ejer af adskilligt Gods, saaledes begge Borup Gaardene, Boruphuse og flere Gaarde i Brødslev samt 1 Gaard i Alstrup, ialt 14 matrikulerede Ejendomme med ca. 36 Td. Ghk. samt de umatrikulerede Arealer i det forrige Kjettrup Sogn[1]). Allerede i Jordan Henriksens Levetid havde man begyndt paa Gjenopdyrkningen af disse øde Jorder, og sandsynligvis er det omskrevne Rytterbol blevet flyttet ud fra den gamle Kjettrup By til et Sted, lidt nord for den nuværende Kjettrupgaard[2]) Efterhaanden blev den nye Gaard til en ret anselig Ejendom, der,

[1]) Kbg., M 2, J 2.

[2]) I Paludans Presbyterologi [Kall. Saml. 4°, Nr. 495, Side 162] fortælles: »Paa den Mark, der har lagt (!) til Kjettrup Sogn, er bygt en liden Gaard kaldet Kjettrup, som Jordan Henriksen og Ide Wilsbech lod bygge«.

skjønt dens Ghk. kun var 6 Skp., voxede langt forbi Gaardene i Sønder Kjettrup, og fra ca. 1730 blev Kjettrupgaard Benævnelsen for den nye Gaard, idet man dog ogsaa af og til kaldte den Nørre Kjettrup for ikke at forvexle den med den gamle Kjettrupgaard. Om Jordan Henriksens Enke har boet paa den nye Gaard er tvivlsomt, derimod nævnes i Aarene 1728—40 en Madam Hippolyta Kjærulffs i Nørre Kjettrup[1]) I en lang Aarrække synes der at have været Bestyrere eller Forpagtere paa Ide Frederiksdatters Ejendomme, saaledes nævnes i Kbg. foruden den alt anførte Rasmus Wilsbech endvidere i Tiden 1726—1733 Frederik Frederiksen Wilsbech[2]) og 1726—39 Frederik Rasmussen Wilsbech, f. ca. 1702, † 1771, gift 1739 paa Kjettrup med »Demoiselle« Anne Marie Christensdatter Høyer, f. ca. 1716, † 1776[3]). Om Jordan Henriksens Enke vide vi iøvrigt, at hun var Datter af Præsten i Torslev-Lendum Frederik Rasmussen Wilsbech og Anna

[1]) Hun var vist Enke efter Toldkasserer i Hjørring og Herredsskriver i Børglum-Jerslev Herreder, Niels Poulsen Kjerulff, og hun var i saa Fald Datter af en Jacob Holm. Det er mulig hendes Søster Maren Jacobsdatter Holm, der 1726 blev gift i Kjettrup med Forpagter Peder Christensen paa Rønnowsholm [Kbg].

[2]) Sandsynligvis Søn af Kapellan W. i Sæby.

[3]) Dette Ægtepar havde en Datter Aggeneto, f. 1742, † 1831 som Enke efter Husmand Søren Andersen, Grønhøj, samt en Søn Christian, f. 1744 [Kbg.]. Af andre Slægtninge, der havde Ophold paa Kjettrup, nævnes i Kbg. Anne Ottesdatter Wilsbech, † 1770 i Aaby, som 1715 blev gift her med Degnen Frantz Nielsen Heinsvig i Aaby (se Aalb. Bispeark. Skifter 7 Pk. Nr. 40).

Thomasdatter Jetsmark[1]). Ved Skjøde af 1728 $^{4}/_{1}$ (læst 1731 $^{14}/_{2}$) skjødede hun Kjettrupgaard og Gods til sin Lavværge, Præsten Jens Godsen i Ingstrup, og efter at hun 1732 $^{5}/_{12}$ havde faaet Bevilling til at gjøre Testamente uden kongelig Bevilling, testamenterede hun 1735 $^{20}/_{6}$ sine Efterladenskaber til Præstens Datter, Fru Statlænder (se det efterfølgende), men da Jens Godsen kort efter døde, fortrød hun sine Handlinger, og der opkom nu en langvarig Proces mellem hende og Fru Statlænder[2]). Endelig kom 1740 $^{12}/_{5}$ et Forlig i Stand paa de Betingelser, »at al Proces, Strid og Uenighed, som hidtil har været mellem os, skal aldeleles ophøre, og Ide Frederiksdatter skjødede Kjettrupgaard med Tiender og Gods (Hk. 6 Skp. — 3 Td. — 28 Td.) samt 14 Huse og Indbo m. m. for 1955 Rdl. 3 ℔ og 5 Skill. til Fru Statlænder. »Formedelst Tidernes Vanskelighed« og »for baade at betale enhver og se mig selv konserveret med Levebrød min Livstid« indgik Ide Frederiksdatter en Fledføringskontrakt med Fru Statlænder, saaledes at hun skulde have Lov til at bo paa Gaarden saalænge hun levede og aarlig nyde 80 Rdl. Naar hun var død, skulde Fru Statlænder have hendes Indbo mod at svare til Ides Gjæld[3]). Samme Aar oprettede Ide et Legat til Fordel for Sognets Fattige og Skolen (se under Offentl. Stiftelser), og Aaret efter døde hun i en

---

[1]) Hendes Moder Maren Ottesdatter døde 1716 paa Kjettrup 98 Aar gl. [Kbg.].

[2]) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$ og $^{3}/_{5}$ samt talrige Steder 1739 og 1740; jvf. Hvetbo S & Pb. 1728 og 1731.

[3]) A. S. Nr. 304.

Alder af 69 Aar, begr. 1741 $^{18}/_{3}$. *Fru Statlænder*[1]), der altsaa 1740 blev Ejer af Gaarden, var som anført Datter af Præsten Jens Godsen i Ingstrup og var født Aar 1700 i Vang Præstegaard i Thy. Hun blev antagelig 1727 gift med daværende Kaptejn, senere Major, *Johan Moritz Eilert v. Statlænder*, som døde sidst i Aaret 1734 eller i Begyndelsen af 1735[2]). Hendes Ægteskab er ikke indført i Ingstrup Kbg., hvorimod Ægteparret ses at have haft en Datter Marie Kathrine til Daab i Ingstrup Kirke 1729 $^{19}/_{5}$ og begravet i Ingstrup s. A. $^{12}/_{12}$. Foruden Kjettrupgaard med tilhørende Gods ejede Fru Statlænder en stor Mængde Gods her i Egnen, særlig i

---

[1]) Hendes Navn var Anne Kathrine. Foruden Kjettrupgaard ejede hun ogsaa Sædegaarden Hvanstrup i Gislum Herred [Landst. S. & Pb. 44, 147]. Om en Sag mellem hendes Arvinger og Kjøberen af Hvanstrup, Andreas Gudesen Fugl, der havde undladt at stemple Kjøbekontrakten, og som senere anmeldte det for Øvrigheden for selv at faa Halvparten af Kjøbesummen som Dusør for Angivelsen, findes adskilligt i Rentekammerets Forestillingsprotokol 1762 Nr. 128 og 1763 Nr. 41. Arvingerne fik en Mulkt, som dog ikke kunde inddrives, da Arven forlængst var delt, og Angiveren fik 3 Ugers Vand og Brød for sin Optræden i denne Sag.

[2]) Blandt A. S. findes Skifter efter ham og Hustru (Nr. 12 og 304). Det første fylder 1470 Sider og er bilagt med 2 omfangsrige Auktionsprotokoller. Af en vedlagt Stamtavle ses, at Majoren var født 1685 og var Søn af den 1690 døde Eilert v. Statlænder, Herre til Stamhuset Brunswarden i Oldenburg. Moderen nævnes ikke, hvorimod Majorens Bedstefader Jølrich v. Statlænder, Arveherre til Brunswarden, nævnes som død 1675. Majoren havde 3 Brødre og 1 Søster, hvilke alle vare døde. Søsteren, der hed Christine Cathrine Elisabeth, havde været gift med Oberst Beenfeldt, med hvem hun havde 2 Døtre, hvoraf den ene var gift med Konferentsraad Holstein og den anden med Kancelliraad Holmsted paa Sjælland.

Ingstrup Sogn, hvilket hun havde arvet efter sin Fader, og det er næppe usandsynligt, at hun har haft Planer om at faa Kjettrupgaard gjort til en komplet Sædegaard med fri Hovedgaardstaxt, hvortil jo fordredes, at der laa 200 Tdr. Hk. Bøndergods inden for 2 Miles Afstand fra Hovedgaarden [1]), men dette Resultat blev dog ikke naaet, saa Kjettrupgaard, til hvilken der den Gang foruden Bøndergodset hørte et Areal af 105 Td. Land Ager og Eng samt 710 Td. Land Overdrev, vedblev at være ufri Hovedgaard med kun 6 Skp. Ghk. [2]). Fru Statlænder beboede ikke selv Kjettrupgaard, hun havde nemlig Hammelmose i Forpagtning, og her døde hun 1760, begr. $^{9}/_{5}$ [3]). 1742 boede en *Niels Bastholm* paa Kjettrup, og han forpagtede den 1744 for en aarlig Afgift af 80 Rdl., og for det ham leverede Sædekorn skulde han betale 43 Rdl. 8 Sk. Denne Sum blev senere under en Proces dømt at være forbrudt, fordi Forpagtningskontrakten var paa ustemplet Papir, medmindre det kunde bevises, at det fremlagte Dokument kun var en Gjenpart af en rigtig stemplet Kontrakt. Majorinde Statlænder gjorde nemlig gjældende, at Originalkontrakten var bortkommet ved Kjettrupgaards Brand, men hun kunde ikke bevise det, hvorfor hun indgav Ansøgning til Kongen om Eftergivelse af Stempelbøden.

Hun erklærede heri, at Kontrakten var brændt, og at hun ved Branden havde mistet næsten alt, hvad hun ejede. Ogsaa Bastholm havde ved Branden

[1]) Danske Lov V, 3, 21.

[2]) Jvf. Begtrup VI, 420 med Angivelser for Aar 1803.

[3]) Hendes Broder Jens Godsen var ogsaa Forpagter af Hammelmose, døde 1738.

og ved anden Lejlighed mistet alt, hvad han ejede, og boede nu hos sin Søn. Ved kongelig Resolution fritoges Fru Statlænder saa for at betale den forbrudte Sum mod at erlægge dobbelt Stempeltaxt og lige saa meget til de Fattige [1]). Niels Bastholm fraflyttede formodentlig Gaarden 1746 og tog altsaa Ophold hos sin Søn, formodentlig den Christen Bastholm, hvis Hustru døde i Brødslev 1761 [2]).

1752 $^{14}/_{3}$ (Skjøde $^{29}/_{4}$) solgte Fru Statlænder Kjettrupgaard med Tiende og 28$^{3}/_{4}$ Td. Hk. Bøndergods, men uden andet Inventar end 1 Plov og 1 Harve til *Johan Frederik Mathiesen* af Løkken for 4,400 Rdl [3]). Han boede her i de følgende Aar, og 1756 $^{30}/_{11}$ kjøbte han Hjermeslev Kirke med tilhørende Gods af Ejeren af Børglum Kloster, hvorefter den laa til Kjettrupgaard indtil 1848. Mathiesen, der var født i Mariager 1751 $^{19}/_{5}$, døde 1791 $^{22}/_{5}$ paa Bjørnkjær i Biersted Sogn, hvilken Gaard han allerede havde kjøbt 1767 $^{21}/_{12}$, og hvor han siden havde haft Bopæl. Han var gift med *Ingeborg Christens-*

[1]) Rentek. Forestillingsprotokol 1752 Nr. 29.

[2]) Niels Bastholms Hustru hed Sara Kirstine. De havde en Datter Maren, og Gjertrud Nielsdatter Bastholm, der var gift med Degnen Niels Goische i Saltum, var formodentlig ogsaa deres Datter. Sønnen Christen Nielsen Bastholm nævnes 1757 som værende fra Løkken. Han blev nævnte Aar gift i Blokhus med Anne Pedersdatter, og 1767 boede han i Brødslev og førte Proces med Prokurator Friis i Aalborg. Hans anden Hustru hed Birthe Jespersdatter; de boede 1773—82 i Blokhus og havde i disse Aar 4 Børn til Daab i Hune Kirke [Ingstrup og Hune Kbg.; J. E. 1768, S. 66, 135, 162, 327.]

[3]) Landst. S. & Pb. 43.

datter Lund, der 1. Gang havde været gift med Erik Pedersen Schmidt i Løkken [1]).

Med hende havde Mathiesen følgende Børn fødte paa Kjettrupgaard:

1. Henrik, f. 1752, † som Barn; 2. Sophie Kathrine, f. 1753 [2]); 3. Johanne Kirstine, f. 1754, gift ca. 1792 med Sognepræst Søren Balling til Bjergby-Mygdal; 4. Anne Dorthea, f. 1755, gift med Henrik Winde til Burholt; 5 og 6. To Børn døde spæde; og 7. Frederikke Lovise, der vist var født paa Bjørnkjær [3]).

Medens Mathiesen boede paa Bjørnkjær var Kjettrupgaard en Tid bortforpagtet til hans Stedsøn, Erik Schmidt, der døde 1782, 31 Aar gl., og senere synes Mathiesen selv at have drevet Gaarden. Efter hans Død blev der holdt Auktion over Kjettrupgaard, og den blev da med Tiender og Gods solgt til hans ældste Datter for 13,130 Rdl. Hun ægtede imidlertid samme Aar (1791 $^{7}/_{12}$) *Mathias Wagaard Yde*, til hvem der 1792 $^{21}/_{6}$ blev udstedt Skjøde paa Gaarden. Han var født 1769 i Salling og var Søn af Gaardejer Mads Yde [4]) og Ide Kirstine Wagaard. Efter at *Sophie Kathrine Mathiesen* var død 1794 $^{27}/_{3}$ (begr. i Hjermeslev Kirke) ægtede Yde 1799 *Anne Frøstrup*, der var Enke efter Skudehandler Jens Svendsen Bondrup i Blokhus, men

---

1) Hun var en Søsterdatter af Legatstifteren, Skudehandler Svend Thomsen Lund i Løkken [A. S. Nr. 150].

2) Se den følgende Ejer af Kjettrupgaard.

3) Landst. S & Pb., Ingstr. Kbg.

4) Mads Yde blev 1791 viet til Jomfru Frederikke Mathiesen paa Kjettrupgaard, formodentlig Søster til Sønnens Hustru. Han nævnes da som værende fra Sallingsund. 1796 boede han i Blokhus, men hans senere Skjæbne er ubekjendt [Kbg., Jydske Eft. $^{17}/_{9}$ 1796].

1801 $^{17}/_{8}$ døde Yde og efterlod sig kun en Søn (Johan Frederik, f. 1792) af 1. Ægteskab. Af Skiftet efter Yde ses, at Boet bl. a. ejede Briggen »Karitas« med tilhørende Pakhus ved Grønhøj; Skibet havde tidligere tilhørt Anne Frøstrups 1. Mand, men af den Omstændighed, at der var opført Pakhus ved Grønhøj, kan man vel slutte, at der herfra har fundet Ud- og Indførsel Sted omkring Aar 1800. Anne Frøstrup, som altsaa 1801 anden Gang blev Enke [1]), var født 1770 $^{9}/_{3}$ og var Datter af Degnen i Ugilt-Taars, Christen Nielsen Frøstrup, og Anne Marie Ottesdatter, der døde paa Kjettrupgaard 1809 $^{20}/_{3}$. Anne Frøstrup var et godt Parti, idet hun efter begge sine Mænd havde arvet en Del Midler, og hun var jo desuden ingen gammel Kvinde. Det varede da heller ikke mange Aar, inden hun atter blev gift; denne Gang med *Jesper Bartholin Sommer*, til hvem hun 1805 $^{18}/_{1}$ blev viet. Han var født 1768 $^{4}/_{12}$ paa Gammelgaard i Ning Herred, var 1795 Forvalter paa Hammelmose og blev 1801 Ejer af Rønnowsholm, som han dog snart efter solgte. Sommer, der var Forligs- og Tiendekommissær døde 1831 $^{27}/_{4}$, og Anne Frøstrup var for tredje Gang barnløs Enke [2]). Som Bestyrer af Gaarden i de følgende Aar nævnes dels den foran anførte Johan

---

1) Om hendes 1. Mand se 1. Del, S. 178.

2) En Del Paarørende havde Ophold hos hende paa Kjettrupgaard, saaledes Ingeborg Marie Thura, der døde her 1811 $^{26}/_{8}$, 67 Aar gl., og som var Datter af Præsten Laurids Thura i Jelstrup-Lyngby og Anna Bondrup af Blokhus. Endvidere Inger Kathrine Sommer, gift 1834 $^{28}/_{2}$ med Gaardejer Knud Jensen i Vestermark, og Lovise Sommer, gift 1847 med Lars Poulsen Vald i Manna.

Frederik Yde (1832) og Jens Carl Sommer [1]). Anne Frøstrup eller Madam Sommer, som hun kaldtes i de senere Aar, døde 1848 $^{12}/_{1}$, og i Anledning af Skiftet efter hende og hendes tidligere afdøde Mand afholdtes der 1848 $^{4}/_{4}$ Auktion over Gaarden med Gods. Gaarden stod da for Nhk. 9—2—1—$^{3}/_{4}$ foruden Klitterne og Pakhuset, som brugtes under den. Bøndergodset bestod af 6 Gaarde, 2 Bol og 38 Huse. Gaardene vare Havgaard i Brødslev, Sønder Kjettrup, Vestermark og 3 i Trudslev; Bolene laa i Brødslev og Sønder Kjettrup og Husene laa i Klitterne, Grønhøj, Brødslev, S. Kjettrup, Trudslev, Skulsmark, Kringelstederne, Fjordbjerg og et Hus i S. Saltum. Husene i Skulsmark, Kringelstederne, S. Kjettrup, Trudslev og Grønhøj havde tildels priviligeret Hk., hvilket maa antages at hidrøre fra, at de vare opførte paa det foran omtalte af Sandflugten ødelagte Areal. Det priviligerede Gods havde Nhk. 2—3—2—2 og det upriviligerede ca. 27 Td. Endvidere afholdtes ved samme Lejlighed Auktion over Kongetienden af Kjettrup Sogn, Hjermeslev Kirke samt alle 3 Tiender af en Gaard i Ejersted (Matr. Nr. 16).

For Kjettrupgaard med Bøndergods blev der budt 31,050 Rdl., men Budet forkastedes, hvorefter ny Auktion afholdtes $^{10}/_{6}$ s. A., ved hvilken Lejlighed Madam Sommers Broder, Advokat Broder Brodersen Frøstrup [2]) i Arendal bød 31,050 Rdl. uden dog at

[1]) Søn af Sejer Christian Sommer og Sophie Hjetting, født 1808 paa Karlslund, død 1843 $^{28}/_{6}$ paa Kjettrupgaard.

[2]) Foruden ham havde Madam Sommer en Broder Niels Christian Frøstrup, der døde som Husmand i Grønhøj og efterlod sig en Søn Christian Severin Frøstrup, hvilken lige-

faa Hammerslag. Ved en 3. Auktion, der afholdtes $^{14}/_{9}$, opnaaedes kun et Bud paa 20,000 Rdl., hvilket gaves af Arvingen, Proprietær Sommer paa Granborg ved Randers, men endelig blev Gaard og Gods ved en 4. Auktion 1849 $^{15}/_{3}$ tilslaaet Kammerraad, Godsforvalter *Severin Lund Müller* af Skjørring paa Falster for 27,300 Rdl. Denne, der var ugift, frasolgte Størstedelen af Godset, og 1856 solgte han Gaarden med et Tilliggende af ca. 800 Tdr. Land, Hk. ca. $10^{6}/_{8}$ Td. og $4^{1}/_{2}$ Td. Hk. Bøndergods for 50,000 Rdl. til *Frederik Christian Keller,* forhen Ejer af Lundergaard; se derunder. Da Keller kjøbte Gaarden havde den lave Bindingsværkshuse med Straatag og lignede i det hele en almindelig Bondegaard, men 1857 opførte Keller en ny Gaard nogle Hundrede Alen syd for den gamle, og den nye Gaard fik saavel i Omfang som i Udseende et herregaardsagtigt Præg; Stuehus og Sidebygningerne have Skifertag, hvis Skifer hidrører fra Skibet »William«, som paa Rejse fra Port Madoc 1853 forliste ved Grønhøj. Syd for Stuehuset anlagde Keller paa bar Mark en af høje Jorddiger omgjærdet Have af ret betydelig Udstrækning. og i de forløbne 50 Aar have Træerne naaet en anselig Højde, der vidner om, at Løvtræer ogsaa kunne trives tæt op ad Vesterhavet. Det af Keller opførte Vaaningshus er for nogle Aar siden paasat en Etage og indrettet til Badepensionat, hvilket, efter at Gaarden 1899 $^{12}/_{1}$ ved Tvangsauktion blev tilslaaet „*Aalborg Bys og Omegns Spare-*

ledes var Husmand i Grønhøj. Sidstnævnte arvede $^{1}/_{4}$ af Boet efter Sommer og Hustru, hvilken Part udgjorde 6086 Rdl.

kasse" for 10,000 Kr. [1]), var bortforpagtet til Kellers Hustru, medens Sparekassen selv lod Gaarden drive indtil den i April 1904 solgte den for 120,000 Kr. til *Marius Petersen*, hidtilværende Bestyrer [2]).

KIRKEN.

Ingstrup Kirke [3]), der i den katolske Tid skal have heddet »Sct. Mariæ Kirke«, er ligesom de øvrige Kirker her i Herredet bygget medens den romanske Stil blev anvendt og maa saaledes antages at være opført 1050—1200. Den er 55 Al. lang og 15 Al. bred i Skibet og er tækket med Bly. Dens ældste Del, Kor og Skib, er opført af Granitkvadre paa en profileret Sokkel, men Størstedelen af Skibets Mure ere senere omsatte. I en af Stenene her findes indhugget et Kors. I Koret findes 2 af de oprindelige Vinduer i tilmuret Stand, og ligeledes har den nordre Kirkedør været bevaret, dog lukket med Mur, men Døroverliggeren er nu fjærnet, idet der for kort Tid siden er indsat et nyt Vindue her. Kor og Apsis ere forsynede med Granitgesimser og det sidste tillige prydet med en Rundbuefrise. Om Kirkens Indre skal anføres, at Skib og Kor have senere indbyggede Stjernehvælvinger, hvoraf Korets ere prydede med Kalkmalerier, idet der i 2 af Mellemrummene mellem Ribberne findes

[1]) Sparekassen lod sig Gaarden udlægge som ufyldestgjort Panthaver.

[2]) Hvetbo S. & Pb., Auktionspr., Ingstr. Kbg.

[3]) Se bl. a. Trap III og Aarb. for nord. Oldkyndighed 1894. Min Tak til Hr. Pastor Madsen, Ingstrup, for adskillige Oplysninger.

malet en Bispe- eller Helgenskikkelse og i et andet Felt i Hvælvingen Løvens Evangelisttegn (ɔ: Marcus). Disse Billeder have ikke været overkalkede, hvilket er Tilfældet med tilsvarende Billeder i de andre Felter, men denne Overkalkning er sket i saa sen Tid, antagelig efter Aar 1800, at Kalklaget endnu er for tyndt til at kunne fjærnes. Ogsaa Muren mellem Kor og Apsis har ind mod Koret været prydet af et Kalkmaleri, men dette, der viser Dommedag (Basunblæsende Engle og Mennesker, der staa op af Gravene), vil efter at en Del af det har været afdækket af Nationalmuseets Udsending atter blive overkalket, da det dels er uden kunstnerisk Værdi og dels skjules af Altertavlen.

Forøvrigt har Undersøgelser vist, at Kirken overalt har været prydet med Vægbilleder og Ornamenteringer.

Taarnet er opført senere end Kirken af store gule og røde Mursten samt Kvadre fra den nedbrudte Vestgavl, hvoriblandt findes en Alterplade med Relikviegjemme. Taarnets Gavle vende mod Syd og Nord, hvilket sættes i Forbindelse med et Sagn; se nedenfor.

Det overhvælvede Taarnrum har Spidsbue ind til Skibet, hvorfra det indtil 1905 var adskilt ved en Trævæg, i hvilken der sad en udskaaret Dobbeltdør, som formodes at være fra Tiden henimod Aar 1600 [1]). Den vil nu blive opbevaret i Vends. hist. Museum. Ved Taarnets vestre Mur staar et i 1905 anskaffet *Orgel;* Pengene dertil ere indkommne dels ved Salg af Trudslev Ejerlavs Fællesjord og dels sammenskudt af den øvrige Menighed.

[1]) Tegn. af ældre nord. Arkit. 2 S., 1 R., Pl. VI.

Vaabenhuset er paa Kirkens Sydside og er opført af Kvadre fra den nedbrudte Kjettrup Kirke samt tækket med Tegl. Et rundbuet Vindue samt en med Kors prydet Vinduesoverligger her maa antages at hidrøre fra Kjettrup Kirke, og Vaabenhuset, der har fladt Loft, er følgelig opført henimod Aar 1600.

Med Hensyn til Kirkens indre Udstyrelse bemærkes, at *Prædikestolen* er fra det 16. Aarhundrede og er prydet med udskaarne Fremstillinger af Jesu Liv. Den har følgende Indskrift:

»Anno 1585 haffuer Hr. Jørgen Jensen oc hans kiere Hustru Karen Lauritzdater oc Jens Nielsen oc Matz Jensen kierke werie sampt mænige sogene mend ladit bekoste oc sat denne predike (stol).«

I det 18. Aarhundrede skal den tillige have baaret følgende Sentens:

»Pastoris est suggestum ascendere aliquod dicere et iterum descendere [1]).«

Kirkestolene have meget smukke Renæssanceornamenter og ere fra det 17. Aarhundrede; en af de bagerste bærer Aarstallet 1638 og Bogstaverne N. G. S. ╳ M. I Kirkens Skib hænger et *Maleri* forestillende Farisæeren og Tolderen i Templet samt Jesus staaende i Baggrunden. Det er formentlig forfærdiget af Skoleholder Niels Jacobsen Kaas, der gav sig af med sligt; jvf. Hjermeslev Kirke.

Alteret er af Granit, men Overliggeren er fjærnet

[1]) ɔ: »Præsternes Sag er det at bestige Prædikestolen, at sige noget og at gaa ned igjen«. En ligelydende Indskrift skal ogsaa have staaet paa Horne Kirkes Prædikestol [Kallske Manuskr. Sml., 4°, Nr. 495, S. 80 og 163]; jvf. Luther: Tritt frisch auf, thu's Maul auf, hør bald auf.

og som foran nævnt indmuret i Taarnet. Under den nyere Træoverligger findes endnu Alterets Helgengrav, der 1906 blev aabnet under Nationalmuseets Undersøgelse, og som viste sig at indeholde en lille Blykiste, hvori fandtes en Bensplint og en Træsplint indsvøbte i et Stykke Silketøj. Efter Undersøgelsen nedsattes Blykisten atter i læsket Kalk og det hele tillukkedes.

Altertavlen er i Renæssancestil og er sandsynligvis bekostet samtidig med Prædikestolen, thi de samme Folks Navne findes ogsaa herpaa. Medens Sidefløjene bærer Inskriptioner fra den hellige Skrift, har Midtfeltet et smagløst Maleri forfærdiget af ovennævnte Skoleholder og formodentlig bekostet af Kirkeejeren Hans Rudolf Grabow og Hustru Elisabeth Rantzau, thi disses Navne findes tilligemed Aarstallet 1741 derpaa. Maleriet forestiller Kristus paa Korset, ved hvis Fod de hellige Kvinder staa. En af dem opfanger det fra Kristi Side nedløbende Blod i en Skaal, og i Baggrunden ses Jerusalem malet med stærk rød Farve. Dette Billede vil nu (1907) blive erstattet af et Korsfæstelsesbillede, malet af Kunstneren Chr. Bang, Kjøbenhavn, og skjænket Kirken af Bankdirektør Jacob Mortensen i Chicago, som er født i Gaarden Klitladen. *Alterstagerne* ere »Gud til Ære og Kirken til Prydelse« skjænkede 1666 af Præsten Jakob Ottesen og Hustru Ingeborg Lauridsdatter. *Døbefonten* er af Granit og fra romansk Tid, Bækkenet er uden Prydelse og har Aarstallet 1666. Paa Korvæggen hænger et stort, udskaaret *Krucifix* fra gotisk Tid, og i Vendsyssels historiske Museum findes en ca. 2 Alen høj, godt skaaret *Mariafigur* samt en *Helgen-* eller

Apostelfigur i samme Størrelse, men daarligere udført. Disse Figurer, der stamme fra katolsk Tid, ere for mange Aar siden komne her fra Kirken og have senere henligget i Løkken, indtil Museet for faa Aar siden erhvervede dem.

Lysekronerne, 2 tolvarmede Messingkroner, der findes ophængte i Skibet, ere skjænkede til Kirken 1905. Giverens Navn er ikke anført.

Foran Alteret findes *Gravsten* over Præsten Jørgen Jensen Wejle og Hustru (se Præster), og i Skibets Midtergang fandtes forhen en romansk Gravsten over samme Præsts Moder, Maren Clausdatter af Vejle, † 1587 $^{8}/_{2}$, men den er nu henlagt paa Kirkegaarden ved Kirkens Sydmur. Ligeledes laa der forhen i Skibets Midtergang en Sten uden Indskrift, men med et stort udhugget Kors; den er nu nedlagt midt i Taarnets Gulv. I Kirkens nordre Mur er opsat en Mindeplade over Præsten Peder Poulsen, som med Hustru er begravet under de to øverste Stole. I Følge Kirkebogen ere endvidere følgende Personer begravede i Kirken:

Birgitte Ibsdatter af Kjettrup 1679, Kapellan Laurids Nielsen 1648 og Hustru 1657, Kapellan Niels Lauridsen 1648, Kapellan Christen Hammer 1650, Præstekonen Kirsten Jacobsdatter Holm 1653, Ingeborg Høg, Datter af Pastor Høg i Mov, 1691 og 2 af Pastor Poulsens Børn, døde henhv. 1753 og 1763 [1]).

Et *Sagn* fortæller, at der fra Ingstrup Kirke skal have været en Munkeløngang til Børglum Kloster og derfra til Vrejlev Kloster, samt at den ovenpaa

[1]) Om det første af disse Børn bemærkes i Kbg., at de ter »hensat i det aabne Begravelse«.

var betegnet ved en Vej, pikket med Brosten [1]). I Thuras Beskrivelse af Aalborg Stift [2]) siges, at Vejen gik fra Børglum Kloster sydvest over Vrensted Mark og Kjær, hvor den kaldtes »Jordbroen«, medens den ved Børglum Kloster kaldtes »Munkebro«. Et andet Sagn fortæller: Da Ingstrup Præstegaard var en Herregaard boede en Gang en Adelsmand der, hvis Søster lod sig forføre af en ufri Mand ved Navn Engelbrekt. For at undgaa Herremandens Forfølgelse flygtede de op i Kirketaarnet, som den fortørnede Broder lod antænde, og derved mistede Engelbrekt Livet, medens hans Elskede undkom og fandt Skjul paa det Sted, som senere fik Navn »Skjulsmark«. Til Minde om denne Begivenhed, om hvilket der skal have været en Folkevise, blev det gjenopførte Taarns Gavle vendt mod Nord og Syd [3]). Sagnet er vist hvad Slutningen angaar opstaaet ved en urigtig Folkeetymologi af Navnet Skulsmark, der dog i Almuesproget hedder Skulsmark og ikke Skywlsmark, ɔ: Skjulsmark.

Nogle Notitser vedrørende Kirkens Historie m. v. ville formentlig ikke være uden Interesse. Fra Tiden før Reformationen have vi kun den Efterretning, at Kirken 1525 gav 14 Mark eller omtrent Værdien af 1 Tønde Smør til Landehjælp [4]). Ved Reformationen kom Kirken under Kronen, og 1552 angives den Tiende til ca. $13^{1}/_{2}$ Td. Rug, $16^{3}/_{4}$ Td. og 6 Tdr. Havre samt 15 Lam, 6 Grise og 3 Kalve [5]). 1635 $^{11}/_{7}$ toges Vurderingsvidne paa de nye *Kvindestole,* der da vare anskaffede, og Omkostningerne

[1]) Jvf. Olufsens Kollektana, S. 103. [2]) Thottske Saml. 4° 1445. [3]) Marm. Danica II, 267. [4]) D. M. 4, II, 49. [5]) P.

ansattes saaledes: Kost og Løn til Arbejdsfolkene 96 Dlr., 20 Tylt Planker foruden de gamle, 4 Bjælker til Fod under Stolene 5 ₰, Træ til Knappen paa Stolene 1 Sldr. og Hornlim 1 ₰ [1]). Det følgende Aar toges Syn over Kirkens Brøstfældighed. Det ses heraf, at Tagblyet var afblæst flere Steder, og *Taarnet* var baade ud- og indvendig revnet. 3 Glamvinduer af Træ vare udblæste, og Træværket i Taarnet var meget raaddent. Karlstolene i Kirken vare ligeledes raadne, Messesærken og Messehaglen vare gamle, hullede og revne, og to Bibler af Chr. III.s Udgave vare forslidte og ubrugelige. Endelig var Laasen og Nøglen til Kirkedøren i Stykker. Det *Hus* norden for Kirken, som var bygget til Sten og Kalk og til Støtte for Muren, var forfaldent paa Blyet. Baade det øverste og nederste *Vaabenhusloft*, hvor Kirkens Korn skulde ligge, var raaddent og ikke til at lægge Korn paa, og *Kirkegaardsdiget* og Stenterne vare meget forfaldne [2]). 1679 bestod Kirkens *Inventar* af:

Kalk og Disk af forgyldt Sølv, 2 smaa Kalk og Disk til Brug ved Sygebesøg, 1 Messehagel af rødblommet Kaffa med Kors af Guld og Sølvgaloner, 1 Messesærk, 1 Alterklæde af Lærred, 1 Par Messinglysestager, 1 Tinflaske paa 2 Potter, 1 Fattigblok med Laas, 1 Chr. III.s Bibel in fol., 1 Alterbog, 1 Ligbaare og 1 Klokke [3]).

Samme Aar angives Kirkens *Tiende* til: 20 Td. Rug, 34 Td. Byg og 12 Td. Havre, og den var bortfæstet til Sognemændene. Kirken ejede da Landgilden af 1 Gaard i Trudslev, Skyld 2 Td. Byg,

[1]) Tgb. [2]) Tgb. 1636 $^{2}/_{4}$.
[3]) Vendelbo St. Kirkers Regnskabsbog.

Herligheden til Aalborghus, Landgilden af 1 Gaard i N. Saltum, Skyld 3 Td. Byg, og af 1 Gaard i Ejersted i Saltum Sogn, Skyld 2 Td. Byg, Herligheden til Landsdommer Jens Lassen paa Fyn. Endvidere 1 Kirkejord i Saltum Sogn, Skyld 6 Skp. Byg, og 1 Kirkejord i Hunetorp, Skyld 6 Skp. Byg [1]) 1686 ejede Kirken 2 smaa Bol i Saltum og Hune, Skyld hver $^{1}/_{2}$ Td. Byg, og endvidere havde den Skylden af et Bol i Alstrup, hvis Herlighed laa til Birkelse [2]) Ved Matrikuleringen blev Kirketienden, der da var 20 Td. Rug, 36 Td. Byg og 12 Td. Havre, ansat for 62 Td. Hk., men da den i Følge Tingsvidne af 1700 $^{16}/_{7}$ paa Grund af Sandflugt kun kunde udbringes til 20 Td. Rug og 20 Td. Byg, blev Hk. senere nedsat til 60 Td. Kongen skjødede 1700 $^{23}/_{3}$ Kirken med Kirkeskyld af 1 Sted i Trudslev og 1 Sted i Ejersted [3]) til Justits- og Kancelliraad, Landsdommer Fr. Lelius. Denne havde nemlig en Fordring paa Kongen for resterende Pension, hvilken ved Nytaar 1699 var løbet op til 2194 Rdl., og herfor foreslog Lelius sig udlagt noget Gods, men da Godset imidlertid blev udlagt til Ryttergods, fremkom Lelius med Forslag om, at Kongen skulde afstaa Ingstrup og Hune Kirker med tilliggende

[1]) Vendelbo St. Kirkers Hovedjordebog. I Følge Præsteindb. fra Hune Sogn 1553 havde Præstebordet i Ingstrup da noget Gods i Hune By og Hune Torp, hvoraf Afgiften var henhv. 3 og 2 Td. Korn. Om dette Gods se iøvrigt under Hune Sogn.

[2]) Bispearkivet.

[3]) Førstnævnte Sted stod for Ghk. 0—3—1—2 og havde en Skyld af 1 Td. 2 Skp. Byg og sidstnævnte Sted stod for Ghk. 0—2—1—1 og havde en Skyld af $1^{1}/_{4}$ Td. Byg.

Gods til ham, og hvis dette var mere værd end hans Fordring, kunde Kongen faa en Part, som Lelius gjennem sin Hustru havde faaet i Skibet »Spes«, senere kaldet »Havmanden«, hvilken Andel var ansat til 300 Rdl. Kongen gik ind paa dette Forslag, for saa vidt som han vilde afstaa Ingstrup Kirke til Lelius, naar denne vilde tage hver Tønde Hk. for 35 Rdl. og betale det eventuelt overskydende Hartkorn med rede Penge[1]). 1706 ansøgte Lelius' Enke, Fru Anne Cathrine Spend, om Tilladelse til at tage Blyet af Kirketaget og erstatte det med Tegltag[2]). Hun havde Tienden bortforpagtet til Jordan Henriksen paa Kjettrupgaard, og Christian Jørgensen, forhen Forvalter ved Birkelse, lod 1706 $^{2}/_{11}$ afholde Auktion i Aalborg over Kirken med jus patronatus, men den blev ikke solgt[3]). 1711 $^{5}/_{8}$ solgte hun den til Sognepræst i Viborg, Mag. Mads Trane, fra hvis Dødsbo den ved Auktion efter Højesteretsdom af 1716 $^{3}/_{6}$ kom til Mag. Thomas Bhie i Viborg. Han afhændede den 1727 $^{2}/_{4}$ til Amtmanden i Skanderborg, Konferentsraad Jørgen Grabow til Urup, som atter 1741 solgte den til Kaptejn Hans Rudolf Grabow til Bratskov. Derefter var den i hans Besiddelse indtil 1761 $^{29}/_{4}$, da han solgte den til Oberst Jens de Poulsen til Børglumkloster, og den laa saa til Klostret til 1836 $^{7}/_{5}$, da den ved Auktion blev kjøbt af Søren Andersen i Ingstrup, hvis Enke Maren Jensdatter 1859 $^{24}/_{12}$ skjødede den til Mads Chr. Larsen i Ingstrup. Hans Enke skjødede den atter 1863 $^{23}/_{6}$ til sin Søn Chri-

---

[1]) Rentek. Forestill. Protokol 1699 $^{7}/_{7}$—1701 $^{26}/_{7}$, Blad 144—145. [2]) Bircherods Dagbøger, S. 495. [3]) Auktpr.

sten Madsen, som 1870 $^{28}/_{5}$ afhændede den til en Christen Frandsen, og samme Aar blev den atter solgt til Bødker Lars Jensen. Denne skjødede den 1877 $^{9}/_{1}$ til Dyrlæge A. Bentzen i Brønderslev, hvis Enke 1883 $^{8}/_{12}$ solgte den til de nuværende Ejere, Kjøbmand Christian Larsen i Manna og Gaardejer Niels Knudsen Christensen af Vestergaard i Filholm [1]). Det tiendeydende Hk. er 185 $^{6}/_{8}$ Td., og Tienden er matrikuleret til 60 Td. Hk. Om *Tiendeforening* og Kjendelse af 18. Marts og 23. Maj 1815 samt 20. og 21. November 1820 angaaende Kirketienden [2]) af Ingstrup Sogn med Undtagelse af Rolighed og Kjettrupgaard, kgl. konfirmeret 17. Aug. 1830, se Hvetbo H. Pantepr. I, Side 392 b.

KONGETIENDEN.

Kongetienden af Sognet blev ved Anordn. af 1558 $^{1}/_{11}$ henlagt til Superintendentens (Bispens) Underhold i Vendelbo Stift [3]), og hertil laa den endnu 1830, men senere er den overgaaet til Statskassen. 1678 var den bortfæstet til Niels Poulsen, Forvalter paa Hæstrupgaard, der $^{13}/_{7}$ nævnte Aar fik Erklæring fra Beboerne, at de formedelst Sandflugt vilde yde Tienden efter Neg [4]). Det tiendeydende Hk. udgjør 177 $^{3}/_{8}$ Td. [5]). Om Tiendeforening se under Kirken.

OFFENTLIGE STIFTELSER.

1. *Mette Hagens Legat*, stiftet 1750 af Mette Bartholomæusdatter Hagen, Enke efter Præsten Jens

---

[1]) Landst. S. & Pb., Hvetbo S. & Pb.
[2]) Samt Konge- og Præstetienden. [3]) K. B. [4]) Tgb. [5]) Pr.

Godsen; se Præster. Legatet bestod af 100 Rdl., nu 200 Kr., hvis Renter uddeles til Fattige i Ingstrup Sogn; det bestyres under Amtsraadets Tilsyn af Sogneraadet og uddeles af Præsten. Fundats af 1750 17/7.

2. *Ide Wilsbechs Legat*, stiftet 1740 af Ide Frederiksdatter Wilsbech; se Kjettrupgaard. Det bestod af 80 Rdl. grov Kurant, nu 160 Kr., hvis Renter, 5 pCt., deles mellem Ingstrup Sogns Fattige og Skolen. Legatet bestyres under Amtsraadets Tilsyn af Sogneraadet. Fundats 1752 20/5. Det henstaar paa 1. Prioritet i Kjettrupgaard.

3. *Peder Andersen Vestermarks og Hustru Ane Marie Sørensdatters Legat for Trængende i Ingstrup Sogn*, stiftet 1886 af Ane Marie Sørensdatter, f. 1823, død 1897, Enke efter Gaardejer Peder Andersen Vestermark, død 1884. Legatet bestaar af 2,000 Kr., hvis Renter af Bestyrelsen for den fri Fattigkasse uddeles til Trængende udenfor Fattigvæsenet, fortrinsvis Legatstifternes Slægt. Legatet bestyres som ovennævnte. Fundats af Januar 1886.

4. *Peder Andersen Vestermarks og Hustru Ane Marie Sørensdatters Legat for Trængende i Ingstrup, Hjermeslev og Alstrup Sogne*, stiftet 1894 af den samme som under 3 nævnt. Kapitalen udgjør 2,000 Kr. og Renterne uddeles til Trængende uden for Fattigvæsenet med 1/2 i Ingstrup S., 1/4 i Hjermeslev S. og 1/4 i Alstrup S. Det bestyres som ovennævnte. Fundats af 1894 1/3.

NOTITSER OM PRÆSTEEMBEDET.

Foruden Indtægten af Annexsognene, hvorom henvises til Beskrivelsen af disse, havde Præsten *1552* følgende Indtægt: *Præstetienden* af Ingstrup og Kjettrup Sogne, hvilken vel har været af samme Størrelse som Kirketienden og altsaa i alt har udgjort ca. 15 1/2 Td. Rug, 26 Td. Byg og 6 1/2 Td. Havre samt 28 Lam, 10 Grise og 3 Kalve[1]; *endvidere* 7 Td. Korn af en Gaard i Brødslev (se Nørgaard) og 9 Td. Korn af 5 Afbyggere paa Gaardens Grund, 3 Td. Korn af 1 Bol i Huneby og 2 Td. Korn af et Sted i Hunetorp (se Hune S.) samt endelig 6 Td. Korn af en Gaard i Ejersted og 1 Td. af 1 Bol i Hvorup, hvilke laa til Kjettrup Præstebord, medens de øvrige laa til Ingstrup Præstebord. Desuden havde Præsten jo *Indtægten af Ingstrup og Kjettrup Præstegaarde. 1571* var Præstens *Korntiende* af disse 2 Sogne 22 Td. Rug, 40 Td. Byg og 12 Td. Havre, hans *Kvægtiende* var 11 Lam og hans *Offer* 5 1/2 ℔. Til Præstebordet i Ingstrup laa Gods, som svarede 18 Td. Byg, 1 Skovsvin og 21 Skill. Gjæsteri til Præsten, og til Kjettrup Præstebord svaredes 6 Td. Korn af 2 Bol og 1 Gadehus samt 1 Td. Korn af 1 øde Jord[2]. *1625* var Tienden af begge Sogne, der jo nu vare sammenlagte, 20 Td. Rug, 33 Td. Byg og 12 Td. Havre samt 10 Lam og 11 ℔ i Offer. Landgilden af Kjettrup Præstegaard var tilligemed Skylden af dens Annexgods lagt til Aalborg Slot. Om Tienden bemærker Præsten, at den kunde være lidt mere

[1]) P.; jvf. foran under Kjettrup Sogn og Ingstrup Kirke.
[2]) P.

eller mindre, eftersom Gud gav Velsignelse og Afgrøde, men fra Indtægten afgik nu Løn til en Kapellan[1]). *1690* skulde Præstetienden udgjøre 20 Td. Rug og 20 Td. Byg, naar det altsammen kunde faas, og denne Nedgang maa hidrøre fra Sandflugtens Ødelæggelser. Hans Andel af Kvægtienden var for hele Pastoratet kun 4 Sldlr. og Offeret 9 ß til hver Højtid. Tidligere havde hver Gaard i Sognet givet *Sct. Hans-* og *Paaskerente*, der bestod i en Kage af Værdi 8 Skill. samt 1 Snes Æg og 1 Ost fra hver Yder, men paa Grund af den store Armod var denne Ydelse næsten ophørt. *Julerente* havde det ikke været Skik at give her[2]). 1768 opgaves Præstens Indtægt til 400 Rdl., og 1830 $^{6}/_{3}$ indberettes, at Præstens Andel af Korntienden tilligemed Landgilden af Annexgodset for *hele Pastoratets* Vedkommende udgjorde 56 Td. Rug, 240 Td. Byg og 19 Td. Havre, Kvægtienden ca. 20 Rbd. og Offer og Akcidenser ca. 140 Rbd.[3]).

NOTITSER OM DEGNEEMBEDET.

Skjønt Degneembedet i Ingstrup betjentes af en Sædedegn, ɔ: en bosiddende Degn, eftersom det laa for langt fra en Latinskole til at kunne betjenes

[1]) P. [2]) P.

[3]) Jens Møller: Forsøg til en Beskr. over Danm. gestl. Embeder, II H., S. 56. Om Kaldets Beskaffenhed i det 19. Aarhundrede vil videre kunne erfares af Jens Møllers anførte Værk, samt af Bloch Suhrs Kaldslexicon og Hertz: Efterretninger om gejstl. Embeder, og endelig kan henvises til de ved Embedsledighed udfærdigede officielle Opslag, der findes i Kollegialtidenden, Departementstidenden og Ministerialtidende B.

af en Løbedegn eller Discipel i Skolens øverste Klasse, som om Søndagen vandrede ud for at synge i Kirken, for efter endt Tjeneste at »løbe« tilbage til Skolen igjen, havde Degnen dog intet Degnebol her 1553, og det Bol, som sagdes at være Degnebol, antog man laa til Børglum Kloster; dog kunde det synes, som om Degneembedet tidligere var bleven betjent af en Løbedegn, thi der svaredes Pension til Aalborg Skole; se nedenfor. 1571 opgives Indtægten til 4 Td. Korn og 40 Gjæs af Ingstrup Sogn og $1^{2}/_{3}$ Td. Korn og 20 Gjæs af Kjettrup Sogn[1]). Hjermeslev og Alstrup Sogne havde i det 16. og 17. Aarhundrede et selvstændigt Degneembede[2]). 1673 indberettes, at Degnen ikke har noget Bol, da det er ødelagt af Sand, men Bymændene i Trudslev havde bevilget ham et Hus (se Side 39). Hans Indtægt var 4 Td. Byg samt Paaske- og Sct. Hansrente, som var uvis. 1690 opgives Degnens Indtægt af hele Pastoratet til 13 Td. 5 Skp. Byg samt Paaskerente 5 Lispund Brød og $2^{1}/_{2}$ Ol Æg, Sct. Hansrente 3 Lispund Ost, samt 40 Gjæs. Det var ikke Skik at ofre til Degnen. Til Aalborg Skole svarede han en Afgift af 6 Td. Byg[3]). 1768 ansættes Indtægten til 86 Rdr.[4]).

SKOLERNE.

Ved Pl. 1741 $^{29}/_{4}$ fordeltes Distrikterne saaledes, at Beboerne i Brødslev, Trudslev, Rolighed, Vestermark, Sønder og Nørre Kjettrup skulde høre til

[1]) P. [2]) Den første Degn, der ses at være kaldet til hele Pastoratet, var Degn Nr. 4 i Ingstrup.

[3]) P. [4]) Bispearkiv.

Degneskolen og Beboerne i den øvrige Del af Sognet til *den anden Skole* (ø. Skole)[1]. Ved Skolefundatsen af 1741 $^{28}/_{12}$ bestemtes det endvidere[2], at:

§ 1. *Degnen*, som holder Skole, nyder aarlig 6 Rdl. og 26 Læs Tørv, hvoraf $^{1}/_{3}$ Sandtørv:

§ 2. *Skoleholderen* i den anden Skole nyder aarlig 3 Td. Rug, 4 Td. Byg, 4 Rdl. i Penge og desuden den Jord, som hidtil har ligget til Skolehuset, paa den Kondition,

§ 3. at Sognemændene dyrke det for ham som deres eget, for at han ej skal forsømme Skolen.

§ 4. Skoleholderen faar lige saa mange Tørv som Degnen samt om Sommeren Græs til 1 Ko og 8 Faar.

§ 5. Af hvert formuende Barn maa Skoleholderen tage i Introduktionspenge 4 Skill., og af samme, naar det lærer at skrive, 1 Skill. ugentlig, og naar det lærer at regne, 2 Skill. ugentlig.
Af Drenge og Piger fra 15 til 18 Aar gaves 2 Skill. ugentlig i Skolepenge, og af Elever over 18 Aar 4 Skill. ugentlig. Skolepengene anvendtes tilligemed Tavlepenge i alle Herredets Sogne til gudeligt Brug og Skolefornødenheder.

UDDRAG AF INGSTRUP SOGNS KIRKEBØGER

angaaende Personer, der ikke andet Steds ere omtalte.

Jens Pedersen Møller, † 1759, gift 1746 med *Johanne Jensdatter Holm*, f. ca. 1703, † 1800. Han kaldtes Doktor Jens Pedersen eller »den blaa Doktor« og har vel givet sig af med Lægevirksomhed[1]), ligesom hans Hustru, der almindeligt kaldtes »Doktorkonen fra Ingstrup«, praktiserede som Jordemoder her paa Egnen. Hun nævnes ogsaa i Saltum Kbg. blandt Faddere 1776. Ægteparret havde en Søn, *Hans Pedersen* (Jensen), f. 1751, † som Aftægtshusmand i Ingstrup 1827; han kaldtes »Doktor Hans«[2]).

[1]) Er vist det af Præsten Jacob Ottesen opførte Skolehus.
[2]) Bispearkivet.

Sr. *Lars Møller* og *Marie Magdalene Reinert* havde 1791 en Søn Peder Julius til Daab i Ingstrup Kirke.

Ingeborg Brandt, Enke efter Forpagter *Thomsen*, døde 1834 som Fattiglem i Trudslev, $86^{1}/_{2}$ Aar gl.

SOGNEPRÆSTER.

Af Sognepræster i Ingstrup før Reformationen kjendes kun Hr. *Gunde*, der 1335 sammen med Hr. *Palne* i Kjettrup medforseglede et af Prior og Priorisse i Vrejlev Kloster udstedt Skjøde[3]) samt

[1]) At han kaldtes »den blaa Doktor« kunde tyde paa, at han har været Barber, hvilke jo forhen fik nogen Uddannelse i Kirurgi. Barbererne brugte nemlig i det 18. Aarhundredes 1. Halvdel lange, blaa Kapper. Se Werlauffs Antegnelser til Holbergs Lystspil, Side 124, Noten, samt Jydske Eft. 1769, S. 248, hvor der ironiseres over Kvaksalverne: Den blaa, den graa, den røde Doktor m. fl.

[2]) I Hune Kbg. 1689 nævnes (Absolverede) Niels Doktor i Hunetorp, formentlig en »klog Mand«; han gav sig af med at udstede falske Skriftesedler.

[3]) jvf. Erslevs Repert. Nr. 1726. Hr. Palnes Segl hænger endnu under Pergamentsbrevet (Nørrejylland 9), og af Seglomskriften ses, at hans Efternavn var Niklessøn (Nielsen). Hans Mærke var en damasseret Skraabjælke fra Højre. [Se Henry Petersen: »Gejstlige Sigiller« 51, hvor Kjettrup dog henføres til V. Hanherred, hvad der næppe er nogen Grund til].

Hr. *Anders*, der 1527 var Gildebroder i Guds Legems Lav i Aalborg [1]). Om Præsterne efter Reformationen haves der ret god Besked, og der er den Mærkelighed ved Embedet, at endnu ingen Præst er bleven befordret derfra. Med Hensyn til de to første lutherske Præster ere Beretningerne noget afvigende. Der stedlige Overlevering, der første Gang vides optegnet af Præsten Jacob Ottesen i hans Indberetning af 1690 [2]), har som første Præst en Hr. Niels, der skal have været Munk i Børglum Kloster og derefter Kapellan i Ingstrup. Hans Dødsaar ansættes til 1554, og det bemærkes om ham, at han var Provst. Som hans Efterfølger nævnes Niels Mørk, der ligeledes skal have været Provst, og som døde af Frænesi (Galskab), men da adskillige Omstændigheder tyde paa, at denne Overlevering er urigtig, idet den enten har to Præster i Stedet for én, eller sammenblander Efterretningerne om dem, følges her den af Wibergs Præstehistorie og Vahls Stiftskalender givne Fremstilling af Præsterækken og vi faa da:

I. *Niels Mørk,* der af nogle kaldes Hr. Jens. Var først Munk i Børglum Kloster, blev derefter pers. Kapellan i Ingstrup og ved Reformationen Sognepræst s. St. Hans Bibliothek blev (vist i Aarene 1552—53) optalt af Biskop Ole Chrysostomus († 1553), og det udgjorde 18 Bind [3]), hvilket var ret

[1]) Nyrop: Danm. Gildeskraaer I, 694.

[2]) Bispearkivet. Det er formodentlig denne Indberetning, der ligger til Grund for de senere Indberetningers Præsterække, saaledes Jens Godsens 1729 [Ny kgl. Saml. 4°, 743, S. 325] og Henrik Kopps af 1738 [Thottske Saml. i Fol. 741].

[3]) Kirkehist. Saml. 3, I, 196.

betydeligt paa hin Tid og synes at vidne om, at han var en Mand med gejstlig Uddannelse, hvad der ikke kunde siges om en stor Del af hans Kaldsfæller. 1554 skal han være bleven Provst over Herredet, og 1565 døde han efter at have mistet Forstanden.

II. *Jørgen Jensen Wejle* var født i Vejle ca. 1533, ca. 1563 blev han res. Kapellan i Ingstrup og 1565 Sognepræst her. 1573 blev han Provst, og 1598 $^{10}/_{12}$ afgik han ved Døden efter at have været Ordets Forkynder i 40 Aar, deraf i Ingstrup 35 [1]). 1560 blev han gift med *Karen Lauridsdatter*, med hvem han havde 17 Børn, hvoraf dog kun kjendes følgende:

1. Jens Jørgensen, se Eftermanden; 2. Anne Jørgensdatter, gift med Poul Jensen i Stavad, og 3. Claus Jørgensen, boede i Hjermeslev, se Eftermanden.

1585 lod Jørgen Jensen og Hustru i Forening med Ingstrup Sognemænd bekoste ny Prædikestol og Altertavle i Ingstrup Kirke, og Prædikestolen i Hjermeslev Kirke er sandsynligvis ogsaa bekostet af Jørgen Jensen, da hans, Hustrus og Søns Navne findes paa den. 1571 $^{4}/_{10}$ blev Kjettrup Sogn nedlagt, efter at det var ødelagt af Sandflugt. Senere sagde man:

»Hr. Jørgen lagde Kjettrup Kirke øde,
fordi han vilde Kapellan ej føde,«

da Embedet med de fire Kirker ikke kunde betjenes uden Kapellan [2]).

[1]) 1591 var han paa Børglum Kloster til Thale Buddes Daab. J. S., V, 72.

[2]) Marm. Danica II, 267.

Foran Alteret i Ingstrup Kirke findes en Gravsten, der i Følge et latinsk Digt, som læses i Marm. Dan. II, 267 og af Pontoppidan kaldes carmina non inelegantia, bærer følgende Indskrift:

Her hviler ærlig, hæderlig, vis, gudfrygtig og velagtede Mand, Hr. Jørgen Jensen Veil, Provst i Hvetbo Herred og Sognepræst her samme Sted med sine Annexer, som heden sov Anno 1598 den 10. December, efter at han havde været i det hellige Prædikeembede 40 Aar, og Sognepræst her i 35 Aar, i hans Alders 65 Aar, og hans kjære Hustru, ærlig gudfrygtig Kvinde, Karine Lavritzdatter, som levede med hannem i 38 Aar og avlede tilsammen 17 Børn og heden sov i Herrens Aar [1]) Gud give dennem begge med alle Christi og Guds Børn det evige Liv.

Om Gravsten over Jørgen Jensens Moder se S. 60.

III. *Jens Jørgensen* var Søn af Formanden og en Tid Medtjener hos denne. Han blev 1587 indskrevet som Student ved Universitetet i Greifswald [2]) og blev 1598 Præst i Ingstrup, men snart efter indviklede han sig ved sin Hæftighed i Stridigheder med Befolkningen, hvilket medførte, at han efter megen Modgang blev afsat fra sit Embede. Gjennem de omfattende Procesakter i Bispearkivet [3]) lader hans Skjæbne sig ret godt belyse, og nedenstaaende meddeles et Uddrag af disse Akter. Af et Sognevidne, dat. Ingstrup Kirke 1601, Søndag før Advent, ses, at der den Gang i Ingstrup levede en Kvinde ved Navn Anne Tøgers, som havde et daarligt Rygte. Hun hørte under Sejlstrup Læn og havde været gift,

[1]) Stenen er aabenbart lagt af hende, men hendes Børn have efter hendes Død forsømt at lade hendes Dødsdag indhugge.

[2]) Kirkehist. Saml. 4, VI, 500.

[3]) Capsa B., særlig Registrant.

men saavel før som efter Mandens Død skulde hun have bolet med 7 forskjellige Personer. Da Præsten paa Embeds Vegne irettesatte hende, lod hun sig trolove med en af dem, og der blev ogsaa udlyst for dem, men da de ikke lod sig vi og desuagtet søgte sammen, bandsatte Præsten hende for Horeri og Helligbrøde. Dette Sognevidne blev 1602 $^{6}/_{1}$ oplæst paa Hvetbo Herredsting, og Præsten, der var til Stede, kaldte nu Anne Tøgers en »Bandskrop« [1]) Da Præsten tog fra Tinge, fremstod Delefogden til Sejlstrup, Jens Nielsen i Trudslev, og begjærede Præsten dømt for de »løgnagtige Ord«, han paa Tinge havde udtalt om Anne Tøgers. Der blev ligeledes af Lænets Ridefoged, Peder Andersen, erhvervet et 24 Mands Tingsvidne, hvori udsagdes, at Anne Tøgers havde skikket sig ærlig, tro og vel, som en god, ærlig, fattig Dannekvinde, og at de ikke havde fornummet andet om hende, før Hr. Jens beskyldte hende. Præsten indstævnede disse Vidner for Landstinget, og da de ikke mødte, fik han Vidnet underkjendt. Endvidere fik han Sagen bilagt ved Forhandling med Lænsmanden Ingeborg Skeel, og den syntes dermed at være begravet; men samtidig fik han en ny Proces paa Halsen, hvortil Anledningen var følgende: Peder Mortensen, Foged hos Claus Dyre til Linderumgaard, solgte paa sin Husbonds Vegne 2 Læster (48 Td.) Byg Provstekorn til Præstens Svoger, Poul Jensen i Stavad, [2]) og Kirkeværgerne, som vare Præsten og en Mads Jensen, skulde levere Kornet i Stavad. Jens Jørgensen leverede ogsaa 8

[1]) »Bandtzkrop« var et alm. Skjældsord paa hin Tid.

[2]) Omtales af Peder Dyrskjøt, se J. S. 1, III, 257.

Tønder, men da det varede forlænge med Resten, gav Peder Mortensen Herredsfogden Vogn Hansen Fuldmagt til at tiltale Kirkeværgerne derfor. Disse mødte paa Tinget 1602 $^{21}/_{8}$, og Præsten lod sig atter henrive til paa Tinget at fremkomme med Injurier, idet han sagde, at Herredsfogden havde taget »udi Djævelens Haand«. Denne Udtalelse medførte en ny Proces, idet Herredsfogden indstævnede Præsten for Herredsprovsten, hvor Jens Jørgensen vedkjendte sig Yttringen, men fordrede Sagen henvist til verdslig Ret. Vogn Hansen stævnede ham saa for Herredstinget, men Præsten indstævnede atter Herredsfogden for Landstinget, og da Vogn Hansen ikke gav Møde der, fik Præsten en uendelig Dom [1]) af 1603 $^{13}/_{8}$, hvorved han frikjendtes for Vogn Hansens Tiltale. Derefter synes der at være indtraadt en Vaabenstilstand mellem Præsten og hans Fjender, men 1605 gjenoptoges Fjendtlighederne, hvortil Anledningen maaske var, at Præstens Broder Claus Jørgensen i Hjermeslev havde begaaet Jomfrukrænkelse. For sin Forbrydelse skulde Claus Jørgensen betale 80 Rdl., og Præsten gik i Kavtion for Betalingens Erlæggelse, men da Præsten jo, som vi have se, var en hidsig Mand, er der ikke usandsynligt, at han i den Anledning er kommen i fjendtligt Forhold til Øvrigheden. I hvert Fald se vi, at der nu fra Lænsmanden paa Aalborghus, Mandrup Parsbjergs Side førtes et Slag mod den kaadmundede Præst, og Ridefogden til Aalborghus, Peder Holst, skaffede

---

1) Dom, som kun gjaldt under en vis Forudsætning, som ikke var bevist (se Reces 1693, 2, 6, 1 og 3, 21; Danske Lov 1, 5, 12).

sig 1606 $^{18}/_{1}$ en endelig Landstingsdom, i Følge hvilken det fastsloges, at Ingeborg Skeel vel som Husbond kunde frafalde Tiltale mod Jens Jørgensen forsaavidt angik Bondesagen i den foran omhandlede Proces, men derimod ikke for Kongesagen [1]), som tilkom Lænsmanden paa Aalborghus, hvilken ikke var bleven stævnet af Præsten, og den af Præsten i sin Tid erhvervede Landstingsdom kunde derfor ikke nu fri Præsten for Lænsmandens Tiltale. Samtidig rejste Herredsfogden atter (1606 $^{8}/_{3}$) Tiltale mod Præsten for hans løgnagtige Beskyldninger, og Resultatet blev, at Præsten blev indkaldt for Landemodet, for hvilket der ogsaa indbragtes Beskyldning mod ham for, at han skulde have taget mod Sjælegift [2]), i hvilken Henseende der fremlagdes et Testamente af Th. Sørensen i Kjettrup, hvori der loves Jens Jørgensen 2 af de bedste Stude og en Kvie for hans Umage og Tjeneste, hvilket Testamente Præsten og 5 andre Mænd havde underskrevet.

Landemodet kom ved sin Dom af 1606 $^{3}/_{7}$ til det Resultat, at da Præsten ikke havde kunnet rense sig for den ham to Gange ved Dom overgaaede Beskyldning som Løgner, og da det med hans egen Haand var bevist, at han skulde have de ovennævnte Kreaturer for sin Tjeneste, hvilket Landemodet mente var ensbetydende med at tage imod Sjælegave, skulde han have sit Kald forbrudt [3]).

---

1) Havde Præsten forset sig, skulde han bøde saavel til Bondens Husbond (Ingeborg Skeel) som til Kongen (Lænsmanden).

2) Gave fra Folk, der laa paa Dødlejet, for gejstlig Betjening.

3) Kgl. Missive 1592 $^{20}/_{5}$, optaget i Reces 1615 § 5, fast-

Efter at være afsat drog Jens Jørgensen til Sæby, men opgav dog ikke Haabet om at faa sit Embede tilbage, og efter at hans Avindsmænd Vogn Hansen og Jens Nielsen vare døde, bestormede han Kongen med Klager over den Uret, han havde lidt. Dette bevirkede endelig, at Kongen ved Skrivelse dat. Kbh. 1622 $^{17}/_{9}$ til Tønne Friis, Befalingsmand paa Aalborghus, og Christen Hansen Riber, Biskop over Aaborg Stift, forlangte Sagen nøjagtig undersøgt og derefter refereret til Kancelliet. Sagen blev optaget paa ny 1622 $^{27}/_{11}$, og saavel Vogn Hansens som Jens Nielsens Slægtninge vare indstævnede paa de nævte afdødes Vegne. Der fremkom imidlertid intet nyt, og Sagen fik samme Udfald som før. Biskoppen tog begge Parters Papirer hjem med sig for at gjøre Uddrag deraf, men da han beholdt dem i flere Aar, og da Jens Jørgensen ikke kunde faa sine tilbage, blev Bispen af denne indstævnet for Kongen og Rigens Raad, og den arme Præst havde endelig den Glæde at vinde en Sag. Rigsraadet dømte 1630 $^{1}/_{6}$ Bispen til at tilbagelevere Papirerne og endvidere betale Jens Jørgensen 10 Rdl. i Kost og Tæring.

1637 døde Jens Jørgensen i Sæby i stor Armod. Han var gift og havde flere Børn, angaaende hvilke der kun vides, at en Søn Niels Jensen 1630 havde sit »lossemente« hos Jens Bruun i Løvstræde i Kjøbenhavn [1]).

sætter, at dersom nogen Præst tager Penge eller Varer for Bøndernes Begravelse eller Afløsning (Tilsigelse af Syndsforladelse ved Skrifte), skal han afsættes fra sit Kald og ikke tilstedes at komme til noget Kald igjen.

1) Af et Brev bl. Jens Jørgensens Procesakter.

IV. *Søren Christensen Bhi* (Bi, Bie, Bhie, paa Latin: Melissæus) [1] var født i Skanderborg og blev formentlig Kapellan i Ingstrup 1602, idet han skal have været her i 38 Aar. Efter Jens Jørgensens Afsættelse 1606 blev han Præst og 1622 Provst. Han døde 1640 $^{2}/_{12}$. Hans Hustru *Kirsten Jacobsdatter Holm*, der ægtede Eftermanden, var Datter af Biskop Jacob Holm i Aalborg og Else Pedersdatter [2]). 1610 var Søren Bhi til Stede ved Prins Christians Hyldning i Viborg [3]). Af Børnene, 8 Sønner og 6 Døtre, kjendes følgende:

1. Christen Sørensen Bhi var 1636 Skolemester (Rektor) i Nykjøb. Jyll. [4]) 2. Else Sørensdatter Bhi, gift 1. Niels Nielsen Aalborg, 2. Hans Lukassen Paludan, Sognepræster i Jetsmark, se derunder. 3. Peder Sørensen Bhi, 1650 Præst i Bøvling-Flynder, † 1687. 4. Jacob Sørensen Bhi, 1636 Præst i Saltum-Hune, se derunder. 5. Mette Sørensdatter Bhi, gift 1649 med Niels Pedersen Berregaard og senere med Lars Poulsen Aalborg, Sognepræster paa Gjøl. 6. Karen Sørensdatter Bhi, gift med Mads Jensen Hygom, Sognepræst til Engbjerg-Harboøre. 7. Margrete Sørensdatter Bhi, gift 1654 i Saltum med Hr. Niels Christensen, vist

1) A. C. Melissæus, der nævnes i Gjellerup: Jens Dinesen Jersin, S. 35, Note, var antagelig hans Broder.

2) Else Pedersdatter blev 2. Gang gift med Biskop Christen Hansen Riber i Aalborg, og dette gav Anledning til, at den forrige Præst i Ingstrup (Jens Jørgensen) beskyldte Bispen for at have modarbejdet ham til Fordel for Søren Bhi.

3) Kirkehist. Saml. 5, II, 544.

4) Se Hunderup: Lærest. ved den latinske Skole i Nykjøbing, Program for Aalborg Skole 1871, S. 15. Man har dog ikke Vished for, at han var Søn af Præsten i Ingstrup, han nævnes ikke i Arveafkaldet 1655.

1655 Præst paa Hirtsholmene. 8. Kirsten Sørensdatter Bhi, var ugift 1655. 9. Jens Sørensen Bhi. 10. Asser Sørensen Bhi, var ugift 1655. 11. (?) Kathrine Sørensdatter, som 1660 blev gift med Degnen i Ingstrup, Thomas Christensen Thisted, var *mulig* ogsaa en Datter, hun nævnes dog ikke i Arveafkaldet 1655. I Følge Wiberg skulle alle 6 Døtre være blevne gifte med Præster.

V. *Ludvig Jonsen* blev Præst i Ingstrup 1641, Provst 1652 og døde 1660 $^{3}/_{12}$. Han var 1. Gang gift med Formandens Enke, *Kirsten Jacobsdatter Holm*, der døde 1653 og $^{22}/_{2}$ s. A. blev begravet i Ingstrup Kirke. Med hende havde han ingen Børn. 1655 $^{10}/_{11}$ fik han paa Hvetbo Herredsting Afkald for den Arv, der tilkom Stedbørnene efter deres Forældre. 1655 Dom. cantate ægtede han *Ingeborg Lauridsdatter*, f. ca. 1634, Datter af Raadmand Laurids Lassen i Aalborg og Else Baggesdatter [1]).

Hun overlevede ham og ægtede Eftermanden. Med hende havde Ludvig Jonsen følgende Børn:

1. Laurids, døbt 1656. 2. Jonas, døbt 1657. 3. Kirsten, døbt 1660, gift 1689 med Reimert Madsen, Sognepræst i Tornby-Vidstrup.

I Aarene 1651—53 havde Ludvig Jonsen nogle Stridigheder med Kapellanen Jens Pedersen Block; se Kapellaner.

I Kirkebogen har Degnen indført: »Den 14. Dcbr. 1660 blev hæderlige og vellærde Mand Hr. Ludvig Jonsen til sit Hvilested ledsaget, Gud g. h. m. a. c. en glædelig Opstandelse.« Derved er tegnet en Forglemmigej, hvorunder er skrevet »omnia sunt bona, quando clausula bona« [2]).

VI. *Jacob Ottesen* var Søn af Otto Jakobsen, Præst til Volstrup-Hørby, og Lisbeth Pedersdatter [1]). Efter at han 1660 var bleven Kapellan hos Faderen, blev han 1661 $^{1}/_{1}$ af Menigheden valgt til Præst i Ingstrup og blev Provst 1677.

Han var en kundskabsrig og myndig Prælat, der sikkert har raget op over de fleste af sine Standsfæller, men han synes ikke at have været elastisk nok, saa han idelig havde Stridigheder, særlig med Præsten i Jetsmark, Svend Lemvig, der ogsaa var en »haard Hals«; (se under Jetsmark). Gjessing siger i Fortalen til »Jubellærere« 1. Bind, at hans Moders Moders Fader [2]) var Jubellærer og paa visse Steder en mærkelig Mand, hvorved vel er at forstaa en betydelig Mand. Er det end gjennem hans Processer, vi mest har Lejlighed til at lære Jacob Ottesen at kjende, have vi dog ogsaa nogle mere fredelige Efterretninger om ham, det vides saaledes, at han 1696 som særlig kyndig i Lægekunsten blev Medlem af Provsteretten, som skulde undersøge den thistedske Besættelsesag [3]), endvidere vides det, at han paa egen Bekostning lod bygge et Skolehus i Ingstrup [4])og 1666 gav han og Hustru 2 Lysestager til Ingstrup Kirke. Han hævdede med Held Ingstrup Præsts Fiskerirettighed i Ingstrup Sø [5]), og følgende Notits af Kirkebogen vidner om, at han ogsaa forstod at hævde sin Stilling lige over for

[1]) N., S. 132. [2]) ɔ: Naar Enden er god, er alting godt.

[1]) Begr. i Ingstrup 1682 $^{9}/_{3}$. Af Jacob Ottesens Søskende forekomme i Ingstrup Kbg.: Johanne, Hr. Niels Mortensen Sulsteds i Torslev, Margrethe, Anne og Steen.

[2]) J. Ottesen.

[3]) Jerslev Herreds gejstl. Justitsprotokol, jvf. Beretn. om Besættelsen i Thisted, S. 32, og Bircherods Dagb., S. 319.

[4]) P. [5]) Se I. Del, S. 17 ff.

Menigheden; »1700 4/8 stod Marqvor Christensens Kone, Maren Christensdatter, og hendes Fader Christen Gulbor aabenbar Skrifte, fordi de trodseligt havde svaret Præsten paa hendes Bryllupsdag«.

1690 havde han Proces med Landsdommer Jens Lassen til Grubbesholm angaaende noget Korn, som han ved Laurids Thomsen, Skoleholder, havde ladet bortføre fra Jens Chr. Trøjborgs Ager paa Brødslev Mark. Den nævnte Bondes Sted tilhørte Jens Lassen, der lod Sagen føre ved sin Broder, Raadmand Laurids Lassen i Aalborg[1]). Bonden var kommen i Restance med sin Landgilde, og Jens Lassen havde derfor ladet sig tilvurdere den paa Marken henstaaende Sæd, men da Præsten havde forstrakt Bonden og hjulpet ham paa forskjellig Maade, kom han Jens Lassen i Forkjøbet og tog Kornet med Bondens Samtykke. Præsten blev derfor indstævnet for Herredstinget, hvor Sagen dog afvistes 1690 10/10, fordi den ikke først havde været behandlet ved gejstlig Ret.

1691 16/2 blev Sagen saa behandlet ved en saadan i Biersted Kirke, men Jacob Ottesen begjærede Sagen udsat 1 Maaned »formedelst hans Svaghed«. 1691 16/3 samledes den gejstlige Ret paany i Hvorup Kirke. Jacob Ottesen mødte ved Laurids Andersen i Gandrupgaard og gjorde gjældende, at Laurids Lassen ikke havde ladet bekjendtgjøre, at ingen maatte handle med Jens Trøjborg; endvidere, at Laurids Lassen ikke kunde bevise, at Jacob Ottesen havde ladet saa i Jens Trøjborgs Jord, saaledes som paastaaet. De 30 Kærver, »halvmodne og ganske

¹) N., Side 145.

vage og ringe« vare overladt Præsten af Jens Trøjborg, ikke alene for den Forstrækning, Præsten havde ydet ham til Skatter og nødtørftig Underholdning, men ogsaa for 4 Aars Tiende, og Jens Trøjborg havde faaet Halmen igjen. For den Villighed, Præsten saaledes havde udvist overfor Jens Trøjborg og andre af Jens Lassens Bønder, havde Præsten »formodet« sig »mere Høflighed og Tak, end Æres og Ufreds Eftertragtelse«. Efter at Forsøg paa at bilægge Striden vare mislykkede, idet Præsten ikke vilde betale de 10 Rdl., som Laurids Lassen gjorde Fordring paa, blev der afsagt Kjendelse, hvorved Jacob Ottesen frifandtes for Tiltale[1]). Det var dog Laurids Lassens Agt at lade Sagen gaa videre, men formedelst Mag. Peder Reenbergs og Borgmester Brunows Mellemhandling blev Sagen forligt i Brunows Hus i Aalborg[2]).

Overfor sin Søster Anne Ottesdatter, for hvem han var Formynder, synes han at have handlet mindre nobelt. Hun kom 1662 som 18aarig Pige i Hr. Jacobs Hus, hvor hun forblev i 19 Aar. Efter sin Fader havde hun en Arv paa 159 Sldr. foruden 10 Lod Sølv, og denne Arv skulde hendes Formynder i Følge Skiftebrev efter hendes Fader (af 1662 11/9) forrente med 6 Procent, saalænge han beholdt Pengene, men Hr. Jacob mente, at hun i hans Hus havde nydt saa meget godt i de mange Aar, hun var der, at der ingen Anledning var for ham til at betale hende Renter af hendes lille Kapital. Da Hr. Jacob ikke vilde ud med Renterne, blev der

¹) Kjær Herreds gejstl. Justitsprotokol.
²) Lmp. 189 b.

rejst Sag imod ham, efter at Anne Ottesdatter 1687 havde faaet Mag. Peder Reenberg til Formynder i Stedet for Broderen. 1688 $^{26}/_{3}$ blev Retten foretaget i Aaby Kirke, og Hr. Jacob mødtes der med Mag. Reenberg og Helmich Galskyt til Kornumgaard, hvilken sidste mødte paa sin Svigerfader Hr. Albret Christensens Vegne [1]). Af Akterne [2]) fremgaar det. at Jacob Ottesen 1687 havde betalt de 159 Sldr. til Peder Reenberg, men de 10 Lod Sølv saavel som Rente vilde han ikke af med. Dommen gik ham dog imod, idet Retten gav Anne Ottesdatter Medhold i, at hun nok havde kunnet tjene til Føde og Klæder m. m. ved at bestyre Huset for Broderen.

At Jacob Ottesen har sat Pris paa, at hans Børn og Stedbørn fik en god Undervisning fremgaar af, at man efter Oplysninger i Kirkebogen finder en næsten uafbrudt Række studerede Mænd i Præstegaarden, saaledes 1662 Hans Jørgensen af Sæby, 1665 Thomas Knudsen Sæbyensis, 1666 Jacob Thuesen eller Thudmæus (se Degne), 1671 Thomas Caspari (Tauber II, 31), 1673 Peder Nielsen, 1675 Jens Koch (Tauber I, 77) og 1678 Laurids Christensen Skavbo (Tauber I, 114).

Jacob Ottesen døde 1709 $^{19}/_{3}$ og blev begravet 3. April.

Han blev 1661 $^{12}/_{5}$ gift med Formandens Enke, *Ingeborg Lauridsdatter*, der døde 1684, begr. $^{3}/_{3}$. Han Børn vare:

[1]) A. C. i Volstrup var gift med Hr. Jacobs og Anne Ottesdatters Søster, og han var i Besiddelse af det originale Skiftebrev efter hans Svigerfader Otto Jacobsen i Volstrup.

[2]) Se Kjær H. gejstlige Justitsprotokol 1688.

1. Ludvig, døbt 1662 $^{17}/_{4}$, skal under Navn af Wendelin være gaaet i preussisk Tjeneste og der være bleven Oberst. 2. Else, døbt 1664 $^{9}/_{3}$, gift 1. 1688 med Jens Høg, 2. 1692 med Christoffer Giessing og 3. 1710 med Christen Wittrup, alle Kapellaner i Ingstrup. 3. Otte, døbt 1667 $^{20}/_{1}$, af Skiftet efter Faderen [1]) ses, at han havde været paa Akademiet, og at han 1709 var Forpagter paa N. Skovsgaard i Ø. Han Herred. 4. Lisbeth, døbt 1668 dom. exaud., gift 1689 med Kai Ommonsen Kruse, Handelsmand i Arendal. 5. Zitzel, døbt 1671 $^{4}/_{6}$, gift 1701 med Anders Laursen, Forvalter paa Børglum Kloster. 6. Ingeborg, døbt 1678 13. S. p. Tr., gift 1703 med Diderik Bejenborg i Aalborg. 2 Børn døde som smaa.

VII. *Jens Godsen* [2]) var født i Stavanger 1671 $^{4}/_{3}$, Søn af Jens Sørensen Godsen [3]), Sognepræst og Provst der; Moderen var Anna Hjermann.

Efter at være bleven privat undervist deponerede han 1690 fra Stavanger Skole til Universitetet, hvor han tog Jens Bircherod til privat Præceptor, 1692 fik han Exam. phil. og s. A. theol. Attestats og Dimis. Han blev derefter 2. Lektiehører i Stavanger, og 1698 blev han Præst i Vang og Thorup [4]); tog Magistergraden 1704 og blev 1709 Provst i Hundborg Herred. 1709 $^{6}/_{9}$ blev han kaldet til Præst i Ingstrup, og 1715 blev han Provst. Medens han var Præst i Vang havde han nogle Stridigheder

[1]) Bispeark. P. 6, Nr. 45.

[2]) Hans vita i Ordinationsprotokol.

[3]) Treschou: Jubl. 296. En Datter var gift med Baron Rosenkrantz til Rosendal ved Bergen. Kallske Saml. 4 °, Nr. 495, Side 164.

[4]) Han informerede »en lang Tid« Niels Juels Datters Børn [Bircher. Dagb. i Haandskr.].

med Præsten i Snedsted, Mag. Holger Schandorff, i hvilken Anledning de 1708 $^{9}/_{10}$ gav Møde hos Biskop Bircherod [5]). Som Præst i Ingstrup erhvervede han sig megen Ejendom, saaledes Trudslev By m. m., der forhen havde været udlagt som Ryttergods, og han fik 1733 Synsvidne, at Sandflugten her havde ødelagt over 23 Td. Hk., ham tilhørende [2]). »Den 25. Septbr. 1735 døde den fromme og højlærde [3]) Guds Mand, Mag. Jens Godsen, og blev begravet d. 4. Oktbr., æt. 64 Aar 6 Mdr. [4]). Han var gift med *Mette Bartholomæusdatter Hagen,* der døde paa Hammelmose 1756 over 84 Aar gl., begravet paa Thise Kirkegaard. Hun oprettede 1750 et Gavebrev, hvorved hun skjænkede sin Broder Fr. Haagensen en Gaard i Thise og 200 Rdl. til Thise og Ingstrup Sogns Fattige, 100 Rdl. til hvert Sogn [5]). Ægteparret havde 2 Børn:

1. Jens Godsen, f. 1703 i Vang, Student fra Aalborg 1720, Exam. theol. 1723, en Tid Forvalter eller Forpagter paa Lundergaard, senere Forpagter paa Hammelmose, hvor han døde 1738 [6]). 2. Anna Kathrine Godsen, født 1700 i Vang, gift med Kapt. Johan Moritz Eiler v. Statlænder, se Kjettrupgaard.

VIII. *Henrik Kuur Kopp,* født 1710 $^{11}/_{1}$, var en Søn af Johan Cuur, Sognepræst i Als, og Anna Magdalene Knabe. Henrik Kopp blev Præst i Ingstrup 1735 $^{16}/_{12}$, kaldet af Konferentsraadinde Grabow. Han var ugift og døde 1747, begr. 1748 $^{3}/_{1}$. Om ham fortælles, at han var en »klog« Mand, og Sagnet tillægger ogsaa ham den bekjendte Historie

[1]) Bircherods Dagb., 540. [2]) Tbg.
[3]) Se hans Skrift i Nova litt. mar. Balt. 1704, S. 384.
[4]) Kbg. [5]) Hofmans Fund, X. [6]) Tauber III, 15.

om Pigen, som maatte sidde med Fingeren i Taphullet, da hun vilde stjæle Øl. Han er Forfatter til det Manuskr. (Thottske Saml. i Fol. 751), som er Kilden til Pontoppidans Meddelelser om Ingstrup i Marmora Danica. Af Skiftet efter ham ses, at han bl. a. havde af Bøger: 23 in fol., 63 in 4°, 24 in 8° og 10 in 12°. Hans Moder boede i en længere Aarrække i Ingstrup og døde der 1755, 66 Aar gl. [1]). Han skal have haft 10 Søskende, der for en Del opholdt sig i Ingstrup. Blandt disse var: Marie Antoinette, f. 1719, gift 1745 i Ingstrup med Forpagter Th. Thomsen, Hjermeslevgaard.

Efter Kopps Død kaldede Kirkeejeren, Oberstløjtn. Grabow, en *Frederik Deichmann,* men da det ikke tilkom ham at udøve Kaldsretten denne Gang, blev Kaldsbrevet kasseret [2]).

IX. *Peder Poulsen* [3]), født i Østerrisør 1716 $^{4}/_{1}$, var Søn af Kapellan dersteds, senere Præst i Tingsted paa Falster, Poul Pedersen. Efter at have gaaet i Skole i Vordingborg blev Peder Poulsen 1734 Student og tog 1740 theol. Attestats, hvorefter han s. A. blev Kapellan hos Faderen (i Tingsted). Her forblev han, indtil han 1748 $^{23}/_{2}$ blev kaldet til Præst i Ingstrup, hvilket foregik paa følgende Maade: Der var 5 Kapellaner, der søgte Embedet, og Kongen besluttede at lade Lykken raade. Han tog en Hat, i hvilken han lagde Sedler med Navnene paa de 5 Kandidater, og Peder Poulsens Navn blev saa udtrukket [4]).

[1]) Kbg. [2]) Biskop Brorsons Skrivelse herom findes gjengivet i Kirkehist. Saml. 4, I, 697.
[3]) Se Barfod: Falst. Gejstl. I, 180.
[4]) Mdl. Till. Jydske Eft. $^{12}/_{1780}$.

Han døde 1780 $^{31}/_{12}$ og blev begravet i Ingstrup Kirke. 1745 $^{4}/_{11}$ ægtede han *Sophie Cathrine Juul,* født 1725 $^{18}/_{11}$, † i Ingstrup 1790 $^{8}/_{11}$, Datter af Kjøbmand Jacob Juul i Nykjøb. Sj. Hun er ligeledes begravet i Ingstrup Kirke, hvor der findes opsat en Ligsten over dem, bekostet af deres Svigersøn og Efterfølger Peder Worm.

Peder Poulsen havde følgende Børn:

1. Maren Kirstine, f. 1746, † 1747. 2. Maren Povline, f. 1748, gift med Kjøbmand Jens Kold i Kjøbenhavn. 3. Poul, f. 1750, Sognedegn i Aasted-Skjærum. 4. Birgitte Kirstine, f. 1752, gift 1783 med Skræder Peder Spendrup i Sæby. 5. En dødf. Søn, f. 1753, »hensat i det aabne Begravelse«. 6. Juliane Antoinette, f. 1755, gift 1777 med Peder Worm, se Præst Nr. X. 7. Anne Cathrine, f. 1757, ugift 1790. 8. Jacob Nikolaj, f. 1758, Bager i Nibe 1790, senere Skoleholder i Ingstrup. 9. Benedikte, f. 1761, gift 1. Gang med Peder Giertner[1]), 2. Gang 1805 med Lars Holm, Præst til Sindal-Astrup. 10. Marie Margrete, f. 1762, † 1763, begr. i Kirken. 11. Christiane, f. 1766, ugift 1790[2]).

X. *Peder Hostrup Worm* var født 1746 $^{28}/_{9}$ i Ø. Brønderslev, Søn af Degnen Peder Hostrup og Kathrine Iversen.

Efter i 7 Aar at have gaaet i Aalborg Skole dimitteredes han derfra 1770 og tog 1772 theol. Att. 1775 blev han personel Kapellan i Ingstrup, 1781 $^{25}/_{4}$ Præst s. St. og 1786 Provst i Hvetbo H.

Han var en dygtig Landmand, der flere Gange

---

1) Prokurator Gjertner til Egebjerg i Ugilt Sogn, † 1801, se ogsaa under Vestrupgaard i Saltum Sogn og Bundgaard i Jetsmark Sogn.

2) Kbg., G. S.

blev præmieret af det kgl. Landhusholdningsselskab[1]). Provst Worm døde 1807 og blev begr. $^{14}/_{2}$. Et Mindedigt findes i J. E. $^{25}/_{1807}$, Tillæg. Han ægtede 1777 $^{11}/_{11}$ sin Formands Datter *Juliane Antoinette Poulsen,* som døde paa Rolighed 1848 $^{1}/_{1}$.

Ægteparret havde 4 Børn:

1. Sophie Kathrine, f. 1778, gift 1801 med Pastor Fibiger i Jetsmark (se derunder). 2. Petrea Kathrine, f. 1781, † 1858, gift 1806 med Konrektor i Aalborg, Peder Nikolaj Frost, der døde 1845 som Stiftsprovst i Ribe. 3 og 4 døde som spæde.

XI. *Andreas Agerbech Koefoed,* døbt 1777 $^{16}/_{7}$, var Søn af Løjtnant Mads Koefoed til Simlegaard og Ide Agerbech. 1796 blev han Student fra Rønne og 1801 Kandidat. 1807 $^{1}/_{5}$ blev han Præst i Ingstrup. Hans Formands Enke lod ved sin Afrejse de to eneste Træer, som fandtes ved Præstegaarden, omhugge for at bruge dem til Brændsel, men Pastor Koefoed anlagde derefter med sin Svigerfaders Hjælp den nuværende Præstegaards Have. Han var en driftig Mand, der efterlod sig en Del Formue samt Saltumgaard, da han 1841 $^{9}/_{5}$ døde. 1807 ægtede han *Karen Johanne Kruuse,* døbt 1789 $^{12}/_{1}$, † 1874 $^{8}/_{1}$, Datter af Pastor M. P. Kruuse i Højelse og Inger Ørslev.

Deres Børn vare:

1. Anna Margrete Krusine, f. 1808, gift 1835 med Amtstuefuldm. i Hjøring, senere Amtsforvalter i Ribe, Erik Nicolaj Severin Bergh. 2. Inger Kathrine, f. 1809, gift 1830 med cand. phil, Julius Martinus Norss, Saltumgaard. 3. Mads Mandrup Peter, f.

---

1) Se I. Del, S. 109. 1799 fik han 3. Guldmed. for Sommerstaldfodring og Dyrkning af Hejre og samtidig fik hans Hustru Guldmed. for Tilvirkning af Tøj [J. E. $^{87}/_{1799}$, $^{90}/_{1799}$, $^{47}/_{1804}$].

1813, Uhrmager i Hjøring. 4. Ivarine Mathia, f. 1815, † 1860, gift 1836 med Severin Lange Hasselbalch, Kjøbmand i Blokhus, † 1859. 5. Hanne Sophie, f. 1816, gift 1842 med Edv. Wilh. Kroyer. 6. Jens Caspar, f. 1819, Afholdsvært i Randers. 7. Hans Peter Frederik, f. 1820, afsindig. 8. Elise Vilhelmine, f. 1822, gift 1849 med Frants Johannes Michelsen, sidst Distriktslæge i Saltum. 9. Ivar Hemmer, f. 1824, † 1899 som Husmand i Faarup. 10. Anna f. 1827, gift 1852 med Gregers Gregersen, der blev Præst i Saltum, se derunder. 11. Et Barn død spæd.

XII. *Johan Kjeld Løchte,* f. 1786 6/3 i Nykjøbing F., hvor Faderen var Gjørtler. Blev 1804 Student og 1817 Kandidat, blev s. A. Missionær i Jacobshavn paa Grønland og 1824 Hjælpepræst paa Bornholm. Var senere Sognepræst i Hornum-H-F og Kollerup-Hjortdal, og blev 1841 1/8 Præst i Ingstrup, død 1857 9/2. Han ægtede 1825 *Andrea Juliane Oktavia Bentzon,* f. i Kjøbenhavn 1797, † 1880 7/7, Datter af Jens Winter Bentzon, Kapellan ved Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Pastor Løchte og Hustru havde 2 Sønner og 6 Døtre.

XIII. *Adolp Jeremias Møller Secher* var født 1813 paa Marienborg ved Horsens og var Søn af Krigsassessor Jakob Berg Secher og Inger Kirstine Jørgensen. Blev 1832 Student og 1838 cand. theol., derefter 1843 p. Kapellan i Torrild-V, 1850 Sognepræst i Brøndum-S-T og 1857 4/5 Sognepræst i Ingstrup, hvor han døde 1868 18/12, druknet i Parkdammen.

Han var en dygtig Landmand, der anvendte sin Formue paa at forbedre Præstegaardens Bygninger og Mark, ligesom han ogsaa foretog en Udvidelse

af Præstegaardens Have, saa den kom til at indtage et Areal af 5 Tdr. Land.

1850 ægtede Secher *Mariane Elisabeth Augusta Louise Rettmeyer,* født i Brunsvig 1824, død 1893 17/8. Ægteparret havde 9 Børn (5 Sønner og 4 Døtre), hvoriblandt Rigsarkivar, Dr. juris. V. A. Secher, hvem en stor Del af de til nærværende Arbejde benyttede Optegnelser skyldes.

XIV. *Johannes Jørgen Boye,* f. i Kbh. 1814, Søn af Fuldm. i Finansdep., Literat A. E. Boye og Anne Marie Holm. Blev Kandidat 1840, Lærer i Asminderød 1842, Sognepr. i Rind-H. 1857 og i Ingstrup 1869 3/4. 1884 31/12 tog han sin Afsked, men blev i Præstegaarden, hvor han døde 1885 19/2. 1842 ægtede han i Frederiksberg *Hanna Sophie Møller,* f. i Kbh. 1814 † 1893, Datter af Urtekræmmer D. P. Møller og Susanne Sophie Bøchler. 2 Sønner og 5 Døtre.

XV. *Ludvig Theobald Bruun,* f. 1839 paa Strandgaard i Vandborg Sogn, Søn af Toldforvalter i Assens A. L. Bruun og Dorthea Marie Schou. Studerede en Tid Medicin, blev cand. theol. 1865, pers. Kapellan i Dalby-S. 1870, Sognepr. i Sandø 1874 og i Ingstrup 1885 9/1, Afsked 31/12 1906. Gift 1875 i Dalby med *Joachimine Dorthea Frederikke Møller,* f. 1855, Datter af Sognepr. dersteds J. G. Møller. 2 Sønner og 4 Døtre.

KAPELLANER[1]).

I. *Hr. Morten,* Kapellan i Ingstrup, indtraadte

[1]) Det er ikke uantageligt, at der har været residerende Kapellan i Ingstrup, men efter at Kjettrup Sogn var nedlagt, vare Kapellanerne dog nok personelle, i hvert Fald fra 1702 til 1869.

1511 som Broder i Guds Legems Lav i Aalborg[1]).

II. *Hr. Niels* (el. *Jens) Mørck,* se Sognepr. I.

III. *Christen Jacobsen* 1554.

IV. *Jens Jørgensen,* se Sognepræst III.

V. *Niels Larsen Juel,* f. 1569, Søn af Lars Pedersen Juel, Kapell. i Galtrup-Ø. Jølby. Blev Præst i Hvidbjerg-Lyngs 1602, † 1666 efter at have været Præst i over 64 Aar.

VI. *Anders Andersen* 1605.

VII. *Laurids Nielsen,* var Kapellan 163. [2]), † 1648, begr. $^{26}/_{6}$ i Ingstrup Kirke. Gift med *Else Madsdatter,* begr. i Ingstr. Kirke 1657 $^{27}/_{4}$

VIII. *Niels Lauridsen,* sandsynligvis en Søn af Formanden, † 1648, begr. i Ingstrup Kirke $^{23}/_{12}$. Gift Fastelavnssøndag 1648 med *Abelone Christensdatter.* 1 Søn.

IX. *Christen Hammer* 1649, begr. 1650 $^{11}/_{3}$.

X. *Jens Pedersen Block* var Kapellan 1650 $^{13}/_{4}$ og havde sit »Lossement« i Øster Borup; nævnte Dag vare 4 Mænd hos ham »af et gudeligt Forsæt, at vi kunde have forligt vores Kapellan med vores Sognepræst[3]). Dette lykkedes dog ikke; thi 1652 $^{10}/_{7}$ var Kapellanen indstævnet af Jens Thomsen i Jonstrup paa Hr Ludvigs Vegne. Peder Madsen i Brødslev vidnede, at paa halvandet Aars Tid haver han haft Værelse i det Bolig i Brødslev [4]), som forrige Kapellaner haver besiddet, desmidlertid haver for^{ne} Jens Block ikke selv holdt Seng eller Kammer eller søgt Dug eller Disk, men aleneste holden det for sine Folk. Hr. Jens Block var til Vedermaalsting og svarede, at han gjerne vilde selv besidde for^{ne} Bolig, og at det var imod hans Vilje og Minde, at Peder Madsen havde det. Hertil svarede Peder Madsen, at naar Hr. Jens ikke vilde have ham der længere, vilde han gjærne fraflytte [1]). 1653 $^{14}/_{5}$ vidnede 2 Mænd, at de 1653 $^{5}/_{4}$ vare i Ø. Borup »efter vor kjære Sognepr., Hr. Ludvig Jonsens, Begjæring med en Beskikkelsesseddel i al Venlighed at tale med Hr. Jens Pedersen Block, vor *forrige* Kapellan«. Nogle Dage efter ($^{18}/_{4}$) var der atter 2 andre Mænd hos Kapellanen for paa Præstens Vegne i al Venlighed at forespørge, om Kapellanen godvilligen efter hans udgivne Forpligt forleden Aar i Viborg vilde kvittere Sognene, »saa og at vi skulle tilbyde hannem Huspenge fra Hr. Ludvig Jonsen som en Foræring« [2]).

XI. *Thor Pedersen,* Kapellan fra 1654-84, begr. 1684 $^{7}/_{4}$. Boede i Brødslev Nørgaard. Provsten Hans Luk. Paludan i Jetsmark skrev 1675 $^{7}/_{1}$ til Bispen, at han efter Bispens Brev uden Ophold lod Hr. Thor vide, at han efter Bispens Befaling uden Ophold skulde begive sig til ham (Provsten), men da han (Hr. Thor) efter Jacob Ottesens Beretning for Sygdoms Skyld maatte ligge paa sin Seng, kom han først $^{6}/_{1}$, hvorpaa Provsten »konfererede med hannem og fandt ham ikke saa grov, at han jo vidste Sakramenternes Ord med sine Aarsager retteligen at forklare.« »Saalænge han havde været in ministerio (ɔ: i Embedet) havde han ikke kunnet høre andet, end at han jo haver levet ædrueligen og efter sit Embedes Pligt skikkeligen[3]).« Hr.

1) Nyrop: Danm. Gilde- og Lavskr. I, 683.
2) Hjermeslev Prædikestol. 3) Tgb. 1650 $^{26}/_{4}$.
4) Vist Nørgaard.

1) Tgb. 2) Tgb. 3) Bispeark., Capsa A., Loc. 28, Nr. 26.

Thor var gift med *Birgitte Christensdatter*, f. ca. 1634, † 1718. 1 Søn og 2 Døtre.

XII. *Jens Høgh* el. Heug, f. 1653 i Aalborg, hvor Faderen Claus Heug var Kjøbmand. 1687 blev han Præst i Mov, hvor han døde 1689. Gift 1688 $^{19}/_{7}$ med *Else Jacobsdatter*, Datter af Præsten Jacob Ottesen i Ingstrup. Efter Mandens Død flyttede hun til Ingstrup, hvor hendes lille Datter Ingeborg Høg blev begr. i Kirken 1691 $^{26}/_{1}$. Else Jacobsdatter ægtede de to følgende Kapellaner XIII og XV.

XIII. *Christoffer Sørensen Giessing*[1]), f. i Gjessing 1661 $^{7}/_{4}$, Søn af Præsten Søren Ølgod og Mette Christophersdatter. Blev undervist hjemme og derfra dimit. til Universitetet, tog Exam. theol. 1683, underviste derefter i over 2 Aar Jørgen Skeel Dues Søn og blev 1686 Hører ved Aalborg Skole. 1691 $^{30}/_{5}$ blev han kaldet til Kapellan og designeret Efterfølger i Ingstrup med Løn: 20 Td. Rug at betale inden Jul, det øvrige efter Loven. Han blev befængt med Sprinkler, da han betjente en Syg, og døde deraf; begr. 1699 $^{11}/_{5}$. 1692 $^{30}/_{11}$ ægtede han *Formandens Enke*, med hvem han havde følgende Børn:

1. Søren Giessing, døbt 1694, sidst Præst i Vinding-B.-V., berygtet for sit forargelige Levned. 2. Ingeborg Giessing, døbt 1698, gift med Peder Pedersen Bloch, kaldet til Degn i Kjettrup 1726 $^{6}/_{4}$. 3. Mette Giessing, døbt 1698, gift med Christian Hansen Bedsted af Thy, Ridefoged paa Langholt og senere Skoleholder og Bedemand i Grenaa. En Søn af dette Ægtepar var den bekjendte Christoffer Giessing, Forfatter af Værket »Jubellærere«[2]).

[1]) Hans vita i Ordinationspr.

[2]) Kirkehist. Saml. 3, VI, 780 ff. og 4, I, 127 ff.

XIV. *Mouritz König Lælius*, kaldet 1700 $^{23}/_{11}$[1]).

XV. *Christen Madsen v. Ginchell Wittrup*[2]), født i Aalborg 1675 $^{12}/_{5}$, Søn af Mads Nielsen Wittrup, Skipper, og Jakobe Nielsdatter. Blev 1694 dimit. fra Aalborg Skole, blev 1695 Lærer for Mag. Fred. Knops (Knopperus) Børn, tog Examen phil. 1699 og s. A. theol. Att., drog derpaa hjem og levede hos sin Moder. 1701 blev han Kapellan i Børglum og 1702 i Ingstrup. Efter Jacob Ottesens Død 1709 blev Wittrup Præst paa Skibet »Prinds Wilhelm« og Aaret efter Præst i Klim, hvor han døde 1721. Var Magister. Han ægtede 1710 $^{18}/_{6}$ Enken efter Kapellan Nr. XIII., hun døde 1737. 1710 $^{3}/_{5}$ udstedte hun fra Ingstrup Præstegaard et Skjøde til Præsten der, Mag. Jens Godsen, paa Vejrmøllen liggende uden for Præstegaarden og paa hendes Halvdel af Nørgaard i Brødslev. Ægteparret havde ingen Børn.

XVI. *Peder Lassen*[3]), født i Hasseris 1684 $^{11}/_{11}$ var Søn af Lars Pedersen og Ingeborg Madsdatter. Gik i Aalborg Skole og blev Student 1704, theol. Att. 1713, og 1714 $^{14}/_{11}$ ordin. til Kapellan i Ingstrup med Løn 24 Rdl. aarlig, Mikkelsdagsofret i alle 3 Kirker, fri Kost o. s. v. eft. Loven, og dersom han ikke blev kaldet til residerende Kapellan eller Præst, men af anden Grund forlod Provst Godsens Hus, skulde han have 10 Rdl., 10 Td. Rug, 16 Td. Byg og 4 Td. Havre. Til hans Løn hørte endvidere noget Korn, »om Menigheden dertil er

[1]) Anføres paa en Liste, som Lengnick i sin Tid fik fra Kultusminist.

[2]) Hans vita i Ordinationspr.; G. S.; Tauber I, 152.

[3]) Hans vita i Ordinationspr.; Tauber I, 83; G. S.

at formaa«. Han skulde uden Betaling læse med Provstens Søn Jens og Anders Torup (se Kapellan XVII), til de kunde komme i Rektors Lektie i Latinskolen. 1717 blev han Præst i Hals, hvor han ægtede sin Formand, Frederik Blochs Enke, *Anne Margrete Larsdatter Hviid*, som døde 1722. I Hals var han i nogen Tid suspenderet, »efterdi en Kvindesperson, som foretod hans Hus, beskyldte ham for at have besvangret hende, hvilket han dog fralagde sig ved Ed«. Han døde 1742.

XVII. *Anders Torup* [1]), f. 1703 $^{25}/_{12}$ var Søn af Anders Ladegaard i Øster Vandet (i Thy) og Karen Bertelsdatter. Faderen døde tidligt, hvorfor Anders kom i Huset hos sin Morbroder Peder Bertelsen i Torup. I hans 7. Aar tog Provst Jens Godsen ham til sig og lod ham læse sammen med sin Søn, hvorpaa han 1720 satte ham i Latinskolen. Han dep. 1720, rejste derefter hjem en Tid, tog 1723 theol. Att. og vendte derpaa tilbage til Ingstrup, hvor han »konditioneredes« af Provst Godsen og blev af denne 1735 $^{1}/_{5}$ kaldet til Kapellan for Ingstrup (kgl. Bekræftelse 1735 $^{13}/_{5}$). 1739 blev han Kapellan for Hammer—H—S—A, og 1751 blev han kaldet til Præst i Gram i Ribe Stift, hvor han døde 1780. 1725 ægtede han *Engel Marie Frisenborg*, Datter af Præsten Jacob F. i Hobro. Med hende havde han 4 Sønner og 3 Døtre.

1753 ægtede Anders Torup *Elisabeth Henriksdatter Schmumacher*, Enke efter Regimentskvartermester Jens Falk.

XVIII. *Peder Hostrup Worm* 1775, se Præst Nr. X.

---

1) Ordinationspr.; Tauber I, 138.

XIX. *Niels Olsen*, født 1807 $^{31}/_{5}$ i Vordingborg, hvor Faderen var Brændevinsbrænder, Student 1827, theol. Att. 1835, Kapellan i Ingstrup 1838 $^{6}/_{11}$, i Skjærbæk 1841, Præst i Ræhr-H-V 1843 og i Gudum-V-S 1845; død 1883. Gift 1844 med Elisabeth Baronesse Juul, født 1819, Datter af Baron Juul til Refsnæs.

1869 oprettedes et Kapellani pro loco for Ingstrup-H-A, hvilket dog ikke har været besat siden 1881.

XX. *Reinhold Wenzel Hertel*, født 1839, Søn af Hans Vilhelm Hertel til Mollerup og Bjerning (i Slesvig) og Lovise Cathinca v. Westen. Blev Kandidat 1864, deltog som frivillig i Krigen, blev 1867 Sekondløjtnant i Infanteriet og 1868 p. Kapellan i Velling. 1870 $^{24}/_{9}$ kaldet til Kapellan i Ingstrup. Blev sindssyg, og 1874 blev det bevilget, at Sognepræsten under Hertels Ophold i Asylet ved Aarhus bestred Pastoratets Betjening alene og fritoges for at udrede Kapellanløn mod at udrede aarlig 33 Tdr. Byg til Hertel. Denne, der var ugift, blev 1881 entlediget paa Grund af Sygdom.

XXI. *Mathias Peter Madsen*, født 1876 $^{26}/_{9}$ i Bøgedal ved Bred Station (Fyn), hvor Faderen Hans Madsen er Gaardejer. Blev Kandidat 1901 og 1904 $^{30}/_{11}$ kaldet til Kapellan i Ingstrup, idet Kapellaniet dog af Hensyn til Sognepræstens Indtægter forandredes fra Kaldskapellani til personelt.

Gift 1905 $^{21}/_{9}$ med Marie Sofie Frederikke Borch, Datter af Overlærer Borch, København.

Vest for Ingstrup Kirke har en halv Snes Mænd fra Ingstrup ladet opføre en Bolig »Kirkely« til Brug for Kapellanen.

SOGNEDEGNE[1]).

Om Degnene før Kirkebogens Begyndelse (1646) vides intet; den Nicolaus Olai Aalborgensis, der har indskaaret sit Navn i Hjermeslev Kirkes Degnestol 1601 var vist — ligesom de under Alstrup Sogn nævnte Degne — kun Degn for Hjermeslev-Alstrup. Af Ingstrup Kirkebøger fremgaar det, at Degnene have ført disse indtil 1781.

I. *Jacob Degn*, † 1649, gift med *Zidsel*, de bleve begge begravede 1649 $^{3}/_{3}$.

(*Joest Degn*, 1662. Boede i et Bol i Ejersted[2]).

II. *Thomas Christensen Thisted*[3]), født ca. 1600, † 1686, begr. $^{24}/_{5}$, gift 1. med *Maren Jensdatter*, der døde 1660, begr. $^{19}/_{4}$; gift 2. 1660 $^{16}/_{12}$ med *Kathrine Sørensen* i Ingstrup Præstegaard, mulig Datter af Sognepræst IV.

Thomas Christensen var 1646 Skolemester i Ingstrup og kaldes i Kirkebogen Thomas Skolemester, men sikkert er det, at han i hvert Fald i sine senere Aar var Degn, og han anføres allerede 1647 i et Brev som saadan[4]). Han boede i Trudslev. At han har været en studeret Mand fremgaar af, at han af og til skriver latinske Bemærkninger i Kirkebogen, saaledes ved Præsten Ludvig Joensens Død

---

[1]) Kilder: Kbg.; Edsprotokollen for Præster og Degne; G. S.

[2]) Da han kun kjendes fra Matriklen 1662, har han sandsynligvis ikke været Degn, men snarere Søn af en tidligere Degn; at Degnebørn undertiden fik Tilnavnet »Degn« haves der flere Exempler paa.

[3]) Underskr. sig saaledes [Bispearkivet].

[4]) 1662 $^{8}/_{3}$ kaldes han i Tingbogen Thomas Christensen Degn; der afsagdes da Dom i en Gjældssag mod ham.

og 1673, da hans Hustru nedkom med Tvillinger, i hvilken Anledning han skriver: »En providentia dei ipsemet illis providebit«, ɔ: Se Guds Styrelse, han vil selv sørge for dem. Aaret 1661 anmærker han saaledes: »Jove juva in nomine Jesu«, ɔ: Hjælp Jupiter i Jesu Navn.

[Allerede 1562 $^{14}/_{11}$ udgik kgl. Befaling, at da en stor Del af Degnene vare saa vankundige og ulærde, at de ikke kunde læse eller skrive, langt mindre synge eller forstaa Latinen, skulde de Degne, som herefter ansattes, baade kunne læse og skrive og være saa dygtige i Latin, at de ved alle høje Fester kunde synge al Messen paa Latin og ellers hver Søndag Officium og Halleluja. De allerede ansatte ukyndige Personer skulde afskediges[1])].

Foruden 4 Børn, der døde spæde, havde han 9 Børn, af hvilke en blev hans Efterfølger og en — Laurids — blev Skoleholder her.

III. *Christen Thomasen*, døbt 1646, blev 1688 $^{25}/_{9}$ kaldet til Degn i Ingstrup-Hjermeslev-Alstrup, da ingen Student havde meldt sig; han var Søn af Formanden og boede ligesom denne i Trudslev, hvor hans Stedmoder og Halvbroder ogsaa havde Ophold. 1692 $^{10}/_{9}$ klagede han til Bispen over, at Stedmoderen havde en stor Del af Jorden til sit Brug, samt over, at hun havde »en stor, før Karl til Søn«, som daglig var Degnen til stor Fortræd og Degneboligen til største Skade og Fordærvelse. Denne Søn var aabenbart hans Halvbroder Laurids, der da var Skoleholder. At Forholdet mellem ham og Degnen har været yderst spændt fremgaar af, at

---

[1]) K. B.

Degnens Hustru kort i Forvejen var bleven overfalden af ham og var bleven slaaet baade brun og blaa. Chr. Thomasen beklagede sig samtidig over, at en Bonde i Hjermeslev, der forestod Kirkesangen i Annexkirkerne, havde forlangt 1 Mark dansk for hver Prædikedag, endda han ogsaa tog hvad Offer der kunde falde, naar der var Bryllup, Daab eller Kirkegangskoner, tilligemed Kage, Ost, Æg og de Penge, der indkom ved Begravelser, hvilket faldt Degnen haardt og tungt, da han skulde bære de med Stillingen forbundne Skatter og Ugifter. Han bad derfor Bispen om, at han maatte antage en Karl, for at han kunde blive noget hjulpet i sin Svaghed. Bispen, der netop var paa Visitats, resolverede samme Dag ved Paategning paa Skrivelsen, at der ikke kunde paalægges Degnen en saadan Byrde som omtalt i Skrivelsens 1. Del, og hvad den sidste Besværing angik, da maatte Degnen selv antage Substitut [1]).

Christen Thomasen døde 1692 og blev begr. $^{3}/_{10}$. Han var gift med *Maren Olufsdatter*, med hvem han havde en Datter.

IV. *Jakob Tuesen Brobye* blev kaldet 1692 $^{2}/_{12}$ og døde 1699, begr. $^{31}/_{3}$. Han var Student og tidligere Degn i Jetsmark; se derunder. Medens han var Degn i Ingstrup beboede han ikke Degneboligen.

V. *Chr. Jensen Find* aflagde Eden 1699 $^{8}/_{5}$ og døde 1701, begr. dom. cant. Han var Student og havde tidligere været Degn i Hornum-H-F. 1700 $^{5}/_{5}$ klagede han til Biskoppen over, at Degneboligen

1) Bispearkivet, Capsa B., Loc. 19—20, Fasc. B. Nr. 5.

var saa brøstfældig som Følge af, at hans Formand ikke havde boet der, hvorimod Huset havde været overladt til Enken efter Degn Nr. III. Han anmodede derfor om at faa nogen Hjælp til at sætte Boligen i Stand for [1]). Han var gift med *Mette Sophie Sørensdatter*, der ægtede Eftermanden.

Af Chr. Finds Børn boede:

Jens, f. ca. 1694, † 1761, i Sønder Kjettrup, og Christen, f. 1701, boede i Kjettrup; gift 1731 med Ingeborg Nielsdatter, med hvem han havde en Søn Niels, der ca. 1770 var Skoleholder i Serritslev, samt en Søn Jens, født 1736, † 1770, der var Fuldmægtig hos Herredsfoged Peder Høeg paa Vorbjærggaard [2]).

VI. *Hans Laursen Bamberg* aflagde Eden 1701 $^{9}/_{5}$, var Student og ægtede 1702 1 S. eft. H. 3 K. *Formandens Enke*, som døde 1726, 71 Aar gl. Biskop Bircherod skriver i sin Dagbog 1707 $^{17}/_{8}$, at Provst Jacob Ottesen havde refereret ham »en grov og misdædisk Gjerning«, som Hans Lauritsen nylig havde begaaet. Det vides ikke, hvori Forbrydelsen bestod, men Bispen lod strax Degnen suspendere, og $^{23}/_{8}$ fik Jakob Holm, Præst i Saltum, Befaling til at lade Degnen dømme fra Kaldet ved ordentlig Rettergang. $^{2}/_{9}$ mødte Retten første Gang i Ingstrup Kirke, men den anklagede var ikke mødt, hvorfor Sagen blev udsat i 3 Uger. $^{23}/_{9}$ mødte Retten atter s. St., og da Degnen nu var rømt, blev han dømt fra Kaldet og Sagen henvist til den verdslige Ret. I Herredets Tingbøger er der intet fundet om Sagen.

VII. *Christen Madsen Fristorph* blev allerede

1) a. St.
2) J. E., 1770, S. 70.

1707 5/9 anbefalet til Degn, men blev først kaldet, da Formandens Sag var afgjort[1]). Han aflagde Eden 29/9. Hans Død eller Afsked er ikke fundet, saa han er antagelig bleven forflyttet.

VIII. *Jens Lauritsen Hggum* aflagde Eden 1708 18/9 Han døde 1713, begr. 5/5. Var gift med *Dorthe Nielsdatter*, med hvem han havde 3 Børn, blandt hvilke Kirsten, f. 1711, † 1772[2]) og Jordan, f. 1712, † 1777[3]). Jens Hygums Enke blev gift med Eftermanden.

IX. *Peder Pedersen Rafft* aflagde Eden 1713 11/5; hans Moder hed Anna Nielsdatter og blev begr. her 1725, 76 Aar gl. Han døde 1727 og blev begr. 30/12, 41 Aar gl. 1713 7/11 blev han gift med *Formandens Enke*, der 1765 døde hos sin Søn »paa Baaren«, 80 Aar gl., begr. 17/5.

Ægteparret havde 6 Børn.

X. *Michael Wibe* aflagde Eden 1727 24/12 og forpligtede sig til at give Formandens Enke en Pension af 3 Rdl.

Han var sandsynligvis Søn af Præsten i Gjessing Søren Hansen Ølgod, og Broder til Kapellanen Christoffer Giessing i Ingstrup. Han var i saa Fald opkaldt efter Gehejmeraad Michael Wibe til Løvenholm, blev Student fra Aalborg 1692[4]). 1707 opholdt han sig hos Præsten Reimer Madsen i Tornby, og søgte da det ledige Rektorat i Hjøring, hvortil Biskop Bircherod anbefalede ham[5]). 1702 kjøbte han af sin Hustrus Slægtning, Oluf Krabbe, Gaarden Kajholm (7½ Td. Hk.) i Rubjerg Sogn, hvilken han

---

[1]) Bircherods Dgb. [2]) Se Side 16. [3]) Se Side 39.
[4]) Tauber III, 47. [5]) Bircherods Dgb.

1756 atter solgte til Jens Lund af Kjettrup[1]). At han var en lærd Mand fremgaar af de velklingende latinske Vers, han skrev i Kirkebogen, saaledes 1727 angaaende Christen Abrahamsen af Ingstrup Søndergaard:

Heu ruit in terram reparando culmina tecti — Tres inde hebdomadas coelica tecta capit; ɔ: Ak, han faldt til Jorden ved at reparere det øverste af Huset, tre Uger derefter tog han Plads i de himmelske Boliger.

Efter at der i Alstrup Sogn 1753 kun var 1 ægtefødt Barn, greb han Lejligheden til at besynge 1754, hvori der var født 9 Børn, saaledes:

Præteritorum unus non tot natos habet annus; Gratia sit Summo, qui benedixit huic. Paa Dansk: Et af de foregaaende Aar har ikke saa mange Børn; Tak være den Højeste, som har velsignet dette.

1755 tog han formentlig sin Afsked, men endnu 1756 stod han Fadder i Ingstrup. Hans Dødsaar er ubekjendt. Han blev ca. 1711 gift med *Helvig Frederiksdatter Unger* af Villerup, f. ca. 1673, begr. 1750 16/9. I Ingstrup Kbg. træffes undertiden bl. Faddere Christoffer og Henrik Wibe, der mulig vare deres Sønner.

XI. *Christen Juel* aflagde Eden 1755 28/4. Han var født 1727, Student fra Aalborg 1749, død 1767, 11/11. Efterlod sig et ret godt Indbo og bl. a. 30 Bøger[2]). Gift 1. Gang før 1756 med *Marthe Pedersdatter Bast*[3]), f. 1735, begr. 1758 27/8, gift 2. Gang 1759 med *Johanne Paulin Clausdatter* i Vestrupgaard f. ?, † 1803, Datter af Claus Svendsen, Kjøb-

---

[1]) Trap III. [2]) G. S.
[3]) Hendes Søster var gift med Kancelliraad Peder Ifversen til Burholt.

mand i Aalborg, og Talche Kuur. Christen Juels Enke døde som Fattiglem i Vejby i Vraa Sogn [1]). 2 Sønner.

XII. *Mathias Thestrup* [2]) blev kaldet 1767 [3]). Han var født ca. 1734 og var Søn af Johan Rudolf Thestrup, Præst i Dragstrup paa Mors. 1754 blev han Student fra Aalborg, aflagde 1761 $^{10}/_{6}$ Ed som Degn i Klim, Torup og Vust og 1764 $^{14}/_{2}$ som Degn i St. Hans og St. Olai i Hjøring. Han var den sidste Sognedegn i Ingstrup der førte Kirkebogen, idet Præsterne 1781 selv overtog Arbejdet. Undertiden prædikede han for Provst Worm, men da denne kom efter, »at han var for klog«, hørte det op. 1797 $^{6}/_{10}$ blev han begravet, 63 Aar gl. Gift 1. Gang 1761 $^{22}/_{9}$ med *Ytte Sophie Schytte*, f. ca. 1742, † 1769 $^{31}/_{8}$, Datter af Degnen i Klim, Peder Schytte; gift 2. Gang 1770 $^{23}/_{10}$ med *Kirsten Thomasdatter* af Rønnelien i Hune S., f. 1739, † 1778 $^{20}/_{2}$; gift 3. Gang 1778 $^{10}/_{11}$ med *Maren Larsdatter*, f. ca. 1746, † 1819 $^{14}/_{11}$ i Vandkrog. Børn:

1. Peder Schytte, f. ca. 1764, 1797 Skomager i Horsens. 2. Johan Rudolf, f. ca. 1766, 1798 dræbt af et Par løbske Heste hos Thomas Vestermark. 3. Ytte Sophie, f. 1771, gift med Murer Benjamin Kemph i Kbh. 4. Maren, f. 1773, gift med Jens Pedersen Krat i Blokhus [4]). 5. Barbara Kirstine, f. 1775, † før Faderen. 6. Anne Kirstine, f. 1779. 7. Frederik, f. 1784 Kjøbmand i Aalborg. 8. Ole, f. 1786, Ejer af Hvidstedgaard i Taars Sogn. 9—11, 3 Børn døde spæde.

---

[1]) J. E. $^{14}/_{1804}$.

[2]) Se Lengnicks Genealogier: Thestrup, 2. Udg., hvori dog findes adskillige Fejl.

[3]) Dato for Eden er ikke funden.

[4]) Se I. Del, S. 181.

XIII. *Peder Pedersen Klein* blev kaldet til adj. og succ. Degn og aflagde Eden 1794 $^{10}/_{7}$. Han var den sidste Sognedegn i Ingstrup; fik 1821 Afsked med Pension og boede derefter i et Hus paa Vestermark, hvor han døde 1830 $^{17}/_{8}$, 66 Aar gl. Var en studeret Mand, der undertiden prædikede for Provst Worm. Da han en Gang væltede, blev han rørt og tabte Mælet, hvorfor han maatte lade Kirkesangen besørge af andre.

Har var gift med *Anne Marie Silkemann*, f. ca. 1800, † 1823 $^{1}/_{1}$, Datter af Erik Nielsen Silkemann, Degn i Vrensted og tidligere Degn paa Øland.

SKOLEHOLDERE OG SKOLELÆRERE.

Skoleholdere.

I. *Laurids Thomasen* var Skoleholder 1690 og var Søn af Degn Nr. II.

II *Niels Jacobsen Kaas*, gift 1743 $^{2}/_{12}$ med *Ane Svendsdatter* f. ca. 1715 † 1768, begr. i Ingstrup $^{7}/_{4}$. Om Kaas som Kunstmaler se under Kirken. Han blev Degn til Dragstrup-Skallerup og døde 1765 $^{3}/_{1}$ 4 Børn.

III. *Jens Jensen Engesgaard*, f. ca. 1716, † 1758, begr. $^{24}/_{1}$; gift 1753 i Hune med *Karen Simonsdatter*, der 1758 ægtede Jens Olsen, Skoleholder i Hjermeslev. 1 Søn. Han var tidligere Skoleholder i Hune, hvor han blev antaget 1742.

IV. *Jens Christensen*, f. 1727, † 1810 $^{8}/_{6}$ efter at have trukket sig tilbage fra Skolegjerningen. Var gift med *Anne Christensdatter* f. ca. 1738, † 1801, begr. $^{5}/_{7}$. 5 Børn.

V. *Jakob Nikolaj Poulsen*, døbt 1758 $^{22}/_{11}$, Søn af

Pastor Poulsen i Ingstrup. Var først Bager i Nibe; omkom 1804 $^{26}/_{12}$ i en Snestorm paa Hjemvejen fra Løkken og fandtes først flere Dage efter ved Klitladen. Gift 17.. med *Ingeborg Nielsdatter Find*, f. 1762, Datter af Skoleholder Niels Find i Serritslev. Hun ægtede Eftermanden. 1 Søn.

VI. *Niels Jensen* indtraadte i Rækken af Skolelærere og Kirkesangere. Han var gift med *Formandens Enke*, med hvem han havde en Datter, der døde som Barn. 1845 blev han gift 2. Gang med *Ane Eriksdatter*. Han havde i sine senere Aar Christen Jensen Hedegaard [1]) og Vilhelm Carl Petersen Ersted [2]) til Substituter; den sidste, der var gift, beboede Skolehuset, medens Niels Jensen boede i et Hus i Skulsmark, hvor han døde som pensioneret Skolelærer 1854 $^{30}/_{9}$, $76^{1}/_{2}$ Aar gl.

Skolelærere og Kirkesangere.

A. *Ingstrup østre Skole.*

I. *Niels Jensen*, se ovenfor (Skoleholder VI.)

II. *Niels Christian Christoffersen Haue*, f. 1815 $^{28}/_{12}$ i Thy, Seminarist fra Snedsted 1841, først Lærer i Ø. Svenstrup, derefter i Aarup og 1853 $^{27}/_{9}$ i Ingstrup. Tog 1858 $^{31}/_{12}$ sin Afsked og blev derefter Gaardejer i Villerslev i Thy. Var gift med *Maren* ...... Ingen Børn.

III. *Niels Jensen Toft*, f. 1834 $^{18}/_{5}$, Seminarist fra Ranum, 1856 Lærer i Thise, 1857 Lærer i Hassing i Thy og 1859 $^{26}/_{3}$ i Ingstrup, hvor han døde 1865 $^{1}/_{2}$.

---

1) 1848 kaldet til Skolelærer for Dyrhedens Ø-Distrikt i Volstrup Sogn.

2) Født i Aalborg 1826, † 1852.

Gift med *Kathrine Magdalene Jensen*. 5 Børn, der døde som smaa. Hans Enke blev senere gift med Lærer Legind i Holme, V. Hanherred.

IV. *Vitus Bering Thorlund-Rasmussen*, f. 1843 $^{8}/_{1}$, Søn af Lærer Rasmussen i N. Saltum, Seminarist fra Ranum 1862, 2. Lærer i Steppinge Degneskole i Haderslev ø. Amt 1863, Lærer i Ingstrup 1865 $^{15}/_{4}$ og 1882 forflyttet til Silkeborg som Lærer og Kordegn. Gift 1871 $^{26}/_{10}$ med *Martha Marie Christiane Keller*, f. 1849 $^{9}/_{8}$ paa Kauergaard i Thorning Sogn.

V. *Jens Larsen Pilgaard*, f. 1862 $^{2}/_{8}$ i Kongesbak i Jetsmark, Seminarist fra Ranum, Lærer i Ingstrup 1882 $^{11}/_{12}$. Gift med *Thrine Bisgaard* f. 1860 $^{30}/_{6}$ i Bisgaard i Jetsmark.

B. *Ingstrup vestre Skole.*

I. *Michael Severin Gustav Jansen*, f. 1794? i Egedesminde i Grønland, Søn af Pastor H. P. Jansen i Saltum. Blev Lærer i Ingstrup 1820?. Efter at have haft Simon Sørensen og Mads Ubbesen Stæhr til Hjælpelærere, tog han 1848 Afsked med Pension og døde 1853 $^{9}/_{5}$. Han var gift med *Anne Sørensdatter*, der døde 1855 $^{25}/_{7}$. Med hende havde han følgende Børn:

1. Hans Peter, f. 1819 i Saltum, en Tid Ejer af Pirups Hvarre, sidst Kjøbmand i Jetsmark. 2. Luise Grete, f. 1821, gift med Eftermanden. 3. Hanne Sophie, f. 1824, gift med Johan Peter Hoff paa Vestrup Mølle. 4. Adolf Emil, f. 1826, † 1833. 5. Rasmine Frederikke, f. 1828, gift 1858 med Joachim Friderich Christian Maaes af Neumühlen, Bager i Løkken, senere Høker i Jetsmark og sidst bosiddende i Lindholm. 6. Bartholine Sommer, f. 1831, gift 1858 med Simon Jensen i Løkken.

II. *Simon Sørensen*, f. 1825 $^{29}/_{5}$ i Brovst, hvor Faderen var Gaardmand. Seminarist fra Snedsted 1847, Lærer i Ingstrup 1848. Forflyttet 1862 til Jetsmark nordre Skole; se derunder. Gift 1848 med en Datter af *Formanden*. Ingen Børn.

III. *Peter Georg Emil Brahm*, f. 1838 $^{2}/_{7}$, Søn af Pastor Brahm i Tæbring paa Mors. Student fra Viborg 1856, Kandidat 1861, Lærer i Ingstrup 1862 $^{24}/_{5}$. 1866 blev han p. Kapellan hos Pastor Jansen i Jerslev, hvis Datter, *Harriet Jansen*, han 1862 havde ægtet. 1873 blev han Præst i Klim og 1886 i Seden-Aasum.

IV. *Christen Hauerslev*, f. 1837 $^{2}/_{7}$, Søn af Lærer Hauerslev i Hjermeslev, blev 1857 Seminarist fra Ranum og s. A. Lærer i Tingstrup i Thy, 1860 Lærer i Thorup i Dronninglund Sogn og 1867 $^{28}/_{1}$ Lærer i Ingstrup. Tog Afsked 1898 $^{1}/_{5}$ og bosatte sig i Nørresundby. Gift 1859 $^{4}/_{11}$ med *Karen Marie Andersen* af Tingstrup. 2 Sønner, 4 Døtre.

V. *Lars Christian Grønborg-Petersen*, Seminarist fra Gjedved 1893, Lærer i Ingstrup 1898 $^{1}/_{5}$, hvorfra han 1900 $^{1}/_{2}$ blev forflyttet til Le ved Bjerringbro. Ugift.

VI. *Christen Larsen*, Seminarist fra Ranum 1887, Lærer i Rødhus i Hune Sogn 1889, forflyttet til Faarup-Ejersted 1893 og til Ingstrup 1900 $^{27}/_{4}$. Ugift.

HJERMESLEV SOGN.

HJERMESLEV Sogn har Navn efter Vester Hjermeslev By og er Annex til Ingstrup Sogn, sammen med hvilket det i Forbindelse med Alstrup Sogn danner en Kommune. Det omfatter efter Maalingen 1896: 1683 Tdr. Land, der ere skyldsatte for 114 Tdr. Hk., og dets *Folkemængde* var 1906 $^{1}/_{2}$: 605 [1]). *Kreaturholdet* 1898: 219 Heste, 785 Stk. Hornkvæg, hvoraf 493 Køer, 618 Faar, 459 Svin og 2 Geder [2]).

1553 var der i Sognet 19 Gaarde og 8 Bol [3]); 1568 var her 19 Gaarde, 10 Bol og 12 Huse, hvoraf 2 Gd., 3 H. laa til Asdal; 1 Gd., 1 B., 1 H. til Sejlstrup, 1 Gd., 1 B. til Vrejlev Kloster, 1 Gd., 1 B. til Økloster, 1 B. til Børglum Kloster, 1 Gd., 1 B. til Aalborg Hospital, 1 Gd., 1 B. til Alstrup Kirke, 1 B. til Hjermeslev Kirke, 1 Gd. var Annexgaard, og 11 Gd., 3 B., 8 H. vare Adelsgods [4]) og fordelt saaledes paa følgende Ejere:

Bjørn Andersen til Stenalt 1 Gd., 1 B., 3 H., Fru Berithe Banner til Stenholt paa Fyn 1. Gd., 1 H., Fru Magdalene Banner til Baggesvogn 1 Gd., Sidsel Bille til Vang 1 Gd., Gabriel Gyldenstjernes og Fru Kirstine Friis' Arvinger (til Restrup) 3 Gd., 2 B., 2

1) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87.
2) D. S. 3) P. 4) J.

H., Fru Jytte til Hogaard i Thy 1 Gd., 1 H[1]), Fru Marine (Basse?) til Gjærumgaard 1 Gd., Fru Mette Mortensdatter (Vognsen) til Hjermeslevgaard [2]) og hendes Søster Anne 2 Gd., 1 H [3]).

1662 var her Annexgaarden samt 12 Gaarde, 2 Halvgaarde, 11 Bol, 1 Halvbol og 13 Huse, hvoraf 2 vare jordløse [4]), og 1690 bestod Sognet af 28 Gaarde og 13 Huse [5]), hvilket Antal 1805 var forøget til 30 Gaarde og 15 Huse [6]), og 1895 til 33 Gaarde og 65 Huse, hvoraf 22 jordløse [7]).

Ved *Udskiftningen* 1796 laa over Halvdelen af Sognet til Birkelse, deraf 122³/₄ Td. Hk. under Stamhuset og 14⁵/₈ Td. som Allodialgods [8]). Alle Sognets Bebyggelser med Undtagelse af Stride og Myrtved laa tidligere i Vester Hjermeslev By, hvis Mark 1683 bestod af følgende Agre [9]):

Holmen, Skjeltoften, Agrene ved Leddet, Lerager, Store og Lille Hjærtnæs, Kjærhaverne, Sønder- og Nørretoft, Ondhals (?) Fald, Krogagre, Sandet, Hede-, Grønvejs- og Holgis-Agre, Faldsager, Stensdal, Medens Agre, Tauland, Bagkjærs Agre, Tangens Toft, Harehøjs Agre, Langager sønden Kirken, Toftagre, Tyndagre og Skjelagre. I *Stride* Mark laa i Vogdals Fald, Tyrevold, Flagersager, Tverager og Sidsels Ager og i *Myrtved* Mark laa: Langbaks Fald, Lienagers Fald og Blokagrene. Myrtved havde endvidere Andel i følgende Agre i Brødslev Mark: Skjeltoften, Sanden, V. og Ø. Bylyng, Huosager Fald, Stenfald og Hedeagre.

---

1) Maaske Edel Jensdatter Kalf til Hovgaard, gift med Niels Thorlufsen Basse til Tveden.

2) Gift med Jens Thomsen Dan. 3) P. 4) M 1. 5) M 2. 6) Begtrup VI, 424. 7) D. S. 8) U.

9) Disse Marknavne saavel som Marknavnene fra de efterfølgende Sogne har Hr. Arkivassistent Bidstrup velvilligst meddelt mig.

Yderligere nævnes i Hjermeslev Sogn en Del Agre, Tofter og Fald, som ikke havde særskilt Navn, men betegnes som Agrene sønden for Vogdal, vesten for Vejen o. s. v. [1]). 1796 nævnes endvidere følgende Agre i Hjermeslev Sogn:

Stride Dal, Sønder Kløverhøjs [2]) Fald, Skjeltoften, Haugen, Paradis, Mølles Agre, Skovboernes Sig, Kjeld-, Baare- og Kirke-Agre samt Holmgaards Fald [3]).

I Matriklen 1662 bemærkes om Sognet, at det havde ingen Græsning, Tørveskjær eller Uddrift og ingen anden Herlighed, men 1683 havde de dog Høbjærgning paa nogle Lodder i den saakaldte Mølle Eng, hvorfra Høet bjærgedes med stor Møje og Besvær. Stride havde en Eng, der blev taxeret til 10 Læs Hø, og Myrtveds Eng taxeredes til 14 Læs godt Hø, og disse Gaarde havde ogsaa Overdrev i Kjær og paa hvilende Marker taxeret til henholdsvis 16 og 8 Høveders Græsning, medens V. Hjermeslev Bys Overdrev kun kunde taxeres til ialt 12 Høveders Græsning, hvorfor Bymændene maatte leje Græsning af Hammelmose [4]), hvilket de havde gjort fra gammel Tid af. V. Hjermeslev By havde Bredtørvskjær i Fælleden og i unyttige Engparter, men Skaartørvskjær maatte Beboerne leje i Vrensted og Thise; derimod havde saavel Stride som Myrtved fornødent Tørveskjær [5]).

Hjermeslev Sogns hele Udsæd var 1662: 53 Tdr.

---

1) Ma. 2) Matr. Nr. 41. 3) U.

4) T. Tidligere brugte Beboerne vist uden Tilladelse at drive deres Kvæg over Aaen og ind paa Hammelmoses Grund, thi Albret Skeel klagede 1568 derover. [J. S. 3, V, 219].

5) T.

Rug, 242½ Td. Byg, 49 Tdr. Havre og Høavlet 97 Læs [1]).

1545 havde Hjermeslev og Alstrup Sognemænd indstævnet Søren Nielsen, Hans Mørk og Anders Mørk i Vestrup samt deres Medfølgere for Kongens Retterting, fordi de havde sagsøgt dem (Sognemændene) til Tynge med Urette. Parterne skulde møde paa Aalborghus [2]).

1638 beskrives Sognet saaledes af Præsten Søren Bhi [3]):

Hiermisleff Sogn er Annex til Ingstrup Kirke og er en Kirkeby, og ligger Kirken noget mod det nordeste i Byen, og kaldes mange af Gaardene med sit sær Navn, som Lønbiergaardt, Nørgaardt, Siigen, Tuergaardt, Holmgaardt, dog de ligge i Byen og er fælligbunden med hverandre. Er der en Gaard, som ligger for sig selv ved det vesterste af Hiermisleff Mark, og den kaldes Stride, og et Bol lidet derfra, som kaldes Myrtofft. Vester paa Hiermisleff Mark ligger Haarhøj og en Dal, som kaldes Elsis Dal.

Vester Hjermeslev By, efter hvilken Sognet har Navn, har Betegnelsen vester som Modsætning til Øster Hjermeslev By i Tolstrup Sogn. Navnet, der 1517 skrives Hiielmersløff eller Hiermersløff [4]) maa antagelig afledes af et Mandsnavn (Hjalmar eller Hjarmer) i Forbindelse med Betegnelsen »lev«, der tyder hen paa en tidlig Bebyggelse [5]). Maaske er Alstrup By i sin Tid fremstaaet som Afbyggerby

---

[1]) M 1. [2]) D. M. 4, I, 59.
[3]) Bispearkiv. Capca B., Loc. 8 (4—5).
[4]) Æ d. A. III, 40. [5]) Se S. 11, Noten.

(Torp) fra Adelbyen Hjermeslev, for en saadan Antagelse taler blandt andet, at Alstrup Sogn er meget lille, og at der ingen naturlig Adskillelse findes mellem disse Sogne.

I Slutningen af Middelalderen solgte Knud ..... i Gederum (Gjærum?) en Gaard i Hjermeslev til Økloster [1]), og 1530 overdrog Jens Thomsen (Sehested) i Vellingshøj ligeledes 1 Gaard her til Økloster [2]). Derimod er det tvivlsomt, om den Gaard, som Christen Steen 1517 skjødede til Vrejlev Kloster, laa her eller i Ø. Hjermeslev [3]), ligesom det samme gjælder den »Jord og Eng til Sct. Johannes Gods i Hjermeslev«, som omtales i et Sognevidne blandt Børglum Klosters Breve [4]). 1537 23/7 afstod Erik Lykke (til Skovgaard) til Kronen ved Mageskifte 1 Gaard i V. Hjermeslev [5]), 1624 10/7 afstod Otto Skeel til Hammelmose ligeledes 1 Gaard her til Kronen [6]). 1631 26/7 afstod Falk Gøye til Bratskov 2 Gaarde og 1639 23/5 Jens Høg til Vang 1 Gaard og 1 Gadehus [7]) her til Kronen, og endelig mageskiftede Fru Ide Gøye, Enke efter Jens Juel til Lindbjerg, 1642 28/5 med Kronen saaledes, at hun bl. a. afstod et Bol i V. Hjermeslev By [8]). Blandt det Gods i Hvetbo Herred, som Niels Pedersen Gyldenstjærne (til Aagaard) og Hustru havde »givet og undt for deres Sjæles Bistandelse«, nævnes 2 Gaarde i Hjermeslev [9]).

---

[1]) Æ. d. A. III, 127. Gederum var maaske Goderum i Tranum Sogn.
[2]) a. St., S. 125. [3]) a. St., S. 40. [4]) a. St., S. 53. [5]) K. S.
[6]) K. S. [7]) Disse 2 Steder laa i Aastrup Læn. [8]) K. S.
[9]) Se Thiset: Eline Gøyes Jordebog, Side 466—469.

Til V. Hjermeslev By, hvor der nu foruden Kirke og Skole findes Andelsmejeri, Forsamlingshus, Mølle, Brevsamlingssted samt forskjellige Næringsdrivende m. m., hørte følgende navngivne Gaarde:

Annexgaarden (Matr. Nr. 3), nu kaldet *Kirkensgaard*, der 1553 stod for en Skyld af 10 Td. Byg[1]); 1571: 10 Tdr. Byg, 1 Skovsvin og 30 Skill. Gjæsteri, og samme Skyld havde Gaarden 1625[2]). 1690 stod den for Lhk. 10 Tdr. og fik Ghk. $10\frac{5}{8}$ Td.[3]), dens Udsæd var da 3 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, 6 Tdr. Havre, og Høavlet 4 Læs[4]). Gaarden blev senere delt i to lige store Gaarde, hvoraf den anden (Matr. Nr. 2) bærer Navnet *Hjertholm* eller *Hjertnæs* efter dén Mark, hvorpaa den er bygget. Gaardene bleve solgte fra Præsteembedet ved Midten af det 19. Aarhundrede.

Kirkensgaard nævnes 1552 og 1631[5]). I Matriklen 1690 stod den for Lhk. $5\frac{1}{8}$ Td., Ghk. $5\frac{7}{8}$ Td., og deraf ejede Hjermeslev Kirke $4\frac{1}{2}$ Td., medens Resten tilhørte Herredsfoged Knud Christensens Arvinger. Den Del af Gaarden, der ejedes af Kirken, kom med denne under Børglum Kloster, og 1756 til Kjettrupgaard; i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev Gaarden imidlertid nedlagt, og den Del af Bondeskylden, der ejedes af Kirken, nemlig 4 Tdr. Byg, udbetales nu af Birkelse Stamhus, mellem hvis Fæstegods den nedlagte Gaards Jorder bleve fordelte.

Vestergaard nævnes 1631 i Mandtal til Pendingeskatten og tilhørte da Kronen.

1) P. 2) P. 3) M 2. 4) P.
5) Tgb. 1655 $\frac{8}{9}$ og 1631 $\frac{6}{8}$.

Nørgaard nævnes 1638 og stod 1662 for en Udsæd af $1\frac{1}{2}$ Td. Rug, 9 Td. Byg og 2 Td. Havre; den havde intet Høavl[1]). Senere blev Gaarden delt i to, Matr. Nr. 4 og 21, der laa under Birkelse Stamhus.

Dammen, Matr. Nr. 7, »ved Dammen«, nævnes i Tgb. 1660 $\frac{1}{10}$, den var da udlagt fra Kronen til Jørgen Seefeld. Senere kom Gaarden under Birkelse Stamhus.

Sigen nævnes 1638[2]); senere blev Gaarden delt i to, Matr. Nr. 11 og 12, hvilke hørte under Stamhuset Birkelse.

Bolskifte nævnes i Mandtal til Pendingeskatten 1631 og tilhørte da Else Marsvin til Stenalt; men denne Gaard er nu ubekjendt her i Sognet.

Kvosthave (Matr. Nr. 26) nævnes 1718 i Kommissionsforretning over Reluitionsgods; Gaarden laa 1714 til Landsdommer Jens Lassens Arvinger, men kom senere under Børglum Kloster, hvorfra den blev solgt 1799 og derefter udparcelleret; dens Ghk. var 4 Td. 2 Fd.[3])

Bondensgaard (Matr, Nr. 29 og 30) stod for Ghk. ca. 6 Td. og tilhørte 1714 P. Knudsen[4]), der havde faaet den af en Jens Riismand[5]). Aar 1800 var den i Selveje, og kort Tid efter blev den delt i flere Parceller.

Skovbogaard (Matr. Nr. 23 og 28), hvis Navn muligt afledes af en lille Skov, der endnu i Slutningen af det 17. Aarhundrede fandtes her i Sognet[6]), til-

1) P., M 1. 2) P. 3) J 2, Pr. 4) Vist paa Havrkrogen.
5) J 2. 6) Hjermeslev Sogn havde 1690 Skovskyld 1 Skp. Hk. [Thottske Saml. i Fol. Nr. 696].

hørte 1690 Herredsfoged Knud Christensens Arvinger, fra hvem den kom til Mag. Stampe, Præst i Hammer, hvis Arvinger ejede den 1714 [1]). Gaarden, hvis Ghk. var ca. $14^1/_2$ Td., havde 2 Fæstere, og senere blev den delt i to lige store Gaarde, hvoraf Matr. Nr. 23 i Slutningen af det 18. Aarhundrede laa til Børglum Kloster, hvorfra den blev solgt 1847 til Selveje, og Matr. Nr. 28 tilhørte Provst Worm i Ingstrup, som 1787 solgte den til Selveje [2]).

Holmgaard (Matr. Nr. 22) nævnes 1631 $^6/_8$, da der blev taget Synsvidne om Gaardens Marklukker, og 1632 $^{19}/_5$ blev der nedlagt Forbud mod, at Jens Madsen i Holmgaard kom ind paa en anden Mands lodskiftede Jord med Grøft eller Drift [3]). Gaarden, der 1690 fik Ghk. 10 Td., ejedes af Aalborg Hospital, hvortil den endnu hørte 1760; senere kom den under Hammelmose [4]).

Lemmergaard (Matr. Nr. 25) nævnes 1631 $^6/_8$, da der blev taget Syn paa Kornskade og Marklukker [5]). Ved Gaarden ligger en Høj eller Bakke kaldet Lemmerhøj [6]), hvilken sandsynligvis har givet Gaarden Navn; muligt at dette oprindelig er Lyngbjerggaard, thi Gaardens Navn skreves i ældre Tid snart Limbergaard, Lymbergaard og snart Liungbergaard el. Løngbiergaard. 1636 $^{12}/_3$ toges Tingsvidne angaaende Gaardens Skyldsætning, der havde været uforandret i 60 Aar, hvilket bevistes med en Kvittering, udstedt af Fogden paa Hejselt 1626 $^4/_{12}$ [7]).

1) M 2, J 2. 2) Pr. 3) Tgb.
4) M 2; Hofmans Fund. IV, 179; Pr.; Indk. Breve, Aalborghus 1760.
5) Tgb. 6) Matr. Kortet. 7) Tgb.

Gaarden har saaledes paa hin Tid formodentlig hørt under Hejselt. 1662 havde den en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 9 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre, dens Høavl var 25 Læs, og den var skyldsat for godt 10 Td. Lhk., hvilken Skyldsætning den ogsaa beholdt efter Matriklen 1662 [1]). Den tilhørte da Hans Bille til Jungetgaard, men senere kom den under Lundergaard, hvortil den laa 1714 [2]). Da Jens Gleerup 1775 fallerede, blev en Del af Lundergaards Bøndergods frasolgt, og herimellem var vist Lemmergaard, som kjøbtes af Anders Skeel til Birkelse m. m., fra hvis Dødsbo den som Strøgods skulde sælges ved Auktion 1777 $^{10}/_3$. Den havde kun 1 Fæster, skjønt den efter Matr. 1690 stod for Ghk. 11—5—1—0, og dens Landgilde, der nu erlagdes i Penge, beløb sig til 18 Rdl. [3]). 1796 tilhørte Gaarden Godsforvalter Hans Brantzen paa Børglum Kloster [4]), der det følgende Aar solgte den til Thomas Sørensen, hvis Sønnesøn nu ejer den. Ved Gaarden, der fik Nhk. ca. $7^3/_8$ Td., findes 1 *Vejrmølle*.

Følgende Steder, der vist alle vare Huse, nævnes i Kbg.: „*paa Kjæret*" 1663, „*paa Diget*" 1676, *Kjøge* (nu Matr. Nr. 5 a) 1676, „*paa Bakken*" 1679, „*ved Leddet*" 1688 samt *Karhuset* (Matr. Nr. 59) 1713.

Af *enligt* liggende Gaarde findes fra ældre Tid kun 2 i Hjermeslev Sogn, nemlig:

Myrtved (Matr. Nr. 20) urigtigt Myrtue, idet Navnet er en Sammentrækning af Myri, Myr (-Mose) og tved (ɔ: et Jordstykke af særegen Beskaffenhed) [5]). 1604

1) M 1. 2) J 2. 3) J. E. $^8/_{1777}$.
4) 1799 Ejer af Gjettrup i Kjær Herred.
5) Et af Vand delvis omgivet langstrakt Stykke Jord. Se J. S. 3, II, 320 ff.

laa Myrtved, der da var et Bol, under Sejlstrup Læn[1]). 1662 stod Gaarden for en Udsæd af 3 Td. Rug, $3^1/_2$ Td. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 2 Læs[2]), og 1665 $^{21}/_2$ blev den foreslaaet udlagt fra Kronen til Ide Lindenow, Enke efter Steen Beck til Vraa, for hendes Fordring paa Kongen[3]). Senere kom Gaarden, der stod for Ghk. $6^7/_8$ Td., under Birkelse (1690)[4]), hvorfra den solgtes 1854 til Selveje[5]).

Ved Myrtved laa 1792 *Gamshede*[6]). Om Gaardens Mark se foran samt Side 28.

Stride (Matr. Nr. 24), hvis Navns Oprindelse er ubekjendt, nævnes 1402, da der udstedtes Tingsvidne, at Provsten i Børglum »kjendte Løsning« paa 1 Gaard her[7]). 1631 var Stride 1 Gaard, der tilhørte Else Marsvin til Stenalt[8]). Senere maa Gaarden, der 1662 stod for en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 11 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre samt et Høavl af 10 Læs[9]), vare kommen til Rigshovmester Corfits Ulfeldt, thi 1663 $^5/_{12}$ fremstod Fæsteren i Stride paa Herredstinget og tilbød at betale sin Skyld og Landgilde o. s. v., om de kongelige Fogder vilde annamme det; han havde hørt og spurgt, at Grev Ulfeldt var falden i Unaade, og tidligere havde han betalt sine Afgifter til Grevens Fuldmægtig, Niels Nielsen i Holstebro[10]). 1690 tilhørte Gaarden, hvis Ghk. var ca. $10^7/_8$ Td., Biskop Mathias Foss i Aalborg, men 1714 laa den til Nørre Elkjer[11]), og 1726 tilhørte den Anders Brønsdorf til Estvadgaard, som

1) A. 2) M 1. 3) T. S. Pap. Vraa Nr. 5 a. 4) M 2.
5) Pr. 6) U (Brødslev). 7) Æ. d. A. III, 89.
8) Mandtal til Pendingeskatten. 9) M 1. 10) Tgb.
11) M 2, J 2.

da ved Auktion solgte den til Peder Brønsdorf til Eskjær[1]). 1760 tilhørte den Andreas Ingstrup[2]). Fra ham kom den antagelig til J. Glerup paa Rødslet, der 1796 ejede Stride, som da bestod af 2 Gaarde[3]). Gleerups Arvinger solgte 1821 Gaardene til L. Gleerup paa Dybvad, der atter 1830 afstod dem til Madam Hastrup paa Lundergaard, som samme Aar solgte den ene Gaard, der kort efter blev delt i to (Matr. Nr. 24 a og 24 c) til Selveje, medens den anden (Matr. Nr. 24 b) først blev solgt til Selveje 1854[4]). Ved Stride laa indtil for faa Aar siden 1 Mølle. Om Marken se foran.

Nye Steder i Sognet ere *Vester Hjermeslev Udflyttere*.

1552 nævnes *Tvergaard*[5]) og ligeledes 1638[6]), men dens Historie er mig iøvrigt ubekjendt.

KIRKEN.

Kirken bestaar af Skib, Kor, Taarn samt Vaabenhus mod Nord. Skib og Kor ere fra romansk Tid[7]) og opførte af Granitkvadre paa en Sokkel med Hulstav; Murene ere dog for en stor Del omsatte, og i den senere Middelalder forhøjedes de, og Hvælvinger indbyggedes. Taarnet, der er bygget af store gule og røde Mursten samt Granitkvadre fra den nedbrudte Vestgavl, har blindingsprydede Gavle, og det overhvælvede Taarnrum har Spidsbue ind til Skibet. Vaabenhuset er af gule Mursten og er bygget ved Middelalderens Slutning. Et Par

1) Auktionspr. 2) Se Alstrup Kirke. 3) U. 4) Pr.
5) Tgb. 1655 $^8/_9$. 6) P. 7) ca. 1050—1200.

af Kirkens gamle Vinduer samt den søndre Dør ere bevarede, men nu tilmurede.

Døbefonten er af Granit og fra romansk Tid, men *Bækkenet* er nyt. Det tidligere Bækken, der bærer Indskriften: »Hjermeslef Kirckis Døbe-Becken 1686«, findes nu i Vendsyssels historiske Museum; det er af Tin og har et Relief i Bunden, forestillende et siddende Par, Mand og Kvinde, for hvem en Kvinde skjænker Drikke; Solen lyser fra Skyerne, bag hvilke den himmelske Stad ses. *Alteret* er af Granit, paa alle Sider beklædt med ret smukt udskaaret Træ. *Altertavlen*, der oprindelig var i Renæssancestil med to smukke Engleskikkelser paa Sidestykkerne, er i nyere Tid betydelig ændret, saa den nu er en Blanding af Renæssance- og græsk Stil. Den har et Billede fra 1857, aldeles ukunstnerisk udført af Maler Hammer i Hjøring; det forestiller Jesus som Trøsteren.

Prædikestolen er fra Slutningen af det 16. Aarhundrede; den har udskaarne Fremstillinger af Jesu Liv og følgende Indskrift: »Hemmel oc jord sal forga mens mine Ord sal aldrig forga. Hr. Jørgen Jensen, Hr. Jens Jørgensen, Karin Lavrsdatter[1]). Sic deus dilexit mundum, ut filium suum . . . .[2]). En anden Indskrift paa den viser, at den blev »renoveret« 164., da Søren Christensen var Præst og Laurits Nielsen Medtjener.

Præstestolen er fra Renæssancetiden.

I Skibet hænger et stort kunstfærdigt *Krucifix*, fra hvis Fod udgaar en Gren til hver Side med

[1]) Om disse Personer se S. 73 ff.
[2]) Saa elskede Gud Verden, at han o. s. v.

sent romanske eller tidlig gotiske *Træfigurer* af Maria og Johannes. Endvidere findes i Kirken et *Maleri* forestillende Farisæren og Tolderen, hvilket utvivlsomt hidrører fra samme Haand som det lignende Billede i Ingstrup Kirke, nemlig Skoleholder Niels Jacobsen Kaas; samt fastgjort paa Muren et plumpt udskaaret *Træbillede* af Maria med Jesusbarnet. En af de bagerste *Stole* i Kirken bærer Indskriften: N. G. S. ✕ M. Anno 1638, og *Klokken* har Indskrift:

»Ihesus nasareius rex iudeorom, anno. domini MDXIII«. (1513).

Af Regnskabsbog over Landehjælpen 1524-26 ses, at Kirken 1525 betalte 14 ℔ i nævnte Øjemed[1]), hvilket Beløb omtrent svarede til Værdien af 1 Td. Smør. 1636 $^{2}/_{4}$ toges Synsvidne angaaende Kirkens Tilstand; det ses deraf, at Tagblyet saavel paa Skibet som paa Taarnet og paa Vaabenhuset over Kornet[2]) var forfaldent og Taarnet revnet o. s. v. Kirkegaardsdiget var meget forfaldent, Kirkestolene mange Steder brøstfældige, og Klokkestrængene manglede. Endelig var der ingen Bibel i Kirken, Gradualen (Messebogen) var forslidt og forreven, og Messesærken var gammel og iturevet[3]). Det følgende Aar blev der atter taget Synsvidne om Tilstanden, og da synes Kirken nærmest at have været faldefærdig[4]). I Kirken er begravet Sophie Kathrine Mathiesen, død 1794[5]).

[1]) D. M. 4, II, 49.
[2]) Vaabenhusloftet anvendtes som Opbevaringssted for Kirkernes Tiendekorn.
[3]) Tgb. [4]) a. St. 1637 $^{2}/_{9}$.
[5]) Se Kjettrupgaard, Mathias Ydes 1. Hustru.

Indtil 1720 $^{3}/_{6}$ tilhørte Kirken Kongen, som da skjødede den til Frederik Kjær til Børglum Kloster [1]), hvortil den laa indtil 1756 $^{30}/_{11}$, da Generalmajor Laurits Thura solgte den med Gods 4 Td. 4 Skp. Hk. for 1751 Rdl. til J. F. Mathiesen paa Kjettrupgaard [2]), som 1757 $^{10}/_{5}$ fik Auktionsskjøde paa den [3]). Derpaa laa Kirken til Kjettrup i omtrent 100 Aar. 1791 var den meget forfalden, og 1793 bleve Vinduer og Døre fornyede. 1794 $^{18}/_{7}$ fik Ejeren Mathias Yde kgl. Tilladelse til at tage Blyet af Vaabenhuset og benytte det til den øvrige Del af Kirken mod at belægge Vaabenhuset med Tegl. 1850 $^{8}/_{10}$ blev der givet Auktionsskjøde paa Kirken samt 4 Tdr. Byg i Refusion af en nedlagt Gaard til Jens Severin Jensen til Aas, der atter 1858 solgte den til Jens Thomsen i Lemmergaard, fra hvis Dødsbo den 1897 ved Arv tilfaldt hans Sønner, Th. Jensen i Lemmergaard og Dyrlæge Lemmergaard i N. Sundby, som nu eje den [4]).

Kirkens *Tiende* var 1553: 8 Tdr. $1^{1}/_{2}$ Skp Rug, $12^{3}/_{5}$ Tdr. Byg og 10 Skp. Havre samt Kvægtiende 8 Lam og 6 Grise [5]). 1686 havde Kirken 1 Bol i Hjermeslev, som skyldte 4 Tdr. Byg [6]), medens Herligheden af Stedet tilhørte den tidligere Herredsfoged Knud Christensen [7]).

Da Mathiesen kjøbte Kirken, var Kirketienden fæstet af Sognebeboerne mod en aarlig Afgift af 10 Tdr. Rug, 80 Tdr. Byg og alle de kongelige Skatter, hvilket ikke synes at være saa lidt, da

1) Rentek. Exp. Prot Nr. 24, Fol. 12–17.
2) Landst. S. & Pb. 3) Pr. 4) Hvetbo S. & Pb.
5) P. 6) Se Kirkensgaard. 7) Bispearkiv.

Tienden kun var skyldsat for 34 Tdr. Hk. 1848 blev Tienden oppebaaret med $11^{1}/_{4}$ Td. Rug og $83^{1}/_{2}$ Td. Byg [1]).

PRÆSTEEMBEDET.

Foruden Indtægten af Annexgodset havde Præsten 1571 i Korntiende af Hjermeslev Sogn 8 Tdr. Rug, 16 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre og i Kvægtiende 5 Lam samt Offer 4 ß [2]). 1625 anføres, at Præsten oppebar Tiende af Annexgaarden, hans Korntiende af Sognet var: 8 Tdr. Rug, 18 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre, Kvægtiende 3 Lam og Offer 8 ß [3]). 1690 var Korntienden 34 Tdr. Byg og Offeret 7 ß til hver Højtid [4])

DEGNEEMBEDET.

Hjermeslev og Alstrup Sogne udgjorde oprindelig et Degneembede, og dets Indtægter vare 1571 af Hjermeslev Sogn: 3 Tdr. Korn og 36 Gjæs, og af Alstrup Sogn: 10 Skp. Byg og 10 Gjæs. Degnen havde intet Degnebol i noget af Sognene [5]), og 1630 $^{20}/_{2}$ vidnede nogle Mænd paa Herredstinget, at de ej mindedes, at der havde været Degnebolig i Hjermeslev [6]), men 1631 $^{17}/_{2}$ toges Tingsvidne, at det Bol, som Søren Laursen i Hjermeslev iboede, havde været et Degnebol til Hjermeslev Sogn i gammel Tid [7]). 1673 havde Degnen heller intet Bol i noget af Sognene, hans Degnekorn var da 3 Tdr. af Hjermeslev Sogn og 10 Skp. af Alstrup Sogn; Paaske og Sct. Hans Rente var uvis [8]). I Slutningen af det

1) Aalb. Stiftstid $^{11}/_{1848}$. 2) P. 3) P. 4) P. 5) P.
6) Bispeark. Capsa B., Loc. 19—20, Fasc B. Nr. 1
7) Tgb. 8) P.

17. Aarhundrede blev Degneembedet her nedlagt som selvstændigt, og Sognene fik fælles Degn med Ingstrup.

Af *Degne* i Hjermeslev-Alstrup kjendes følgende, der vare Sædedegne:

1. *Niels Olsen Aalborg* var Degn her 1601, hans latiniserede Navn staar paa Degnestolen i Hjermeslev Kirke, og han var formodentlig Student.

2. *Svend Christensen* var Degn her 1630 og boede i Alstrup. Han var saa fattig, at hans Børn gik omkring og betlede, og han fik 1632 $^{5}/_{2}$ Sognevidne [1]) af Beboerne, at han ikke havde haft noget af Kronen til at føde sig samt Hustru og Børn med, samt at han siden kongelig Majestæts Forordning »havde oplært Børn og Ungdommen udi begge Sogne vel og haver taget sig Umag til hver Dag, indtil de have lært Luthers Forklaring« [2]).

3. *Morten Svendsen*, som var Degn her 1651 $^{26}/_{1}$, var maaske Formandens Søn. 1653 $^{30}/_{10}$ blev han gift med *Anna Poulsdatter*, der var Enke [3]). Hun døde 1668, begr. $^{20}/_{1}$, og s. A. $^{18}/_{10}$ giftede Degnen sig paany med *Maren Thomasdatter*, med hvem han havde 5 Børn. Morten Svendsen døde før 1691 $^{2}/_{6}$, men hans og hans Hustrus Død er ikke fundet i Kirkebogen.

Om de senere Degne se Ingstrup Sogn.

SKOLEN.

1690 siges i en Præsteindberetning, at Provst Jakob Ottesen i Ingstrup paa egen Bekostning havde

1) Jvf. Tingsvidne af 1630 $^{20}/_{2}$.
2) Bispeark. Capsa B., Loc. 19—20, Fasc. B. Nr. 1.
3) I Kbg. 1668 anføres bl. Døde hans Stedsøn.

ladet opføre et lidet Skolehus uden Avling i Hjermeslev Sogn. Ved Pl. 1741 $^{29}/_{4}$ blev det bestemt, at Hjermeslev og Alstrup Sogne skulde danne et Skoledistrikt, og i Skolefundatsen af $^{28}/_{12}$ s. A. bestemmes det, (§ 1) at Skoleholderen skulde nyde 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 12 Rdl. i Penge; dertil (§ 2) 20—24 Læs Tørv, og (§ 3) af hvert formuende Barn maatte han tage 4 Skill. i Introduktionspenge samt 1 Skill. ugentlig, naar det lærte at skrive, og 2 Skill. ugentlig, hvis det ogsaa lærte at regne. Endelig skulde Skoleholderen have Sommergræsning til 1 Ko og 8 Faar [1]). Om Tavle- og Skolepenge se Ingstrup Sogn. Skoleholderen havde 1796 Græsning i Kjæret til 2 Høveder [2]).

Begge Sogne danne endnu et Skoledistrikt med fælles Skole i Vester Hjermeslev By.

Af *Skoleholdere* kjendes følgende:

1. *Søren Simonsen*, som var i denne Stilling 1742 [3]). Han døde 1753, begr. $^{20}/_{2}$, 61 Aar gl. Han var gift med *Anne Christensdatter*, død 1753, begr. $^{6}/_{2}$, 59 Aar gl. Ægteparret, der saaledes begravedes med 14 Dages Mellemrum, havde ingen Børn [4]).

2. *Jens Christensen* var saa vidt oplyst Nr. 2. Hans Hustru hed ligeledes *Anne Christensdatter*. De havde Børn til Daab i Hjermeslev Kirke 1754 og 1757, men iøvrigt vides intet om dem [5]).

3. *Jens Olsen* var født ca. 1734 og døde 1794. Han blev 1758 $^{13}/_{10}$ gift 1. Gang med *Karen Simonsdatter* af Hune Sogn, begr. 1768 $^{20}/_{7}$ [6]), der var Enke efter Skoleholder Jens Engesgaard i Ingstrup, og 2. Gang

1) Bispearkivet. 2) U. 3) P, 4) G. S., Kbg. 5) Kbg.
6) 43 Aar gl.

var han gift med *Johanne Pedersdatter*, som blev gift 2. Gang 1794 $^{15}/_{8}$ med en Niels Pedersen. Jens Olsen havde ialt 8 Børn, hvoraf 5 døde som unge [1]).

4. *Morten Nielsen* var født ca. 1758 og døde 1844 $^{31}/_{3}$. Han indtraadte i Rækken af Skolelærere og Kirkesangere, tog 1831 Afsked med Pension og døde i Alstrup. 1. Gang var han gift med *Maren Poulsdatter*, født ca. 1762, død 1813 $^{20}/_{6}$, og 2. Gang (1814 $^{7}/_{1}$) med *Johanne Poulsdatter*, født ca. 1779, død i Alstrup 1859 $^{5}/_{5}$ [2]).

SKOLELÆRERE.

1. *Morten Nielsen*, se Skoleholdere Nr. 4.

2. *Jens Christian Christensen Hauerslev*, født i Lerup 1803 $^{3}/_{4}$, Seminarist fra Snedsted 1829, Hjælpelærer i N. Saltum i 2 Aar, Lærer i V. Hjermeslev 1830 $^{16}/_{8}$. Tog 1859 $^{1}/_{11}$ Afsked med Pension og boede derefter i Skulsmark, hvor han døde 1887 $^{22}/_{2}$. Han var gift med *Mette Klemensdatter* af Holmgaard i V. Hjermeslev. 9 Børn, hvoraf de 3 døde spæde. En Søn Christen Hauerslev blev Lærer ved Ingstrup v. Skole.

3. *Hans Hansen Brinck*, født 1827 $^{20}/_{9}$ i Ballum i Ribe Amt, blev Seminarist fra Snedsted 1848 og var derefter Hjælpelærer i V. Thorup, Østerby paa Læsø, Linderum og Guldager, indtil han 1859 $^{14}/_{11}$ blev kaldet hertil. Brinck, der døde 1895 $^{18}/_{7}$, var gift med *Christine Amalie Beck*. 4 Børn.

4. *Erik Jensen*, født 1858 $^{19}/_{12}$ i Tolstrup Sogn, Børglum H., blev Seminarist fra Vesterbro, Kbh., 1891 $^{28}/_{5}$, derefter 3. Lærer i V. Brønderslev 1891 $^{14}/_{11}$ og Lærer i V. Hjermeslev 1895 $^{14}/_{9}$. Gift 1884 $^{18}/_{11}$ med *Inger Marie Olsen* af Thise Sogn, født 1853 $^{13}/_{1}$. 3 Børn.

1) Kbg.; G. S. 2) Kbg.

Kongetienden, som ved Reformationen kom fra Bispedømmet under Kronen, blev 1558 $^{1}/_{11}$ udlagt til Underhold for Superintendenten over Vendelbo Stift [1]). Den laa derefter til Bispeembedet, indtil den i det 19. Aarhundrede blev overtaget af Statskassen, som i Stedet gav Biskoppen et fast Vederlag [2]).

---

1) K. B. 2) Se Hvetbo S. & Pb. 1877 $^{28}/_{2}$.

ALSTRUP SOGN.

Alstrup Sogn, der har Navn efter Alstrup By, er det mindste af Sognene i Hvetbo Herred, og efter Opmaalingen 1896 bestaar det kun af 806 Td. Land, der ere skyldsatte for $50^3/_4$ Td. Hk. Sognet er Annex til Ingstrup, og sammen med dette og Hjermeslev Sogn danner det én Kommune. Dets *Folketal* var 1906 $^1/_2$: 312 [1]), og *Kreaturholdet* var 1898: 86 Heste, 377 Stk. Hornkvæg, hvoraf 241 Køer, 394 Faar og 176 Svin [2]).

Med Hensyn til Sognets *Bebyggelse* se vi, at der 1553 var 8 Gaarde og 5 Bol her [3]), 1568 var her 9 Gaarde, 4 Bol og 6 Gadehuse, hvoraf 1 Gd. laa til Økloster, 1 Gd. til Hundslundkloster, 1 Gd. var Præstegaard og 6 Gd. vare Adelsgods; af Bolene laa 1 til Alstrup Kirke og 3 vare Adelsgods, og af Husene laa 1 til Hundslundkloster, medens de 5 vare Adelsgods [4]).

Adelsgodset ejedes af følgende: Anders Banner 1 Bol, 1 Hus; Fru Berithe Banner til Stenholt paa Fyn 1 Gd.; Daniel Bildt 1 Gd., 1 B, 1 H.; Fru Edel Hardenberg 1 Gd.; Erik Podebusk til Bidstrup

1) Tidligere Folketal se I Del, S. 87.
2) D. S. 3) P. 4) J 1.

1 Gd., 2 H.; Gregers Ulftand til Høgholt 1 Gd. og Fru Mette Mortensdatter Vognsen til Hjermeslevgaard og hendes Søster Anne 2 Gd., 1 H. [1]).

1662 var her Annexgaarden og 8 andre Gaarde samt 1 Halvgaard, 5 Bol og 11 Gadehuse, hvoraf 1 uden Jord [2]). 1690 bestod Sognet af 15 Gaarde, 13 Huse med Jord og 2 jordløse Huse [3]), og 1799 udgjorde Bebyggelserne 19 Gaarde og 11 Huse [4]), 1805: 18 Gaarde og 16 Huse [5]) og 1895: 18 Gaarde og 51 Husene, hvoraf de 11 vare jordløse [6]).

Ved *Udskiftningen* 1799 $^2/_{10}$ var Sognet for Størstedelen delt mellem Birkelse og Hammelmose. Matriklen 1662 oplyser, at Sognets hele *Udsæd* da var $14^1/_2$ Td. Rug, $111^1/_2$ Td. Byg og $39^1/_2$ Td. Havre; der var intet Høavl paa egne Jorder, men Beboerne lejede Høbjærgning af Hammelmoses Ejere, og saavel Græsning som Tørveskjær var magert og ringe. 1683 bemærkes, at Sognet ikke havde anden Tørvegrøft end nogen Splittørvskjær i Enden af Englodderne, hvilke vare forgroede med Tuer og ubrugelige til andet, og de maatte leje Skaartørvskjær i Thise Sogn. Overdrevet blev kun taxeret for 10 Høveders Græsning; hvad de yderligere havde Brug for, maatte de leje af Hammelmose [7]). 1683 nævnes følgende Agre:

Havens Skifter, Toftensager, Kjærlingager, Kringelhede, Sten-, Dam- og Bondes-Ager, Hvirveltoft, Tørve-, Lyng-, Tranekjær-, Nørre Holms-, Vester

1) P. 2) M 1. Af Gadehusene laa 2 til Ingstrup Præst.
3) M 2. 4) U. 5) Begtrup VI, 424. 6) D. S.
7) T. Det gik vist ikke altid saa rigtigt til med dette Lejemaal, thi Albert Skeel klagede 1568 over, at Mændene i Hjermeslev og Alstrup drev deres Kvæg over Assenbæk og Ryaa ind paa hans Grund [J. S. 3, V, 219].

Holms-, Blokkens- og Kvindesagre samt Oes Skifte, Glippens Skifte, Suder Havens Skifte og Boelskifter [1]. 1799 nævnes endvidere: Nymarken, Aalborg Have, Spangaards Have, Smede Haven, Vejby Toft, Grønager, Hullernes Toft, Brøndesagre, Hedeagre, Langbaksagre og Neder Eng [2].

1638 beskrives Sognet saaledes af Præsten [3]:

»Alstrup Sogn er og Annex til Ingstrup Kirke og er en Kirkeby, og Kirken ligger ogsaa mod det nordeste af Byen, og ligger i Byen en Bondegaard, som hedder Abildgaardt. Ved det østerste i Kjæret ligger Boelskiftet, og med Pramme og Kaage kan man op sejle fra Aalborg og hente Korn udi Rye Aae, som løber strax frem ved Bolskiftet. Er paa Marken en Høj, som kaldes Jussehøj, og nogle Dale, som kaldes ved Langbakken«.

Alle Sognets Bebyggelser med Undtagelse af Gaarden Bolskifte og et Par hosliggende Huse laa forhen samlede i *Alstrup By,* hvis Navn kan afledes af Navnet Alf, og hvis sidste Led »trup« (-torp) tyder paa en noget sen Oprindelse. Byen nævnes 1450, da Hundslund Kloster fik Lovhævd paa noget Gods, og Anders Nielsen Banner til Asdal mageskiftede 1463 med Økloster, hvorved Klostret fik 1 Gaard her [4]. Blandt det Gods, som Niels Pedersen Gyldenstjærne til (Aagaard) og hans Hustru havde »givet og undt for deres Sjæles Bistandelse«, nævnes 3 Gaarde i Alstrup [5]. 1563 7/3 fik Kronen

---

[1]) Ma. [2]) U. [3]) Bispeark., Capsa B, Loc. 8 (4—5).
[4]) Æ. d. A. III, 4 og 129.
[5]) Se Thiset: Eline Gøyes Jordebog, Side 466—469.

ved Mageskifte med Bjørn Kaas til Starup 1 Gaard i Alstrup By [1]), formentlig den samme, som 1567 29/6 pantsattes af Kronen til Gregers Trudsen Ulftand til Estrup [2]. 1579 30/6 fik Karine Krabbe til Vorgaard, Enke efter Niels Skeel, samt Otto Banner til Asdal paa sin Hustru, Ingeborg Skeels Vegne Mageskiftebrev af Kronen paa 3 Gaarde i Alstrup By [3]), og samme Aar fik Gregers Ulftand til Estrup Forlæningsbrev paa 1 Gaard her [4]), hvilket fornyedes det følgende Aar [5]). Da Gregers Ulftand var død, blev det Gods, han havde haft til Læn, lagt ind under Aalborghus [6]). 1582 18/6 udgik aabent Brev, at Kongen i Nærværelse af Danmarks Riges Raad havde forligt Admiral Peder Munck med Jens Thomsen (Dan) til Hjermeslevgaard og hans Hustru Fru Mette Mortensdatter (Vognsen) i Henseende til deres Proces om noget Jordegods [7]). Til Gjengjæld for den Imødekommenhed, Fru Mette havde udvist ved Bilæggelsen af Striden, gav Kongen 1582 19/6 hende og hendes Mand Livsbrev paa 1 Gaard i *Alstrup* at besidde uden Afgift, og Peder Munck og Hustru Karine Skeel fik samme Dag et lignende Livsbrev paa 1 Gaard i Filholm som Belønning for den Imødekommenhed, Admiralen havde udvist [8]). 1585 17/7 fik Lænsmanden paa Børglum Kloster, Godslev Budde, Ordre til at lægge den Gaard, som Fru Mette havde faaet Livsbrev paa, ind under Klostret, hvis han overlevede hende [9]). 1613 19/7

---

[1]) K. S. [2]) K. B.; jvf. 1567 25/3. [3]) K. S. [4]) K. B. 1579 4/8.
[5]) a. St. 1580 15/8 og 10/9. [6]) a. St. 1582 20/1. [7]) K. B.
[8]) K. B. [9]) K. B.

fik Kronen ved Mageskifte med Sten Brahe til Knudstrup 1 Gaard i Alstrup By [1]).

I Alstrup By ligger *Kirken* (se senere) samt Gaardene: *Bolet*, *Agerholm* og *Nørgaard*, og endvidere laa her nu de udstykkede Gaarde: *Abildgaard* og *Annexgaarden*.

Bolet, Boelt, Matr. Nr. 7, der nævnes 1676 i Kirkens Regnskab, stod 1690 for Lhk. ca. $5^5/_8$ Td. og fik Ghk. ca. $5^3/_8$, det tilhørte 1714 Ove Jespersen (Haugaard) [2]), men kom senere ind under Birkelse, hvorfra det solgtes 1854.

Agerholm, Matr. Nr. 2, er en Afbyggergaard af Annexgaarden.

Annexgaarden, Matr. Nr. 1, der nu er udstykket (se bl. a. Agerholm) laa tæt syd for Kirken og stod 1553 for en Skyld af 6 Tdr. Byg; 1571 for 6 Tdr. Byg, 1 Skovsvin og 18 Skill. Gjæsteripenge; 1625 var Skylden som 1571, men det bemærkes, at den svarede Præstetiende; 1690 var Gaardens Lhk. ca. 7 Tdr., og den fik Ghk. $6^1/_2$ Td. Udsæden 1662: 9 Td. Byg og 1 Tdr. Havre, men 1690: 2 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre [3]).

Abildgaard, Matr. Nr. 14 og 15, en nu udstykket Gaard, laa sydligst i Byen og var 1519 en adelig Sædegaard, der tilhørte Væbneren *Mads Bagge* [4]), hvis Datter Anne var gift med Knud Bildt til Haugaard i Aaby Sogn, som 1546 havde Sag med en Del Medlemmer af Slægten Griis fra Slettegaard

1) K. S. 2) M 2, J 2. Ove Jespersen Haugaard af Aaby var Forpagter paa Dybvad og blev vist Ejer af Vissegaard [se Hofmans Fund. IV, 323].

3) M 1, M 2, P.

4) T. S. Perg. Nørrejylland Nr. 221.

angaaende hans Hustrus Arv [1]). Efter Mads Bagges Død kom Abildgaard til hans ovennævnte Datter *Anne*, der var Enke 1560. I sit Ægteskab med Knud Bildt havde hun en Datter, der 1556 var gift med Christen Ørn, samt en Søn *Daniel Bildt* til Næs (i Norge), der var Ritmester 1571. Han skrev sig ogsaa til Abildgaard, og det ses, at han 1568 ejede 1 Gaard, 1 Bol og 1 Hus i Alstrup Sogn [2]). Fra Daniel Bildt, der vist var død 1585, kom Abildgaard til hans Søn *Knud Bildt*, som 1583 fik Bestalling som Skibschef, og som 1604 var død. Han var gift med Cidsel Brun Romelsdatter, med hvem han bl. a. havde en Søn *Daniel Bildt*, som skrev sig til Abildgaard, men som iøvrigt ejede en Del Gods i Norge, bl. a. Morland, hvor han døde 1651. Han havde dog allerede 1626 solgt Abildgaard til *Anders Friis*, Lænsmand paa Sejlstrup, men Handelen gik formentlig tilbage, thi 1662 ejede Daniel Bildts Enke *Dorthea Jensdatter Bielke* denne Gaard. Hun døde 1674, og *Daniel Bildts Arvinger* solgte Gaarden til Friherre *Rutger von Ascheberg*, som 1680 skjødede den til Herredsfogden *Knud Christensen*. Efter hans Død 1688 tilhørte Abildgaard i nogle Aar *hans Arvinger*, og derefter tilhørte den ene Halvdel *Mag. Stampe*, Præst i Hammer, medens den anden Halvdel ejedes af *Amtmand Dyssel* til Sejlstrup. Gaarden stod 1690 for Lhk. ca $11^5/_8$ Td. og fik Ghk. ca. 12 Td., den brugtes af 2 Fæstere [3]). 1714 ejede *Mag. Dyssel*, Præst i

1) Mads Bagges Søster var antagelig gift med Palle Griis til Slette. Se D. A. A. 1887 og 1895, *Slægterne Bildt og Griis*.

2) P. 3) Trap III, Ma, J 2.

Vrensted, den halve Gaard, og han solgte den 1719 til *Frederik Kjær* til Børglum Kloster[1]). 1766 ejedes Gaarden af *Andreas Ingstrup*[2]), fra hvem den vist kom til Rigsgreve *de Fædder* til Aas og derefter til Krigsraad *Jens Gleerup* til Rødslet, hvis Arvinger 1821 solgte den til *Niels Gleerup* til Vang, som 1832 solgte Matr. Nr. 14 (Nørre Abildgaard) til Selveje, medens Matr. Nr. 15 kom til Gleerups Svoger, *Kofoed* paa Bjørum, der 1824 solgte den til Selveje.

I Alstrup By laa 1690 en Gaard med Lhk. ca. $6^5/_8$ Td. samt 3 Td. Hk. for *Færgestedet*, den fik Ghk. ca. $6^3/_8$. Gaarden tilhørte Byfoged *Hviid* i Aalborg, som solgte den til Mag. Dyssel i Vrensted, og 1724 tilhørte den Peder Nielsen i Bolskifte[3]).

Store Bolskifte, Matr. Nr. 18, hørte ikke til Alstrup By, men var en Enestegaard, dog havde den fælles Enge og Overdrev med Byen[4]). Gaarden, der før 1690 stod for Lhk. 2 Td., fik da Ghk. ca. $2^1/_8$ Td., men i Begyndelsen af det 18. Aarhundre bleve to Huse lagte ind under den, saa den efter 1724 stod for Ghk. ca. $3^1/_4$ Td. 1634 $^5/_7$ nævnes Jens Olufsen i Bolskifte, han var saa forarmet, at han intet kunde yde til Aalborg Bys Befæstning[5]). 1679 $^5/_4$ nævnes en *Jens Pedersen* i Bolskifte, som da pantsatte det Gadehus, som hans Hustru *Johanne Galskyt* havde arvet efter sin Fader Peder Thomsen Galskyt i Kornumgaard[6]). Det følgende Aar lod Jens Pedersen, der da boede i Hjelmsted, indstævne Kirsten Pedersdatter i Kornumgaard med hendes Lovværge Helmik Galskyt, Peder Galskyt, hans egne Børn,

1) Landst. S. & Pb., 36, 420, J. 2. 2) Se Kirken.
3) J. 2, A. S. Nr. 40. 4) Tgb. 1680 $^{10}/_1$. 5) Tgb. 6) Tgb.

Anne Margrete og Peder Galskyt, samt Christen Pedersen i Krogsgaard i Thise og Jens Pedersen i Stenum for Lovbud angaaende et Værsted i Bolskifte, om nogen af de nærmeste Frænder vilde indløse det[1]). Dette er vel ikke sket, thi 1698 tilhørte Bolskifte *Niels Madsen*, Borger i Aalborg, som nævnte Aar pantsatte Gaarden til Hospitalsforstander Mathias Juel[2]). Det vides ikke, om Niels Madsen har boet her, men hans Hustru, *Maren Pedersdatter Kampmann*, som maaske var Søster til Præsten Henrik Pedersen Kampmann i Agersborg, boede paa Bolskifte fra 1705 $^{30}/_{10}$, da der tinglæstes Kontrakt mellem hende og Sønnen Peder Nielsen angaaende hendes Ophold, og hun døde her 1714 i en Alder af 73 Aar. *Peder Nielsen* ejede Gaarden efter Faderen og boede her 1705; af Herredets Kirkebøger ses, at han førte Omgang med Egnens Præster og Proprietærer, og Præsterne titulerede ham Seig^r^ eller Mons., saa han har sikkert været uden for Bondestand, hvad jo ogsaa hans Herkomst synes at vise. Han var gift med *Johanne Christensdatter*, som døde her 1724, 52 Aar gammel, og med hende havde han 6 Børn, hvoraf dog kun 3 overlevede Moderen[3]). Efter sin 1. Hustrus Død giftede Peder Nielsen sig 1725 med Enken *Margrete Kjeldsdatter* paa Vestrupgaard, hvortil han saa flyttede[4]). Af Skiftet efter ovennævnte Johanne Christensdatter ses, at Peder Nielsen foruden Bolskifte ejede en anden Gaard i Alstrup, Part i en Skude i Blokhus, vurderet til 150 Rdl. og Part i

1) Tgb. 1680 $^9/_{10}$. 2) Hvetbo S. & Pb. 3) Kb., A. S. Nr. 40.
4) Se under Vestrupgaard, Saltum Sogn.

Ladningen, vurderet til 200 Rdl, samt 3 Skibsbaade og 1 gammel Kaag, hvilken sidste maaske havde hørt til hans Gaard i Alstrup By, idet der fra denne var Færgefart over Aaen, se S. 134[1]). Han solgte 1726 Bolskifte til *Anders Christensen. Nørgaard* i V. Hjermeslev, som det følgende Aar solgte den til sin Søn *Christen Andersen*[2]). Denne solgte den vist til Fru *Statlænder* (se Kjettrupgaard), som 1750 atter solgte den til *Christen Andersen*, der døde som Selvejer her 1751, og senere vedblev Gaarden at være i Selveje[3]).

Lille Bolskifte (Matr. Nr. 22) er et Hus ved Store Bolskifte, hvortil det antagelig i sin Tid har hørt. I Jydske Efterretninger $^{33}/_{1777}$ efterlyses en bortrømt Fæster af Lille Bolskifte, og følgende skrækindgydende Skildring gives af Personen . . .

Christen Laursen Hedegaard eller Skytte, »som ved sin slette Opførsel under sin Opkomst og Fremdragelse, Levemaade og Omgang med sin Jævnkristen og Næste, har noksom stedse vist ej at være af de bedste Gemytter eller ordenligste Mennesker«. Efter ugudeligen at have mishandlet sin Hustru og spoleret og borthændet det meste af sit Bo, forlod han Lille Bolskifte paa en 7aars Hoppe og førte en Kugleflint med sig i Sadlen. Hans Signalement var følgende: Middelmaadig Højde, sort Haar og Øjenbryn, brun af Kulør og Ansigt, udi sit Udseende fæl og skulende, sledsk af Udtale og en Del krogenskuldret. Han formodedes

---

1) A. S. Nr. 40. Hans Børn gav Arveafkald 1731 $^{16}/_{3}$, se Hvetbo S. & Pb.
2) Hvetbo S. & Pb. 3) A. S. 188 og 448.

iført sin bedste Kjortel, der var af hvidt Klæde med grønt Foer o. s. v.

Nyere Steder, fremstaaede efter Udskiftningen ere: *Nymark Huse, Nysted* (Matr. Nr. 35, fandtes vist før Udskiftningen), *Nordkjær* (Matr. Nr. 34), *Langbak* (Gaarde, Huse og 1 Mølle) og *Alstrup Teglværk* paa Alstrup Kjær.

KIRKEN,

der bestaar af Skib, Kor, Taarn og Vaabenhus, er 36 Al. lang og 11 Al. bred. Oprindelig var det en ualmindelig lille og uanselig Kirke, opført i romansk Tid[1]) af Granitkvadre og kun bestaaende af Skib og Kor. Ved Middelalderens Slutning blev Skibet forlænget mod Vest, Murene forhøjede og Hvælvinger indbyggede, og der blev ligeledes opført Taarn med en aaben Portal mod Vest og Vaabenhus mod Syd, alt af store gule Mursten i Munkeforbandt og med Granitkvadre fra Skibets Vestgavl. Begge Døre i Skibet ere bevarede, den nordre dog tilmuret, og et af de oprindelige Vinduer findes tilmuret. Kirken er tækket med Tegl. 1652 $^{21}/_{2}$ toges Synsvidne, at Kirken var brøstfældig og Kirkegaardsdiget aldeles nedfaldet og nedskredet paa en Strækning af 51 Favne[2]); men for Kirkens Vedkommende blev der næppe foretaget noget videre før 1663, da den underkastedes en Hovedreparation.

Altertavlen har et godt, nyt Billede, der forestiller Christus i Emaus. *Kalk* og *Disk* ere ganske almindelige og af ny Dato. De ældre, der vare i

---

1) Aar 1050—1200. 2) Tgb.

romansk Stil og velbevarede, ere vist afgivne til Nationalmuseet [1]), *Døbefonten* af Granit er fra romansk Tid, og *Bækkenet* bærer Aarstallet 1686. *Prædikestolen*, der er fra det 18. Aarhundrede, er tarvelig. I Skibet skal der tidligere have været 2 romanske *Krucifixer* [2]), *Klokken* er uden Indskrift og vist fra Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. I Korgulvet findes en *Gravsten* over Peder Ifversen, Forpagter paa Hammelmose, som døde 1729. Den bærer bl. a. følgende Indskrift:

»Her hviler Dødens Mand, hvis Støv vi alle ære,
og denne Lektie derhos alvorlig lærer:
Saa god er ingen Mand, han jo en Gang skal dø,
thi Texten paa enhver er den: Alt Kjød er Hø!
Mors ultima linea rerum [3]).«

Yderligere erfares af Gravstenen, at Peder Ifversen var født i Tolstrup Præstegaard 1687 $^{12}/_{1}$ og var Søn af Præsten Niels Ifversen og Anne Pedersdatter Brøndum. Efter at have været 9 Aar i Rentekammeret blev han 1709 Godsforvalter ved Birkelse Stamhus og 1717 Forpagter paa Hammelmose, i hvilke Stillinger han fungerede til sin Død 1729 $^{21}/_{7}$.

Kirken ejedes indtil 1729 $^{3}/_{6}$ af Kongen, der skjødede den [4]) til Frederik Kjær, Børglum Kloster, hvortil den endnu laa 1754, men ikke 1757. Formodentlig er den bleven solgt 1756, hvilket Aar Hjermeslev Kirke m. m. blev solgt fra Klostret, men herom er dog intet fundet. Kjøberen var vist Student Andreas Ingstrup, som 1766 ogsaa ejede Abild-

[1]) Kalken fra ca. Aar 1200 er afbildet i Steenstrup: Danmarks Riges Historie I, 689.

[2]) Jvf. Trap III. [3]) Døden er Tingenes yderste Grænse.

[4]) Jus patronatus. Rentek. Exp. Prot. Nr. 24, Fol. 12–17.

gaard her. Han var en Tid Forpagter paa Rønnowsholm (1766) [1]) og Dronninggaard, men ca. 1775 forlod han Vendsyssel og drog til Kjøbenhavn, formodentlig fordi han ikke kunde begaa sig i økonomisk Henseende [2]). Da han lod Kirken forfalde, indkaldtes han 1789 for Sjællands Landsting for at lide Dom, og ved Højesteretsdom af 1792 $^{9}/_{11}$ blev Kirken ham frakjendt og tildømt Kongen, som 1794 lod den istandsætte [3]). Efter Auktion blev den ved Skjøde af 1806 $^{10}/_{6}$ overdraget til Mogens Brix i Blokhus, efter hvis Død 1831 den blev tillagt hans Datter Marie, som 1834 blev gift med Kaptejn Pio, men 1853 $^{29}/_{11}$ blev den ved Auktion solgt fra Brix' reassumerede Dødsbo for 850 Rdl. til Bent Madsen i Hune, hvis Enke 1887 skjødede den til sin Sønnesøn, Mejeriinstruktør Marinus Bentzen i Kainsk, Sibirien, og efter dennes Død 1899 tilfaldt Kirken ved Arv hans Fader, Kancelliraad M. P. Bentzen i Pandrup.

Til Kirken hørte tidligere 2 Steder i Alstrup Sogn med Landgilde, hhv. 6 og 2 Tdr. Byg, samt 1 Bol i Hjermeslev, Skyld 4 Tdr. Byg; Herligheden af sidstnævnte Sted (Matr. Nr. 34, 35 og 58) tilhørte Kongen [4]).

Kirketienden udgjorde 1553: 3 Tdr. Rug 5 Tdr. Byg, ½ Td. Havre samt 4 Lam og 1 Gris [5]).

[1]) Landst. S. & Pb., 45, 380.

[2]) Se J. E. $^{42}/_{1775}$ og $^{43}/_{1775}$, hvor han indkaldes for at modtage de to Hingste, han havde staaende paa Lundergaard, samt de 22 Heste og over 40 Faar, han havde staaende paa Dronninglund.

[3]) Hvetbo H. Fogedprotokol 1794.

[4]) Vendelbo Stifts Kirkers Hovedjordebog. [5]) P.

Senere blev Korntienden bortfæstet til Sognemændene for en aarlig Afgift af 20 Tdr. Byg, hvilket angives som Tiendens Størrelse 1638 og de følgende Aar, medens Kvægtienden, der erlagdes i Penge, 1638 var $2^1/_2$ ℳ; 1640 og 1641: 2 Dlr. 20 Skill. og 1648: 4 ℳ 10 Skill. 1643—44 blev Tienden eftergivet, fordi Svenskerne »havde Landet under Kontribution«, og 1646 var Korntienden kun 14 Tdr., men 1650 o. flg. Aar var den atter 20 Tdr.[1]), og ved Matrikuleringen ansattes Kirkeskylden til 20 Tdr. Hk. 1526 gav Kirken 6 ℳ til Landehjælpen 1524—26[2]).

1638 bestod Kirkens *Inventar* af:

1 forgyldt *Kalk og Disk*, vog 43 Lod; 1 Chr. IV.s *Bibel*, som Alstrup Kirke havde betalt med $^1/_3$, nemlig $4^1/_2$ Dlr. 1 ℳ og Hjermeslev Kirke med $^2/_3$, som er $9^1/_2$ Daler«; 1 *Klokke* i Taarnet, 1 *Gradual* (Messebog), 1 Haandbog eller *Alterbog*, 1 *Skab* med 2 Laase, 2 Messing *Lysestager*, 1 gammel Staal *Lysestage*, 1 *Messehagel* af rødt Damask, 1 ny *Messesærk* og 1 halvslidt *Alterklæde*.

Foruden Tienden havde Kirken da en fast Indtægt af 12 Tdr. 4 Skp. Byg; dens faste Udgift var: 4 Tdr. Byg til Vin og Brød, 6 Tdr. Byg til Regnskabsprovsten og 1 Td. Byg til Herredsprovsten. Af andre Udgifter for nævnte Aar anføres:

Pramleje af 9 Tdr. Kalk op til Bolskifte m. m. 4 Dlr. 1 ℳ 10 Skill., og *Kornpriserne* 1638 vare: Rug 9 ℳ, Byg 2 Dlr.[3]) og Havre $3^1/_2$ ℳ pr. Td.; 1 Lam kostede 1 ℳ. 1642 gaves i Dagleje til en Haandtlanger for Mureren i Kost og Løn $1^1/_2$ ℳ pr. Dag; 1647 blev udgivet 2 Dlr. $^1/_2$ ℳ for en ny Alterbog samt en anden Bog »med rent Papir udi« til at optegne i, hvad der passerede i Sognet. 1638—52 kvitteres Regnskabet paa Philip Julius Bornemanns Vegne, 1653 paa hans Enke, Hedevigs Vegne, og 1654 kvitteres for kongelig Livlæge, Hofmedikus, Dr. Knud Moth. 1654 havde nogle »onde« Mennesker bortstjaalet Messehaglen, Alterklædet, Alterbogen og Sangbogen, og Kirkeværgen havde haft en Udgift paa 2 ℳ 12 Skill. ved at søge efter det stjaalne; for en ny Alterbog blev udgivet $4^1/_2$ ℳ. 1662 var Kirken brøstfældig, fordi Sognemændene, som havde Tienden i Fæste, ikke havde klareret tilbørligt i nogle Aar; de skulde derfor i Følge kongeligt Brev have Fæstet forbrudt, med mindre de snart gjorde Kirken Fyldest. 1663 blev Kirken underkastet en Hovedreparation, som medførte en Ugift af over 144 Dlr.

[1]) Kirkens Regnskabsbog. [2]) D. M. 4, II, 49.
[3]) 1 Dlr. (Slet) = 4 ℳ.

1683 var Kirkens *Inventar*:

1 *Kalk og Disk* af forgyldt Sølv, en brun fløjels *Messehagel* med Kors af Sølv- og Guldkniplinger, 1 *Messesærk*, 1 *Alterdug* af Lærred, 1 Par Messing *Lysestager*, 1 gammel forslidt *Gradual*, 1 *Alterbog*, 1 gammelt *Skab* med 2 Laase til Kirkens Ornamenter, 1 *Ligbaare* og 1 *Klokke* med Stræng[1]).

PRÆSTEEMBEDET.

Foruden Landgilden af Annexgaarden havde Præsten 1571 følgende Indtægt af dette Sogn: Korntiende: Rug 5 Tdr., Byg 8 Tdr., Havre 2 Tdr., Kvægtiende 3 Lam, Offer 23 Skill. samt Skyld 9 Skill. af 1 Gadehus. 1625 havde han i Landgilde ialt 6 Skp. Byg af 3 Gadehuse samt Korntiende af Sognet: 6 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre; Kvægtiende 1 Lam og Offer 5 ℳ. 1690 var Præstens Korntiende 30 Tdr. Byg, som han formodentlig var akkorderet med Yderne om, Offeret androg 15 ℳ, og i Landgilde af 2 Gadehuse fik han ialt 1 Td. Byg[2]).

[1]) Kirkens Regnskabsbog. [2]) P.

DEGNEEMBEDET,
se Hjermeslev Sogn.

KONGETIENDEN

blev ved kgl. Anordning af 1558 1/11 tillagt Bispeembedet [1]), hvortil den hørte, indtil den i det 19. Aarhundrede blev overtaget af Statskassen, som i Stedet gav Biskoppen et fast Vederlag [2]).

Foruden de alt nævnte *Personer*, der have boet her i Sognet, kan endnu anføres følgende efter Uddrag af Kirkebøgerne:

Peder Ifversen [3]), f. 1687, død 1729, Forpagter paa Hammelmose, blev 1718 gift med *Anna Hegelund Kjærulf*, f. 1699 22/6, død paa Buurholt i Ø. Brønderslev Sogn 1776 6/8 (som Enke efter Oberstløjtnant Peder Himmelstrup, † 1757 [4]). Dette Ægtepar havde følgende Børn:

Peder, døbt 1725, blev Ejer af Buurholt, og Niels, døbt 1726, blev Ejer af Hejselt i Torslev Sogn, samt 2 Døtre, der døde som smaa.

Peder Jensen Steen, gift med *Øllegaard Enochsdatter Green*. Børn:

---

[1]) K. B.
[2]) Se Hvetbo S. & Pb. 1877 28/2.
[3]) Se under Kirken.
[4]) Se J. E. 32/1776. Hun var formodentlig Datter af Peder Thomsen Kjærulf til Hvilshøjgaard, se J. S. 3, III, 498.

Enoch, døbt 1722 [5]); Jens, døbt 1724; Christen Lave, døbt 1727, og Maria Cathrine, døbt 1736 (i Ingstrup).

Blandt Faddere ved disse Børns Daab træffes: Peder Ifversen og Hustru samt Enoch Enochsen Green, Degn i Sundby.

---

[5]) En Enoch Steen omtales i J. E. 41/1778 som død paa Læsø.

SALTUM-HUNE.

SALTUM SOGN.

Dette Sogns *Navn* maa henregnes til de ældste Navneformer og er oprindelig Saltheim, ɔ: Salthjem, Saltegnen. Skjønt det vel ikke er usandsynligt, at der i ældre Tid kan have fundet Salttilvirkning Sted her ligesom flere andre Steder i Vendsyssel, ligger det dog i Betragtning af Navnets Ælde (Overgangen heim – um fandt allerede Sted før Aar 1000) nærmere at antage, at Navnet Salthjem rettest maa oversættes ved Havegnen (old. Salt = Hav), og at Saltum eller Saltheim oprindelig har været Betegnelsen for hele den Bakkeø, der nu udgjør Saltum, Hune, Ingstrup, Hjermeslev og Alstrup Sogne.

Partiet omkring Saltum Kirke kan nemlig betragtes som et Midtpunkt for denne Bakkeø, og de Lavninger, der nu adskille de forskjellige Sogne, vare i den forhistoriske Tid Fjordarme, der fra Hovedløbene omkring Øen strakte sig op til Højdedraget omkring Kirken. Vi have tidligere (under Ingstrup Sogn) omtalt flere af disse Fjordarme; yderligere strakte en Arm sig langs Skjellet mellem Hjermeslev og Alstrup op mod Løt; en anden gik mellem S. Saltum og Torpet i nordvestlig Retning op mod

fornævnte Centrum, idet den inderst delte sig i flere smaa Vige (Saltum Dale), adskilte af høje Bakker [1]).

En tredje Fjordarm skar sig ind mellem S. Saltum og Østrup, og endelig var Dalstrøget vest for Nolssø maaske ogsaa en Fjord. Syd for S. Saltum, Østrup og Vestrup gik som tidligere nævnt [2]) et bredt Sund, fra hvilket en Fjordarm strakte sig op mod Dommerborg og en anden op mod Huneby.

Saltum Sogn, der sammen med Annexsognet Hune udgjør én Kommune og ét Pastorat, havde efter Maalingen 1896 et *Fladeindhold* af 6822 Tdr. Land, der vare skyldsatte for 294 Tdr. *Hartkorn*, og *Befolkningen* udgjorde 1906 $^1/_2$: 1693 Personer [3]). *Kreaturholdet* var 1898: 598 Heste, 2103 Stk. Hornkvæg (deraf 1265 Køer), 2428 Faar, 1082 Svin og 9 Geder [4]).

I Saltum Sogn var der *1553: 57 Gaarde og 21 Bol* [5]), og *1568* var her *56 Gaarde, 20 Bol og 26 Huse*, hvoraf 10 Gd., 2 B. og 5 H. laa til Sejlstrup; 2 Gd. og 4 B. til Saltum Kirke; 8 Gd., 3 B. og 5 H. til Aalborg Slot; 3 Gd., 4 B. og 1 H. til Børglum Kloster; 3 Gd., 2 B. og 1 H. til Økloster; 1 Gd. til Hundslund Kloster; 4 Gd., 2 B. og 2 H. til Aalborg Hospital, og 25 Gaarde, 3 Bol og 12 Huse vare Adelsgods og havde følgende Ejere:

1) Navne paa Bakkerne ere bl. a.: Desmerhøj, Stenbak, Hatmagerbak, Brumbak, Stilbak, Brudebjerg, Halen, Grønnebak, Fæbrobak, Bejsbak, Lavbak, Bredbjerg, Rævbak, Knuds Næse, Langbak, Sorte Faarbak, Lasbak, Tørvebak, Pytbak, Tipbak, Troldbobak, Lædalsbak og Stovbak.

2) I. Del, S. 4. 3) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87.

4) D. S. 5) P. Husenes Antal er ikke opgivet.

Bjørn Andersen til Stenalt 1 Gd., Fru Berithe Banner til Stenholt paa Fyn 1 Gd., Fru Magdalene Banner til Baggesvogn 1 Gd. og 2 H., Otto Banner til Asdal 1 Gd., 1 H., Sal. Fr. Billes Arvinger 1 Gd., Sidsel Bille til Vang 1 Gd., Lave Brocks Børn 2 Gd., 1 H., Gabriel Gyldenstjærne og Fru Kirsten Friis' Arvinger (til Restrup) 5 Gd., 1 B. og 2 H., Henrik Gyldenstjærne til Aagaard 1 Gd. og 2 H., Fru Johanne til Eskjær i Salling 1 Gd. og 1 H., Bjørn Kaas (til Starup) 1 Gd., Fru Kirsten til Lundbæk 1 Gd., Lars Nielsen Basse til Tveden 1 B., Jens Markvarsen Rodsten til Lengsholm 1 Gd., Holger Rosenkrantz til Boller 1 Gd., Mette Mortensdatter og Anne Mortensdatter (Vognsen) til Hjermeslevgaard 1 Gd., 1 B., Gregers Ulftand til Høgholt 3 Gd. og Jesper Vognsen til Hæstrupgaard 2 Gd. og 1 H. [1]).

1653 $^1/_{10}$ toges Tingsvidne, at der i Sognet kun var 38 Fæstegaarde og 14 Inderster [2]), men denne Angivelse er ligesom Præsteindberetningen af 1657, hvorefter der fandtes 16 Halvgaarde, 22 Kvartgaarde og 13 halve Kvartgaarde, mindre anvendelig i statistisk Henseende, idet Adskillelsen mellem de forskjellige Slags Gaarde samt Bol og Huse ikke kan kontrolleres.

1662 bestod Sognet af 41 Gaarde (herunder Præstegaarden), 21 Halvgaarde, 6 Bol, 4 Halvbol, 2 Kvartbol og 52 Huse, hvoraf de 36 vare jordløse [3]), og efter Matriklen 1690 var her 84 Gaarde og Bol og 72 Huse, hvoraf 16 jordløse [4]). 1805 var Gaardenes Antal 74, og af Huse var der 99 [5]), og 1895 var her 83 Gaarde og 237 Huse, hvoraf kun 18 vare jordløse [6]).

1375 overlod Heyderick Lunow til Kong Valdemar

1) J 1, P. 2) Tgb. 3) M 1. 4) M 2.

5) Begtrup VI, 424. 6) D. S.

noget Gods i Vendsyssel, hvilket førstnævnte havde Pantebrev paa af Ridder Iver Nielsen (Rosenkrantz?). Blandt dette var 3 Gaarde i Saltum Sogn, hvilke brugtes af Tord Terkilssøn, Svend Snep og Hans Vognsøn; Gaardenes Skyld var 1 Læst Korn [1]).

Endvidere skal her anføres, at i en »Udskrift paa noget Gods, som givet er til Kirker udi Jylland og Fyn, som er uddraget af Jordebogen, udi hvilket Gods Fru Anne, Per Billesens Arving, og Fru Karen, Jørgen Davidsens Arving, kjendes dennem at have Lod, hver efter sin Anpart«, hvilken Udskrift antages at være fra Aaret 1521, anføres: Mogens Persen i *Brogaard* i Saltum Sogn med en Skyld af 12 Tdr. Byg m. m. aarlig [2]). Da der ellers ikke kjendes nogen Gaard af dette Navn i Saltum Sogn, er det muligt, at der foreligger en Forvexling med Nørre Brogaard i Hune Sogn.

1638 beskrives Sognet saaledes af Præsten Jakob Bhi [3]).

Saltum Præstegaard. Vesten for samme Gaards Mark er der en Dal, som kaldes Øddeldal. Øster for Marken er Bruderbjerges Dale, og en Høj der udi kaldes Bruderbjerget. Norden for samme Dal er nogle Høje, kaldes Blæshøje. Sønden for Præstegaarden ere nogle Dale og et Vand deri, som kaldes Nols.

Byer med deres fornemste Høje, Dale, Vand og Kjær.

(1) *Nørsaltum.* Der østen for findes et Kjær kaldes Raunskjær og strækker sig øster til en By (2) *Torpet.* Nok strækker samme Kjær sig fra denne By hen udi sønder til (3) *Sønder Saltum.* Der norden for er Gjæsling Høje og i Sydvest fra

---

[1]) Æ. d. A. I, 96—97, [2]) T. S. Pap. Jyll. Kirker Nr. 1.
[3]) Bispearkivet, jvf. S. 4.

3 Høje, kaldes Kvinderhøje. (4) *Østrup,* der sønden for er et stort Kjær, og en Sø der udi kaldes Østrup Sø. (5) *Faarup;* sønder med Vejen, ikke langt fra samme By, findes 3 Høje: Smedie Høj, Store Høj og Tykhøj. Sønden for samme By er et Kjær kaldes Elskjær. (6) *Edersted;* vesten for Byen er 3 Høje, kaldes Guldager Høje, og norden for Byen ligger en Høj, kaldes Gryderhøj. (7) Nok ligger der nogle Gaarde strøede øster fra Edersted og kaldes *Jonstrupgaarde,* og østen for samme Gaarde et Kjær, kaldes Jonstrup Kjær. Sønden for ere Tinghøje og Elsehøje. Enestegaarde: *Drustrup* og *Vestrup.*

I Saltum Sogn ligger følgende Byer: *Nørre Saltum, Sønder Saltum, Torpet, Østrup, Faarup* og *Ejersted,* samt følgende spredte Steder: *Præstegaarden, Over Jonstrup, Neder Jonstrup, Heden Vestruplund, Vostrup Mølle, Kogsted, Bunken, Saltum Kjær, Saltum Mark, Blæshøj, Løt, Drustrup, Langbak, Torpet Kjær, Villerup, Villerup Kjær, Mølmark, Albækgaard* og *Rendbæk* samt Avlsgaardene *Vestrupgaard* og *Saltumgaard.*

(Om Bundgaard, Nejst, Dalen, ved Vandet, Præstdal, Bakkegaard og Nolsgaard, se *N. Saltum;* om Bodelsgaard, Gadensgaard, Slottet, Stien, Porten og Huel se *S. Saltum;* om Nørgaard og Pytten samt Hovisgaard og Langbak se *Torpet;* om Herberget, Vifled, Bjerget, Bunken og Leddet se *Østrup;* om Kirkebak, Grønnegrave se *Faarup;* om Guldager og Tippen se *Ejersted;* og om Krogsgaarde se *Saltum Mark.*)

Nørre Saltum er Kirkebyen, og her findes Skole, Amtssygehus, Apothek [1]), Distriktslægebolig, Sparekasse, Andelsmejeri, Mølle, Brevsamlingssted, Dyrlæge, Kjøbmænd og mange Slags Haandværkere m. m.

---

[1]) Oprettet i H. t. Resol. 1857 $^{30}/_{10}$.

Om Byens Historie i ældre Tid vides følgende: 1380 skjødede Johan Skarpenberg Tranholm og en Del Strøgods til Dronning Margrete; blandt Godset nævnes 3 øde Gaarde i »Syltum Sogn i Kirkebyen« [1]), hvormed antagelig er ment N. Saltum. 1441 tilskjødede Lars Svendsen i N. Saltum Børglum Kloster nogen øde Jord i Vrensted, som var ham tilfalden i Arv [2]), og 1484 fik Klostret Lovhævd paa 1 Gaard i N. Saltum [3]). Niels Pedersen Gyldenstjærne (til Aagaard) og Hustru gav ved Midten af det 15. Aarhundrede Skylden af en Gaard her til gudeligt Brug for deres Sjæles Bistandelse; denne Gaard hørte senere til deres Sønnedatter, Fru Anne Mouridsdatters Gods, og det er formodentlig den, der 1552 nævnes blandt hendes Søn Mourids Olsen Krognos' Gods, idet det bemærkes, at han havde arvet Gaarden efter sin Moder [4]). 1582 $^{14}/_{3}$ fik Laurids Kruse til Balle Forlæningsbrev paa en Del Gods her i Herredet, og blandt dette var 1 Gaard i N. Saltum [5]). 1626 $^{4}/_{8}$ afstod Hans Lindenow til Hundslund ved Mageskifte 2 Gaarde i Saltum By til Kronen, og 1639 $^{23}/_{5}$ afstod Jens Høg til Vang paa samme Maade 1 Gaard i N. Saltum og 1 Gaard i Saltum Torp til Kronen [6]).

Ved Matrikuleringen 1662 bestod Byen af 10 Gaarde, 2 Halvgaarde, 1 Bol og 8 Huse, hvoraf 6 jordløse, og dens samlede Udsæd var $40^{1}/_{2}$ Td. Rug. $100^{1}/_{2}$ Td. Byg og $29^{1}/_{2}$ Td. Havre; Høavl 18 Læs [7]).

---

[1]) Molbech & Petersen: Danske Diplom., S. 8.
[2]) Æ. d. A. III, 85. [3]) s. St.
[4]) Thiset: Eline Gøyes Jordebog, S. 25 og 466—469.
[5]) K. B. [6]) K. S. [7]) M 1.

1690 var her 15 Gaarde og 13 Huse, hvoraf kun 2 jordløse [1]), og 1861 bestod Byen af 20 Gaarde og 16 Huse [2]).

Til Nørre Saltum laa 1683 følgende Agre:

Mølland, Hols, Kastet, Torrildagre, Toften, Følsteds eller Flødsteds Agre, Korsmeden, Gjæsagre, Sandagre, Degnegumpen, Dalsagre, Mols, Stenbroagre, Bylenge, Desmerhøjsagre, Nørre Toft, Nørre Klokkerhøjs Fald, Nørre og Mellem Koust, Sønder Toft, Sønder Klokker [højs?] Fald, Aasmeden, Øster Have, Blokkens Fald, Mellemmeden, Drengsvang, Halager, Kogsted, Stakken Halager, Skaderhøjs Fald, Klitager, Nestager, Stakken Kogsted Fald, Toftagre og Hedeagre [3]).

Endvidere havde Byen et Kjær kaldet Ravnkjær, der var taxeret for 10 Høveders Græsning [4]).

Byens Jorder udskiftedes 1795 $^{13-14}/_{3}$; foruden en Del af de foran nævnte Agre anføres endvidere i Udskiftningsforretningen:

Blæsvang, Blæshøj, Stenkrog, Brudbjerg Kjær, Skovvang, Blaavang, Ilsig, Degnens Kast, Bejsbak Kjær og Rendekjær.

Præstdal Enge, der tidligere laa til Præstegaarden, kom nu til at ligge til N. Saltum By, som hidtil havde været forenet med Østrup og Vestrup i et Ejerlav [5]).

Til Nørre Saltum henregnes følgende Steder: *Bundgaard* (Matr. Nr. 16), nævnes i Tgb. 1634 $^{21}/_{6}$ og tilhørte 1660 Kronen og var senere udlagt til Ryttergods; i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ejedes den af Kjøbmand Mogens Brix i Blokhus, som 1810 udparcellerede den [6]). *Dalen* (ved Nols-

---

[1]) M 2. [2]) H. III, 75. [3]) Ma. [4]) T. [5]) U.
[6]) Tgb. 1660 $^{1}/_{10}$, Pr.

gaard?) er maaske det Bol, som Henrik Ottesen Smalsted til Villerup 1428 udstede Sjælegavebrev paa til Vrejlev Kloster [1]. 1452 gav Peder Grøn [2]) til Helligaandsklosteret i Aalborg 1 Hus i N. Saltum, i hvilket Mads Dal boede, imod at der derfor skulde holdes en ugentlig Messe; Stedets aarlige Skyld var 6 Tønder Korn m. m., bl. a. 1 Skovsvin, naar der var Frugt paa Skoven [3]), hvoraf synes at fremgaa, at der da var Skov omkring N. Saltum.

1457 mageskiftede Bispen af Børglum med Helligaandsklostrets Prior saaledes, at Bispen fik den Rettighed, Saltum Kirke havde i den Dam og Dambund i Dalen i Nolskjær, og Helligaandsklostret fik 1 Ager til en Gaard i N. Saltum [4]). Blandt Øklosters Breve nævnes ogsaa et Mageskiftebrev uden Aarstal, hvorved Klostret i Aalborg fik noget Gods i Saltum Sogn i Dalen af Prioren i Ø [5]). 1662 var her 1 Halvgaard, som laa til Børglum Kloster, samt 1 Bol, der tilhørte Aalborg Hospital [6]). 1690 var her ligeledes 2 Steder, med Ghk. henhv. 3½ og 2 Tdr. [7]), de tilhørte i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede Aalborg Hospital [8]).

„*Ved Vandet*" i Nørre Saltum, der nævnes i Kbg. 1713, var antagelig et Hus ved Nols, maaske den senere *Nolsgaard*. *Neist* eller Neest nævnes 1673 i

[1]) Æ. d. A. III, 34.
[2]) til Birkelse, død før 1457. Gift med Gyde Nielsdatter, død før 1452, Enke efter Jens Hwal. Peder Grøn og Hustru oprettede »de hellige 5 Vunders Messe« i Aalborg Helligaandskloster, hvor deres Datter Eline var Søster. [D. M. 5, II, 187 og D. A. A. 12].
[3]) D. M. 5, II, 187. [4]) Æ. d. A, III, 55.
[5]) Æ. d. A., III, 128. [6]) M 1. [7]) M 2.
[8]) J 2, jvf. Hofmans Fund. IV, 178.

Kbg. og bestod 1683 af nogle Huse vest for Præstegaarden, til hvilken de hørte [1]). Stedet *Præstdal* nævnes 1708 o. flg. i Kbg., og *Bakkegaarden* er en Udflyttergaard fra nyere Tid. I Tgb. nævnes undertiden *Mølgaard*, som maaske ogsaa laa i N. Saltum. Gaarden nævnes 1552 [2]).

Sønder Saltum nævnes i Slutningen af det 14. Aarhundrede, da Kong Erik 1386 (skal antagelig være 1396) tildømte Niels Ingvordsens Arvinger en Gaard her. Denne Gaard var vist den samme, som den Margrete (Henriksdatter Eberstein), Enke efter Niels Ingvordsen (Rotfeld til Bratskov), 1391 havde skjødet til Børglum Kloster, og Mandens Arvinger har vel saaledes faaet denne Afhændelse omstyrtet [3]). Blandt det Gods, hvis aarlige Afgift Niels Pedersen Gyldenstjærne til Aagaard og Hustru gav og undte for deres Sjæles Bistandelse, anføres 1 Gaard i S. Saltum; den nævnes i det 16. Aarhundre som hørende til deres Sønnedatter Anne Mouridsdatters Gods [4]).

1472 gaves Lovhævd til Børglum Kloster (?) paa 2 Gaarde i S. Saltum [5]), og 1481 pantsatte Anders Pedersen Bjørn til Vorgaard 1 Gaard her til Ville Thomsen Galskyt til Odden [6]). 1509 pantsatte Jep Andersen Bjørn til Vorgaard en Gaard i S. Saltum til Vrejlev Kloster, og samme Aar fik Klostret Skjøde paa den [7]). 1561 9/6 fik Kronen ved Mageskifte med Gregers Trudsen Ulftand til Estrup 1 Gaard i S Saltum [8]), og 1567 fik Gregers Ulftand

[1]) Ma. [2]) Tgb. 1655 8/9. [3]) Æ. d. A. III, 5.
[4]) Thiset: Eline Gøyes Jordebog 466—469.
[5]) Æ. d. A. III, 50. [6]) a. St. 116. [7]) a. St. 41. [8]) K. S.

af Kronen Pantebrev paa 2 Gaarde her[1]), formodentlig de samme, som han 1579 fik Forlæningsbrev paa[2]). 1567 fik Karine Banner, Gregers Ulftands Hustru, endvidere Pantebrev af Kronen paa 4 Gaarde her[3]), og 1573 $^{23}/_{7}$ fik Kronen ved Mageskifte med Erik Lykke til Skovgaard 1 Bol og 1 Gadehus i S. Saltum[4]). Dette Bol tilhørte dog ikke Erik Lykke, men derimod Sten Brahe til Knudstrup, der havde faaet det tilskiftet paa sin Hustrus Vegne, og Sten Brahe anlagde i den Anledning Sag mod Erik Lykkes Enke, Fru Margrethe Gøye, der 1595 $^{26}/_{7}$ ved Kongens Retterting blev dømt til at tilfredsstille Sten Brahe med andet Gods[5]).

1621 afhændede Dorthe Krabbe, Enke efter Erik Lykke til Rugtved, til Sophie Brahe til Birkelse, bl. a. 1 Gaard, 1 Bol og 2 Gadehuse i S. Saltum[6]), og 1669 $^{7}/_{7}$ fik Margrete Rantzau, Enke efter Ove Thott til Skabersø, for sin Fordring paa Kongen bl. a. udlagt ca. 11 Tdr. Hartkorn i S. Saltum[7]).

1662 bestod Byen af 13 Gaarde, 8 Halvgaarde, 1 Bol og 17 jordløse Huse, hvoraf 1 laa i *Bunkerne*, 1 i Øster Bunker og 1 i Hulen. Byens Udsæd udgjorde ialt $61^{1}/_{2}$ Td. Rug, 235 Tdr. Byg og $32^{1}/_{2}$ Td. Havre, og dens Høavl var 271 Læs; den havde fornødent Tørveskjær og Andel i Fiskeriet i Østrup Sø. Af Gaardene var 1 i Selveje; se Saltumgaard[8]).

1690 bestod Byen af 23 Gaarde og 17 Huse, hvoraf de 10 vare jordløse[9]), og 1861 var her 18

---

[1]) K. B. 215. [2]) K. B. 707. [3]) a. St. 169. [4]) K. S.
[5]) Secher: Rettertingsdomme I, 47.
[6]) T. S. Perg. Hvetbo H., Nr. 24.
[7]) T. S. Pap. Gunders Mølle Nr. 2 a. [8]) M 1. [9]) M 2.

Gaarde og 14 Huse[1]), men herved maa erindres, at talrige Udflytninger da havde fundet Sted. Til Byen laa 1683 følgende Jorder:

Toftagre, Anders' Toft, Højerhøjsager (maaske rettere Hyrdehøj), Katnis, Vibsted, Dalstykkerne, Bodelsagre, Halagre, lille Dalstykker, Søndervang, Veslang, Rørmeden, Knork-, Brøl-, Ondaftens (?)- og Stensagre, Gaasmeden, Dams-, Sengelands-, Krogdals-, Vrang-, Vej-, Gade-, Usbjerg- og Kvindehøjsagre, Torsland, Haaben, Sigagre, Digeagre, Ebeltoft, Havrefaldet, Skeen, Daghaven, Stiagre, Blokkerne, Skeager, Krogager, Gammeltoft, Øslands Toft, Vandsager, Langtofts-, Kartoft- Haresig-, Hulvejs-, Mær- og Fæbro-Agre[2]).

Paa Udskiftningskortene anføres endvidere følgende Agre til Byen, medens flere af de ovennævnte ikke findes der paa.

Dug-, Gjæslinghøj-, Svinbjerg-, Kold-, Kræmer-, Mølle- og Bunk-Agre, Lersig, Elbredder, Sandmeden, Møgelhøj, Faartarm, Østerblok, Tværblokkerne, Stakkenagre, Møllefaldet, Ulvgrav, Hvoderhøj, Knorkensig, Formeden, Hvirvelbjærg, Porsen og Knøsene.

Byen havde følgende Enge: Vild-, Blød-, Stok- og Dyrenge, og 1683 anføres, at øverste og vesterste Ende af Byens Engparter var fordærvede af Tuer, saa den kun kunde taxeres for 5 Høveders Græsning[3]). S. Saltum Jorder bleve udskiftede 1795 $^{24}/_{7}$ — $^{15}/_{10}$, Lundergaards Ejer besad da det meste af Godset her, nemlig 20 Ejendomme med ca. 92 Tdr. Hk., og derefter fulgte Landvæsenskommissær Ove Møller med 5 Gaarde og 2 Huse (ca. 25 Tdr. Hk.)[4]).

Benævnte Steder i Sønder Saltum ere: *Saltumgaard* (se senere); *Bodelsgaard* (Matr. Nr. 27), der

---

[1]) H. III, 75. [2]) Ma. [3]) U., T.
[4]) U. Om Ove Møller se under Saltumgaard.

formentlig har faaet Navn efter Bodelsagre, eftersom Gaarden først nævnes efter Udskiftningen; *Gadensgaard*, der vist har Navn efter Gadensagre, hvis den da ikke er den samme som det Sted, der i Kbg. 1673 og senere kaldes *„paa Gaden“*. Endvidere *Vesterdal* (Matr. Nr. 33); *„ved Bjerget“*, der nævnes i Kbg. 1672; *Vestergaard*, der nævnes 1708 i Kommissionsforretning over Reluitionsgods, og som senere blev delt i 2 Gaarde, hvoraf den ene for kort Tid siden er nedlagt. *Stien* eller *„paa Stien“*, der nævnes i Kbg. 1684, var 1 Hus, som laa til Saltumgaard; *Hulen* eller »i Huol» var 1662 et Hus uden Jord; det nævnes ofte i Kbg. og laa mellem Gadensgaard og Saltumgaard, men blev senere udflyttet; *Porten* (Matr. Nr. 28), der ogsaa kaldes *„ved Porten“* laa vestligst i Byen; Stedet, der nu er udflyttet, nævnes 1652 i Tgb. og 1670 og ofte senere i Kbg.; *Slottet*, der blev nedrevet for ca. 50 Aar siden, nævnes 1630 i Pendingeskatregnskabet, hvor Chr. Laursen *„paa Slottet“* anføres blandt Bolsmændene[1]), og ligeledes nævnes det 1635, da en Pige, som havde skyldt den bekjendte Jens Bang i Aalborg for Barnefader, opholdt sig her[2]). 1690 stod Stedet, der laa nordligst i Byen, for Lhk. ca. $5^1/_4$ Td. og fik Ghk. ca. $2^3/_4$ Td.; det ejedes 1714 af Birkelse[3]). Om Navnets Oprindelse vides intet, Steder af samme Navn forekomme bl. a. i Skræm, Flade, Horsens, Hals, Dronninglund, Holsted og Tværsted Sogne, saa det synes ikke at have været saa ualmindeligt. Formodentlig har Stedets Navn givet Anledning til det »Sagn«, at

1) A. 2) Wulff: Jens Bang, S. 108. 3) M 2, J 2.

der en Gang har boet en adelig Frue der, og at de saakaldte Slotsenge i Vildmosen har ligget dertil.

Torpet, der vist oprindelig var Afbyggerby fra Sønder Saltum, nævnes 1478, da Eskild Jensen, Prior i Hundslund Kloster, mageskiftede med Jens Nielsen, Prior i Helligaandsklostret i Aalborg, om noget Gods her. Af Beskrivelsen ses, at Hundslund Kloster skulde afstaa en Ager i Torpet Mark, næst østen for Helligaandsklostrets Gaard her, hvilken Ager kaldtes *Surbakken* og løb i Syd og Nord, samt endnu et Stykke Jord, der laa sønden for Gaarden og løb i Øst og Vest. Til Vederlag skulde Hundslund Kloster have en Ager, kaldet *Gumpen* i Torpet Mark, hvilken Ager løb i Øst og Vest og laa imellem Fru Hylleborgs Jord[1]). Omtrent ved samme Tid skjænkede Niels Pedersen Gyldenstjærne til Aagaard og Hustru Skylden af 2 Gaarde og 1 Bol her til gudeligt Brug for deres Sjæles Bistandelse; senere nævnes Stederne blandt deres Sønnedatter, Fru Anne Mouridsdatters Gods[2]).

1662 bestod Torpet af 4 Gaarde, 2 Halvbol og 2 Gadehuse, og Byens Udsæd var 19 Tdr. Rug, 42 Tdr. Byg og 21 Tdr. Havre, dens Høavl ialt 13 Læs[3]). 1690 var her 6 Gaarde og 2 Huse, hvoraf de 2 Gaarde og 1 Hus tilhørte Aalborg Hospital[4]), og 1861 fandtes her 8 Gaarde og 10 Huse[5]).

1552 havde Byen følgende Agre:

Bjørnbakken, Hede-, Sand-, Ørns-, Gumps-, Troldbjerg-, Flade-, Pruk-, Liis- og Tykhøjsagre[6]). 1683

1) D. M. 5, II, 203; jvf. Æ. d. A. III, 5.
2) Thiset: Eline Gøyes Jordebog, S. 466—469.
3) M 1. 4) M 2. 5) H. III, 75. 6) Tgb. 1655 8/9.

nævnes: Folsted Bakke, Krogagre, uden Bækkens Fald, Bakagre, Kejsagre, Driftbaaren, Hedekrogen, Sandager, Delager, Gumpen, Ørnehøjs Fald, Havrefald, Rishøjs Fald, Tykhøjs Fald, Gribens-, Flad-, Pil- og Hedeagre [1]).

Paa Udskiftningskortene anføres endvidere følgende Agre:

Langbak-, Lergrav-, Troldborg- og Stenagre samt Mellem-, Sig-, Have- og Storkefald og Fløjet, Gyllingskjær, Gyllingsbjærg og Rønskjær.

1633 $^{9}/_{2}$ toges Tingsvidne, at en Gaard i Torpet kun bestod af et Jordhus, og flere Huse havde der ikke været til Gaarden, siden Fjenden drog af Landet [2]).

Nørgaard i Torpet (Matr. Nr. 2) er vist den »Nørgaard, der ca. 1521 nævnes i en »Udskrift paa noget Gods, som givet er til Kirker i Jylland, som er uddraget af Jordebogen, udi hvilket Gods Fru Anne, Per Billesens Arving, og Fru Karen, Jørgen Davidsens Arving, kjendes dennem at have Lod, hver efter sin Anpart [3]). 1599 tilhørte Gaarden Fru Christence Wiffert til Næs [4]). 1662 stod den for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre og Høavl 2 Læs [5]), og 1672 $^{15}/_{3}$ blev den mageskiftet til Kongen af Generalproviantkommissær Nicolaus Bennich. Den stod da for Lhk. 15 Td. [6]). Kongen synes dog ikke at have overtaget Gaarden, thi 1674 $^{21}/_{2}$ tog Aalborg Slotsskriver Tingsvidne, at Nørgaard i Torpet af Hk. 10 Tdr. havde været øde siden 1. Maj, da Niels Jespersen drog derfra, og

[1]) Ma. [2]) Tgb. [3]) T. S. Pap. Jyll. Kirker Nr. 1.
[4]) Tgb. 1655 $^{8}/_{9}$. [5]) M 1.
[6]) T. S. Pap. Husumgaard Nr. 5.

ingen vidste, hvem der ejede Gaarden [1]). Lignende Tingsvidner erhvervedes 1674 $^{21}/_{11}$ og 1676 $^{4}/_{3}$, og 1676 $^{17}/_{6}$ blev tinglæst en Varselsseddel, der indeholdt, at efter at Ejerne vare givne Varsel til Viborg Landsting, angaaende om nogen vilde vedkjende sig Gaarden, var den bleven dømt hjemfalden til Kronen [2]). 1681 $^{17}/_{9}$ toges Tingsvidne, at efter at Gaarden paa Grund af Skatterestance var hjemfalden til Kongen, var den 1680 $^{19}/_{3}$ bleven bortfæstet med 6 Aars Frihed [3]). 1690 stod den for Lhk. 10 Td. og fik Ghk. godt 6 Tdr. Fra Kronen, der udlagde den til Ryttergods, blev den i Begyngyndelsen af det 18. Aarhundrede solgt til Amtmand Dyssel og kom derved under Lundergaard [4]). Herfra kom den formentlig med Saltumgaard i Ove Møllers Eje 1794, og han solgte den samme Aar til Selvejendom [5]). Gaarden havde 1683 Andel i Voldkjær, taxeret til 1 Læs og 4 Knipper godt Hø [6]).

Pyt eller *Pytten* (Matr. Nr. 3) nævnes 1682 i Kbg. Stedet, der havde godt 5 Skp. Ghk., laa i Nærheden af Nørgaard og havde Navn efter en Dam derved. 1718 nævnes *Hovisgaard* i Torpet, hvilket Navn ikke er truffet oftere [7]). Til Saltum Torp henregnes Stederne paa *Langbak* og de nyere Bebyggelser paa *Torpet Kjær* [8]).

Østrup, hvis Navn antagelig skal betegne den

[1]) Tgb. [2]) Tgb. [3]) Tgb. [4]) M 2, J 2.
[5]) Pr. [6]) T. [7]) Komm. over Reluitionsgods.
[8]) *Efterskrift:* Helligaandsklostret i Aalborg fik 1456 ved Mageskifte med Væbner Nis Jensen af Vesterris 1 Gaard i Saltum Torp, og 1523 mageskiftede Klostret med Predbjørn Podbusk til Vosborg og fik 1 Bol norderst og vesterst i Torpet ved Siden af Klostrets Gaard her. [Lindbæk og Stemann: De d. Helligaandskl., S. 199 og Diplom, S. 25.]

østre Torp[1]) i Modsætning til Vestrup, er formodentlig en Udflytterby fra N. Saltum, og den bestod 1662 af 6 Gaarde samt 14 Huse, der kaldes *Østrup Bunker*. Gaardene havde en Udsæd af 23 Tdr. Rug, 78 Tdr. Byg og 16 Tdr. Havre samt et Høavl af 54 Læs, og til de 14 Huse, hvoraf 3 vare jordløse, saaedes ialt ca. 5 Tdr. Byg. En af Gaardene var *Selvejendom*, og den stod for Lhk. $15^{3}/_{4}$ Td.[2]).

Denne Gaard ejedes paa Reformationstiden af *Svend Rød* i Toftegaard og beboedes af en Lars Nielsen. I Grevens Fejde blev den som saa meget andet Bondegods forbrudt, men Svend Rød fik 1542[3]), Lørdagen næst efter Fastelavns Søndag et saalydende Kongebrev: Vi Christian med Guds Naade o. s. v. gjøre alle vitterligt, at efterdi denne Brevviser Svend Rød i Toftegaard haver nu ladet handle med os om hans Bondegods, som er en Gaard udi Østrup i Saltum Sogn, som Laurs Nielssøn nu udi boer, liggende i Hvetbo Herred i Vendsyssel udi vort Land Nørre Jylland, og haver der for været udi i vor Minde, da have vi af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at fornævnte Svend Rød og hans Arvinger her efter maa og skulle have, nyde, bruge og beholde fornævnte Gaard og Gods med deres rette Ejendom og Tilliggende saa fri og for saadan Landgilde, Tynge, og Afgift, som deraf gjordes og gaves førend nu *sidst forleden Fejde* her udi Riget begyndtes. Dog saa, at han og hans Arvinger skulle være os og vore Arvinger efterkommende Konninger udi Danmark hulde og tro, og aarligen til god Rede af fornævnte Gaard og Gods give og gjøre til os og Kronen saadan Landgilde, Tynge og Afgift, som plejer og bør at gjøres og gaves førend Fejden begyndtes. Thi forbyde vi . . . o. s. v.«. Brevet, der er udstedt i Aalborg, var skrevet paa Pergament og forseglet med rødt Vox samt underskrevet af Ridder Erik Banner, Peder Ebbesøn og Jørgen Pedersøn[1]). Endvidere bar det Paategning om at være læst paa Hvetbo Herredsting 1613 $^{23}/_{10}$, 1635 $^{26}/_{9}$, 1646 $^{10}/_{10}$ og 1653 $^{3}/_{12}$. I Tingbogen for 1646 $^{10}/_{10}$ staar der dog, at der fremlagdes et kongeligt Brev dateret Torsdag næst efter Søndagen Invocavit (ɔ: 1. Søndag i Fasten) 1543, hvilket indeholdt, at Svend Rød i Toftegaard havde været i Hans Majestæts Minde for den Gaard i Østrup o. s. v., saa der synes at være nogen Uoverensstemmelse angaaende Brevets Udstedelsesdato.

Efter Svend Rød arvede hans Datter *Maren* Gaarden, og fra hende kom den til hendes Søn *Lars Laursen,* som nævnes her 1611[2]). Han maatte ca. 1617 afstaa den halve Gaard til Herredsskriveren *Niels Kjeldsen* i Kvorup, som var gift med Johanne Laursdatter[3]), idet Niels Kjeldsen fik Indførsel i Gaarden og 3 Halvbol for 544 Slettedaler[4]). Han overlod sin Halvpart af Gaarden til sin Søn Peder Nielsen, som boede her 1621[5]), medens den anden Halvpart endnu 1631 beboedes af Laurs Laursen. *Peder Nielsen* blev i Aarene 1627—29 »af Fjenderne ganske forødt og frataget, hvis Formue han havde haft«, og hans Fader overlod ham derfor 1630 $^{1}/_{4}$

1) Reglen er ellers, at Torpnavnene i første Led indeholde et Personnavne, se Ingstrup S., S. 11.

2) M 1. 3) Skal vist være 1543.

1) Tgb. 1663 $^{24}/_{1}$.

2) Tgb. 1640 $^{15}/_{2}$ og Skattemandtallet for Aalb. Læn 1611.

3) Antagelig Laurs Laursens Søster.

4) Naar der i Hvetbo Herred I, S. 236 anføres, at Niels Kjeldsen kaldes Sr., er dette selvfølgelig en Fejltagelse, thi denne Titel var da endnu ikke i Brug, der skal læses salig. Hans Børn vare Kjeld, Niels, Svend, Peder, Christen og Jens.

5) Tgb. 1662 $^{4}/_{10}$.

af Halvgaarden og de 3 Halvbol til Ejendom, imod at han gav Afkald paa yderligere Arv efter sine Forældre, og de øvrige $^{3}/_{4}$ af Halvgaarden bleve 1637 af Niels Kjeldsens Arvinger tilskjødede Broderen Kjeld Nielsen i Kvorup [1]). Til Gaarden laa et Afbyggersted, kaldet *Viifled*, som 1643 gav Anledning til en Strid mellem Arvingerne [2]). (Se Bunkerne).

Peder Nielsen, der døde 1646, var vist gift med Karen Laursdatter, som ægtede Morten Nielsen Kjærulf i Birket, hvor hun døde 1652; og Kapellanen i Saltum, Hans Pedersens Hustru [3]), Anne Pedersdatter, maa antages at have været Peder Nielsens Datter. Den Halvpart, som *Laurs Laursen* beholdt, beboedes senere (1640) af hans Søn Vil Laursen, som ogsaa efter 1637 synes at have brugt Kjeld Nielsens Part, men 1641 skulde han, efter at en Strid mellem ham og Ejeren var bilagt, fraflytte Gaarden. Senere boede han i Hjermeslev. Han havde adskillige Brødre, og det er sandsynligt, at Efterkommere af Svend Rød endnu findes her paa Egnen [4]).

1662 anføres Gaarden med en Bondeskyld af 9 Tdr. Byg og som tilhørende mange Lodsejere. Paa dens Grund var der 6 Afbyggere, der alle havde Del i dens Udsæd, som udgjorde 5 Tdr. Rug, 16 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre; Høavl 16 Læs [5]). *Herligheden* af Gaarden laa 1662 til Aalborghus, men senere kom den til Raadmand Mads Hansen Hop i Skagen [6]), der ca. 1714 afhændede den til Magister Dyssel i Vrensted, som 1719 solgte den til Fr. Kjær til Børglum Kloster [7]).

1) Tgb. 1643 $^{27}/_{5}$. 2) a. St. 3) Se Kapellaner.
4) Tgb. 1640 $^{22}/_{2}$.
Se iøvrigt om Gaarden Tgb. 1651 $^{5}/_{4}$, $^{19}/_{4}$, 1652 $^{15}/_{5}$, 1662 $^{4}/_{10}$, 1663 $^{17}/_{1}$, $^{24}/_{1}$, $^{24}/_{3}$.
5) M 1. 6) Se Saltumgaard.
7) M 1, J 2, Landst. S. & Pb. 36, 420.

Gaarden fik 1690 Ghk. 11$^{5}/_{8}$ Tdr. [1]); dens senere Historie er mig i øvrigt ubekjendt.

1690 bestod Østrup af 6 Gaarde og 16 Huse, hvoraf de 2 vare jordløse [2]), og 1661 var her 11 Gaarde og 4 Huse [3]). Angaaende Byens Tilliggende bemærkes 1662, at den havde nødtørftig Fædrift og Tørveskjær samt Andel i Fiskeriet i Østrup Sø [4]).

Til Byen hørte 1683 følgende Jorder:

Skottes Fald [5]), Stakken Toft, Arre Bakkens- [6]), Rug Bakkens- og Dals Agre, Møgelhøjs- og Elbreds Fald, Lerbækagre, Galterhøjs- og Suderagre, Faartarms Fald, Dybdalsagre og Vibefłød [7]).

Byen havde Part i Debelengen, Voldkjær og Dyrengen [8]). Østrups Jorder bleve udskiftede 1795 $^{13-14}/_{3}$; foruden en Del af ovennævnte Agre anføres i Udskiftningsforretningen endvidere:

Melmeden, Gungagre, Skareshøjagre, Nørre og Sønder Krogstad, Halagre, Ilsig, Bliverdals (Blegdals) Banke, Bul (Baal) bak, Klokhøjs og Lersig-Agre.

Af navngivne Steder i Østrup træffe vi i ældre Tid *Bjerregaard* eller *Bjerget*, der bl. a. nævnes 1718 i Kommissionsforretningen over Reluitionsgods. Denne Gaard, der havde ca. 7$^{5}/_{8}$ Td. Ghk., blev udstykket før 1803, nu Matr. Nr. 11 (og 26—31 [9]). Endvidere nævnes 1643 *Dybdal* (Matr. Nr. 32), hvor Niels Friis til Vestrupgaard da havde en Engpart [10]); 1675, 1711 og senere nævnes i Kirkebogen *Herberget* i Østrup, hvilket Navns Oprindelse saavel som Stedets nærmere Beliggenhed er ubekjendt. Da Loven forbød, at der fandtes Kroer i Nærheden af

1) M 2. 2) M 2. 3) H. III, 75. 4) M 1.
5) Skotteshøj nævnes i Tgb. 1669 $^{11}/_{9}$. 6) Arre = Havre.
7) Ma. 8) T. 9) Pr. 10) Tgb.

Tingstederne, kunde det maaske formodes, at Herberget i Østrup var oprettet af Hensyn til de Folk fra den sydlige Del af Herredet, som søgte Tinget, der — som andet Steds omtalt — blev afholdt i Nærheden af Saltum Kirke; men dette bliver dog kun en Gisning, da der ikke haves nogen anden Efterretning om Kro i Saltum[1]. „*Haugen*“ eller „*Indelukket*“ var en Englod (Matr. Nr. 31), der nævnes omkring Aar 1800, og *Søndergaard* er en Udflyttergaard fra den nyeste Tid.

Bunken eller *Bunkerne*, som Navnet forhen skreves, var som foran nævnt Benævnelsen for Husene til Østrup By[2]; 1662 var her 16 Huse, hvoraf dog de 2 laa til *S. Saltum*, 1690 var her 8, hvoraf 1 jordløst[3], og 1861 var her 1 Gaard og 10 Huse[4]. Gaarden, der kaldes *Bunkegaard*, laa før Udskiftningen nordvest for Sønder Saltum og var sammenbygget med Krogsgaard (se Saltum Mark).

Af andre Steder i Bunkerne nævnes i Kbg. 1683 „*ved Leddet*“, og 1643 nævnes i Tingbogen »et lidet Vordsted i Østrup, som kaldes *Viifled*«[5]. Sidstnævnte Hus havde antagelig Navn efter Jorden, hvorpaa det laa; 1652 $^{4}/_{4}$ nævnes saaledes i Tingbogen »fire Stykker Jord i Østrup Bunker, som kaldes *Vibflod*«; jvf. Agernavnene. Endelig nævnes omkring Aar 1800 Huset „*Gyden*“ (Matr. Nr. 69 a)[1].

I en større Gaard i Østrup (Lhk. 15 Tdr., Ghk. $13^{1}/_{2}$ Td.) boede i mange Aar Kapellanen *Hans Pedersen Saltum* (se Kapellaner), der havde Gaarden i Fæste af Fru Ide Skeel til Asdal[2].

Faarup By, hvis Navn i det 15. Aarhundrede skreves Fardrup, senere Farup, er formentlig en Torp, der er anlagt af en Person ved Navn Fader (oldn. Father).

Byen nævnes 1460, da Jens Madsen (Munk) til Visborg skjødede en Gaard her til Økloster, maaske den samme Gaard, som nævnes i et Stokkenævn af Hvetbo Herredsting 1487[3]. I sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede fik ogsaa Børglum Kloster tilskjødet en Gaard her af Dan Jensen[4] og 1582 $^{14}/_{3}$ fik Befalingsmand paa Holmen, Laurids Kruse, Forlæningsbrev paa 2 Gaarde her[5]. 1624 $^{14}/_{7}$ fik Kronen ved Mageskifte med Otto Skeel til Hammelmose 1 Gaard her, hvilken bl. a. svarede 1 Skovsvin i aarlig Skyld[6].

Byen har lidt meget af Sandflugt, der har overfløjet al dens Jord, og i Synsforretningen angaaende det Gods til Sejlstrup, der havde taget Skade af Sandflugt, nævnes 1607 som delvis ødelagte 5 Gaarde og 3 Bol i Faarup. 1688 var Byens Fædrift ødelagt, og man befrygtede, at selve Byen ogsaa skulde blive det[7]. 1662 bestod Faarup af 3 Gaarde, 7 Halvgaarde, 1 Bol, 1 Halvbol, 1 Kvartbol og 5

[1]) 1711 nævnes bl. Faddere i Saltum Jens Sørensen *Kroermand* i Saltum, og 1715 døde i Saltum Søren *Kroermand* [Kbg.], men paa denne Tid hed Manden i Herberget Jens Pedersen.

[2]) Bunker betyder Smaasteder. Jvf. Jydske Saml. III, 49.

[3]) M 1, M 2. [4]) H. III, 75. [5]) $^{6}/_{5}$ og $^{27}/_{5}$; se ogsaa under Selvejergaarden, S. 164.

[1]) Pr. [2]) M 1, Kbg. [3]) Æ. d. A. III, 126 og 119.

[4]) a. St. 90. [5]) K. B. [6]) K. S.

[7]) Mo; jvf. Afsnittet om Sandflugt.

Huse, hvoraf de 4 vare jordløse; Byens hele Udsæd var 28 Tdr. Rug, 47 Tdr. Byg og $15^1/_2$ Td. Havre og dens Høavl 79 Læs. Der var kun maadelig Græsning i Klitten og ringe Ildebrand (Tørveskjær). Om Beboerne, der for Størstedelen hørte under Aalborghus Læn, bemærkes, at de, der vilde, kunde fiske i Havet[1]). 1690 bestod Byen af 14 Gaarde og 4 Huse med Jord[2]), og 1861 var her 11 Gaarde og 18 Huse[3]).

Marken bestod 1683 af:

Storhøjsfald, Tofterne, Vejagrene, Smedehøjsager, Kilen sønden Toften, Abildfald, Kogsted Fald, Sønder Kogsted, Raatoften, Gaasmeden, Nørre Kogsted, Poldene, Galgebakken, Kirkebakken, Nørre og Sønder Fladagre, Sandtofterne, Bjørnsmeden, Gildholm, Sønder eller Øster Toft m. fl.[4]).

Byens Jorder bleve udskiftede 1800 $^4/_{11}$ o. flg., i Udskiftningsforretningen nævnes foruden en Del af ovenfor anførte Agre endvidere:

Villumsdal med Tvertbak, Krogager, Sortager, Øster og Vester Have, Abildblokkerne, Nørre Nejst, Østen Sigen, Højens og Stiens Jord, Risbak, Lodderne norden og sønden Pollevejen, Elsehauge, Stumperne og Sønderkjær.

De til Faarup hørende Enge bestod 1683 af Lodder i Voldkjær, Debeleng og Gjedholmen samt et langt Stykke Jord østen for Byen, kaldet Kogsted. Sidstnævnte, i hvilket alle Bymændene vare lodtagne, var kun taxeret for 4 Høveders Græsning, og Byens Overdrev — forsaavidt det ikke var ødelagt af Sand — taxeret for 46 Høveders Græsning[5]).

Vestergaard nævnes 1487, da der gaves Stokkenævn af Hvetbo Herredsting, at Tyrisjord i Faarup

[1]) M 1. [2]) M 2. [3]) H. III, 75. [4]) Ma. [5]) T.

Mark i mere end 60 Aar ikke have ligget til Vestergaard eller andre Bondegaarde, men til Øklosters Gaard i Faarup[1]). Vestergaard synes altsaa da at have været en jordegen Gaard; dens senere Historie er ubekjendt indtil den ved Midten af det 18. Aarhundrede kom under Vestrupgaard og senere med denne under Lundergaard, hvorfra Vestergaard, der nu var delt i 2 Gaarde (ca. 5 Tdr. Ghk.) blev solgt 1802 $^1/_5$ for 700 Rdl.[2]).

Andre benævnte Steder ere *Kirkebak* (Matr. Nr. 57) og *Grønne Grave*, hvilke dog først nævnes efter Udskiftningen.

Nord for Byen ligger *Skolen* for Faarup-Ejersted Distrikt.

Stedet *Diget* eller »paa Diget«, der nævnes i Kbg. 1649 o. flg. laa vist mellem Faarup By og Vestrupgaard. Det laa vist 1690 til Kronen, hvorfra det kom under Bratskov og endelig under Vestrupgaard.

Ejersted By, hvoraf en Del ligger i Ingstrup Sogn (se derunder), kaldes i ældre Dokumenter Egerstad, Ægerstæth o. l., hvorfor det maa antages, at Bynavnet, der i Egnens Maal udtales Eersted, i første Led indeholder Mandsnavnet Eger (Eker, Ethar).

1340 ejede Grev Gert Gods her[3]), og 1350 skjødede Thomas og Torben Truelssøn samt Niels Pedersøn af Gjærum og Niels Palnessøn af Vennebjærg til Kong Valdemar noget Gods i Ægerstæth i Hvetbo Herred »for Brøde, som Kongen havde imod dem«. Godset tilhørte Arvingerne efter Fru

[1]) Æ. d. A. III, 119. [2]) Skjøde 1808 $^{13}/_6$; Pr.
[3]) Æ. d. A. II, 248.

Cecilie af Nyholm (Hørby Sogn?)[1]. Væbneren Ville Thomsen Galskyt til Odden og hans Hustru Karen Nielsdatter Banner gav 1482 $^{8}/_{12}$ en Gaard i Ejersted til Helligaandsklostret i Aalborg, for hvilken Gave, der daglig skulde afholdes en Messe for Sct. Anne Alter[2]. 1563 fik Bjørn Kaas til Starup Mageskiftebrev af Kronen paa 1 Gaard her[3]), og 1582 $^{14}/_{3}$ fik Laurids Kruse til Balle 1 Gaard i Ejersted til Læn uden Afgift[4]. Endelig kan anføres, at Margrete Rantzau, Enke efter Ove Thott til Skabersø, 1669 $^{7}/_{7}$ bl. a. fik udlagt ca. 4 Tdr. Hk. Gods i Ejersted for sin Fordring paa Kongen[5].

Byen led tidlig af Sandflugt, og 1601 nævnes *Erstedgaard* som fordærvet af Sand[6]. 1607 havde Sejlstrup Læn 2 Bol her, som havde taget Skade af Sandet[7], og 1633 $^{13}/_{4}$ toges Tingsvidne, at »Rebelhou«, »Bonager«, »Guldager«, »Nørre Naas«, »Tavlbor«, »Appisager«, »Tornhøj« og »Hoffager« vare øde af Sand, men »Langager« var ved Magt[8]. Det følgende Aar vare de nævnte Agre endnu mere ødelagte[9], og 1636 $^{27}/_{2}$ toges Tingsvidne, at endvidere »Ulvsagerfald«, »Toften ved Kaas Hus« og »Fladisagerfald« vare fordærvede, og en Mands Gaardsplads var saa overløbet af Sand, at Husene maatte flyttes. Flere Gaardes Tørveskjær og Fædrift var »ganske meget« ødelagt[10].

Den i Saltum Sogn liggende Del af Ejersted bestod 1662 af 2 Halvgaarde, 4 Bol, 1 Halvbol, 1 Kvartbol og 1 jordløst Hus; den samlede Udsæd

---

1) Æ. d. A. I, 104. 2) D. M. 5, II, 204. 3) K. S.
4) K. B. 5) T. S. Pap. Gunders Mølle Nr. 2 a. 6) A.
7) Besigt. af Sandfl. Gods. 8) Tgb. 9) Tgb. 1634 $^{9}/_{4}$.
10) Tgb.; jvf. Afsnit om Sandflugt.

var 11 Tdr. Rug, 23 Tdr. Byg og $10^{1}/_{2}$ Td. Havre, og Høavlet androg 38 Læs. Størsteparten af Byen laa under Aalborghus Læn og iøvrigt bemærkes om den, at den havde skarp Græsning i Klitten og intet Tørveskjær, samt at de af Beboerne, der vilde, kunde fiske i Havet[1]. 1690 bestod Ejersted af 10 Gaarde og 5 Huse med Jord; hele Byen anføres da under Saltum Sogn[2], men den i Matriklen 1690 anførte Gaard Nr. 2 havde forhen hørt til Kjettrup Sogn[3]. 1861 fandtes her 6 Gaarde og 8 Huse[4].

Byens Jorder angives 1683 af bestaa af:

Kirkevejs Fald, Glipsager, Langager, Sønder og Nørre Nejst, Stismeden, Klaverhøjs Fald, Guldager, Skaresliagre, Gunnehøjs Fald, Appisagre, Gaasmeden, Blæstoften og Gadeagre[5].

Ved Udskiftningen, der fandt Sted 1800 $^{4}/_{11}$ o. flg. nævnes endvidere følgende Agre:

Smørkrog, Vingen, Haldbak, Stumperne, Flerin, Haragre, Øldalsagre, Dalsfald, Kirkebak og Tavlbaaren samt Slettingen og Vadskjær.

Skjellet mellem Faarup og Ejersted dannedes af Kværnbæk[6]. Om Byens Overdrev skrives 1683, at det var øde af Sand og kun taxeret for 8 Høveders Græsning, og samtidig berettes, at Byen kun havde Splittørvskjær, men maatte kjøbe Skaartørv i Hune eller Ingstrup[7].

---

1) M 1. 2) M 2.
3) Alle 3 Tiender af denne Gaard laa i det 18. Aarhundrede til Kjettrupgaard, hvortil de vare komne, da denne Gaards Ejer fik Mensalgodset i det nedlagte Kjettrup Sogn (se under Ingstrup). 1787 havde Mathiesen til Kjettrupgaard en vidtløftig Proces med Jesper Østergaard til Lundergaard angaaende disse Tiender, der indtil 1848 vedblev at høre til Kjettrupgaard.
4) H. III, 75. 5) Ma. 6) U. 7) T.

Steder i Ejersted ere: *Ejerstedgaard* (Matr. Nr. 2), der nævnes 1601 som fordærvet af Sand[1]); *Guldager*, hvilken Gaard formentlig er opført efter Udskiftningen paa Marken af samme Navn[2]); og *Tippen*.

Om sidstnævnte Sted, der ligger paa Toppen af en Bakke, fortæller et Sagn, at da den sorte Pest rasede her i Landet[3]), uddøde alle Sognebeboerne med Undtagelse af Manden i Tippen, saa det saa ud, som om han var den eneste overlevende paa denne Egn. Da saa han en Dag en Røgsøjle stige op paa den anden Side af den Lavning, der skiller Hune fra Jetsmark, og da han kom til Stedet, fandt han i Kvorup en Kvinde, som Pesten ligeledes havde skaanet, og hende fik han til Hustru. I Løbet af faa Aar har Lynilden 3 Gange antændt Tippenhuset.

Saltum Præstegaard havde 1553 en Udsæd af ialt 16 Pund[4]) Korn og et Høavl af 20 Læs Enghø; under Gaarden brugtes saa meget af Kirkens Jord, at der til Kirken aarlig svaredes 2 Tdr. Korn deraf[5]). 1571 angav Præsten Udsæden til 14 Tdr. Rug, 16 Tdr. Byg og 16 Tdr. Havre samt Høavl 26 Læs, og han beklagede sig over, at Sandflugten havde ødelagt Fædriften tilligemed 6 Tdr. Havresædmark, og Engen havde taget Skade for 4 Læs Hø[6]). I Slutningen af det 16. Aarhundrede blev Præstegaarden ødelagt af Sandflugt, hvorfor Præsten i Stedet fik en lille Bondegaard i N Saltum tilligemed alle 3

1) A. 2) Her ligger en Samling Gravhøje. 3) ca. 1350.
4) 1 Pund Rug el. Byg = 2 Tdr., 1 Pund Havre = 4 Tdr.
5) P. 6) P.

Tiender af denne Gaard[1]). Den af Sandet ødelagte Præstegaard har antagelig ligget nordvest for Kirken og ikke — som undertiden antaget — i den nuværende Præstegaards Have, idet de her fundne Rester af Murværk m. v. snarere maa formodes at hidrøre fra Kirkeladen, der efter Præsteindberetning fra 1686 netop siges at have ligget ved Kirkegaardsdiget øst for Præstegaarden[2]). 1625 angives Udsæden til 10 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 16 Tdr. Havre og Høavlet 20 Læs[3]).

Ved denne Tid toges der fat paa atter at opdyrke en Del af den Jord, som tidligere var bleven ødelagt af Sand, men herved kom Præsten Tøger Povlsen i Trætte med Beboerne i Vester Jonstrup, hvilke mente, at Præsten inddrog mere Jord under Gaarden, end han var berettiget til. Niels Friis til Krastrup, der var Lænsmand paa Sejlstrup, under hvilket Læn Jonstrup da hørte, lod derfor Præsten saavel som Lænsmanden paa Aalborghus, Otto Skeel til Hammelmose, indstævne for Herredstinget, hvor Sagen kom for 1634 14/6. Klageren fremlagde til Støtte for sin Paastand 2 Dokumenter. Det første var et Tingsvidne af Hvetbo Herredsting, dateret 1633 25/5, hvori Jens Sørensen i Jonstrup m. fl. vidnede, at de mindedes i fra 16—60 Aar, og i den Tid havde de Mænd, der havde boet i V. Jonstrup, upaatalt drevet deres Fæ og Faar frem og tilbage over den Jord, som Præsten nu havde ladet pløje og besaa. Hvis Grunden var, vidste

1) P. 1690.
2) Bispearkivet. Capsa B., Loc. 19—20. Fasc. B. Nr. 2.
3) P.

førstnævnte Vidne ikke, men han kunde ikke erindre, at den nævnte Vej havde været nogen Mand forment før nu. Næste Vidne udtalte, at i 40 Aar havde nævnte Jord ligget udi Hede og Tuer, og tredje Vidne erklærede, at i 26 Aar, medens Jorden laa under »Hov og Horn«[1]), havde Jonstrup Mænd upaatalt haft deres Fædrift derovre. Femte Vidne udsagde, at Jonstrup Mænd i 60 Aar havde haft fri Drift over den omstridte Jord sønden ad Dalen og vester ind ad Klitten, og 7. Vidne erindrede, at Jonstrup Mænd i 30 Aar havde haft deres Fædrift over den Jord sønder ad den gamle Galge og vester ind ad Klitten, medens 9. Vidne erindrede, at han havde været med til at jævne de omstridte Veje som Kongens rette Veje.

Dernæst fremlagdes et Synsvidne, hvori 6 Synsmænd, der 1633 $^{25}/_{5}$ af Retten vare udnævnte til at syne den af Præsten foretagne Pløjning over Stier og Fædrift, erklærede, at sønden for den omhandlede Gaard i Jonstrup ligger mange gamle Fæstier og alfare Veje, som ere hultrukne og hulkjørte, og Grønningen er overgroet, og disse gamle Stier og Veje løb sønder ad Dalen, hvor den gamle Galge stod, og det synes dem, at de nævnte Fæstier løb frem og tilbage fra og til Jonstrup. Sønden for den Vej, som løb fra Ejersted til Tinget, var der pløjet og saaet tværs over de nævnte Fæstier og alfare Veje (som efter kongelig Majestæts Breve vare jævnede) ca. 26 Favne i Øst og Vest,

---

1) ɔ: til Uddrift for Heste og Kvæg. Undertiden anvendes ogsaa Formen »Klov imod Klov« [Se Danske Saml. 2, VI, 25; Secher: Om Vitterligheden, S. 47].

og i østre Ende var det pløjede Stykke 6 Favne bredt, medens det i vestre Ende kun var 4 Favne. Den øvrige Del af Jordstykket var Oldjord, der henlaa lyngstukken og med Myretuer og Digtørvegrøfter, og ikke syntes at have været pløjet eller saaet i nulevende Mands Minde.

Herimod fremkom Præsten med en skriftlig Beretning, hvori han udtalte, at efter at den omstridte Jord med mere af Saltum Præstegaards Jord vesten for Gaarden var overløben med Sand og ingen til Pløjning gavnlig udi mange Aar, havde Kongen bevilget den tidligere Præst Kongetienden af Saltum Sogn som Erstatning, men nu var Tienden igjen kommen fra Kaldet, fordi Gaardens Jord var bleven forbedret og igjen kunde pløjes og saas, og skulde Præsten nu miste baade Jord og Tiende, skete der ham stor Uret. Han mente ogsaa, at han med gamle Vidner og Domme, der vare afsagte for 76 Aar siden, og som indeholdt, at Jorden da i 60 Aar upaatalt havde ligget til Præstegaarden, kunde bevise sin Paastand.

Der blev da fremlagt et *Synsvidne* af Hvetbo Herredsting, dateret 1557, Lørdag næst før Sct. Maurits Dag, hvilket indeholdt, at Synsmændene saa »Riiges Jord«, som Hr. Christen Krabbe[1]) kjendtes ved for Saltum Præstegaards rette lodskiftede Jord, og de havde aldrig hørt andet derom, og de saa, at der var gravet 200 Fladtørv derpaa, Jorden til Fordærv og Hr. Christen Krabbe til stor Skade og Brist.

Ligeledes fremlagdes et 24 Mands *Vidne* udgivet

---

1) Den daværende Præst.

paa Herredstinget 1558, Lørdag næst før Kristi Himmelfartsdag, i hvilket Vidnerne erklærede, at de mindes i indtil 60 Aar og aldrig havde hørt andet, end at den Jord, som Hr. Christen Krabbe havde ladet pløje vesten og sønden for Vester Jonstrup og nord til det gamle Dige, jo hørte til Præstegaardens rette lodskiftede Jord. Mange mindedes, at den tidligere Præst i Saltum, salig Hr. Ib, lod kaste det nævnte Dige, og den omstridte Jord, der i Øst og Vest strakte sig saa langt Diget løb og i Syd over Vejen fra Saltum Kirke til Ejersted og ned til Kjæret, kaldtes »Riiges Jord«. Endvidere fremlagdes et *12 Mands Vidne*, dateret 1558, Lørdag efter Kristi Himmelfartsdag, samt en *Dom* af samme Aar, hvorved Christen Krabbe var bleven tilkjendt den omstridte Jord, indtil hans Modpart kunde skaffe bedre Beviser.

Paa Grundlag af de saaledes fremlagte Bevisligheder afsagdes 1634 $^{14}/_{6}$ Kjendelse, hvorved Præsten stadfæstedes i Besiddelse af Jorden[1]), men senere maa Sagen dog være gjenoptaget, thi 1690 siger Præsten i sin Indberetning, at Jonstrup Mænd ved Trætte havde skaffet sig Uddrift til Klitten gjennem Dalen mellem Mølletungen og Neist[2]).

1662 stod Præstegaarden for Lhk. $14^{3}/_{4}$ Td., dens Udsæd var da 14 Tdr. Rug, 20 Tdr. Byg og 16 Tdr. Havre og Høavlet 20 Læs[3]), altsaa ikke saa lidt mere Udsæd end i 1621, hvilket antagelig var en Følge af den før omtalte Opdyrkning af sandføgne Arealer. Af Gaarden svaredes 2 Skill. i Leding til

---

1) Bispearkiv.: Capsa B., Loc. 3, Fasc. B.
2) P. 3) M 1.

Aalborghus og 1 Rdlr. 12 Skill. i Gjæsteripenge til Bispen. Den havde nogenlunde tilstrækkelig Græsning og godt Tørveskjær »udi et sidt Kast«. Paa Gaardens Grund laa 5 jordløse Huse (Neist og Løt), der hver gave 24 Skill. i Huspenge[1]). I Slutningen af det 17. Aarhundrede bestod Præstegaardens Mark af Kirkesig og et Fald Agre norden for Kirken, ialt 8 Agre; endvidere Blæsvang 8 Agre, vesten for Løt og Jets Fald 12 Agre, ialt 20 Agre, hvilke laa øst for Gaarden tilligemed Desmerhøj, Stenbroager, Hovedager og et Fald bestaaende af 4 Agre, ialt 7 Agre, der laa øst for Kirken. Mod Syd gik Gaardens Mark til Nols og bestod af Stegeltoften og Dalsager, ialt 6 Agre, og mod Vest havde den et Fald »vesten Kirken« og »Leren« bestaaende af 20 Agre, hvoriblandt 3 Agre Kirkejord, samt endvidere 20 Agre vest for Mølletungen og Neist. Af Gaardens Jord brugtes 3 Agre til Løt mod en Afgift af 6 Skp. Byg[2]).

Gaardens Enge vare 1683 næsten ødelagte af Skaartørvskjær, saa Græsningen dér kunde kun taxeres til $1^{1}/_{2}$ Høved, men Gaarden havde en Andel i Dyrengene, taxeret til 4 Læs godt Hø, i Damsig kunde bjærges 12 Knipper godt Hø, og endelig havde den nogen Eng i Præstdal[3]).

1688 laa der foruden de ovennævnte 5 Huse ogsaa en *Mølle* paa Gaardens Grund, hvilken kun benyttedes til Præstens eget Brug[4]). Møllen, der antagelig stod paa Mølletungen, blev 1674 $^{17}/_{2}$ tilligemed den Kirkejord vest for Præstegaarden, paa hvilke den stod, solgt af Præsten Erland Hansen

---

1) M 1. 2) P. 3) T. 4) Mo.

til Niels Poulsen i Borup [1]), men senere tilhørte den Præsten Fulda, hvis Enke blev gift med Peder Hansen, som lod Møllen flytte til Saltumgaard (se herunder), medens en ny Mølle dog ses at være bleven opført ved Præstegaarden (paa Møllebakken) og endnu 1855 hørte herunder [2]).

1690 stod Præstegaarden for Lhk. 8¾ Td. og fik Ghk. 6½ Td., under den brugtes Kirkejord, ca. 3 Skp. Ghk., og paa dens Grund laa 5 Huse, hvoraf de 4 tilsammen fik Ghk. 2¼ Td., det 5. var jordløst [3]). Præsten beretter samme Aar, at Gaarden var fri for Landskyld og Kvartalsskat, og Bygningerne vare kjøbte af Formandens Enke for 450 Sldlr. [4]).

1803 var Gaardens skattepligtige Areal 56 Tdr. Land, der vare skyldsatte for ca. 8¾ Td. Hk. [5]) og taxerede for 75 Rdlr. pr. Td. Hk. [6]). 1855 stod Gaarden for Nhk. 8⅝ Td. samt Mølleskyld 4 Skp. 1 Fdk.; dens Areal var ca. 100 Tdr. Land Ager og ca. 90 Tdr. Land Eng, Hede og Kjær. Gaardens Udsæd var 12 Tdr. Rug, 15 Tdr. Byg og 22 Tdr. Havre, hvilke Kornsorter antoges gjennemsnitlig at give henholdsvis 5, 8 og 6 Fold, og endvidere avledes der ca. 40 Tdr. Kartofler (8 Fold) og 45—60 Læs Hø. Til Gaarden hørte 3 Huse med lidt over 1 Td. Nhk. Der var da nylig anlagt Have øst for Gaarden samt en Plantage vest for den [7]). I de senere Aar er en stor Del af Gaardens Jord frasolgt.

---

1) Tgb. 1675 20/3. 2) H. III, 75. 3) M 2. 4) P.
5) Herunder den Jord, der laa til de 4 Huse.
6) Begtrup VI, 234. 7) H. III, 75.

Endnu skal kun bemærkes, at Gaardens Bygninger brændte 1677 15/5 [5]), og 1887 20/10 brændte Vaaningshuset; ved begge Lejligheder brændte en stor Del af Præstens Indbo.

Jonstrup (ɔ: Torpen, anlagt af Jon) bestaar af Over- og Neder Jonstrup. Stedet nævnes 1552 [2]), og Laurids Kruse til Balle fik 1582 14/3 1 Gaard her til Læn uden Afgift [3]). 1607 anføres blandt sandføget Gods til Sejlstrup Læn 1 Gaard i Jonstrup [4]), og 1615 26/9 afhændede Otto Kristoffer Rosenkrantz til Boller til Jørgen Lunge til Odden 1 Gaard her [5]). 1662 var her 2 Helgaarde og 2 Halvgaarde, hvis samlede Udsæd var 13½ Td. Rug, 28 Tdr. Byg og 11 Tdr. Havre samt Høavl 44 Læs [6]), og 1690 var her 5 Gaarde, af hvilke den ene 1714 tilhørte Kongen [7]). 1861 henregnedes til Jonstrup 7 Gaarde og 2 Huse [8]). Om Strid mellem Præsten og Manden i V, Jonstrup se Præstegaarden.

Paa Jonstrup Mark ligger Tinghøj, hvor Herredets gamle Tingsted var, og i Jonstrup boede 1685—1705 Chefen for det i Herredet indkvarterede Rytterkompagni, Oberstløjtnant Claude [9]).

1683 bestod den til Jonstrup liggende Jord af:

Agrene østen Gjeldstien, Mellemdalen, Toftagre, Tinghøjs Fald, Elsevang, Sønderhøjs Fald, Bingsagre, Røgelskifte, Sønder- og Nørre Toft, Dombors Agre, Havreagre, Langagre, Tingagre, vesten Tinget, Driftagre og Sønder Fald [10]). Gaardene havde Engparter i Voldkjær samt fornødent Tørveskjær.

---

1) Ny kgl. Saml. i 4 0 Nr. 743. 2) Tgb. 1655 8/9. 3) K. B.
4) Besigt. af Sandflugtsgods. 5) T. S. Perg. Hvetbo Nr. 22.
6) M 1. 7) M 2, J 2. 8) H. III, 75.
9) Se I. Del, S. 295. 10) Ma.

Jonstrup Jorder bleve udskiftede 1800 $^{4}/_{11}$ o. flg.; der nævnes da endvidere følgende Marker:

Tingsig, Tinghede, Blæren, Stokagre, Appisagre, Graabaareagre, Bakkerne, Agdal og Damager[1]).

Gaarden Matr. Nr. 6 kaldes *Heden*, den var i Slutningen af 17. Aarhundrede udlagt til Ryttergods og kom senere til Magister Dyssel i Vrensted[2]).

Vestruplund er Afbyggergaard fra Vestrupgaard, og hertil hørte forhen *Vestrup Mølle*, der ligeledes oprindelig hørte under Vestrupgaard. Møllen stod 1690 for Mølleskyld 1 Skp. 1 Alb. Hk.[3]).

Kogsted var tidligere Navnet paa en Mark, der brugtes af N. Saltum, Vestrup, Østrup og Faarup Mænd. Efter Udskiftningen blev her bygget et Hus (Matr. Nr. 9 N. Saltum).

Saltummark og *Saltumkjær* ere først i det 19. Aarhundrede blevne bebyggede af Udflytterne fra N. og S. Saltum Byer. Paa Saltummark var der 1861: 7 Gaarde og 4 Huse[4]); to af Gaardene kaldes *Krogsgaarde* (Matr. Nr. 17, S. Saltum), de ere udflyttede fra S. Salum By og udgjorde oprindelig én Gaard, der laa nordvest for S. Saltum Skolehave, hvor Møddingshullerne endnu ses.

Huset *Blæshøj* ved Landevejen til Brønderslev har Navn efter Højen, ved hvilken det ligger, og er af ny Oprindelse.

Løt eller *„paa Løt“*, der bestaar af nogle Huse, som forhen hørte under Præstegaarden, nævnes i Matriklen 1662. Navnet er formodentlig opstaaet ved en Sammentrækning af Løgtved (oldn. løkr. = Vandløb og thveit = et for sig beliggende Jordstykke; i Danmark i Reglen udskilt ved Vandløb).

[1]) U. [2]) J 2. [3]) M 2. [4]) H. III, 75.

Drustrup (ɔ: formentlig Drøsis Torp) var en Enestegaard, hvis Mark i Følge Tingsvidner af 1552 og 1599 $^{7}/_{7}$ fra Arilds Tid af havde været adskilt fra Torpet Mark ved en Linje draget fra »den nordligste Banke af Tykhøj og det Vrætmaal[1]) og saa til nordre Side af Grønhøj, og fra Grønhøj til et gammelt Kast vesten for Kragsigen, hvor N. Saltum, Drustrup og Torpets Fædrifter stødte sammen[2]). Gaarden tilhørte 1631 Just Høg til Gjorslev[3]) og 1639 Mogens Kaas til Krabbesholm, der $^{3}/_{2}$ s. A. mageskiftede den til Kronen; dens Skyld var 8 Tdr. Byg, 8 Tdr. Havre, 1 Skovsvin m. m.[4]). 1662 laa Gaarden under Aalborghus og brugtes af Herredsfoged Knud Christensen, som boede her i en Aarrække. Dens Udsæd var 6 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre og dens Høavl 3 Læs[5]). 1690 angives Gaarden, der stod for Lhk. $15^{3}/_{8}$ Td., Ghk. $8^{5}/_{8}$ Td., at ligge til Lengsholm[6]), hvilket vist vil sige, at den var udlagt til Underhold for Ritmester Ove Budde, Lengsholm. 1714 var den udlagt som Ryttergods[7]), og senere kom den under Bratskov, hvorfra den solgtes 1795 til Lars Hviid paa Jægerum, som kort efter blev Ejer af Lundergaard[8]).

Ved Gaarden laa i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede en *Mølle*[9]), om hvilken der 1634 $^{9}/_{8}$ og 1636 $^{23}/_{7}$ blev taget Tingsvidne, at den var aldeles

[1]) Vrætmaal = Linjen hvor Agerenderne støde sammen.
[2]) Tgb. 1655 $^{8}/_{9}$. [3]) A. [4]) K. S. [5]) M 1. [6]) M 2.
[7]) J 2. [8]) Pr. [9]) Mandtal 1611 A.

øde, saa den ingen Skyld kunde give. Den ejedes 1634 af Just Høg til Gjorslev og hørte til hans Arvegods [1]).

Villerup bestod 1690 af 2 Huse, hvoraf det ene var udlagt som Ryttergods og det andet laa til Vestrupgaard, hvortil begge senere laa [2]).

Paa *Villerup Kjær* og *Møllemarken*, hvilken sidste antagelig har ligget til Saltumgaards Mølle, er der i nyere Tid opført nogle Huse.

Albækgaard er oprettet af den Jord, der laa til den gamle *Albæk Mølle*. Paa denne Mølle toges der 1515 Lovhævd [3]), og 1540 $^1/_{11}$ skjødede Kongen den til Peder Ebbesen Galt tilligemed Birkelse m. m.; dens Skyld var da 16 Tdr. (8 Pund) Mel [4]). Senere maa den dog være kommen tilbage til Kronen, thi i Mandtallet for 1631 anføres den som tilhørende denne [5]). 1688 siges om den, at den drives af Underfaldsvand, »som kommer ved Markbække undertiden til Møllen. Den kan male lidt om Foraaret og Efteraaret, naar godt Vandløb forefalder, staar og somme Tider stille i Bagvand, som altfor hastigt paakommer. Bliver søgt af en Del Folk, som ellers, naar Vejene er onde, søge til andre Møller«. Den stod for en Skyld af 6 Tdr. Byg, som ikke kunde svares [6]). 1690 stod Albæk Mølle for Jordskyld $6^1/_2$ Skp. Hk. og Mølleskyld $4^1/_4$ Skp. Hk. [7]); den tilhørte 1714 Poul Larsen, Forpagter paa Hammelmose [8]), og 1729 blev den kjøbt af Jacob Gleerup til Bjørnkjær [9]). 1781 ejedes den af

---

1) Tgb. 2) M 2, J 2, Pr. 3) Æ. d. A. III, 54.
4) Erslev og Mollerup: Danske Kancelliregistr. S. 140.
5) A. 6) Mo. 7) M 2. 8) J 2. 9) Hvetbo S. & Pb.

Peder Andersen Kjærulf, og derefter havde den i en kort Aarrække mange Ejere, bl. a. 1827—29 Provst O. F. Obel i Dronninglund.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev Gaarden fraskilt Møllen, og denne blev fra Vandmølle forandret til Vejrmølle.

Rendbæk, der ligger i den syd for Albæk liggende Del af Sognet, nævnes 1719 »ved Rendbæk«, og der fandtes da her et jordløst Hus, som laa til en Gaard i N. Saltum [1]). 1795 var her kun 3 Huse, der hørte under Lundergaard, men i det følgende Aarhundredes første Halvdel tiltog Bebyggelsernes Antal saa stærkt, at der 1865 oprettedes *Skole* her, og nu findes der paa Rendbæk 4 Gaarde, over 30 Huse og 1 Mølle.

Vestrupgaard er Sognets største Gaard og er mulig fremstaaet ved Sammenlægning af et Par mindre; Navnet maa nemlig antages at betyde den vestre Torp i Modsætning til Østrup eller den østre Torp. 1545 nævnes *Anders Mørk* i Vestrup [2]), der maaske var Broder til Herredsfogden Hans Mørk i Saltumgaard, men om han ejede Gaarden eller kun havde den i Fæste er ubekjendt. 1552 nævnes *Mads Jensen* i Vestrup [3]) og 1631 tilhørte Gaarden *Jørgen Arenfeldt* til Vorgaard [4]) og brugtes af *Søren Thomsen* og *Christen Sørensen* [5]). Strax efter maa Gaarden dog være kommen under Bratskov,

---

1) Landst. S. & Pb. 36, 420. 2) D. M. 4, I, 59.
3) Tgb. 1655 $^8/_9$. 4) Mandtal til Pengeskatten.
5) Tgb. 1662 $^5/_4$, jvf. Tgb. 1636 $^{30}/_7$ og 1642 $^{23}/_7$. Han var vist af en Selvejerslægt, der hørte hjemme i Stenbjerggaard i Tolstrup Sogn og i Assendrup.

der da ejedes af *Falk Gøye*, thi da denne 1633 kjøbte Lundergaard med underliggende Gods af *Niels Friis*, fik denne Vestrup at besidde kvit og frit saa længe han levede [1]), og han boede da ogsaa her til sin Død 1657. Niels Friis brugte dog næppe selv hele Gaarden, thi det ses, at han en Gang klagede over, at han fejlagtig var bleven pantet, fordi Gaardens Engdiger og Lukker vare befundne meget forfaldne, og hertil svarede Synsmændene kun, at de ikke vidste, at det udpantede Løsøre var hans [2]). Da Niels Friis tog Ophold paa Gaarden, gik den fra at være en almindelig Bondegaard over til at blive en adelig Sædegaard og kom til at nyde den dermed forbundne Skatte- og Tiendefrihed. Dog skete det ikke uden forudgaaende Proces, idet en Vogn Jacobsen [3]) 1636 $^{16}/_{1}$ stævnede Niels Friis til at tiende af Vestrup, som han nu iboede, og mente, at han burde tiende ligesom sine Formænd, men ved Dom af $^{20}/_{2}$ s. A. blev Niels Friis frikjendt i Henhold til Koldingske Reces, Kapt. 51. [4]) 1640 $^{4}/_{7}$ lod Præsten, Hr. Jacob (Bhi), begjære Dom over Niels Friis for 4 Aars Tjeneste, idet han gjorde gjældende, at den Gaard, N. F. har til Besiddelse, »er ikke hans Sædegaard, som han selv saa som sit eget Gods kunde besidde eller holde sin Foged paa; den burde derfor tiende efter Recessen og Ordinansen, og selv om den var hans Sædegaard, burde han fornøje Præsten for hans Tjeneste efter Ordinansen og de Riber Artikler«. Niels Friis lod fremlægge et skriftligt Svar, hvori det hedder:

1) Landst. S. & Pb. 1636 $^{3}/_{2}$ jvf. 1634 $^{1}/_{2}$.
2) Tgb. 1634 $^{21}/_{6}$.
3) Vist Søn af Byfoged Jacob Vognsen i Aalborg, hvis Enke Karen Nielsdatter havde Kongetienden i Fæste.
4) Tgb.

»Jeg bør have min Gaard fri for Tiende efter Recessen, som jeg af Arilds Tid har haft den her i Herredet. Hvad anlangende sin Tjeneste, han tiltaler mig for, formener jeg, uanset ingen i Mindelighed har krævet mig, fordi jeg aarligen i tre Terminer giver ham en enkende Rigsdaler paa Alteret, at Hr. Jacob bør give mig lovlig Hovedsag efter Forordningen« o. s. v. Dommen kom til at lyde: »Efterdi Hr. Jacob ikke giver vis Taxt, hvad han af Niels Friis vil have, og Forordningen medfører, at hvo der vil kræve skal give lovligen Sag, hvad det er, efter slig Lejlighed kunde ikke kjendes at udstede nogen Lovmaal over Niels Friis« [1]).

Falk Gøye skjødede 1642 $^{2}/_{3}$ Vestrup, »som Niels Friis nu besidder«, med al dens Tilliggende m. m. til *Knud Seefeld* til Lundergaard [2]), men Niels Friis vedblev som foran anført at bo der til sin Død.

Da Gaarden efter Niels Friis' Afgang 1657 blev ledig, lod Knud Seefeld den bestyre ved en Foged *Søren Nielsen*, der tillige var Delefoged til Aalborghus; men Forholdet Knud Seefeld som Ejer og Søren Nielsen som Bestyrer har dog sikkert været noget uklart, idet sidstnævnte i Realiteten maaske var Fæster, thi 1662 $^{5}/_{4}$ udtalte Saltum Sognemænd under en Sag, som var anlagt imod dem til Betaling af forfalden Kirketiende for Vestrupgaard, at de ikke mente at være pligtige til at yde Tiende for Søren Nielsen i Vestrup, da han var ufri Mand, saa han selv burde tiende. Imod denne Anskuelse

1) Tgb.
2) Tgb. 1647 $^{1}/_{5}$. Om Knud Seefeld se ogsaa under Lundergaard og Tvilstedgaard.

protesterede Søren Nielsen, og der blev for Retten fremlagt en Antegnelse paa den Tiende, som Sognemændene havde ydet for Vestrup medens Niels Friis boede paa Gaarden. Derefter fremlagde Sognemændene en Fortegnelse over den Tiende, som de tidligere Fæstere Christen Sørensen og Søren Thomsen havde betalt til Kirken, nemlig 10 Skp. Rug og 10 Skp. Byg aarlig, og de mente, at Søren Nielsen, som nu boede paa Vestrup, burde betale det samme.

Søren Nielsen fremkom saa med en Skrivelse fra Knud Seefeld, dateret 1661 $^{6}/_{3}$ og saalydende:

»Eftersom jeg erfarer, det nogen skal understaa sig at fordre Tiende af min Gaardsavl Vestrup, som jeg holder min Foged S. Nielsen, og aarlig skal gjøre mig rigtig Regnskab for den Avling til bemeldte Gaard samt Kvæg og Fæs Opfødning m. v. dets Bekostning, Bygning og i andre Maader. Formenendes, fordi imedens andre mine Naboer af Adelen deres Gaarde er fri for Tiende, at jeg og nyder samme Ret. Forbydende hermed alle og enhver, ihvo det er, nogen Tiende af bemeldte min Gaards Avling at fordre eller bemeldte S. Nielsen nogen Forfang at gjøre derpaa, hvorefter min Fuldmægtig, bemeldte S. Nielsen vider sig at rette saalænge andre af Adelen som bemeldt for Tiende er forskaanet«.

Endelig fremlagde Søren Nielsen en Skrivelse af 1662 $^{14}/_{3}$ fra Slotsskriveren paa Aalborghus, Mogens Willumsen, hvori denne paa S. Nielsens Forespørgsel, om hvorvidt Vestrupgaard fandtes optaget i det kongelige Skattemandtal som Bondegaard, erklærede, at Gaarden ikke var indført som saadan og overhovedet ikke var nævnt, hvorfor der ikke kunde paalægges Vestrupgaards Besidder anden Afgift end andre Herregaarde. Ved den afsagte Dom blev Søren Nielsen derfor frifunden [1].

Som nærmere omtalt under Lundergaards Historie var Knud Seefeld efterhaanden bleven temmelig forarmet og trængtes stærkt af sine Kreditorer, hvorfor han 1661 $^{25}/_{4}$ erholdt kongelig Tilladelse til at sælge sit Gods til hvem han lystede, og Kreditorerne søgte nu at faa Dækning. Skjønt Søren Nielsen vel næppe var mellem dem, fik han dog 1663 $^{17}/_{1}$ Kjøbebrev paa Vestrupgaard, hvilken »han mig [2]) nu strax med rede Penge afbetalt haver, hvorfor jeg takker hannem for god rigtig Betaling«, men af en senere forekommende Proces mellem Knud Seefeld og Søren Nielsens Enke ses det, at Søren Nielsen havde betalt Knud Seefeld med et Gjældsbevis [3]), og det er vel tvivlsomt, om Handelen var andet end en Skinhandel for at holde Gaarden fri for Kreditorernes Efterstræbelser [4]). Efter Kjøbebrevets Bestemmelse skulde Knud Seefeld give Søren Nielsen Skjøde paa Gaarden Pinsedag 1663, men det blev dog først udstedt 1664 $^{13}/_{7}$ og læstes paa Viborg Landsting 1664 $^{3}/_{8}$. Det lyder saaledes:

»Jeg Knud Seefeld til Oxholm kjender og hermed gjør vitterligt, det jeg med min egen og kjære Hustrus fri Vilje, Tilladelse og Samtykke haver solgt og skjødet til ærlig og velagtede Mand Søren Nielsen og hans Arvinger en min Gaard Vestrup liggende i Hvetbo Herred, Saltum Sogn, som skylder aarligen 14 Tdr. Byg, 5 Tdr. 5 Vendelbo Skjæpper Havre, $1^1/_2$ Pd. [5]) Smør, 1 Svin, 1 Gaas og 2 Høns..., mens derfor haver anammet rede Penge, hvorfor jeg

---

1) Tgb. 1662 $^{5}/_{4}$. 2) Knud Seefeld. 3) Tgb. 1669 $^{14}/_{8}$.
4) Se den nedenfor omtalte Proces.
5) 1 Pd. = 12 ℔.

takker fornævnte Søren Nielsen for god, rigtig og nøjagtig Betaling« [1]).

Med Hensyn til den her nævnte Skyld kan bemærkes, at Gaarden 1662 stod for en Udsæd af 8 Tdr. Rug, 14 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre og et Høavl af 30 Læs; dens Lhk. var $18^3/_8$ Td. [2]).

Saa længe Søren Nielsen levede synes alt at være gaaet godt med Hensyn til hans Besiddelse af Gaarden, men efter hans Død 1667 blev Tiderne trange for hans Enke *Maren Pedersdatter.* En af Knud Seefelds Kreditorer, Dr. med. Niels Benzon i Aalborg [3]), fik nemlig 1668 $^{17}/_6$ Indførsel i Vestrup og blev udlagt 4 Tdr. 10 Vendelboskp. Bygskyld, og en anden Kreditor, Fru Dorthe Daa, Enke efter Gregers Krabbe til Torstedlund, fik 1668 $^{11}/_{10}$ udlagt $5^1/_4$ Td. af Gaardens Hartkorn og endelig 1668 $^{19}/_{10}$ endvidere ca. $8^1/_4$ Td. af Hartkornet, saaledes at hele Gaarden dermed var udlagt til disse 2 Kreditorer. En saadan Indførsel kunde jo kun ske under Forudsætning af, at Gaarden tilhørte Knud Seefeld, og for at faa dette konstateret lod de nævnte Kreditorer ved Varselsseddel af Viborg Landsting 1669 $^{23}/_6$ indkalde Søren Nielsens Arvinger og Kreditorer, og ved Stævning af 1669 $^1/_7$ indstævnedes Søren Nielsens Enke og Børn for Hvetbo Herredsting. Her kom Sagen for Retten 1669 $^{14}/_8$, og Udlægshaverne fremlagde da en Revers, som Søren Nielsen i sin Tid havde udstedt til Knud Seefeld, og som lød saaledes:

»Kjendes jeg Søren Nielsen i Vestrup, at eftersom min gunstige Husbond, ærlige og velbyrdige Mand Knud Seefeld til Oxholm, haver givet mig Kjøbebrev

[1]) Tgb. 1669 $^{14}/_8$. [2]) M 1. [3]) Om ham se N, S. 271.

og Skjødebrev paa den Gaard Vestrup, jeg paabor, som af mig er ubetalt, saa lover og forpligter jeg mig og mine Arvinger at igjen levere bemeldte gode Mand eller hans Arvinger fornævnte Kjøbebrev og Skjødebrev, om ikke Pengene bliver erlagt og betalt . . . . . $^{26}/_7$ 1664«. Søren Nielsen.

Endvidere fremlagdes en anden Revers, dateret Vestrup 1665 $^9/_3$, hvori Søren Nielsen ligeledes lovede at afstaa Gaarden igjen, naar Knud Seefeld ønskede det. Disse to Reverser transporterede Knud Seefeld 1669 $^2/_6$ til Fru Dorthe Daa og Dr. Niels Benzon ved følgende Skrivelse:

»Jeg Knud Seefeld til Oxholm gjør hermed vitterligt for alle, at eftersom jeg nogen Tid forleden haver udgivet til salig Søren Nielsen, som boede paa Vestrup, mit udgivne Kjøbebrev og Skjødebrev anlangende forskrevne Gaard Vestrup i den Form og Maade, som han samme Gaard skulde have mig afkjøbt og betalt, hvilket jeg aldrig i ringeste Maade nogen Betaling af hannem derfor har oppebaaret, nydt eller bekommet udi nogen Maade, som deraf kan eragtes, at siden jeg slig Kjøbebrev og Skjødebrev til ham haver udgivet, haver han derimod til mig igjen udgivet tvende hans udgivne Kontrareverser og Forpligtelser, det han igjen til mig skadesløst skal levere forskrevne Kjøbebrev og Skjødebrev, som jeg til ham udgivet haver, naar jeg det begjærer, hvilket mig nu forholdes af den salig Mands Hustru og deres Børn og dermed gjør mine Kreditorer, ærlige og velbyrdige Fru Dorthe Daa, salig Hr. Gregers Krabbes til Torstedlund, og Dr. Niels Bendtsøn, residerende Medicus i Aalborg, stor Fortræd og Ophold dermed, eftersom jeg til dem samme Gaard i Vestrup i min Gjælds Betaling haver udlagt efter derom deres Indførslers Formelding . . . . . . Da hermed transporterer, afstaar og opdrager jeg samme forskrevne

2de Skadesløsreverser og Forpligter, som salig Søren Nielsen til mig udgivet haver, til ovenbemeldte . . . Dorthe Daa og Dr. Niels Bendtsøn og deres Arvinger. . . . . Tvilstedgaard, 2. Juni 1669. Knud Seefeld.«

Maren Pedersdatter fremlagde derimod i Retten det ovenfor omtalte Kjøbebrev af 1663 $^{17}/_{1}$ og Skjødet af 1664 $^{13}/_{7}$ samt endvidere et Gjældsbevis lydende paa 240 Rdlr., hvilket hendes afdøde Mand havde udstedt til Knud Seefeld den Dag, da han fik Kjøbebrev paa Vestrup, og hvori han lovede at betale Beløbet førstkommende Pinsedag, altsaa samme Dag, som han i Følge Kjøbebrevet skulde have haft Skjøde paa Gaarden. Paa Gjældsbeviset var af Karen Friis (Knud Seefelds Hustru) afskrevet 120 Rdlr. d. $^{24}/_{8}$ [1]), og Beviset befandtes iøvrigt at være overstreget og kasseret, hvorfor Maren Pedersdatter formente, at Gjælden var betalt [2]).

Herredsfogden turde ikke afsige Dom i Sagen men henviste til Landstinget, hvis Dombøger dog ikke haves for det her omhandlede Tidsrum, og Dommen kjendes derfor ikke, men af det efterfølgende synes det at fremgaa, at Dommen er gaaet Maren Pedersdatter imod. Omtrent samtidig blev hun dømt til Betaling af 101 Rdl., som resterede i kongelige Skatter af Vestrupgaard for Aarene 1661—1665. Ved Dom af Aalborg Byting 1666 $^{17}/_{9}$ var hendes afdøde Mand nemlig kjendt pligtig til at betale 114 Rdlr., men havde kun betalt 13, og skjønt der flere Gange havde været forsøgt at gjøre Udlæg i hans Bo, var der intet bleven fundet tjenligt til Betaling [3]).

Det var dog ikke hermed Slut med hendes

1) Intet Aarstal. 2) Tgb. 1669 $^{14}/_{8}$. 3) Tgb. 1669 $^{4}/_{9}$.

Trængsler, thi hun havde en Søster, som ligeledes hed Maren Pedersdatter, men som til Adskillelse fra Enken kaldtes »unge« eller »lille« Maren Pedersdatter. Denne Søster havde Søren Nielsen været Værge for, og han havde vel faaet en hende tilkommende Arv paa 150 Rdlr., thi hun fik herfor Udlæg i Vestrup (godt $3^{1}/_{2}$ Td. Hk.). Da Landstingsdommen gik Søren Nielsens Enke imod, blev dette Udlæg underkjendt, og unge Maren Pedersdatter fik derefter udlagt noget Løsøre [1]). Hendes Formynder var efter Søren Nielsens Død Jens Vognsøn Munk til Slettegaard og Nørthorup i V. Han Herred [2]).

Søren Nielsen Enke fratraadte vist Vestrupgaard 1670 $^{1}/_{4}$; hvad der blev af hendes 5 Børn er mig ubekjendt, men selv fik hun Ophold hos Søsteren, den ovennævnte Maren Pedersdatter, som fra 1670 $^{1}/_{5}$ fæstede en Del af Gaarden. Her vedblev hun at bo til sin Død; i Tgb. 1705 $^{31}/_{7}$ siges, at hun fik Naadsens Brød her i over 30 Aar, og at hun den 25. Juni 1705 blev funden død i Kanten af Nols Sø Om denne Begivenhed erfares nærmere gjennem Biskop Bircherods Dagbøger [3]), han skriver nemlig: »Samme Dag tildrog sig og i Saltum Sogn i Vendsyssel den Ulykke, at en Kvinde ved Navn Maren

1) Tgb. 1670 $^{30}/_{4}$.

2) Se Jydske Saml. 3, II, 271. Da Jens Vognsøn ofte opholdt sig her paa Egnen, var hans Moder, Gertrud Jensdatter, maaske her fra. I Tgb. 1652 $^{15}/_{5}$ findes et Forlig, hvor han er den ene af Parterne. Han var født paa Slette 1630 og døde 1708 paa Nørtorup; var Søn af Vogn Krag (Kid) [D. A. A. 1899].

3) ved Molbech, S. 477.

Pedersdatter, 72 Aar gl., som ellers havde godt Lov iblandt Folk for Skikkelighed og Gudsfrygt, gik om Morgenen udi Melankoli hen til Nols Sø og der druknede sig selv 25/7 1705.«

Da Fru *Dorthe Daa* og Dr. *Niels Benzon* overtog Gaarden, lod de som sædvanlig tage Syn over Bygningerne, fordi de nye Fæstere jo ikke maatte forringe disse. Det ses af Synsvidnet, at Stuehuset vendte i Øst og Vest og havde Kvist paa begge Sider; endvidere nævnes der en Lade vest for Rollingen, et Herberghus (ɔ: Hus med Karlekamre?) og en Stald vesten i Gaarden, en Lade nord i Gaarden, et tobindings Hus vesten i Gaarden og sønden for den nordre Lade, samt en Lade og Stald øst i Gaarden. Husene vare en Del forfaldne [1]).

Den foran omtalte unge *Maren Pedersdatter* fæstede den ene Halvdel af Gaarden af Fru *Dorthe Daa*, og den anden Halvdel, der som nævnt dels tilhørte Fru Daa og dels Dr. Benzon, blev bortfæstet til Fru *Karen Friis*, som var gift med Gaardens tidligere Ejer Knud Seefeld, for hvem det paa hin Tid var var gaaet rent tilagters, saa hans Hustru synes at have maattet overtage Forsørgerens Rolle.

Den 9. April 1670 blev Gaarden delt mellem de nye Fæstere [2]) og af Delingsvidnet ses, at hver fik 387 Favne Agerjord. Der nævnes paa Gaardens Mark Skarhøj og Suderagers Fald.

Rollingen deltes saaledes, at Fru Karen fik østre Ende med de to Korsstuer [3]) og den østligste Binding af Storstuen samt Køkkenet og Kjælderen under Korsstuen, saavel som Lofterne over denne. Derimod

[1]) Tgb. 1670 23/4. [2]) Tgb. 1670 23/4.
[3]) Vist smaa Sidefløje — Kviste.

skulde Bryggers, Kølle og Ovn være fælles for begge Fæstere. Maren Pedersdatter fik af Vaaningshuset de 4 Bindinger af Storstuen og den øvrige vestre Ende af Huset, der udgjorde 4 Bindinger, samt de tilsvarende Lofter.

Den østre Lade og Stald blev ikke delt, da den var faldefærdig. Det var ikke Karen Friis' Hensigt at blive boende paa Vestrup længere end et Aarstid — til 1671 31/3 — for at hun imedens kunde se sig om efter et andet Opholdssted. I dette Aar skulde hun betale alle Skatter af den Del af Gaarden, som hun brugte, holde Bygningerne vedlige og give Dr. Niels Benzon 2 Sldlr. af hver Tønde Hartkorn samt svare 1 Rdlr. i Arbejdspenge, og hun udstedte i saa Henseende en Forpligtelse dateret Tvilstedgaard 1670 7/4. Hun opfyldte dog ikke de nævnte Betingelser, og 1671 24/2 opsagde Doktoren hende, idet han samtidig anmode hende om venligst at betale sin Skyld, men Fru Karen blev fremdeles boende, og 1672 21/9 indstævnede Doktoren hende da for Retten for at faa hende dømt til strax at fraflytte Gaarden, »som forlænge siden skulde have været sket« [1]). Derefter maatte Fru Karen fortrække, men hun beholdt den Fjerdedel af Vestrup, som hun havde fæstet af Fru Dorthe Daa, og boede her i de følgende Aar sammen med sine Børn Dorthe og Oluf, hvorimod det er uvist, om hendes Mand havde fast Ophold her [2]).

Forinden Fru Karen fratraadte Niels Benzons Del af Gaarden var denne bleven adskilt fra den Del, som hun havde fæstet af Fru Dorthe Daa, og 1672 18/5 blev der taget Tingsvidne desangaaende [3]).

[1]) Tgb. [2]) Tgb. 1673 5/4, 26/4 og 16/10. [3]) Tgb.

Doktorens Part blev derefter bortfæstet til en Mand ved Navn *Laurs Laurssøn*, og han fik bl. a. den nordre Del af Vaaningshusets østre Ende. Fru Karen Friis havde forsømt at vedligeholde Bygningerne, saa der maatte ombygges, lægges nyt Loft og indsættes 3 Døre, der vare helt borte [1]. Selvfølgelig maatte en saadan udstrakt Deling af de forskjellige Huse mellem flere Fæstere medføre adskillige Ulæmper og Fortrædeligheder, og da Laurs Laurssøn til Brug havde faaet overladt et lille Kammer, der egentlig var en Gang, som ogsaa Fæsteren af Fru Dorthe Daas Gaardspart skulde igjennem for at komme ud og ind af sin Lejlighed, medførte dette, at det 1674 kom til Proces mellem Dorthe Daa og Laurs Laurssøn, og under Striden blev bl. a. en Væg slaaet ned og en Dør borttaget [2]. Fru Karen Friis boede endnu paa Vestrup 1680, og af et Synsvidne af $^{25}/_{9}$ nævnte Aar ses det, at hendes Mand ogsaa levede [3], hvilket yderligere kan fastslaas ved, at han samme Aar var Fadder ved en Daab i Saltum [4]. Synsvidnet omhandler den Skade, som Gaarden havde lidt ved Sandflugt, og det antoges, at Sædejorden var forringet med $^{1}/_{3}$.

Det er foran omtalt, at unge Maren Pedersdatter havde fæstet den ene Halvdel af Gaarden; hun giftede sig 1671 med *Anders Sørensen*, som derved indtraadte i Fæsteforholdet, og 1683 $^{3}/_{5}$ fik han endvidere den Del af Gaarden i Fæste, som Knud Seefeld »paaboede og fradøde« [5]. Det kan saaledes antages, at Knud Seefeld er død her i Foraaret

[1]) Tgb. 1673 $^{5}/_{4}$. [2]) Tgb. 1674 $^{8}/_{8}$, $^{29}/_{8}$ og $^{19}/_{9}$.
[3]) Tgb. [4]) Kbg. [5]) Tgb.

1683, men hans Begravelse er ikke indført i Saltum Kirkebog, hvorfor den formodentlig har fundet Sted i et andet Sogn. Hans Hustru, Fru Karen Friis, hører vi ikke videre om, hun er maaske alt da afgaaet ved Døden og ligeledes begravet andet Steds. Synsvidnet angaaende de Bygninger, de havde haft i Fæste, vidner om vedvarende Armod, thi alt var forfaldent [1]).

Den forannævnte Anders Sørensen fik saaledes de $^{3}/_{4}$ af Gaarden i Fæste af Fru Dorthe Daa, og allerede forinden han fik den Del, Knud Seefeld brugte, havde han af Benzons Arvinger fæstet deres $^{1}/_{4}$ af Gaarden, hvilken Laurs Laurssøn meget havde forsømt i den Tid, han havde den i Brug, ligesom han ogsaa med Vilje synes at have tilføjet Bygningerne Overlast inden han fratraadte; saaledes vare Laase, Stabler, Vindueskroge og mere nylig afbrækket, i den nordre Korsstue var der slaaet 26 Ruder ud og Blyet var ødelagt paa 18 Vinduer, samt Hylder og Panel nedrevet i Stuen. Dørene var itubrudte og Væggene tildels nedfaldne m. m., hvorfor der af Ejeren blev rejst Tiltale mod ham [2]).

Den til Gaarden liggende Mark bestod paa denne Tid af Surager, Skarhøjs Fald, Krogen, norden Vejen og østen og vesten Tornene, men yderligere havde Gaarden Andel i Faarup Mark (for hvilken den ved Udskiftningen af denne Bys Jorder i Aaret 1800 fik udlagt Jord i østre Side af Kogsted [3]). Gaardens Enge bestod 1683 af: Part i Dyrengen, Voldkjær, Debelenge, 2 Englodder i N. Saltum,

[1]) Tgb. 1683 $^{5}/_{5}$. [2]) Tgb. 1679 $^{22}/_{11}$ og 1680 $^{1}/_{5}$.
[2]) Ma. U.

Part i Vans Enge og i Dybdal; øst og syd for Gaarden kunde avles 3 Læs godt Hø og 3 Læs Mosehø, og i Vestereng 4 Læs godt Hø og 5 Læs Mosehø; ialt blev Høavlet taxeret for $21^{1}/_{2}$ Læs og 12 Kn. godt Hø samt 8 Læs Mosehø. Høbjærgningen foregik med Møje, og Høet bortskylledes tit af Vand. Gaardens Overdrev, der var delvis fordærvet af Sand, samt Græsningen paa hvilende Agre blev taxeret for 8 Høveder. Hvad Brændsel angik, da havde Gaarden Skaartørvskjær men ingen Splittørv [1]).

Anders Sørensen var Søn af Søren Pedersen i Saltumgaard [2]), og tilhørte saaledes Herredets mest ansete Bondeæt. Han var født ca. 1645 og boede før sit Ægteskab 1671 i Jonstrup; blev 1669 udnævnt til Herredsskriver og beklædte denne Stilling til sin Død. Han var en velstaaende Mand [3]) og kom efterhaanden i Besiddelse af ikke saalidt Jordegods; saaledes kjøbte han 1698 den Del af Vestrup, som havde tilhørt Fru Dorthe Daa, men som nu tilhørte hendes Datter *Ingeborg Krabbe*, der var Enke efter Holger Trolle, og ligeledes blev han Ejer af den Del af Gaarden, som tilhørte Dr. Benzons Arvinger, og endvidere 1697 af det halve af Saltumgaard. Han døde i Januar 1706 efter kort i Forvejen at have solgt Vestrup. Med Maren Pedersdatter, der døde 1701 i en Alder af 56 Aar, havde han Sønnerne Thomas og Søren samt Datteren

---

1) T. 2) Se derunder.

3) Han nævnes 1697 blandt Kreditorerne i Fru Helvig Krabbes Bo (Vrejlevkloster) hvor han havde 214 Rdl. tilgode. [J. S. 2, IV, 403].

Kirsten, til hvilke han efterlod ca. 2340 Rdlr. [1]) Den Mand, til hvem Anders Sørensen solgte Gaarden, var Præsten i Saltum *Jacob Holm* [2]); han bortforpagtede Vestrup, som ved Matr. 1690 var bleven sat for Ghk. ca. $11^{3}/_{4}$ Td. samt Mølleskyld 1 Skp. 1 Alb. af en lille Vejrmølle, der malede til Gaardens egen Fornødenhed [3]), til den tidligere Forvalter ved Birkelse *Christen Jørgensen*, som 1706 ægtede Anders Sørensens Datter *Kirsten* (født 1681). De boede her indtil ca. 1709, da de flyttede til Jonstrup, og de havde 3 Døtre, Ide Marie f. 1709, Maren f. 1710 og Sophie f. 1712. Efter Christen Jørgensens Død blev hans Enke gift med Lars Andersen Møller i Saltumgaard og døde her 1729 $^{1}/_{6}$ [4]). Efter 1709 drev Jacob Holm vist selv Vestrup indtil sin Død 1717, og derefter boede hans Enke *Anne Marie Christensdatter* her, hvor hun døde det følgende Aar. Ved Skiftet efter Præsten blev Gaarden vurderet til 591 Rdlr. og Møllen til 130 Rdlr.; til Gaarden hørte et Gadehus kaldet Villerup af Ghk. 2 Fdk., hvis Bruger tidligere havde passet Saltumgaards Svin og Gjæs [5]). Ved Avktion 1718 $^{14-17}/_{3}$ blev Vestrupgaard med Mølle solgt fra Jacob Holms Dødsbo til *Søren Andersen Vestrup* i Saltum for 700 Rdlr. [6]). Denne var Søn af den tidligere Ejer Anders Sørensen og var født paa Vestrup 1678; foruden Vestrupgaard ejede han endvidere Saltumgaard m. m. Han døde 3 Maj 1724, og da han var ugift, arvedes han af sin foran omtalte Søster *Kirsten* samt sin afdøde

---

1) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$. 2) Se Præsterækken. 3) M 2. Mo.
4) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$. 5) Bispeark. Skifter 8 P., Nr. 22 og 25.
6) Hvetbo S. & Pb. 7) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$.

Broder *Thomas Andersen Vestrups Børn*, hvilke Arvinger overtog Saltumgaard med Mølle og Huse, medens de derimod ved Avktion 1724 $^{13}/_{9}$ solgte Vestrupgaard med Mølle og 2 Huse men uden Besætning for henholdsvis 505 Rdlr. og 92 Rdlr. til Madam *Margrete Kjeldsdatter*, Datter af Præsten Kjeld Nielsen i N. Sundby og Enke efter ovennævnte Thomas Andersen Vestrup, der havde været Forpagter paa Fuglsig [1]). Hun ægtede 1725 Enkemand *Peder Nielsen* af Bolskifte i Alstrup Sogn [2]), som derved kom i Besiddelse af Vestrupgaard. Det var en ret anselig Børneflok, der nu fik Hjem her, thi foruden Peder Nielsens 3 Børn af 1. Ægteskab og Margrethe Kjeldsdatters 5 Børn af 1. Ægteskab havde de i deres indbyrdes Ægteskab 4 Børn, nemlig Thomas Andreas f. 1727 [3]), Maren f. 1729 [4]), Jacoba Kjærulf f. 1731 [5]), og Kjeld Nikolaj f. 1732. I Peder Nielsens Tid brændte Gaarden, og dette i Forbindelse med flere Aars Misvæxt tvang ham til at sælge Vestrupgaard, hvorefter han blev Forpagter paa Bannerslund. Den nye Ejer, der fik Skjøde 1736 $^{2}/_{5}$, læst 1737 $^{11}/_{10}$, var Skudehandler *Jens Svendsen*

[1]) Justitspr. 1738 $^{18}/_{4}$. Thomas Andersen Vestrup og Margrethe Kjeldsdatter havde følgende Børn: 1. Anders. 2. Christian Jørgen (1738 Student fra Aalborg, Præst i Sundby Hvorup, † 1756). 3. Anne Marie. 4. Sidsel Marie. 5. Marie Elisabeth. [2]) Se herunder.

[3]) Var antagelig 1770 Guldsmed i København. Se J. E. 1770, S. 310.

[4]) Blev gift med Kunstsmed Jens Hansen i Kjøbenhavn og blev ved ham Moder til Kaptajn og Grosserer Jens Jensen Berg, hvis Selvbiografi findes i Personalhist. Tidsskr. 4, III, 186.

[5]) † 1786, gift med Arved Orre, Præst i Sulsted.

Bondrup i Blokhus [1]), som tillige 1737 $^{27}/_{4}$ fik Skjøde af Peder Nielsen paa en Del Gods i Saltum og Alstrup Sogne [2]). Medens Jens Svendsen ejede Gaarden var den bortforpagtet til *Christen Christensen Pind*, f. ca. 1701, død 1742, som antagelig var fra Gjøttrup Sogn i V. Han Herred. Han blev 1737 gift med *Kirsten Pedersdatter Lassen* [3]) (Datter af Peder Lassen Roed i Tanderupgaard i Bejstrup Sogn) med hvem han havde 4 Børn [4]). Efter Pinds Død i Maj 1742 hensad Kirsten Pedersdatter som Enke til 1744 $^{8}/_{5}$, da hun ægtede *Niels Rasmussen Lund* af Torslev Sogn i Ø. Han Herred, og han kjøbte 1744 $^{31}/_{10}$ Vestrupgaard med Mølle og Hus af Jens Svendsen [5]). Niels Lund kjøbte efterhaanden en Del Gods, som han lagde under Vestrup, der herefter kom til at staa som Hovedgaard, men med ufri Taxt, idet det underlagte Bøndergods næppe kom til at overstige ca. 195 Tdr. Hk. [6]), 1755 $^{23}/_{4}$ solgte Niels Lund Vestrupgaard og flyttede til Lundergaard ved Hjøring, hvilken han fik Skjøde paa 1763 $^{26}/_{4}$ for 900 Rdlr. Her døde han samme Aar, hvorpaa hans Hustru, med hvem han havde 3 efterlevende Børn, senere flyttede til Skræm, hvor hun døde 1794 i en Alder af 81 Aar [7]). Den næste Ejer af Vestrupgaard var *Conrad Hachild*, der 1755 $^{23}/_{4}$ kjøbte Gaarden med Mølle (12 Tdr. Hk.) og Gods (63 Tdr. Hk.) for 4,200 Rdlr. Han gav samme

[1]) Se I. Del, S. 175. [2]) Justitspr. 1733—40. Fol. 415.

[3]) Se Klitgaard: Stambog for Efterkommere af Mogens Brix o. s. v., S. 113.

[4]) Kbg. [5]) Justitspr. 1740—46. Fol. 369 b.

[6]) jvf. S. 50. [7]) A. S. 362 og Klitgaard: Stambog for Efterk. af Mogens Brix o. s. v., S. 113.

Dag Fru Johanne Trap, salig Kommerceraad Gleerups i Aalborg Pant i Gaarden og Godset for 2000 Rdlr.[1], og 1761 $^{28}/_{4}$ gav han Oluf Christian Holt i Aalborg Pantebrev paa 1000 Rdl. med 2. Prioritet i Vestrup[2].

Hachild[3], der var gift med *Sophie Hedevig Ryberg*, skjødede 1766 $^{10}/_{7}$, læst 1773 $^{23}/_{4}$[4]) Gaarden med Gods for 6,800 Rdlr. til *Jens Andersen Gleerup* til Lundergaard[5], som bortforpagtede den til *Christen Stade*, hvis Hustru hed *Birte Pedersdatter*[6]. Da Jens Gleerup 1775 fallerede, blev Vestrupgaard forsøgt bortsolgt ved Avktion, i hvilken Anledning der i Aviserne bekjendtgjordes[7], at der under Gaarden brugtes 21 Td. Hk, og at der laa 194 Tdr. Hk. Bøndergods under den. Til Gaarden kunde aarlig saas 36—40 Tdr. Rug, 26—30 Tdr. Byg og 30 Tdr. Havre; der kunde avles 150—200 Læs Hø og fødes en Besætning af 80—100 Kreaturer, 16 Heste og 50—60 Faar. Møllen, der var ny opbygget, stod for en Skyld af Hk. 0—1—1—1 og laa for god Næring. Forpagtningen af Gaarden udløb 1. Maj 1776, og Forpagtningsafgiften var 770 Rdlr. aarlig. Ved Avktionen fremkom der intet antageligt Bud, hvorfor Stade forpagtede Gaarden for det følgende Aar af „*Inspektørerne for de publike Midler i Aalborg*", der havde faaet den udlagt fra Gleerups Bo. Derefter bekjendtgjordes i Foraaret 1777, at Gaarden skulde bortforpagtes for 2 a 3

[1]) Landst. S. & Pb. 43, 324. [2]) Landst. S. & Pb. 44, 512.
[3]) Boede 1770 i Hals. J. E. $^{38}/_{1770}$. [4]) Hvetbo S. Pb.
[5]) Se Lundergaard.
[6]) Hun havde senere $^{1}/_{2}$ Toftegaard i Forpagtning. J. E. $^{43}/_{1806}$.
[7]) J. E., Tillæg til Nr. 32 og 41, 1775.

Aar, regnet fra 1. Maj 1777[1], men 14. April bekjendtgjorde Inspektørerne, at Gaarden underhaanden var bleven bortforpagtet[2]. Det var atter Chr. Stade, der havde forpagtet den i et Aar, men 1. Maj 1778 synes det at være blevet til Alvor med hans Fratrædelse, thi han averterede Avktion $^{22}/_{4}$ over 10—11 Heste, 20 Køer, 50 Stude samt en Del Ungkvæg, Faar, Svin m. m. paa Grund af Forpagtningens Ophør[3], og Inspektørerne averterede Forpagtning af Gaarden ledig[4]; men om den blev bortforpagtet paany er mig ubekjendt. 1782 $^{26}/_{10}$ solgte de nævnte Inspektører den sammen med Saltumgaard for 19,151 Rdlr. til Kancelliraad *Jesper Christian Østergaard* til Lundergaard[5], efter hvis Død 1790 hans Enke *Johanne Brøndlund* bortforpagtede den til *Peder Gjertner*, som 1791 blev gift med hendes Datter *Mariane Østergaard*, f. ca. 1765, død 1794. Dette Ægtepar havde 2 Døtre: Johanne Brøndlund f. 1792 og Mette Cecilia f. 1794[6]. Ved Avktion 1793 kjøbte Peder Gjertner Gaarden Egebjærg i Ugilt Sogn, hvor han døde 1801. Han var 2. Gang gift med Benedikte Poulsen af Ingstrup Præstegaard, der 1805 $^{26}/_{4}$ i Jetsmark (Bundgaard) ægtede Sognepræst Lars Holm af Sindal.

1793 $^{18}/_{4}$ (Skjøde 1794 $^{16}/_{6}$) solgte Johanne Brøndlund Vestrupgaard med 29 (?) Tdr. Hk. og Gods 161 Tdr. Hk. til *Lars Svendsen Hviid* for 11.999 Rdlr.[7]. Om Hviid, der da var Forpagter paa Jægerum i

[1]) J. E. $^{15}/_{1777}$. [2]) J. E. $^{16}/_{1777}$. [3]) J. E. $^{16}/_{1778}$.
[4]) J. E. $^{4}/_{1778}$. [5]) Se derunder.
[6]) Hun blev 1817 $^{18}/_{7}$ gift med Skolelærer Willum Jacobsen i Hjøring og døde 1821. [J. E. $^{149}/_{1821}$. og Friis: Vends. Nationaldragter, S. 38]. [7]) Landst. S. & Pb., 51, 199.

Brovst Sogn, se under Lundergaard. Han solgte 1793 $^{20}/_{11}$ (Skjøde 1794 $^{17}/_{6}$) Vestrupgaard med det samme Gods for 14,600 Rdlr. til *Claus Holmer Green*[1]), som havde faaet Gaarden i Forpagtning efter Peder Gjertner. Green, der var en Søn af Degnen Enok Enoksen Green i N. Sundby, var født 1745[2]) og var 1777 Foged paa Rønnowsholm[3]). 1792 blev han gift med *Regitze Sophie Charlotte Amalia Thomsen*, f. 1769 (Datter af Forpagter paa Hammelmose Nikolaj Thomsen og Anne Thaarup)[4]), med hvem han havde en Del Børn, som vist alle døde som smaa. Green var Landvæsenskommissær og Bestyrer af Kystmilitsen her i Egnen; fra sidstnævnte Stilling fik han dog allerede 1804 Afsked paa Grund af Svagelighed men maatte fremdeles bære Uniformen; dog kun med Epaulette paa højre Side[5]). 1805 solgte han Vestrupgaard og boede senere i Hjøring, hvor han døde 1825 som Kancelliraad, og hans Enke døde ligeledes der 1849.

Vestrupgaard og Mølle samt ca. 152 Tdr. Hk. Gods gik nu ved Skjøde af 1805 $^{15}/_{6}$ over til Forpagter *Mads Hastrup* paa Lundergaard[6]) og Forpagter *Jens Gleerup* til Rødslet[7]), hvilke 1806 $^{18}/_{6}$ gav Severin Gleerup til Vang 1. Prioritet i Vestrup og underliggende Bøndergods (ca. 153 Tdr. Hk.) for 26,700 Rdlr.[8]). Gaarden havde paa denne Tid (1803) et skattepligtigt Areal af 206 Tdr. Land samt 52 Tdr. Land Overdrev, og den stod skyldsat for Ghk. 19—2—0—2 ufri Hovedgaardstaxt[9]). De

1) a. St. 51, 198. 2) Kbg. 3) J. E. $^{15}/_{1777}$, Anhang.
4) Thise Kbg. 5) J. E. $^{98}/_{1804}$. 6) Se derunder. 7) Pr.
8) Justitspr. 1806 $^{14}/_{11}$. 9) Begtrup VI, 420.

forannævnte Ejere bortsolgte efterhaanden det meste af Bøndergodset, og 1811 $^{14}/_{6}$ skjødede de Vestrupgaard med Mølle og lidt Gods — ialt ca. 29 Tdr. Hk. — for 18,500 Rdlr. til Sandflugtskommissær *Bartholomæus Hasselbalch*, der da var Godsforvalter ved Lundergaard og boede i Bundgaard i Jetsmark[1]). Han var en energisk Landmand, som meget forbedrede Gaarden særlig ved Udgrøftning af Lavmarken mod Syd. Af en til Landhusholdningsselskabet indsendt Beretning derom ses, at han i Tiden indtil 1819 havde indgravet sin Ejendoms ene Side med 3300 Alen lovligt Hegn og paa den anden Side sat 1540 Alen enkelt Vold, og ligeledes havde han ladet grave 4670 Alen Vandgrøfter, hvorved han havde indvundet 37 Agre à 5—6 Skp. Bygsædland, som nu kunde opdyrkes, medens de tidligere vare saa sumpede, at den Smule Hø, der avledes derpaa, maatte bæres i Land. For dette Arbejde, der kostede 1472 Rdlr., belønnedes han paa Amtmand Sporons Anbefaling med Selskabets 2. Guldmedaille[2]).

Hasselbalch[3]), der var født 1781, ægtede 1807 *Charlotte Amalie Thorlund*, f. 1781, † 1842 (Datter af Degnen Thorlund i Saltum), og efter Hasselbalchs Død 1832 besad hun Vestrupgaard indtil 1893 $^{31}/_{5}$, da hendes Søn *Hans Thorlund Hasselbalch* overtog den med ca. 18 Tdr. Hk., medens hun beholdt Bøndergodset, som ved hendes Død bortsolgtes[4]). H. T. Hasselbalch var født 1812 og døde 1879;

1) Pr. 2) J. E. $^{96}/_{1819}$.
3) Se A. H. Nielsen: Stamtavle over Familien Hasselbalch.
4) Pr.

han ægtede 1839 *Frederikke Jansen* af Saltum Præstegaard, f. 1813, død 1885, som 1883 solgte Vestrupgaard med ca. 14 Tdr. Hk., Areal 282 Tdr. Land, for 116,000 Kr. til *Niels Christian Christensen Rendbæk* († 1893), hvis Enke, *Anne Dorthea Nørgaard* af Stavad nu besidder den. Gaardens gamle Vaaningshus, der vist stammede fra det 18. Aarhundredes Begyndelse, er for faa Aar siden nedrevet og et nyt opført, og ligeledes ere flere af Udhusene fornyede af den sidste Ejer.

Saltumgaard eller *Storgaard*, som den forhen ofte kaldtes, ligger i Sønder Saltum og er en gammel Selvejergaard, der fra Middelalderen af og et Stykke ind i det 18. Aarhundrede tilhørte Medlemmer af de ansete vendsysselske Bondeætter Kjærulf og Mørk, og da den ligeledes i nyere Tid har været ejet og beboet af mere fremragende Familier, vil en noget udførlig Omtale af dens Historie maaske ikke være uden Interesse.

Den første Ejer, der haves Underretning om, er *Lars Mørk* [1]), som antagelig var Delefoged til Aalborghus, da han 1519 indværgede en Del Gods her i Herredet under nævnte Slot [2]). 1526 $^{19}/_{10}$ fik han og »et hans bedste Barn« [3]) Livsbrev paa en Eng,

[1]) En *Jens Mørk* i Saltum var 1470 Medudsteder af et Sognevidne af Hjortdal Kirkegaard, som Anders Griis i Slette havde forlangt.

De øvrige Medudstedere vare: Hr. Peder Andersen, Sognepræst i Hjortdal, Esge Bonde i Borup, Anders Bonde i Kornum og Ilfar Esgesen i Brøndum [Nyt hist. Tidsskr. V, 241].

[2]) T. S. Perg. Nørrejylland, 221. [3]) ɔ: ældste Søn.

kaldet Vildmosen i Kjær Herred, mod deraf aarlig at give 14 Ørtug Byg til Aalborg Slot [1]). Engen, der naaede fra Gammelaa til Gaaselunebæk, omhandles ogsaa i en Dom af 1602 $^{5}/_{4}$, hvori en yngre Lars Mørks Navn forekommer [2]). Han døde formodentlig forinden det Uvejr, der skulde knække den vendsysselske Selvejerbonde, brød løs, thi paa Grevefejdens Tid besad han ikke Saltumgaard, men Skiftet efter ham blev dog først — efter en forudgaaende Proces — foretaget 1541. Sct. Hansdag nævnte Aar var Morten Ibsøn, Sognepræst i Tolstrup; Niels Henrikssøn i Lundergaard [3]), Niels Griis i Slette, Christen Nielssøn i Borup, Peder Nielsen ibm. [4]), Anders Ibsøn i Hjortels [5]), Niels Jensen i Hæstrup, Søren Pedersøn i Snarderup [6]), Clemen Pedersøn i Stagsted, Niels Pedersøn i Røgelhede, Anders Jespersøn i Brødslev og Søren Lauridsøn i Trudslev forsamlede paa *Ingstrup Kirkegaard* paa et Samfrændemøde efter en Landstingsdom for »at dele Lars Mørks Børn deres Gods imellem«. Da de nævnte Mænd ikke vidste, hvad Godset kunde taale udover den kongelige Byrde, overlod de til Lars Mørks Børn at overveje det, »hvilket de ogsaa

[1]) Erslev & Mollerup: Fr. I. Registr., S. 117.

[2]) Secher: Rettertingsdomme I, 365—66. Ejendomsretten til Vildmosen blev i nyere Tid et Stridsemne, der afgjordes ved Højesteretsdom af 1843 $^{15}/_{6}$ til Fordel for tilstødende Lodsejere.

[3]) Han var 1546 Herredsfoged i Børglum Herred [Ny kgl. Saml. i 4°, Nr. 745] og boede formentlig i Lundegaard i Rakkeby Sogn.

[4]) Nævnes ogsaa i Processen 1546 mellem Knud Bildt og Slægten Griis, men hans Navn er atter udstreget i Registr. [D. M. 4, I, 170].

[5]) Hjortdal i V. Han Herred. [6]) Snarup i Rakkeby S.?

gjorde og igjen kom til os med en samdrægtig Overvejelse . . . . .« Først sagde de, at den Gaard i *Sønder Saltum* kunde taale 1 Pund (ɔ: 2 Tdr.) Byg over kgl. Tyngde, »og det svare sine Udarvinger, som i Gaarden bor, som samme Samfrænders Taxt — saavidt bemeldte Selvejergaard angaar — i sig selv indeholder« [1]. Lars Mørks Børn vare: Hans Mørk i S. Saltum [2] og sandsynligvis Anders Mørk i Vestrup [3].

Hans Mørk overtog Saltumgaard efter Faderen, efter hvem han ogsaa fæstede den før omtalte Eng i Vildmosen. Han besad Gaarden paa Grevefejdens Tid og deltog vel med de øvrige Hvetboer i Rejsningen, hvorfor han ogsaa maatte dele deres Straf; at have sit Liv og Gods forbrudt. Hvad Livet angaar kjøbte han vel det fri ved Forhandling med Halsløsningskommissærerne, og angaaende Gaarden se vi, at han fik et Kongebrev, dateret Aalborg, Lørdagen næst efter Fastelavns Søndag 1543, hvori det hed, at eftersom Hans Mørk i S. Saltum havde været udi Kongens Minde for [den?] Gaard i S. Saltum . . . havde Kongen bevilget, at han og hans Arvinger maatte nyde, bruge og beholde den med al dens Tilliggende, imod at han og hans Arvinger aarlig svarede Kongen og Kronen saadan Landgilde, som før Fejden begyndtes [4]. I Hans Mørks Tid stod Gaarden for en Skyld til Aalborghus af 2 Skill. Leding, 2 Tdr. Byg, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Svin og 8 Hestes Gjæsteri, hvilket Hans Mørk dog var fri for at erlægge saalænge han var Herredsfoged [5].

---

1) Tgb. 1662 4/10, jvf. 1647 1/5. 2) Se Herredsfogder.
3) D. M. 4, I, 59. 4) Tgb. 1646 10/10. 5) A. 1561—62.

Han døde maaske 1569 [1] og efterlod sig Sønnen Vogn Hansen Mørk [2], samt Døtrene Inger (Ingierd el. Giertrud) og Bodil [3], af hvilke den første ægtede Herredsfoged Peder Selgensen i Saltumgaard og den anden Morten Kjærulf og senere Lars Pedersen Kjærulf i Øster Halne, Herredsfogder i Kjær Herred.

Vogn Hansen Mørk kom til at besidde Saltumgaard, ligesom han ogsaa blev Herredsfoged efter Faderen; han døde vist ca. 1609. Om hans Strid med Præsten i Ingstrup, se S. 76 f. f. Det vides ikke, om han var gift og havde Børn, men maaske var den Jens Vognsen i Ferslev [4], som overlod sin Halvgaard der til Peder Selgensen i Saltumgaard, en Søn [5].

1609 besad Herredsfoged *Peder Selgensen* Saltumgaard [6]. Han var Søn af Søren Christensen Skriver og Else Andersdatter Kjærulf, der boede i Holtet i Kjær Herred [7], og var gift med *Inger Hansdatter Mørk*

---

1) Dette Aar blev nemlig Engen i Vildmosen, som han havde haft i Fæste, bortforlænet til Peder Munk [K. B. 500].

2) En Lars Mørk var mulig ogsaa hans Søn, † før 1601. Havde en Datter Margrethe, der boede i S. Saltum. [Secher: Rettertingsdomme I, 365—66]. Havde vist ogsaa en Søn Christen, født i Alstrup, Forældre: Lars Mørk og Johanne Jensdatter. [Tgb. 1641 11/9].

3) Hun var Stammoder til en stor Del af Slægten *Kjærulf*, og det havde været min Hensigt her at give nogle Meddelelser om denne Slægts ældre Led, men disse Meddelelser have efterhaanden antaget et saadant Omfang, at de ikke kunne optages her.

4) Fleskum H. 5) Tgb. 1641 23/1.

6) T. S. Pap. Saltum Nr. 2.

7) Ny kgl. Saml. 4°, 746. Søren Christensen var 1586 2/6 Herredsfoged i Kjær H. [K. B.].

(se ovenfor), der døde 1637 [1]). Peder Selgensen døde i Efteraaret 1631 [2]) og efterlod sig en Del Gjæld, som hans Enke, der sad i uskiftet Bo, maatte døje med, bl. a. havde hun 1635 Proces desangaaende med Borgmester Hans Sørensen i Aalborg [3]) og 1633 med Jakob Jakobsen i Nykjøbing Mors, der 1629 havde overladt hendes Søn Peder Pedersen Selgensen 12 Tdr. Byg og 6 Tdr. Rug, som hendes Mand havde kautioneret for [4]).

Ægteparret havde følgende Børn:

1. *Vogn Pedersen*, se Tingsskrivere Nr. 2 [5]), opholdt sig 1631 i Nøtten (Ellidshøj S.), da Faderen døde [6]), synes derefter at have været hjemme et Halvaarstid, men boede 1632—1635 i Bleggrav, derefter igjen i nogen Tid i Nøtten (1635) og atter 1641 i Bleggrav, samt endelig 1642 i Ferslev og 1646—49 i Bleggrav. Han var gift med Anne Jensdatter.

2. *Ane Pedersdatter* opholdt sig hjemme 1635, og blev vist senere gift med en Jens Madsen i N. Saltum.

3. *Søren Pedersen*, se det efterfølgende.

4. *Selgen Pedersen*, nævnes 1635, opholdt sig vist senere paa Sjælland.

5. *Karen Pedersdatter*, gift før 1636 med Niels Hansen i V. Kornum, som efter 1647 flyttede til Bidstrup ved Hjøring [7]).

---

1) Naar det i I. Del, S. 221, siges, at han var gift 2. Gang med Karen Laursdatter, er dette urigtigt.
2) Efter $^{25}/_{6}$ og før $^{5}/_{11}$ [Tgb.]. 3) Tgb. 1635 $^{21}/_{11}$ og $^{28}/_{11}$.
4) Tgb. 1633 $^{16}/_{3}$ og $^{20}/_{4}$. 5) I. Del, S. 236.
6) Tgb. 1642 $^{23}/_{7}$. 7) Tgb. 1647 $^{25}/_{2}$ og 1662 $^{1}/_{2}$.

6. *Peder Pedersen Selgensen*, boede 1647 i Naadby og var Herredsfoged i Tybjerg Herred, senere i Bjernede Sogn ved Sorø [Hans Søn, Selgen Pedersen, var Ingeniør ved Landmaalingen og »hel rig«] [1]).

7. *Hans Pedersen*, se Kapellan Nr. 2.

8. *Maren*, gift med Chr. Sørensen i Ferslev, vist senere i Nøtten og i Aalborg, omtales som Prokurator i I. Del, S. 224 [2]).

9. *Inger*, boede 1640 i Nøtten, 1646 i Ferslev [3]).

Efter Inger Mørks Død 1637 overtog hendes Søn *Søren Pedersen* Saltumgaard, som han vist hidtil havde bestyret for hende. Han fik 1637 $^{8}/_{11}$ Hjemmelsbrev paa Gaarden af Lars Pedersen Kjærulf i Østerhalne, forsaavidt angik den Del af Gaarden, som Lars Pedersens Hustru Bodil Hansdatter Mørk ejede, og 1638 $^{12}/_{2}$ fik han ligeledes Hjemmelsbrev af sine Søskende og Svogre paa den Del af Gaarden, som var dem tilfalden efter deres Forældre, dog med Undtagelse af hans Broder Peder Selgensen, der 1647 lod ham lide Tiltale for resterende Afgift i 10 Aar af den Part, han ejede i Saltumgaard [4]). 1646 stod han sammen med Herredets øvrige Selvejere indstævnet angaaende om de havde betalt Indfæstning af deres Gaarde til den kgl. Lænsmand; de mente sig at være fri herfor, men Dommen gik dem imod [5]).

1647 $^{4}/_{5}$ blev han tilligemed Laurs Laursen i Østrup stævnet af Knud Seefeld til Lundergaard

---

1) Ny kgl. Saml., 4^{0}, 746 og Kjær H. Tgb 1646 $^{6}/_{10}$.
2) Mon han ikke blev Byfoged i Aalborg? N., S. 172.
3) Kjær H., Tgb. 1640 $^{30}/_{9}$ og 1646 $^{6}/_{10}$.
4) Tgb. 1647 $^{27}/_{2}$ og $^{4}/_{5}$. 5) 1646 $^{10}/_{10}$.

angaaende en Vedkjendelse, som de 1645 $^{2}/_{8}$ havde gjort, at de Aasteder fra Karhaven sønden ud og vester til Rævbak vare fri Fort og Fælge og Bondeeje til deres Gaarde [1]), og endelig havde han 1655 $^{15}/_{8}$ en Proces med S. Saltum Bymænd angaaende Bymarken, hvor hans Fader 1623 havde ladet kaste en Grøft omkring et Stykke Jord [2]).

Den Del af Saltumgaard, som Søren Pedersen havde faaet Hjemmelsbrev paa af Lars Pedersen Kjærulf i Ø. Halne, besad han dog næppe som Ejendom, thi Lars Pedersens Arvinger [3]) lod den 1654 $^{1}/_{4}$ lovbyde, om nogen af Slægten vilde kjøbe den. Et saadant Lovbud skulde jo ske, forinden Selvejergods maatte afhændes, idet Loven paa denne Maade søgte at værne om Selvejerbønderne ved saa vidt muligt at hindre, at deres Ejendomme kom paa fremmede Hænder. Morten Kjærulf i Østhalne fik samme Dag Tingsvidne, at Søren Pedersen og Thomas Berthelsen i V. Halne paa Arvingernes Vegne skjødede til ham al den Del, de arveligen kunde tilkomme i Saltumgaard, hvilken Del sammen med Morten Kjærulfs egen Arvepart var den halve Del af Gaarden med Afbyggere [4]).

Skjønt *Morten Kjærulf* [5]) saaledes blev Ejer af den halve Gaard, vedblev Søren Pedersen dog antagelig at bruge den til sin Død.

---

1) Tgb. 2) Tgb.

3) Forskjellige Medlemmer af Slægten Kjærulf. 4) Tgb.

5) Han var Søn af den nævnte Laurs Pedersen Kjærulf og Bodil Hansdatter Mørk. Var Herredsfoged i Kjær Herred, Ejer af meget Jordegods og Fader bl. a. til de bekjendte Brødre Laurids Kjærulf til Viffertsholm og Anders Kjærulf til Sødal, Bjørnsholm m. m.

Da han en Dag i Foraaret 1659 vilde kjøre hjem fra Ejerstedgaard, faldt han ned af Vognen og brækkede Halsen. Hans Kusk bemærkede det ikke, før han kom til at se tilbage, og da han kom hen til Husbonden, var denne allerede død. Kusken sad i nogen Tid arresteret, men da der ikke fremkom noget mistænkeligt mod ham, blev han atter løsladt. Liget var strax efter Solnedgang den 17. April bleven synet som det laa paa en Vogn sydøst for Ejerstedgaard, og bagefter synedes det ved Lys inde i nævnte Gaard, men Synsmændene kunde ikke opdage anden Skade paa Søren Pedersen, end at hans Hals var brudt [1]).

Han var gift med *Maren Andersdatter* [2]), Datter af Præsten i Horne og Asdal, Anders Thomsen Hjøring og Karen Pedersdatter [3]). Af Søren Pedersens Børn kjende vi følgende:

1. Anders Sørensen i Vestrupgaard, se derunder [3]). 2. Peder Sørensen, boede 1662 $^{1}/_{2}$ hjemme, fik 1678 $^{14}/_{9}$ Tingsvidne, at han havde skikket sig kristeligt og vel i al sin Tid. 3. Henrik Sørensen, boede 1676 i Aalborg og 1690 i Hvoruptorp [5]). 4. Kirsten Sørensdatter, 1676 i Hjøring og (?) 5 *Laurs Sørensen*, som 1662 brugte den ene Halvdel af Gaarden, medens Morten Kjærulfs Halvdel paa denne Tid

---

1) Tgb. 1659 $^{7}/_{5}$.

2) Hun levede endnu 1662 $^{18}/_{1}$, da hun stævnedes af Svogeren Niels Hansen i Bidstrup til Betaling af 100 Rdlr., for hvilke Søren Pedersen 1649 havde pantsat en Del af Gaarden.

3) Tgb. 1678 $^{14}/_{9}$. 4) Var Herredsskriver.

5) Vist Morfader til Borgmester og Postmester i Aalborg Peder Torp [N., S. 116]. 1712 $^{17}/_{7}$: Søren Pedersen og Maren Kathrine Henriksdatters Barn i Torpet, døbt Peder [Hvorup Kbg].

brugtes af en *Anders Jensen*[1]). Laurs Sørensen ejede selv en Part af den førstnævnte Halvdel af Gaarden, og en anden Part af denne Halvdel ejedes af Hr. Hans Pedersen, der dels havde arvet den efter sin Fader Peder Selgensen og dels havde tilforhandlet sig den. Han lovbød 1674 $^{17}/_{10}$ og $^{24}/_{10}$ sin Gaardspart[2]), men synes dog ikke at have solgt den, thi 1676 $^{20}/_{3}$ stod han for Retten sammen med Laurs Sørensen angaaende Uenighed om Brugen af Gaarden. Sidstnævnte begjærede at faa sin Andel af Gaarden udlagt eller og, at Hr. Hans vilde sælge ham sin Part, hvortil Hr. Hans svarede, at han 2 Gange havde tilbudt Laurs, at han maatte bruge hans Andel paa samme Betingelser som forhen, men Laurs havde 2 Gange opsagt Fæstet, og nu vilde de have Gaarden delt[3]). Ogsaa Anders Sørensen i Vestrup ejede en Del af Gaarden, dels som Arv og dels ved Kjøb fra sin Broder Peder, og 1676 vare Ejerne for Retten angaaende denne Sag. Resultatet blev, at Hr. Hans fik udlagt sin Andel, der udgjorde 5 Søsterlodder eller lidt over $^{1}/_{3}$ af den halve Gaard. Af Gaardens Huse fik han bl. a. Herberghuset vesten i Gaarden[4]).

Saltumgaard stod 1662 for en Udsæd af 8 Tdr. Rug, 18 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, dens Høavl var 16 Læs, og dens Lhk. 7—5—0—2; paa dens Grund laa 5 Huse, som gjorde Arbejde til Gaarden, og dens Bondeskyld var sat til 2 Tdr. Byg[5]). Ved Matrikuleringen 1690 fik Gaarden, der da stod for Lhk. ca. $7^{7}/_{8}$ Td., Ghk. 12—5—0—2[6]).

1) Tgb. 1662 $^{4}/_{10}$ Maaske hans Søstersøn fra Tvilstedgaard. 2) Tgb. 3) Tgb. 4) Tgb. 1676 $^{1}/_{4}$, $^{29}/_{4}$, $^{6}/_{5}$. 5) M 1. 6) M 2.

Det vides ikke, hvor naar Laurs Sørensen fraflyttede den, men 1690 blev den Halvdel, som han havde brugt, besiddet af Hr. Hans Pedersens Søn, *Peder Hansen*, som var gift med *Kirsten Rasmusdatter Oringe*, Enke efter Præsten Just Valentinsen de Fulda i Saltum[1]). 1690 $^{19}/_{9}$ lovbød Henrik Sørensen i Hvoruptorp, Anders Sørensen i Vestrup og Hr. Hans Pedersen, som da var bleven Præst i Jelstrup-Lyngby, deres Andele af Gaarden[2]), og Peder Hansen kjøbte da de Andele, som tilhørte hans Fader og Henrik Sørensen, nemlig lidt over 2 Tdr. 6 Skp. Vendelbomaal Bondeskyld. Endvidere kom han i Besiddelse af en god *Vejrmølle*, staaende paa Gaardens Grund, hvilken hans Hustrus første Mand havde kjøbt. Den stod for Mølleskyld 4 Skp. 1 Fdk., der tilhørte Præstegaarden, paa hvis Grund Møllen tidligere havde staaet[3]). Formodentlig var det denne Mølle, som Præsten Erland Hansen 1674 $^{17}/_{2}$ havde solgt til Niels Poulsen i Borup sammen med den Kirkejord vest for Præstegaarden, paa hvilken den stod[4]). Efter at Peder Hansen var død 1695 i en Alder af 30 Aar, indgik hans Enke sit 3. Ægteskab med *Jens Lassen Saltum*, der ved Kjøbekontrakt af 1697 $^{2}/_{6}$, Skjøde 1698 $^{29}/_{4}$, solgte den ham og Hustru tilhørende Del af den halve Saltumgaard, nemlig de ovenfor anførte ca. 2 Tdr. 6 Skp. Bondeskyld, samt Vejrmøllen og 3 Gadehuse for 375 Slettedaler til *Anders Sørensen* i Vestrup, som jo selv besad Resten af den halve Gaard[5]).

1) Se Præsterækken. 2) Tgb.; jvf. Tgb. $^{26}/_{9}$ og $^{3}/_{10}$ s. A. 3) Tgb. 1737 $^{3}/_{5}$ og 1738 $^{18}/_{4}$. 4) Tgb. 1675 $^{20}/_{3}$. 5) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$.

Morten Kjærulf i Ø. Halne var som foran anført i Aaret 1654 bleven Ejer af den *anden Halvdel* af Gaarden, og fra ham kom den til hans Søn, *Anders Kjærulf* til Bjørnsholm, som ca. 1695 solgte den til *Valentin Valentinsen de Fulda.* Denne var Halvbroder til den fornævnte Præst i Saltum og blev i sit 13. Aar optaget i hans Hus og underholdt af ham[1]; senere giftede han sig med *Lisbeth Rasmusdatter Oringe,* der vist var Søster til Præstens 2. Hustru, og som i Aarene 1683—86 opholdt sig i Præstegaarden, hvor Valentin de Fulda maaske ogsaa boede efter sit Ægteskab og indtil 1695, da han flyttede til Saltumgaard. Hans Hustru døde 1689 i en Alder af 32 Aar, og han blev derefter gift med *Inger Laursdatter,* med hvem han havde 8 Børn, hvoriblandt Lisbeth Cathrine, døbt 1691, gift 1711 med Christen Espersen Møller, og Karen, døbt 1699, død 1773, gift 1724 med Mathias Bødker i Faarup[2].

Valentin de Fulda pantsatte 1700 $^{8}/_{5}$ sin Halvdel af Saltumgaard med Besætning og Indbo til Anders Sørensen i Vestrup saaledes, at hvis Pantet ikke var indløst 11. Marts 1701, skulde Panthaveren have Ret til at overtage det[3], og en saadan Overtagelse fandt vist ogsaa Sted, idet Fulda

---

1) Bispeark. Skifter Pk. 3 Nr. 27.

2) Hans Søn, Valentin Bødker, boede 1787 i Faarup, hvor han var Husfæster. Han var Fader til Mathias Valentinsen, død i Faarup 1874, hvis Datter Ane Matisdatter († 1896) var gift med Søren Jensen i Krogsgaard, med hvem hun havde 8 Børn.

3) Hvetbo S. & Pb., S. 12; Tgb. 1706 $^{23}/_{4}$.

i flere Dokumenter nævnes som Fæster af Gaarden, ihvorvel han ikke havde givet Skjøde paa den til Panthaveren. Anders Sørensen, der saaledes reelt om end ikke formelt var bleven Ejer af hele Gaarden, døde 1706 $^{17}/_{1}$, og hans Søn *Søren Andersen* overtog strax Saltumgaard, paa hvilken han fik Skjøde af sine Medarvinger 1708 $^{21}/_{5}$ og af Valentin de Fulda 1708 $^{12}/_{5}$. Den Gaardspart, der havde tilhørt sidstnævnte, stod for en Bondeskyld af 2 Tdr. 4 Skp. Hk. og kostede tilligemed Afbyggere 180 Rdlr.[1], medens den i førstnævnte Skjøde omhandlede Del af Gaarden ses at have haft en Skyld af 5 Tdr. Byg foruden 4 Tdr. Byg, 6 Rdlr. 1½ ß Penge i Afgift af Gaardens Huse, og denne Gaardspart taxeredes nu til 200 Rdlr. Medens Gaarden brugtes af en *Svend Nielsen,* brugtes *Møllen,* der taxeredes til 133 Rdlr. og 2 ß af en *Niels Christensen,* som aarlig svarede 16 Tdr. Mel i Afgift[2].

Søren Andersen kom saaledes i Besiddelse af hele Gaarden med Tilliggende, men dog besad han den ikke uindskrænket, idet det kun var Bondeskylden han ejede. Som anført under den tidligere Ejer Hans Mørk, kjøbte denne 1543 Gaarden tilbage af Kronen mod fremtidig at svare samme Afgift som før Grevefejden, og denne Afgift, det saakaldte Husbondhold (Forsvar eller Herlighed) ydedes til Aalborghus. Senere afhændede Kronen de Rettigheder, den saaledes havde i de forskjellige Selvejergaarde rundt om i Landet, og Herligheden af Saltumgaard saavel som af Selvejergaarden i

---

1) Hvetbo S. & Pb. 1709 $^{24}/_{5}$.

2) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$.

Østrup tilhørte i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede Raadmand *Mads Hansen Hop* i Skagen[1]).

1706 $^{9}/_{6}$ og paafølgende Nat rasede en hæftig Storm, der nedrev Saltumgaards Lade, som bestod af 11 Gulv med Udskud ved Siderne til Gjennemkjørsel[2]). 1717 $^{2}/_{4}$ pantsatte Søren Andersen Gaarden for 400 Slettedaler til Skudehandler Søren Laursen Kvorup i Blokhus[3]).

Søren Andersen, der var ugift, døde 1724 $^{3}/_{5}$ paa Vestrupgaard, og ved Skiftet efter ham fik hans afdøde Broder *Thomas Andersen Vestrups 5 Børn* udlagt 10 Tdr. Hk. af Saltumgaard, taxet for 30 Rdlr. pr. Td. samt 3 Gadehuse taxerede for 45 Rdlr., og hans Søster *Kirsten Andersdatter*[3]), der var Enke efter Christen Jørgensen fik udlagt godt $2^{5}/_{8}$ Td. Hk. af Gaarden samt *Møllen* og Huset *Stien*. Gaarden beboedes da af to Fæstere, *Lars Jensen Snedker* og *Otto Laursen*. 1726 $^{8}/_{2}$ blev Skiftet efter Søren Andersen sluttet, og 1727 $^{24}/_{10}$ fik hans Broders umyndige Børn kgl. Tilladelse til at sælge deres Jordegods ved Avktion, hvilken fandt Sted 1728 $^{17}/_{3}$. Forinden den blev afholdt blev Kirsten Andersdatter, der imidlertid var bleven gift med *Lars Andersen Møller*, af de andre Arvinger adspurgt,

---

1) J 2. Han blev Raadmand i Skagen 1702 $^{11}/_{2}$ og døde i Følge Skagens Kirkebog d. 31. Februar (!) 1713. Hans Hustru var *Anna Nielsdatter Vingaard*, med hvem han havde Datteren Anne Kirstine Hop, som var gift med Sr. Jakob Pedersen Picher, Borger i Skagen. Paa Mads Hansens Vegne optraadte i Reglen ved Hvetbo Herredsting hans Broder Kuud Hop til Kjærsgaard i Tornby Sogn [Skifte efter Mads Hansen Hop i Skagens Bys Skifteprotokol 1714 $^{30}/_{4}$].

2) Tgb. 1706 $^{23}/_{7}$. 3) A. S. 28. 4) Se Vestrupgaard.

om hun og hendes Mand ikke samtidig vilde lade deres Part af Gaarden sælge, da der saa var Mulighed for at faa Gaarden bedre solgt, men dette afslog hun, idet hun erklærede, at det var det eneste, hun og hendes Børn havde til Underhold. Avktionen blev da afholdt over de 10 Tdr. Hk. af Gaarden samt de 3 Huse, og Lars Andersen Møller kjøbte dette Gods for 46 Rdlr. pr. Td. Hk og erholdt 1728 $^{5}/_{5}$ Skjøde derpaa[1]). Gaarden var fremdeles i de følgende Aar bortfæstet til Lars Jensen og Otto Laursen, medens Ejeren Lars Andersen brugte Møllen og boede i et af Gaardens Huse. Da Lars Andersen ikke selv var formuende, maatte han for at skaffe Penge til Kjøbet strax pantsætte Gaarden til Skudehandler Svend Thomsen Lund i Løkken, og efter at Kirsten Andersdatter 1729 $^{1}/_{6}$ var afgaaet ved Døden og Lars Andersen skulde skifte med hendes 3 Døtre af 1. Ægteskab, maatte han atter lade Gaarden gaa til Avktion, og den blev da 1729 $^{24}/_{10}$ med Mølle og Huse solgt for 700 Rdlr. til fornævnte *Svend Thomsen Lund* i Løkken, som 1729 $^{10}/_{11}$ fik Skjøde paa den[2]). Lund døde ugift 1747[3]), men forinden havde han solgt Saltumgaard til Handelsmand *Jens Ejlersgaard* i Løkken, efter hvis Død 1745 den ved Skjøde af $^{30}/_{4}$ s. A. tilligemed 5 Huse blev overdraget til *Peder Christensen Estrup* fra Lundergaard.[4]). Han maa kort efter have afhændet den til Skudehandler *Jens Svendsen Bondrup*

---

1) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$; Landst. S. & Pb. $^{39}/_{235}$; Hvetbo S. & Pb. 1728.

2) Tgb. 1738 $^{18}/_{4}$. 3) Se A. S. 150. Om et af ham stiftet Legat se Hofmans Fund. IV, 326.

4) Justitsprotokol 1740—46, Fol. 418 b.

i Blokhus[1]), der 1752 $^{28}/_{12}$ gav Sønnen *Søren Jensen Bondrup* Skjøde paa den og en Del Gods i Saltum og Alstrup Sogne, hvilket lagdes under Saltumgaard, som saaledes blev Hovedgaard med ufri Taxt[2]). Søren Bondrup var født i Blokhus 1720 og blev Student fra Aalborg 1738; antagelig opgav han Studeringen og slog sig paa Kysthandelen ligesom sin Fader og Broder, i hvert Fald boede han ca. 1750 i Løkken og var gift med *Lene Hansdatter Schmidt*, død 1763, 38 Aar gl. 1756 $^{1}/_{5}$ flyttede han til Saltumgaard, som havde været bortfæstet til *Lars Jensen Snedker* i over 40 Aar[3]), og derefter brugte Søren Bondrup selv hele Gaarden til sin Død 1765. Af Skifterne efter Ægteparret ses, at 5 af deres 7 Børn da vare levende[4]). Disse, der efter Forældrenes Død bleve optagne i Farbroderen, Svend Bondrups Hus i Blokhus, vare:

1. Maren, f. 1753; 2. Lene Marie, f. 1757; 3. Jens Svendsen, f. 1760[5]); 4. Anne Kirstine, f. 1761[6]) og 5. Kathrine, f. 1762.

Paa Auktion efter Søren Bondrup blev Saltumgaard med Mølle og 29 Tdr. Hk. Bøndergods 1765 $^{18}/_{7}$ solgt for 4005 Rdl. til *Jens Gleerup* til Lundergaard[7]), som bortforpagtede den for 300 Rdl. aarlig

1) Se I. Del, S. 175.

2) Godset udgjorde ca. 17 Tdr. Hk. i Saltum Sogn og $12^{1}/_{2}$ Td. i Alstrup Sogn. Se A. S. 357.

3) Justitspr. 1757 $^{4}/_{3}$. 4) A. S. 357 og 388.

5) Fortsatte Farbroderens Forretning i Blokhus, se Kysthandel.

6) Gift 1780 i Vrensted Præstegaard med Hans Jensen Boelund til Havrholm [se A. S. 674] og vist 2. Gang gift med Birkedommer Peter Frederiksen af Vrejlevkl.

7) Se derunder.

til *Jens Lund*, gift med *Dorthea Margrethe Jensdatter*. Han boede her indtil 1773, hvorefter Gleerup selv drev Gaarden[1]). Da han 1775 gjorde Opbud, blev Saltumgaard tillige med hans øvrige Gods stillet til Auktion. I Bekjendtgjørelsen desangaaende oplyses, at Gaardens Udsæd var 60—70 Tdr. Korn — mest Rug og Byg — og den største Del af Marken dreves som Alsædjord, ɔ: besaaedes hvert Aar. Der kunde holdes en Besætning af 40—50 Høveder, 6—8 Heste og 20—30 Faar, og endvidere hørte der 1 Mølle til Gaarden[2]) Den blev ikke solgt ved Avktionen, hvorfor den med underliggende 68 Tdr. Hk. Gods blev udlagt til Gleerups Kreditorer, »*De publique Stiftelsers Inspcktører i Aalborg*«. Disse bortforpagtede den til *Mathias Steenfeldt* af Clausholm i Hellevad Sogn, som 1768 var Forpagter paa Mølgaard i Ugilt Sogn[3]). Han fratraadte atter Gaarden ca. 1779 og boede derefter i Østrup, hvor han havde købt et Hus med ca. $^{1}/_{2}$ Td. Hk.[4]). Hans Hustru *Maren Pop Aspach* var født i Aalborg 1722 og var Datter af Sognepræsten til Frue Kirke Sixtus Aspach. Hun havde først været gift med Sognepræst Jens Tranders i Varde, efter hvis Død 1748 hun 1757 ægtede Steenfeldt; 1788 døde hun i Østrup. I sit 1. Ægteskab havde hun 2 Døtre, og med Steenfeldt havde hun følgende Børn:

Jens Tranders Steenfeldt, der blev Prokurator i Aalborg; Dorthea Thaarup; Sextine Margrete, Maren Pop, Per og Elisabeth[5]).

1) 1771 døbtes i Saltum Kirke en Datter af Sr. Anders Andersen Kjær, Foged paa Lundergaard, og Hedvig Jørgensdatter Kofoed »som nu opholdt sig i Saltumgaard«.

2) J. E. $^{32}/_{1775}$ og $^{41}/_{1775}$. 3) J. E. 1768, S. 216. 4) Pr.

5) A. S. 927. Frue og Saltum Kbg.

1790 flyttede Mathias Steenfeldt vist fra Saltum og 1799 boede han i Hjøring [1]).

1782 $^{26}/_{10}$ blev Saltumgaard med Mølle og Gods tilskjødet Kancelliraad *Jesper Christian Østergaard* til Lundergaard [2]), der vist selv drev den ved Bestyrer. Hans Svigermoder *Dorthe Budtz*, Enke efter Kjøbmand Steffen Brøndlund i Aalborg, og hans Svigerinde *Mette Marie Popp Brøndluud*, Enke efter Pastor V. F. Bondorff i Jetsmark, havde Ophold her paa Gaarden, hvor de begge døde 1790.

Efter Kancelliraad Østergaards Død 1790, skjødede hans Enke *Johanne Brøndlund* 1794 $^{16}/_{6}$ Gaarden med ca. 50 Tdr. Hk. Gods til Landvæsenskommissær *Ove Nikolaj Møller*. Denne var født i Vraa Mølle 1731 $^{4}/_{10}$ og var 1773 Forvalter paa Bratskov; senere blev han Landvæsens- og Forligskommissær og døde i Fjerritslev 1801 $^{22}/_{10}$ [3]). Han blev 1773 $^{12}/_{2}$ gift paa Vingegaard med *Dorthea Berthelsen*, Datter af Forpagter Jeppe Berthelsen og Mette Nielsdatter; hun var født paa Hessel 1730 $^{24}/_{12}$ og døde paa Bratskov 1782 $^{29}/_{11}$ [4]). Møller blev gift 2. Gang 1783 $^{10}/_{10}$ med *Ide Cathrine Marie Munch*, født 1764 $^{10}/_{4}$, Datter af Sognepræst i Kornum-Løgsted, S. A. Munch, men hun døde allerede 1784 $^{9}/_{8}$ [5]), og han ægtede derefter *Helle Dorthe Lykke* af Kjølskegaard, død paa Attrup 1810 $^{5}/_{2}$. 1 Søn og 1 Datter af sidste Ægteskab.

Møller skjødede strax Saltumgaard uden Gods til *Christen Nielsen Møller* af Albæk Mølle, der samme

1) Pr. og J. E. $^{47}/_{1799}$. 2) Se derunder.
3) Gravsten paa Kollerup Kirkegaard.
4) J. E. Maanedlige Tillæg $^{2}/_{1783}$. 5) a. St. $^{8}/_{1784}$.

Aar — 1794 — ægtede *Ane Christensdatter* af Toftegaard, død 1807, 39 Aar gl. Med hende havde han 4 Sønner, hvoraf den yngste — Peder [1]) — blev Gaardejer i Hune (S. Brogaard) og var Farfader til Violinvirtuosen Peder Møller. I øvrigt vides om Christen Møller, at han var en dygtig Landmand, der forbedrede Gaarden ved Udgrøftning af dens Englodder [2]), samt at han 1811 udstedte private Pengesedler, hvoraf en findes i Vendsyssels Museum. Han solgte en Del Parceller fra Gaarden, som 1803 havde 50 Tdr. Land Ager og 58 Tdr. Land Eng [3]), saa den, da den efter hans Død ved Skjøde af 1819 $^{22}/_{6}$ kom til Pastor *Koefoed* [4]) i Ingstrup, kun havde ca. $9^{1}/_{2}$ Td. Hk. Koefoeds Enke *Karen Johanne Kruuse* udparcellerede yderligere Gaarden i Henhold til Bevilling af 1842 $^{26}/_{11}$, og 1847 $^{31}/_{5}$ overdrog hun Hovedparcellen (Matr. Nr. 19 a), som kun havde ca. $2^{1}/_{2}$ Td. Nhk. til sin Svigersøn, cand. phil. *Julius Martin Nors*, der atter afhændede den 1856. Senere har Gaarden været ejet af *Jørgen Madsen* og derefter af *Rasmus Pedersen*, hvis Svigersøn *Jens N. Jensen* nu ejer Hovedparcellen, der har godt 2 Tdr. Hk. [5]).

KIRKEN.

Den store, højtliggende Kirke bestaar af *Skib* og *Kor* ud i et, *Taarn* mod Vest og *Vaabenhus* mod

1) Gift med en Datter af Kobberfører Mathæus von der Stern i N. Sundby.
2) I. Del, S. 138. 3) Begtrup VI, 420.
4) Se Ingstrup Præsterække. 5) Pr.

Syd. Skibet udgjør den ældste Del af Kirken og er fra romansk Tid [1]) af huggen Granit paa en profileret Sokkel. Det oprindelige *Kor*, der var forsynet med Apsis, blev nedbrudt i den senere Middelalder og atter opført i samme Bredde som Skibet, men uden Apsis. Ligeledes blev Skibets Mure delvis omsatte og forhøjede, og der indbyggedes Hvælvinger, ligesom der byggedes Taarn og Vaabenhus. Antagelig har der dog været Taarn paa Kirken før det nuværende blev bygget. Dette er for neden opført af Granitkvadre fra Skibets nedbrudte Vestgavl og for oven af gule Munkesten, og det har hvælvet Underrum, som er aabent ind mod Skibet. Vaabenhuset er højt og med fladt Loft og er ligeledes opført af gule Munkesten. I Skibet ere begge de oprindelige Døre samt enkelte af de gamle Vinduer bevarede i tilmuret Stand. [2]).

Paa Korhvælvingerne findes *Kalkmalerier* af en besynderlig Art. Mellem dekorative Slyngninger af Bladværk og Blomster opdager man nemlig ved nærmere Betragtning en hel Del smaa groteske Afbildninger, f. Expl. af en Mand, der forretter sin Nødtørft; en anden, der kaster op; to Kvinder, der slaas om en Gryde; en hovedløs Person, men med Ansigtet paa Brystet ridende paa en So (?) og en Fugl med Menneskekrop; smaa nøgne Genier i Kamp Fugle o. s. v. Herom skriver Professor J. Magnus-Petersen i sit store Værk om Kalkmalerier [3]), idet han som Grundlag benytter en Indberetning af

---

[1]) ca. Aar 1050—1200. [2]) Jvf. Trap III.

[3]) Beskrivelser og Afbildninger af Kalkmalerier i danske Kirker, S. 56.

Museumsdirektør Sophus Müller fra 1882, at Billederne synes at være beregnede paa at vække Latter hos Beskueren, men de have sikkert samme Betydning som Malerierne i Voldby Kirke, hvor de menneskelige Laster fremstilles i Kamp med det Gode, Kirken og Religionen. Billederne henfører Professoren til Reformationstiden med Undtagelse af enkelte smukke og velformede Ornamentslyngninger, der antages at være fra en noget senere Tid.

Uden iøvrigt at turde modsige Rigtigheden af den nævnte Lærdes Tolkning tør jeg maaske dog fremkomme med min Lægmandsopfattelse af Hensigten med Billedernes Anbringelse. Disse smaa lattervækkende Billeder, der skjule sig mellem de snoende Rankers og Blades Farvepragt, have næppe været synlige fra Kirkens Langskib og kunne ikke have været bestemte til at ses af Menigheden. Selv den der opholder sig i Koret faar ikke let Øje paa dem, og de synes mig derfor nærmest anbragte til Underholdning — som et Slags Fixerbilleder — for dem, der under Kirketjenesten havde Pauser, under hvilke de med foldede Hænder og opløftede Øjne opholdt sig i Koret, og det synes mig at kunne passe paa disse Billeder, hvad Dr. Vald. Vedel skriver i »By og Borger« [1]):

»Det er ikke Satire eller Spot, men blot en bestandig Ligevægtstrang, der fører Haandværkeren til at live lidt op i Kirkens Bedemandighed ved at skjære nogle latterlige Abefjæser eller Munkekarikaturer ud i Korstolenes Armlæner, saa at de høje Korherrer kan have lidt at more sig med, hvis Messen skulde falde dem for lang«.

---

[1]) S. 224.

Billederne i Saltum Kirke forekommer mig snarere at skulle kalde paa Latteren end paa Tanken om Synd og Syndens Sold.

I Sommeren 1900 blev der paa Korets nordre Væg opdaget et hidtil ukjendt Kalkmaleri, forestillende Jomfru Marias Stamtræ. Op af Isai, der ligger for neden, skyder et Træ[1]) med Grene til Siderne, i hvilke flere af Jomfru Marias Stamfædre findes afbildede. De nederste Billeder ere udviskede, men de øverste ere ret tydelige; David ses spillende paa Harpe, og der er Billeder af Joram, Ezechias, Manasse, Josias, Salathiel, Abiud, Eliud og Eleazar[2]). Øverst ses Maria som Himmeldronningen med Jesusbarnet paa Skjødet, og over dem staar følgende Ord: dne stella matutina, ɔ: Herre Morgenstjærne[3])

Altertavlen har et nyere, ubetydeligt Maleri forestillende den korsfæstede Kristus.

Døbefonten er af Granit og i romansk Stil, men den har dog Træfod. Over den hænger en Træhimmel i Renæssancestil. I et Overslag over Udgifter ved Kirkens Reparation 1669 findes en Post: »Funden at lade færdige . . . . 6 Sldlr.«, hvilken formodentlig vedrører disse Træarbejder[4]). *Døbebækkenet* er af Messing med drevne Randforsiringer forestillende Hjorte forfulgte af Hunde. I Bunden findes i drevet Arbejde et romansk Kejservaaben, der, efter hvad Hr. Arkivar Thiset velvilligst har meddelt mig, viser Castiliens, Leons, Siciliernes, Østerrigs, Dalmatiens, Burgunds og Lothringens

---

1) Jvf. Esaias II, 1. Disse Oplysninger ere velvilligst meddelte af Hr. Pastor Fr. Tønnesen.

2) Jvf. Mathæus I, 8—15. 3) Jvf. Joh. Aabenb. 22, 16.

4) Tgb. 4/12.

Vaabner omgivne af Kejserørnen. Den tidligere *Kalk* bar bl. a. Indskriften: »Forbrændt med Præstegaarden 15/5 1677«; den blev forfærdiget paany 1685 men brændte atter med Præstegaarden 1887, hvorefter der igjen anskaffedes en Sølvkalk. En *Oblatæske*, prydet af adeligt Vaaben og Bogstaverne H. O. — E. B., fandtes her indtil 1887, da den ligeledes brændte med Præstegaarden; den var antagelig skjænket af Heinrik v. Obenhausen og Elisabeth Benzon, som 1717 til 1727 ejede Kirken[1]). 1887 blev en ny Oblatæske anskaffet. *Prædikestolen* har gode Udskjæringer i Renæssancestil forestillende Billeder af Kristi Liv, saaledes paa Foden Kristi Daab, Korsfæstelse, Opstandelse, Himmelfart og Gjenkomst. To utydelige Vaabner paa den ere formentlig Familierne Plessens og Skeels.

I Korvæggen findes en romansk *Gravsten*, der vist er fra det 13. Aarhundrede. Den bærer Indskriften: »Thurgeif pater rvr (ɔ: form. reverendus) iacet sub petra«, hvilket vil sige: Den ærværdige Fader Thurgeif ligger under Stenen[2]).

---

1) Se Lundergaard.

2) Stenen findes afbildet paa Pl. XI, Fig. 57 i J. B. Løfflers »Danske Gravstene fra Middelalderen«, og Indskriften omtales i samme Værk, Side 19 og 20. Efter at have omtalt de forskjellige paa Gravstenene forekommende Bogstaver bemærker Løffler: Hvad angaar det Spand af Tid, i hvilket Skrifttegnene fandt Anvendelse, da lader der sig ikke drage almindelige Grænser, idet de ældre Former jo ingenlunde pludselig forsvandt . . . . . Stundom kan et Skrifttegn, der gjennem lange Tider ikke lader sig paavise, pludselig dukke frem en enkelt Gang for derefter atter at forsvinde. Exempelvis skal vi anføre, at det fra Svend Estridsens Dage kjendte [Bogstavet kan ikke gjengives paa Tryk] træder os i Møde paa

I Koret henstaar endvidere indmuret i den nordre Væg *Gravsten* over Præsten Jakob Holm og Hustru, hvilken Sten tidligere har ligget i Korgulvet tilligemed en over deres 3 Børn; sidstnævnte Sten er nu ogsaa indmuret i Korvæggen ved Siden af Forældrenes. Endvidere findes der Gravsten over Præsten de Fulda, og uden for Vaabenhusindgangen ligger Brudstykker af en Gravsten over Præsten Tøger Poulsen. En Gravsten over Præsten Christen Jensen Krabbe, † 1581, laa 1738 i Korgulvet tilligemed de fornævnte [1]), men er nu forsvunden; den var omgivet af en Træramme.

Paa Kirkeskibets nordre Væg er anbragt en Del større og mindre *Træfigurer* forestillende Gudfader, Kristus, Jomfru Maria, Paver og Bisper, hvilke have hørt til en gammel katolsk Altertavle, endvidere et godt skaaret, meget stort *Krucifix*, og over Indgangen fra Skibet til Taarnet er anbragt en Figur, der forestiller Kirkens Skytshelgen *Sct. Nicolaus* [2]). Den gamle *Altertavle* fandtes endnu 1738 i Kirken,

---

Saltum Stenen, der næppe er ældre end ca. 1200, og at det derefter — saavidt Forfatteren har haft Lejlighed til at iagttage — først igjen lader sig paavise for et enkelt Bogstavs Vedkommende paa Stenen, som lagdes over den roskildske Biskop Jens Krag, † 1300«. Derefter omtaler L. (S. 20), at man paa disse Gravstene saare sjældent finder Angivelsen af den Livsstilling, som de Hensovede have beklædt, ligesom der paa mange end ikke anføres den Afdødes Navn; hvor Livsstilling er anført, kan den henføres til den gejstlige Stand.

1) Thottske Saml. i Fol. Nr. 751.

2) I Følge et Bispebrev af 1464 var Kirken tillige helliget Johannes (Døberen) [D. M. 5, II, 196]. Sct. Nicolaus var særlig de søfarendes Beskytter.

thi Præsten Hans Winde berettede da, at i Kirken var en stor Altertavle over Alteret med Aarstal 1615 samt en mindre staaende ved nordre Side af Alteret og over Skriftestolen. Den mindre Altertavle bar et forgyldt Billede af Sct. Nicolaus men uden Aarstal [1]), og den fandtes endnu 1765 over Skriftestolen [2]). *Klokken* bærer følgende Indskrift:

Gloria in excelsis deo (ɔ: Ære være Gud i det Høje), me fecit B. M. Anno 1663. (B. M. har støbt mig).

Kvindestolene ere prydede med Udskjæringer. 1632 $^{18}/_{2}$ blev ved Retten udnævnt Vurderingsmænd til at vurdere 29 Kvindestole i Kirken, hvori ikke var medregnet den øverste [3]). 1635 $^{14}/_{2}$ toges der Synsvidne paa Kirkens Brøstfældighed, hvilken ansattes til 300 Dlr.; Vidnerne fornyedes 1636 $^{14}/_{5}$, 1637 $^{4}/_{2}$, 1655 $^{16}/_{2}$ og 1669 $^{4}/_{12}$; ved sidstnævnte Lejlighed taxeredes Brøstfældigheden til 530 Sldr. [4]). 1654 $^{11}/_{3}$ forekommer en Sag angaaende Strid mellem Kvinder om Pladser i Kirkestolene [5]).

Kirkens *Inventar* bestod 1679 af:

Kalk og Disk af Sølv, Kalken forgyldt indvendig; 1 gammel forslidt og ubrugelig Messehagel med Kors paa af nogle forslidte Guldkniplinger, 1 gl. Messesærk, 1 Alterdug af Lærred, et Par Messing Lysestager, 1 Tinflaske til Kirkens Vin, 1 Chr. IV.s Bibel i Fol., 1 Alterbog, 1 gl. Gradual [6]), 2 gamle og ubrugelige Skabe til Kirkens Ornamenter, 1 Ligbaare og 1 Klokke med Stræng [7]).

Under Taarnhvælvingen findes en aaben *Begravelse*, hvori henstaar 5 store og 1 lille Ligkiste, men intet

---

1) Thottske Saml. i Fol. Nr. 751.

2) Ny kgl. Saml. i 4°, Nr. 743, S. 228.

3) Tgb. 1632 $^{18}/_{2}$ og $^{3}/_{3}$. 4) Tgb. 5) Tgb. 6) Messebog.

7) Vendelbo St. Kirkers Regnskabsbog.

der kan give Oplysning om, hvem de deri nedlagte Personer ere. Ligene ere ikke balsamerede, men nogle af dem have desuagtet holdt sig ret vel, fordi der er stærk Gjennemtræk i Rummet. Kisterne have været aabnede paa en nær; én indeholder Liget af et lille Barn, én Liget at en temmelig ung Kvinde, og Knoglerne i en af Kisterne tyde paa at hidrøre fra en Mand af usædvanlig Højde. Nationalmuseets Udsendige have udtalt Formening om, at Ligene ere af de Præstefamilier, hvis Gravstene henstaa i Koret, men dette er dog mindre sandsynligt, da disse Personer sikkert ere stedte til Hvile under Korgulvet. Derimod vides det, at Adelsmanden Niels Friis til Lundergaard [1]) blev begravet i Saltum 1657 $^{5}/_{2}$, formodentlig i selve Kirken, og maaske er ogsaa Knud Seefeld til Lundergaard [2]) begravet her 1683, skjønt Kirkebogen intet indeholder derom. Endvidere er begravet (hensat) i Kirken Herredsfoged Knud Christensen, død 1688; Major Claudis Barn, Hans Christopher, død 1688 i en Alder af 11 Uger, samt Degnen Jens Pedersen Hortulan, død 1746, og det samme kan antages om Herredsfoged Knud Christensens Datter, død 1656 [3]).

Ved Kirkegaardsdiget øst for Præstegaarden stod i ældre Tid en *Tiendelade*, men denne var nedbrudt før 1686 [4]).

Med Hensyn til *Kirkens Ejere* vides følgende: Kong Christoffer (af Bayern) stadfæstede 1445 $^{5}/_{5}$ alle de Rettigheder, som Helligaandshuset i Aalborg

1) Se Lundergaard og Vestrupgaard. 2) a. St.
3) Kbg. og G. S.
4) Bispeark. Capsa B., Loc. 19—20, Fasc. B. Nr. 2.

havde, og da Kongen havde bragt i Erfaring, at dette Sted nylig var oprettet og havde liden Indtægt, og at det dog husede mange fattige Folk, som bleve godt forestaaede, gav Kongen Saltum Kirke med al dens Tilliggende og al den Ret, Kongen havde dertil paa Kronens Vegne, til Helligaandshuset; dog saaledes, at Overdragelsen først traadte i Kraft, naar Præsten i Saltum Hans Becher var død, og paa den Betingelse, at Helligaandshuset skulde holde en skikkelig Kapellan, som kunde gjøre Saltum Sogn sin Redsel og Rettighed, som det sig bør [1]). Dette Gavebrev blev 1449 $^{5}/_{3}$ stadfæstet af Christian I. [2]), og 1457 mageskiftede Bispen af Børglum med Prioren i Helligaandshuset, hvorved Bispen fik den Rettighed, som Saltum Kirke havde i Dammen og Dambunden i Dalen Nolskjær, og Helligaandshuset fik en Ager til en Gaard i N. Saltum [3]). 1464 $^{20}/_{11}$ henlagde Biskop Jacob Friis i Børglum ved et latinsk Brev Saltum Kirke til Helligaandsklostret, saa Præsten Johannes Becher maa vel da være død [4]). 1489 $^{13}/_{1}$ skrev Pave Innocent d. 8 til Bispen og Provsten i Børglum i Anledning af, at Helligaandsklostrets Prior havde klaget over, at nogle Munke og Præster tillod sig efter Lægfolks Begjæring at afholde Messer og anden Gudstjeneste i Klostrets Kirker i Skagen og *Saltum*, og at disse Prædikanter ulovligen oppebar Indtægten herfor [5]). Af Regnskabsbogen over Landehjælpen 1524—26 ses, at Kirken 1525 har betalt 30 Mark i dette Øjemed [6]), hvilket Beløb omtrent svarede til

1) D. M. 5, II, 206. 2) a. St. 3) Æ. d. A. III, 55.
4) D. M. 5, II 196. 5) a. St., S. 206. 6) a. St. 4, II, 49.

Værdien af 2 Tønder Smør. Efter Reformationen maa Kirken atter være kommen under Kronen, men Hospitalet i Aalborg fik vist til Gjengæld for Kirketienden den tidligere Bispetienden, nu Kongetienden af Sognet, hvilken det beholdt indtil 1590 $^{26}/_{3}$ [1]), og Kirken hørte nu under *Kronen*, indtil den med jus patronatus & vocandi 1687 $^{12}/_{7}$ blev tilskjødet *Otto Skeel Christensen* til Birkelse, Lundergaard m. m. [2]). Den tilhørte derefter de skiftende Ejere af Lundergaard indtil 1857, da den ved Avktion efter *Mads Hastrups* Enke blev solgt til Løjtnant *Vilh. Vaupell* og Læge *Peter Lund* i Aalborg, efter at Kaldsretten dog 1807 $^{29}/_{5}$ var bleven overdraget til Kongen. Da Lund døde 1895, blev Kirken af Arvingerne og Vaupell solgt ved Skjøde af 1895 $^{18}/_{10}$ til Sagfører *Olesen* i N. Sundby og Murer *Jens Jensen Nørgaard* i V. Hjermeslev, hvilke nu eje den [3]).

Kirketienden udgjorde Aar 1553: 34 Tdr. Byg, 12 Tdr. Rug og 4 Tdr. Havre samt 15 Lam i Kvægtienden og 2 ℞ dansk i Tiendepenge [4]). Før 1609 var den bortfæstet til Sognemændene, men 1609 $^{17}/_{8}$ gjorde Lænsmanden paa Aalborghus ved Brev vitterligt, at eftersom Mads Christensen i Drustrup, som paa Sognemændenes Vegne havde haft Kirkens Korntiende i Fæste, ikke i rette Tid havde erlagt Afgiften, og derfor var fradømt Tienden, havde Lænsmanden bortfæstet Kirketienden til Herredsfoged Peder Selgensen i S. Saltum paa de Betingelser, at han skulde have den i Fæste for Livstid

1) Se nærmere under Kongetienden.
2) Landst. S. & Pb. 33, 385. 3) Pr. 4) P.

mod aarlig inden Fastelavn at erlægge 1 Læst [1]) Rug og $1^1/_2$ Læst Byg til Kirkeværgerne [2]). Senere fik Sognemændene den atter i Fæste, og det ses, at de 1643 gav 6 Tdr. Rug til Præsten som Godtgjørelse for Vin og Brød til Kirken samt 1 Td. Rug i Løn til Herredsprovsten [3]). Af Vendelbo Stifts Kirkers Hovedjordebog for 1679 ses, at Kirketienden, som var 26 Tdr. Rug og 36 Tdr. Byg, ogsaa da var bortfæstet til Sognemændene [4]).

Til *Kirken laa 1679 en Gaard* i N. Saltum med Skyld 6 Tdr. Byg, samt 1 Bol i Faarup med Skyld 1 Td. Byg; Herligheden af disse Steder tilhørte Landsdommer Jens Lassen; endvidere havde Kirken 3 Agre med Skyld 6 Skp. Byg hver samt 3 Smaaagre i Præstegaardens Mark med samlet Skyld 1 Td. Byg; Herligheden af disse tilhørte Kirken. Da Kriken 1687 $^{12}/_{7}$ blev solgt fra Kronen, var Kirketienden 24 Tdr. Rug og 36 Tdr. Byg, og Kirkeskylden var da saavel som senere 60 Tdr. Hk. Kirken havde Landgilden af 1 Gaard i N. Saltum, ansat til 6 Tdr. Byg, samt ligeledes af 2 Steder i Faarup, hvilke svarede henholdsvis 1 og 2 Tdr. Byg.

KONGETIENDEN.

Da Bispetienden ved Reformationen blev inddraget under Kronen og under Navn af Kongetiende anvendt i forskjellige Øjemed, fik Hospitalet i Aalborg antagelig Kongetienden af Saltum Sogn i Stedet

1) 1 Læst Rug eller Byg = 24 Tdr. 2) T. S. Pap. Saltum Nr. 2.
3) Tgb. 1648 $^{27}/_{2}$. 4) Jvf. Tgb. 1674 $^{27}/_{2}$.

for Kirketienden, som det synes at have mistet, men da Sognet efterhaanden blev saa hærget af Sandflugt, at Præsten Hans Nielsen, der af Hospitalet havde Tienden i Fæste, ikke længere kunde svare den sædvanlige Afgift, som bestod af 24 Tdr. Rug og 48 Tdr. Byg, fik Hospitalet 1590 $^{26}/_{3}$ Kongetienden af Vadum Sogn m. m. i Stedet for Kongetienden af Saltum Sogn, og Kongen bevilgede derefter, at Præsten Hans Nielsen indtil videre maatte have sidstnævnte Tiende til eget Underhold[1]. Hans Nielsen døde antagelig 1615, og hans Eftermand Tøger Poulsen oppebar efter ham Kongetienden; men paa hin Tid var Sandflugten aftaget, og en Del af Præstegaardens Jord kunde atter opdyrkes[2], hvorfor Lænsmanden paa Aalborghus 1620 $^{24}/_{9}$ foreslog Kansleren atter at tage denne Kongetiende fra Præsteembedet[3]. Henstillingen blev taget til Følge, og 1625 indberettede Præsten, at Kongetienden atter var frakommen Kaldet. Den blev derefter lagt under Aalborghus Læn og blev bortfæstet; 1629 var Afgiften 24 Tdr. Rug og 36 Tdr. Byg[4], og 1658 var Tienden bortfæstet til Oberst Kjeld Lange, men efter hans Død s. A. blev den $^{2}/_{10}$ bortfæstet til Jomfru Kirstine Rosenkrantz, der 1660 $^{3}/_{3}$ lod Sognemændene indstævne for Restancer fra Krigsaarene[5]. 1677 $^{22}/_{9}$ blev en Del af Beboerne indstævnede for Restance, hvilken Indstævning blev foretaget af Ladefogden paa Mølgaard paa sin Husbonds Vegne, forudsat at der ved Mølgaard menes Mølgaard i Ugilt Sogn, var hans Husbond Anne Sophie Seefeld[1]. I Slutningen af det 17. Aarhundrede laa Kongetienden til Bispeembedet, og 1694 $^{21}/_{2}$ fik Biskop Bircherod Brev fra Enevold Nielsen Bjerregaard[2], hvori sidstnævnte bød 200 Rdlr. i Fæste af denne Tiende, saafremt Bispen vilde unde ham den til Sønnen Christen Bjerregaard[3]. Da Bisperne kom paa fast Løn kom Tienden under Statskassen, der nu ejer den.

[1] Rigsarkivet: Fortegnelse over Kongens og Kronens Gods i Aalborg Læn 1592, jvf. Hofmans Fund. IV, 160.
[2] Se S. 173. [3] Rigsarkivet. [4] A. [5] Tgb.

OFFENTLIGE STIFTELSER.

1. *Mariane Mørchs Legat*, stiftet 1832 af Mariane Mørch, Enke efter Prokurator Jepsen, med 1000 Rdlr., nu 2,028 Kr. 8 Ø., hvis Renter uddeles paa Livstid til gamle og skrøbelige Mennesker og saadanne, som ere sengeliggende, eller til fader- og moderløse Børn i Saltum Sogn, fortrinsvis til Legatstifterindens Mands Slægt og Paarørende i Sognet.

   Legatet er under Indenrigsministeriets Opsyn optaget blandt Stiftsmidlerne og bestyres af Stiftsøvrigheden. Testamente af $^{20}/_{2}$ 1832.

2. *Clemmen Nielsens Enke Mette Margrethe Nielsdatters Legat for Trængende i Saltum Sogn*, stiftet 1881 af Mette Margrethe Nielsdatter (f. 1805, † 1887), Enke efter Aftægtmand af Østrup Clemmen Nielsen (f. 1809, † 1874), med

[1] Tgb. Hun var Datter af Knud Seefeld til Lundergaard.
[2] 1726 adlet Berregaard. Til Kjølbygaard, Søn af Præsten Niels Pedersen B. paa Gjøl og Mette Bhi af Ingstrup.
[3] Bircherods Dagbøger 285.

1000 Kr., hvis Renter af Bestyrelsen for den fri Fattigkasse uddeles til Trængende udenfor Fattigvæsenet.

Legatet bestyres under Amtsraadets Tilsyn af Sogneraadet. Fundats af Maj 1881.

3. Et Legat stiftet af Husejer *Jens Frederik Sørensen* af S. Saltum, † 1896. Legatets Størrelse er 12,850 Kr., hvorfra der dog i Følge Testamente af 1891 $^{13}/_{2}$ fragaar 1200 Kr. Renterne af Kapitalen skulle efter en nærmere angivet Persons Død anvendes til Fordel for trængende og uforsørgende Børn i Saltum Sogn.

Fundats af 1897 $^{19}/_{7}$ og 1898 $^{16}/_{3}$, kgl. stadfæstet 1898 $^{10}/_{5}$. Legatet bestyres af Bestyrelsen for Sognets fri Fattigkasse.

4. Husejer *Hans Jørgensens og Hustrus Sølvbryllupslegat*, stort 1000 Kr., hvoraf Renterne i Henhold til Fundats af 1898 $^{27}/_{2}$, kgl. stadfæstet 1898 $^{24}/_{5}$ skulle uddeles til værdige trængende i Saltum Sogn udenfor Fattigvæsenet.

Legatet bestyres af Bestyrelsen for den fri Fattigkasse.

5. Bødker *Christen Ottosen Munch* af Blokhus, død 1875 $^{15}/_{5}$, hvis Bo blev reassumeret 1899 $^{9}/_{1}$, skjænkede et Beløb af 8,043 Kr. i veldædigt Øjemed. Ved Forlig af 1899 $^{17}/_{2}$ deltes Formuen lige mellem Børglum-Furreby Kommunes frivillige Understøttelsesforening og Saltum-Hune Pastorats Understøttelses- og Forsørgelsesanstalt.

6. Husejer *Erik Sørensen* af S. Saltum oprettede 1903 $^{19}/_{11}$ et Legat, stort 10,000 Kr., hvoraf Renten

efter et vist Aaremaals Forløb skal anvendes til Støtte for betrængte Landbrugere. Legatets Navn er »Landbrugs-Fond«.

Bestyrelsen, der bestaar af mindst 3 Medlemmer, supplerer sig selv, og 2 Revisorer vælges af Sogneraadet.

NOTITSER VEDRØRENDE PRÆSTEEMBEDET.

Foruden Indtægten af Præstegaarden og Annexsognet havde Præsten *1571* følgende Indkomst: *Korntiende:* 18 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg og 12 Tdr. Havre, *Kvægtiende:* 17 Lam og *Offer* $7^1/_2$ ₰. *1625* var *Tienden* 23 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg (»undertiden mere eller mindre, eftersom Gud giver Afgrøde paa Jorden«), 7 Lam, 1 Gris og 10 ₰ 2 Skill. i Penge; *Offeret* var 11 ₰. *1690* angiver Præsten, at hans *Korntiende* er: 20 Tdr. Rug og 45 Tdr. Byg; *Kvægtienden* ansattes til en Værdi af 11–15 ₰ og *Højtidsofferet* til 5 Sldlr. for hver Højtid; endvidere fik han i St. Hansrente 20—30 smaa Oste efter Bondens eget Tykke, og 30 Kager (ɔ: Brød) og nogle faa Æg i Paaskerente. Blandt hans Udgifter nævnes Enkepension 45 Sldlr., Kathedraticum (ɔ: Gæsteripenge) 1 Rdl. 12 Skill. og Ledingspenge 2 Skill. [1]). 1768 ansloges Præstens Indtægt til 400 Rdlr. aarlig [2]). Idet der med Hensyn til Embedets Beskaffenhed i det 19. Aarhundrede henvises til de under Ingstrup Præsteembede nævnte Kilder, skal endnu bemærkes,

---

1) P. 2) Bispearkivet.

at *Højtidsofferet* fra 1902 $^{1}/_{1}$ er afløst mod en aarlig Ydelse af hele Pastoratet af 335 Kr. 07 Øre, samt at *Kaldsretten* fra 1687 $^{12}/_{7}$ til 1807 $^{29}/_{5}$ tilhørte Kirkeejeren.

NOTITSER VEDRØRENDE DEGNEEMBEDET.

Degneembedet i Saltum og Hune har formentlig siden ca. 1570 stedse været betjent af en Sædedegn, da det laa for langt fra nogen By til at kunne betjenes af en Løbedegn, men da det svarede Pension til Aalborg Skole, er det muligt, at det en kort Tid har været betjent af en saadan. 1553 og 1571 fandtes intet Degnebol i Sognet [1]), men sidstnævnte Aar havde Degnen et Stykke Jord i Saltum Mark, hvilket han bortlejede for en aarlig Afgift af 2 Tdr. Korn, fordi han intet Sted havde at sætte Hus paa. Hans Indkomst angives dette Aar til 10 Tdr. Byg og 100 Gjæs, men Brød fik han ikke længere [2]). 1673 angives Indtægten til 7 Tdr. 3 Skp. Byg, og han havde da 5 smaa Stykker Agerjord, hvori kunde saas 14—15 Skp. Korn. 1686 bleve Præsterne af Biskoppen anmodede om at fremkomme med Forslag, om hvorledes man bedst kunde forskaffe Degneboliger ved Hjælp af Kirkemidlerne, og herpaa svarede Præsten de Fulda s. A. $^{23}/_{11}$, idet han fremkom med 3 Forslag [3]), nemlig 1: Enten at bygge et Hus paa det Sted ved Kirkegaardsdiget øst for Præstegaarden, hvor Kirkens Tiendelade før havde staaet, og saa — foruden de faa Agerender og Levninger, som Degnene havde haft i Marken fra gammel Tid — give ham de 4 Kirkeagre, som 4 af Sognemændene havde i Fæste, og som aarlig svarede 2 Tdr. Byg til Kirken, *eller* — 2: Kjøbe og forbedre det Gadehus i N. Saltum, som Degnen for nogen Tid siden havde fæstet af en Godsejer fra Holsten, men som nu var tilfaldet Kongen, og dertil lægge de omskrevne 4 Agre, *eller* — 3: Skaffe ham en Gaard i Nørre Saltum, hvoraf Kirken aarlig havde 6 Tdr. Korn i Landgilde; Herligheden af den laa til Kongen. Præsten troede dog ikke, at Degnen kunde »hverre« saa meget.

1) P. 2) Om hans Indtægt af Hune Sogn se derunder.
3) Bispeark. Caps. B., Loc. 19—20, Fasc. B. Nr. 2.

Der kom dog ikke noget ud af disse Planer, hvorfor Degnen ogsaa vedvarende selv maatte sørge for Bolig, hvilket medførte, at de forskjellige Degne boede forskjellige Steder. 1690 [1]) var Indtægten af Degneembedet i Saltum Sogn 15 Tdr. Byg, og Offeret angaves til 1 Rdlr. til hver Højtid. Sct. Hansrenten var: En liden Ost af Gaardene efter Behag; Paaskerente: En liden Kage og nogle faa Æg af de Gaarde, der give noget, og Julerente: Et føje, grovt Brød af Gaardene efter eget Tykke. Der var — som ovenfor nævnt — intet Degnebol eller Degnehus og kun 4 smaa Stykker Agerjord, kaldet Degnegumper, i den skarpeste og magreste Jord paa Marken; de kunde besaas med $2^1/_2$ Td. Byg og stod for Hk. ca. $2^1/_2$ Skp. Til Aalborg Skole svaredes 2 Tdr. Rug og 5 Tdr. Byg aarlig, hvilket selvfølgelig faldt Degnen vanskeligt at udrede af saa lille en Indkomst, og Forsøg paa at er-

1) P.

holde Lettelse blev da ogsaa gjort. Saaledes klagede Charlotte Skeel til Lundergaard, som var Embedets Patron, 1701 $^{3}/_{8}$ for anden Gang til Biskop Bircherod over denne store Pension til Skolen, og tillige besværede hun sig over, at Degnen ikke kunde faa rigtig Kvittering af Rektor for hvert Aars Afgift[1]).

NOTITSER OM SOGNETS SKOLEVÆSEN.

Allerede i det 17. Aarhundrede fandtes der 3 Skoler i Sognet, nemlig i *N. Saltum*, *Faarup* og *S. Saltum;* de to førstnævnte omtales i Matriklen 1662, hvor der siges, at Skoleholderne, som læste for Ungdommen, derfor var bevilget 1 Gadehus af Bymændene, og Skolen i S. Saltum omtales omkring Aar 1700. Yderligere vide vi, at Præsten Jakob Holm 1688 lod opføre et lille Skolehus paa Byjorden i N. Saltum, hvilket dog var jordløst, og dette er sandsynligvis den første Skolebygning, der har været her i Sognet. Hvorvidt de nævnte 3 Skoler bestod til Stadighed vides ikke, men det synes i hvert Fald ikke at have været Tilfældet med den i Faarup, da den ikke nævnes i en længere Aarrække, og under alle Omstændigheder blev denne By ikke normeret med offentlig Skole ved *Skolefundatsen* af 1741 $^{28}/_{12}$. Ved Pl. af 1741 $^{29}/_{4}$ blev Sognet inddelt i 2 Distrikter med hver sin Skole, nemlig *Degneskolen* i N. Saltum, der skulde søges af Børnene fra N. Saltum, Østrup, Vestrupgaard, Faarup, Ejersted

1) Personalhist. Tidsskr. 3, IV, 315.

og Jonstrup, og *Skoleholderen* (i S. Saltum), der skulde betjene S. Saltum, Bunken, Torpet og øvrige Smaasteder. Skolefundatsen for Saltum er ligelydende med den for Ingstrup Sogn[1]) forsaavidt angaar *Degnen*, som dog i Saltum Sogn kun skulde have 20—24 Læs Tørv, og for *Skoleholderens* Vedkommende er Fundatsen ligelydende med Hjermeslev-Alstrups[2]). Om Brugen af Tavle- og Skolepenge se S. 70. Denne Omordning af Skolevæsenet synes ikke at have været Beboerne til Behag, thi 1744 $^{20}/_{12}$ beklagede Skolepatronen Anders Gleerup til Lundergaard sig over, at Beboerne ikke vilde betale Afgift til Skolerne, og han anmodede Stiftamtet om at faa militær Assistance til at inddrive Restancerne[3]).

Indtil 1865 var der kun disse 2 Skoler i Sognet, men nævnte Aar oprettedes der en for *Faarup-Ejersted* Distrikt og en for *Rendbæk.*

SOGNEPRÆSTER.

I den katolske Tid saavel som i de første Aar efter Reformationen havde Saltum og Hune Sogne hver sin Præst, men ca. 1555 skal Hune være bleven Annex til Saltum, efter at det en kort Tid synes at have været forenet med Jetsmark Sogn.

Af Sognepræster i *Hune* kjendes kun Hr. *Ole*, der i Følge Biskop Ole Chrysostomus' Optegnelser fra Aarene 1548—53 ejede 7 Bøger, hvoriblandt det

1) Se S. 70. 2) Se S. 125.
3) Indk. Breve, Aalbh. 1744.

nye Testamente paa Dansk og Latin [1]). Af Præster i *Saltum* fra den katolske Tid vides Navne paa følgende:

I. *Hr. Olaf* var Præst her ca. 1327. Med Bisp Niels' Tilladelse rejste han til Pavehoffet i Rom efter at have beskikket en midlertidig Stedfortræder, men da han atter kom hjem, havde Biskop Tyge, der var fulgt efter Bisp Niels, voldelig ladet bortføre et helt Aars Indtægt og anvendt det røvede til eget Brug under Paaskud af, at han ikke havde givet Præsten Rejsetilladeise [2]).

II. *Hr. Hans Becher* nævnes som Præst her 1418, 1445 og 1464; han døde formodentlig sidstnævnte Aar [3]).

III. *Hr. Anders* nævnes som Præst i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede [4]).

IV. *Hr. Jes Christensen* var Præst her 1519 [5]). Formodentlig den samme som *Hr. Ib*, der er omtalt under Præstegaarden [6]).

Præster efter Reformationen.

I. Hr. *Ib*, se ovenfor; det er dog uvist, om han var i Embede efter Reformationen.

II. Hr. *Christen* 1550 [7]). Er vist den samme som *Christen Jensen Krabbe* og maaske Formandens Søn. Christen Krabbe, under hvem Hune Sogn kom til Saltum efter Anmodning af Sognebeboerne [8]), blev Provst og døde 1581 $^{12}/_{1}$, er vist begravet under

---

1) Kirkeh. Saml. 3, I, 196.
2) Suhms Danmarkshistorie, XII, 209.
3) Erslevs Repert. Nr. 5706 og D. M. 5, II, 206 og 196.
4) Wiberg. 5) T. S. Perg., Nørrejylland, 221.
6) Se S. 176. 7) Wiberg. 8) Thottske Saml. i Fol. 751.

Altergulvet i Saltum Kirke, hvor der forhen fandtes en i Træ indfattet Gravsten over ham [1]).

(Hr. *Hans Meyer*, der af Wiberg anføres som Præst her ca. 1568, var vist kun Kapellan, se derunder.)

III. *Hans Nielsen Aalborg* blev Præst her 1581 og døde antagelig 1615. Var Provst ca. 1598—1615. Han fik 1590 Kongekorntienden af Saltum Sogn som Vederlag, fordi Kaldet var bleven forringet af Sandflugt [2]).

IV. *Tøger Povlsen* blev 1613 Student fra Aalborg og vist 1615 Præst i Saltum, hvor han døde 1636 $^{25}/_{3}$ [3]). En ituslaaet Sten, der har dækket hans Grav, ligger uden for Vaabenhusindgangen. Om hans Strid med Jonstrup Mænd se S. 173.

V. *Jakob Sørensen Bhi* var født i Ingstrup Præstegaard og blev Student fra Aalborg; studerede derefter i Rostock og Kjøbenhavn og blev 1636 Præst i Saltum, hvor han døde 1666, begravet Tirsdag eft. 15. Trinit. Holdt allerede 1650 Kapellan. 1640 $^{30}/_{8}$ ægtede han i Aalborg *Anne Brandt*, Datter af Raadmand Johan B. [4]), med hvem han havde 8 Børn. Hr. Jakob stillede selv en Rytter, naar det forlangtes, medens de øvrige Præster (i Stiftet?) svarede Rytterholdspenge [5]). Hans Enke ægtede Eftermanden.

VI. *Erland Hansen Dyssel* blev Præst her 1666 og ægtede Bededag efter Nytaar 1667 sin *Formands Enke*, som døde i Saltum 1680 $^{24}/_{9}$. Erland Hansen

---

1) a. St. 2) Se Kongetienden. 3) Tauber I, 106.
4) N., 132. Wiberg har fejlagtig Vielsesaar 1649.
5) Capsa B., Loc. 11.

var en raa og fordrukken Person, der snart gjorde sig bemærket ved sine for en Præst uværdige Handlinger. Saaledes overfaldt han 1668 $^{1}/_{4}$ i Rubjærg Præstegaard sin derværende Kollega Peder Christensen Olsdorff og saarede ham farligt med 5 Knivstik; de nærmere Omstændigheder ved Overfaldet kjendes ikke, men Hr. Peder siges at have været »uden al Skyld og Brøde«. Han kom sig dog igjen af sine Saar, og 1671 $^{27}/_{9}$ skrev Erland Hansen til ham og bad om Henstand med Betaling af nogle Penge, maaske en Del af Skadeserstatningen for Overfaldet; Hr. Erland lovede at betale 100 Rdlr. inden Jul, hvilke han haabede at kunne udrede, naar han fik sin Tiende indsamlet og en Del af Avlingen aftærsket, og naar han kunde overtale sine andre Kreditorer, til hvem han havde udlovet en stor Sum, til at vente.

1671 $^{29}/_{12}$ skrev han ligeledes til Peder Christensen, at han havde lovet Hr. Hans (Kapellanen Hans Pedersen, der var Peder Christensens Svigersøn), at hvis han vilde eftergive ham (Præsten) en Pengesum, skulde der males toldfrit for ham paa Præstens Mølle.

1671 $^{27}/_{7}$ var Erland Hansen i Selskab paa Vestrupgaard og traf her sammen med Jens Vognsen til Nørthorup i Hjortdal Sogn. Om Aftenen sent — en Timestid efter at der var tændt Lys — sad Præsten og Jens Vognsen og talte med hinanden, men næppe i al Venskabelighed, thi pludselig rejste Jens Vognsen sig op fra Bordet, og da han kom hen til Døren, sagde han til Præsten: »Est Du bedre end en Hundsfot og en Skjælm«. Herover blev Hr. Erland vred og indstævnede Jens Vognsen

for Herredstinget $^{19}/_{8}$, hvor denne dog ikke gav Møde [1]).

Mikkelsdag 1674 var Hr. Erland til Gilde i Albæk Præstegaard i Anledning af Hr. Niels Rhuus' Trolovelse [2]). Her blev Erland Hansen som sædvanlig beruset og »udi sin Drukkenskab smældede« han højlig over den Dom, Provstemodet havde afsagt over Hr. Anders i Thisted. Magister Anders Nielsen Helboe, Sognepræst i Thisted, var nemlig 1674 $^{29}/_{4}$ bleven afsat fra sit Embede for sit Forhold mod sin Kapellan, men senere blev han benaadet. Erland Hansen sagde, at Provsterne ikke havde dømt saa retsindigt i Sagen, som de burde. Johannes Mouridsen Bochhorst, Præst i Flade, sagde da, at Erland Hansen skulde lade fare saadanne unyttige Ord og ikke bryde sig om den Sag, men overlade til Provsterne at forsvare deres Dom, men hertil gjensvarede Hr. Erland, at han »gjorde udi Bispen og alle hans Provster« [3]).

Siden da man gik til Sengs, gik han ind til Laurits Christensen Rhuus, der var Præst i Sæby og Rektor ved den derværende Latinskole. Til ham sagde Erland Hansen, at han var en Abekat, og at der var 2 eller 3 Aber til i Landet (ɔ: Vendsyssel). Laurits Christensens Hustru vilde afværge Tvisten, men Hr. Erland stødte hende bort, hvorpaa Hr.

---

1) Tgb.

2) Niels Lauridsen Rhuus, født i Sæby 1643, † 1693, Præst i Albæk-Voer 1674—93, gift 1674 med Karen Pedersdatter Hemmet af Albæk-Voer.

3) Erland Hansen har sikkert benyttet sit Yndlingsudtryk: »Jeg sk . . . .« i Bispen o. s. v.

Laurits selv satte ham ud af Døren. Siden bad Hr. Erland dog om Undskyldning.

Ved Frokosten den næste Dag ønskede Laurits Christensen ikke at deltage, men satte sig ved et andet Bord, hvor Erland Hansen da ogsaa strax satte sig.

De faldt i Diskurs, og Hr. Erland gav nogle Gange Hr. Laurits »orter med l for«, hvorpaa Præsten Axel Jensen Bjørns Hustru fra Børglum, som havde hørt de faldne Ytringer, henvendte sig til Hr. Erland med den vittige Bemærkning, »at det var let at høre, at han havde bortforpagtet sin Præstegaard, siden han nu gav Gjødningen bort«. Hr. Erland svarede: »Har jeg forpagtet min Præstegaard bort, har jeg dog ikke forpagtet min Velfærd bort«, og da hun saa spurgte, hvad han vilde have for den, svarede han: »100 Rdl.«

Efterhaanden blev Erland Hansen mere ustyrlig, og ved samme Frokostbord sammenslog han Maden og en Del Tallerkener med hvad derpaa var«, og hans Skjæmt og Omgængelse ved Bordet blev helt grov og uskikkelig.

Da Erland Hansens Opførsel ved denne Lejlighed kom Øvrigheden for Øre, brast Taalmodigheden med denne uværdige Præst, og han blev indstævnet for Landemodet. Stævningen forkyndtes i Saltum Præstegaard 1675 $^{24}/_{3}$ af Morten Svendsen, Degn i Hjermeslev, og Thomas Mogensen, Degn i Saltum. Hr. Erland var ikke selv til Stede, men Stævningen paahørtes af hans Hustru Anne Brandt og hendes Søn Peder Jakobsen.

Stævningen, der er dateret $^{20}/_{3}$, lyder som følger: »Enevold Parsbjerg . . . . Stiftsbefalingsmand . . . ., desligeste Mathias Foss, Superintendent over Vendelbo Stift, hilse Eder, Hr. Erland Hansen, Sognepræst til Saltum og Hune Sogne i Hvetbo Herred. Vider, at som blandt andre store Uskikkeligheder, som paa adskillig Tid og i adskillige Samkvem og Aar til Guds Vanære, Eders Embedes Foragt og Eders Næstes Skade og Forargelse tværtimod Eders Ed og Embedspligt af Eder er beganget, og for os er angivet stor Uform og skjændelig Vandel, som I seneste Mikkelsdag udi Albæk Præstegaard udi et offentlig og hæderligt Lav har øvet og drevet og dermed endnu videre beskjæmmet den hellige Tjeneste og Orden, I er traadt udi, og andre Godtfolk i adskillige Maader forurette, saa stævnes I da for os at møde udi Rette her udi Aalborg til Provstemode, som efter høj kongelig Ordre indfalder Onsdag efter Dom. quasimodo d. 14. April, til Vidnesbyrd at høre, om hvis samme Tid passeret er, til hvilken Tid og Sted og indstævnes til Eders Vidnesbyrd i samme Sag redeligen og trofasteligen at aflægge: Hr. Johannes Mouritsøn Bochhorst, Sognepræst i Flade og Provst i Vennebjerg Herred; Hr. Axel Jensen, Sognepr. i Børglum og Provst i Børglum Herred; Hr. Laurids Jensen Bjørn, Sognepr. i Jerslev; Hr. Laurids Christensen, Sognepr. i Sæby; Hr. Gert Nielsen (Bech), Sognepr. i Hjørring; Hr. Frederik Vilsbech, Sognepr. i Torslev; Hr. Hans Jensen, Sognepr. i Hammer og Hr. Niels Rhuus, Sognepr. til Albæk, samtlige i egen Person at møde og der at svare, til hvis Eder i denne Sag vorder adspurgt. Lader det ingenlunde under Straf, som vedbør.«

Erland Hansen synes at have fundet det raadeligst strax at forlade Kaldet, thi uden paa Stævningen er skrevet: »Om Hr. Erlands Undvigelse fra sit Kald«. Han mødte heller ikke for Provstemodet $^{14}/_{4}$, hvor Vidnerne bleve afhørte angaaende hans »grove og forargelige Forseelser«; han opholdt sig da i

Kjøbenhavn, hvorfra han havde sendt skriftlig Begjæring om Sagens Udsættelse.

Foruden de tidligere oplyste Forbrydelser og uværdige Handlinger blev det oplyst, at Erland Hansen 1672 9/9 havde været hos Provst Jakob Ottesen i Ingstrup, og da Nadveren her blev omtalt, sagde den Saltum Præst: »Det Brød og Vin sk .... jeg udi« og ligeledes sagde han offentlig, at det var urigtigt, at Præsterne ved Nadverens Uddeling brugte de Ord: »Det er Kristi Legeme« og »Det er Kristi Blod«.

Efter en Udsættelse til 1675 3/8 blev Retten atter sat. Som Aktor paa Generalfiskalens Vegne mødte Byfogden Peder Pank i Aalborg, og efter Bispens Ordre vare 4 Provster mødte som Dommere. Aktor begjærede Erland Hansen straffet for:

1. Overfaldet paa Peder Christensen i Rubjærg, hvilket var bevist med Tingsvidne af Vennebjærg H. af 1668 26/4 [1]).
2. Mishandling af de Ord, som bruges ved Sakramenternes Uddeling.
3. Udtalelsen om Nadveren, hvorom Jakob Ottesen først 1675 8/3 havde berettet Bispen.

Erland Hansen mødte heller ikke denne Gang, men hans Svoger Bertel Mathisen, Borger i Aalborg [2]), mødte paa hans Vegne og sagde, at Hr. Erland den foregaaende Dag havde forladt Byen, samt fremlagde hans Indlæg i Sagen.

Dommen lød paa, at Erland Hansen for Punkt

[1]) Tingbogen fra Vennebj. H. for nævnte Aar haves ikke.

[2]) Bertel Mathisen var gift med Anne Brandts Søster Margrete.

1 og 2 burde have Kaldet forbrudt, samt at Kongen maatte bestemme, hvad yderligere Straf han derfor burde have. For Punkt 3 kunde han have forbrudt sit Liv, »saa som samme Sag er saa grov og afskyelig«, men da han for den Sag havde indstævnet Vidnerne til Viborg Landsting, vilde Retten henvise Kjendelsen dertil [1]). Paa Landemodet 1675 13/10 blev Dommen refereret og oplæst, og Provsterne bleve af Bispen opfordrede til at fremholde Erland Hansen for deres Præster som et ugudeligt Exempel.

Samme Dag blev Provst Jakob Ottesen i Ingstrup dømt til en Bøde paa 20 Slettedaler til fattige Præsteenker, fordi han saa længe havde tøvet med at tilkjendegive Bispen Erland Hansens bespottelige Ord [2]). At Menighedens Medlemmer heller ikke har haft stor Ærbødighed eller Respekt for Erland Hansen, synes at fremgaa af, at to Kvinder gav sig til at skjændes højlydt i Hune Kirke 3. Juledag 1672, medens Præsten stod paa Prædikestolen. Han blev derved forstyrret i sin Tjeneste og maatte 2 Gange tale til dem fra Prædikestolen, før han fik dem til at holde op med at bruge Mund [3]).

Erland Hansens senere Skæbne er ubekjendt; i Følge Wiberg blev han maaske Præst i Jønkøping og levede endnu 1694. Hans Hustru blev hele Tiden boende i Saltum, hvor hun som foran anført døde 1680.

VI. *Just Valentinsen de Fulde* skal være bleven Præst i Saltum 1675 23/3 [4]), men da der endnu ikke

[1]) Bispearkiv. Capsa A, Loc. 28, Nr. 26; jvf. J. S. 2, II, 409.

[2]) Landemodepr. [3]) Tgb. 1673 8/2 og 1675 29/5.

[4]) Wiberg.

paa dette Tidspunkt var anlagt Sag mod Erland Hansen, er Udnævnelsen vist først sket 1676 $^{23}/_{3}$. Han var født i Nysted ca. 1633, blev Student fra Randers og var senere Hører saavel i Randers som i Nykjøbing F. Han døde 1689 $^{3}/_{4}$ og blev begravet i Saltum Kirke, hvor der findes Gravsten over ham [1]). Hans første Hustru var *Maren Andersdatter Kiep*, død 1677 $^{3}/_{5}$, og hans 2. Hustru var *Kirsten Rasmusdatter Oringe*, som senere blev gift med Peder Hansen, Søn af Kapellan Nr. II, og sidst med Jens Larsen Saltum [2]). Just Valentinsen havde ingen Børn, men en yngre Halvbroder Valentin Valentinsen havde Ophold i hans Hus og arvede ham sammen med Enken [3]). Medens Hr. Just var Præst i Saltum brændte Præstegaarden (1677 $^{15}/_{5}$) 12 Dage efter hans 1. Hustrus Død, hvorfor der ogsaa paa hans forhen omtalte Gravsten findes følgende Vers:

Duplex pressit eum crux, mors cita sustulit ipsi
Conjugis amplexus, sustulit ignis opes [4]).

(ɔ: Et dobbelt Kors trykkede ham, Døden bortrev hurtig fra ham hans Hustrus Favntag, Ilden bortrev hans Ejendele).

I Anledning af denne Ildebrand blev der 1678 ydet Brandstød af Stiftets Kirker, ialt 197$^{1}/_{2}$ Sldlr., men Pengene blev samme Aar udlagt til den paabudte Laaneskat, saa at Hr. Just, »som da sad i Asken, fik dem ikke i sine Hænder, meget mindre til Hjælp i sin Præstegaards Opbyggelse« [5]).

I Kirkebogen for 1681 bemærkes ved Mads Jen-

1) I Kbg. staar anført 1689 $^{9}/_{4}$ blandt de begravede: »Min hæderlig og højtelskede Fader Just Valentin Fulda, 56 Aar.

2) Se Saltumgaard. 3) B. S., Pakke 3, Nr. 27.

4) Thottske Saml. i Fol. 751; jvf. Marmora Danica II, 266.

5) Capsa A, Loc. 18, Fasc. 5.

sens og Kirsten Laursdatters Vielse, at »deres dyrebare, hel lærde og famos Skrifte- og Ægtesedler findes i Sakristiet«, hvilken Bemærkning formodentlig skyldes Hr. Just.

VIII. *Jakob Lauritsen Holm* blev Præst her efter Just Valentinsen, men var allerede 1685 $^{16}/_{11}$ kaldet til Medhjælper og Efterfølger og var bleven ordineret 1687 $^{26}/_{1}$. Han var født paa Gjøl 1660 og og var Søn af Præsten Lars Poulsen Aalborg og Mette Bhi. Var Student fra Aalborg og døde 1717, begr. $^{31}/_{3}$ [1]). Hans Hustru var *Anne Marie Christensdatter*, Datter af Chr. Andersen, Forpagter paa Bangsbo og senere Ejer af Vadskjærgaard ved Lemvig. Hun var født ca. 1675 og døde 1718 i Saltum, begr. $^{20}/_{4}$ [2]). Med hende havde Jakob Holm 4 Sønner og 2 Døtre, hvoraf de 3 ældste døde som smaa. De 3 yngste Børn vare: Jakob, f. 1698, der 1734 blev Præst i Jerslev; 2. Mette, f. 1699 [3]) og 3. Christen, f. 1701. Jakob Holm var Ejer af Vestrupgaard, hvor hans Hustru boede som Enke, og ligeledes ejede han en Tid (1695) Thisted Bispegaard.

Om Forholdene i Menigheden haves et Par Vidnesbyrd fra Jakob Holms Tid. 1689 blev en Kone fra Hvarret afløst, fordi hun mere end Aar og Dag havde holdt sig afsondret fra Hune Menighed. Da dette jo ikke var tilladeligt, fremlagde hun en Skrifteseddel, men siden maatte hun indrømme, at den var falsk, og hun bekjendte for Menigheden, at Niels Doktor i Hunetorp havde givet hende den.

1) B. S., Pakke 8, Nr. 25.

2) Skiftesamling paa Birkumgaard, B. S., Pakke 8, Nr. 25.

3) Gift 1719 med Byfoged Rasmus Jørgensen i Nykjøbing, Jylland. [Christensen: Nykjøb. 208].

1699 $^{21}/_{7}$ katekiserede Biskop Bircherod i *Hune* Kirke. I sin Dagbog har han noteret, at han fandt de forsamlede Børns og Tjenestetyendes Fremgang i Overhøringen nogenledes at kunne passere, »men hvad de gamles Høviskhed angaar, da maatte jeg vel kalde denne en meget grov Menighed.«[1]. Det kunde se ud, som om Kystboerne stod noget tilbage i almindelig Dannelse, thi om Menigheden i Furreby, hvor Bispen havde katekiseret det foregaaende Aar skrev han: »Fandt her hos de unge en uforsvarlig Ruditet (Uvidenhed) i deres Kristendomskundskaber og hos Almuen i Almindelighed en barbarisk Uskikkelighed«[2].

IX. *Hans Nielsen Winde* blev Præst her 1717 $^{20}/_{10}$. Han var født 1689 $^{2}/_{11}$ i Gjøl Præstegaard, blev Student fra Viborg og senere Rektor ved Thisted Latinskole. 1716 blev han Magister og 1735 Provst. Han døde 1741 $^{11}/_{4}$ og ligger tilligemed sin Hustru begravet under Koret i Hune Kirke, hvor der findes Epitafium over dem. 1718 $^{22}/_{6}$ blev han gift[3] med *Birthe Christensdatter Wibroe*, født 1696 $^{4}/_{9}$, død 1741 $^{31}/_{8}$. Ægteparret havde 5 Sønner og 10 Døtre, nemlig:

1. Mette, døbt 1719; 2. Johanne, døbt 1720; 3. Karen, døbt 1721; 4. Bodil Marie, døbt 1722; 5. Niels, døbt 1723[4]; 6. (Cathrine) Elisabeth, døbt 1725[5]; 7. Johanne Marie, døbt 1727; 8. Christen,

[1]) Bircherods Dagb. 365. [2]) a. St., S. 352.

[3]) Wibergs Anførsel, at han 1. Gang var gift med Mette Hansdatter Tanche maa være en Fejltagelse.

[4]) † 1766, 1762 Ejer af Odden, gift med Else Johanne Seidelin.

[5]) Gift 1762 med Cand. theol. Johannes Pahl, Degn til Øsløs, Vesløs og Arup.

døbt 1728[1]; 9. Margrethe, døbt 1729; 10. Peder, døbt 1731[2]; 11. Helle, døbt 1732[3]; 12. Anne, døbt 1732[4]; 13. Laurits, døbt 1734[5]; 14. Jens, døbt 1735[6] og 15. Anne, døbt 1739, † 1740.

Hans Windes Broder — Henrik Nielsen Winde — blev 1740 begravet i Saltum, 47½ Aar gl.

X. *Laurits Lauritsen Fugl* blev Præst i Saltum 1741 $^{15}/_{5}$. Han var født i Faaborg 1713 $^{28}/_{2}$ og blev Student fra Skolen der; i Aarene 1738—1741 var han uordineret Kateket ved Budolfi Kirke i Aalborg[7], død i Saltum 1783 $^{10}/_{3}$. Han ægtede 1747 *Anne Kirstine Jespersen*, født 1727, død 1779 Datter af Præsten Henrik Jespersen i Tømmerby-Lild. Med hende havde Fugl følgende Børn:

1. Benigna Catharine, døbt 1750, død 1758; 2. Henrikka Jespare, døbt 1753, opholdt sig 1784 i Kur-Sachsen; 3. Anna Marie, døbt 1753, opholdt sig ligeledes 1784 i Kur-Sachsen; 4. Laurs Henrik, døbt 1754, var 1784 Student; 5. Karen Fogh, døbt 1756, var 1783 hjemme; 6. Christiana, døbt 1757, død 1779 og 7. Henrik Jespersøn, døbt 1761, død 1761[8].

[1]) 1754 Degn paa Gjøl og 1771 i Vrensted-Thise, død 1793 $^{1}/_{8}$; gift 1. med Mette Kjærulf, † 1783 og 2. med Mette Marie Alter. [2]) Student fra Aalborg 1752? [Tauber II, 58].

[3]) † 1782 $^{22}/_{7}$, gift 1. med Chr. Brøndlund paa Kornumgaard, 2. med Jens Dytschou s. St. og 3. med Søren Thorup til Nibstrup.

[4]) † 1732, begr. i Hune Kirke. [5]) Kjøbmand i Aalborg.

[6]) Degn i Saltum-Hune, se Degnerækken.

[7]) Som saadan affattede han den i Kirkehist. Saml. 4, I, 653 f. f. meddelte Beretning om Forfølgelse af de opvakte i Aalborg.

[8]) Kbg.; G. S. I Maanedlige Tillæg Nr. 8 og 9 til J. E. for 1779 findes Gravskrift over Præstens Hustru og Datteren Christiana, og i samme Blad $^{3}/_{1783}$ findes Gravskrift over Præsten.

I J. E. $^{49}/_{1769}$ averterer Pastor Fugl en smuk og anselig sortbrun Hingst til Salg.

Han var en meget ærlig men tillige fanatisk Pietist, der sluttede sig til den hernnhutiske Bevægelse, som i hans Tid særlig bares frem her i Landet af hans Svigerfader Henrik Jespersen samt dennes anden Svigersøn Andreas Langgaard, Præst Klim, og Præsten H. F. Krogstrup i Haslund ved Randers.

Det varede da heller ikke længe, inden Forholdet mellem Fugl og Menighederne i Saltum og Hune blev meget spændt. Biskop Brorson forsøgte vel at formaa Præsten til at afholde sig fra Deltagelse i de hernnhutiske Møder og overhovedet til at være lidt mere varsom i sin Færd, hvorom saavel Bispens som Præstens Breve bære Vidne, men Fugl vilde følge sin Overbevisning, og hans Forhold til Menigheden blev efterhaanden saa ugunstigt, at Sognefolkene klagede over ham. Klagen, der er stilet til Provst Bondorph, er dateret $^{1}/_{4}$ 1745 og er underskreven af »samtlige Sognemænd« i Saltum Sogn. Underskrifterne fordeles saaledes: Østrup 8, Faarup 16, S. Saltum 12, Ejersted 7, Jonstrup 1, N. Saltum 20 og Torpet 3. For Hune Sogns Vedkommende attesteredes »de fleste Poster« paa »samtlige Sognets Vegne« af 7 Underskrifter.

Af Klagen, der ligesom Brevene findes trykt i Kirkeh. Saml. 4, II og som bestaar af 18 Poster, hidsættes følgende:

»Vi arme Mennesker, som i Almindelighed og uden Forskjel stedse kaldes af vores Præst, Hr. Fugl, eller dem han i sit Sted betroer jævnlig at prædike for os: Satans Slaver, Trælle og Livegne, understaar os, skjønt vi af disse Lærere kaldes forlorne, fortabte og fordømte og døde, ja blinde, da jo dog vor velsignede Frelser ikke med sin Naade og Forsoning mere har gaaet Saltum og Hune forbi end al Verdens Mennesker i Almindelighed, hvilke han saa dyre har kjøbt at være hans egne, udi hvilken Naade vi og haaber ved sande, bodfærdige, troende Hjærter uforskyldt af Naade at delagtiggjøres, paa vores og samtlige Sognemænds Vegne at andrage for Hr. Provsten og deres Højærværdighed Hr. Biskoppen, og hvis vi ikke hjælpes, da for vores naadige Konge selv, som er Kirkens Fosterfader, der og hidindtil har vist og viser saa priselig Omsorg for Guds Kirkes Flor og Velgaaende, følgende Poster, vores Lærer angaaende«:

1. (Omhandler Præstens Afvigelser fra Ritualet ved Skriftemaal). 2. (Omhandler Præstens Afvigelser fra Ritualet ved hjemmedøbte Børns Daabs Publikation). 3. (Omhandler Ritualet ved Brylluper. Præsten anvendte Ordene »denne Forsamling« i Stedet for »denne kristne Menighed«). 4, 5, 6, 7. (Omhandler Præstens Forkyndelse af Salighedsvilkaarene). 8. (Præsten kalder sin Forgænger i Embedet og de andre Præster i Herredet »falske Profeter« m. m.). 9. (Naar Beboerne søge Præsten og have hans Gjerning behov, er han i Reglen ikke at træffe, men er bortrejst til Randersegnen eller Klim. I Haslund ved Randers og i Klim var Hernnhuternes Samlingsplads). 10. (Angaaende Syges Berettelse). 11. (Præsten sagde til Børnene, der vare til Katekisation, at de allesammen vare Satans Børn). 12. (Præstens sagde, at Helvede er brolagt med Præstepander). 13. (Børnene, der gik til Konfirmationsforberedelse, ønskede, at de ikke vare fødte, thi Præsten og hans Tilhængere tordnede for dem, at de tilhørte Satan. Forberedelsen blev givet dem snart af en og snart af en anden Student, som Beboerne ikke kjendte, og Børnene kom grædende hjem og vare rent fortvivlede. »Vi andre, som ere gamlere, maa ofte søge

fremmede Kirker, der at høre det, som Mester Hans Winde har lært«). 14. (Naar Præsten skulde til Alters, lod han hente en Præst fra Klim, og Pastor Fugl gjorde ikke Knæfald ved Nadverens Nydelse). 15. (Om Forsamlinger, som Præsten holdt). 16. (Om Salighedsvilkaar). 17. (Nytaarsdag, da Præsten skulde takke for Offer, sagde han: »Jeg skulde takke eder for eders Offer, men jeg er ikke kommen for eders Korn og eders Penge, men for at vinde Sjæle, og dersom det var ikke for, at jeg tænkte at vinde da en og da en anden, da skulde jeg vist snart sige Farvel; thi der er andre Steder, som ogsaa prædikes, endogsaa iblandt Hedningerne«). 18. (Med denne Post hentydes formentlig til Præstens Fordømmelseslære).

I et Brev, som Biskop Brorson skrev til Provst Bondorph $^{20}/_{4}$ 1745, søger Bispen at faa Striden bilagt. Pastor Fugl skulde have Paalæg om at holde sig til Ritualets Ord, og Provsten skulde kjærlig formane ham til at være mere sagtmodig, kjærlig og taalmodig over for Menighederne.

Pastor Fugls præstelige Nidkjærhed og pietistiske Sindelag synes ogsaa at fremgaa af Kirkebogen. De tidligere og efterfølgende Præster synes ikke at have haft Lyst til at gaa saa strængt til Værks over for mere aabenbare Syndere, eller de har i hvert Fald ikke ved Tilførsler i Kirkebogen ladet Eftertiden tilflyde Meddelelser derom, men med Pastor Fugl forholder det sig anderledes. 1755 stod saaledes en Mand i Østrup offentligt Skrifte »for sit i mange Aar førte forargelige Levned i Fylderi og Drukkenskab«; 1760 blev en Mand hensat i Saltum Kirkegaard uden Jordpaakastelse, »siden han levede og døde som aabenbar Fornægter af Saligheds Midler«, og 1775 noterer Præsten i Kirkebogen,

at den i Brændevin Nytaarsaften kvalte Landsoldat Therkild Thomsen med Øvrighedens Tilladelse blev hensat i Kirkegaarden.

At Fugls Tilhængere beholdt deres kirkelige Særstandpunkt i længere Tid efter hans Død ses af, at Hernnhuternes Emissær, Jens Jakobsen fra Skjern, 1802 holdt »Gelegenheit« i Saltum for ca. 25 Tilhængere [1]).

XI. *Nikolaj Severin Milling* blev Præst i Saltum 1783 $^{28}/_{5}$. Han var født i Aalborg 1745 $^{19}/_{10}$ og var Søn af Pastor M. ved Frue Kirke. Han blev 1765 Student fra Aalborg, var i 5 Aar Hjælpeprædikant ved Helliggejst Kirke i Kjøbenhavn, og blev 1782 kaldet til Præst i N. og S. Kongerslev. Død 1807 $^{26}/_{5}$ efter 7 Ugers Sygeleje [2]). Hans Hustru, hvem han ægtede 1782 $^{26}/_{9}$, var *Christine Marie Østergaard*, født 1761, død 1827, Datter af Kancelliraad Østergaard til Lundergaard. Af Ægteparrets 3 Sønner og 4 Døtre overlevede følgende 5 Forældrene: 1. Jesper Christian, f. 1783 [3]); 2. Karen, f. 1788; 3. Johanne Brøndlund, f. 1790; 4. Frederikke Lovise [4]), f. 1792 og 5. Christian Frederik, f. 1795.

Pastor Milling var en stor Original, meget lærd men dertil noget forfalden. Der fortælles adskillige Historier om ham, bl. a. at han en 2. Juledag var bleven beruset saa tidlig paa Dagen, at han maatte lade Degnen prædike for sig i Hune Kirke, medens han selv sov Rusen ud i Ribergaard. Ogsaa var han en ivrig Jæger, og naar Jagtiveren kom over ham, forglemte han let, at han var en gejstlig Mand. Da han saa-

---

[1]) Kirkehist. Saml. 5, I, 293. [2]) Tauber I, 91.

[3]) † 1833, Lærer ved Aalb. Kathedralskole [Tauber I, 91].

[4]) † 1852, gift 1828 med Stiftsfysikus Hansen i Aalborg [N., S. 303].

ledes en Dag kom gaaende gjennem Klitten sammen med Læreren i Hune udbrød han pludselig: »Stands i dette hellige Øjeblik! der er den Onde tordne mig en Ræv!«

XII. *Hans Peter Jansen* blev Præst her 1807 $^{15}/_{7}$. Han var født 1767 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Frisør, blev Student 1787 og blev 1791 Missionær ved Egedesminde i Grønland. Samme Aar blev han i Kjøbenhavn gift med *Lucie Christine Baumann*, f. 1765, som døde 1803 $^{27}/_{3}$, efter at Jansen Aaret forud var bleven Præst i Nimtofte—T. Med hende havde han 1 Søn, der blev Skolelærer i Ingstrup[1]), samt 4 Døtre, hvoraf Kirstine Marie blev gift med Lærer Lønstrup i S. Saltum. Et halvt Aars Tid efter sin første Hustrus Død ægtede Pastor Jansen i Aarhus *Anna Margrete Jansen*, f. 1785, død 1831, Datter af den senere Biskop J. i Aalborg. Med hende havde han 9 Børn (?).

Jansen, der døde i Saltum 1825 $^{26}/_{4}$, var en ivrig Talsmand for Vakcinationen, hvis heldbringende Virkning han havde haft god Lejlighed til at iagttage i Grønland.

XIII. *Oluf Holt Cortsen*, som blev Præst i Saltum 1825 $^{14}/_{9}$, var født paa Linderumgaard 1772 og blev 1791 Student fra Aalborg. 1811 blev han Præst til Henne-Lønborg og 1821 til Ansager. Han døde 1846 $^{26}/_{11}$ [1]). 1815 $^{26}/_{8}$ ægtede han *Mette Kirstine Bering* af Skjern Præstegaard, med hvem han havde 2 Sønner og 4 Døtre. Hun døde i Ugilt 1849.

1) Se Side 107.

2) I 1842 herskede der Hundegalskab i det sydlige Vendsyssel, og bl. a. blev et Barn fra Røn i Aaby Sogn bidt af en gal Hund og døde deraf. Baade Pastor Cortsen og Hustru bleve bidte af en Skjødehund og vare i længere Tid syge deraf. Aalb. Stiftstid. $^{63}/_{1842}$.

XIV. *Jørgen Frederik Boesen* blev Præst her 1847 $^{13}/_{2}$. Han var født i Faaborg 1799, blev Student fra Kolding og blev 1825 Kapellan ved Budolfi Kirke i Aalborg. 1874 tog han Afsked, og 1876 $^{15}/_{7}$ døde han i Kbhvn. Med *Henriette Jacobine Kaufmann*, f. 1807, død 1899, hvem han ægtede 1827, havde han 2 Sønner og 5 Døtre, hvoraf Datteren Emma var gift med Herredsfoged Saxild[1]).

XV. *Gregers Gregersen* blev Præst her 1874 $^{24}/_{2}$. Han var født 1822 $^{29}/_{8}$ i Hessum i Skeby S., blev 1839 Student fra Odense, 1859 Kapellan i Ugilt og 1868 Præst paa Øland. 1882 blev han forflyttet til Bregninge – B, hvorfra han 1892 tog Afsked. 1852 blev han gift med *Anna Koefoed* af Ingstrup[2]), f. 1827, † 1891, med hvem han ikke havde Børn. Efter sin Entledigelse er G. atter bleven gift.

XVI. *Hans Bartholomæus Tonnesen* blev Præst i Saltum 1882 $^{24}/_{2}$. Han var født i Stege 1830 $^{16}/_{6}$, Student 1849 fra Herlufsholm, 1858 Kapellan paa Refsnæs, 1860 i Hagested—G, 1864 Præst i Skagen og 1873 til St. Hans-St. Olai i Hjøring. Død 1901 $^{16}/_{3}$. Han ægtede 1861 *Julie Petri*, f. 1838, med hvem han havde 5 Sønner og 1 Datter[3]).

XVII. *Niels Christian Møller*, der blev Præst her 1901 $^{1}/_{7}$, er født i N. Sundby 1860 $^{20}/_{7}$ og blev 1877 Student fra Aalborg. Var 1885—1888 Kapellan i Næstved og Lærer ved Realskolen der, 1888—1895 Sognepræst i Hals og 1895—1901 Sognepræst i S. Næraa. Gift 1886 med *Amalie Johanne Irgens*, f. 1861.

1) I. Del, S. 235. 2) S. 90. 3) Se Kapellan Nr. 6.

KAPELLANER.

Kapellanerne i Saltum-Hune have — saavidt vides — alle været personelle.

I. *Hr. Hans*, hvis Bibliotek blev optalt af Biskop Ole Chrysostomus og udgjorde 12 Bind, var Kapellan her ca. 1550[1]).

Han er sandsynligvis den samme som *Hans Meyer*, der formentlig urigtigt nævnes som Præst i Saltum, og som skal være død ca. 1568.

II. *Hans Pedersen Saltum* var Søn af Herredsfoged Peder Selgensen og Inger Mørk[2]), gik i Aalborg Skole 1635, var Kapellan her 1646[3]) og nævnes som saadan 1652, 1662 og 1676[4]). Hr. Hans, der ejede en Del af Saltumgaard, boede i mange Aar paa en Gaard i Østrup, som tilhørte Fru Ide Skeel til Asdal[5]).

Medens Processen mod Erland Hansen stod paa, var Hr. Hans Sættepræst i Saltum-Hune[6]), men trods sin lange Virksomhed som Kapellan her, blev han dog ikke Hr. Erlands Eftermand, men maatte nøjes med at blive Kapellan hos Præsten Tyge Rasmussen til Jelstrup-Lyngby, paa hvilket Kald han fik Successionsbrev. Stillingen her behagede ham dog ikke, hvorfor han opsagde den, i hvilken Anledning han havde Hr. Tyge indstævnet for

1) Kirkehist. Saml. 3, I, 196. 2) Se Saltumgaard.

3) Kjær H. Tgb. 1646 $^{6}/_{10}$.

4) Tgb. og Kbg. Han kan saaledes ikke, som formodet i Taubers biogr. Notitser II, 31 og III, 36 være identisk med den Joannes Petri, der i Universitets Matriklen anføres som Student fra Aalborg 1665.

5) M. 1. 6) Landem. Protokollen Fol. 47. Havde ogsaa Tienden af V. Brønderslev Sogn i Fæste [Tauber III, 36].

Landemodet 1679 $^{30}/_{4}$. Her blev læst Hr. Hans' Kongebrev paa Succession til Jelstrup-Lyngby Sognekald efter Hr. Tyges Død, og dette Brev er i Lmp. indført som værende dateret 1679 $^{23}/_{9}$, men at dette Aarstal er urigtigt — antagelig skal det være 1677 — fremgaar af, at Læsningsdatoen som ovenfor nævnt var 1679 $^{30}/_{4}$. Hr. Tyge døde samme Aar, hvorefter Hr. Hans fik Kaldet. Som Præst i Jelstrup havde han megen Strid med sin Kapellan, Ole Thomsen Wolsdorf, der var uskikkelig, doven og drikfældig, hvilket dog ikke afskrækkede Hr. Hans' Enke fra at gifte sig med ham[1]).

Hans Pedersen blev gift i Saltum 1650 med *Anne Pedersdatter*, begr. 1657 $^{11}/_{8}$, der havde været gift før[2]). Med hende havde han formodentlig et Barn, som døde 1663. Senere blev han gift med *Anne Jacobsdatter*[3]) Steddatter af Præsten Peder Christensen i Rubjærg, og hun ægtede som ovenfor nævnt 2. Gang Ole Thomsen Wolsdorf.

I Bispearkivet findes Skifte efter Hr. Hans[4]), hvoraf ses, at han efterlod sig 556 Slettedaler; han døde 1694. Han havde følgende Børn:

1. Peder[5]), der blev Ejer af Saltumgaard, og som ægtede Pastor Fuldas Enke; 2. Anne, døbt

1) Bircherods Dagb. 353, 407, 452.

2) Hans Pedersens Steddatter, begr. 1651. Hans Hustru var antagelig Datter af Peder Nielsen i Østrup og Karen Laursdatter, † 1652, som senere ægtede Morten Nielsen Kjærulf i Birket [Tgb. 1652 $^{5}/_{6}$].

3) Hendes Moder hed Maren Olufsdatter, † 1707.

4) Pakke 4, Nr. 39.

5) Nævnes ikke i Skiftet, † 1695, 30 Aar gl.

1670[1]); 3. Sidsel, døbt 1674; 4. Jacob, døbt 1676, blev 1704 Kapellan i Jelstrup og 1717 Sognepræst i Rerslev-V., og 5. Inger[2]).

Blandt Faddere ved disse Børns Daab træffes gjentagne Gange Hr. Peder Christensen i Rubjærg og Anders Kjærulf i Vadumtorp.

1673 $^{6}/_{9}$ havde han en Sag for Retten[3]) mod Johanne Pedersdatter[4]) paa Holmen i Hune, som Pinsedag 1673 i Godtfolks Nærværelse havde udtalt sig utilbørligt om Hr. Hans.

Anledningen hertil var, at 2 Plage tilhørende Hr. Hans vare gaaet over paa Holmens Ejendom, og Anders Kjærulf havde da taget dem i Hus. Hr. Hans lod saa ved Retten udnævne 2 Mænd, som skulde taxere Plagene og den Skade, de havde gjort, men da Mændene kom til Holmen og sagde deres Ærinde, svarede Johanne Pedersdatter, at hun vilde sk . . . i Hr. Hans, og hun brugte samtidig mange flere Ord, som ikke vare værdige at tale, medens Anders Kjærulf sagde, at hvis han en anden Gang traf Hr. Hans' Plage, vilde han skyde dem. Hr. Hans havde sendt sin Karl med Vurderingsmændene, for at han skulde betale den anrettede Skade, og Karlen havde ogsaa hørt de mindre pæne Udtryk, som Johanne Pedersdatter havde anvendt om Hr. Hans, ligesom ogsaa at hun sagde, at naar Hr. Hans en Gang var iblandt mange Folk, skulde hun beskjæmme ham. Disse Uartigheder af en vred Kvinde vilde Hr. Hans vel næppe have tillagt synderlig Betydning, men uheldigvis dristede Johanne Pedersdatter sig til at sige, at den Skrivelse fra Herredsfogden, som Vurderingsmændene

1) Nævnes ikke i Skiftet.

2) Nævnes i Skiftet; ikke døbt i Saltum.

3) Capsa A, Loc. 30, Fasc. 2.

4) Enke efter Anders Bertelsen Kjærulf paa Holmen, der døde 1673.

fremviste som Hjemmel for deres Ærinde, var ikke fra Herredsfogden, men at Hr. Hans havde selv »støltered« til at skrive den, og hendes Søn Niels tog ogsaa til Orde og sagde, at hvis Hr. Hans ikke selv kunde skrive den, saa kunde han vel »stølter« ad Vestrup til, saa Anders Sørensen[1]) kunde skrive den for ham. Johanne Pedersdatter forklarede for Retten, at Hr. Hans' løsgaaende Plage gjorde dem stor Skade, men havde hun talet ilde Ord, da var det »udi en ubesindig Hastmodighed«, og hun vidste intet andet om Hr. Hans, end hvad ærligt og godt var.

III. *Jacob Holm* var Kapellan her fra 1687 $^{26}/_{1}$ til 1689 $^{3}/_{4}$, se Sognepræst Nr. VIII.

IV. *Jørgen Lund* blev Kapellan her 1763. Han nærede ligesom Præsten hernnhutiske Anskuelser, sondrede sig fra dette Livs Sysler og lukkede sig inde i sin Stue, men passede sit Embede og levede hæderligt. Da Pastor Fugl døde var han syg og sengeliggende, svag baade paa Sjæl og Legeme; han blev da passet af Johanne Christensdatter, Datter af en Christen Jensen Degn[2]), men dette Forhold medførte, at Pigen fik et Barn med ham. Baade Biskoppen og Kirkeinspektionen følte stor Medlidenhed med ham, og ved kgl. Reskript af 1784 $^{25}/_{2}$ blev det tilladt, at Lund maatte befries for Tiltale, imod at han nedlagde Embedet og den gejstlige Dragt m. v. Det paalagdes den nye Præst at betale ham 100 Rdlr. aarlig; Præsten prøvede vel paa at slippe med 10, men herpaa vilde Biskoppen ikke indlade sig[3]).

V. *Johan Henrik Henriksen* var Kapellan fra

1) Herredsskriver og Hr. Hans' Brodersøn.

2) Han var ikke Degn, men førte Tilnavnet Degn.

3) Kirkehist. Saml. 5, III, 371; Kbg.; Lmp.

1843 $^{23}/_{12}$ til 1847 $^{31}/_{8}$. Han var født 1806 paa Egelund ved Giesegaard. Faderen var Skovrider. Blev 1839 Kapellan i Bjergby-M. og 1843 i Saltum; 1847 kaldet til Præst i Bording og 1859 i Kollerup-V, hvor han døde 1860 $^{18}/_{9}$ efter at være ramt i Kirken af et Nerveslag. Medens han var i Saltum blev han (1845) gift med *Ida Charlotte Schmeisfer*, f. 1815, Ægteparret havde ingen Børn. Henriksen interesserede sig meget for Skolevæsenet og aflagde dagligt Besøg i Skolerne for at forvisse sig om, at Skolegangen ikke forsømtes.

VI. *Frederik Tønnesen*, Søn af Præst Nr. XVI, blev 1900 $^{15}/_{11}$ kaldet til Medhjælper for Faderen og var Kapellan her til 1902 $^{16}/_{3}$. Er født 1875 $^{21}/_{12}$ og blev Student fra Aalborg. Blev 1906 Præst i Vorde-F-R.

SOGNEDEGNE.

I. *Thomes Mogensøn* var Degn 1663 $^{26}/_{9}$ og døde 1691, begr. $^{15}/_{12}$, 72 Aar gl.[1]). Han boede i et Hus i N. Saltum[2]); var Student og var gift med *Margrete Andersdatter*, begr. 1710 $^{13}/_{5}$, 79 Aar gl.[3]). Af hans Børn kjendes Mogens Thomsen, se Skoleholdere i Faarup.

II. *Benjamin Pedersen* blev Degn her 1692 $^{10}/_{5}$ [4]). Han boede i Faarup, hvor han døde 1718, begr. $^{23}/_{2}$, 66 Aar gl.[5]). Hans Hustru, som døde 1735, begr. $^{5}/_{4}$, 75 Aar gl., var *Judithe Tobbie Wessel*,

1) Kbg. og Tgb. 2) J 2. 3) Kbg.
4) Edsbogen. 5) Kbg.

Datter af Oberstløjtnant Wessel og Petronelle Blondine . . . ., der døde i Faarup 1699, begr. $^{4}/_{4}$, $81^{2}/_{3}$ Aar gl.[1]). Degnens Børn vare:

1. Mogens Christian, døbt 1696, død 1697 og
2. Hella Helena, døbt 1701, død 1770 i Jonstrup, gift 1721 med Niels Pedersen Thyboe.

III. *Christen Nielsen Korsgaard* eller *Kaasgaard* blev Degn her 1718 $^{31}/_{3}$ [2]). Han boede i Ejersted, hvor han døde 1730, begr. $^{12}/_{9}$, 40 Aar gl. 1718 $^{21}/_{8}$ blev han i Saltum gift med *Anne Nielsdatter Ræfshoved*, med hvem han vist ikke havde Børn. Hun Hun ægtede 1733 en Laurs Andersen Schougaard[3]).

IV. *Jens Pedersen Hortulan* (ɔ: Gartner) blev Degn her 1730 $^{25}/_{9}$ [4]), døde 1746 $^{6}/_{7}$ og blev begr. i Saltum Kirke $^{14}/_{7}$, 41 Aar gl. 1732 $^{24}/_{9}$ blev han i Albæk viet til *Maren Thomasdatter Kjærsgaard*, f. 1702, begr. 1739 $^{8}/_{12}$, Datter af Thomas Thomsen paa Kringelhede[5]). Med hende havde Hortulan ingen Børn. 1741 $^{4}/_{10}$ blev han i V. Brønderslev viet til *Kirstine Marie Pedersdatter* paa Nibstrup[6]). Hun var vist Søster til Degnen Peder Hostrup i Ø. Brønderslev og var Halvsøster til en Anne Pedersdatter Block, der døde paa Odden 1771[7]).

Med sin 2. Hustru havde Hortulan Datteren Johanne Marie, f. 1742, som blev gift med Christen Jørgensen Skræm i Kragerø[8]).

V. *Niels Carstensen Goische*, som blev Degn i Saltum 1746 $^{19}/_{7}$ [9]), var Søn af Skrædermester Carsten Goische og Dorthe Marie Nielsdatter og var døbt i

1) Kbg. 2) Edsbogen. 3) Kbg. 4) Edsbogen.
5) Saltum og Albæk Kbg. 6) V. Brønderslev Kbg.
7) J. E. 1771, S. 397. 8) G. S. 9) Edsbogen.

Aalborg 1719 $^{2}/_{9}$ [1]). Han døde 1759, begr. $^{10}/_{5}$. 1748 $^{11}/_{10}$ blev han i Ingstrup viet til *Gjertrud Nielsdatter Bastholm* af Kjettrupgaard (se derunder). Med hende havde han 2 Døtre [2]).

VI. *Jens Winde* blev Degn her 1759 $^{23}/_{5}$ [3]). Han var Søn af Pastor Winde her i Sognet og blev døbt 1735 $^{15}/_{6}$. Student fra Aalborg 1755 og 1760 (?) Kandidat med non cont [4]). Han døde 1776 $^{19}/_{10}$. 1761 $^{7}/_{2}$ blev han paa Langholt viet til *Anne Brøndlund* [5]), Datter af Jens Larsen i Østergaard i V. Brønderslev og Maren Nielsdatter Brøndlund. Hun var døbt 1734 $^{5}/_{12}$ og blev begr. 1765 $^{17}/_{1}$. Derefter ægtede Winde 1771 $^{6}/_{12}$ i Saltum *Kirstine Budtz*, som overlevede ham. Hans 3 Børn døde alle som smaa [6]). Han boede i N. Saltum i en Gaard af Hk. ca. $3^{1}/_{2}$ Td., over hvilken der 1777 $^{3}/_{6}$ holdtes Avktion [7]).

VII. *Christen Vistisen Vernsdorph* aflagde Eden 1776 $^{28}/_{11}$ [8]). Han var født ca. 1748 og blev begr. 1785 $^{17}/_{10}$. Det er ikke oplyst, hvem hans Fader var, men hans Moder var gift 2. Gang med Jens Østergaard i Vorning, der var Broder til Kancelliraad Østergaard til Lundergaard [9]).

Vernsdorph, der var ugift, var en Tid lang sindssyg og synes at have været det længe, inden han blev suspenderet fra Embedet.

1781 $^{4}/_{12}$ blev der afsagt en Provsteretsdom over ham, hvilken dog ikke kjendes nærmere, da der ingen gejstlig Justitsprotokol er opbevaret fra hin

[1]) Budolfi Kbg. [2]) Saltum og Ingstrup Kbg.; G. S.
[3]) Edsbogen. [4]) Tauber II, 18. [5]) I. Del, S. 180.
[6]) Horsens, V. Brønderslev og Saltum Kbg.; G. S.
[7]) J. E. $^{19}/_{1777}$. [8]) Edsbogen. [9]) Kbg.; G. S.

Tid. Degnens Værge, Kancelliraad Østergaard, indankede Sagen for Landemodet, hvor den 1783 $^{25}/_{6}$ blev optaget til Dom.

Af Stævningen ses, at Vernsdorph var beskyldt for at have begaaet en Del Forbrydelser i sit Embede og for at have forset sig mod Præsten Hr. Fugl, Kapellan Jørgen Lund og Skoleholder Christen Bejlegaard i N. Saltum, »som med Rette kan kaldes hans Avindsmænd, hvilke optraadte som Vidner i deres egen Sag, der fuldkommen bevises af den Bitterhed, som fremskinner af deres Vidnesbyrd«, siger Verndorphs Forsvarer.

Landemodets Dom kom til at lyde:

»Ved at efterlæse den . . . afsagte Dom . . . erfares forskjellige Formalitetsfejl under Sagen at være begaaet. Men da Dommen i Henseende til det væsentligste befindes billig, allerhelst alle Vidnerne deri stemme overens, at Degnen Vernsdorph er formedelst nuværende Mangel paa Forstandens Brug uskikket til at være Degn og Skoleholder, saa kan . . den nedlagte Paastand om Sagens Hjemvisning til lovlig Behandling ikke gives Bifald, helst naar tages i Betragtning, at Ungdommen udi Saltum Menighed desværre i en saare lang Tid formedelst Vernsdorphs Skrøbelighed og Mangel paa Fornuftens Brug har maattet savne fornøden Undervisning udi den saliggjørende Lærdom . . .«

Af foranførte Grunde blev da den af Provsteretten afsagte Dom stadfæstet [1]).

VIII. *Hans Rosenkilde* blev Degn her 1785 $^{18}/_{10}$ [1]). Han var født 1760 $^{3}/_{6}$ i Brøndum, hvor Faderen var Præst, og 1785 $^{10}/_{11}$ blev han i Skibsted Præstegaard viet til *Mette Kirstine Svanekjær*. I Foraaret 1789

[1]) Lmp. [2]) Edsbogen.

rejste Rosenkilde, der var »Studiosus« (ↄ: Kand. theol.?), sammen med sin Hustru til Brøndum Præstegaard, hvor hans Broder, som efter Faderen var bleven Præst der, nylig var død af Tyfus tilligemed Hustru og 2 Sønner [1]). Her blev ogsaa Degnen og hans Hustru angrebne af Sygdommen, og de døde med 3 Dages Mellemrum; hun den $^{23}/_{4}$ og han den $^{26}/_{4}$ 1789 [2]). De efterlod sig 2 smaa Børn, nemlig Elisabeth Dorthea [3]), f. 1786, og Niels Jakob, f. 1788.

IX. *Vitus Bering Thorlund* blev Degn i Saltum 1789 $^{3}/_{6}$ [4]). Han var Søn af Degnen Jørgen Henrik Thorlund i Rinds-Herning og Inger Marie Schellerup; var født 1752 $^{5}/_{6}$, tog Filosoficum og blev 1776 $^{22}/_{10}$ kaldet til Degn i Jetsmark [5]). Han døde 1807 $^{11}/_{2}$; Saltum Kbg. ansætter urigtigt hans Alder til 57 Aar. 1777 $^{14}/_{3}$ blev Thorlund viet til *Jeannetta (Johanne) Marie Holmberg* paa Langholt, Datter af Svend Holmberg, Pedel ved det medicinske Fakultet. Hun var født 1751 (?) og døde 1807 $^{2}/_{6}$. Thorlund, der ofte prædikede for Pastor Milling, var en begavet og virksom Mand, hvis Gjerning bar god Frugt. Dette gjælder særlig om hans Virksomhed som Sandflugtskommissær [6]), men ogsaa paa Landbrugets Omraade var han en af sin Tids Foregangsmænd. Han ejede i Tidens Løb adskillige Ejendomme i

---

1) Begravede paa en Dag.
2) Brøndum, Skibsted og Saltum Kbg.; G. S.
3) Hun ægtede 1807 i Sindal Sognepræst J. H. Schibby i Tværsted og døde ca. 1864 [J. S. 1, V, 167].
4) Edsbogen. 5) a. St.
6) Skrev en Afhandling om Havgræsserne [Nyrups Forfatterlexicon].

Jetsmark og Saltum Sogne og var endvidere Forligskommissær. Ægteparret havde 16 Børn, hvoraf dog kun 5 overlevede Forældrene:

1. Andreas, f. 1778, se Eftermanden; 2. Charlotte Amalie, f. 1781, gift 1807 med B. Hasselbalch [1]); 3. Marie Kristine, f. 1785, gift 1808 med Bagermester Ivar Krogsbølle i Aalborg; 4. Anna Magdalene Bonsach Boesen, f. 1788, død 1837 paa Vestrupgaard, ugift; og 5. Inger Marie Schellerup, f. 1793, død 1825 paa Vestrupgaard, ugift [2]).

X. *Andreas Scheel Thorlund* blev Degn her 1807 $^{30}/_{9}$ [3]). Medens de tidligere Degne vare kaldede til Saltum og Hune, blev han kun kaldet til Saltum, idet der samme Dag blev kaldet en Degn til Hune. Han var Søn af Formanden, var f. 1778 $^{1}/_{1}$, blev 1799 Student fra Aalborg og blev Kand. phil. & philolog. 1807 $^{15}/_{11}$ ægtede han *Inger Marie Mikkelsdatter Bruus* af S. Saltum, født i Fristrup i Aaby Sogn 1787, døbt $^{16}/_{12}$, død i Saltum 1849 $^{9}/_{3}$. Andreas Thorlund, der indtraadte i Rækken af Skolelærere og Kirkesangere i N. Saltum, døde 1838 $^{30}/_{10}$. Ægteparret havde 4 Børn, hvoraf kun 2 overlevede Forældrene; den ene af disse var Johannes Marinus Holmberg Thorlund, f. 1809, død 1888, Ejer af Nordkjær og Sønder Elkjær, og den anden var Mikaeline Marie Thorlund, f. 1815, der ægtede Lærer Rasmussen i N. Saltum [4]) (se Lærere).

SKOLEHOLDERE.

N. Saltum.

I. *Vogn Frandsen* læste 1662 for Ungdommen

---

1) Se Vestrupgaard. 2) Jetsmark og Saltum Kbg.
3) Edsbogen. 4) Jetsmark, Saltum og Aaby Kbg.

og var derfor af Bymændene bevilget et Gadehus [1]).

II. *Jørgen Skolemester* nævnes i Kbg. 1666 og 1670. Han var gift med *Maren Pedersdatter*. 1 Datter.

III. *Mogens Thomsen* var Skoleholder ca. 1695. Han var Søn af Degnen Thomes Mogensen og var gift med *Kirsten Pedersdatter*, med hvem han havde 7 Børn døbte i Aarene 1695—1714. Boede formentlig i det af Præsten Jakob Holm 1688 opførte Skolehus [2]).

Jens Skolemester nævnes 1719 [3]).

S. Saltum.

I. *Mads Sørensen*, f. ca. 1656, død 1738. Gift med *Ellen Andersdatter*, f. ca. 1661, død 1705. Var Skoleholder omkring Aar 1700. 2 Børn døde 1705 [4]).

II. *Søren Christensen* var Skoleholder her 1742 $^{17}/_{1}$, da Præsten indberettede, at han var antaget indtil Paaske [5]). 1748 blev han gift med *Anne Sophie Christensdatter*, med hvem han havde 3 Børn i Tiden 1749 - 1754 [6]).

III. *Christen Pedersen Bejlegaard* [7]) var Skoleholder her ca. 1760 og døde 1800. Han var gift med *Else Nielsdatter*, død 1797. 5 Børn, hvoraf Peder blev Kjøbmand paa Bragernes ved Drammen og Niels Skipper i Kragerø [8]).

IV. *Melchior Mikkelsen Lund*, f. ca. 1774, død 1807 $^{21}/_{5}$, blev antagelig Skoleholder her Aar 1800.

---

[1]) M 1. [2]) Kbg. [3]) Landst. S. & Pb. 36, 420. [4]) Kbg.
[5]) P. [6]) Kbg. [7]) Maaske fra Bejlegaard paa Gjøl.
) Kbg.; G. S.

Han var gift med *Anne Kirstine Pedersdatter*, f. ca. 1769, død 1805 $^{28}/_{7}$. 5 Børn [1]). Hans Broder Lars boede paa Lundhus ved Bjørnsholm [2]).

V. *Niels Linde Deichmann* kom 1807 hertil fra Gl. Vraa, hvor han da fallerede som Forpagter [3]). Han blev 1809 $^{8}/_{3}$ kaldet til Skolelærer og Kirkesanger i Jerslev og døde der 1821 $^{27}/_{8}$, 62 Aar gl. 1800 $^{15}/_{5}$ blev han gift med Enkemadam *Karen Ekkelund* paa Gl. Vraa. Ægteparret havde flere Børn, hvoraf en Datter blev Moder til Knud Peter Larsen, som indtil 1866 var Folketingsmand for Hjøring Amts 4. Valgkreds [4]).

Faarup.

I. *Christen Frandsen* læste 1662 for Ungdommen her, og var derfor bevilget et Gadehus af Bymændene [5]).

II. *Niels Nielsen*, Skolemester i Faarup, døde 1748, 81 Aar gammel [6]).

SKOLELÆRERE.

N. Saltum.

I. *Andreas Scheel Thorlund*, død 1838 $^{30}/_{10}$, se Degne.

II. *Laurits Christian Rasmussen*, født i Hune 1813 $^{9}/_{5}$, død 1867 $^{12}/_{10}$. Dimit. fra Snedsted 1838, Lærer i N. Saltum 1838 $^{15}/_{11}$. Gift 1838 $^{26}/_{12}$ med

---

[1]) Kbg. [2]) G. S.
[3]) Han havde tidligere været i Grev Raben Carisius' Tjeneste og opkaldte sin i 1803 fødte Søn efter ham.
[4]) Saltum, Ajstrup og Jerslev Kbg. [5]) M 1. [6]) Kbg.

Mikaeline Marie Thorlund, født 1815 $^{20}/_{5}$, død 1863 $^{1}/_{6}$, Datter af Degn Nr. X. Ægteparret havde 5 Børn, hvoraf en Søn blev Lærer i Ingstrup ø. Skole [1]) og Datteren Andrea Marie Rasmussen gift med Apotheker A. F. Nansen i N. Saltum.

III. *Christian Peter Jansen*, født i Jerslev 1841 $^{14}/_{1}$, Faderen Præst. Blev 1863 2. Lærer i Hals og 1867 Lærer i N. Saltum. Gift 1866 med *Ane Maja Winther* af Hals, født 1849 $^{6}/_{10}$.

S. Saltum.

I. *Christen Lyngberg*, født ca. 1774, død 1832 $^{6}/_{5}$, var Forvalter paa Lundergaard og blev 1809 $^{3}/_{5}$ kaldet til Lærer i S. Saltum [2]). Han skal have været en meget duelig Lærer. 1811 udstedte han private Pengesedler, hvoraf en findes i Vendsyssels hist. Museum. 1803 $^{12}/_{8}$ ægtede han Husholderske paa Lundergaard, *Anne Johanne Klode*, som overlevede ham, og med hvem han havde 2 Døtre?

II. *Lars Christensen Lønstrup*, født i Lønstrup 1785, død 1837 $^{19}/_{1}$, blev kaldet hertil 1832 efter at have været Lærer i Manstrup i Ø. Han Herred. Han blev 1821 $^{30}/_{11}$ gift med *Kirstine Marie Jansen*, født 1801, død 1880, Datter af Pastor Jansen i Saltum.

III. *Niels Christian Christensen Hauerslev*, født i Haverslev i Ø. Han Herred 1806 $^{19}/_{9}$, død 1890 $^{1}/_{3}$, blev 1836 dimit. fra Snedsted og 1837 $^{30}/_{3}$ Lærer i S. Saltum efter en Tid at have været Hjælpelærer hos Thorlund i N. Saltum. Tog Afsked 1872 $^{1}/_{1}$.

---

1) Se derunder.
2) Edsbogen.

Gift 1833 $^{27}/_{12}$ med *Maren Christensen* af N. Saltum, født 1811 død 1887.

IV. *Niels Jensen Kristensen*, født i Børglum 1840 $^{19}/_{8}$, dimit. 1864 fra Ranum og s. A. 2. Lærer i V. Brønderslev, hvorfra han 1871 $^{11}/_{12}$ kaldedes til S. Saltum. Gift 1865 med *Mette Marie Nielsen* af Vrensted, født 1844.

Faarup-Ejersted.

I. *L. P. Hald*, født 1837 $^{13}/_{7}$, død 1902, dimit. 1865 fra Lyngby og s. A. Lærer ved den da oprettede Skole for Faarup og Ejersted samt tillige Kirkesanger. 1867 forflyttet herfra, og sidst Lærer i Horsens i Kjær Herred. Gift med *Ane Marie Sørensen* af Vestergaard i Faarup.

II. *L. K. Jensen*, født i Hune 1838 $^{16}/_{6}$, dimit. 1867 fra Kjøbenhavn og s. A. Lærer her, hvorfra han 1873 forflyttedes til Sta i Kjær Herred.

III. *J. J. Saltofte*, født 1833 $^{31}/_{8}$, var først Lærer i Slesvig, senere paa Egholm og blev 1873 kaldet hertil og 1881 til Kraghede i Ø. Brønderslev Sogn. Gift 1873 med *Anna Danielline Hoppe Pedersen*, født 1833.

IV. *F. Ø. Terndrup*, født 1855 $^{27}/_{10}$, dimit. 1875 fra Jonstrup, Lærer her 1881 og 1882 forflyttet til Lønstrup. Gift.

V. *S. L. Wittrup*, født 1852 $^{24}/_{5}$, Søn af Lærer W. i Rendbæk [1]), dimit. 1882 fra Gjedved og s. A. Lærer her, 1882 forflyttet til Torup ved Langaa. Gift.

VI. *J. Lund*, født 1857 $^{12}/_{2}$, dimit. 1880 fra Ra-

---

1) Se derunder.

num, kaldet til Faarup-E 1883 18/7, og 1884 til Levskal i Viborg Amt.

VII. *Jens Chr. Jepsen*, født 1857 14/12, dimit. 1883 fra Gjedved, blev 1884 Lærer her, hvorfra han 1889 forflyttedes. Senere Lærer i Sejerslev paa Mors. Gift med *Marie Povlsen Krag*.

VIII. *Hans Hansen*, født 1862 28/7, dimit. 1884 som Privatist, 1888 kaldet til Lærer i Rødhus og 1889 til Lærer her. Forflyttet 1892 til St. Ajstrup ved Nibe. Gift med *Anna Lindhartsen*.

IX. *Christian Larsen*, se Ingstrup v. Skole.

X. *Anders Jørgen Andersen Rendbæk*, født 1864 13/1 i Rendbæk, dimit. 1891 fra Blaagaard, 1891—92 Hjælpelærer ved Rendbæk Skole, 1892 til 1895 Lærer ved Vraa Højskole, 1896—98 Medforstander ved Aaby Højskole, 1898—1900 Forstander for Uldum Højskole og blev 1900 28/6 kaldet til Lærer i Faarup-E. Gift 1897 7/4 med *Johanne Henrikke Lund* af Særslev Skole paa Fyn.

Rendbæk.

I. *Adolf Munk*, født i Asdal 1844 26/9, Hjælpelærer i N. Vraa, 1866 21/8 Lærer ved Rendbæk Skole og 1868 forflyttet til S. Vraa.

II. *Lars Christian Wittrup*, født 1826 25/12 i Voxlev. Var 7 Aar ved Handelen hos Segelcke i Lønstrup, derefter Skriver paa Amtstuen i Hjøring og senere Gjæstgiver samme Sted, samt endelig Stenslager paa Taars Hede. Saa kom Krigen 1864, og Wittrup, der som Dragon havde deltaget i Treaarskrigen, lod sig for 1000 Rdlr. leje til at gaa med. Herved fik han Midler til efter sin Hjemkomst at kunne læse paa Smidstrup Højskole, og 1868 tog han i Kjøbenhavn Skolelærerexamen med 3. Karakter. Vinteren derefter var han Huslærer i Vejby, og 1869 blev han kaldet til Rendbæk, hvorfra han 1896 1/10 entledigedes. Boede derefter i Vejby, død 1900. Var gift med *Maren Kirstine Christensen* af Lønstrup, død 1880, med hvem han havde 2 Sønner [1]) og 1 Datter.

III. *Niels Christian Sørensen Dam*, født 1870 30/12 i Rakkeby ved Hjøring, dimit. 1896 fra Ranum og 25/11 s. A. Lærer i Rendbæk, 1898 forflyttet til Skovsted ved Thisted. Gift med . . . . *Hansen* af Kaastrup Skole i Thy.

IV. *Niels Nielsen Nedergaard*, født 1872 5/4 i Kragelund Sogn, dimit. 1895 fra Silkeborg. 1895 - 96 Lærer ved Lillelund Friskole, 1896—98 Vikar og 1898 22/10 kaldet til Rendbæk, hvorfra han 1903 1/4 forflyttedes til Kielstrup ved Hobro. Gift 1898 med *Agnes Nielsine Jensen* af Levring Skole.

V. *Jens Marinus Sørensen*, født 1877 10/8 i Durup, dimit. Ranum 1901 og 1903 1/7 Lærer her.

---

1) Se Faarup-Ejersted Lærerrække.

HUNE SOGN.

DETTE Sogn har formodentlig faaet *Navn* efter Landsbyen Hune, som vist er Sognets ældste Bebyggelse, og Navnet kan maaske afledes af Hou = Høj, saaledes at Houene (= Højene) er blevet til Hune; udtales Huun. Udelukket er det dog ikke, at Bynavnet kan være fremstaaet af det olddanske Personnavn Hune, men i saa Fald maa det have bestaaet af 2 Led; Mandsnavnet Hune og et Fællesnavn Høj, Mark el. l., hvilket sidste da kan være sammentrængt eller bortfaldet, saaledes som vi jo kjende det fra Nabosognet Jetsmark, ɔ: Etes Mark, hvilket ofte kun benævnes Jes Sogn.

Navnet Hune skrives i det 14.—16. Aarhundrede meget uensartet, saaledes Honne, Hone, Hunæ, Houen, Hoene, Hogne, Houffne o. s. v.

Sammen med Saltum Sogn, til hvilket det siden ca. 1555 har været Annex, danner det én Kommune.

Dets *Flademaal* var efter Maalingen 1906: 8,306 Tdr. Land, som kun ere skyldsatte for 76⁴/₅ Td. Hk.[1]), og dets *Folkemængde* var 1906 ¹/₂: 782[2]).

[1]) Af de vendsysselske Sogne have kun Raabjerg og Skagens Landsogn mindre Hk. i Forhold til Areal.

[2]) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87.

Kreaturholdet 1898: 229 Heste, 993 Stk. Hornkvæg, hvoraf 554 Køer, 2230 Faar, 472 Svin og 4 Geder[1]).

Sognet bestod 1553 af 25 Gaarde og 22 Bol[2]), men 1568 var her kun 15 Gaarde og 30 Bol samt 8 Huse, saa en Del af de Ejendomme, der 1553 regnedes for Gaarde, vare antagelig nu blevne forringede af Sandflugt. Godset tilhørte Økloster med 2 Gd., 11 Bol[3]) og 1 Gadehus, Sejlstrup: 3 B., Børglum Kl.: 1 Gd., 2 B., Aalborg Slot: 1 Gd., 4 H., Hundslund Kl.: 2 B., Aalborg Hospital: 2 B.; 1 Gd. og 1 B. var Præstegaard med Bol, og 1 Gd. laa til Asdal, medens 9 Gd., 9 B. og 3 H. vare Adelsgods[4]). Af dette ejede:

Bjørn Andersen til Stenholt 1 Gd., Frants Banner til Kokkedal 1 Gd. og 1 B., Sidsel Bille til Vang 1 Gd., Fru Anne, sal. Esper Daas, 1 Gd. og 1 H., Tyge Galskyt til Hvidstedgaard 1 B., Gabriel Gyldenstjærnes og Fru Kirsten Friis' Arvinger (til Restrup) 1 Gd. og 2 B., Bjørn Kaas til Starup 2 B., Anders Banner til Gjesingholm 1 G., 1 H. og Familien Orning (til Eget) 2 Gd., 3 B. og 1 H.[5]).

1662 var der i Sognet 1 Gaard, 3 Halvgaarde, 4 Bol, 8 Halvbol, 8 Kvartbol og 61 Huse, hvoraf 21 jordløse; ialt 85 Bebyggelser[6]), hvilke 1690 vare forøgede til 107, hvoraf dog kun 17 havde over 1 Td. Ghk., og blandt de øvrige 90 var der 2 Møller, 3 jordløse Huse og mange Huse med under 1 Fdk.

[1]) D. S. [2]) P.

[3]) De 7 af disse laa i Klitten og havde ikke Kornavl, hvorfor de gav Smørskyld; de burde maaske rettest henregnes blandt Huse; i Jordebogen kaldes de »andre Boliger«.

[4]) J 1. Hvorfor den Gaard, der laa til Asdal, ikke regnes til Adelsgods er mig ubekjendt.

[5]) P. [6]) M 1.

Ghk.[1]). 1805 var her 108 Ejendomme, hvoraf 51 regnedes for Gaarde[2]); efter Udskiftningen 1823 var her 114 Bebyggelser, og 1890 var Tallet steget til 192, hvilket dog 1895 atter var gaaet ned til 167 (27 Gd. og 140 H., hvoraf 14 jordløse)[3]) tildels som Følge af Anlæg af Blokhus Klitplantage.

Godsets Fordeling paa de forskjellige Ejere i Aaret 1568 er foran omtalt, og 1714 var den saaledes:

Birkelse havde 37 Ejendomme, Rødslet 24, John Finlasson Schotts Arvinger[4]) 9, Aalborg Hospital 9, Lundergaard 4, Kjølskegaard 4, Børglum Kloster 3 og Resten — 19 — var fordelt paa 11 Ejere[5]).

1799 var Størstedelen af Godset kommet under Lundergaard, saaledes at denne Gaards Ejer da kunde avertere Avktion over 94 Ejendomme her. I Bekjendtgjørelsen tilføjes, at de 50 af Beboerne vare kjørende og de 44 Husmænd med fra 1 til 3 Køer, og at Beboerne alle vare velstillede[6]).

Udskiftningen af Sognets Jorder fandt Sted 1823 efter at der havde været afholdt en Række Møder. Udskiftningen foretoges efter følgende Regel: »Ingen Lodsejer betragtes anderledes end som Ejer af 1 Skp. Hk.«[7]), og Jorden der skulde deles blev derefter beregnet halvt efter hver Mands gamle Hk. og halvt efter det boniterede Indhold af Lodsejerens Ejendelsjord. De ved Matrikuleringsarbejdet 1812 afsatte Skjel bleve lagt til Grund for Udskiftningen, hvorved dog er at bemærke, at nogle Skjeltvistigheder, som ikke bleve ordnede 1812, vare blevne

[1]) M 2. [2]) Begtrup VI, 424. [3]) D. S. [4]) Se Hunetorp. [5]) J 2. [6]) J. E. 1799 1/8.
[7]) ɔ: Som Ejer af mere end 1 Skp. Hk.

berigtigede 1821 af Kaptejn Rørbye paa Rentekammerets Vegne. Kun mellem Hune og Tranum Sogne var Skjellet ikke bestemt[1]), men det opnaaedes ved et Fællesmøde af Beboerne 1822 1/5. Under Udskiftningsforhandlingens Gang fandt Landvæsenskommissionen Anledning til at udtale, »at man havde funden en ualmindelig Mistillid og Uvilje almindeligen at finde Sted hos Beboerne med faa Undtagelser«, og gjennemgaar man Udskiftningsforretningen og ser, af hvad Art de Besværinger var, som en stor Del af Beboerne fremkom med, maa det indrømmes, at Kommissionen havde et brydsomt Hverv, og Beboerne synes ikke at have haft Øjnene aabne for Gavnligheden af Markfælledsskabets Ophør.

I Hune Sogn fandtes der paa denne Tid kun faa Mark- eller Agernavne i Modsætning til, hvad Tilfældet var i Herredets øvrige Sogne; maaske Grunden maa søges i, at en stor Del af den gamle Agerjord var ødelagt af Sandflugt. Udskiftningsforretningen nævner følgende Marker: Præstemarken (i Pirup), Hedemarken (i Pirup), Krogmarken (øst for Kirken), Sønderhede, Nordre Kjær (sydvest for Vestrupgd.), Hune Kjær, Stensmarken, Kirkemarken, Remmen, Tornemarken, Bakagrene (øst for Blokhus) og Porskjær (syd for Hune By).

1494 indværgede Prior Gjerløf Mortensen i Økloster

[1]) Paa Vidensk. Selsk. Kort 1787 er Sognets Sydgrænse afsat tæt sønden for Rødhus Bakker og Tranum Sogns Nordgrænse tæt norden om Strandgaarden; derved fremkom en Trekant, om hvilken man ikke vidste, om den hørte til Hune eller til Tranum.

paa Hvetbo Herredsting nogle Gaarde og andet Gods i Hune Sogn og fik Lovhævd, at de hørte til Klostret [1]).

Hune Sogn blev allerede tidlig ødelagt af Sandflugt [2]), hvorfor det kun svarede halv Skat, saaledes som det bl. a. fremgaar af Mandtallet til Skatten 1611 [3]) og Tingsvidne af 1635 $^{28}/_{11}$ [4]). I Mandtallet for 1630 [5]) anføres der, at af 14 Gaarde og 7 Bol vare de 10 Gaarde og 5 Bol øde, saa det stod da ringe til her i Sognet, men foruden Sandflugten havde den nylig afsluttede Krig ogsaa sin Del af Skylden herfor.

1638 beretter Præsten følgende om Sognet [6]): »En By er der, som kaldes Huneby; der sønden for er Hune Kjær, og en Bro der udi kaldes Hun Bro. Nok findes der nogle strøede Værsteder i Hunetorp, Krattid, Pirup og Brogaard, som ligger imellem Sandbakkerne og ere næsten fordærvet af Sand. Enesæder: Ulholm, Trudzholm og Hædgaardt. Sønden for al Hune er et Vand, kaldes Lunen. Sønden i Hune Kirkegaardsdige er en Sten med nogle Runebogstaver paa, som er tilforn angiven og læst.«

1662 anføres om Sognet, at det paa Grund af sin Beliggenhed i Klitten og formedelst Sandflugt kun havde ganske ringe Græsning, men der var dog nogen Græsning hist og her mellem Klitten ligesom ogsaa i Mosen øst for Hune Bro. Da der kun gik halv Skat af Sognet, og da Beboerne for Størstedelen ernærede sig ved Fiskeri, klarede de sig dog

1) Æ. d. A. III, 122. 2) I. Del, S. 59. 3) A.
4) Tgb. 5) A. 6) Bispeark. jvf. S. 4.

nogenlunde [1]). Hune Sogns Beboere havde 1683 [2]) og ogsaa senere Englodder i Voldkjær, hvilke laa syd for Rendbæk og stødte mod Jetsmark Sogneskjel.

I det der iøvrigt hvad Befolkningen angaar henvises til Afsnittet om Befolkningsforhold [3]), skal her kun bemærkes, at som Følge af den livlige Handelsforbindelse mellem Blokhus og Norge, fandtes her forhen talrige Personer af norsk Herkomst, ligesom der ogsaa ofte fandt Udvandring Sted herfra til Norge.

I Hune Sogn døde 1717, 1738 og 1784 Personer, der vare over 100 Aar gamle [4]).

I Sognet ere følgende SAMLINGER af Bebyggelser: *Hune By*, *Blokhus*, *Hunetorp*, *Rødhus* og *Pirup*. SPREDTE STEDER ere: *Dommerborg*, *Krattet*, *Rønlien*, *Pirupshvarre*, *Ribergaardene*, *Nørre Brogaard*, *Storkborg* [5]), *Hedegaard*, *Holmen*, *Sønder Brogaard* [6]), *Slørmule*, *Roppen*, *Højene*, *Risene*, *Kryl*, *Tornmarken*, *Høgsted*, *Støve*, *Hvarregaard*, *Kirkehusene*, *Stenmarken*, *Melsletten*, *Engesgaarde*, *Kjærsig*, *Rimmerne*, *Lunen*, *Buj*, *Bakkerne* og *Ulvholm*. Nu UKJENDTE Steder ere: *Lykkegaard*, *„ved Leddet“*, *„i Lerbæk“*, *Kringelen*, *Suderholm*, *Brobæk*, *Skalborg*, *Alsted*, *Trudsholm*, *Magaard*, *Bjørnsgaard*, *Hjørnet*, *Klitgaard*, *„paa Sanden“* [7]), *„ved Asbæk“* [8]), *„ved Hytten“* [9]) og *Hunegaard* [10]).

Hune By, efter hvilken Sognet sandsynligvis har Navn, bestaar af en Del Steder langs Landevejen

1) M 1. 2) T. 3) I. Del, S. 87. 4) Kbg.
5) Se Ribergaard. 6) Se Hune By. 7) Se Hedegaard.
8) Se Sønder Brogaard under Hune By. 9) Se Pirup.
10) Se Hune By.

øst for Hune Kirke, men har mulig forhen været mere samlet, da den vel ellers næppe vilde være bleven betegnet som By.

Aar 1400 gav Karen Andersdatter, Enke efter Christen Munk til Kovstrup, en Gaard i Hune til Sct. Clements Kirkes Bygning i Hundslund [1]; det er formodentlig denne Gaard, der omtales i en Præsteindberetning fra Hundslund (ɔ: Dronninglund) 1553, hvori det hedder, at Kirkeværgerne sagde, at de havde hørt, at en Gaard i Hvetbo Herred laa til Kirken, men den fik hverken Skyld eller Herlighed deraf, det tog Hundslund Kloster [2]. Gaardens senere Skæbne er ubekjendt. 1454 gav Anders Nielsen (Banner) af Asdal 1 Gaard i Hune til Økloster, og 1495 skjødede Hr. Peder Grøn [3] 1 Gaard samme Sted til Bisp Niels i Børglum [4] maaske den Gaard, som Bispen 1496 indværgede [5].

1662 bestod Byen — fraregnet Gaardene Holmen, Hedegaard, Sanden og Hvarregaard — af 1 Halvgaard, 2 Bol, 3 Halvbol, 1 Kvartbol og 7 Huse, hvoraf 2 vare jordløse. Udsæden var ca. 7 Tdr. Rug, 13 Tdr. Byg og $3^1/_2$ Td. Havre, og Høavlet 45 Læs [6]. 1690 var her — ligeledes fraregnet de 4 Gaarde — 9 Gaarde og 14 Huse [7], 1823 var der 11 Steder i Byen [8], og 1861 var her 5 Gaarde og 7 Huse [9].

1683 nævnes følgende Agre i Byens Mark:

Holmens Mark, Heden, Hune Agre, Marken sønden Byen, Øster Øl og Hvarregaards Toft eller Kringel Toft [10].

1) Æ. d. A. III, 5. 2) Wulff: Vendelbo St.. 145.
3) Præst i V. Hassing? 4) Æ. d. A. III, 126 og 6.
5) a. St., 51. 6) M 1. 7) M 2. 8) U. 9) H. III, 75. 10) Ma.

I Hune By laa *Hunegaard* eller Hunebygaard, der nævnes i Tingsvidne 1608 [1]) og 1718 [2]) samt 1679 [3]) og i Kbg. 1763 o. flg., hvor den dog kun kaldes *Gaarden*. Det var formentlig den nuværende Gaard Matr. Nr. 22, idet de fra denne stammende Familier bære Tilnavnet Gaarden.

Vestergaard i Hune, der forhen har haft et langt større Jordtilliggende end nu, nævnes i Kbg. 1696; det var vist denne Gaard, der 1690 tilhørte Jens Nielsen, Skolemester i Hafslund i Norge [4], og som 1714 ejedes af Biskop Thestrup i Aalborg [5].

Den østligste Gaard i Byen var *Sønder Brogaard* (Matr. Nr. 15), der ogsaa kaldes „*ved Asbæk*". Ved Mageskifte med Hans Lindenow til Hundslund fik Kongen 1626 $^4/_8$ denne Gaard [6] men kort efter maa den vist være kommen til Mogens Kaas til Støvringgaard, som atter afhændede den til Manderup Due til Halkjær, fra hvem den 1631 mageskiftedes til Kronen [7]. Gaarden, der kun stod for en Skyld af 3 Skp. Byg aarlig, bestod da i Følge Tingsvidne af 1631 $^2/_7$ kun af en gammel faldefærdig Lade og Stald, og Jorden var ødelagt af Sandflugt [8]. 1646 $^{19}/_{10}$ og 1653 $^1/_{10}$ toges ligeledes Tingsvidne om, at Gaarden var ødelagt af Sand og ikke var bedre end et »vagt« Bol [9]. 1665 var Skylden nedsat til $2^1/_2$ Skp. Byg, og Gaarden blev foreslaaet udlagt til Ide Lindenow, Enke efter Sten Bech til Vraa [10]. 1690 stod den for Lhk. $1^1/_4$ Td. og fik Ghk. 0—7—2—1 [11]; 1714 laa Størstedelen af den til

1) A. 1607. Bilag.
2) Kommissionsforretn. over Reluitionsgods. 3) Tgb. $^{28}/_6$.
4) M 2. 5) J 2. 6) K. S. 7) A. 1631 og Jordebogen 1631.
8) Tgb. 9) a. St. 10) T. S. Pap. Vraa 5 a. 11) M 2.

Birkelse, medens $1^1/_4$ Skp. Gkh. tilhørte Aalborg Hospital [1]). Senere kom den under Lundergaard, og 1809 solgtes den til Selveje [2]). Under Gaarden hører Matr. Nr. 15 b, der har priviligeret Hk. (ca. 1 Fk.), og som maaske forhen har hørt til Ingstrup Præstegaard. Sønder Brogaard er for nogle Aar siden flyttet længere mod Øst.

Hune Kro blev oprettet 1858 efter at Vejen mellem Saltum og Jetsmark var bleven omlagt. 1892 flyttedes Privilegiet til Pandrup, og den tidligere Kro, hvortil hører Landejendom, blev indrettet til Fællesmejeri. I Kroen dreves Kjøbmandshandel, og ligeoverfor den laa Hvetbo Herreds Spare- og Laanekasses Bygning, hvilken ligeledes er flyttet til Pandrup.

Blokhus har Navn efter et Hus, der i sin Tid har ligget her, og som kaldtes Blokhuset. Dette var dog ikke den første Bebyggelse her, idet Husene ovenfor Lien sandsynligvis ere af ældst Oprindelse, men disse — Høgsted og Støve indbefattede — bleve tidligere kaldt Hune Hvarre, hvormed vist betegnedes Klitstrækningen vest for Hvarregaard [3]). Benævnelsen Hune Hvarre gik imidlertid af Brug, da der ved Blokhuset, som skal have ligget paa søndre Side af Bækken noget sydøst for den nuværende Gjæstgivergaard, kom flere Bebyggelser, og Landsbyen blev nu kaldt »ved Blokhuset« eller »Blokhusene«, medens Husene ovenfor Lien kaldtes

1) J 2, Hofm. Fund. IV, 179. 2) Pr.

3) Om Betydningen af Ordet Hvarre se J. S. 3, III, 85.

»oven Hvarret« eller »paa Bakken«, naar de nærmere skulde betegnes [1]).

Om Blokhuset haves følgende Efterretninger:

1611 nævnes i Mandtal til Skatten blandt Hune Sogns Inderster og Bolsmænd »Tames i Blockhusedt« [2]), og 1615 anføres i Jordebogen over Aalborghus Læn 2 Huse paa *Hune Strand*, hvilke Thomas Laursen i Aalborg havde, og hvoraf Skylden var 18 Skill. [3]). Disse Huse vare altsaa bortfæstede til en Mand fra Aalborg, og deraf fremgaar formentlig, at det ikke var almindelige Fiskerboliger eller lignende, men snarere Salteboder eller Oplagshuse [4]).

Det er ikke oplyst, om noget af dem har været selve »Blokhuset«, men deres Beliggenhed »paa Hune Strand« tyder paa, at de have ligget paa Blokhussletten.

Af Tingsvidne 1631 $^{13}/_8$ ses, at Falk Gøye til Bratskov 1631 $^{26}/_1$ havde bortfæstet Blokhuset til en Mogens Steen, som skulde beholde det for Livstid, men Falk Gøye synes dog ikke selv at have ejet Huset, thi det ses, at en Søren Madsen paa Mogens Steens Vegne tog i Haanden af Peder Jensen i Hvolgaard og annammede Husbondhold af ham paa

1) Se Kbg. Blokhus Fiskere kaldtes dog endnu i Begyndelsen af det 19. Aarh. »Hvarreboerne« af Fiskerne fra Pirup

2) A. 3) A.

4) 1567 $^{14}/_{12}$ udgik kgl. Brev, at Kongen vilde bygge nogle Huse ved Søkanten, for deri at samle Kronens Tiendekorn og andet Gods, som skulde sendes til Skibs. Bl. a. skulde et saadant Hus bygges i Hobro [K. B.]. Mon Blokhuset skulde have en lignende Oprindelse?

1634 havde en Borger i Aalborg en Fiskebod ved Blokhus (se det efterfølgende).

Niels Friis til Krastrups Vegne [4]). 1635 blev Mogens Steen sagsøgt af Falk Gøye for 5 Aars Leje af Blokhuset — ialt 25 Daler — og s. A. $^{31}/_{10}$ blev der ved Tinget nedlagt Forbud imod, at nogen fik Udlæg i Mogens Steens Bo, før Falk Gøye havde faaet, hvad han efter Dom havde tilgode [2]).

Mogens Steen synes altsaa ikke at have kunnet begaa sig her, og det lader ogsaa til, at han lod Huset forfalde, thi 1635 $^{9}/_{5}$ udstedes Synsvidne, at Blokhuset var ganske forfaldent paa Tømmer og Tag og var meget raaddent. Det afstivedes ved 9 Støtter, og havde de ikke været anbragte, havde Huset allerede været nedfaldent. Det følgende Aar $^{25}/_{6}$ afhjemledes, at den østre Side af Huset var ganske raadden, og der var 2 Støtter derunder, og under søndre Side var der 4 Støtter. I søndre Side var der 7 gamle Vinduer; paa Overstuen fandtes en gammel »Skiffoed« [3]) og en gammel »Skiffblade« [4]) samt 2 Senge, hvoraf kun den ene havde Bund. Paa den vestre Væg var der 2 smaa Hylder og ligeledes 1 paa den østre. Der var intet Tag paa Huset, men Fladtørv, som havde fordærvet det [5]).

Af anførte Tingsvidner synes at fremgaa, at Huset var bygget af Træ, idet det omtales som raaddent og særlig medtaget paa østre og søndre Side. Naar der endvidere omtales en søndre og østre Side, tyder det paa, at Huset har været en Vinkelbygning. 1641 blev Blokhuset fornyet, og $^{21}/_{8}$ lod Falk Gøye tage Synsvidne, at der var opført 3 Huse, hvert paa 10 Binding og hugne i Fod. Husene

---

1) Tgb. Niels Friis var Lænsmand paa Sejlstrup.
2) Tgb. 3) Foden til et Bord. 4) Bordplade. 5) Tgb.

vare lægtede og stavede, og de vare byggede af upaaklageligt Tømmer. Det vestre Hus havde Udskud under vestre Side og var næsten tækket færdig, og Synsmændene mente, at der ogsaa var Tag nok til de andre Huse [1]). Husets senere Historie er ikke oplyst.

Blokhus eller Hune Hvarre bestod 1631 af en Samling Huse, hvoraf Dorthe Budde til Oxholm ejede 5 [2]). 1662 var her 1 Hus, der havde en Udsæd af 1 Skp Rug og 2 Skp. Byg, og Høavl 4 Læs [3]), samt 8 Huse uden Jord. Af disse ejede Aalborg Hospital Huset med Udsæd, og af de jordløse laa 4 til Oxholm og 2 til Aalborghus [4]). 1683 var her 19 Husene, og af disse var da kun 4 jordløse; Beboerne havde deres meste Næring af Fiskeriet, og deres Huse laa mellem Klitterne, saa man kunde ikke vide, hvornaar de helt vilde blive overløbne af Sand, da Jorden var »Blæssand« [5]). 1690 var her 15 Huse og 1 Mølle [6]), og 1714 var her kommet 1 Hus mere [7]). 1823 var her 20 Ejendomme, hvoraf 2 Huse paa Tornmarken, samt Høgsted og Støve [8]), og 1890 var her 2 Gaarde og 31 Huse, hvilket Antal nu er lidt forøget, bl. a. med 6 Villaer, som ejes af Folk andet Steds fra, og som kun beboes om Sommeren.

Indbyggerantallet var 1801: 115, det tiltog derefter indtil 1880, da det kulminerede med 151. Som Følge af Kysthandelens Ophør og Herredskontorets Flytning gik derefter tilbage, og var 1906 $^{1}/_{2}$: 110.

I Thaarups Relation over Nørrejylland [9]) anføres

---

1) Tgb. 2) A. 1631. Mandtallet. 3) Formentlig *Høgsted*.
4) M 1. 5) Ma. 6) M 2. 7) J 2. 8) U.
9) Ny kgl. Saml. i Fol. 411.

1763 bl. a. om Blokhus: »Her gjøres godt hjemgjort Lærred og uldent Tøj samt Kurve af Vidie-Rødder, som det er forbudt at optage [1]). Det er forunderligt, at man næsten altid paa Stranden finder en Slægt Conchylier samlede paa hvert Sted og ikke flere eller andre«.

Af Hensyn til Skudehandelen fra Blokhus [2]) oprettedes 1838 en *Toldkontrolstation* her, hvilken atter blev nedlagt 1902. Fra 1844 til 1891 var Hvetbo Herreds *Tingsted* her, ligesom ogsaa Herredsfogderne boede i Blokhus. 1852 oprettedes her en med Baad og Raketapparat forsynet *Redningsstation.* [3])

Et lille Stykke nord for Blokhus er der paa en høj Bakke oprejst en *Baake*, og en *Faresignalstation* for Fiskere har i en Snes Aar staaet paa Klitten vest for Byen, men er nu nedlagt.

Fra 1844 til 1866 var her *Befordringsstation* paa Ruten Hjøring—Thisted, og i første Halvdel af det 19. Aarhundrede var her stationeret en *Kystmilitsofficer*, og Militseposten var forsynet med et Par Kanoner.

1853 (?) blev her oprettet et *Marked*, der afholdtes tidlig paa Foraaret (i Marts). Det fik dog aldrig nogen synderlig Betydning, og fra 1903 afflyttedes det til Nørre Saltum. Endelig er der i Blokhus *Brevsamlingssted*, *Kjøbmandshandel* [4]), *Mølle*, *Badehoteller* og *Gjæstgiveri*. Det nuværende Gjæst-

1) For ikke at ødelægge Klitten. Saavel Lærred som uldent Tøj (Dynevaar) og Kurve udførtes til Norge.

2) Se I. Del, S. 165. 3) Jvf. I. Del, S. 192.

4) Se I. Del, S. 165 ff.

giveri — Hotel »Nordsøen« — blev oprettet 1844 af Købmand C. Klitgaard af Hensyn til de talrige Rejsende, som ankom hertil navnlig paa Gjennemrejse til Thisted og Hjøring [1]), og senere er det udvidet af Hensyn til Badevæsenet. Men allerede tidligere har her været et Slags Gjæstgiveri, formodentlig oprettet, fordi Stranden i fordums Dage var saa at sige den eneste Vej mellem Vendsyssel og Han Herred [2]) og det var nødvendigt at have et Bedested paa den 5 Mil lange Strækning mellem Løkken og Slette. Af Tingsbogen 1635 $^{28}/_{11}$ ses, at kun Jens Nielsen i Hvarret maatte holde Øl og Vin for vejfarende Folk samt Senge og Hestefoder og hvad andet, en Kroermand bør holde. Formodentlig var der da andre, der gik ham i Næringen, og et Par Aar efter se vi ham i Proces med Knud Sørensen i Blokhuset i den Anledning. Jens Nielsen vidnede 1637 $^{28}/_{10}$, at Knud solgte baade Øl og Vin i sit Hus, men Knud svor og benægtede og sagde, at han ikke i sit Hus havde brygget eller ladet brygge 4 Skp. Malt, siden han Pinsedag kom til Hvarret [3]). Dette var dog næppe andet end en Udflugt, thi han kunde jo godt sælge Øl og Vin uden selv at tilvirke det, og han blev da ogsaa dømt til at betale en Bøde paa 10 Daler til sit Herskab, fordi han havde drevet ulovligt Ølsalg og Krohold. Men nu kom der atter Vanskeligheder med at udfinde, hvem der skulde have de 10 Daler, thi Knud Sørensen boede baade i Pirup og i Blokhuset, og

1) St. St. Blicher kom en Gang hertil og skrev i Fremmedbogen ved sin Afrejse: Hvis nogensinde jeg skal strande, da gid det maa blive her i »Nordsøen«.

2) Se I. Del, S. 183. 3) Tgb.

begge hans Herskaber gjorde Fordring paa Bøden. 1638 $^{10}/_{3}$ begjærede Mikkel Jensen i Kaas paa Fru Dorthe Buddes [1]) Vegne Knud Sørensen i Pirup tilpligtet at betale hende de 10 Daler, da han boede paa hendes Grund og Ejendom (i Pirup), men herimod indvendte Anders Tordsen i Krogsgaard, der mødte paa Falk Gøyes og Knud Sørensens Vegne, at Knud boede i det Hus, som Falk Gøye havde lejet af Laust Christensen i Aalborg, og til Støtte for sine Paastande fremlagde han 2 Breve, der lød som følger:

I. »Jeg Laust Christensen, Borger i Aalborg, gjør vitterlig, at jeg haver undt og laant velbyrdige Mand Falk Gøye til Bratskov Rum og Plads udi min Fiskebod og Stue, som jeg haver liggende i Hune Hvarre ved Blokhuset, til Paaske førstkommende og vil være hans Hjemmel dertil. Aktum Blokhuset, den 4. Pinsedag 1637. Laust Christensen«, og

II. »Hilsen forsendt med Gud! Vide maa I, Anders Tordsen, at eftersom min Tjener Knud Sørensen i Blokhuset beretter mig, at hannem skulde forbydes at have noget Øl i Foraad til mine Folk, naar de forbi rejser, saa efterdi at mine Folks Rejser og Vej der tit og ofte forbifalder, da vil jeg noksom hannem forlove og være gestendig, at han til saadan og anden Behov maa holde Øl udi Forraad og ikke agtendes nogen saadan Forbud i nogen Maade, hvilket I paa mine Vegne skal lade hannem forstaa. Bratskov 1637 $^{7}/_{9}$. Falk Gøye Falksen«.

Fru Dorthe Budde gik dog af med Sejren [2]).

Om Kroholdet i Blokhuset erfares ikke videre af Tingbøgerne før mange Aar efter, da Niels Jensen i Blokhuset og Maren Jensdatter 1676 $^{9}/_{9}$ vidnede, at det var dem fuldt vitterligt, at Peder Christensen i

---

1) Til Oxholm. 2) Tbg.

Blokhuset solgte baade Øl og Brændevin og havde solgt i indeværende Aar [1]); om denne Niels Jensen var Søn af den tidligere Kromand Jens Nielsen og havde arvet Pivilegiet, skal lades usagt. 1692 besøgte Holger Jacobæus og hans Svoger Johan Ad. Bornemann Blokhusene paa en Rejse fra Aalborg, og de indtog Middagsmad her, men nogen Kro nævnes ikke [2]). 1693 $^{17}/_{11}$ blev der af Herredsfogden nedlagt Forbud imod, at Beboerne i Blokhus husede fremmede Handelsmænd fra Hanherred eller andet Steds fra, uden at disse havde Borgerskab i Kjøbstæderne [3]); det synes saaledes, som om Beboerne have drevet Herbergeren, og dette var ogsaa Tilfældet i det 18. Aarhundrede og indtil 1844, da Gjæstgiveriet her blev oprettet. I det 18. Aarhundrede var der ingen priviligeret Kro i Blokhus.

Blokhus Mølle nævnes 1688, da der i Modelbogen anføres, at Peder Larsen Hollænder eller Holm paa Holmen havde en Vejrskvatmølle her, som dog kun kunde male ved stærk Vind, og som ingen Søgning havde. Ved Matrikuleringen blev den ansat til en Mølleskyld af 1 Skp. 1 Alb. [4]). 1775 tilhørte Møllen, der kaldtes Holms Mølle, Jens Gleerup til Lundergaard, og under denne Gaard hørte den de følgende Aar. 1795 blev den fornyet, og den kaldes i et Avertissement »Blokhus importente Vejrmølle« [5]). 1799 tilhørte den Lyhne paa Langeslund [6]) og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede Mogens Brix i Blokhus, som fornyede den 1826 og opbyggede den af ualmindelig svært Rødfyr og med 3 Kværne og

---

1) a. St. 2) Suhms nye Saml. III, 186.
3) Tgb. 4) M 2. 5) J. E. $^{67}/_{1796}$. 6) J. E. $^{65}/_{1799}$.

i Sigte. Brix' Søn og Svigersøn [1]) solgte den 1837 til Krigsassessor N. P. Boncke, som selv brugte den i de følgende Aar.

Nord for Møllen ligger et lille Hus kaldet *Færren* [2]). Det tilhørte ca. 1700 Aalborg Hospital, i hvis Jordebog det kaldes »Færgen« [3]). Navnets Oprindelse er ubekjendt, den kan ikke staa i Forbindelse med Færgested; maaske er Huset opført eller har været beboet af en Mand med dette Kjendingsnavn.

I Blokhus var der indtil ca. 1885 en lille *Valkemølle*, der dreves af Blokhus Bæk; Møllen hørte til et Farveri.

Vejen, der fra Blokhus Gjæstgivergaard fører i Syd, kaldtes i ældre Tid „*Gyden*", og Landevejen mod Øst førte forhen op over Tornmarken til Risene, hvor den stødte til Hovedlandevejen, der gik fra Kirken til Ribergaard. Ved Midten af det 19. Aarhundrede bleve Vejene omlagte.

Hunetorp er vist Udflyttersteder fra Hune By, efter hvilken Torpen har Navn, medens Reglen jo ellers er, at Torperne har Navn efter en Person [4]). 1340 ses Grev Gert (den kullede Greve) at have ejet Gods her [5]), og 1470 pantsatte Jens Pedersen (Vognsen) af Boller bl. a. 1 Gaard i Hunetorp til Prioren i Økloster, hvem han skyldte Penge, og samme Aar mageskiftede dette Kloster med Hundslund Kloster, saaledes at Økloster fik 1 Bol i Hunetorp [6]).

Byen blev allerede i det 16. Aarhundrede hjem-

---

1) Baltzer Brix og C. Klitgaard. 2) Matr. Nr. 63.
3) Hofm. Fund. IV, 179. 4) Se S. 11.
5) Æ. d. A. II, 248. 6) Æ. d. A. III, 114, 116 og 5.

søgt af Sandflugt, og af Øklosters Gods, som kom under Sejlstrup Læn, anføres ofte i første Halvdel af det 17. Aarhundrede en Del som øde, saaledes i 1607–12 [1]). 1617 hørte 2 Gd. og 2 Bol her til Øklosters Gods [2]).

Byen bestod 1662 af 1 Bol, 2 Halvbol og 11 Gadehuse, hvoraf 1 uden Jord; den samlede Udsæd var ca. 1 Td. Rug, 8 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre, Høavl 126 Læs [3]). 1690 var her 28 Ejendomme, hvoraf 5 havde over 1 Td. Ghh. [4]); af disse tilhørte 1714 de 9 Arvingerne efter John Finlasson Schott [5]), 2 N. Elkjær [6]) og 2 Skudehandler Jens Andersen i Blokhus [7]). 1823 henregnedes 15Ejendomme til Hunetorp [8]), og 1861 bestod Byen af 6 Gaarde og 11 Huse [9]).

Af Stednavne her træffes foruden Kjærsig, Engesgaard, Klitgaard og Rimmerne, der tidligere henregnedes til Byen, men som nu ligge mere særskilt og derfor omhandles paa andet Sted, *Heden* og *Vester Lunen* [10]); sidstnævnte Sted er sikkert Gaarden *Lunen*, der nu henregnes til Rødhus.

I Hunetorp findes *Skole* og et *Forsamlingshus*.

Byens Jord bestod 1683 bl. a. af:

Ingstrup Kirkejord [11]), Halkjær, Toftagre, Moseagers Fald, Nørre Mose Agre, Gladagers Fald, Stensagre, Stumperne, Modagre, Tørvehøjs Agre og Stenskifts Dal [12]).

---

1) S. 2) S. Jordebogen. 3) M 1. 4) M 2.
5) Se nedenfor. 6) Disse bleve 1692 af Vil Orning til Eget tilskjødede Laurids Madsen til Lundergaard [J. S. 3, III, 170], hvilken Gaard 1704 fik fælles Ejer med N. Elkjær.
7) J 2. 8) U. 9) H. III, 75. 10) Kbg.
11) Se under ubekjendte Steder. 12) Ma.

I det 17. Aarhundrede boede der adskillige adelige Personer paa en Gaard i Hunetorp, vistnok den senere Matr. 91. Saaledes er det sandsynligt, at *Vogn Krag* (Kid) til Nørgaard i Svenstrup [1]) boede her før 1626, thi nævnte Aar $^{28}/_{12}$ bortfæstede Anders Friis til Sejlstrup til Jens Andersen i Tvilstedgaard den Eng i Hunetorp, som velb. Vogn Krag til Svenstrup havde haft i Brug, og hvoraf Skylden var 1 Pund (= ℔) Smør [2]). Vogn Krag var gift med *Anne Pallesdatter Griis* af Slettegaard, boede paa Slette ca. 1630 og fæstede 1633 Nesgaard i Ø. Han Herred af Falk Gøye til Bratskov, men boede atter 1651 paa Slette og 1663 paa Nesgaard [3]).

Ca. 1656 boede Fru *Maren Henriksdatter Krag* i Hunetorp. Hun var Enke efter *Bagge Griis* til Slette, der var Broder til ovennævnte Anne Griis, og hun var bleven Enke ca. 1635, men blev senere gift med Niels Fredberg til Fredberggaard. 1654 boede hun paa Rævhalegaard i Aars Herred [4]), og 1669 var hun død [5]). 1659 $^{16}/_{7}$ findes i Tgb. en Sag omhandlende en Ager i Hunetorp, angaaende hvilken Fru Maren Krag og hendes Børn havde været indstævnede for Aalborg Slotsport.

Efter Fru Maren blev Gaarden beboet af hendes Svigersøn *John Finlasson Schott* [6]). Han var født

---

1) Nørgaard = Nørthorup i Hjortdal Sogn. 2) Tgb. 1652 $^{10}/_{7}$.

3) J. S. 3, II, 270—272 og D. A. A. 1895 og 1899 (Slægten Griis fra Slette og Slægten Krag (Kid). Med en Gjertrud Jensdatter havde han Sønnen Jens Vognsen Munch, som er omtalt flere Gange i nærværende Bind, men det vides ikke, om han var ægtefødt.

4) D. A. A. 1895, Slægten Griis. 5) Tgb. 1669 $^{16}/_{10}$.

6) Se Slægten Griis af Slette i D. A. A. 1895.

1623 og blev i Tidsrummet 1656—59 gift med *Kirsten Baggesdatter Griis* af Slette, født 1622. John Finlasson forekommer ret ofte i Herredets Tingbøger og synes at have været en fattig Adelsmand, der med Bestemthed holdt paa sine adelige Rettigheder. 1669 $^{16}/_{10}$ blev han indstævnet af Søren Lauridsen i Hune, som havde fæstet Kongekorntienden af Hune Sogn. John Finlasson vilde nemlig ikke svare Tiende af Gaarden i Hunetorp, af hvilken han vist ca. 1664 have udkjøbt sine Medarvinger, og han gjorde gjældende, at den i lang Tid havde været en adelig Sædegaard. Han mødte i Retten og fremlagde her et skriftligt Indlæg, hvori det hedder:

»Eftersom jeg underskrevne er indstævnet af S. Laursen i Hune anlangende Tiende, da er mit Svar, at han ikke kan bevise sig den Andel at have stedt og fæstet, som kan falde af den Gaard, jeg paabor, efterdi den salig forrige Biskop ikke haver tilholden sig nogen Tiende af forskrevne Gaard, eftersom den for 13 Aar siden og derover haver været beboet af en Adelsperson, nemlig min Hustrus salig Moder, velb. Fru Maren Krag, og hun, saalænge det hun det (Gaarden) haver brugt, deraf ikke haver bebudet sig til nogen Tiende, mens haver det for sin residerende Sted med alle kongelige Privilegier undt og nydt. Saa dersom nogen Tiende deraf skal ydes, formener jeg, at hendes Arvinger bør dertil lovlig at kaldes; og jeg med samme Privilegier haver nydt, indtil nu S. Laursen formener sig at tiende med mig. For det andet er det hver Mand i Herredet bevidst, at samme Gaard, jeg paabor, haver lang Tid før den Forordning, Gejstligheden er forundt, været en adelig Sæde, og ikke bevises hun for Tiende er søgt . . . . Chr. 4. Reces udførligen formelder, at ingen Adelsmand bør tiende

m. m., formener derfor fri at kjendes, efterdi den salig Frues Arvinger, som Gaarden før mig haver besiddet, og det til en adelig Sæde haver gjort, ikke findes dertil at være stævnet. Efterdi ikke kan bevises, det nogen Tiende deraf at være udgiven siden den Forordn. om Gejstligheden er udgiven; mens lang Tid og mange Aar er bygt og brugt, besiddet og tiendefri er indavlet, hvorpaa jeg er retfærdig Dom begjærende. Datum Hunetorp, den 16. Oktb. Anno 1669.«

Endvidere fremlagde John Finlasson sine »adelige Ahner og Afkom paa fædrene og mødrene Side« samt Aftegning af sine adelige Forfædres Vaabner med deres Navne undertegnede. Parterne bleve forligte, saa der faldt ingen Dom, men et Aars Tid efter kom Spørgsmaalet atter frem, og 1670 $^{26}/_{11}$ vidnede en Mand, at han i 33 Aar havde boet paa den omhandlede Gaard, og i den Tid svaret baade Konge- og Kirketiende, men siden John Finlasson »nu ungefæhr paa det femte Aar« kom til at besidde Gaarden, havde han ingen Tiender erlagt. 6 Mænd vidnede ligeledes.

Herimod gjorde John Finlasson gjældende, at han havde ladet sætte 3 Boliger paa det omhandlede »Værsteds« tilliggende Jord, og af disse havde der været erlagt Tiende; men han mente, at han selv som Adelsmand burde være fri[1]). 1671 $^{9}/_{12}$ var han atter indstævnet af Søren Lauridsen. Stævningsmændene vidnede, at de 3 Uger i Forvejen havde været hos John Finlasson med en skriftlig Stævning, som han begjærede at se, men som han, da han fik den i Hænde, ikke vilde tilbagelevere,

---

1) Tgb.

idet han sagde, at han vilde tage Gjenpart af den. I samme Tingsvidne nævnes John Finlassons Søn[1]). 1671 $^{6}/_{5}$ var John Finlasson indstævnet for Gjæld til Handelsmand Jens Chr. Væver i Aalborg, og 1673 $^{8}/_{2}$ var han indstævnet for at vidne angaaende to Kvinder, der havde skjændtes i Hune Kirke[2]). 1674 $^{3}/_{10}$ førte han Vidner i en Sag mod nogle Beboere i Hunetorp, som beskyldtes for at have stjaalet Tørv og Korn fra ham, og 1675 $^{29}/_{5}$ indstævnedes han igjen som Vidne i en Sag angaaende Strid mellem to Kvinder om Stolesæde i Hune Kirke[3]). Ligeledes mødte han 1677 $^{22}/_{9}$ for at afgive Vidneforklaring i en Sag, men da han blev opfordret til først at aflægge Ed, svarede han, at det vilde han ikke, »det maatte Djævelen gjøre«. Tingskriveren har øjensynlig fundet dette Udtryk for drastigt, thi efter at have indført det i Tingbogen har han atter overstreget det. 1677 $^{1}/_{12}$ stod han indstævnet for Betaling af Gjæld til Jens Sørensen i Nesgaard i Ø. Han Herred. Det ses af denne Sag, at John Finlasson havde givet Kreditor Pant i en Englod i Bratbjerg Enge, hvilken var bleven udlagt til hans Hustru Fru Kirsten Griis som Del af hendes Arv fra Slettegaard[4]). 1679 flyttede han fra Hunetorp, og s. A. $^{28}/_{6}$ blev der taget Synsvidne angaaende hans fraflyttede Gaards Tilstand. Gaarden, der bestod af Vaaningshus, Stald og Lade, synes at have været faldefærdig[5]). Den blev efter ham beboet af en Niels Jensen, der havde den i Pant. 1680 $^{14}/_{2}$ udgav John Finlasson og Hustru Brev til Jens Nielsen i Mølgaard i Ø.

---

1) Tgb. 2) Tgb. 3) Tgb. 4) Tgb. 5) Tgb.

Han Herred, at de forpligtede sig til ikke at sælge Gaarden før Jens Nielsen fik sin Betaling[1]. Brevet er medunderskrevet af Bendix Hartvigsen[2]. 1681 $^{8}/_{1}$ begjærede Søren Laursen i Hune Dom over Niels Jensen for Kongetiende af det »Værsted«, John Finlasson paaboede i Hunetorp og 1685 $^{7}/_{2}$ indstævnede John Finlasson Søren Laursen i Hune[3]. 1685 $^{14}/_{8}$ vidnede en Mand i Hunetorp, at han 1685 $^{25}/_{1}$ efter sin Husbond John Finlassons Begjæring var indkaldet . . . at skrive et Stedsmaalsbrev paa »det Bolig«, som Niels Jensen paaboede, og som Peder Pedersen Engesgaard nu igjen skal annamme[4]. John Finlasson flyttede vist fra Hunetorp til Gundestrup i Skræm Sogn; her boede han i hvert Fald Aar 1700, da hans Hustru døde og ligeledes døde han selv her 1713[5]. Af Ægteparrets Børn kjendes kun en Søn *Jørgen* eller Johan. Han omtales vist i Tingsvidnet af 1671 $^{9}/_{12}$[6], boede 1708 paa Gundestrup og blev nævnte Aar udlagt af en Pige i Ingstrup[7]; nævnes 1726 som Fadder i Hune Sogn, hvor han vist da boede, og hvor han 1733 døde, 69 Aar gl.[8], efter allerede 1727 med sin *Hustrus* Samtykke at have solgt sin Gaard i Hunetorp samt en Del Huse samme Sted til Skudehandler Anders Christensen Hjortels i Blokhus[9].

Rødhus er Benævnelsen paa en hel Del Steder i Sognets sydlige Del, og i daglig Tale medregnes ogsaa Stederne Lunen, Bakkerne, Buj og Ulvholm til Rødhus, der saaledes kommer til at omfatte alle

[1]) Tgb. [2]) Til V. Kjeldgaard og Klim Oddegaard, se D. A. A. 14 og 18. [3]) Tgb. [4]) Tgb. [5]) Skræm Kbg.
[6]) Se foran. [7]) Ingstr. Kbg. [8]) Kbg. [9]) Hvetbo S. & Pb.

Steder mellem Hunetorp Rimmer og Tranum Sogneskjel. I det 17. Aarhundredes første Halvdel har her sandsynligvis ligget et rødt Hus, og 1657 nævnes saa vidt mig bekjendt for første Gang »ved det røde Hus« som Betegnelse for Bebyggelserne i Sognets sydligste Del[1]. Her havde Sandflugten ødelagt de fleste ældre Steder, saaledes Buj, Brobæk, Skalborg m. fl., og paa de Smaasteder, der efterhaanden paany fremstod i denne Del af Sognet, anvendtes saa Betegnelsen »ved det røde Hus«. Om selve det røde Hus foreligger ingen Oplysninger, men maaske har der hefra ligesom fra »Blokhuset« og Møllers Hus ɔ: Tranum Strandgaard, en Tid været drevet Skudehandel. »Det røde Hus« og »ved det røde Hus« nævnes ligeledes 1683 i Markbogen, og for øvrigt har Benævnelsen holdt sig til vore Dage, idet det ikke er ualmindeligt, at ældre Folk sige, at de ere »fra det røde Hus«.

1823 henregnedes foruden Lunen og Ulvholm 13 Steder til Rødhus[2], og 1861 omfattede Rødhus 5 Gaarde og 11 Huse[3]. Her findes *Skole* og 1 *Mølle* samt en i 1899 oprettet *Redningsstation* (Filial af Blokhus). I Kirkebøgerne 1750—1800 nævnes Stedet *Sovbak* i Rødhus[4].

Pirup kaldes 1356 Pipetorp, 1403 Pybdorp og 1420 Pipdorp, hvorfor det maa formodes, at Bynavnet betegner den Torp, som er anlagt af en Mand ved Navn Pipi.

1356 skjødede Torkil Socke sine 2 Gaarde i Pirup

[1]) P. [2]) U. [3]) H. III, 75.
[4]) Navnes Sovbak er ret almindeligt her i Egnen, saaledes findes Sovbak i Jetsmark og i Aaby Sogn.

til Hr. Anders, Prior i Økloster[1]), 1403 skjødede Hr. Per Gris noget Gods i Pirup til Bisp Svend af Børglum[2]), og 1420 skjødede Ridder Erik Nielsen (Gyldenstjerne til Aagaard) til Vor Frues Alter i Økloster »til Guds Tjeneste at opholdes med« en Gaard i Pirup, hvilken han havde faaet af Claus Thun[3]).

Til Pirup By henregnedes i det 17. Aarhundrede ogsaa Nørre Brogaard, Suderholm, Trudsholm, Ribergaard, Pirupshvarre, Krattet, Rønlien, Højene, Roppen, Risene og Dommerborg, altsaa Strækningen fra Kirken til Sognets nordlige Grænse.

Byens Jord har vist været ganske god en Gang, men er i det 16. Aarhundrede bleven aldeles ødelagt af Sandflugt. I Synsforretningen af 1607 omtales et Sted i Pirup som saa øde af Sand, at der hverken var Hus eller Folk[4]). 1651 $^{1}/_{10}$ omtales en Gaard her, som var saa ødelagt af Sand, at der hverken kunde pløjes eller saas[5]), og flere Tingsvidner berette om lignende Ødelæggelse[6]).

Den egentlige Pirup By bestod 1662 af 5 Huse med en Udsæd af $2^{1}/_{2}$ Td. Korn tilsammen[7]), 1683 var her 8 Huse[8]), 1823: 10 Huse[9]) og 1861: 7 Huse[10]).

Hune Kirke ejede 1679 baade Skylden og Herligheden af et Hus i Pirup med ca. 3 Skp. Ghk.; sammen med Kirken kom Huses 1712 under Lundergaard og er vist det nuværende Matr. Nr. 41[11]). 1690 havde Præsten ogsaa et Hus her, der muligt

1) Æ. d. A. III, 113. 2) a. St. 94.
3) a. St. 122. Claus Thun omtales i D. A. A. 12, S. 183.
4) S. 5) Tgb. 6) f. Ex. Tgb. 1634 $^{6}/_{12}$. 7) M 1.
8) Ma. 9) U. 10) H. III, 75. 11) Se Kirken.

er fremstaaet ved Sammenlægning af 5 jordløse Huse, som Saltum Præsteembede 1662 havde her[1]). Huset, der fik Matr. Nr. 7, hørte endnu 1850 under Præsteembedet, og Navnet Præstemarken i Pirup hidrører antagelig herfra.

Dommerborg bestaar af 3 Huse. Navnet anføres ikke i Matriklerne af 1662 og 1690 og først ca. Aar 1700 i Kbg. I Boths Beskrivelse af Danmark fortælles, at Stedet i Middelalderen har været en Herregaard, hvis Jord tillige med et Par Afbyggergaarde skal være bleven ødelagt af Sand, men denne Antagelse, der vist støtter sig til Stedets Navn, er sikkert urigtig.

Krattet nævnes 1608, da der toges Tingsvidne, at 1 Hus her var øde[2]). Sandsynligvis har der her været lidt Smaakrat, hvorefter Stedet, der ogsaa kaldes *Pirups Krat*, har faaet Navn. 1662 bestod Krattet af 5 Gadehuse under Aalborghus, 2 Kvartbol til Aalborg Hospital[3]), 1 Gadehus til Hune Kirke og 1 Kvartbol, der var Adelsgods[4]). En Del af disse Smaasteder ere antagelig senere sammenlagte til ét (Matr. Nr. 45), der stod for Ghk. 1 Td., Nhk. 4 Skp., og kaldes *Øster Krat* til Adskillelse fra Matr. Nr. 50, der kaldes *Vester Krat*. Klitten nord for Krattet kaldes *Krattets Hvarre* eller *Krathvarret*.

Rønnelien el. Rønlien, hvis Navn i ældre Tid ofte skreves Rønninglien, har maaske Navn efter Rævlingeplanten, og Stednavnet skulde altsaa betyde den Li (Bakkeskraaning), hvor der voxede Rævlinger

1) M 1, M 2. 2) A. 1607, Bilag.
3) Hofm. Fund. IV, 179. 4) M 1.

(udt. Rønninger), men iøvrigt kan Navnet ogsaa være afledet af Rønnetræ og af Røn, isl. hraun, = Stendynge. 1714 var her ligesom senere kun 2 Huse, hvoraf det ene, (Matr. Nr. 35, *Store Rønlien*), tilhørte Rødslet, og det andet (Matr. Nr. 36, *Lille Rønlien*) tilhørte Børglum Kloster[1]. St. Rønlien havde kun lidt over $^1/_2$ Td. Ghk. og L. Rønlien knap 1 Skp.

Pirups Hvarre bestod 1662 af 4 jordløse Huse, der hørte under Aalborghus[2]. 1683 henregnedes hertil 9 Huse, hvoraf et kaldtes „*ved Højen*“ [3]. Dette sidste er formodentlig det, der i M 2 og flere andre Steder kaldes „*ved Hytten*“, og som 1714 tilhørte Birkelse; og da dette maa antages at være det nuværende Matr. Nr. 33, synes man ved Pirups Hvarre at have betegnet hele Strækningen syd og vest for Pirup By, saa baade Højene (Matr. Nr. 32 og 33), Roppen (Matr. Nr. 34) og Rønlien (Matr. Nr. 35 og 36) kom ind uder denne Betegnelse[4].

Pirups Høj nævnes ogsaa i Kbg. 1685 (se iøvrigt under Højene). 1823 bestod Pirups Hvarre af 6 Huse, og ca. 1836 sammenlagde Skudehandler Baltzer Brix af Blokhus 4 af dem til en Gaard, som senere har været ejet af Laurits V. Hoff 1842—57, cand. phil. M. Th. Henckel 1857 - 62, H. P. Jansen 1862—72 og derefter af Chr. Jensen. Til Gaarden, hvis Bygninger tildels ere indrettede til Badepensionat, hører et lille *Teglværk*, som dog ikke drives længere.

Ved Pirups Hvarre stod der i Begyndelsen af det

---

1) J 2. 2) M 1. 3) Ma.

4) Om Betydningen af Ordet Hvarre se J. S. 3, III, 85.

19. Aarhundrede paa Lien en Vagthytte og en Allarmstang[1], hvorfra der i Krigstid kunde gives Varsel til Egnens Beboere, naar fjendtlig Landgang kunde befrygtes. Sandsynligvis har der allerede tidligere været anbragt Bavne her i Krigstid[2], og 1653 $^{28}/_5$ kundgjordes paa Tinget kgl. Brev af 1653 $^{21}/_4$, hvori det bl. a. hed, at Beboerne i Herredet skulde forberede sig paa Krig og være rede med, hvad de vare pligtige at udgive, samt opsætte Bavner paa de Steder, hvor det forhen havde været Brug; ved Bavnerne skulde der sættes Vagt, og alt skulde være klart i Løbet af 4 Uger[3].

Ribergaardene udgjorde i ældre Tid én Gaard, der formodentlig har Navn efter en Bakke eller Høj der i Nærheden, som har været kaldet Ribjerg eller lignende, thi Gaardens Navn skreves forhen Ribjerriggaard[4]. Gaarden, der laa under Børglum Kloster, var 1630 øde, antagelig paa Grund af Hærgning i Krigen 1627—29[5]. 1631 regnedes den kun for et Bol[6] og ligeledes 1662, men da nævnes tillige et Hus der ved; Gaardens Udsæd var $1^1/_2$ Td. Rug, $1^1/_2$ Byg, og 1 Td. Havre, dens Lhk. var 3 Td. og i Landgilde skulde der aarlig svares 2 Tønder Kuller[7]. 1669 blev Gaarden, der da stod for Lhk. 4 Tdr.,

---

1) 1823. U.

2) 1563 $^{12}/_6$ udgik kgl. Ordre bl. a. til Lænsmanden paa Aalborghus, at da der i Søen løb nogle fremmede Skibe, hvis Hensigt man ikke kjendte, skulde Bønderne ved Søsiden af Hensyn til en eventuel Landgang strax oprejse Bavner og holde Strandvagt. Skete der Indfald skulde Bønderne, naar de saa Bavnerne brænde og Kirkeklokkerne ringe, begive sig til Stranden med deres Vaaben for at gjøre Modstand [K. B.].

3) Tgb. 4) Se bl. a. Kirkens Regnskabsbog for 1607.

5) A. 6) A. 7) M 1.

udlagt til Margrete Rantzau, salig Ove Thotts til Skabersø, for en Fordring, hun havde paa Kongen [1]). Senere blev den hærget af Sandflugt, saa dens Lhk. nedsattes til $2^1/_2$ Td., men efter Matriklen 1690 stod den for Ghk. $2^7/_8$ Td. 1714 laa den til Rødslet [2]). Senere blev den delt i 2; hver med ca. $1^1/_2$ Nhk. Til den østligste Gaard har forhen hørt en *Mølle*, der laa sydøst for Gaarden, og som blev nedbrudt for ca. 30 Aar siden. Ved Ribergaard ligger Kommunens *Jordemoderbolig*.

Huset *Storkborg* (Matr. Nr. 10) havde Ghk. 0—2—2—2. Det nævnes i Tgb. 1634 $^6/_{12}$ og 1719 i Kbg., men derimod ikke i Matriklerne eller i disses Forarbejder; sandsynligvis er Storkborg det samme som Trudsholm, se senere. Af Navnet tør man næppe slutte, at her en Gang har været en Borg. Navnet har snarere oprindelig været Storkbaare.

Nørre Brogaard tilhørte vist i Middelalderen Hundslund Kloster, og det er sandsynligvis denne Gaard, der i Fortegnelsen over Gods, som var givet til Klostre og Kirker i Jylland (fra ca. 1521) staar anført som »Mogens Persøn i Brogaard i Saltum Sogn«, idet Saltum, hvor der ingen Brogaard kjendes, antagelig er en Fejlskrift for Hune; Gaarden ligger jo lige ved Sogneskjellet. Den i nævnte Fortegnelse omskrevne Gaard stod for en Skyld af 12 Td. Byg og 36 Pund Smør m. m. [3]). 1552 nævnes Gaarden ogsaa [4]). Med Klostret maa den antages at være kommen i Hans Lindenows Eje, og han afstod den 1626 $^4/_8$ ved Mageskifte til Kronen sammen med Sønder Brogaard. Af Skylden — 12 Tdr. Byg — fik Kongen dog kun de 10 Skp., idet Resten var udlagt til Aalborg Hospital i Vederlag for 1 Bol kaldet »Abbilholt« i Kjær Herred, hvilket Hans Lindenow havde faaet af Hospitalet [1]). 1630 var Gaarden øde, og 1631 var den kommen til Mogens Kaas til Støvringgaard [2]). Samme Aar maa den imidlertid være kommen til Manderup Due til Halkjær, der atter mageskiftede den til Kongen [3]). 1645 laa Gaarden til Aalborghus, og den fik nævnte Aar en Afkortning i Skyld og Landgilde af 4 Tdr. Byg paa Grund af ringe Afgrøde [4]). 1662 havde Gaarden, der da brugtes af 2 Fæstere, en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre samt et Høavl af 20 Læs [5]), men den var antagelig da bleven en Del ødelagt af Sand, thi medens Skylden som ovenfor nævnt 1626 var 12 Tdr. Byg [6]), var den 1665, da Gaarden foresloges udlagt fra Kronen til Ide Lindenow, Enke efter Sten Bech til Vraa, kun 6 Tdr. [7]).

1690 havde Gaarden ligeledes 2 Fæstere; den havde $4^1/_2$ Td. Lhk. og fik $3^5/_8$ Td. Ghk., hvilket var den højeste Ansættelse, nogen Ejendom fik i Hune Sogn [8]). 1714 laa Gaarden til Birkelse [9]), men Kronen havde endnu ikke endelig afhændet den, thi 1718 nævnes den i Kommissionsforr. over

1) T. S. Pap. Gunders Mølle Nr. 2 a. 2) J 2.

3) T. S. Pap. Jyllands Kirker Nr. 1. Skylden er her omsat i Nutids Maal og Vægt.

4) Tgb. 1655 $^8/_9$.

1) A. 1626; K. S. 2) A.

3) A. 1631, Jordebogen. Disse Mageskifter findes ikke indførte blandt »Kronens Skjøder«, udg. af Rigsarkivet.

4) Lænenes Tilstand. Rigsark. 5) M 1.

6) 6 Pund. 7) T. S. Pap. Vraa 5 a. 8) M 2. 9) J 2.

Reluitionsgods. Senere blev Gaarden delt i 2, der kaldtes Øster og Vester Nørrebrogaard, men disse sammenlagdes atter til en, fra hvilken det nuværende *Brogaardshus* er et Afbyggersted. Ved Gaarden har der forhen ligget en Gravhøj kaldet *Svarhøj*.

Hedegaard (Matr. Nr. 13) bestod i ældre Tider af 2 Steder, hvoraf det mindste kaldtes „*paa Sandet*" og det største „*paa Heden*". Gaardene hørte vist i Middelalderen under Økloster, blandt hvis Gods de nævnes 1604 under Sejlstrup Læn [1]). 1607 ses Skylden at være bleven nedsat paa Grund af Sandflugt [2]). 1630 anføres Hedegaard som øde, sagtens som Følge af den nylig afsluttede Krig [3]), og 1630 $^{6}/_{10}$ toges Tingsvidene, at Marken vesten og norden for Gaarden var overløben af Sand, saa $^{1}/_{4}$ af den var ødelagt, og Resten laa for aabent Sandløb [4]). Den var da Enestegaard [5]). 1646 anførtes Gaarden endnu under Sejlstrup, men 1662 under Aalborghus; sidstnævnte Aar var her 1 Halvbol og 1 Kvartbol samt 1 Gadehus, hvis samlede Udsæd var ca. 4 Tdr. Korn og Høavl 19 Læs [6]). 1665 foresloges det at udlægge disse Steder til Ide Lindenow, Enke efter Sten Bech til Vraa [7]), men 1714 laa de til Birkelse [8]). »Paa Heden«, der stod for Lhk. $2^{1}/_{4}$ Td., fik 1690 Ghk. ca. $2^{1}/_{8}$, og »paa Sanden«, der stod for Lhk. $^{3}/_{4}$ Td., fik Ghk. lidt over $^{5}/_{8}$ Td. [9]). Senere sammenlagdes begge Sted, og 1802 blev Hedegaard, der da hørte under Lundergaard, solgt til Selveje [10]). Nhk. $4^{1}/_{8}$ Tdr.

---

1) A. Jordebogen. 2) Besigt. af Sandfl. Gods til Sejlstrup.
3) A. 4) Tgb. 5) P. 6) S.; M 1.
7) T. S. Pap. Vraa 5 a. 8) J 2. 9) M 2. 10) Pr.

Holmen (Matr. Nr. 14) nævnes 1636 $^{15}/_{5}$ og $^{15}/_{10}$ i Tgb.; Gaarden beboedes da af *Bertel Andersen Kjærulf*, hvis Søn Anders Bertelsen boede her 1673 [1]). 1690 stod Gaarden for Lhk. 1 Td. og fik Ghk. $1^{1}/_{4}$ Td.; til Gaarden, der da ejedes af en *Peder Larsen Holm* eller Hollænder, hørte en Mølle, og ligeledes laa Blokhus Mølle under den [2]). Holm, der vist var en Mand udenfor Bondestand (maaske Broder til Præsten Jakob Lauritsen Holm i Saltum), var gift med *Dorthea Jespersdatter* af Haugaard i Aaby Sogn [3]), og Ægteparret havde 1682 en Søn Gødert til Daabs Publikation i Hune Kirke (født og døbt i Haugaard), og 1686 havde de en Søn Claus til Daab i Hune Kirke, bl. Fadderne nævnes en Del af Egnens Honoratiores. Holmen, der har Nhk. $3^{5}/_{8}$ Td., hørte senere under Lundergaard.

Slørmule (Matr. Nr. 24 b) er et Hus paa Hune Kjær, opført i Midten af det 19. Aarhundrede.

Roppen (Matr. Nr. 34) nævnes 1718 i Kbg., og det er formodentlig dette Sted, der 1690 stod for Lhk. $^{3}/_{4}$ Td. og fik Ghk. 3—2—1—2 [4]). Det hørte 1714 under Bratskov [5]), men 1764 blev Gaarden, hvis Hartkorn da var nedsat til godt $1^{5}/_{8}$ Td., solgt derfra til Jens Gleerup til Lundergaard [6]), og 1819 kom den i Selveje. Den blev i de følgende Aar udstykket i en hel Del Parceller, dens Nhk. var 6 Skp.

---

1) Se S. 360. 2) M 2, J 2.
3) Datter af Jesper Pedersen, Foged ved Birkelse. Var vist Søster til Ove Jespersen Haugaard, † ca. 1726, Forpagter paa Dybvad og Sæbygaard. 1717 Medejer af St. Rugtved og senere til Kjærskov i Albæk S. og Vissegaard i Nøvling S.
4) M 2. 5) J 2. 6) Hvetbo S. & Pb. II, 813.

Højene var forhen Benævnelsen paa nogle Steder nord for Hune Kirke, nemlig Matr. Nr. 31 [1]), 32 [2]) og 33, paa hvis Marker der ligger nogle Gravhøje, og forhen har der været flere. Nordre Højene (Matr. Nr. 33) fik 1690 Ghk. 5 Skp. og laa 1714 til Birkelse [3]), se iøvrigt under Pirup. »Ved Højene« nævnes 1720 i Kbg.

Risene (Matr. Nr. 31) kaldes ogsaa Sønder Højene; det er antagelig denne Gaard, der i Mandtallet 1631 anføres som tilhørende Falk Gøye til Bratskov [4]), til hvilken Gaard den laa indtil den 1766 blev skjødet til Jens Gleerup til Lundergaard. 1690 fik den Ghk. ca. 1 Td. [5]). Gaardens Navn tyder paa, at der en Gang har været noget Smaakrat omkring Kirken, hvilken Antagelse bestyrkes ved, at der i Kbg. 1687 nævnes Risen (ɔ: Risene) sønden Kirken [6]). Umiddelbart ved Gaarden ligger en mægtig Gravhøj, der nu er fredet.

Kryle eller *Krylhuset* (Matr. Nr. 57) har maaske Navn efter en Mand med dette Tilnavn [7]), men mulig kan Navnet ogsaa afledes af Husets Beliggenhed paa en Skrænt. Stedet nævnes 1722 [8]) og i Kbg. 1742, da Valborg Povlsdatter i Kryle blev absolveret for Lejermaal med Løjtnant Joakim Henrik Lange, »som 1742 døde i det Hus ved Aaby Bro«.

Tornmarken er Navnet paa Marken vest for Kryle og Roppen. Her findes 4 Huse, hvoraf et kaldes *Knoppen* (Matr. Nr. 34 c), i Nærheden af dette

1) Nu kaldet Risene. 2) Med privilegeret Ghk. $1^1/_4$ Skp.
3) M 2, J 2. 4) A. 5) M 2. 6) Se under Kirkehusene.
7) Norsk Krøl = Pukkel.
8) Børglum Kl. Birketingsbog 1722 $^5/_4$, angaaende Lejermaal.

er der fundet Levninger af en Boplads fra Tiden før Sandflugten. »I Tornen« nævnes 1771 i Kbg.

Høgsted eller *Høgstedhuset* (Matr. Nr. 59), der laa mellem Blokhus og Hvarregaard, nævnes i Tgb. 1679 $^{28}/_6$. Det tilhørte i det 17. Aarhundrede Aalborg Hospital. Undertiden kaldes Stedet Højsted, saa det har maaske faaet Navn efter nogle Gravhøje i Nærheden. Huset er nu nedbrudt og Jorden lagt under Blokhus Klitplantage.

Støve (Matr. Nr. 60), hvilket Navn muligt er det samme som det oldnordiske »stuf«, der betegnede et inddiget eller indgrøftet Stykke Jord, nævnes 1705 i Kbg. og var 1714 et Bol med 3 Skp. Ghk., tilhørende Aalborg Hospital [1]). Bygningerne ere nu nedrevne, og Jorden lagt ind under Blokhus Klitplantage. Paa Stedets Grund ligger den i 1895 opførte Plantørbolig samt et jordløst Hus.

Hvarregaard (Matr. Nr. 58) nævnes 1597 $^8/_{10}$, da Henrik Lykke til Overgaard tilskjødede Godslev Budde til Rødslet dette Bol [2]). 1611 regnedes det i Skattemandtallet for en Gaard, som 1630 var øde [3]). 1631 tilhørte den Dorte Budde til Oxholm, og i Mandtallet til Pengeskatten anføres: »Peder Christensen i Huarregaarde, som er en Sandbanke, han bor udi, som hver er vitterligt« [4]). 1631 $^{13}/_8$ optoges Tingsvidne, at Gaarden var øde. 1662 laa Stedet ligeledes til Oxholm, Gaardens Udsæd var 3 Skp. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre, dens Høavl 10 Læs [5]). 1690 stod den for Lhk. 6 Skp., men fik kun Ghk. ca. $3^1/_2$ Skp., og 1714 laa den til Bir-

1) J 2. 2) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 20.
3) A. 4) A. 5) M 1.

kelse[1]). I det 19. Aarhundrede er Gaarden udstykket til 3 Huse.

I Mandtallet til Skatten 1631 og i Kbg. nævnes Stedet *Lille Hvarregaard*, der antagelig var det samme, som det Gadehus ved Hvarregaard, der 1662 laa til Aalborghus, og som da havde en Udsæd af 2 Skp. Rug og 16 Skp. Byg[2]. Denne Ejendom er antagelig bleven helt ødelagt af Sandflugt.

Kirkehusene er Navnet paa nogle Huse, som dels have tilhørt Kirken og dels Præsteembedet eller rettere Præstegaarden i Hune. 1607 gaves 3 Rdlr. i Stedsmaal af et Kirkebol til Hune Kirke[3]), og 1625 indberettede Præsten, at der var bevilget ham 3 Gadehuse, hvoraf han undertiden fik en Dags Gjerning. 1690 indberettede han, at der til den da ødelagte Præstegaard, Klitgaard, laa 3 smaa Huse, som gav 1 Rdlr. i Huspenge; hvert Hus havde sin Toft, og de skattede alle lige efter Matriklen, ialt af Ghk. $5^1/_2$ Skp.[4]). Det ene af Kirkehusene kaldtes *Risene* (eller Risen) *sønden Kirken*[5]), hvortil maaske har hørt Lodden Matr. Nr. 32, der havde privilegeret Hk. Af Kirkens Regnskabsbog og Vendelbo Stifts Kirkers Hovedjordebog ses, at baade Landgilden og Herligheden af Stedet 1679 tilhørte Kirken. Landgilden var 2 Tdr. Byg, men 1690 kun $5^1/_2$ Skp. 1712 kom Stedet tilligemed Kirken under Lundergaard. 1823 bestod Kirkehusene af 6 Huse[6]). 1896 er her opført et *Forsamlingshus*.

Paa *Stenmarken* findes 6 Huse og 1 Mølle, hvilke

---

1) J 2. 2) M 1. 3) A. 4) P.
5) Kbg. 1687. 6) U.

i ældre Tid henregnedes under Hunetorp. I Kbg. 1650—1700 nævnes ofte »paa«, »i« eller »ved« Stenene, og »paa Skarpen«, der nævnes i Tgb. 1634 $^6/_{12}$ er vist ligeledes det samme som Stenmarken. Her har tidligere været nogle Gravhøje.

Melsletten (ɔ: Mellem Sletten) har 3 Huse, hvoraf det ene, Matr. Nr. 87, kaldes „*paa Baaren*" og mulig er det samme som Volsted eller Alsted, se ubekjendte Steder.

Engesgaarde, der nu bestaar af 2 Gaarde og 1 Bol, var forhen 1 Gaard[1]), der nævnes i Tgb. 1634 $^6/_3$, da der afhjemledes et Syn over Gaardens Bygninger. Af dens 5 Huse vare de 3 Jordhuse, medens Rollingen og et Hus til havde Lervægge. Alle Husene vare tækkede med Fladtørv. 1662 var her 1 Halvgaard og 4 Gadehuse; Halvgaardens Udsæd var 1 Td. Rug, $1^1/_2$ Td. Byg og 2 Tdr. Havre, dens Høavl 30 Læs[2]). 1690 stod Engesgaard for Lhk. 2 Tdr. og fik Ghk. ca. $1^7/_8$ Td.[3]). Den brugtes 1714 af 2 Fæstere og tilhørte Fæsteren af Toftegaard i Jetsmark, antagelig Jens Thomsen, hvis Datter Maren Jensdatter i Toftegaard ejede den 1771[4]). Senere blev Gaarden delt i 2, hvilke ikke havde Markfællesskab med de øvrige Beboere i Hunetorp, hvortil Gaarden henregnedes[5]).

---

1) I de Slægtoptegnelser, som Bertel Kjærulf i Aslund overlod Peder Dyrskjøt [Langebechs Excerpter Nr. 187] nævnes Lars Ovesen i Endesgaard ca. 1500, gift med Anne Laursdatter, der var Søsterdatter af Ridder Jens Madsen Munk til Visborggaard. De havde en Søn Jens Madsen Kusk, som blev gift med Birgitte, Datter af Jens Mørk i Hvolgaard paa Øland, og med hende fik han denne Gaard.

2) M 1. 3) M 2. 4) J 2 og A., Indk. Breve 1771. 5) U.

Kjærsig (Matr. Nr. 100) kaldes i ældre Tid Kirksig, hvorfor dette muligt er der rette Navn; den stedlige Udtale af Ordet er Tjessig, medens Kjærsig jo vilde lyde Tjarsig og Kirksig = Tjerksig. Gaarden nævnes i P. 1657, i Tgb. 1660 $^{1}/_{10}$ og 1662 $^{15}/_{2}$ samt i Kbg. 1669; den var da kun et Gadehus, men ved Matr. 1690 fik den noget over $1^{1}/_{8}$ Td. Ghk., og senere fik den Nhk. $2^{3}/_{8}$ Td. Den laa 1714 til Rødslet og kom 1816 i Selveje[1]). Ved Gaarden ligge nogle Gravhøje. En Tradition fortæller, at man tidligere herfra har kunnet se Fiskerne drage Vaad; der var da ingen Klitter.

Rimmerne er Navnet paa nogle spredte Steder mellem Hunetorp og Rødhus; 1823 var her 2 Huse, nu er her 5.

Lunen (Matr. Nr. 110) har Navn efter en ved Gaarden liggende lille Mosesø (Lune), der nu næsten er forsvunden. I Matriklerne og i Jordebøger o. l. kaldes Stedet, der 1683 var et Hus, »ved Longen«, Lungen el. l., hvoraf følger, at Navnet paa Tryk er blevet til Lyngen, saaledes i Jonges Choreogr. Beskr. af Danmark 1777 o. fl. St. 1714 tilhørte Gaarden Birkelse.

Buj (Matr. Nr. 117 a) er vist det gl. danske Ord Bo = Bolig med eftersat bestemt Artikel — et —, og Navnet maa i saa Fald hidrøre fra en Tid, da der kun fandtes en enkelt Bebyggelse her[4]). I det 15. Aarhundrede var her flere Steder, der nævnes Nørrebuj, Sønderbuj og Kjærlingbuj, hvilke Steder tilhørte Økloster, som 1466, 1476, 1477 og 1480 ved Tingsvidner, Lovhævd, Domsbreve og kongeligt Stadfæstelsesbrev søgte at hævde sin Ejendomsret

1) J 2, Pr. 2) Ma. 3) J 2. 4) Navnet skrives i J 2 Boui.

til disse Steder samt Buj Klit og Buj Fang[1]). I det 16. Aarhundrede blev Buj ødelagt af Sandflugt, og der nævnes derefter kun Buj Klit, hvor der 1604 var 4 Steder, hvoraf de 3 gav Smørskyld og det 4. tolv Skill. i Huspenge. De hørte da til Øklosters Gods under Sejlstrup Læn[2]). 1607 nævnes alle Stederne som fordærvede og ødelagte af Sand, saa der hverken fandtes Hus eller Folk[3]), og endnu 1610—11 var Tilstanden den samme, hvorfor Skylden afkortedes i Lænsregnskabet[4]). Senere maa her dog atter være kommen Beboere, thi 1632 $^{25}/_{2}$ toges Tingsvidne, at Mads Persens Værsted i Buj var saa ødelagt af Sand og Vand, at han kun kunde give 1 Mark i Skyld, og lignende Tingsvidner — omhandlende 3 Steder i Buj Klit — toges 1633 $^{4}/_{2}$, 1634 $^{10}/_{5}$, 1635 $^{16}/_{5}$ og 1636 $^{11}/_{6}$[5]). 1650 $^{8}/_{3}$ fremlagdes et Synsvidne, at et Hus i Buj Klit var aldeles ødelagt paa Bygning af Sand og Vand, saa Fæsteren ikke kunde bo deri, og hans Ager og Eng var ligeledes ødelagt[6]). I Følge Matr. 1662 bestod Buj af 1 Kvartbol og 4 Huse, hvoraf 1 var jordløst, og Udsæden var ialt 2 Tdr. Byg, Høavlet 16 Læs. 1690 var her kun 1 Ejendom, som havde 3 Fæstere; den havde intet Lhk., men fik godt $1^{3}/_{8}$ Td. Ghk.[7]). 1714 tilhørte Buj Birkelse[8]).

Bakkerne er Navnet paa nogle spredte Huse i Sognets sydvestlige Del, og de henregnes almindeligt til Rødhus. 1683 var her 3 Huse[9]), men 1690

1) Æ. d. A. III, 115, 116, 119 og 120.
2) A. 1604 Jordebogen.
3) Besigt. af Sandflugtsgods til Sejlstrup. 4) S. 5) Tgb.
6) Tgb. 7) M 2. 8) J 2. 9) Ma.

og 1714 henregnes hertil 8 Steder, hvoraf de 7 tilhørte Birkelse og det ene (Ulvholm) Lundergaard [1]. Benævnelsen Bakkerne har dog stedse været noget vilkaarlig, ligesom Navnet Rødhus er det nu; saaledes ses, at Buj, Ulvholm og flere Steder henregnedes dertil [2]. (Se ogsaa Brobæk).

Ulvholms (Matr. Nr. 123) Navn kan vel jævnføres med Ulvskoven, der vist i tidligere Tid har strakt sig her hen imod, i det mindste findes der jo ret talrige Levninger af Skove i de mellemliggende Mosestrækninger. Blandt det Gods, der 1231 tilhørte Kronen, nævnes i Vendsyssel »Utholme« og Ulvskov, og sandsynligvis er Utholme en Skrive- eller Læsefejl for Ulholme [3]. 1604 hørte Gaarden til Øklosters Gods under Sejlstrup Læn [4]) og svarede en Skyld af 1 Pund Smør (1 Pund = 12 ℔) [5]. 1630 var den øde, og 1631 regnedes den kun for et Halvbol, den tilhørte da Falk Gøye til Bratskov [6], som $^{26}/_{7}$ s. A. havde faaet den ved Mageskifte med Kronen [7]. 1662 var den et Kvartbol med ca. 5 Skp. Lhk. og en Udsæd af $^{1}/_{2}$ Td. Byg samt Høavl 10 Læs, og det laa da til Boller [8]. 1690 fik det Ghk. ca. $^{1}/_{2}$ Td., og 1714 laa Stedet til Lundergaard [9]. Efter at der henimod 1850 er bleven anlagt en Udbyggergaard fra Lundergaard i Jetsmark Sogns vestlige Del, hvilken Gaard fik Navnet Udholm, kaldes Ulvholm i Hune Sogn for »Gammel Ulholm«, idet Lydligheden har bevirket, at den nye Gaard ofte

---

1) M 2, J 2. 2) Kbg.
3) Se Valdemars Jordebog ved O. Nielsen, S. 123.
4) A. 1604, Jordebogen. 5) S. 1612, Jordebogen.
6) A. 7) K. S. 8) M 1. 9) M 2, J 2.

kaldes Ulholm i Stedet for Udholm. 1683 laa der ved Ulvholm en lille Vejrmølle, som undertiden malede for de omliggende Huse [1]. Om denne Mølle berettes 1688, at den stod ganske lavt i Sandklitten og kun kunde male ved stærk Vind; den var baade svag og skrøbelig paa Værket og stod paa en vanskelig Grund, som daglig kunde befrygtes at ville bortblæse. Den havde ingen Søgning, men Kvinden brugte den til egen Fornødenhed [2]. Denne Kvinde var antagelig Præstekonen i Torslev i Ø. Han Herred, Maren Jakobsdatter Brunow, f. 1638, † 1716, thi hun stod 1714 som Ejer af *Ulvholm* Mølle [3].

Nu *ubekjendte Steder* ere:

Lykkegaard, der nævnes 1615 og da laa til Aalborghus. Den brugtes af 2 Fæstere [4]. 1645 $^{22}/_{11}$ toges Tingsvidne, at Landgilden var nedsat med Halvdelen for dette Aars Vedkommende [5]. 1665 blev Gaarden, der da ogsaa havde 2 Fæstere, foreslaaet udlagt til Ide Lindenow, Enke efter Sten Bech til Vraa [6], og senere er den antagelig kommen under Birkelse.

Ved Leddet i Hune nævnes i Kbg. ca. 1700.

„*I Lerbæk*“ nævnes 1731 i Kbg.

Kringelen er Navnet paa Marken nordøst for Kirken; her laa et Hus, der blev ødelagt af Sand, se Tgb. 1651 $^{26}/_{7}$ og 1653 $^{28}/_{5}$.

---

1) Ma. 2) Mo.
3) J 2. Maaske er Ulvholm Mølle den samme som Brobæk Mølle, se ubekjendte Steder.
4) A.
5) Lænenes Tilstand efter Krigen 1643—45; Rigsarkivet.
6) T. S. Pap., Vraa 5 a.

Suderholm eller *Sønderholm* hørte til Øklosters Gods og havde 1 Marks Skyld; Stedet, der antagelig laa vest for Nørre Brogaard og Pirup, og som muligt er det senere Matr. Nr. 38, nævnes i Sejlstrup Læns Regnskab for 1626—27 som opbygt dette Aar. 1645, 1674 og 1683 anføres det som et Hus [1]. 1674 $^{19}/_{6}$ overlod Kongen Stedet til Biskop Mathias Foss i Aalborg som Betaling for en Fordring [2], men 1714 laa Stedet, der 1690 fik Ghk. 0—2—2—2, til Rødslet [3].

Brobæk, „ved Brobæk" var antagelig Navnet paa de Steder, der senere kaldtes Bakkerne og nu henregnes til Rødhus. 1659 $^{18}/_{6}$ fik Jens Sørensen ved Brobæk Tingsvidne, at Sandflugten havde aldeles fordærvet den Ejendom, han paaboede, saa han var nødsaget til at flytte, hvilket var ham tilladt af Slotsskriveren paa Aalborghus [4]. 1662 bestod Brobæk af 2 Gadehuse, hvoraf det ene var jordløst, det andet havde kun en Udsæd af 4 Skp. Byg og et Høavl af 4 Læs [5]. Brobæk nævnes i Kbg. 1670 o. flg. Ved Brobæk laa en Mølle, som hørte til Øklosters Gods under Sejlstrup Læn, og som 1604 skyldte 1 Løb Smør [6]. 1611 var Møllen øde af Sandflugt og stod for en Skyld af kun 1 Pund (12 ℔) Smør [7], og i de følgende Aar var den ligeledes øde, men ca. 1626 bortfæstedes den til Jens Andersen i Tvilstedgaard [8]. Den nævnes fremdeles 1646 [9]. og 1718 i Pantereluitionsforretningen, men sidstnævnte Aar existerede den dog næppe, da den ikke

1) S. Ma. 2) T. S. Pap., Høstemark Nr. 5. 3) M 2, J 2.
4) Tgb. 5) M 1. 6) A., Jordebogen. 1 Løb = 36 ℔. 7) S.
8) S. Jordebog 1626—27. 9) S.

nævnes i Matriklen 1690 med mindre Brobæk Mølle var det samme som Ulvholm Mølle; se under Ulvholm.

Skalborg eller Skalleborg var et Hus, der laa i eller ved Buj. 1604 hørte Huset til Øklosters Gods under Sejlstrup Læn [1]. 1607 nævnes det mellem det Gods, som havde taget Skade af Sandflugt, men dets Skyld, 12 Skill., blev dog ikke nedsat [2]. 1610 var Stedet øde, hvorfor Skylden afkortedes i Lænsregnskabet og 1617 var det »slet øde af Sandflugt« [3]. 1633 $^{4}/_{2}$ toges Tingsvidne, at Gaarden Skalleborg var slet øde af Sand, saa Manden — Søren Bertelsen — ikke kunde svare mere end 12 Skill., hvilket var den sædvanlige Afgift af et Hus [4]; det synes derfor, som om det ældre Skalborgs Tilliggende er bleven udvidet i Tiden 1617 til 1633. 1634 $^{10}/_{5}$ kaldes Stedet »Søren Bertelsen i Buj« og 1662 stod Skalborg for en Udsæd af 4 Skp. Byg og et Høavl og 6 Læs [5]; senere nævnes Stedet ikke.

Alsted nævnes ikke i Matr. 1690 eller tidligere, ligesom Stedets Ghk. heller ikke findes i Matriklen 1690, men i Skatteafskrivningsbog for ca. 1714 [6] staar det indført, som den sidste Ejendom i Hune Sogn; dets Ghk. var 0—2—2—2, og det tilhørte Aalborg Hospital, i hvis Jordebog det ogsaa findes indført som et Bol ved Navn »Wolsted« [7]. Stedet, der antagelig laa i Nærheden af Blokhus, og som muligt er det samme som »paa Baaren« (Matr. Nr. 87) nævnes ikke i Kbg.

1) A. Jordebogen.
2) Besigt. Sandfl. Gods til Sejlstrup. 3) S. 4) Tgb.
5) Tgb.; M 1. 6) J 2.
7) Hofm. Fund. IV, 179.

Trudsholm, der nævnes i Tingsvidne af Hvetbo H. 1601 6/9, var vist det samme som Storkborg, og undertiden synes der til Trudsholm ogsaa at være regnet Ribergaard [1]). 1611 anføres Trudsholm som en Gaard i Skattemandtallet [2]); den laa til Børglum Kloster, og skyldte 1623 1 Td. Byg og 2 Hestes Gjæsteri [3]). 1631 henregnedes til Trudsholm 1 Bol, 1 Halvbol og 1 Gadehus [4]). 1656 nævnes Stedet i Kbg. [5]) og i Tiden omkring 1650 boede Kirkeværgen her [6]). 1662 bestod Trudsholm af 1 Halvbol med en Udsæd af 2 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre og et Høavl af 14 Læs; Skylden var 1 Td. Byg og 2 Tdr. Havre [7]), og den samme Skyld 1669, da Stedet endnu hørte under Børglum Kloster [8]).

Magaard (ɔ: Kjærgaard) var en Gaard, som tidlig blev ødelagt af Sandflugt, den synes at have ligget i Nærheden af Kjærsig. Navnet skrives paa mange forskjellige Maader, saaledes Mauggaardt, Munchgaard, Maagaard og Magaard [9]); i Tgb. 1679 28/6 kaldes den Maagaard. Gaarden, der hørte til Øklosters Gods, nævnes næsten altid sammen med *Bjørnsgaard* (Biønesgaardt, Biørngaard, Biørnisgaardt), som ligeledes hørte til Øklosters Gods, og som 1561 stod for en Skyld af 3 Tønder Byg og 2 Pendinge Leding [10]), og det maa antages, at Gaardene have ligget i Nærheden af hinanden. 1611 anføres Magaard som slet øde af Sand [11]) og Bjørnsgaard var antagelig tidligere bleven ødelagt, thi 1612 bleve Gaardene, der tilforn vare aldeles øde af Sand, men som nu vare blevne indskrevne i Jordebogen for en Skyld af 1/2 Dlr. tilsammen, bortfæstede afgiftsfrit det første Aar [1]), og 1627 var her 2 Fæstere [2]). 1630 opføres Magaard atter som øde [3]), men som Følge af den nylig afsluttede Krig var dette jo Tilfældet med de fleste Gaarde her i Sognet, og det har vel derfor næppe været Sandflugtens Skyld. Den nævnes i Mandtallet til Skatten 1631 sammen med Bjørnsgaard som et Kronen tilhørende Bol [4]), og som ovenfor anført nævnes den i Tingbogen 1679 28/6. Sandsynligvis var det den Ejendom, som 1690 fik Ghk. 2 Skp. (gl. Matr. Nr. 23 under Hunetorp), og som 1714 laa til Lundergaard [5]); maaske nu Matr. Nr. 94, der ogsaa kaldes *Hønt*, ɔ: Hjørnet.

Klitgaard var Hune Sogns gamle Præstegaard og laa antagelig sydøst for Kirken. 1553 stod Gaarden for en Skyld af 4 Pund (48 ℔) Smør, 1571 var den 1 Pd. Smør [6]) og 3 Tdr. Byg, men Gaarden var da meget fordærvet af Sandflugt. 1625 var Skylden kun 1 Pd. Smør og 2 Tdr. Byg, fordi »Sandfog haver næsten Marken ødelagt, som med Tingsvidne alt er bevist, og — Gud bedre det — desværre jo mer og mer daglig formeres og tilkjendegives«. 1690 var Gaarden forødet af Sand med al sin Bygning og Mark, dog var Landgilden 3 Mark af 4 smaa Stykker Jord, Segel-, Skods-, Strip- og Risager, som endnu brugtes og laa i Hune Mark (Klit-

---

1) Secher: Retterthingsdomme I, 365; A. 1631. 2) A.
3) Jordebog over Børglum Kl. Gods. Additam, Fol. 68.
4) A. Mandtallet. 5) publ. abs.
6) Kirkens Regnskabsbog, Bispearkivet. 7) M 1.
8) T. S. Pap. Børglum 34 d. 9) A. og S. 10) A.
11) S.

1) S. 2) S. 3) A. 4) A. 5) M 2, J 2.
6) Skal vist være 1 Pd.

gaard regnedes nemlig til Hunetorp). Jordstykkerne kunde besaas med 1 Tønde Rug, og de vare taxerede for 1 Skp. Hk.[1]). Klitgaard, som i Markbogen 1683 anføres som et Hus, stod efter Matr. 1690 for Ghk. 2 Fdk., og Navnet findes endnu 1714 i Skatteafskrivningsbogen[2]).

Kirkejorden til Ingstrup Kirke nævnes i Tingsvidne af 1679 $^{28}/_{6}$, og det er formentlig denne, der omtales i Præsteindberetningen fra Ingstrup 1553, hvori Præsten beretter, at L. J. i Hune By og Chr. L. i Hune Torp skyldte henholdsvis $1^1/_2$ og 1 Pund Korn til Præstebordet i Ingstrup[3]). 1686 havde Ingstrup Kirke ogsaa et lille *Bol* i Hune Sogn med Skyld $^1/_2$ Td. Byg[4]), og i Markbogen 1683 nævnes Ingstrup Kirkejord i Hunetorp. 1714 solgte Kirkeejeren, Præsten Mag. Mads Thrane i Viborg, denne Jord til Skudehandler Jens Andersen Uttrup i Blokhus, den havde tidligere været bortfæstet til John Finlasson Schott[5]); se Hunetorp.

KIRKEN.

Hune Kirke bestaar af oprindeligt *Langskib*, *Kor* og *Apsis* samt senere tilbygget *Taarn* og *Vaabenhus*. Den er opført i romansk Tid[6]) af Granitkvadre paa en profileret Sokkel. Taarn og Vaabenhus ere derimod fra gotisk Tid, det første opført af gule og røde Munkesten, det sidste dels af Kvadre og dels af Mursten. Taarnet, der har hvælvet Underrum og Spidsbue ind til Skibet, er senere gjort lavere. I

[1]) P. [2]) J 2. [3]) P. [4]) Bispearkivet.
[5]) Hvetbo S & Pb. [6]) Aar 1050—1200.

gotisk Tid blev Skibet overhvælvet og Hælvingen i Apsis ommuret. Vaabenhuset er hvælvet.

I Koret, der har Rundbue ind til Skibet, findes i den nordre Mur et tilmuret Vindue med Rester af en egetræs Ramme. *Alterbordet* er af Granit; *Altertavlen* har et meget tarveligt Maleri forestillende Jesus i Getsemane Have, og *Alterstagerne* ere af Bronce; hver Stage bæres af 3 plumpe Dyreskikkelser. *Kalk* og *Disk* ere af Sølv; den første har paa Foden 6 fremspringende Knopper, hvorpaa Bogstaverne I. H. S. V. N. R. En Sølvdaase til at opbevare Alterbrødet i har Paaskrift: »Til Huune Kirche Foræret af Velædle Hr. Jens Gleerup til Lundergaard. 1760.« *Døbefonten* er af Granit og fra romansk Tid, og *Bækkenet* er af Messing uden Prydelser[1]). *Prædikestolen* er ligesom Kirkestolene fra nyere Tid og meget tarvelig. *Klokken* er uden Indskrift.

Den *nordre Dør* i Skibet er bevaret men tilmuret, den fandtes endnu aaben 1642[2]).

I Koret findes et *Epitafium* over Sognepræst Winde og Hustru samt en *Gravsten* over Skudehandler Svend Bondrup og Hustru. Førstnævnte Ægtepar ligger begravet under Korgulvets søndre Side, og Epitafiet, der er af Sten og Marmor, bærer følgende Indskrift:

»Psal. 57 v. 25. Til sønlig Amindelse om de i Herren hensovede, hvis Sjæle ere i Guds Haand,

[1]) I Trap III anføres, at Bækkenet er af Bly og fra Renæssancetiden. Dette maa være en Fejltagelse, men der har tidligere været et Tinfad med Paaskrift: »Hvven kierches fvndt becken«.
[2]) Tgb. 1642 $^9/_7$.

hvis Legemer hvile i Jordens Støv, hvis Ihukommelse blomstrer i Velsignelse, er denne Sten oprejst over Sal. Mag. *Hans Winde*, som var fød i Gjøl Præstegaard og efter at have været Rektor i Thisted blev indsat d. 5. December 1717 til Sognepræst for Saltum og Hune Menigheder, fandt en trofast Ægtefælle d. 22. Juni 1718, Sal. Mad. *Berthe Wibroe*. Hun var fød d. 4. Septbr. 1695. Blev en velsignet Moder til 5 Sønner og 10 Døtre. Disse bleve faderløse d. 11. April 1741, og i samme Aar moderløse d. 31. Aug. Men blandt fremmede haver hver paa sin Vej sporet utallige Prøver paa Guds besynderlige Forsyn imod forladte Børn. Den Gud, som er med de Retfærdiges Slægt, har hidindtil hjulpet dem alle. Psal. 145 v. 4. En Slægt skal berømme for den anden Herrens Gjerninger. Aalborg, d. 28. Febr. 1772 Lauritz Winde.«

Under Epitafiet er indmuret en Egetræsplade, hvorpaa der synes at have staaet:

»Til de Efterlevende.

Her neden under den[ne Sten][1]
Fra Verdens Stød og [Møye]
Sig hviler vores døde [Bee]n;
Men Sjælen i det [Hø]ye.
Gjør hvo Du er [os ey] Uroe
Den Stund Du [er paa] Veye
I vores mørke Io[rde] Boe
Og Gravens trange Leye,
Omkast os ey vor Hvilested
Fordi vi ere døde;
Men lad os sove her med Fred
Til vi vor Iesum møde.

Tilsat og Forlangt 1774 af Christen Winde, Degn til Vrensted og Thise, og Jens Winde, Degn til Saltum og Hune.«]

[1] De indklammede Ord ere ulæselige.

Ægteparret Windes nyfødte Datter Anna blev 1732 begravet i Hune Kirke, formodentlig ligeledes under Korgulvet.

Svend Bondrup og Hustru, angaaende hvem der henvises til Afsnittet om Kysthandel[1]) ligge begravede under den nordlige Del af Korgulvet. En stor Sten har ligget over Graven, men blev senere flyttet hen i Fortsættelse af Skibets Midtergang. Da Passagen til og fra Koret maatte ske over den, blev Indskriften i Tidens Løb omtrent bortslidt, og Stenen er derfor atter taget op og hensat ved den nordre Korvæg. I Taarnrummet henligger en *Kristusfigur* og en *Madonnafigur*, begge i ca. $^2/_3$ Legemsstørrelse; de have antagelig været anbragte i Koret og stamme sikkert fra katolsk Tid. Ved Indgangen til Taarnet fandtes forhen et *Pulpitur*, som blev bortfjærnet 1846, fordi det vansirede Kirken. Dette saakaldte Kor havde hørt til Ejendommen Matr. Nr. 66 i Blokhus, der i det 18. Aarhundrede var en Handelsgaard, som beboedes af Skudehandler Peder Christensen Krat. Ved Skjøde af 1844 $^{26}/_4$ blev det solgt for 2 Rbdlr. Sedler til Kjøbmand J. C. B. Klitgaard i Blokhus. I Vaabenhusets Gavl øst for Indgangen er indmuret en *romansk Gravsten*, hvorpaa er indhugget et Kors og nogle Bogstaver, og i Gangen syd for Kirkens Skib ligger ligeledes en romansk Gravsten men uden Indskrift. Stenene omtales ikke i Løfler: Gravstene fra Middelalderen, men Traditionen fortæller, at den sidstnævnte Sten dækker Støvet af en Mand, som faldt ned fra Taget og slog sig ihjel paa Stedet,

[1]) I. Del, S. 176.

hvor Stenen ligger. Ved Langskibets søndre Side staar en *Runesten*, se Mindesmærker fra Oldtiden. Iøvrigt findes ingen gamle Gravstene paa Kirkegaarden; de ældste ere fra ca. 1830.

Langs Kirkegaardens vestlige Dige begraves de Lig, der inddrive paa Stranden, bl. a. er her begravet 7 Mænd, der omkom ved Skibet »Sundenes Minde«s Forlis nord for Løkken 1870.

1636 15/10 toges Tingsvidne, at nordre Side af Kirketaarnets Tag var forfaldent, saa Regnen fordærvede Hvælvingen, og iøvrigt var Taarnet saa forfaldent, at man kunde befrygte, at det vilde falde ned. Vaabenhuset var ligeledes forfaldent paa Bly og Tømmer, og det samme var Tilfældet med nordre Side af Koret[1]. 1637 2/12 fornyedes Synet, og 1642 9/7 beretter et Synsvidne, at søndre Side af Taarnet var revnet fra øverst til nederst, og Kirken trængtes til at forbedres, hvortil dens Midler ikke forslog. Den *nordre Kirkedør* var øde og kunde ikke lukkes[2].

1685 foretoges en Hovedreparation af Kirken, til hvilken der laantes Penge af Ø. og V. Hassing, Hals, Ulsted, Hvorup, Serritslev, Emb, Sct. Olai og Gjøttrup Kirker. *Taarnet* blev nedbrudt til Mønningen af Skibet og opført paany med 2 Spidsgavle, *Vaabenhusets* Kam blev ligeledes omdannet til en Spidsgavl, og Klokkeværket blev opført af nyt m. m., saa Kirkens Udgift var det Aar omtrent 675 Daler[3].

Af Kirkens Regnskab fremsættes iøvrigt følgende:

Regnskabsbogen over Landehjælpen 1524—26 viser, at Kirkens Udgift i nævnte Øjemed var 6

---

1) Tgb. 2) a. St. 3) Kirkens Regnskabsbog.

Mark, hvilket vistnok svarede til Værdien af 9 Tdr. Byg[1].

1574 havde Kirken følgende Ornamenter[2]:

En Kalk og Disk, der vejede 25 Lod; en Messehagel af »brouiid sidened« Atlask, en Messesærk, et Alterklæde af Lærred med en silkestukken Kappe, en *Klokke* i Taarnet og en stor »primes« *Klokke*[3], en lille 3-fodet Døbekande, en stor Lysestage af Staal, en stor fortinnet Alterstage, en Bibel, en Gradual[4], en Haandbog, et nyt Testament og et Skab med 2 Laase.

Kirken havde en *Ko* hos unge Niels Andersen, Skyld 1 Pund (12 ℔) Smør[5], og endvidere havde den en *Stud*. Foruden Tienden (se nedenfor) havde Kirken 6 Tdr. Byg i Landgilde. Blandt de faste Udgiftsposter vare følgende:

For Vin og Brød 3 Tdr. Rug, Herredsprovsten for Visitats og en Nats Hold 2 ß Penge, Regnskabsprovsten for sin Tjeneste med at forklare Kirkens Regnskab 6 Tdr. Byg og en Nats Hold.

1635 blev der udgivet 4½ Slettedaler for 18 Mark (9 ℔) Vox til et Par Lys, og 1 Slettemark for at faa Lysene støbt. Endvidere 10½ Dlr. for 7 Alen fint »Kammeloeth« til en Messehagel, 2 Dlr. for Silke og Pralsarts til et Kors paa Messehagelen og 1 Slettedaler for 4 Alen »Dueliek«[6] til Foer.

---

1) D. M. 4, II, 49.

2) De følgende Oplysninger ere uddragne af Kirkens Regnskabsbøger.

3) Primklokker, med hvilke der ringedes, naar Nadveren var endt, hængte i Koret.

4) Messebog.

5) Om Kirkekøer se Afsnittet om Landboforhold (Kvægavl) i I. Del.

6) Dvelg var et Slags stift Tøj.

Skræderen fik 3 Slettemark for at sy den paa egen Kost. 1654 blev der kjøbt 12 Alen Silketøj til et Alterklæde samt 36 Alen Guldsnore dertil; Arbejdslønnen udgjorde 3 Mark. Ligeledes blev der samtidig anskaffet $13^1/_2$ Al. Lærred til en Messesærk.

1658 bestod Inventaret af:

En Sølvkalk og Disk, et Alterklæde, en Messesærk, to Messinglysestager, en gammel Altertavle, en gl. Bibel, en Luthers Postille, en Stenfont og en Klokke i Taarnet.

1665 blev der atter anskaffet en Messesærk, og endvidere blev Kirkens gamle Kalk omlavet, hvilket tilligemed det nye Sølv, der udkrævedes, kostede 8 Dlr. 3 ℳ. Kirken formaaede ikke at lade gjøre Disk til Kalken.

1666 udgaves til Kollations- og Ordinations Rejse for Hr. Erland Hansen 6 Dlr.

1668 blev Kirken foræret 2 Voxlys »af nogle fromme fremmede Søfarende Folk«, velsagtens Skibbrudne.

1687 var Kirkens Inventar:

En Kalk og Disk af Sølv, vog 25 Lod, 2 Lysestager af støbt Messing eller Mangut, en liden »Gietkande« at hente Vand i til Fonten — og ligeledes af Messing, et Fontbækken af Krontin, en gl. rød, prentet fløjels Messehagel med Kors paa af Guldkniplinger, en Messesærk, en gammel Alterdug af Lærred, en gl. Bibel i Folio, en Alterbog, en Gradual, et Ritual, et gl. Skab uden Laas til Kirkens Ornamenter, en Ligbaare og en Klokke med Stræng [1]).

Kirken ejede Skyld og Herlighed af 1 Hus i

---

[1]) Der nævnes ingen Altertavle.

Pirup, Skyld 6 Skp. Byg, og af et Hus i Risene, Skyld 2 Tdr. Byg.

Brandstød af Hune Kirke 1672—1690 [1]):

1672 til Hr. Thøger i Skallerup....	1 Dlr.	2 ℳ	» ß
1674 - - Peder Ægidius i V. Hassing	1 —	2 -	» -
1674 til Hr. Hans Tanche i Aaby..	1 —	2 -	» -
1677 - - JustValentinsen de Fulde i Saltum	1 —	2 -	» -
1678 til Hr. Ejler i Lerup.........	» —	2 -	4 -
1678 - - Palle i Sindal.........	» —	2 -	4 -
1678 - - Rasmus Fog (i Bjerring)	» —	2 -	4 -
1678 - - Rasmus paa Sejrø.....	» —	2 -	4 -
1678 - - Albert i Volstrup	» —	2 -	4 -
1681 - - Niels Fog (i Storring) .	» —	2 -	4 -
1681 - - Jørgen Ovesøn (i ?) ...	» —	2 -	4 -
1682 - - Lauridtz i Hals	» —	2 -	4 -
1686 - - Peder Nielsøn i Hjardemaal	1 —	2 -	» -
1688 til Hr. Knud Skiøtte i Søndbjerg	1 —	2 -	» -

Kirketienden udgjorde 1553: 26 Tønder Korn (Rug eller Byg) og 4 Tdr. Havre, Kvægtiende 11 Lam [2]). 1574 var den 10 Tdr. Rug, 14 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre, Kvægtienden uvis [3]). 1633 var Kirketienden kun 3 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg, men 1657 var den atter forhøjet til 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg, hvilken Størrelse den havde i de følgende Aar, naar undtages, at den for Aaret 1661 blev nedsat til 3 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg [4]). Ved Matrikuleringen blev den sat for 16 Tdr. Hk.; den synes i det 17. Aarhundrede stedse at have været bortfæstet til Beboerne. Af Hensyn til Sandflugten blev Tienden omlagt 1679 $^{28}/_{6}$ og paalignet 82 Beboere [5]).

---

[1]) Bispeark. [2]) P. [3]) P. [4]) Tgb. 1662 $^{8}/_{11}$. [5]) Tgb.

Kirken tilhørte Kronen indtil 1710, da den ved Avktion 3/12 blev solgt til Kancelliraad, Amtmand *Arnold Dyssel* til Sejlstrup og Lundergaard m. m. Han fik Skjøde 1712 8/6 paa Kirken med Tiende 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg, Kirkeskyld 16 Tdr. Hk., samt paa Kirkens Gods, der bestod af 1 Sted i »Risen«, Ghk. 0—2—1—2 og 1 Sted i Pirup, Ghk. 0—2—3—1 [1]).

Dyssel lagde Kirken under Lundergaard, og den tilhørte derefter denne Gaards Ejere indtil 1857 11/6, da den efter Avktion blev skjødet fra *Mads Hastrups* Enkes Bo til Løjtnant *Vaupell* og Læge *Peter Lund*, begge i Aalborg. Efter Lunds Død blev Kirken 1895 18/11 af hans Arvinger og Vaupell solgt til Sagfører *Olesen* i N. Sundby og Murer *Jens Jensen Nørgaard* i V. Hjermeslev, hvilke nu eje den [2]).

KONGETIENDEN.

Kongetienden var efter Reformationen tillagt Superintendenten (Bispen) over Vendelbo Stift til Underhold, men da Sognet efterhaanden blev meget ødelagt af Sand, fik Bispen ved Kongebrev af 1582 14/12 Kongetienden af Ø. Brønderslev Sogn i Stedet [3]). Senere maa Bispen antagelig have faaet den tilbage, i det 17. Aarhundrede var den bortfæstet til Sognemændene [4]), og 1877 28/2 tinglæstes Konstateringsforretning for den af Statskassen fra Bispestolen overtagne Kongetiende af Hune Sogn [5]).

1) Landst. S. & Pb. 2) Pr. 3) K. B.
4) Se S. 293. 5) Pr.

NOTITSER VEDRØRENDE PRÆSTEEMBEDET.

Præsteembedet i Hune skal endnu i de første Aar efter Reformationen at have udgjort et selvstændigt Kald, og Biskop Ole Chrysostomus (1548—53) omtaler en Præst der, som hed Ole, og som ejede 7 Bøger, hvoriblandt det nye Testamente paa Dansk og Latin [3]). Senere blev Sognet Annex til Jetsmark, men denne Ordning bestod kun i faa Aar, idet Hune 1555 skal være bleven Annex til Saltum, fordi Præsten i Jetsmark ikke kunde komme over Hune Bæk om Vinteren, og Hune Sognemænd havde derfor begjæret Hr. Christen Krabbe i Saltum til Præst. Saaledes fortæller i hvert Fald Præsten Hans Winde i et Brev af 1729 16/11 [2]), og Pastor V. F. Bondorff i Jetsmark berettede 1738 28/12, at der i Dokumentet om denne »Handel«, hvilket han dog ikke selv havde set, skulde forekomme denne Passus: ». . og gjorde vi (Hune Sognemænd) hannem (Christen Krabbe) saa god, at han paatog sig at være vor Præst« [3]). Præsten i Jetsmark, Svend Lemvig, fortæller ligeledes i sin Indberetning af 1690, at Hune Sogn blev skilt fra Jetsmark 1555, og han siger, at i Stedet for den Afgang, Jetsmark Præst derved led i sin Indtægt, fik han tillagt alle tre Dele af Kvægtienden af Toftegaard, Lundbak, Løt og Bedholm [4]). Da der ikke synes at være bevaret nogen kongelig Resolution vedrørende denne Omlægning, lader Sagen sig næppe yderligere oplyse, men Hune

1) Kirkehist. Saml. 3 R., 1. Bd., S. 195.
2) Ny kgl. Saml. i 4°, Nr. 743, S. 229.
3) Thottske Saml. i Fol. Nr. 751. 4) P.

Sognekald har altsaa først været selvstændigt, derefter en kort Tid forenet med Jetsmark og endelig siden ca. 1555 forenet med Saltum, hvorfra det dog antagelig i en ikke fjærn Fremtid atter vil blive skilt, for ved en Omlægning af Herredets Sognekald atter at blive forenet med Jetsmark.

Præstens Tiende af Hune Sogn var 1571: 10 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre; Kvægtienden 17 Lam og Offer $2^1/_2$ ℔. Paa Grund af Sandflugt fik Præsten dog ikke altid, hvad han skulde have [1]). 1625 var hans Korntiende 1 Td. Rug og 16 Tdr. Byg, Kvægtienden 3 Lam og $5^1/_2$ ℔, Offer 6 ℔ [2]). 1690 var hans Korntiende 15 Tdr. Byg, Kvægtienden 2 Sldlr., og Offeret 11 Mark til hver af de 3 Højtider. I Sct. Hansrente fik han stundom 2—3 smaa Oste efter Bondens eget Tykke og undertiden ingen. Paaskerenten anslog han kun til 3 Kager [3]), og Tiendeydernes Antal formindskedes stærkt paa Grund af Sandflugt [4]).

Præsteembedet skattede indtil 1823 af 3 Skp. 1 Fdk. Ghk. i Hune Sogn, uden at det havde nogen Jord dertil. Hartkornet antoges at have hvilet paa nogle umatrikulerede Steder af Præstegaardens Mensalgods eller paa nogle Jorder, der ved kgl. Skrivelse af 1812 $^4/_9$ bleve overdragne fra Præsteembedet til Skolen [5]).

NOTITSER VEDRØRENDE DEGNEEMBEDET.

1571 indberettes, at Degnens Indtægt var 8 Tdr. Byg, men han havde intet Bol [6]), hvoraf synes at fremgaa, at der da har været en selvstændig Degn

1) P. 2) P. 3) ɔ: Brød. 4) P. 5) U. 6) P.

i Hune, medens de Degne, vi vide Navn paa, alle levede i Saltum og beklædte Degneembedet i begge Sogne, med Undtagelse af *Niels Sørensen Kjær*, der 1807 $^{30}/_9$ blev kaldet til Degn i Hune, samtidig med at der blev kaldet en særskilt Degn i Saltum. I Præsteindberetning af 1690 siges, at Degnen svarede 2 Tdr. Byg af Hune Sogn i Pension til Aalborg Skole; heraf kan mulig sluttes, at Degneembedet har været betjent af en Løbedegn fra denne Skole, forinden der i Saltum blev ansat en Sædedegn. 1690 var Degneindkomsten af Hune Sogn kun 3 Tdr. Byg samt 3 ℔ Offer til hver Højtid; i Sct. Hansrente fik han en lille Ost af nogle faa Steder i Sognet, og i Paaskerente fik han ligeledes nogle faa Steder en lille Kage med Æg. Julerente brugtes ikke i Hune Sogn [1]).

SKOLERNE.

Af Sognets 3 Skoler er den ved Kirken den ældste. Det vides ikke, hvornaar den er oprettet, men 1741 $^{29}/_4$ blev det bestemt, at den skulde søges af Børnene fra hele Sognet med Undtagelse af »det røde Hus« og omliggende Steder, som havde en Omgangsskoleholder. Ved Fundatsen af 1741 $^3/_1$ blev det endvidere fastsat, at Skoleholderen i Hune skulde nyde 2 Tdr. 3 Skp. $1^1/_2$ Fdk. Rug og ligesaa megen Byg, endvidere 7 Rdlr. 3 ℔ 3 ß samt Lysepenge 3 Rdlr. 2 ℔ og af Kollekten paa de forordnede Dage i Aaret 1 Rdlr. 1 ℔. Introduktionspenge var 2 til 4 Skill. for hvert Barn. Endvidere

1) P.

skulde der leveres Skoleholderen 16 Læs Skaartørv og 10 Læs Splittørv. Tavle- og Skolepenge for Drenge og Piger mellem 15 og 18 Aar udgjorde 2 Skill. ugentlig, og vare de paagjældende over 18 Aar, skulde der betales 4 Skill., hvilke Penge anvendtes til gudeligt Brug og Skolefornødenheder. 1741 blev Skolehuset opført af nyt, og Sognemændene skulde vedligeholde det[1]).

Hunetorp Skole blev oprettet 1861 og *Rødhus* Skole 1877, men sidstnævnte Sted havde der dog tidligere været et Vinterlærerembede. Fra 1877—1884 underviste Læreren fra Hunetorp i Rødhus Skole om Sommeren, medens der om Vinteren antoges en Lærer.

SKOLEHOLDERE OG SKOLELÆRERE.

Skolen ved Kirken.

I. *Søren Skolemester* nævnes 1694[2]).

II. *Jens Jensen Engesgaard* blev antaget til Skoleholder her 1742 og kaldes da en ung Person[3]). 1753 $^{2}/_{10}$ ægtede han *Karen Simonsdatter*, og et Par Aar efter blev han Skoleholder i Ingstrup, hvor han døde 1758[4]). Se S. 105.

III. *Christen Christensen Møller*, f. ca. 1734, død 1771 $^{3}/_{6}$, var gift med *Maren Andersdatter*, med hvem han havde 5 Børn[5]).

IV. *Peder Christensen Krog*, f. i Nørholm 1736, død 1791 $^{15}/_{2}$, ugift[6]).

———

1) Bispearkivet. 2) Kbg. 3) P. 1742 $^{17}/_{1}$. 4) Kbg.
5) G. S. og Kbg. Foged Anders Kjær paa Lundergaard var Enkens Lavværge. 6) G. S.

V. *Niels Sørensen Kjær*, f. i Skjøttrup 1762?, død 1849 $^{3}/_{5}$, $86^{3}/_{4}$ Aar gl. Blev vist Skoleholder her efter Peter Krogs Død og blev 1807 $^{30}/_{9}$ kaldet til Degn i Hune. 1828 tog han Afsked. Han var gift med *Agnete Andersdatter*, med hvem han havde 4 Sønner og 2 Døtre.

VI. *Niels Nielsen Kjær*, f. i Hune 1799 $^{18}/_{12}$, Søn af Formanden, blev kaldet 1828 med Forpligtelse til at forsørge sine Forældre. Han var ligesom sin Broder Søren Kjær i Vadum en dygtig Skolemand, og disse Brødre vare de første i Vendsyssel, der begyndte med en Slags Højskoleundervisning, idet de modtog Præste- og Proprietær Børn til Undervisning og optog dem i deres Hjem for at lede deres Opdragelse. Niels Kjær tog 1866 Afsked og boede derefter i et Hus ved Skolen, hvor han døde 1890 $^{27}/_{12}$. Skjønt han havde 15 Børn, var han dog en ret holden Mand. Gift 1. Gang med *Else Christensdatter* af Hune, † 1844 $^{9}/_{1}$, $36^{1}/_{2}$ Aar gl., og 2. Gang med *Hedevig Johanne Rasmussen* af Hune, f. 1822 $^{10}/_{2}$, død 1899 $^{7}/_{1}$.

VII. *Peder Thøgersen*, f. 1839 $^{26}/_{2}$, død 1885 $^{14}/_{10}$, blev 1866 kaldet til Lærer her, hvor han tidligere havde været Hjælpelærer. Gift første Gang med *Anne Jansen* af Pirups Hvarre og anden Gang med *Marie Nielsen* af Højene.

VIII. *Søren Christian Jacobsen*, f. 1853 $^{26}/_{9}$, var først Lærer i Fredensdal i Brovst Sogn og kom 1888 til Hune Skole, hvorfra han 1891 blev forflyttet til Store Brøndum. Gift 1. Gang med *Jensine Pedersen* af Brovst og 2. Gang 1898 med *Jensine Petrine Pedersen* af Roppen i Hune Sogn.

IX. *Laurs Christensen Larsen*, f. 1860 $^{26}/_{10}$, Lærer i Villersø i Randers Amt og 1891 i Hune, hvorfra han 1893 blev forflyttet til Tolstrup i Børglum Herred. Gift 1888 med *Mette Laursen Sørensen.*

X. *Niels Nielsen*, f. 1871 $^{25}/_{12}$, Hjælpelærer i Hauerslev (Ø. Han H.) og 1894 kaldet til Lærer i Hune. Gift 1897 $^{19}/_{4}$ med *Elfrida Vilhelmine Katrine Høyer-Petersen* af Sejlflod Skole.

Lærere i Hunetorp,

I. *Christen Jensen* af Hellevad blev Lærer 1861 efter i et Par Aar at have været Vinterlærer her i lejede Lokaler. Han døde i Rødhus 1866, og hans Enke *Stine Olsen* af Rødhus ægtede senere Gaardejer Peder Chr. Larsen af Rødhus.

II. *Lars Grønborg* af V. Brønderslev blev 1866 Lærer her, men fratraadte Kaldet paa Grund af Sygdom 1872 og døde s. A. i V. Brønderslev. Var gift med *Mathilde Christensen* af V. Brønderslev.

III. *Søren Wistisen* blev Lærer her 1872 og fraflyttede Embedet 1873. Senere Lærer i Vejle og i Sønderup. Gift med *Anne Jansen* af Pirups Hvarre.

IV. *Hauge-Petersen* var Lærer her 1873 til 1876, senere Lærer i Hvorup. Gift med . . . . *Vellejus.*

V. *Jens Andreas Popp*, f. 1840 $^{9}/_{12}$ i Sønderjylland, blev ansat her 1876. Gift 1891 $^{26}/_{10}$ med *Elisabeth Nicoline Andersen Engesgaard*, død 1905.

Lærere i Rødhus.

I. *S. C. Pedersen,* konstitueret fra 1884 til 1887, uexamineret og ugift. Tog senere Examen og blev Lærer i Skallerup Klit.

II. *Hans Hansen* blev konstituret 1887 og var her til 1889, da han blev kaldet til Lærer i Faarup-Ejersted. Se S. 272.

III. *Chr. Larsen* blev kaldet 1889 og blev 1893 forflyttet til Faarup-Ejersted. Se S. 272.

IV. *P. C. Jensen* blev kaldet 1893 efter tidligere at have været Lærer paa Egholm. 1899 tog han Afsked med Pension og døde nogen Tid efter. Var ugift.

V. *A. K. Jensen* blev kaldet 1900 efter at have været konstitueret her fra 1899 $^{5}/_{6}$. Blev i Marts 1903 forflyttet til?

VI. *Anton Andersen*, kaldet Aug. 1903, forflyttet 1905 til Helverskov ved Hadsund.

VII. *Jens Peter Hansen*, tidl. 2. Lærer i Brabrand, kaldtes 1905, forflyttet 1907 til Skovsted i Thy.

MINDESMÆRKER FRA OLDTIDEN.

I Hune Sogn er talt 43 jordfaste Oldtidsmonumenter (Gravhøje), hvoraf Størstedelen dog nu ere sløjfede. Om »Tingstedet« nordvest for Kirken se Herredsbeskrivelsens I. Del, S. 211 [1]).

Ved Hune Kirke — øst for Vaabenhuset — staar en *Runesten*, som tidligere i over 250 Aar har staaet

[1]) Hermed kan maaske jævnføres, hvad Dr. O. Nielsen anfører i Danske Saml. I, 116 om Tingstedet i Ø. Horne Herred. Dr. Nielsen mener, at Sognet og Byen har Navn efter Tinget paa Horne — »omtrent midt i Herredet har dette Landskab haft Tingsted; dette er først kaldt Tinget a Hornæ, siden alene Hornæ, og den By, der er opstaaet her i Nærheden, har taget Navn derefter, hvilket er den sandsynligste Op-

i det søndre Kirkegaardsdige[1]). Den omtales af Ole Worm i hans »Monumenta Runica« fra 1636. Professor Wimmer skriver om den i sin »Danske Runemindesmærker« II, 16, at det er en smuk Sten, 5 Fod 7 Tm. høj, indtil 2 Fod 4 Tm. bred og 1 Fod tyk. Indskriften, der er tydelig og velbevaret, viser hen til den sidste Halvdel af det 10. Aarhundrede og lyder: »hufi thurkil thurbiurn satu stin runulfs hins rathsbaka fathur sins«, ɔ: Hove, Torkel, Torbjørn satte Runulv den raadspages, deres Faders Sten (= rejste denne Sten efter deres Fader, Runulv den vise); se iøvrigt under Jetsmark Sogn, hvor den derværende Runesten beskrives.

ANDRE OPTEGNELSER.

1550 omhandles i et *Sognevidne af Hune Sognestævne* en Pige, som boede hos *Palle Glarmester* i Hune. Hun havde tjent i Gaarde med en Karl i Jetsmark og var af ham under Ægteskabsløfte bleven besvangret. Karlen havde desuagtet giftet sig med en anden, hvilket Ægteskab blev erklæret ugyldigt af Ægteskabsretten (Tamperretten) i Aalborg[2]).

OFFENTLIGE STIFTELSER.

Se Side 233.

rindelse til Byen og Sognet Hornes Navn i Østerherred«. By- og Sognenavnet Hune kunde paa samme Maade antages at være opstaaet ved, at der i Oldtiden ved Højene har været en større Samlingsplads — Tingsted, Offersted o. s. v.

[1]) Jvf. S. 278.

[2]) Kirkehist. Saml. 3, VI, 148.

PERSONER.

Foruden de andet Steds omtalte Personer skal endnu anføres følgende:

I Blokhus boede i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede en Mand ved Navn *Thomas Andersen Vium*, der omtales som en »Kunstner i mange Slags Arbejde«. Han boede i et Hus ligeover for nuværende Larsens Badehotel og døde her 1787 26/2 i en Alder af 51 Aar. Jydske Efterretninger Nr. 11 1787 giver ham følgende Omtale:

». . . . en Mand, som ved sit Geni, sin Lyst og Flid, havde bragt det til en næsten utrolig Fuldkommenhed udi mangfoldig Haandtering og Kunst; han kunde gjøre alle Slags Arbejde udi Træ, og det mesterligt; han kunde støbe i alle Metaller, male og forgylde saa godt som nogen anden, han vidste at smedde det allerfineste Arbejde af Jærn, at udstikke Signeter, at forfærdige ypperlige Stueuhre. I de sidste Aar af hans Liv havde han anlagt et Lærredstrykkeri, hvortil han selv havde gjort Formene. Med al den Indsigt var han en god, ærlig og skikkelig Mand, han efterlod sig ikke Rigdom men et godt Navn; alle de fornemste her i Egnen stode om hans Grav lige til den blev opdynget og bevidnede Savnet af hans alt for tidlige Død (!) med deres oprigtige Taarer.«

Efter mundtlig Beretning kan tilføjes, at Thomas Vium ogsaa arbejdede paa en Vogn, der skulde have mekanisk Drivkraft, men han døde uden at faa den fuldført. En Gang rejste han til Norge for at uddanne sig yderligere i Smedekunsten og opsøgte i dette Øjemed en dygtig Mester, men efter 3 Dages Forløb rejste Thomas hjem igjen, thi Mesteren kunde ikke lære ham noget, men vilde gjærne have beholdt ham i sin Tjeneste. I Christiania fandtes endnu 1905 et af ham forfærdiget Stueuhr.

Bødker *Christen Ottesen Munch*, som døde 1875, var ligeledes et mekanisk Geni og tilmed en i adskillige Henseender lærd Mand. Han omtales i Goldschmidts Dagbog fra en Rejse o. s. v., S. 107—109, og fortjener især at mindes, fordi han testamenterede sin efterladte Formue til velgjørende Øjemed, se S. 234. Han var en stor Original og meget asketisk saavel i Levemaade som i Klædedragt. Fra min Barndom mindes jeg, hvorledes vi med en vis Skyhed iagttog ham, naar han ved Solnedgang besteg en nord for Blokhus værende høj Klit, paa hvilken han knælende og vendt mod den nedgaaende Sol forrettede sin Andagt.

JETSMARK.

JETSMARK SOGN.

Dette Sogns Navn skrives 1340 Eitismarck[1]), og andre Former fra omtrent samme Tid ere Etesmark, Ettzmarck, Itzmark, hvorfor det maa antages, at det oprindelige Navn er Etesmarkæ, der i første Led indeholder det olddanske Mandsnavn Ete eller Etær. Som omtalt under Herredets almindelige Forhold er Sognet overvejende fladt og lavtliggende og har paa den Tid, da Bebyggelsen maa antages at have fundet Sted, kun udgjort en mindre Ø bestaaende af Terrænet omkring Kirken; nogen By ved Navn Jetsmark findes ikke og har saa vidt vides ikke existeret, og det kan derfor antages, at Sognet har Navn efter den Mand, som først tog Øen i Besiddelse. Af ældre Folk anvendes endnu Formen Jes Sogn i Stedet for Jetsmark Sogn, men den fortrænges dog mere og mere af den sidstnævnte[2]).

Sognet, hvoraf en lille Del[3]) tidligere laa i Kjær Herred, men 1880 $^{22}/_{7}$ blev henlagt til Hvetbo Herred,

---

1) Æ. d. A. II, 248.

2) Hermed kan jævnføres, at Hjeds By i Hornum H. i et kgl. Brev af 1573 $^{24}/_{7}$ kaldes »Hietzmarck« [K. B.].

3) Øst for Ryaa.

udgjør en Kommune og et Pastorat; dets *Fladeindhold* var efter Maalingen 1906: 10,833 Tdr. Land, der ere skyldsatte for 307 Tdr. Hk., og dets *Befolkning* udgjorde 1906 $^1/_2$: 2819 Personer [1]), *Kreaturholdet* var 1898: 768 Heste, 2957 Stk. Hornkvæg, hvoraf 1734 Køer, 2291 Faar, 1640 Svin og 16 Geder [2]).

1553 var der i Sognet 30 Gaarde og 29 Bol; Husenes Antal nævnes ikke [3]); 1568 var her 1 Hovedgaard, 27 Gaarde, 36 Bol og 25 Huse, hvoraf 4 Gd., 8 B. og 6 H. laa til Aalborg Slot; 5 Gd., 3 B. og 2 H. til Børglum Kloster; 3 Gd., 4 B. og 3 H. til Økloster; 2 Gd. og 2 H. til Aalborg Hospital; 2 Gd., 2 B. og 2 H. til Lundergaard; 1 Gd. var i Selveje, og 10 Gd., 19 B. og 10 Huse tilhørte forskjellige Adelspersoner [4]).

Saaledes havde Gabriel Gyldenstjærnes Arvinger (til Restrup) 3 Gd. og 1 H., Jomfru Johanne Justsdatter (Hvide) til Egebjærg 1 Gd., Anders Pedersen Galt til Birkelse 2 Gd.. 9 B. og 4 H., Otto Banner til Asdal 1 Bol, Fru Gissel i Li (Vrejlev S.?) 1 Gd., Jens Markvorsen Rodsten til Lengsholm 1 Gd. 1 B.; til Hjermeslevgaard laa 3 B. og 2 H., Fru Yde (Edel Kalf?) til Hovgaard i Thy havde 2 Gd., 1 B. og 2 Huse, hvilke Jens Thomsen Dan i Hjermeslevgaard havde i Pant [5]). Endvidere anføres i Indberetningen, at Hundslund Kloster havde 1 Gd. og 1 B., og at Enevold Kruse havde Forsvaret af 1 Gd. og 1 Hus.

1657 bestod Sognet af 4 Helgaarde, 11 Halvgaarde, 9 Kvartgaarde, 4 halve Kvartgaarde og 1 kvart Kvartgaard; deraf havde Rentemester Henrik

---

1) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87.
2) D. S. 3) P. 4) J 1. 5) P.

Møller 1 Kvgd., Ellen Ruus' Arvinger 1 Halvg. [1]), og en Herremand i Holsten 1 halv Kvgd. [2]).

I Følge Matriklen 1662 bestod Sognet af 1 Hovedgaard, 32 Helgaarde, 12 Halvgaarde, 15 Bol, 1 Halvbol, 35 Huse med Jord og 26 jordløse Huse [3]).

1690 indberettede Præsten, at der var 50, der gav Tiende, men der skulde ialt være 54 tiendepligtige Gaarde [4]), og efter Matr. 1690 var her foruden Lundergaard og Præstegaarden 75 Gaarde og Bol samt 55 Huse, hvoraf 10 jordløse [5]).

1805 fandtes her 84 Gaarde og 61 Huse [6]) og 1895: 76 Gaarde og 345 Huse, hvoraf 92 jordløse [7]).

Af Skatteafskrivningsbogen for ca. 1714 ses bl. a., at der til Lundergaard (Dyssel) laa 39 Ejendomme, til Bjørnkjær 23, Birkelse 8, som Ryttergods var udlagt 14 og Aalborg Hospital havde 7.

Jetsmarks Sogns Jorder bleve udskiftede 1—15. Oktober 1799; tidligere havde saavel Tørveskjær som Overdrev været fælles for alle Sognemændene. Af *Moser* i Sognet nævnes i Udskiftningsforretningen: Lundergaards Mose, Koldmosen, Sandmosen, Gammel Mose og Hvidskjær, og *Overdrevet* ses at have bestaaet af en til 400 Høveders Græsning taxeret Strækning uden om den dyrkede Mark [8]); det strakte sig fra Lundergaards Fællig vesten og sønden om Bleggrav og sønden og østen om Kaas og Sønderby, øst og nord om Risager, Pandrup og Kvorup og vest om Hønsholm og Farshave til Lundergaard [9]). Sognet havde Enge i Voldkjær, hvilke i Følge T. 1683

---

1) Skulde hun være en Efterkommer af Herredsfoged Peder Ruus? 2) P. 3) M 1. 4) P. 5) M 2.
6) Begtrup VI, 424. 7) D. S. 8) T. 1683.
9) Om en Strid angaaende Overdrevet se under Farshave.

bjærgedes med Besvær; om Sognets Marknavne se de enkelte Byer og Gaarde.

1340 havde Grev Gert af Holsten Gods her i Sognet [1]), og *1354* erkjendte Hr. Peder Gøtesen [2]) at skylde Ridder Nicolaus Tunæssøn med Tilnavnet Hvitebrot 20 Mark Sølv, hvorfor han gav ham Pant i noget Gods i Jetsmark Sogn. Angaaende Godsets Brug og Indløsning blev der truffet nærmere Bestemmelse [3]). *1375* overlod Heyderik Lonow til Kong Valdemar bl. a. 1 Gaard i Jetsmark Sogn, hvilken beboedes af Per Tyriesøn, der svarede 6 Tønder Korn aarlig af den. Lonow havde dog kun Gaarden i Pant af en Ridder Iver Nielsen (Rosenkrantz) [4]). *1400* gav Karen Andersdatter, Christen Munks (til Kovstrup) Efterleverske, 1 Gaard i Jetsmark til Sct. Clemens Kirkes Bygning i Hundslund (Dronninglund) [5]). *1457* gav Otto Henriksen (Smalsted) af Villerup og Knud Jensen (Rotfeld) af Lønstrup — Peder Grøns Svigersønner — til Helligaandsklostret i Aalborg, den Gaard i Jetsmark, som Anders Tyxsøn iboede. Gaarden skulde anvendes til Styrkelse for den Messe »af de hellige 5 Vunder«, som Peder Grøn til Birkelse havde oprettet for sin, sin Hustrus og alle kristne Sjæles Frelse [6]). *1460* og *1463* toges Tingsvidne, at Peder Mathisen (Vognsen) af Boller i sin Dødsstund gav 1 Gaard i

1) Æ. d. A. II, 248.

2) Var Ridder. Hans Datter Else var gift med Jakob Nielsen Kirt til Næs. Se Æ. d. A. I, 225 og Gjerding: Hellum Herred, S. 54.

3) Erslevs Repert. Nr. 2401. 4) Æ. d. A. I, 96.

5) Æ. d. A. III, 5. 6) D. M. 5, II, 194.

Jetsmark til Børglum Kloster [1]), samme Aar gav Peder Stigsøn (Hvide) til Egebjærg ligeledes 1 Gaard her til Klostret [2]), og *1463* fik Økloster (Oxholm) ved Mageskifte med Anders Nielsen (Banner) af Asdal bl. a. 2 Bol i Jetsmark, — det ene var øde [3]). *1466* fik Børglum Kloster ved Mageskifte med Kongen 1 Gaard her i Sognet [4]), og ved samme Tid pantsatte Niels Eskelsen af Skaregaard til Økloster 1 Gaard her [5]), hvilken han *1487* mageskiftede til Klostret [6]). *1491* fik Økloster Lovhævd paa en af Peder Kalffsen beboet Gaard i Jetsmark [7]), og *1492* toges Tingsvidne, at den Gaard i Jetsmark, som Johan Mortensen (Vognsen af Hjermeslevgaard?) gav til Børglum Kloster, kom til Klostret strax efter hans Død og havde siden upaatalt ligget der til [8]). *1504* nævnes en Herredstingsdom, hvorved en Gaard i Jetsmark tilkjendes Børglum Kloster efter forudgaaende Lovhævd og Landstingsdom, maaske er det den Gaard, som Biskop Jep 1482 fik Lovhævdbrev paa [9]). 1540 $^{1}/_{11}$ fik Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup Skjøde paa en Del Gaarde i Jetsmark, hvoriblandt 2, som ikke havde særligt Navn [10]). 1578 $^{29}/_{9}$ udfærdigedes Brev til Fru Mette Mortensdatter, Enke efter Jens Thomsen Dan til Hjermeslevgaard, hvori meddeltes, at Kongen havde modtaget hendes Skrivelse med den sendte Foræring og takkede derfor og lovede at erkjende det med al Naade. Kongen vilde lade hende faa Kronens Rettighed i en jordegen Bondegaard i Jetsmark

1) Æ. d. A. III, 86 og 88. 2) a. St. 107. 3) a. St. 129.

4) a. St. 93. 5) a. St. 112. 6) Diplom. Viberg. 106.

7) Æ. d. A. III, 114. 8) a. St. 85.

9) a. St. 98 og 117. 10) K. S.

Sogn til Mageskifte og havde tilskrevet Jens Kaas derom [1])

1672 fik Kongen ved Mageskifte med General-Proviantkommissær Nicolaus Bennich bl. a. 1 unavngiven Gaard i Jetsmark Sogn [2]).

1638 beskrives Sognet saaledes af Præsten [3]):

Jetsmarck Sogn midt udi Huetboherrett.

. . . . . *Lundergaard* en Herregaard liggendes lige vester for Kirken og velb. Falck Giøe tilhører; en stor Høj paa Lundergaards Mark kaldes *Ørnhøye*. En Sig omkring Lundergaard kaldes *Kielling Siigh*, en Mose norden Lundergaard kaldes *Ringels Muose*. En stor Dal noget nør fra Lundergaard kaldes *Duerdall*. Noget vester mer ligger et Kjær kaldes *Helffuede*. Item noget nør fra Lundergaard ligger Enstedgaarde: *Farshaffue*, *Hiedgaard* og *Hønshollm*. Nordvest i Sognet ved Hune Bro ligger en liden By kaldes *Korup*. Østen for Korup By ligger nogen smaa Gadehuse kaldes *Purkier*. Østen og norden Purkjær ligger et stor Kjær kaldes *Søkier*, og et kaldes *Huellsigh*. Item en By lige nør fra Kirken kaldes *Pandrup*, imellem fornævnte Purkier og Pandrup By ligger en Enstedgaard, kaldes *Tuillstegaard* og *Bispgaard*, som af Kaptejn Luduvich besiddes. En liden By østen for Pandrup med smaa Gadehuse kaldes *lille Pandrup*. Noget øster og nør ligger endnu Enstedgaarde *Risager*, *Meelhollm*, *Skiødshollm*. Østerst i Sognet ligger en Gaard kaldes *Tofftgaard*, som er østen en stor Aa her i Sognet, dog liggendes i Kjær Herred. Endnu østen fornævnte Toftegaard ligger et stort Bjærg, hvorpaa er nogen store Egetræer, kaldes *Sandasbiergh*, ellers omkring samme Bjærg findes der noget Riskjær og anden smaa Krat. Østen Kirken ligger *Præstegaarden*, norden for Præstegaarden er liggendes Ensted-

1) K. B. 2) T. S. Pap., Husumgaard Nr. 5.

3) Bispearkivet, jvf. S. 4.

gaarde: *Klostergaard*, *Klarborgh*, *Hollmsgaard*, *Kongesback*, *Kiedgaard*, item østen og sønden Præstegaarden er liggende *Bundgaard*, *Kalsensgaarde*, *Krogsgaard*, *Siisgaard*, *Piilgaard*.

Østen og sønden Kirken er liggende en By nemlig *Sønderby*, der østen for Enstedgaarde *Brogaard*. Og en Gaard liggende neder i Kjæret kaldes *Biedhollm*, et andet Værsted, *Løtt* kaldendes, ibm. Lige sønder fra Kirken er endnu liggende en By kaldes *Kaas*, der vesten for Gaarde og Bol: *Skadback*, anden *Skadbak*, *Øster Blegraf*, *Vester Blegraf*. En Høj liggende lidet vester og nør fra Kirken kaldes *Baal Høj*. Noget nør mere 3 andre smaa Høje. Østerst omkring Sognet er liggende Enge, kaldes *Valdkier*. En Høj paa samme Enge kaldes *Halldergells* Høj. Sig ibm.: *Tycktuerne*, *Flaskett*. Sønderst omkring Sognet er liggende Enge kaldes *Trankier*. En Høj ibm. kaldes *Trolldhøye*, item *Lundsig* ibm. Vesten omkring Sognet er liggende store Moser kaldes *Kolld* Mosen; *Huollsig* ibm. østen for et lidet Kjær kaldes *Hallkier*. Item en liden Hede sønderst, kaldes *Draus* Hede.

I Jetsmark Sogn ligger følgende Landsbyer [1]), der dog nu ere mer eller mindre udflyttede: *Kvorup*, *Pandrup*, *Sønderby* og *Kaas*. Spredte Steder ere: *Præstegaarden*, *Bisgaard*, *Tvilstedgaard*, *Risager*, *Bundgaarde*, *Klostergaard*, *paa Heden*, *Klarborg*, *Holmsgaard*, *Kongesbak*, *Kjædegaard*, *Kalsensgaarde*, *Krogsgaard*, *Sigsgaard*, *Graverhaven*, *Skjødsholm*, *Mejlholm*, *Hokerimme*, *Lundbak*, *Mergelsbæk*, *Bækkens Mølle*, *Bedholm*, *Brogaardene*, *Skadbak Bleggrav*, *Hedegaard og Hønsholm*.

(Om Purkjær og Broen se under *Kvorup*; om Fruensgaard og Skadland se under *Pandrup*; om Pilgaarde, Søborg, Skiverhus og Dalsager se *Sønderby*; om Lies, Kaasgaard, Gammelgaard og Hjørnet se *Kaas*).

1) Mejlby se Bundgaard.

Nyere Bebyggelser ere: *Moseby* eller *Mosehusene*, *Putgrave* og *Aldershvile* [1]), Gaarden *Udholm* samt Husene paa *Kvorup Kjær* [2]), *Voldkjær*, *Dyrengene*, *Trøjborg*, *Søkjær*, *Rødehede* [3]), *Tranekjær* [4]), *Lundergaards Mark*, *Ringelsmose* [5]), *Pandrupholm* [6]) og *Pionergaarden* [7]). Nu nedlagte eller ubekjendte Steder ere: *Degnebolet*, *Farshave*, *Bremerrøgel*, *Brohuset*, *Over Mølle*, *Skegelund*, *Langagergaard*, *Kolstrup* [8]), *Kanstrup* [9]), *Løt* [10]), *paa Diget* [11]), og *Stien* [12]). I den forhen til Kjær Herred hørende Del af Sognet ligger *Toftegaard* og *Mosegaard* samt *Toftegaards Huse*, og endelig ligger i Jetsmark Sogn Hovedgaarden *Lundergaard*.

Kvorup By kaldtes tidligere Korup, og Navnet betyder antagelig den af Kaare anlagte Torp. Stedet nævnes 1537 [13]), og 1582 $^{14}/_{3}$ fik Befalingsmand paa Holmen, Laurids Kruse, bl. a. Forlæningsbrev paa 3 Gaarde her uden Afgift [14]). Byen bestod 1662 af 3 Gaarde, 1 Halvgaard, 3 Bol, 1 Halvbol og 15 Gadehuse, hvoraf 3 uden Jord; dens samlede Udsæd var $20^1/_2$ Td. Rug, 38 Tdr. Byg og 11 Tdr. Havre og Høavlet 28 Læs. Af Ejendommene tilhørte 1 Gaard og 2 Huse Aalborg Hospital, medens Resten laa til Aalborghus og Børglum Kloster; 1 Bol af Lhk. $2^3/_8$ Td. var tillagt Herredsfogedbestillingen [15]). 1669 fik Margrethe Rantzau, Enke efter Ove Thott

1) Se Bundgaard. 2) Se Kvorup. 3) Se Sønderby.
4) Se Sønderby. 5) Se Bisgaard. 6) Se Pandrup
7) Se Moseby. 8) Se Kvorup. 9) Se Kjædegaard.
10) Se Bedholm. 11) Se Sønderby. 12) Se Kongesbak.
13) Kolderup-Rosenvinge: Gl. d. Domme II, 21.
14) K. B. 15) M 1.

til Skabersø, udlagt ca. 19 Tdr. Hk. i Kvorup for sin Fordring paa Kongen [1]). 1690 var her 8 Gaarde, hvoraf 6 vare udlagte til Ryttergods, 1 laa under Kronen og 1 til Aalborg Hospital [2]), og 1714 var her ligeledes 8 Gaarde [3]). Den Gaard, der havde været tillagt Herredsfogden, var nu kommen til Selvejer Jens Jespersen. Dette var den Ejendom, der kaldtes *Broen* [4]), nu Matr. Nr. 4 a, den blev 1732 af Thor Jensen solgt til Skudehandler Anders Christensen Hjortels i Blokhus, hvis Stedsøn, Skudehandler Peder Christensen (Krat), solgte den 1766 til Jens Gleerup til Lundergaard, hvorfra den blev solgt 1841. 1690 nævnes der ingen Huse til Kvorup By, idet disse nemlig da anføres under deres særlige Navn *Purkjær*. Her har der antagelig i sin Tid været noget Smaakrat, hvilket ogsaa synes at fremgaa af, at 1 af de 5 Huse, som 1615 fandtes her, kaldtes „*i Krattene*" [5]). 1662 var her vist 15 Huse, hvoraf 1, der havde en Udsæd af 2 Skp. Byg, kaldtes *Kolstrup* [6]), og 1690 var her 6 Huse [7]). 1799 bestod Kvorup af 9 Gaarde og 2 Huse, og i Purkjær var der 16 Huse, hvoraf dog 5 vare jordløse [8]). Kvorup Mølle er af nyere Oprindelse.

Byens Jorder vare 1683:

Agrene ved Smedens Høj, Vester og Øster Langager, Neder og Over Toft, Tavlborg Agre og Toftagrene [9]); 1799 nævnes endvidere: Faldet, Vibehøjs Agre, Vejsagre, Smalleagre og Haugen [10]).

1) T. S. Pap. Gunders Mølle Nr. 2 a.
2) M 2. 3) J 2, M 2.
4) Nævnes i Kbg. 1687 og 1688, »ved Broen«.
5) A. 6) M 1. 7) M 2. 8) U. 9) Ma.
10) U. Vibhøj nævnes i Tgb. 1636 $^{26}/_{3}$.

Paa *Kvorup Kjær*, der ligger Sydvest for Byen, er efter Udskiftningen opført en Del Huse.

Pandrup By, der nævnes 1470[1]), har vist oprindelig heddet Pandathorp, ɔ: den af Pandi anlagte Torp. 1582 $^{14}/_{3}$ fik Laurids Kruse til Balle 2 Gaarde her til Læn uden Afgift[2]). Byen adskiltes allerede 1662 i Store Pandrup og Lille Pandrup. *St. Pandrup* bestod da af 4 Gaarde, 2 Halvgaarde, 2 Bol og 1 jordløst Hus, hvilke havde en Udsæd af ialt $24^1/_2$ Td. Rug, 33 Tdr. Byg, $13^1/_2$ Td. Havre og et Høavl af 54 Læs[3]). 1669 fik Margrethe Rantzau, Enke efter Ove Thott til Skabersø, af Kronen udlagt ca. $13^1/_2$ Td. Hk. her[4]). 1690 var her 9 Gaarde[5]), og Byen bestod 1799 af 11 Gaarde og 2 Huse[6]); dens Agre vare 1683:

Krøkagre, Vibehøjsagre, Smaadals-, Toft- og Haldhøjsagre[7]). 1799 nævnes endvidere: Over-, Krog-, Kaasens-, Hullernes-, Langhede-, Sønderdals-, Knuds- og Stensagre[8]).

Store Pandrup er nu en stor Landsby tildels med kjøbstadagtigt Præg; her findes Tingstedet for Hvetbo Herred med Ting- og Arresthus[9]), Herredfogedbolig, Kro[10]), Sparekasse[11]), Andelsmejeri samt Handlende og Haandværkere af alle Slags m. v.

Lille Pandrup, der ligger sydøst for St. Pandrup, bestod oprindelig af de til St. Pandrup hørende

1) Æ. d. A. III, 5. 2) K. B. 3) M 1.
4) T. S. Pap. Gunders Mølle Nr. 2 a. 5) M 2. 6) U.
7) Ma. 8) U.
9) Opført 1892 med Plads til 5 Arrestanter.
10) Laa forhen i Hune By.
11) Oprettet 1867. Har sin egen Bygning, som forhen laa ved Hune Kro.

Gadehuse. 1662 var her 1 Halvbol og 11 Huse, hvoraf 2 vare jordløse; den samlede Udsæd var 1 Td. Rug, 5 Tdr. Byg og 1 Td. Havre, Høavlet 1 Læs[1]). 1690 var her 15 Huse[2]), og 1799 var Antallet 13[3]). Jorden til Lille Pandrup bestod 1683 kun af en Toft[4]), men 1799 nævnes som Agre til Lille Pandrup, Klostergaard, Klarborg, Holmsgaard, Kongesbak og Kjædegaard:

Klostergaards Fald, Knuds-, Hede-, Krog- og Hellesagre samt Kongesbak[5]).

Paa Pandrup Kjær findes nogle nyere Afbyggersteder, hvoriblandt *Pandrupholm*.

Til Store Pandrup henregnedes tidligere *Skadland* og *Fruensgaard*.

1470 fik Hundslundkloster ved Mageskifte med Økloster et Bol i Pandrup kaldet »Skadelandt«[6]). Da Skadland paa hin Tid kun var et Bol, er den Formodning næppe rigtig, at den adelige Familie Skadeland skulde stamme herfra[7]). 1626 anføres Stedet blandt de Gaarde, der 1593 vare blevne forlænede til Admiral Peder Munk paa Livstid, men som senere vare komne under Aalborghus; det stod da for en Skyld af 2 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Pund Smør (12 ℔), 1 Svin og 2 Skp. Maltbyg[8]). 1651 laa det under Aastrup Læn og blev $^{14}/_{11}$ nævnte Aar pantsat til Fru Margrethe Holck, Enke efter Jens Høg til Vang[9]), til hvem det endnu var udlagt 1660 $^{1}/_{10}$[10]). 1662 stod Skadland, der fremdeles ansaas for et Bol, for en Udsæd af $1^1/_2$ Td. Rug,

1) M 1. 2) M 2. 3) U. 4) Ma. 5) U.
6) Æ. d. A. III, 5 og 114.
7) Maaske Familien snarere stammer fra Skadeland i Norge.
8) A. 9) Rentek. Panteb. Fol. 215. 10) Tgb.

2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre; Høavl 4 Læs [1]). 1690 stod det for Lhk. $4^1/_2$ Td. og fik Ghk. ca. 3 Tdr. [2]). Stedet tilhørte 1714 Kaptajn Deichmann paa Gjøl og kaldes i Skatteafskrivningsbogen *Skartved* [3]). Senere kom Skadland i Krigsraad Jens Gleerups [4]) Besiddelse, og 1824 $^{15}/_{12}$ fik Landinspektør Birch Skjøde paa Gaarden efter Avktion, hvorefter den 1825 kom i Selveje [5]).

Fruensgaard nævnes i Tgb. 1634 $^6/_{12}$ og $^{20}/_{12}$ samt i Kbg. 1653 o. flg. Derimod anføres den ikke i Lænsregnskaberne eller de gamle Matrikler. Navnets Oprindelse er ubekjendt, men det er ikke usandsynligt, at det staar i Forbindelse med »vor Frue Eng« i Skegelund, som nævnes 1488, da der udfærdigedes Sandemændsbrev angaaende Skjellet mellem den og Bondens Eng i Skegelund [6]), og i saa Fald maa Gaarden antagelig have tilhørt Vor Frue Kloster i Aalborg.

1690 stod Gaarden for Lhk. $8^1/_8$ Td. og fik Ghk. ca. $7^3/_8$ Td. [7]), den tilhørte 1714 Lundergaard [8]). Senere blev den delt i 2 Gaarde, hvoraf den ene (Matr. Nr. 15) kom i Selveje 1823, medens den anden (Matr. Nr. 14) først 1847 blev solgt fra Lundergaard og strax derefter udstykket [9]).

Sønderby nævnes 1519, da Lars Mørk i S. Saltum indværgede Gods her under Aalborghus [10]), og 1582 $^{14}/_3$ fik Laurids Kruse, Befalingsmand paa Holmen, 1 Gaard her til Læn uden Afgift [11]). 1662 bestod Byen, til hvilken almindeligt henregnedes *Pilgaard*,

1) M 1. 2) M 2. 3) J 2. 4) Til Rødslet. 5) Pr.
6) Æ. d. A. III, 101. 7) M 2. 8) J 2. 9) Pr.
10) T. S. Perg. Nørrejylland 221. 11) K. B.

Søborg, *paa Diget* og *Skiverhuset*, af 3 Gaarde, 2 Halvgaarde, 2 Bol, 2 Halvbol og 4 Huse, hvoraf 2 jordløse. Byens samlede Udsæd var $22^2/_3$ Td. Rug, $39^3/_4$ Td. Byg og 23 Tdr. Havre, dens Høavl 51 Læs [1]). 1690 var her 8 Gaarde og 8 Huse [2]). 1615 $^{26}/_9$ kjøbte Jørgen Lunge til Odden og Birkelse 1 Gaard her af Otto Christoffer Rosenkrantz til Boller [3]), og Jørgen Lunges Enke, Sophie Brahe, havde 1631 $3^1/_2$ Bol her [4]). 1799 bestod Sønderby af 11 Gaarde og 8 Huse [5]). Byens Mark bestod 1683 af følgende Jorder:

Toftagre, Purrebæks Fald, Smedetoften, Støttings Fald, Vandmedens Fald, Skaaldagre, Hanehøjs Fald, Misbjerg Fald, Abildagre, Hedeagre og Hedefald [6]). 1799 nævnes endvidere Tavlborg og Dalsager som liggende til Sønderby og Brogaardene [7]).

Byen havde Andel i *Tranekjær* Enge, og til den hørte ligeledes *Rødehede*. Sønderby er nu stærkt udflyttet og udstykket, og talrige Bebyggelser ere opstaaede baade paa Tranekjær og Rødehede, ligesom *Dalsager* ogsaa er bebygget.

Pilgaard nævnes 1631 som en Gaard, der tilhørte Jørgen Grubbe [8]). Ligeledes nævnes Gaarden i Tgb. 1633 $^{15}/_6$. 1662 brugtes den af 2 Fæstere og havde en Udsæd af 8 Tdr. Rug, 14 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre samt et Høavl af 24 Læs [9]). 1690 havde den 3 Fæstere og stod for Lhk. $18^1/_8$ Td.; den fik Ghk. $14^7/_8$ Td. [10]). 1714 tilhørte den Præsten i Vrensted,

1) M 1. I denne staar Pilgaard dog for sig, men er her sammentalt med det øvrige af Sønderby.
2) M 2. 3) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 22.
4) A. Mandtal til Pengeskatten. 5) U. 6) Ma. 7) U.
8) A. Mandt. til Pengesk. 9) M 1. 10) M 2.

Magister Dyssel, der havde kjøbt den af Præsten Kjeld Nielsen i Sundby[1]). Dyssel solgte den 1719 til Frederik Kjær til Børglumkloster[2]), og efter at den var bleven delt i 2 Gaarde kom Pilgaard ved Avktion 1756 $^{1}/_{12}$ over Børglum Klosters Gods til Krigsraad Jens Gleerup til Rødslet[3]). *Øster Pilgaard* blev derefter solgt til Selveje 1811 medens *Vester Pilgaard* blev solgt til en Major Münster, som 1839 solgte den til Selveje[4]). Ved Pilgaard laa 1690 en Ager af Hk. 0—4—1 - 1, den brugtes af 2 Fæstere og var udlagt som Ryttergods[5]).

Søborg hørte til Sønderby Huse, skjønt Stedet 1690 stod for $3^{1}/_{8}$ Td. Lhk. og fik Ghk. 2 Td.[6]). 1714 laa Søborg til Lundergaard[7]).

„*Paa Diget*" var 1662 et Gadehus og tilhørte Knud Seefeld. Det havde en Udsæd af 1 Td. Byg[8]). Det var formodentlig et af de Huse, der 1714 laa under Bjørnkjær[9]).

Skiverhuset[10]) er antagelig det Hus, der forhen hørte til Pilgaard, og som 1714 stod for Ghk. 0—1—1—2[11]). Da Mag. Dyssel 1719 solgte Pilgaard (se derunder) var Huset øde, ɔ: ubeboet; 1810 laa Skiverhus under Lundergaard.

Kaas By, der har Navn efter sin Beliggenhed i Sognet, idet Kaas er det samme som Hjørne[12]), nævnes 1463 (Kaalsz), da Øklooster ved Mageskifte

1) J 2. 2) Landst. S. & Pb. 36, 420. 3) Pr. 4) Pr.
5) M 2. 6) M 2. 7) J 2. 8) M 1. 9) J 2.
10) Det er formentlig urigtigt at skrive Skivehus, da Navnet maa afledes af Skiver = Vandløb, Grøft.
11) J 2. 12) Hvad der laa syd og vest for Kaas var jo i ældre Tid udyrkbare Moser.

med Anders Nielsen (Banner) til Asdal erhvervede 1 Bol her[1]). 1519 havde Aalborghus 5 Gaarde i Kaas, hvilke Lars Mørk i Saltum da indværgede[2]), og 1615 solgte Otto Kristoffer Rosenkrantz til Boller til Jørgen Lunge til Odden og Birkelse 2 Gaarde og 2 Gadehuse i Kaas[3]). 1621 afhændede Bodil Kruse, Enke efter Laurids Friis til Lyngballe, 1 Gaard i Kaas til Jørgen Lunges Enke, Sophie Brahe[4]), og hun anføres 1631 som Ejer af 3 Bol her[5]). Endvidere solgte Fru Dorthe Budde til Oxholm 1641 $^{28}/_{10}$ 6 Ejendomme i Kaas til sin Svigersøn Knud Seefeld til Lundergaard[6]). 1662 bestod Byen af 2 Gaarde, 5 Halvgaarde, 4 Bol, 4 Halvbol og 18 Huse, hvoraf dog kun 1 havde Jord; den samlede Udsæd var $33^{1}/_{3}$ Td. Rug, $42^{2}/_{3}$ Td. Byg og $26^{1}/_{2}$ Td. Havre, Høavlet 58 Læs[7]). 1690 var her 14 Gaarde og 18 Huse, hvoraf 7 jordløse[8]). 1799 var her 11 Gaarde og 18 Huse, hvoraf 5 jordløse[9]).

Kaas synes i forrige Tider at have været Tilholdssted for adskillige løse Individer, hvortil vel de mange jordløse Huse, der for en Del vare beboede af Kvinder, bidrog; iøvrigt kan det bemærkes, at blandt Husmændene i Kaas fandtes i det 17. Aarhundrede flere af Navnet Basse, men de have vel næppe hørt til den gamle vendsysselske Adelsslægt af samme Navn. 1750 $^{18}/_{2}$ begravedes en Mondelovs Hustru fra Kaas[10]), men hvem Manden var er ubekjendt.

Til Byen hørte 1683 følgende Jorder:

Den øde Gaards Toft, Gaasebak Fald, Støttingens

1) Æ. d. A. III, 129. 2) T. S. Perg. Nørrejylland 221.
3) T. S. Perg. Hvetbo H. 22. 4) a. S. 23.
5) A., Mandt. til Pengeskat. 6) Tgb. 7) M 1. 8) M 2.
9) U. 10) Kbg.

Fald, Tofterne, Kaasgaards Fald, Randens-, Liise-, Kjeldagers-, Kottis-, Sønder og Nørre Hede Fald. Disse laa alle nord for Byen; syd for denne laa Søndermark samt en Del Haver og nogle smaa Stykker Pløjeland, som brugtes af Husmændene [1]. 1799 nævnes endvidere følgende Agre til Byen: Sønder Risager, Sønder Klokkestrængsager, Gadehusager, Møllerkonens-, Hedegaards-, Hanedals- og Katte Ager [2]), sidstnævnte er formodentlig den, som 1683 kaldtes Kottisager.

Til Kaas hørte Halkjær samt Enge i Tranekjær og Voldkjær [3]). En Ager i Kaas, kaldet *Bredager* eller Brødtzager, hørte til Øklosters Gods under Sejlstrup Læn; den blev 1604 bortfæstet mod en aarlig Afgift af 1 Pund (2 Tdr.) Byg til Niels Christensen i Sigsgaard, som endnu brugte den 1617 [4]). Maaske var det den samme som Brandager, der nævnes 1680 $^{20}/_{3}$, da der toges Tingsvidne, at Ageren, hvori der kunde saas 2 Tdr. Byg, og som tilhørte Kronen, ikke var bebygget og ej heller havde været det saa længe nogen kunde mindes, fordi der hvilede saa stor Afgift paa den [5]). Nogle af Husene til Kaas kaldes *Liise, Lies* eller *„paa Liis“*, de nævnes 1634 i Tgb. og ofte senere. Muligt er Navnet afledet af Li = Bakkeskraaning, da »Liise Bakke« 1799 nævnes som liggende i Kaas Mark. 1799 var Husenes Antal 6, hvoraf 1 jordløst [6]). I Kaas ligger 1 Mølle og et Forsamlingshus.

Kaasgaard (Matr. Nr. 16) laa 1633 og 1640 til Lundergaard og svarede en Skyld af 8 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre m. m. [7]), men Gaarden var paa den Tid

---

[1]) Ma. [2]) U. [3]) T., U.
[4]) A, Jordebogen 1604 og S. 1617—18. [5]) Tgb. [6]) U.
[7]) Landst. S. & Pb. 1633, S. 232, og Tgb. 1640 $^{18}/_{1}$.

ubeboet og Bygningerne saa forfaldne, at Vinduer og Døre manglede i Rollingen, og ligeledes var Overdelen af en ny Lade samt 3 Jordhuse borte [1]). 1662 regnedes Kaasgaard for en Halvgaard, der havde en Udsæd af $2^{1}/_{2}$ Td. Rug, $2^{1}/_{2}$ Td. Byg og 3 Tdr. Havre, og dens Høavl var kun 4 Læs [2]), men da denne Udsæd næppe kan svare til den 1640 nævnte Skyld eller til Gaardens Lhk., der 1690 var $9^{1}/_{2}$ Td. [3]), har Gaarden formodentlig været næsten ude af Drift, hvilken Antagelse bestyrkes ved, at et Synsvidne, som en Jakob Poulsen i Aalborg lod tage 1670 $^{29}/_{1}$ [4]), beretter, at der af Rollingen kun stod 5 smaa Gulv, og alle Døre, Vinduer og Lofter vare borttagne, samt Væggene næsten nedfaldne. Saavel den østre som den vestre Lade vare meget forfaldne, den sidstnævnte manglede alle Udskuddene, og Taget var afblæst, og i Laden manglede en Del af Stolperne. 1662 anføres Gaarden som tilhørende Knud Seefeld (til Lundergaard) [5]), men derefter blev Rektor *Mogens Wingaard* i Aalborg Ejer af den. Han var født 1639 og blev 1668 Rektor i Aalborg, fra hvilken Stilling han dog efter flere Aars Strid med Biskopperne Foss og Bornemann blev afsat ved Højesteretsdom 1684, og derefter boede han en Tid i Kaas. Han var meget forarmet og kunde ikke svare Skatterne af sit Gods, hvilket ses af en kgl. Resol. 1689 $^{12}/_{1}$ [6]), hvorved der eftergives ham Skatterestancer af hans Gods i Kaas, 17 Tdr. Hk. [7]), hvoraf 12 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. havde staaet øde

---

[1]) Tgb. 1640 $^{17}/_{10}$ og $^{24}/_{10}$, jvf. Tgb. 1650 $^{23}/_{2}$.
[2]) M 1. [3]) M 2. [4]) Tgb. [5]) M 1. [5]) Orig. kgl. Resol.
[7]) Nemlig Kaasgaard og Gammelgaard.

i nogle Aar, og for denne Restance, der tilligemed manglende Prinsessestyr af Øster og Vester Hassing Kirker androg ca. 89 Rdl. samt nogle Tønder Korn, havde den forhenværende Rektor siddet i Arrest i Aalborg i 3 Aar (!) Tidligere havde en Restance paadraget indtil 1685 1/7 maattet slettes paa Grund af Magister Mogens Wingaards »bekjendte armelige Tilstand«, nu skulde han derfor stille Kaution for at Skatterne fremtidig fra 1688 1/10 bleve erlagte. Mogens Wingaard flyttede senere til Kjøbenhavn, hvor han gav sig af med literære Arbejder [1]). 1690 fik Kaasgaard Ghk. 7—2—1—1, og den anføres da som tilhørende en Magister Thomas [2]), men 1714 laa den til Bjørnkjær [3]), og 1723 blev den af Jakob Gleerup til Bjørnkjær solgt til Løjtnant *Otto v. Obenhausen* paa Farshave [4]). Senere solgte han den til Degnen Jørgen Horne, som ejede den 1760 [5]). Den stod da kun for Ghk. 2—6—2—2, saa den maa formodentlig være bleven delt.

En Kathrine Vendel i Kaasgaard nævnes i Kbg. 1738 [6]).

Gammelgaard (Matr. Nr. 10) i Kaas var 1662 en Halvgaard med Udsæd 3 Tdr. Rug, 4 1/2 Td. Byg, 2 Tdr. Havre og Høavl 6 Læs; den anføres som lig-

[1]) Hundrup: Lærerst. ved Aalb. Skole, I, 13; Werlauffs Antegn. til Holbergs Lystsp., S. 265.
[2]) M 2. [3]) J 2.
[4]) Broder til Oberstl. Obenhausen til Lundergaard.
[5]) Indk. Breve. Aalborghus 1760.
[6]) En Katrine Vendel var gift med Hospitalsforst. Joh. P. Piper i Randers, senere Fyrforvalter paa Skagen og Anholt. Hun boede 1717 i Randers. Kirkeh. Saml. 5, III, 99.

gende til Oxholm [1]), ɔ: Knud Seefeld, og sammen med Kaasgaard kom den til Rektor Mogens Wingaard. 1683 stod de 2/3 af Gaarden øde [2]); dens Lhk. var ca. 7 7/8 Td., og 1690 fik den Ghk. ca. 3 5/8 [3]). 1714 laa Gaarden til Bjørnkjær [4]). 1818 solgte Justitsraad Rasmussen [5]) den til Mogens Brix i Blokhus og B. Hasselbalch paa Vestrupgaard, og de afhændede den igjen 1823 til Selveje [6]).

Matr. Nr. 9 i Kaas kaldtes tidligere *Hjørnet*.

Præstegaarden, som forhen regnedes til Mejlby [7]), havde 1553 en Udsæd af 14 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre, og dens Høavl var 60 Læs Enghø [8]). 1571 var Udsæden 12 Tdr. Rug, 14 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre, men Høavlet var næppe saa stort som forhen, thi en Eng paa 24 Favne sagdes da at være kommen fra Gaarden i Formandens Tid [9]). 1625 var Udsæden som 1571, men 1662 kunde der kun saas 10 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre, og Høavlet var 30 Læs. Den havde temmelig god Græsning men ringe Tørveskjær, og endvidere havde den Andel i Fiskeriet i Østrup Sø [10]). 1690 fik Gaarden Ghk. 14—7—3—0 [11]). Hvad denne Ansættelse angik, da syntes Præsten, at Landmaalingen havde været meget ubillig, og skulde det forblive herved, og Skat derefter noget jævnlig paabydes, da kunde Præstegaardens Taxt alene sluge Kaldets hele Indtægt [12]).

[1]) M 1; i Tgb. 1650 23/2 siges, at den ligger til Lundergaard.
[2]) T. [3]) M 2. [4]) J 2. [5]) Se Bundgaard. [6]) Pr.
[7]) Se Bundgaard. [8]) P.
[9]) P.; Hr. Mads Christensen døde 1563.
[10]) M 1. [11]) M 2. [12]) P. 1690.

I samme Indberetning siger Præsten, at han havde betalt 200 Rdl. til sin Formands Arvinger for Præstegaarden og tilhørende *Mølle*. Denne Mølle, der laa nordvest for Gaarden, blev opført ca. 1632, og 1641 lod Falk Gøye til Bratskov og Lundergaard begjære Dom over Præsten Hr. Niels og forlangte ham kjendt pligtig til at nedrive Møllen, fordi den stod Lundergaards Mølle »til Fortrængsel« [1]). Af Sagen ses, at Præstegaardens Mølle først var bleven opsat efter Krigen 1627—29 og nogen Tid efter at Fjenderne vare bortdragne, saa den nu kun stod paa 9. Aar, men ved Dommen blev Hr. Niels dog kjendt berettiget til at lade Møllen blive staaende, eftersom den var gaaet i Arv, og han havde skiftet med Arvingerne, og desuden kunde Lundergaards Mølle ikke nær overkomme Sognets Maling [2]). 1688 bemærkes om Møllen, at den ikke stod bekvemmelig højt og havde ingen Søgning, men brugtes kun til Gaardens Behov [3]). 1690 blev den sat for Mølleskyld 0—6—1—2 [4]). Endnu 1849 hørte den til Præstegaarden.

Præstegaardens Mark bestod 1695 af 45 Tdr. Bygsædland, og heraf dreves 29 Tdr. som Udlægsjord og 16 som Alsædjord. Udlægsjorden bestod af: Morsings Fald, Dams Fald, Vestre og Nørre Kirke Fald samt Kirkens Høj. Alsædjorden bestod af Agrene østen Kirken, Mølager, samt nogle Agre sønden, vesten og

---

[1]) 1561 $^{10}/_{7}$ udgik kgl. Brev til Provster, Præster og Bønder i Thy, Salling og Mors, hvorved det forbydes alle ufri at bygge Vejrmøller, da de havde bygget mange nye Vejrmøller, som skadede Kronens og Adelens gamle Møller [K. B.]. Lignende Breve ere maaske sendte til andre Læn.

[2]) Tgb. 1641 $^{20}/_{2}$. [3]) Mo. [4]) M 2.

norden omkring Gaarden. Endvidere havde Gaarden 3 Stykker Eng, nemlig Præstens Eng, hvor der kunde bjærges 40 til 50 Læs Hø; Tagholmen (1 Læs Hø) og Rygeleng (1 Læs Hø); den sidstnævnte brugte Præsten til at tøjre 2 Heste paa. Af Gaarden svaredes ingen Landgilde [1]). Efter Udskiftningen havde Gaarden et Areal af 81 Tdr. Land [2]) og 1799 nævnes som dens Agre: Præstens-, Mølle-, Lusspring-, Dam- og Søndertvær-Ager samt Kirkehøjen [3]).

Med Hensyn til Gaardens Bygninger kan bemærkes, at de 1662 $^{13}/_{11}$ taxeredes efter kongelig Befaling af 8 Mænd i Overværelse af Herredsfogden. Rollingen [4]) bestod af 25 Bind. (Værdi 126 Sldlr.), Laden 10 Gulv (70 Sldlr.), Vestre Hus 22 Bind. (14 Sldlr.), Fæhuset østen i Gaarden 13 Bind. (10 Sldlr.), og et Hus vesten i Gaarden sønden for Porten bestod af 5 Bind. (3 Sldlr.). Ialt bleve Gaardens Bygninger, der vare opførte af Fyr og Grantømmer og vel ved Magt, taxerede til 230 Sldlr. [5]).

Præstegaardens Beskaffenhed i det 19. Aarhundrede skal her ikke dvæles ved, da den vil kunne erfares af de officielle Bekjendtgjørelser, naar Præsteembedet har været opslaaet ledigt; kun skal bemærkes, at en Del af Jorden er bleven frasolgt i de senere Aar.

I Nærheden af Gaarden ligger et i 1890 opført *Forsamlingshus*.

Bisgaard eller Bispgaard har — som Navnet antyder — i Middelalderen tilhørt Børglum Bispestol og var formodentlig indrettet til at kunne huse Bispen,

---

[1]) P. [2]) Begtr. VI, 423. [3]) U.

[4]) Laa som nu nordligst i Gaarden. [5]) Tgb. 1663 $^{20}/_{6}$.

naar hans Rejse gik ad denne Vej. Ved Reformationen kom Gaarden under Kronen og blev 1582 14/3 sammen med en hel Del andre Gaarde her paa Egnen forlænet uden Afgift til Laurids Kruse, Befalingsmand paa Holmen [1]), og senere kom den under Aalborghus. 1615 stod Gaarden for en Skyld af 8 Tdr. Byg, 1 1/2 Pund (= 18 ℔) Smør, 1 Brændsvin, 1 Lam, 1 Gaas med Havre og 8 Hestes Gjæsteri; paa Gaardens Grund laa et Hus, hvoraf Skylden var de sædvanlige 12 Skill. [2]). Ved Forordn. af 1615 27/12 blev Bisgaard vist udlagt som Officersgaard (for en Kaptejn) [3]) og den brugtes i Aarene 1625—33 af Kaptejn *Zakarias Roggen* eller *Rogge*, der jævnlig forekommer i Tingbøgerne [4]). 1631 30/7 stod han saaledes for Retten sammen med en Bertel Andersen, hvem han truede og ønskede en Djævel i Hjertet. De bleve dog forligte paa de Vilkaar, at Herredsfogden Peder Selgensen og Jens Andersen i Tvilstedgaard paa Kaptejnens Vegne samt Jens i Drustrup og Niels Mørk i Ingstrup paa Bertel Andersens Vegne skulde mødes ved Saltum Kirke den følgende Retsdag før Tinget sattes, og hvad de enedes om, skulde de stridende Parter godkjende [5]). Nogle Maaneder efter stod Kaptejnen indstævnet, fordi han lod Bisgaard forfalde og opgravede Engene, hvilket var bevist med Synsvidne af 10/9 1631,

---

[1]) K. B. [2]) A. Jordebogen.

[3]) Jahn: Chr. 4. Krigshistorie, S. 475.

[4]) Han stod 1615 som Løjtnant under Kaptejn Anders Ørum, der førte Kompagniet Koldinghus 2 af jydske Regiment under Oberst Mogens Kaas. 1620 var han Kaptejnløjtnant under Oberst Hans Dyres Kompagni (Aalborg) [Axel Larsen Liljefalk: Kejserkrigen, Bilag I]. [5]) Tgb.

og han skulde derfor have Gaarden forbrudt. Kaptejnen svarede, at de ødelagte Huse havde Fjenden nedbrudt og afbrændt, medens han var fraværende, og hvad Engene angik, da var det sket i Fejdetiden, eller Gravningen var foretaget paa Bakker, som ikke kunde bære Græs til at slaa. Forøvrigt havde Fjenderne ogsaa ødelagt en Del af hans egne Sager, men han lovede nu, at han nok skulde opbygge og forbedre Gaarden [1]). Af et Synsvidne [2]) ses, at et 7 Favne langt Hus vest for Laden var aldeles øde, og ligeledes et Hus paa 11 Favne øst i Gaarden. Laden, der bestod af 11 Gulv og 2 Hug, var saa medtaget paa Tømmer, Tag og Ler, at den ikke kunde blive staaende, og et Hus paa 3 Gulv og 1 Hug øst for Laden stod paa Støtter, Rollingen var ved Magt paa nær noget Tag, og det samme var Tilfældet med et Herberghus paa 6 Gulv og 1 Hug. Af Avl fandtes i Laden kun 1 1/2 Gulv Byg og Havre samt 3 Gulv Hø. Kaptejnen forbedrede dog ikke Gaarden, som han havde lovet, thi 1633 31/8 udtaler et Synsvidne sig endnu stærkere angaaende Forholdene [3]). Saaledes var Rollingen nu saa forfalden, at den ikke var til at bo i, og en Del af Herberghuset stod paa Støtter; et Stykke Stald øst for Laden var saa faldefærdigt, at der ikke uden stor Fare kunde staa Høveder deri, og Laden var falden ned paa lidt nær. Gaardens Baarer vare opdrevne og optøjrede. Kaptejn Rogge maa vel saa have kvitteret Bisgaard, og 1636 19/3 nævnes en Kaptajn *Ludvig* [4]), som 1638 21/7 tog Synsvidne over Gaarden, der nu

---

[1]) Tgb. 1631 24/12. [2]) Tgb. 1632 13/10.

[3]) Tgb. [4]) Tgb.

var bleven opbygget [1]). Rollingen bestod af 12 Bindinger, og Korsstuen [2]) sønden for bestod af 6, de vare meget vel ved Magt og forsynet med *Skorsten*. Et Hus øst før Rollingen (7 Bind), at Fæhus østen i Gaarden (18 Bind) samt en Lade paa 11 Gulv, hugget i Fod og med Gavl i begge Ender, vare vel byggede, saa der var ingen bedre Bygninger i Herredet. Derefter høre vi intet til Gaarden i nogle Aar, men 1647 $^{23}/_{4}$ berettede Henrik Sandberg til Bøgsted, Løjtnant til Fods, at Gaarden Bisgaard i Jetsmark Sogn, som tilligemed 1 Hus var tillagt Kaptejnen over det Vendelbo Kompagni, som han nu selv havde, skulde være meget trælsom og brøstfældig, hvorfor han begjærede i Stedet derfor at maatte faa 1 Gaard i Øster Gaaser i Kjær Herred tilligemed et lidet Værsted kaldet Mølholt med en ringe Mølle derhos, og dette Andragende bevilgedes [3]). I Aarene 1646 til 1654 var Bisgaard beboet af Herredsfoged Knud Christensen, som sidstnævnte Aar flyttede til Drustrup i Saltum Sogn, og Bisgaard var vist i de følgende Krigsaar ubeboet, hvilket bevirkede, at saavel Venner som Fjender tilføjede den Overlast. Saaledes se vi af et Tingsvidne fra 1660 $^{7}/_{7}$, at der af Rollingen var bortstjaalet 40 Vindueskarme og alle Vinduerne samt 6 Døre m. m., og Laden, Stalden og Fæhuset vare blottede for en stor Del af Træværket og Taget [4]). Heller ikke det følgende Aar var Gaarden beboet, thi i Tingsvidne af 1662 $^{18}/_{1}$ siges, at der ingen Spind-, Brød- eller Arbejdspenge var svaret af Gaarden for

[1]) Tgb. [2]) Vist en lille Sidefløj eller Kvist.
[3]) Jydske Tegn. [4]) Tgb. jvf. Tgb. 1660 $^{1}/_{10}$.

1661, fordi den havde staaet øde [1]). 1662 stod Bisgaard for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre samt et Høavl af 24 Læs [2]), og 1690 stod Gaarden, der var udlagt som Ryttergods, for Lhk. 9—6—2—2 og fik Ghk. ca. $9^{5}/_{8}$ Td. [3]).

1716 $^{10}/_{8}$ fik Stiftamtmand, Baron Gersdorff Skjøde paa ca. 275 Tdr. Hk. Gods, som han havde kjøbt ved Avktion over det saakaldte Styrcheske [4]) eller 3. jydske Regiments Ryttergods [5]). Blandt dette Gods var Bisgaard, der da bestod af 2 Gaarde, Øster Bisgaard og Vester Bisgaard, hvilke senere kom under Lundergaard, hvortil de hørte indtil henimod Midten af det 19. Aarhundrede, da de kom i Selveje efter at Øster Bisgaard dog var bleven udstykket i mange Parceller. Denne Gaard var antagelig opstaaet af det Gadehus paa Bisgaards Grund, der kaldtes *Lille Bisgaard*, og som 1690 fik Ghk. ca. $^{7}/_{8}$ Td. [6]). Derimod maa det antages, at den nuværende *Bisgaard* (Matr. Nr. 10) er den oprindelige Gaard, idet man her 1855 ved Udgravning af en gammel Byggeplads stødte paa en opfyldt Kjælder, opført af Kampesten og pikket i Bunden [7]). Over Kjælderen, der ikke havde været kjendt i de sidste 80 Aar, var opført en Bagerovn og en Skorsten. Paa det Sted, hvor Nedgangen havde været, var der opsat to $2^{1}/_{2}$ Alen lange Sten, hvoraf den ene havde Runeindskrift; den blev af Gaardens

[1]) Tgb. [2]) M 1. [3]) M 2.
[4]) Lorens Styrche, se Vaupell: Den dansk-norske Hær; Navneregistret.
[5]) Landst. S. & Pb. 36, 490. [6]) M 2, J 2.
[7]) Jvf. Kruse: »Nørrejyll. Mærkværdigheder«, i Nationalmusæets topogr. Arkiv.

Ejer paa Opfordring af Præsten henstillet i Vaabenhuset, hvor den nu findes [1].

Til Bisgaard [2] laa 1683 følgende Agre: Vurhøjs Fald, Tavlborgs Fald og Langager; endvidere havde Bisgaard et Stykke Jord vest for Gaarden, der blev taxeret for to Høveders Græsning, og som kaldtes *Ringelmose* [3]. Her findes nu et Par Smaahuse. 1799 nævnes endvidere følgende Jorder til Gaarden: Damsager, Paddedamsager, Havens Jord, Sigbaareager, Gillesagre og Abildgaards Fald [4].

Tvilstedgaard blev 1456 af Iver Munk tilskjødet Vestervig Kloster [5], hvorfra den vist senere kom til Økloster og ved Reformationen med dettes Gods under Kronen. Sammen med mere af Øklosters Gods blev den underlagt Sejlstrup Læn, som i Slutningen af det 16. Aarhundrede var forlænet til Ingeborg Skeel til Vorgaard for hendes Livstid [6]. Hun døde 1604, og i Fortegnelsen over det Gods, hun havde haft til Læn, staar Tvilstedgaard opført med en Skyld af 12 Tdr. Byg, 6 Tdr. Havre, 1 Svin, 1 Fødenød, 1/2 Løb Smør [7], 1 Gaas, 2 Høns og 3 Mark Gjæsteripenge [8]. I første Halvdel af det 17. Aarhundrede var Gaarden bortfæstet til en af Herredets mere fremragende Bønder, Delefoged til Sejlstrup Læn, Jens Andersen, død 1647, hvis Hustru Gertrud Laursdatter Kjærulf var Parthaver i Saltumgaard [9]. Ægteparret havde en Søn Anders Jensen, som efter Faderens Død beboede

[1]) Se Kirken. [2]) Samt Lille Bisgaard og Tvilstedgaard.
[3]) Ma. T. [4]) U. [5]) Æ. d. A. III, 160.
[6]) A. Jordebogen 1604. [7]) = 18 ℔. [8]) A.
[9]) Hun var Datter af Lars Pedersen Kjærulf, Herredsfoged i Kjær Herred, og Bodil Hansdatter Mørk af Saltumgaard.

Gaarden, der i Aarene omkring 1660 var udlagt fra Sejlstrup Læn til Rentemester Henrik Møller [1]. Den stod 1662 for en Udsæd af 7 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 5 Tdr. Havre samt et Høavl af 14 Læs [2]. 1669 boede den tidligere Ejer af Oxholm, Bjørnkjær og Lundergaard m. m., *Knud Seefeld* her [3], og han blev nævnte Aar stævnet af Hans Nielsen paa Skovsgaard [4], forhen Borgmester i Mariager. Stævningen angik nogle Smørpenge, som Knud Seefeld 1650 og 1655 havde givet Hans Nielsen Skadesløsbrev paa til et Beløb af 602 Rdlr. in specie, og den bar Paategning om at være forkyndt for Enevold Seefeld, formodentlig Knud Seefelds Søn [5].

Knud Seefelds Hustru, *Karen Friis*, nævnes 1670 7/4 som boende i Tvilstedgaard [6], men kort efter flyttede Familien til Vestrupgaard, og 1670 16/4 blev der, formentlig i Anledning af den ny Fæsters, Christen Kjeldsøns, Overtagelse af Tvilstedgaard, taget Tingsvidne, at Gaardens Bygninger vare faldefærdige [7]. 1675 var Gaarden udlagt til Underhold for Nicolai Albertsen Raffn og Dr. Just Cortnummius, Professorer ved Sorø Akademi. Raffn skrev 1675 30/12 til Generalprokurør Peter Scavenius til Aastrup:

»Beder jeg hannem ydmygeligst, at eftersom den Jordebog os er meddelt over det Jyllands Gods, nemlig den Gaard Tvilsted i Jetsmark Sogn i Vendsyssel i Riber Amt (!), som Dr. Cortnummius og jeg haver

[1]) Tgb. 1660 1/10 og M 1. [2]) M 1.
[3]) Se Lundergaard og Vestrupgaard.
[4]) Hans Nielsen Drastrup til Skovstrup omtales af Peder Dyrskjøt, se J. S. 1, III, 253 og N. 105.
[5]) Tgb. 1669 2/10. [6]) Tgb. [7]) Tgb.

til vores aarlige Løn at opberge, bestrækker sig nogle Tønder Korn videre, end som os tilkomme kan. Nu Tantzmester, som var med os interesserende, ikke videre skal nyde hans Genant efter sin Asignation, den da maatte af vores Jordebog blive frataget, thi vi kunne ikke bekomme, hvis vi paa Rejser frem og tilbage skal bekoste om Aaret for hans Landgilde at bekomme; thi han er en trodsig Mand [1]), fordi han véd, med hannem er kostbar Proces, fordi vi ligger vidt fra hannem. Jeg bemøde min højgunstige Patron forgangen Aar om samme Mand, der han af Amtsskriveren i Aalborg var lagt i Rostjeneste under Ritmester Riidtzer, hvilket vel maatte saa have blevet, dersom jeg havde vidst, at Tantzmester skulde blive excluderet. Det er ellers en stor Gaard og vel ved Magt, skylder aarlig til 17 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Hk. Men jeg haver aldrig bekommet mere end 20 Rdlr. af samme Gaard, siden jeg blev hannem mægtig, hvilket igjen er sat paa Rejser til hannem frem og tilbage. Dersom han ikke bekommer mere Inspektion, bliver Gaarden til Intet. Thi ville min højgunstige Patron i bedste Maade være mig herudi behjælpelig, som tilforn er meldt, at jeg kunde blive den kvit.« [2]).

1690 stod Gaarden for Lhk. $14\,^1/_8$ Td. og fik Ghk. ca. $11\,^1/_2$ Td. [3]), den var 1714 udlagt som Ryttergods, men dette blev jo kort efter bortsolgt, og 1730 tilhørte Tvilstedgaard en *Jens Andersen Bloch*. I Henhold til Dom af $^6/_{10}$ s. A. [4]) blev Gaarden paa Grund af Ejerens Gjæld solgt ved Avktion til Præsten Steen Kjærulf i Aaby [5]), der atter skjødede den tilligemed 6 Huse til Præsten Jens Godsen i Ingstrup, som overlod den til sin Svigersøn, Major Statlænder [6]), hvis Enke [7])

1) Formodentlig ovennævnte Chr. Kjeldsøn.
2) T. S. Pap. Sorø 122. 3) M 2. 4) Tgb. Fol. 313 b.
5) Hvetbo S. & Pb. 6) Pr. 7) Se Kjettrupgaard.

antagelig ejede den til sin Død 1760. I sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede var Gaarden bleven delt i 2, hvoraf den ene (Matr. Nr. 22) 1813 blev solgt af Translateur P. N. Nygaard [1]) og den anden (Matr Nr. 23) 1815 af Justitsraad Rasmussen [2]), begge til Selveje [3]).

Om Agre til Gaarden se under Bisgaard.

Risager har formodentlig oprindelig været Navnet paa et Stykke Jord i det kratbevoxede Terræn, som i Middelalderen synes at have udgjort Jetsmark Sogns nordøstlige Del [4]). Stedet nævnes 1416, da Børglum Kloster fik Lovhævd paa en Eng til Risager [5]), og 1491 fik samme Kloster Lovhævd paa 1 Gaard i Risager [6]). 1540 $^1/_{11}$ fik Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup bl. a. Mageskiftebrev paa en Kronen tilhørende Gaard her [7]), og 1579 $^{12}/_5$ fik hans Søn, Anders Pedersen Galt til Birkelse, ligeledes Mageskiftebrev af Kronen paa 1 Gaard i Risager [8]). Da han atter 1582 $^{15}/_3$ fik Mageskiftebrev af Kronen paa 1 Gaard her [9]), synes det, som om her i det 16. Aarhundrede har været mindst 3 Gaarde. 1639 laa to Gaarde i Risager til Lundergaard [10]), og 1662 bestod Risager af 2 Gaarde, der hørte under Oxholm; den ene af dem havde dog 2 Fæstere [11]). Nogen Tid efter blev den sidstnævnte Gaard delt, og 1690 bestod Risager af 3 Gaarde, hvoraf den største fik Ghk. $9\,^5/_8$ Td. og de to andre lidt over $4\,^1/_8$ Td. hver [12]). De laa 1714 til Bjørnkjær [13]), og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ejedes Risagergaardene af Ejerne af Bjørnkjær, Justits-

1) Ejer af Bjørnkjær og Frederikskilde. 2) Se Bundgaard.
3) Pr. 4) Se Purkjær, Lundbak og Skegelund.
5) Æ. d. A. III, 89. 6) a. St. 90. 7) K. S. 8) K. S.
9) K. S. 10) Tgb. 1640 $^2/_5$. 11) M 1. 12) M 2. 13) J 2.

raad Rasmussen [1]) og Proprietær Joakim Schalstrup [2]) der kort efter solgte dem til Selveje [3]). 1683 nævnes følgende Agre til Gaardene: Stakken-, Vester-, Vester Havens-, Lang- og Blok-Agre samt Øster Havens Ager, Østerfald og et Stykke Jord ved Nørre Dige [4]).

Mellem Purkjær og Risager findes 3 Teglværker.

Bundgaardene kaldtes forhen ogsaa *Mejlbygaarde*, ɔ: Mellembygaarde, saaledes 1606 i Aalborghus Lænsregnskab og 1615 i Jordebogen over samme Læn, hvor der begge Steder staar »Mejlby eller Bundgaarde«. Men til Mejlby henregnedes dog ogsaa i Følge Matr. 1690 foruden Bundgaardene: Sigsgaard, Krogsgaard, Kalsensgaardene, Præstegaarden, Degnebolet, Kjædegaard, Kongesbak, Holmsgaard, Klarborg og Klostergaard samt Gadehusene Stien, Kanstrup og Graven, og Betegnelsen Mejlby blev altsaa anvendt om alle Stederne i Sognets mellemste Del — mellem Pandrup og Sønderby.

Mejlby nævnes 1519, da der indværgedes 1 Gaard her til Aalborghus [5]). Den svarede 2 Tønder Byg i Skyld, og det var maaske denne Gaard, som 1540 1/11 blev skjødet fra Kronen til Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup (og Birkelse), den siges da at ligge i Nørre Mejlby, og dens Skyld var 2 Tønder Malt [6]). 1582 14/3 fik Laurids Kruse, Befalingsmand paa Holmen, bl. a. Forlæningsbrev paa 1 Gaard i Mejlby [7]), men hvis nogen af disse Gaarde i Mejlby har været Bundgaard, har der kun været Tale om Afstaaelse af Herligheden af dem, thi Bundgaard maa antages at

1) Se Bundgaard. 2) Se Bundgaard. 3) Pr. 4) Ma.
5) T. S. Perg. Nørrejylland 221. 6) K. S. 7) K. B.

have været i Selveje paa hin Tid, idet Navnet betyder den i Bondeeje værende Gaard. I Aalborghus' Læns Regnskab for 1606 saavel som i dette Læns Jordebog 1615—16 staar 1 Gaard med 3 Fæstere samt 1 Gd. og 1 Hus i Mejlby eller Bundgaardene anført som hørende til Lænet, men efter den anførte Skyld at dømme, synes det kun at have været Herligheden af Stederne, som laa til Aalborghus. Henimod 1630 tilhørte i hvert Fald en Del af Bondeskylden en Jørgen Nielsen, hvis Datter Bodil var gift med Mads Gjertsen Skomager i Kaas, som 1630 solgte sin Hustrus Arvepart i Bundgaard til Niels Poulsen i Krogsgaard i Thise [1]). Denne solgte atter 1633 denne Fjerdepart af Gaarden til Jens Andersen i Tvilstedgaard [2]), som 1634 indstævnede Fæsteren af Gaarden, Christen Pedersen, fordi han ikke opfyldte sine Forpligtelser [3]). Jens Andersen døde 1647, og hans Part af Gaarden ejedes derefter af hans Enke. 1654—60 nævnes en Jens Pedersen Rod i Bundgaard [4]), uden at det dog vides, om han var Ejer eller Fæster af en Del af den; 1660 brugtes den af 3 Mænd, medens en fjerde, der havde brugt en Del af den, var draget bort [5]), formodentlig fordi han ikke havde kunnet begaa sig i de strænge Tider, da Svensken havde Landet i Besiddelse. 1662 stod Gaarden for Lhk. 23—1—1—1 og havde en Udsæd af 12 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre og et Høavl af 4 Læs. Herligheden laa da som før til Aalborghus, medens Bondeskylden var i Selveje [6]), og det ses [7]), at Gaarden havde 4 Brugere,

1) Tgb. 1631 3/12, 1632 18/2. 2) Tgb. 1633 6/4. 3) Tgb. 1634 25/10.
4) Kbg. 5) Tgb. 1660 1/10. 6) M 1. 7) Tgb. 1662 4/10.

hvoriblandt ovennævnte Jens Andersens Enke, Gjertrud Laursdatter[1]), der ejede de $^{3}/_{8}$ af Bondeskylden, som ialt var 16 Tdr. Byg. Den øvrige Bondeskyld ejedes af en af Brugerne — Lars Therkildsen, og af Præsten Hans Christensen i Hinge[2]). 1690 havde Bundgaard 5 Brugere, Gaarden stod da for Lhk. ca. 23 Tdr. og fik Ghk. $20^{1}/_{2}$ Td.[3]).

1716 $^{10}/_{8}$ fik Stiftamtmand Baron Gersdorff Skjøde af Kronen paa Herligheden af Gaarden samt en Del af Bondeskylden[4]); Herligheden var skyldsat for $6^{1}/_{4}$ Td. Hk. og Bondeskylden for $14^{1}/_{4}$ Td., af sidstnævnte ejede Anders Kjærulf til Bjørnsholm $3^{1}/_{2}$ Td.

Senere blev Bundgaard delt i 4 Gaarde, hvoraf den ene er *Vester Bundgaard,* som 1841 af Madam Hastrup til Lundergaard blev solgt til Selveje. De andre tre har i Tidernes Løb undergaaet mange Forandringer, og af dem er *Øster Bundgaard* opstaaet. *Joakim Schalstrup* til Bjørnkjær havde 1802 en Gaard her, som han da solgte til *Benedikte Poulsen,* Enke efter Prokurator Peder Gjertner til Egebjerg[5]), og hun boede her indtil 1805, da hun ægtede Pastor Lars Holm i Sindal, som 1808 solgte Bundgaard (Hk. ca. 7 Tdr.) til Kammerraad *Arent Hassel Rasmussen.* Denne havde en ret enestaaende Evne til at handle med Landejendomme og til at »slagte« Herregaarde; efter at have været Forpagter paa Rynkebygaard paa

[1]) Datter af Lars Pedersen Kjærulf i Ø. Halne.

[2]) Hr. Hans Christensen Brun Hinge, † 1676, var i Følge Wiberg Søn af Chr. Eriksen, Præst i Hinge. Det vides ikke, hvorledes han er kommen i Besiddelse af Gods saa langt fra sin Hjemstavn.

[3]) M 2. [4]) Landst. S. & Pb. 36,490. [5]) Se Vestrupgaard.

Fyn kjøbte han saaledes 1797 Aalegaard i Ø. Hanherred, og derefter dels for egen Regning og dels i Forening med andre: 1798 Sejlstrup, 1801 Asdal, 1802 Eskjær, 1803 Lengsholm og Høgholt, 1804 Bratskov, Hørbylund og Bøgsted og 1805 Stensbæk, senere Bjørnkjær, Eget m. fl. Desuden ejede han Tid til anden en Mængde Bøndergaarde foruden dem, der som Gods laa til hans Herregaarde, og han udfoldede en enestaaende Virksomhed i at udstykke og sammenlægge Jordejendomme[1]). Ogsaa Bundgaard udparcellerede han, saasnart han havde kjøbt den, og derefter solgte han samme Aar (1808) Hovedparcellen (Hk. $3^{3}/_{8}$ Td.) til *B. Hasselbalch,* da Godsforvalter ved Lundergaard, senere Ejer af Vestrupgaard. Hasselbalck kjøbte 1810 en anden af de nævnte 3 Bundgaarde af Kancelliraad Gleerup til Vang (og Lundergaard) og lagde den sammen med dem, han tidligere besad, og derefter solgte han 1812 Gaarden til ovennævnte Rasmussen, som bosatte sig her og var Kystmilitsebestyrer. Han kjøbte atter en Del Jord til Gaarden, hvilken han — efter at være bleven udnævnt til Justitsraad — 1816 solgte til en Laurids Nielsen, dens Hk. var da $14^{1}/_{8}$ Td. Laurids Nielsen solgte 1823 Bundgaard til forhenværende Amtsforvalter i Aalborg, Kammerraad *Hans Svanholm* til Sebberkloster og Wiffertsholm, som atter solgte en Del Jord fra Gaarden og derefter 1827 overdrog Hovedparcellen (Hk. $8^{3}/_{4}$ Td.) til *Henrik Jermiin.* Denne var en dygtig Landmand, der forbedrede Gaardens Drift,

[1]) Han boede i sin sidste Tid i Vestergaard i Biersted, døde $^{11}/_{5}$ 1842 i Hjøring, begr. i Biersted.

hvorom bl. a. Amtsforvalter Brinck Seidelin fortæller i sin Beskrivelse af Hjøring Amt[1]). Jermiin afstod 1834 efter Forlig Bundgaard til *Christian Frederik Klitgaard*, som 1842 kjøbte den 3. af Bundgaardene af Madam Hastrup til Lundergaard og lagde den (Hk. 5³/₄ Td.) sammen med sin øvrige Ejendom, der altsaa nu bestod af 3 sammenlagte Gaarde og havde 14¹/₂ Td. Hk. Senere udstykkede han dog atter Gaarden, og 1856 solgte han Hovedparcellen for 16,120 Rdlr. til *Julius Dahl*, som 1861 overdrog den (Areal ca. 250 Tdr. Land, Hk. 8³/₄ Td.) for 17,000 Rdlr. til cand. phil. *Harald Salicath*, senere Branddirektør i Hjøring og Aalborg. Salicath frasolgte igjen en Del af Jorden, og 1872 skjødede han Gaarden (Hk. 4⁵/₈ Td.) for 16,000 Rdlr. til *Peder Chr. Pedersen*, hvis Enke 1883 solgte den med Areal 220 Tdr. Land og Hk. 6⁵/₈ Td. for 79,500 Kr. til Landbrugskandidat *P. S. Wichmand*, død 1894. Dennes Enke mageskiftede 1894 Bundgaard med Hk. 3⁵/₈ Td. til *Peder Chr. Mortensen*, som atter 1901 solgte den (Hk. 3 Tdr.) til *Erik Knudsen*[2]).

En Del af Jorden til Bundgaard har ligget til det nedlagte Degnebol.

Ved Gaarden findes en lille Plantage som er anlagt 1833 med Understøttelse af 100 Rdlr. fra Landhusholdningsselskabet. Agre til Bundgaard (Mejlbygaarde) vare 1683:

Toft- og Krog-ager, Haven, Brandsager, Skaar-, Flag-[3]) og Spjald-agre. Kirkefald, Lange Flag, Tavlborgsagre, Kirketoft, Sønder Kirkeagre, Kirkebakken, Hør-, Vester Tavlborgs-, Dals-, Tver- og Damgaards-

¹) S. 78 og 229. ²) Pr. ³) ɔ: Flad.

agre, Præstens Toft og Kast, Helles-, Hede-, Korsens og over og neder Krog-agre.

Afbyggersteder fra Ø. Bundgaard ere *Putgrave* og *Aldershvile*.

Klostergaard, der hører til Mejlbygaardene, har formentlig i den katolske Tid tilhørt et af de nordjydske Klostre, men 1631 tilhørte den Ingeborg Parsbjerg[1]), og 1640 ejedes den af Anne Kaas, sal. Predbjørn Bildts til Lundgaard, som da solgte den til Sophie Brahe til Birkelse[2]). Med hendes Datter Kirsten Lunge kom Gaarden under Rævkjærgaard, hvortil den laa 1662; den stod da for en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 8 Læs[3]). 1697 laa Gaarden, som før Matr. 1690 stod for Lhk. 7⁵/₈, men da fik Ghk. 8¹/₈, til Lundergaard[4]), og senere blev den delt i 2, som 1806 og 1807 bleve solgte fra nævnte Hovedgaard, og senere er den ene Gaard helt udstykket[5]).

Vest for Klostergaard og Pandrup var der paa Udskiftningstiden en Hedestrækning, der fortsattes henimod Hedegaard. Her var da kun en Bebyggelse, *Hedehuset* (Matr.-Nr. 73 n. Del), men nu findes her mange Huse. Den til Klostergaard (Matr.-Nr. 43) hørende Hedelod kaldtes »*Silkeborg*«.

Om Agrene til Klostergaard se Bundgaard og lille Pandrup.

Klarborg, hvilket Navns Oprindelse er ubekjendt, hørte ligeledes til Mejlbygaardene og var 1662 en Gaard med Udsæd: 2 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 1 Td. Havre, og den havde intet Høavl[6]). Gaarden, der

¹) Mandtal til Pengeskatten. ²) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 25. ³) M 1. ⁴) Tgb. 1697 ⁹/₄. ⁵) Pr. ⁶) M 1.

havde Ghk. $3^3/_4$ Td., laa 1697 til Lundergaard[1]), hvorfra den blev solgt 1806[2]). Om Agrene dertil se Bundgaard og lille Pandrup.

Holmsgaard hørte til Mejlby og var 1631 en Gaard, som tilhørte Jørgen Lunges Enke, Sophie Brahe[3]). 1662 stod den for Udsæd 2 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 6 Læs[4]). 1690 havde Gaarden 2 Fæstere og stod for Ghk. $7^3/_4$ Td.[5]), den laa 1697 til Lundergaard, hvorfra Hovedparcellen solgtes 1805[6]). Om Gaardens Agre se Bundgaard og lille Pandrup. 1682 $^4/_{11}$ toges Tingsvidne, »at den Tid det Slag stod for Karlshavn, da blev Maren Andersdatter — nu i Holmsgaard — hendes Mand ved Navn Johan Johanson von Hamborig skudt den ene Arm af og døde derefter den 4. Dag«[7]).

Kongesbak eller Kongensbak var 1662 et Bol med Udsæd 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre; Høavl 2 Læs[8]). Stedet, der hørte til Mejlby, laa til Aalborghus, hvorfra det udlagdes til Ryttergods. 1690 stod Kongesbak for Ghk. $2^5/_8$ Td.[9]), men ved Udskiftningen 1799 fik Gaarden godt 4 Td. Ghk. Den blev 1803 solgt fra Lundergaard[10]). Ved Kongesbak laa et Hus kaldet *Stien* (Matr.-Nr. 81), som 1690 tilhørte Kronen[11]). 1799 ejedes det af Degnen Thorlund[12]), som solgte det til Proprietær Schalstrup paa Bjørnkjær, hvorfra det blev solgt 1804[13]). Om Agrene til Gaarden se Bundgaard og lille Pandrup.

Kjædegaard, der i ældre Dokumenter ofte kaldes

---

[1]) M 2, Tgb. $^9/_4$. [2]) Pr. [3]) Mandtal til Pengeskatten. [4]) M 1. [5]) M 2. [6]) Pr. Se ogsaa Graverhaven. [7]) Tgb. [8]) M 1. [9]) M 2. J 2. [10]) Pr. [11]) M 2. [12]) Se Degne. [13]) Pr.

Kjelsgaard[1]), hørte til Mejlby og var 1631 en Gaard, der laa til Børglum Kloster[2]), og 1662 nævnes Gaarden, som da havde 2 Fæstere, fremdeles som liggende til Klostret. Den stod da for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 9 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 12 Læs[3]). 1669 blev Gaarden udlagt til Margrethe Rantzau, Enke efter Ove Thott til Skabersø, for en Fordring, hun havde paa Kongen, og den stod da for Lhk. ca. $12^1/_2$ Td.[4]). 1690 fik den Ghk. ca. 9 Tdr.[5]), og 1714 tilhørte den Kaptejn Frederik Thott[6]). 1723 ejedes den af Jørgen Bille til Ellinggaard[7]), og senere kom den atter til Børglum Kloster, hvorfra den 1756 blev solgt for 449 Rdlr. til Krigsraad Gleerup til Rødslet[8]). Ved Udskiftningen fik Gaarden Ghk. $9^1/_4$ Td.; den ejedes 1818 af Justitsraad Rasmussen[9]), som da afhændede den, hvorefter den udparcelleredes, saa den kun fik $5^1/_2$ Td. Ghk.[10]). Ved Gaarden laa 1690 et Gadehus kaldet *Kanstrup,* som hørte til Gaarden; det havde ca. 2 Skp. Ghk. og blev ved Udskiftningen skyldsat under Gaardens Hk.[11]). Om Gaardens Agre se Bundgaard og lille Pandrup.

Store Kalsensgaard eller *Kalsgaard,* som Navnet ofte skrives, er formentlig kaldet saaledes efter en Person ved Navn Kalf (Kalv). Den hørte til Mejlbygaardene og nævnes 1615, da Delefogden til Aalborghus boede her[12]). 1626 $^{14}/_8$ fik Kongen Gaarden ved

---

[1]) Saaledes i Matr. 1690, J. 2 og Auktionspr. 1723. I Kbg. 1646 og fl. St. kaldes den dog Kiædgaard.
[2]) Mandt. til Pengesk. [3]) M 1.
[4]) T. S. Pap. Gunders Mølle 2 a. [5]) M 2. [6]) J 2.
[7]) Hvetbo S. & Pb. [8]) Pr. [9]) Se Bundgaard. [10]) Pr.
[11]) M 2. U. [12]) A.

Mageskifte med Hans Lindenow til Hundslund, og den stod da for en Skyld af 12 Tdr. Byg m. m.[1]. 1662 laa den og dens jordløse Gadehus til Aalborghus, og Udsæden var 6 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, Høavlet 24 Læs[2]). Ved denne Tid (1659) nævnes i Kbg. Ritmesterløjtnant, velbaarne Ove Hartvigsen[3]) og Fru Margrethe Urne som boende paa Gaarden, og senere (1680) boede Ove Budde her. Ove Budde var Søn af Mathias Budde til Hindsels og var Officer, † 1735. Han havde adskillige Børn, der 1748 omtales som meget forarmede; saaledes boede Sønnen Jørgen, der var Underofficer, i et Hus i Lørslev i Ugilt Sogn og ernærede sig ved Betleri, og Døtrene Else og Birgitte boede i en Hytte paa Fælligen i Lendum Sogn. Om den førstnævnte hedder det: »Meget fattig, forvandlet til Bondeskjæbne i Uvished«; hun blev forført af en Ladefoged og fik en Søn. Se iøvrigt Personalhist. Tidsskr. 1, VI, 202—213. Budde maa have været Ejer af Gaarden, thi 1681 solgte han den til Else Kathrine Rodsten til Lengsholm, hvem han ægtede[4]); men Kronen maa have faaet den igjen, thi i Matr. 1690 anføres Gaarden som henlagt til Regimentsskriverbestillingen. Den stod da for Lhk. 15¾ Td. og fik Ghk. 13⅛. 1716 blev Gaarden af Kronen tilskjødet Stiftamtmand Baron Gersdorff[5]), og senere kom den under Lundergaad, hvorfra den efter at være bleven delt i 2 Gaarde blev solgt 1841[6]).

1799 nævnes følgende Agre til Kalsensgaard: Krog-, Spiel- og Strandt-ager[7]); om Agrene se iøvrigt under

[1]) A. [2]) M 1. [3]) Se D. A. A. 14 og 18.
[4]) Landst. S. & Pb. 20, 98. [5]) Landst. S. & Pb. 36,490.
[6]) Pr. [7]) U.

Bundgaard. 1803 fandtes ved Pløjning paa Gaardens Grund en Guldring, som indsendtes til Nationalmuseet[1]).

1632 til 1646 boede Herredsfogden Chr. Nielsen i Kalsensgaard, senere hans Søn, og 1684 boede her en Laurs Laursen, hvis Søn Christen, døbt 24/6 nævnte Aar, vist er den Christen Lauritsen Jetsmark, som 1707 blev Student fra Aalborg og 1721 Sognedegn til Lidø-Smørum, død 1744[2])

Lille Kalsensgaard eller *Kallensgaard*, som Navnet ofte skrives i Modsætning til Kalsgaard (Store Kalensgaard), hørte ligeledes til Mejlby og var 1631 et Bol, som ejedes af Jørgen Grubbe[3]). 1662 regnes Stedet for en Halvgaard og havde en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 4 Læs[4]); det tilhørte da Jørgen Seefeld til Næs, men efter hans Død 1662 blev Kallensgaard med en Skyld af 6 Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre, 1½ Pd. (= 18 ℔) Smør m. m. af de tilforordnede Kommissærer i hans Bo 1663 27/5 tilskjødet hans tidligere Tjener Niels Poulsen, som havde Penge tilgode hos Jørgen Seefeld, og det blev tilladt Niels Poulsen og Arvinger at nyde den uden Opbud og at sælge Gaarden til hvilke Standspersoner, de vilde[5]). 1690 stod Gaarden for Lhk. 8½ Td. og Ghk. ca. 5⅞[6]); den tilhørte 1714 Peder Knudsen til Havrkrogen[7]), og senere kom den under Lundergaard, hvis Ejer 1810 solgte den til B. Hasselbalch, der straks udparcellerede den og derefter

[1]) Nationalmuseets ant. topogr. Arkiv. [2]) Tauber III, 21.
[3]) Mandtal til Pengesk. [4]) M 1. [5]) Tgb. 1663 10/10.
[6]) M 2. [7]) J 2. Han var tidligere Forpagter af Bjørnkjær.

solgte Hovedparcellen til Kammerraad Rasmussen[1]), som 1816 solgte den til Herredsfoged Spies[2]). Han solgte den 1827 til Selveje[3]).

Krogsgaard hørte til Mejlby, nævnes 1611 og laa 1631 til Kronen[4]), hvorfra den 1633 kom til Falk Gøye til Bratskov og Lundergaard[5]) og derefter hørte den under sidstnævnte Gaard. 1637 $^{1}/_{4}$ blev der taget Synsvidne angaaende Gaardens Brøstfældighed[6]). 1662 stod den for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre og et Høavl af 10 Læs[7]). Ved Knud Seefelds økonomiske Undergang i Aarene 1666—1668[8]) kom Gaarden antagelig fra Lundergaard, og 1714 laa den til Bjørnkjær[9]); den havde 1690 to Fæstere og stod for Lhk. $9^{1}/_{2}$ Td., hvilket da omsattes til Ghk. $7^{5}/_{8}$ Td.[10]). Siden blev den delt i 2 Gaarde, der vist laa til Bjørnkjær indtil 1812, og senere er den ene af dem ved kongelig Bevilling af 1835 sammenlagt med Sigsgaard. Om Gaardens Agre se Bundgaard.

Til Gaarden laa i det 17. Aarhundrede en Eng i Ulvskov, angaaende hvilken der førtes Proces 1643[11]). Fæsteren i Gaarden gjorde nemlig gjældende, at Engen hørte til Krogsgaard, medens Falk Gøyes Enke hævdede, at den hørte til Bratskovs rette Endel og kun

---

1) Se Bundgaard. 2) Se Herredsfgd. 3) Pr.
4) Mandtal til Pengeskatten.
5) 1633 $^{15}/_{7}$ fik Gaardens Fæster Ordre af Frederik Reedtz paa Antvorskov, at han fra denne Dag skulde svare sine Afgifter og Pligter til Falk Gøye. Tgb, 1633 $^{9}/_{11}$.
6) Tgb. 7) M 1. 8) Se Lundergaard.
9) J 2. 10) M 2.
11) Tgb. 1643 $^{19}/_{8}$ og $^{30}/_{9}$ og Han Herreds Tgb. 1655 $^{28}/_{5}$.

havde været udlejet til Fæsteren i Krogsgaard, fordi han kjøbte Stude til hendes Mand.

Sigsgaard, der henregnedes til Mejlby, nævnes 1604, da Gaardens Bruger havde en til Øklosters Gods hørende Eng kaldet Bredager (i Kaas) i Fæste[1]). 1633 laa Gaarden til Lundergaard og ligeledes 1662; den havde sidstnævnte Aar to Fæstere og stod for en Udsæd af 5 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre og et Høavl af 24 Læs[2]). Kort Tid derefter kom den vist fra Lundergaard, og 1714 laa den til Bjørnkjær[3]). Den stod i Følge Matr. 1690 for Lhk. $12^{5}/_{8}$ og fik Ghk. ca. 11 Td.[4]), hvilket Ghk. den ogsaa havde efter Udskiftningen; 1810 tilhørte den Løjtnant Toft til Østeraagaard, som da solgte den til Selveje; senere blev den sammenlagt med en af Krogsgaardene, men derefter blev der atter frasolgt nogle Parceller, se *Mergelsbæk*[5]). Ved Gaarden findes en lille Plantage, til hvis Anlæg det kgl. Landhusholdningsselskab 1833 bidrog 100 Rdlr.[6]). I November 1768 brændte Gaardens Lade og en derved staaende Stak, ved hvilken Lejlighed 8 Heste og 7 Stude indebrændte[7]). Paa Gaardens Mark afholdes *Jetsmark Efteraarsmarked* med Kreaturer og Faar. Muligt har det hørt til de Markeder, der bleve afskaffede ved aabent Brev af 1602 $^{12}/_{5}$[8]), som paabød, at der paa Landet i Vendsyssel kun maatte holdes Markeder i Thise, Hundslund, Tolne og Lerup, og det er i saa Fald i nyere Tid gjenoprettet.

---

1) A. 2) M 1. I Tgb. 1650 $^{23}/_{2}$ siges, at et af Husene var slet nede og bortført.
3) J 2. 4) M 2. 5) Pr. 6) Aalborg Stiftstid. $^{136}/_{1833}$.
7) J. E. $^{48}/_{1768}$. 8) Jydske Reg. VI 193—194.

Graverhaven kaldtes tidligere »Graven« og bestod 1690 af 2 Gadehuse i Mejlby. De hørte vist til Holmsgaard og laa ligesom denne under Lundergaard[1]), hvorfra Graverhaven med Ghk. godt 3 Skp. solgtes 1804[2]). Senere er der tilkjøbt en Del Jord, saa Stedet nu har over 1 Td. Nhk.

Skjødsholm kaldes 1630 *Skiødslund* og 1631 *Skausholm*[3]); det synes mig derfor muligt, at Navnet er en Afledning af Skegelund, som vist i ældre Tid var Betegnelsen for Engstrækningerne nordøst og øst om Risager og Pandrup[4]). Er denne Antagelse rigtig, skulde Skjødsholm altsaa kaldes Skegesholm. 1540 $^1/_{11}$ blev Stedet, der skyldte 2 Tdr. Malt, solgt fra Kronen til Peder Ebbesen Galt[5]), og derved kom det under Birkelse. 1631 tilhørte Skjødsholm, der da regnedes for et Bol, Otto Skeel til Hammelmose[6]), men ca. 1663 ejedes det af Dorthe Kaas, Enke efter Folmer Urne til Linderumgaard[7]). 1662 var Bolets Udsæd 2 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre og dets Høavl 6 Læs[8]). Senere tilhørte Størstedelen af Stedet, der 1690 fik Ghk. 5 $^1/_8$ Td.[9]), Doktor Strømberg i Aalborg, som atter solgte sin Part (ca. 4 $^3/_8$ Td. Hk.) til Præsten Magister Dyssel i Vrensted. Han drev selv Gaarden[10]), men solgte 1719 sin Part af den til Frederik Kjær[11]), og den laa derefter til Børglum Kloster indtil 1756, da Krigsraad Gleerup til Rødslet kjøbte den ved Auktion. Senere laa den formodentlig

[1]) M 1, J 2. [2]) Pr. [3]) A. Skatteregistrene.
[4]) Se nedlagte og ubekjendte Steder. [5]) K. S.
[6]) Mandtal til Pengeskatten.
[7]) Kaldes da Skadholm. J. S. 3, III, 163.
[8]) M 1. [9]) M 2. [10]) J 2. [11]) Lands. S. & Pb. 36,420.

til Bjørnkjær, hvorfra den blev solgt 1816[1]). Af den mindre Del af Gaarden, ca. 6 Skp. Ghk., blev der oprettet et Hus, som 1759 ejedes af en Ellen Mogensdatter, der da solgte det til Jens Andersen Gleerup til Lundergaard, hvorunder det hørte indtil 1809[2]).

Mejlholm, ɔ: Mellemholm, blev 1540 $^1/_{11}$ af Kronen tilskjødet Peder Ebbesen Galt, og Stedet skyldte da 2 Tdr. Malt[3]). 1634 ejedes Gaarden af Fru Margrete Banner til Rævkjærgaard, og der blev $^{15}/_2$ taget Synsvidne over Bygningerne, som tildels vare nedfaldne[4]). 1662 regnedes Stedet for et Bol med en Udsæd af 2 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 1 $^1/_2$ Td. Havre samt et Høavl af 4 Læs[5]), og 1669 kom det antagelig under Lundergaard. 1690 fik Mejlholm Ghk. 4 Tdr.[6]), Stedet laa endnu 1841 til Lundergaard.

Høkerim, der nævnes i Tgb. 1684 $^2/_8$, stod 1806 for Ghk. 1 $^1/_2$ Skp. og laa til Lundergaard, hvorfra Stedet blev solgt til Degnen Ole Lind[7]).

Lundbak eller Lundbakken har formodentlig Navn efter den lille Bakkeø, paa hvilken Gaarden ligger, og antagelig har denne Banke i ældre Tid været skovklædt. 1631 var her et Gadehus, som tilhørte Kronen[8]), og 1662 var Lundbak et Halvbol med en Udsæd af 2 Tdr. Byg[9]). 1690 var her 2 Steder med Ghk. henholdsvis 1 Td. og 5 Skp.[10]), hvilke begge laa til Lundergaard, hvortil de endnu hørte ca. 1840. 1901 er her oprettet en *Skole* for det omliggende Distrikt.

Mergelsbæk og *Bækkens Mølle* (Vand- og Vind-

[1]) Pr. [2]) Pr. [3]) K. S. [4]) Tgb. [5]) M 1. [6]) M 2.
[7]) Pr. [8]) Mandtal til Pengeskatten. [9]) M 1. [10]) M 2.

mølle), der ligge ved Bækken af samme Navn, ere Afbyggere fra Sigsgaard, vistnok anlagte 1835—40, et andet og nyere Afbyggersted var Gaarden *Fredenslund*, som for faa Aar siden nedbrændte, hvorefter Jorden lagdes under Bækkens Møllegaard.

Bedholm, hvilket Navn betyder Græsningsholmen, idet det gl. danske Ord »bid« betyder Græsgang[1]), nævnes 1519 som en Kronen tilhørende *Mark* nord for Vedsted Mark, og den blev nævnte Aar indværget til Aalborghus[2]). 1540 1/11 fik Peder Ebbesen Galt — som tidligere nævnt — Skjøde af Kongen paa en Del Gods i Kjær og Hvetbo Herreder, og i Skjødet nævnes ogsaa Bedholm med Skyld 1/4 Td. Smør, men tilsyneladende som liggende i Vadum Sogn[3]), saa det er maaske ikke denne Bedholm. 1584 10/1 nævnes en Casper N. i Bedholm, der da fik Livsbrev paa Aaby Bro. 1611 nævnes Gaarden i Skattemandtallet[4]), og 1621 solgte Dorthe Krabbe, Enke efter Erik Lykke til Rugtved, »Biedholm« til Sophie Brahe, Enke efter Jørgen Lunge til Odden og Birkelse. Gaarden, der 1638 siges at ligge »nede i Kjæret«, stod for en Skyld af 4 Tdr. Byg, 1/4 Td. Smør, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Foderoxe samt 6 Rigsmark Gjæsteri[5]). Med Sophie Brahes Datter Kirsten Lunge kom Gaarden under Rævkjærgaard og med denne Gaard under Stamhuset Birkelse, hvorfra den 1856 blev solgt for 5000 Rdlr. Bedholm stod 1662 for en Udsæd af 12 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 24 Læs[6]) og 1690

---

[1]) Jvf. at lade bede = at lade græsse; se J. S. 3, II, 318.
[2]) T. S. Perg. Nørrejylland, 221. [3]) K. S. [4]) A.
[5]) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24. [6]) M 1.

stod den for Lhk. 9 3/4 Td. og fik Ghk 10 Tdr.[1]), hvilket ved Matr. 1844 omsattes til Nhk. 5 3/4 Td. 1745 blev Peder Andersen Kjærulf gift med Margrete Sørensdatter Mørk i Bedholm[2]) og han nævnes i Bedholm 1772[3]). Indtil 1867 var Gaarden beboet af Folk af Bondestand, men nævnte Aar blev den for 20,500 Rdlr. kjøbt af Løjtnant C. M. Lunding, der ombyggede den meget herskabeligt og endvidere udvidede dens Areal ved at lægge Nabogaarden *Løt* ind under Bedholm, hvortil den vist oprindelig havde hørt. Navnet Løt er formodentlig en Sammentrækning af løktved (løk = Bæk og tved = et for sig beliggende Jordstykke, alm. udskilt ved Vandløb), og Stedet, der nævnes i Skatteregistret 1611[4]), var antagelig det Gadehus med Udsæd 2 Tdr. Byg, som 1662 laa paa Bedholms Grund[5]). 1690 kaldes det »Løtte Bolig« og fik ca. 1 3/4 Td. Ghk.[6]), og 1869 blev Løt forenet med Bedholm og Gaardens Bygninger nedrevne. 1875 solgte Lunding Bedholm, der nu havde ca. 6 7/8 Td. Nhk. for 40,000 Rdlr. til Løjtnant C. F. Bay, fra hvis Fallitbo den 1878 ved Avktion blev solgt for ca. 71,500 Kr. til Joh. Knudsen, † 1906, fra hvis Bo den i Marts 1906 blev solgt for 87,000 Kr. til Niels Jensen Christensen af Ingstrup. Til Bedholm, der har et Areal af 195 Tdr. Land, hørte 1683 følgende Agre: Vithøjsagre, Tyrevolden, gammel Kaalgaard og en Løkke kaldet Vandfaldet.

---

[1]) M 2. [2]) Kbg.
[3]) J. E. 1772, S. 365. S. St. omtales nogle af Margrethe Mørks Slægtninge.
[4]) A. [5]) M 1. [6]) M 2.

Brogaardene bestaa af Øster og Vester Brogaard [1]).

Øster Brogaard tilhørte 1631 Dorte Budde til Oxholm [2]), fra hvem den kom til hendes Svigersøn Knud Seefeld [3]), der 1656 bortfæstede den halve Gaard mod at Fæsteren skulde »være følgagtig og færdig paa al Mønstring og Tøj, og det ved Nat og Dag, naar jeg hannem tilsige lader, og skal han selv forskaffe sig Gevær og Ryttertøj, være sig Saddel, Pistoler, Bandolerer, Dækken og Gehæng — — — — undtagen en god Hest og Harnisk, som jeg hannem, naar Behov gjøres, forskaffe skal«. Fæsteren skulde beholde Gaarden sin Livstid uden al Landgilde, Ægt og Arbejde, naar han paatog sig Ryttertjenesten og iøvrigt holdt Gaarden ved Magt [4]). 1662 kaldes Gaarden Østergaard; den stod da for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 8 Læs. 1690 stod Gaarden for Lhk. 8³/₄ Td. og fik Ghk. 5¹/₈; den laa 1714 til Bjørnkjær og blev 1810 af Kancelliraad Gleerup til Vang solgt til Selveje [5]).

Vester Brogaard havde 1662 en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt Høavl 15 Læs [6]), den stod 1690 for Lhk. 8 Tdr. og fik Ghk. ca. 7¹/₈ [7]), laa 1697 til Lundergaard og blev 1811 solgt til Selveje. 1724 beboedes Gaarden af Frans Arnoldus Rasmussen Snæring, forhen Tjener hos Major Obenhausen, Lundergaard; han blev nævnte Aar gift med Ide Sophie Sartorius af Jetsmark Degnebolig, med hvem han havde 4 Sønner og 4 Døtre.

[1]) I Matr. 1690 som og i Danske Atlas, T 5, kaldes de ved en Fejlskrift »Vraagaarde«.
[2]) Mandtal til Pengeskatten. [3]) Se Lundergaard.
[4]) Tgb. 1669 ⁹/₁. [5]) M 1, M 2, J 2, Pr. [6]) M 1. [7]) M 2.

Han boede 1727 i Kaas, 1734 i Lille Bisgaard og 1736 i S. Saltum [1]), hvor han kjøbte et Hus af Biskop Thestrups Arvinger [2]).

Agrene til Brogaardene vare 1683: Sveis Fald samt nogle Tofter [3]).

Ved Vester Brogaard ligger *Jetsmark søndre Skole.*

Skadbak er en Samling Bebyggelser, der nævnes 1540 ¹/₁₁, da Peder Ebbsen Galt fik Skjøde af Kronen paa 3 Steder her [4]). Det største af disse 3 Steder var antagelig Gaarden *Vester Skadbak*, som senere kom under Rævkjærgaard og 1634 bortfæstedes af Fru Margrete Banner paa de Betingelser, at Fæsteren skulde slippe for at betale den Foderstud, der sædvanlig gaves i Indfæstning af 1 Bol, og ydermere skulde han være fri for Skyld og Landgilde samt Arbejde i 2 Aar [5]). 1662 laa dette Bol fremdeles til Rævkjærgaard og stod for en Udsæd af 2 Tdr. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre samt Høavl 1 Læs [6]). Derefter kom Stedet under Lundergaard, hvortil det laa 1690; det stod da for Ghk. ca. 2³/₄ Td. [7]). 1760 laa V. Skadbak til Bratskov [8]), hvorfra den 1766 solgtes til Jens Gleerup til Lundergaard [9]). Se Ø. Skadbak.

Øster Skadbak var antagelig den Gaard, som 1582 ¹⁴/₃ forlænedes uden Afgift til Laurids Kruse, Befalingsmand paa Holmen [10]), og som 1606 laa til Aalborghus [11]). 1645 blev Stedet paa Grund af ringe Avl afkortet 1 Td. Korn i Landgilden [12]), og 1662 stod det

[1]) Kbg. [2]) Pr. [3]) Ma. [4]) K. S. [5]) Tgb. 1653 ¹/₁₀.
[6]) M 1. [7]) M 2. [8]) Aalbh., Indkomne Breve 1760.
[9]) Pr. [10]) K. B. [11]) A. Jordebog.
[12]) Lænenes Tilst. efter Krigen; Rigsarkivet.

for en Udsæd af $1\frac{1}{2}$ Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre og Høavl 6 Læs og regnedes for et Halvbol [1]. 1690 havde Stedet, der fik Ghk. ca. $4\frac{1}{4}$ Td., 2 Fæstere, og det laa da endnu til Kronen, men 1714 til Birkelse [2]) og vist senere til Bratskov. Ø. og V. Skadbak bleve antagelig derefter omlagte til 1 Gaard og nogle Huse (1799 var her 1 Gd. og 4 Huse) [3]), som 1766 kom under Lundergaard, hvorfra Gaarden 1844 solgtes til et Konsortium, der udparcellerede den.

Agre »paa Skadbak« og til Sønder Huse vare 1799: Møllerkonens Ager, Liise Fald og Liise Haver [4]); til Ø. Skadbak nævnes 1683 Dalsager Fald og til V. Skadbak Toftageren og Skadbak Mark [5]). 1890 er der paa Skadbak opført 1 Frimissionshus.

Bleggrav har Navn af »blege« [6]), der betyder Kalkjord, og Bleggrav betyder altsaa Kalkgrav. Her findes 2 Gaarde, Øster og V. Bleggrav, hvilke allerede existerede i det 15. Aarhundrede, thi da fik Økloster Lovhævd paa V. Bleggrav og de to øde Byggesteder næst østen for, som kaldtes lille Bleggrav [7]). Ligeledes fik Økloster Stokkenævn af 24 Mænd, at det Byggested næst østen for Øster Bleggrav tilhørte Økloster [8]), og 1458 skjødede Thomas Jensen i Hoerup (Hvorup) og Jesper Turissøn i Bleggrav til Økloster Bleggravs Jord [9]). Endvidere fik Økloster 1467 Skjøde af Jesper Tordssen (Turissen) i Jetsmark med flere Dannemænd paa Halvdelen af den Eng, som laa nærmest norden for Jøsombeck (Øxenbæk), hvilket var 6 Favne Eng,

---

1) M 1. 2) M 2, J 2. 3) U. 4) U. 5) Ma.
6) Jvf. Blegkilde, Blegbrønde o. fl.
7) Æ. d. A. III, 112 og 114. 8) a. St. 112. 9) a. St. 86.

og endvidere 12 Skaar Eng nærmest nord der for [1]). Med Økloster kom disse Steder under Kronen, og *Vester Bleggrav* hørte i Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede til Økloster Gods under Sejlstrup Læn. 1584 begjærede Godske Friis til Lundergaard at mageskifte med Kronen og vilde bl. a. have Gaarden Bleggrav, hvorfor Kongen $^{27}/_{8}$ beordrede, at Godset skulde besigtes [2]), men Byttet synes ikke at være gaaet i Orden. Den blev 1650 $^{11}/_{12}$ pantsat til Falk Gøye til Hvidkilde, og blev da beregnet til 60 Rdlr. pr. Td. Hk. [3]), men 1660 var den udlagt fra Sejlstrup til Karen Bille [4]). 1662 stod Gaarden for en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 6 Læs, den havde 1690 Lhk. $8\frac{1}{2}$ Td. og fik Ghk. ca. $6\frac{3}{8}$ Td., hvilket ved Udskiftningen 1799 nedsattes til $5\frac{1}{4}$ Td. [5]). 1714—1760 laa Gaarden til Birkelse [6]), senere kom den under Lundergaard, hvorfra den solgtes 1841. Til V. Bleggrav laa 1683 Marken norden og vesten for Gaarden, Tornagre, Hede-, Mose-, Dige-Agre o. fl. [7]). 1722 beboedes Gaarden af den tidligere Ridefoged paa Lundergaard, Christian Frausing, hvis daarlige Behandling af Godsets Fæstere og Bedragerier mod Husbonden tidligere ere omtalte [8]). Han blev 1722 $^{17}/_{6}$ gift her med Ide Margrete Markusdatter [9]). I sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede har Gaarden bl. a.

---

1) a. St. 115. 1799 havde Bleggrav Enge ved Øxenbæk, hvilket Vandløb nu kun er en navnløs Grøft.
2) K. B. 3) Rentek, Panteb. Fol. 2. 4) Tgb. $^{1}/_{10}$.
5) M 1, M 2, U. 6) J 2 og A.: Indk. Breve 1760. 7) Ma.
8) Se I. Del, S. 146 ff. 9) Kbg.

været ejet af J. H. Koefoed og J. C. C. Løchte, begge Præstesønner fra Ingstrup.

Øster Bleggrav laa 1561 til Aalborghus og blev 1582 14/3 forlænet til Laurids Kruse[1]). 1615 laa den ligeledes tll Aalborghus, og 1645 afkortedes der paa Grund af ringe Avl 2 Parter af Landgilden[2]). 1660 var den udlagt til Officersgaard[3]) og 1662 18/1 toges Tingsvidne, at Fæsteren ikke kunde svare Spind-, Brød- eller Arbejdspenge uden største Skade[4]). Gaarden stod 1662 for en Udsæd af 8 Tdr. Rug, 4½ Td. Byg og 4 Tdr. Havre samt et Høavl af 24 Læs[5]). 1690 stod den for Lhk. 10⅛ Td. og fik Ghk. 10¼ Td., hvilket ved Udskiftningen 1799 nedsattes til 5¼ Td.[6]). Den var udlagt til Ryttergods og blev 1716 af Kongen tilskjødet Stiftamtmand, Baron Gersdorff[7]); kom senere under Lundergaard og blev 1839 solgt derfra[8]). Fra 1876 til 1901 var Gaarden Fattiggaard for Saltum-Hune og Jetsmark Kommuner, den havde Plads til 28 Lemmer. 1742 døde her den tidligere Ridefoged paa Lundergaard *Hans Bernth*, 48 Aar gl.[9]). 1695 blev i Jetsmark Kirke døbt en Søn af Peder Pedersen i V. Bleggrav og kaldet Peder. Denne er vist den *Peder Bleggraf*, som 1713 blev Student fra Aalborg, 1728 Kapellan i Norge og 1738 Sognepræst i Norge[10]).

Gaardens Agre vare 1683: Det østre Fald norden Kirkevejen, nordre Fald, det nordligste Fald ved Kastet og det vesterste Fald[11]).

---

1) K. B. og A. 2) Lænenes Tilst. effer Krigen; Rigsark. 3) Tgb. 1/10. 4) Tgb. 5) M 1. 6) M 2 og U. 7) Landst. S. & Pb,, 36, 490. 8) Pr. 9) Kbg. 10) Se Tauber II. 2. 11) Ma.

Hedegaarde var 1519 en Gaard, som skyldte 6 Tdr. Byg og da blev indværget til Aalborghus[1]), hvorfra den 1582 14/3 forlænedes til Laurids Kruse[2]). 1584 27/8 udgik kgl. Ordre til at besigtige Gaarden, som Godske Friis til Lundergaard havde begjæret til Mageskifte mod andet Gods[3]), men Byttet synes ikke at være gaaet i Orden. 1662 havde Gaarden, der fremdeles tilhørte Kronen, 2 Fæstere og en Udsæd af 5 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt et Høavl af 6 Læs[4]); senere blev den udlagt til Ryttergods og delt i 2 Gaarde, som havde ca. 3½ Td. Ghk. hver[5]). De tilhørte 1714 Frederik Kjær (Børglumkloster)[6]) og bleve 1756 solgte fra Klostret for 210 Rdl. hver til Krigsraad J. Gleerup til Rødslet, hvorefter de kom under Bjørnkjær. Herfra blev *Øster Hedegaard* solgt til Selveje 1816, medens *Vester Hedegaard* 1815 blev solgt af Justitsraad Rasmussen[7]) til Mogens Brix i Blokhus og B. Hasselbalch[8]), hvilke 1831 solgte den til Selveje[9]). Til Hedegaardene laa 1683: Dals Fald, øster Fald og Stumpagre[10]).

Hønsholm kaldes 1519 »Heenholm« og ofte Hensholm, hvorfor Navnet mulig er Hedensholm. Her var 1519 1 Gaard med Skyld 4 Tdr. Byg, hvilken da indværgedes til Aalborghus[11]), og 1582 14/3 blev Stedet forlænet til Laurids Kruse[12]). I Pengeskatregnskabet for 1630 regnes Hønsholm for et Bol[13]) men 1662 for en Halvgaard med 2 Fæstere; den stod sidstnævnte

---

1) T. S. Perg. Nørrejyll. 221. 2) K. B. 3) K. B. 4) M 1. 5) M 2. 6) J 2. 7) Se Bundgaard. 8) Se Vestrupgaard. 9) Pr. 10) Ma. 11) T. S. Perg. Nørrejylland 221. 12) K. B. 13) A.

Aar for en Udsæd af 3 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre og havde intet Høavl[1]). Senere blev Gaarden, der 1690 fik Ghk. 4⁵/₈ Td.[2]), udlagt til Ryttergods, kom under Børglum Kloster og blev delt i 2 Gaarde, der 1756 kjøbtes af Jens Gleerup til Rødslet, hvorefter de ligesom Hedegaardene lagdes under Bjørnkjær. *Vester Hønsholm* blev 1810 af Løjtnant Toft til Østeraagaard solgt til Selveje, og *Øster Hønsholm* solgtes 1818 af Justitsraad Rasmussen (se Bundgaard) til Wolrath Bredstrup, som 1837 solgte den til Selveje[3]). Agrene til Hønsholm bestod 1683 af: Store Toftagre, Hørrens Fald, Stump Fald, Bakkehøjs Fald og Hedefaldene[4]); 1799 nævnes endvidere Bøgsted Agre[5]).

Moseby eller *Mosehusene* er af ny Oprindelse, og 1799 var her kun 2 Huse[6]), der vist ikke havde bestaaet ret længe. De fleste Huse her ere opførte efter 1870 særlig som Følge af den af Aktieselskabet »Lundergaards Mose« i Aarene 1874 til 1878 drevne Moseindustri. 1888 blev her oprettet *Skole*, og Bebyggelsernes officielle Navn blev da forandret fra Mosehusene til Moseby. Foruden Tørvegravning drive Beboerne Kalkbrænding i stor Maalestok; her findes saaledes 13 Kalkovne samt 1 Teglovn. I de senere Aar er en Del af Lundergaards Mose kommen under Kultur, og der er anlagt et Par Gaarde i Udkanten (Pionergaarden og Konsul Holms Gaard). I denne Mose findes en Fabrik til Fremstilling af Tørvestrøelse og Æltetørv; se iøvrigt under Lundergaard.

---

[1]) M 1. [2]) M 2. [3]) Pr.
[4]) Ma. [5]) U [6]) U.

Udholm er en Afbyggergaard fra Lundergaard, anlagt i Aarene 1850—58. Fra M. M. Møller (se Lundergaard) kom den 1864 til Max Guldborg, Ejer af Dronninglund Storskov, hvis Bo 1870 overdrog Gaarden, som Møller beboede, uden Besætning for 22,800 Rdlr. til Bartholomæus Hasselbalch af Vestrupgaard. Gaarden, der 1858 kun havde 3³/₄ Skp. Nhk., stod 1870 for Nhk. ca. 5⁵/₈ Td, og havde et Tilliggende af 780 Tdr. Land. Hasselbalch solgte den 1874 for 55,000 Kr. til Aktieselskabet »Lundergaards Mose«, ved hvis Opløsning 1878 den ved Avktion blev tilslaaet J. C. Salicath til Lundergaard sammen med en Del af Lundergaards Mose m. v. for ialt 37,100 Kr. Salicath solgte derefter 1883 Udholm til J. A. Anthon for 75,000 Kr., og endelig blev den 1890 af Anthon tilskjødet M. P. Bentzen af Hune Kro for 32,100 Kr.[1]). Ved Gaarden findes en Klitplantage.

Paa Jetsmark Sogns Kjærstrækninger er der siden Udskiftningen og navnlig i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede anlagt en Mængde Bebyggelser foruden de alt nævnte, saaledes paa: *Dyrengene*, *Trøjborg*[2]), *Voldkjær*[3]), *Søkjær* og *Kalsensgaards Kjær*, og endelig er der i allernyeste Tid fremstaaet en Mængde Nybyggere paa *Lundergaards Mark*.

Nu *nedlagte* eller *ubekjendte* Steder ere (foruden de alt omtalte): *Degnebolet*, som laa ved Bundgaard og efter Matr. 1690 stod for Ghk. 1⁷/₈ Td. Blev 1819 solgt til Privatejendom; se iøvrigt Degneembedet.

---

[1]) Pr.
[2]) Trøjborg var et ikke ualmindeligt Marknavn i ældre Tid.
[3]) Voldkjær betegnede i ældre Tid Engene langs Ryaa. Et Hus paa Voldkjær kaldes »Sovbak«.

Farshave stod 1519 for en Skyld af 4 Tdr. Byg og blev nævnte Aar indværget til Aalborghus[1]). 1582 14/3 forlænedes Gaarden til Laurids Kruse til Balle; og 1584 blev den besigtet, fordi Godske Friis til Lundergaard havde begjæret den af Kongen mod at afstaa andet Gods. Mageskiftet synes dog ikke at være gaaet i Orden, og den blev senere forlænet til Admiral Peder Munk. 1597 blev den paany underlagt Aalborghus[2]), hvortil den endnu laa 1662, da den havde 2 Fæstere og stod for en Udsæd af 4 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Havre[3]). 1646 30/10 og 1647 20/2 forekommer i Tgb. en Sag angaaende Ejendomsretten til Mosen norden og vesten for Farshave. Flere af Sognets mest ansete Mænd erklærede, at den omtvistede Strækning var fri Forte og Fællig til Jetsmark Sogns menige Grander, men i Retten fremlagdes et Vidne af Aalborg Byting 1646 2/11, hvori Niels Friis til Vestrup skriftligt vidnede, at han mindes i 36 Aar, og i den Tid havde ingen haft nogen Brugelighed i den Ejendom uden Farshave, sønder fra en Vase i Mosen og fra en lille Høj nord for Farshave, kaldet Hedegaards Høj, og vester og sønder ud til Lundergaards Skjel. 8 Mænd og Kvinder, der mindedes i 28—60 Aar, vidnede ligeledes.

I sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede blev Farshave udlagt til Ryttergods, den stod 1690 for Lhk. 4½ Td. og fik Ghk. godt 5 Tdr.[4]). Ved Ryttergodsets Bortsalg 1715 kom Gaarden antagelig til Major Frants

[1]) T. S. Perg. Nørrejylland 221.

[2]) K. B. jvf. Erslev: Len og Lensmænd, S. 49, og Erslev: Danm., Norges Lensmænd, S. 29.

[3]) M 1. [4]) M 2.

Rantzau til Bratskov, som 1721 22/1 solgte den for 300 Rdlr. til Oberstløjtnant H. C. v. Obenhausen til Lundergaard. Et til Farshave hørende Rytterhus fulgte med i Kjøbet og kostede 5 Rdlr.[1]). Obenhausens Broder, Løjtnant Otto v. Obenhausen, boede i Farshave, hvor hans Hustru døde 1722[2]); han kjøbte 1723 Kaasgaard, og Farshave blev derefter nedlagt, idet Marken inddroges under Lundergaard. En Høj lidt nordøst for Lundergaards Have kaldes Farshave Høj. 1683 nævnes følgende Agre til Gaarden: Hellesagre, Østerjords Fald og Dalsager Fald[3]). I Stedet for Farshaves Andel i Jetsmark Fællesfang fik Lundergaard ved Udskiftningen 1799 udlagt Duedal og noget af Kirkehøjshede[4]).

Bremrøgel eller *Bremerrøgel* laa vist imellem Lundergaard og Bleggrav[5]), og i det 15. Aarhundrede fik Økloster Lovhævd paa Stedet[6]), der i Mands Minde upaatalt havde tilhørt Klostret[7]). 1634 22/3 toges Tingsvidne. at al Bremrøgel var øde paa et Hus nær, og Stedet laa da til Lundergaard[8]). Formodentlig var det nævnte Hus det samme, som det Hus med Lhk. 1 Td., Ghk. 3¾ Skp., som 1690 laa paa Lundergaards Grund[9]). Bremrøgel nævnes endvidere i Tgb. 1697 9/4 samt i Kbg. 1662, 1671 og 1701, saa der maa endnu omkring Aar 1700 have været et Hus her, hvilket maaske var det Sted »paa Bremen«, hvor en Just Jensen With døde 1690[10]).

[1]) U. [2]) Kbg. [3]) Ma. [4]) U.

[5]) Sydvest for Lundergaard. se Tgb. 1697 9/4.

[6]) Æ. d. A. III, 112. [7]) a. St. 114. [8]) Tgb.

[9]) M 2, J 2. [10]) Kbg.

Over Mølle i Jetsmark nævnes i Kbg. 1691, 1722 og 1728, men dens Beliggenhed er ubekjendt.

Skegelund var vist Benævnelsen paa Engstrækningerne omkring Skjødsholm og henimod Rendbæk. 1488 fik Børglumkloster Tingsvidne angaaende dets Eng paa Skeggelund[1]), og samme Aar afsatte Sandemænd Skjel mellem vor Frues Eng og Bondens Eng paa Skegelund[2]). 1519 indværgedes en Eng paa Skegelund til Aalborghus[3]), og 1633 laa en Eng her til Lundergaard[4]). Stedet nævnes endnu 1751 $^{22}/_{3}$, da Jens Svendsen i Blokhus og Niels Lund paa Vestrup delte en Gaard i Faarup saaledes, at førstnævnte bl. a. fik den til Gaarden hørende Engslæt i Skegelund[5]).

Langagergaard laa antagelig paa Langager Fald syd for Lundergaard, til hvilken Gaard den hørte 1633[6]). Den blev vist snart efter lagt ind under Hovedgaarden og Bygningerne nedrevne, thi den forekommer ikke senere, saa vidt mig bekjendt. Derimod nævnes Langagers Fald ved Bremerrøgel 1697 $^{9}/_{4}$[7]), det kaldtes ogsaa Rødingen.

Brohuset, der laa tæt ved Broen over Hune Bæk og paa vestre Side af Vejen, blev 1846 af Madam Hastrup paa Lundergaard solgt til Kjøbmand C. Klitgaard i Blokhus, som her oprettede en Forsøgsgaard, hvor han foretog Krydsninger mellem engelske, norske og danske Kvæg-, Faar- og Svineracer, ligesom Prøver med Gjødningsstoffer, Landbrugsmaskiner o. l. 1852 blev Gaarden solgt og Bygningerne nedrevne, hvor-

[1]) Æ. d. A. III, 92. [2]) a. St. 101.
[3]) T. S. Perg. Nørrejylland 221.
[4]) Landst. S. & Pb. 1633, S, 232. [5]) Pr.
[6]) Landst. S. & Pb. 1633, S. 232. [7]) Tgb.

efter Jorden, som for en Del var forpagtet, blev lagt under en Gaard i Kvorup (Broen). Endnu ses paa Marken en Rundkreds, hvor Klitgaard havde en med Grave omgivet lille Høj, der tjente til Opholdssted for Kaniner.

I den forhen til Kjær Herred hørende Del af Sognet (øst for Ryaa) ligger Gaardene Toftegaard og Mosegaard samt Toftegaards Huse.

Toftegaard nævnes sammen med Tofteby ved Midten af det 15. Aarhundrede og tilhørte Børglum Kloster, men dets Ejendomsret synes at være bleven bestridt, thi Klostret maatte i sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede erhverve det ene Lovhævd og Tingsvidne efter det andet angaaende dets Rettigheder. Saaledes tog det 1462 Tingsvidne, at Toftegaards Endelsmark gik sønder til et Bjærg kaldet Nørre Bastbjerg, hvor der stod en Skjelsten i en Hulvej, og imod Nord strakte Gaardens Mark sig til Gaaselunebæk[1]), 1462 toges Lovhævd paa en Eng og Tagmark mellem Aaby og Tofteby, maaske den samme, som nævnes samme Aar mellem Aaby og Toftegaard og da hørte til Vidskølklosters Gods[2]). 1465 fornyedes Lovhævdet paa Toftegaards rette Endel mellem Gaarden og Gaaselunebæk og øster til rette Markskjel[3]). 1489 fik Klostret Tingsvidne, at Toftegaard og Toftegaards Fang sønder ud til de gamle Markskjel var rolig brugt til Børglum Kloster fra Arilds Tid[4]). 1496 dømte Biskop Niels Glob af Viborg om Markskjel mellem Aaby og Toftegaard[5]), og samme Aar toges Tingsvidne, at Tofte-

[1]) Æ. d. A. III, S. 80, 92 og 100. [2]) a. St., S. 51.
[3]) a. St., S. 92. [4]) a. St., S. 82. [5]) a. St., S. 105.

gaard havde været brugt i lang Tid upaatalt til Børglum Kloster[1]). Endelig fik Børglum Kloster 1501 Lovhævd paa Gaarden og alle de Enge, der laa nord for den[2]). Den i disse Dokumenter nævnte Gaaselunebæk, er antagelig den Bæk, der nu kaldes Skiveren[3]), og som udmunder i Ryaa ved Rendbæk Bro. Det vides ikke, hvem det var, der vilde gjøre Indgreb i Børglum Klosters Ejendomsret til Toftegaard og dens Tilliggende, men maaske var det Vidskøl Kloster, som paa hin Tid ejede Aastrup m. m. i Aaby Sogn, hvilken Gaard Børglum Kloster 1495 erhvervede ved Mageskifte[4]).

Paa den Tid, disse Stridigheder fandt Sted, beboedes Toftegaard af en Lars Nielssøn, som tillige med sin Hustru Marin var Medlem af »Guds Legems Lav« i Aalborg[5]).

Paa Grevefejdens Tid beboedes Toftegaard af en Mand ved Navn Svend Rød, som ejede en Gaard i Østrup, hvilken blev forbrudt i Fejden ligesom saa meget andet Bondegods, og 1542 eller 1543 fik han Sagen ordnet med Kongen[6]).

Ved Reformationen kom Toftegaard med det øvrige Klostergods under Kronen, og 1542 $^{31}/_{5}$ fik Svend Rød, hans Hustru og den ældste af de Sønner, de da havde, Livsbrev paa Børglum Klosters Gaard Toftegaard; dog skulde de bygge og forbedre Gaarden og give samme Landgilde og Tynge deraf, som Svend Rød hidtil havde givet. De skulde ej besværes anderledes med Gjæsteri end med et »engeligt«[1]) Gjæsteri, et om Sommeren og et om Vinteren[2]). Pontoppidan fortæller[3]) — formentlig efter Indberetning af Præsten i Jetsmark — at den bekjendte Sagnskurk »Ridder Rød« skal have boet paa Toftegaard, hvor hans Navn var indskaaret i en Stolpe, og at Jetsmark skal have faaet Navn efter ham, idet Jetsmark er det samme som Jættes-Mark, og Ridder Rød var en Jætte. Med Ridder Rød sigtes antagelig til Lave Rød til Aabjerg i Vedersø Sogn, hvilken 1350 røvede Kvæg og Korn m. m. fra Ribe Domkirke og derfor blev bandlyst af de jydske Biskopper.

[1]) a. St., S. 81. [2]) a. St., S. 85.
[3]) Skiver var forhen et Fællesnavn for Vandløb.
[4]) Jvf. I. Del, S. 74.
[5]) Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer I, 670. [6]) Se S. 162 f.

Dette Nonsens skyldes sikkert alene den Omstændighed, at Navnet Rød har været indskaaret i en Stolpe paa Gaarden; Historien er i Hofmans Fundationer[4]) noget udvidet, idet der her fortælles: »Der i Sognet skal den bekjendte Ridder Røe have boet paa Toftegaard paa hin Side Ry Aa, hvor hans Navn skal have staaet paa en Bjælke. Hans Søn Svend Røe ligger i Jesmark Kirke under Stolene begravet; bemeldte Ridder Røe skal have ejet Jesmark Sogn, som efter samme Kæmpe er givet Navn af Jettemark, som nu er forandret til Jetsmark.« Det positive Indhold af denne Fortælling er formentlig, at Navnet Rød har staaet paa en Bjælke i Toftegaard, og at Svend Rød ligger begravet i Jetsmark Kirke, hvorfor han maa antages at have været en ret fremragende Mand blandt sine Samtidige. Han døde før 1560 $^{29}/_{7}$, thi da fik hans Enke Anne Stadfæstelse

[1]) Muligt?
[2]) Erslev og Mollerup: Danske Kancelliregistr. 1535—50, S. 222. [3]) Marmora Danica II, 261—262. [4]) IV, 288.

paa det ovenfor nævnte Livsbrev paa Gaarden[1]. Samme Aar 8/5 afstod Kronen Gaarden, som da siges at ligge i Aaby Sogn, ved Mageskifte til Anders Pedersen Galt til Birkelse[2]), og med denne Gaard kom den derefter til Jørgen Lunge til Odden, hvis Enke, Sophie Brahe, ejede den 1631[3]). Med hendes Datter Ide Lunge, gift med Otto Skeel til Birkelse m. m., kom Toftegaard til Familien Skeel, og 1662 tilhørte den det nævnte Ægtepars Søn, Otto Skeel Ottosen til Birkelse m. m. Den stod da for en Udsæd af 24 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre og havde et Høavl af 100 Læs og brugtes af 2 Fæstere[4]) I Tingsvidne af 1663 1/8 beklagede Otto Skeel sig over, at Beboerne vesten for Ryaa dreve deres Fæ, Heste, Hopper og Plage over Aaen og ind paa hans Enge, saa snart Høet var bjærget hjem, og lod dem gaa der til Indbindingstid, hvilket foraarsagede, at Engene bleve optraadte og fordærvede. Han advarede derfor imod at lade Kreaturerne komme derover, da de i modsat Fald vilde blive optagne og Ejeren afkrævet 8 Skill. dansk pr. Stk.[5]). Senere blev Gaarden antagelig delt i to, som dog indtil 1690 stod for fælles Lhk. 18 1/2 Td.; de fik da Ghk. henholdsvis 12 1/4 Td. og 11 3/4[6]), hvilket for førstnævnte Gaards Vedkommende snart efter nedskreves med 1 Td.[7]). I første Halvdel af det 18. Aarhundrede var den ene af Toftegaardene bortfæstet til en Jens Thomsen, som ejede Engesgaard i Hune, hvilken senere ejedes af hans Datter Maren. Han er antagelig ogsaa Fader til den Inger Jensdatter

[1]) K. B. [2]) K. S. [3]) A. Mandtal til Pengeskatten.
[4]) M 1. [5]) Tgb. [6]) M 2. [7]) J 2.

Toftegaard, som 1775 opholdt sig i Saltum Præstegaard og da ægtede Kordegn Niels Faarup af Viborg nørre Sogn[1]). 1761 til 1778 var den ene Toftegaard bortforpagtet til Emmik Eriksen (Søn af Herredsfogden Erik Emmiksen), der døde her 1778, 59 Aar gl.[2]). Han var gift med Maren Nielsdatter, med hvem han havde 2 Sønner — Erik og Johan[3]). Paa samme Tid var den anden Toftegaard bortfæstet til Jens Laursen Koch, som døde her 1778 3/12[4]), og senere var en af Gaardene en Tid bortfæstet til Birte Pedersdatter, Enke efter Christen Stade paa Vestrupgaard. Om Gaarden er endnu at bemærke, at Bygningerne tidligere laa nærmere ved Aaen, men da Terrænet ofte oversvømmedes, saa man om Vinteren endog tit var nødsaget til at bruge Kaage for at komme fra Vaaningshuset til Laden, lod Stamhuset Birkelse for ca. 100 Aar siden Bygningerne flytte længere ind paa Marken, hvor Gaarden nu ligger; dog er det ikke de samme Bygninger, som da de bleve opførte, thi 1893 4/5 brændte Gaarden. Til Toftegaard, der har 18 3/4 Td. Nhk., hører et Areal af 440 Tdr. Land, hvoraf ca. 150 Tdr. Eng- og Græsningsjord, Resten Ager. Hertil er dog at bemærke, at Gaardens Areal tidligere har været større, men 1835 oprettedes Afbyggergaarden *Mosegaard* eller *Ny Toftegaard*, som har et Areal af 350 Tdr. Land med 7 1/4 Td. Hk.

Ved Toftegaard ligger et *Teglværk* samt nogle Huse, kaldet *Toftegaards Huse*.

[1]) Saltum Kbg. [2]) Kbg.
[3]) Kbg. Erik blev 1781 dømt for Tyveri, men flygtede fra Arresten i Aalborg sammen med en Barnemorderske. J. E. 21/1781. [4]) J. E. 5/1779.

Ved Gaarden findes en Brønd med saa saltholdigt Vand, at det forhen har været benyttet til Saltkogning, ligesom det ogsaa vakte Opmærksomhed i videre Kredse, men nogen lønnende Salttilvirkning kunde der dog ikke etableres. Hvor denne Brønd er gravet har der antagelig i ældre Tid været en lille Sø med Kildevæld i Bunden, thi 1463 toges der Tingsvidne ved Hvetbo Herredsting, at den Bæk, som løb af den salte Lune sønden for Toftegaard og ud i Ryaa, hed Saltbæk[1], og s. A. toges der Synsbrev paa Jorden mellem Saltbæk og Bastbjærg[2].

Øst for Toftegaard ligger den isolerede Bakke »Sandelsbjerg«, der tidligere har været skovklædt[3], og som nu er beplantet. Herfra haves der en vid Udsigt over Vildmosen, og til denne Bakke saavel som til Saltkilden har Christian den 8. gjentagne Gange gjort Udflugt, saaledes 1831 og 1842[4]. Skuepladsen for en Tildragelse, der besynges i en af Peder Syvs Kæmpeviser — »De Røvere ligger for norden Skov« — henlægges af nogle[5] til Sandelsbjerg norden for Skoven ved Toftegaard. Hr. Ove Drost, der skal have ejet Bratskov, overfaldt her 12 Ufredsmænd og fangede dem, hvorefter de maatte klæde Stejle og Hjul. En noget moderniseret Gjengivelse af Historien findes meddelt i Jydske Saml. I, 206 af Lærer G. P. Andersen.

1789 udsendte et Selskab, der havde det Formaal at forsøge at forsyne Hovedstaden med Tørv fra Provinserne, en Mand for at undersøge Betingelserne for

[1]) Æ. d. A. III, 85. [2]) a. St. 92. [3]) Se I. Del, S. 73.
[4]) Se Aalb. Stiftstid. $^{116}/_{1831}$ og $^{140-142}/_{1842}$.
[5]) Se Wedels Fortale til Peder Syvs Kæmpeviser.

Tørveproduktionen i Jylland, Slesvig og Holsten. Af den af ham paa Rejsen nedskrevne Dagbog offentliggjordes i »Borgervennen« 1791 et Udtog, hvoraf fremsættes følgende: Den 23. September 1789 tog den Rejsende fra Aalborg over til Vendsyssel, hvor han først begav sig til Gl. Vraa. Forvalter Høst var ikke hjemme, og han lod sig derfor melde hos Ejeren, Kammerjunker von der Lyhe, »men bekom ikke Audients«. Derimod gav Kammerjunkeren sin Skriverkarl Tilladelse til at meddele den Rejsende Oplysninger om Vildmosen, men hans Oplysninger var ikke meget værd.

Den Rejsende fik derefter med megen Møje sin Kusk overtalt til at kjøre sig til Birkelse, og da Gjæstfriheden ikke havde været stor paa Gl. Vraa, idet hverken Mennesker eller Heste havde faaet noget at leve af der, vare de »da næsten i de bodfærdige Capucineres udvortes Omstændigheder«.

Paa Birkelse fik den Rejsende Oplysninger af Forvalter Gjertner, »en meget høflig Mand«. Om Ryaa siger han, at den kan befares med fladbundede Kaage fra Halkjær, hvor den løber i Fjorden, til Hammelmose.

Den 24. September rejste Manden videre til »Bondebyen Jetsmark«, hvor han tog ind hos Pastor Bondorff, og denne kjørte ham saa ned til Ryaa, hvor han i en Kaag blev færget over til Toftegaardene.

Om disse to Gaarde siger han, at deres Agerland har en Gang været en Østersbanke, og at det mod Øst stiger til »Sannes Bierget«, en Bakke, der hist og her er bevoxet med Eg og anden Buskvæxt. Folkene fortalte bl. a., at Mosen en Gang havde brændt i 7

Aar, og Ilden var det bedste Middel til at fordrive Ulvene med.

LUNDERGAARD nævnes først henimod Midten af det 16. Aarhundrede, hvorfor det maa antages, at denne Hovedgaard eller adelige Sædegaard er af forholdsvis ny Oprindelse som saadan.

1546 beboedes Gaarden af *Palle Friis*[1]) (Søn af »gamle« Niels Friis[2]) til Vadskjærgaard i Skodborg Herred), og han ejede den formodentlig da ligesom 1568[3]) i Fællesskab med sin Broder *Godske Friis* til Vadskjærgaard[4]). Denne begjærede 1584 $^{27}/_{8}$ at faa en Del Gods i Jetsmark Sogn af Kronen mod at afstaa andet Gods, men Byttet gik vist ikke i Orden. (K. B.) Imidlertid maa Palle Friis antagelig have kjøbt sin Broders Part af Gaarden, under hvilken der 1568 laa 2 Gaarde, 2 Bol og 2 Huse i Jetsmark Sogn[5]); thi Lundergaard gik senere i Arv til hans Efterkommere. Palle Friis nævnes 1536 i Recessen, og 1546 fik han kongelig Befaling til at deltage i Bilæggelsen af en Arvesag, som var opstaaet mellem Knud Bildt til Haugaard og Medlemmer af Slægten Griis til Slettegaard angaaende Arv, som tilkom Knud Bildts Hustru, Anne Madsdatter Bagge af Abildgaard

[1]) Om denne og de efternævnte Friis'er se Stamtavlen over Fam. Friis (Egern Friis) i D. A. A. 1886.
[2]) Gift med Karen Juel Pallesdatter.
[3]) P. jvf. Wulff: Vendelbo St. 209 og 235.
[4]) Denne var 1565 Høvedsmand ved Udbudet, var gift med Elisabeth Vestenie Lauridsdatter.
[5]) P.

i Alstrup Sogn[1]). 1556 nævnes han blandt Vendelbo Stifts Adel, da denne blev mønstret af Otto Brahe og Albert Skeel uden for Hjøring, og han mødte selv som Skytte her[2]). 1565 var han Høvedsmand ved Udbudet, men 1575 var han død, da hans Hustru *Agate Vestenie Lauridsdatter*, som endnu levede 1597, erhvervede Vrangstrup i Hovlbjerg Herred ved Mageskifte med Kronen[3]).

Efter Palle Friis kom Lundergaard til hans Sønner, af hvilke *Laurids Friis* skev sig til den 1590. Han synes ligesom sine Brødre at have været af en brutal Karakter og begik Drab paa en Bonde i Havrum, hvorfor han maatte affinde sig med den dræbtes Slægt og Venner og anmode Kongen om Tilgivelse, hvilken han fik ved aabent Brev af 1578 $^{4}/_{6}$[4]). I dette hedder det, at Kongen efter Raadslagning med sin Hofprædikant og efter mange Betænkeligheder tilgav ham formedelst den Velvilje, han nærede for Adelen samt for Laurids Friis' Slægts og Venners og godt Folks Forbøn, dog skulde Laurids Friis staa offentligt Skrifte hos sin Sognepræst og give 50. gl. Dalere til det nærmeste Hospital. 1580 nævnes han i Kolding, og 1598 blev han Tolder paa Skagen; var 1608 skrøbelig og døde før 1617[5]). Han var gift med *Bodil Kaas Eriksdatter*.

1598 nævnes *Godske Friis* til Lundergaard. Han var Broder til ovennævnte Laurids Friis og boede 1590 paa Øls i Hindsted Herred, hvor hans første Hustru, *Maren Kruse Pedersdatter*, var fra. Han levede endnu 1602,

[1]) D. M. 4, I, 171. [2]) Danske Saml. 391 Nr. 40.
[3]) K. B. [4]) K. B. [5]) D. A. A. 1886.

og hans Enke, *Johanne Kaas Eriksdatter*, der senere ægtede Niels Krag til Trinderup, nævnes til Lundergaard 1613[1]). Adskillige af Efterkommerne »skikkede sig ilde«.

Omtrent samtidig med Godske Friis — nemlig 1599 — nævnes hans Brodersøn, *Palle Friis* (Lauridssøn) til Lundergaard, uden at det dog vides, om han brugte Gaarden eller kun skrev sig til den, fordi hans Fader havde Part i den. Han var en Tid Befalingsmand i Sogn i Norge og var her gift med *Anne Jensdatter Haar* til Geresvik i Tysnæs, med hvem han havde 2 Sønner, nemlig Laurids, der fik Mødrenegaarden, og Frederik, som levede 1627. Formodentlig forlod Palle Friis Hustru og Børn, og 1615 træffe vi ham boende i Skagen, hvor Faderen jo havde været Tolder. Her boede han sammen med en Tjenestepige og tilbragte vist Tiden med at drive om i mere eller mindre beruset Tilstand; men dette kunde han jo ikke leve af, og han maatte da til at se sig om efter Subsistensmidler. Han havde hørt, at en Søn af Godslev Budde til Rødslet var bleven Lænsmand paa Bergenhus, og hos ham haabede han at kunne faa Hjælp, hvis han blot kunde komme derop. Palle gav sig saa til at spekulere over, hvorledes han skulde faa fat paa de nødvendige Rejsepenge; der var vel næppe nogen, der vilde laane ham, og han kom da paa den Tanke, at det næppe vilde være saa vanskelig en Sag at myrde den gamle Peder Jensen — ogsaa kaldet Peder Blusser, fordi han havde haft Ansættelse ved Fyret —, der boede alene med sin Kone paa en ensomt liggende

1) Secher: Rettertingsdomme II, 208 og 523.

Gaard uden for Skagen. Palle antog, at denne Mand havde Penge, thi han havde undertiden ydet Laan mod Haandpant, saaledes til en Christen Andersen Skræder, som havde laant paa et Sølvbælte. Dog vilde Palle ikke være ene om Mordet, og han talte derfor flere Gange til Skræderen om Ideen, men Christen havde ikke rigtig Mod til at indlade sig paa en saadan Ugjerning. Tilsidst lod han sig dog overtale, og Palles Tjenestepige Maren Jensdatter lovede ogsaa at være behjælpelig; saa skulde Palle til Gjengjæld tage sig af dem, naar han kom paa den »grønne Gren«.

En Dag — det var Fredag før Pinse 1615 — kom Palle hen til Skræderen og bad ham, om han vilde komme over til ham den næste Dag — for at sy noget, foregav han. Skræderkonen sagde, at det kunde der ikke blive noget af, thi Christen havde travlt — det var jo mod Pinse, og Palle var næppe heller af de gode Kunder.

Saa satte Palle sig til at drikke en Stund, imedens han passiarede med Skræderfolkene. Imidlertid kom der en fremmed Mand ind; han hed Søren Ansgarsen og var kommet herop fra Odense for at kjøbe Fisk. Da han saa Palle Friis, krævede han ham for nogle tilgodehavende Penge, men herover kom Palles adelige Blod i Kog, han trak sin Kaarde, som han altid bar ved Siden, og havde Skræderkonen ikke holdt igjen, havde han sikkert slaaet den fremmede Mand ihjel. Denne skyndte sig bort, medens Palle blev siddende og vedblev at drikke til det blev hen ad Aften, og tilsidst maatte Skræderen da love at komme hen til ham den næste Dag. Sit Løfte tro begav Christen Skræder sig den følgende Dag paa Vej hen til Palles

Hus og kom da forbi Peder Blussers Gaard. Da Peder, der stod udenfor, saa Skræderen, spurgte han om, hvor Christen agtede sig hen, og da han havde faaet det at vide, sagde han, at han selv vilde ad samme Kant, naar han fik sine Heste hentede hjem. De blev saa enige om, at Peder for en Betaling af 8 Skill. skulde kjøre et Læs Fisk hjem til Skræderen fra Palles Hus; Palle havde rigtig nok ingen Fisk i Huset, hvad Skræderen godt vidste, men det gjaldt om at faa Peder Blusser lokket ind i Palles Hus. Efter at denne Aftale var truffet, skyndte Skræderen sig hen til Palle, og man enedes saa om, at Peder skulde slaas ihjel, naar han kom derhen. Peder kom; Skræderen sad pænt og syede, og Palle, der ellers ofte havde været paa Kant med Blusseren, tog nu venligt imod ham og bad ham om at sætte Hestene ind og derefter selv komme ind og faa noget at leve af. Peder efterkom Opfordringen og gav sig i Lag med noget Smørrebrød, som Palle havde skaaret til ham.

Da han havde spist, bad han om noget at drikke; men i det samme slog Palle til ham, saa han ravede, greb ham derefter i Struben, kastede ham omkuld og satte sit Knæ paa hans Bryst, hvorefter han trak sin Kniv og stak den gamle Mand i Halsen. Skræderen og Pigen traadte nu til; den første stak Blusseren i Hovedet, og Pigen skar Struben over paa ham — saa var det besørget. Derefter sagde Palle, at nu skulde han og Maren nok sørge for Resten, naar bare Sræderen vilde bevare Tavsheden, og de slæbte saa Liget ind i en anden Stue og udslettede Blodsporene, hvorpaa Palle sendte Maren i Byen efter Øl, som han satte en blaa Uldskjorte i Pant for. Da hun kom tilbage, bød hun Skræderen noget at drikke, men denne havde nu rent tabt Modet og vilde hverken have Øl eller Brændevin, skjønt Palle sagde: »Drik, saa Du kan faa Mod i Dig«, og gjorde Nar af ham ved at sige, at Pigen var modigere end han. Saa tog Palle Kanden, »kvad og drak«, og Maren lo deraf.

Palle foreslog nu, at man, naar det blev mørkt, skulde gaa hen og myrde Blusserens Kone; men medens de talte herom, kom der Fremmede, og strax efter kom Skræderkonen for at hente sin Mand, saa der lod sig ikke udrette mere den Aften.

Sent den næste Aften kom Palle hen til Skræderens Hus og bad Christen staa op og følge med sig hjem gjennem Klitten, da han var bange for at falde i Kvægsand; han var tilsyneladende meget fuld, hvorfor Skræderen stod op og fulgte med; men da de kom uden for viste det sig, at Palle var ædru nok, og nu fortalte han, at Blusserens Kone var myrdet; Maren havde slaaet hende i Tindingen med en Øxe, og nu skulde Christen gaa med for at faa sin Part af Byttet. Skræderen vægrede sig derved, men Palle greb sit Værge og tvang ham til at følge sig til Peder Blussers Gaard, og de ransagede saa Huset, hvor Konen laa død paa Gulvet, men fandt kun nogle Sølvgjenstande og lidt Penge, hvoraf Skræderen fik 4 Daler som sin Andel, hvilke han dog smed bort i Sandet, da han ikke turde beholde dem. Aftalen var ellers, at Palle skulde have Pengene, Maren Klæderne, og Christen Skræder skulde faa, saa han ikke skulde trænge; men Udbyttet svarede jo ikke til Forventningen.

Tredje Pinsedag blev den myrdede Kone fundet, og da Skagens Tolder, der vist ogsaa var Byfoged, Søren

Rasmussen, antog, at en Kjedelflikker, der havde drevet om i Egnen, mulig var Gjerningsmanden, sendte han Folk ud for at paagribe denne. Christen Skræder maatte ogsaa af Sted for at lede efter Morderen, men han var helt underlig til Mode, og da hans Ledsager sagde, at det var sært, at han vilde gaa og lede, naar han — som man fortalte — selv havde været med til at myrde Blusseren, kunde Christen ikke tie længere men tilstod det hele og løb derefter sin Vej.

Da Tolderen fik at vide, hvem Morderne var, lod han naturligvis strax Maren og Palle tage i Forvaring, og 2 Mænd bleve sendte ned til Himmerland for at lede efter Christen. Han blev dog først paagrebet i Aarhus og herfra sendt til Kjøbenhavn, hvor han blev halshugget og lagt paa Stejle, efter at han faa Dage i Forvejen havde haft den Fornøjelse at se sin Forfører — Palle Friis — som Fange.

Palle og Maren bleve indsatte i Toldergaarden i Skagen; Maren sad her kun i 3 Uger, saa kom Mester Hans fra Aalborg og rettede hende, hvorefter ogsaa hun kom til at klæde Stejle og Hjul, og Mester Hans fik 13 Slettedaler og 300 tørrede Flynder for sin Ulejlighed.

Palle Friis blev der derimod taget mere Hensyn til; han var jo Adelsmand, og Tolderen rejste strax efter hans Arrestation til Aalborg for at tale med Lænsmanden om Sagen, hvorefter det blev bestemt, at Palle skulde bringes til Aalborg. Han sad i Bolt og Jærn i Skagen i 5 Døgn, og der blev holdt Vagt over ham, for at han ikke skulde undslippe; men iøvrigt synes han at have haft det ret gemytligt i Fængslet. Der kom saaledes mange Fremmede for at

se til ham — maaske for at bevidne ham deres Deltagelse —, og der blev i den Anledning fortæret en Tønde Rostocker-Øl foruden Mad, og da Palle heller ikke tørstede i Fængslet, er Tiden næppe falden ham lang.

Sjette Dagen efter Fængslingen blev han under Bevogtning sendt til Aalborg, hvor han i nogle Dage fik Logis — ikke i Slotsfængslet —, men hos Byens Kæmner, og endelig blev han fremdeles under Bevogtning sendt over Land til Kjøbenhavn; Bevogtningen forstærkedes med 2 Mand, medens Fangen passerede Rold Skov. I Kjøbenhavn sad Palle indtil det følgende Foraar, da Kongens og Rigens Raad afsagde Dødsdom over ham 28. Maj, og 3 Dage efter, 1616 $^{31}/_{5}$, faldt hans Hoved for Bøddelens Sværd foran Kjøbenhavns Slot. Mester Hans Beyr fra Helsingør fik 10 Rdlr. for den Forretning, og saaledes endte Palle Friis til Lundergaard[1]).

Den næste Ejer af Lundergaard var *Niels Friis*, Broder til de foran nævnte Godske og Laurids Friis. Han kjøbte Gaarden af den sidstnævnte Broder[2]), og Kjøbet fandt antagelig Sted 1610, da Niels Friis dette

[1]) I Chr. 4.s Skrivekalender, Suhms nye Saml. II, 107, anføres, at Palle var i Retten 28., blev dømt 29. og henrettet 30. Se J. S. 1, 151 ff. og 3, II, 520 ff. Naar C. Weiss i sin Artikel: »Protestantisk Præstevælde« i Aarbog for dansk Kulturhistorie 1898 lader Palle Friis optræde i en kirkelig Fejde og fremstiller hans Henrettelse som foranlediget af Biskop Resen, er dette — som ogsaa paavist af Dr. Secher i J. S. 3, II, 523 — en Misforstaaelse, der antagelig skyldes en Fejllæsning af, hvad G. L. Baden anfører om Herredagen i Kjøbenhavn 1616 o. s. v. i sin Danmarks Historie, 4. Bd., S. 18.

[2]) Tgb. 1633 $^{15}/_{6}$.

Aar ses at være kommen til Lundergaard[1]. Han skrives 1590 til Vrangstrup i Hovlbjærg Herred, hvilken Gaard hans Moder som foran nævnt havde erhvervet af Kronen 1575, og sammen med 2 af sine Brødre deltog han 1590 i en styg Ugjerning, der fik skjæbnesvangre Følger for dem.

De nærmere Omstændigheder ved denne Begivenhed findes skildrede i Rigens Dombog for 1591, og af en Udskrift deraf[2]) hidsættes følgende: Sct. Mourits Aften (ɔ: $^{22}/_{9}$) 1590 kom Brødrene Erik[3]), Hendrik[4]) og Niels Friis samt Jørgen Nielsen, Tjener hos Ove Lunge, gaaende ned ad Viborg Gade og traf da paa nogle Disciple fra Latinskolen, som havde forsamlet sig, og som mulig havde gjort nogle Drengestreger; thi da de unge Herremænd kom hen til dem, løb de deres Vej. Men Brødrene Friis, der formodentlig havde faaet en Taar over Tørsten, vare nu komne i Krigshumør, og da de fik Øje paa den unge Peder Skram[5]), som stod ubevæbnet og alene uden for en Port, raabte de ham an og spurgte »hvad Tusind Pokker han var for en«, hvortil han svarede, at han var en god Karl og hed Peder Skram. Han spurgte dernæst Friiserne, om de ogsaa vilde være deres Navne bekjendt, hvortil den ene af Brødrene svarede: »Jeg hedder Erik Friis i Tusind Pokkers Navn«, og lod ham vide, at de ogsaa vare Herremænd; men i det samme raabte Erik til

[1]) Tgb. 1647 $^{20}/_{2}$ og Tingsvidne af Aalborg Byting 1646 $^{2}/_{11}$, hvori Niels Friis vidner, at han mindes i 36 Aar . . . .
[2]) I Hist. Tidsskr. 1. R. VI. Bd.
[3]) Til Lindtorp og Vadskjærgaard.
[4]) Til Hassing i Kjær Herred.
[5]) Søn af Iver Skram til Voldbjerg.

sine Brødre, at de skulde slaa til »i Tusind Pokkers Navn«, og saa huggede de alle 3 løs paa Peder Skram, skjønt denne raabte, at de skulde handle ærligt og lade ham i Fred. Jørgen Nielsen forsøgte ogsaa at tale Friiserne til rette, men forgjæves, og da Peder Skrams Tjener var kommen til Stede og havde rakt sin Herre et Sværd og et Spyd, synes de tre Brødre at være blevne endnu mere kamplyste, og Peder Skram fik et Hug over sin højre Arm, saa baade Haanden og Sværdet fløj hen ad Gaden. Han forsøgte derefter at værge for sig med den venstre Haand, imedens han stadig trak sig tilbage forfulgt af Brødrene, der ogsaa saarede ham i denne Haand.

Dagen efter blev der optaget Forhør i Sagen, og det blev ved Vidner godtgjort, at Peder Skram ikke havde givet nogen som helst Anledning til Striden. Der blev saa rejst Tiltale mod Brødrene, af hvilke Hendrik Friis snart efter døde, og 1591 $^{30}/_{6}$ kom Sagen for Kongens Retterting i Kjøbenhavn. For Peder Skram, der skrev sig til Strandbygaard, mødte hans Farbroder Herman Juel til Aabjærg og begjærede Erik og Niels Friis straffede for det skjændige Overfald, men ingen af disse mødte, skjønt de vare lovligt stævnede.

For Erik Friis mødte 2 Bønder som befuldmægtigede og fremlagde en af Sognepræsten i Tjørring-Heldum attesteret Skrivelse, der lød paa, at Erik Friis ikke kunde møde i Retten, da han laa syg, og fra Niels Friis fremlagdes ogsaa ved 2 Bønder et lignende Brev. Bønderne vilde imidlertid ikke aflægge Ed paa, at Brødrene Friis vare meget syge, og Retten fandt derefter ikke Brødrenes Forfald tilstrækkeligt godtgjort,

saa Sagen gik til Doms, og ved denne bleve Brødrene dømte fra Æren.

Den i Sagen implicerede Erik Friis skrev sig 1597 til Sandgaard og 1625 til Lindtorp; han døde formentlig ugift, og Lindtorp tilfaldt hans Broder Niels paa Lundergaard.

Som tidligere omtalt var Niels Friis ca. 1610 kommen i Besiddelse af Lundergaard med Gods, og desuden ejede han Søndergaard paa Mors m. m. Gods der; men han var dog ikke nogen velstaaende Mand[1]), og da han sikkert førte et uordentligt Levned, fik han snart økonomiske Vanskeligheder at kæmpe med, hvilke forværredes efter Krigen 1627—29 og det dermed forbundne fjendtlige Indfald i Jylland, hvorunder Venner og Fjender huserede lige vildt og udsugede Befolkningen efter bedste Evne. Niels Friis mistede i denne Tid en Del Papirer, der vare af Vigtighed for ham, saaledes vidnede 24 Mænd fra Jetsmark 1633 15/6, at 1629, strax da Fjenderne vare dragne af Landet, hørte de, at Hr. Niels i Jetsmark fra Prædikestolen lyste nogle Gange efter et Skjøde »lydendes paa gamle Laust Friis, tilforn boendes paa Lundergaard, den Tid fornævne Niels Friis kjøbte Lundergaard«, samt efter andre Breve og Sedler, som Laust Friis havde givet Niels Friis angaaende Betalingen for Lundergaard, og der gjordes Bøn for dem, som havde fravendt Niels Friis de nævnte Papirer, ɔ: at Gud vilde lade Tyveriet blive opklaret[2]).

[1]) I Regnskabet over det Korn, som Adelen bevilgede Kongen, og som ydedes paa Aalborghus 1627 1/5, staar Niels Friis anført med 2 Tdr. Rug og 2 Td. Malt. (A.)

[2]) Tgb.

1631 28/11 skjødede Niels Friis med sine Arvingers[1]) Samtykke sin Gaard Lindtorp til Ingeborg Parsbjerg til Villerup, og i Juni 1632 konfirmeredes Skjødet af Kongen[2]). Halvdelen af denne Gaard var bortfæstet til en Jens Thøgersen, og med ham fik Niels Friis senere meget Bryderi, fordi han var bleven vist fra Gaarden. Jens Thøgersen, der flyttede til Viborg, anlagde nemlig Sag mod Niels Friis for at faa Erstatning, og 1634 fik Lænsmanden paa Aalborghus kgl. Ordre til at undersøge Sagen. Parterne mødte paa Aalborghus Skriverstue 1634 21/4, og efter at Otto Skeel (Lænsmanden) havde mæglet mellem dem, gik Niels Friis ind paa — for, som han sagde, at blive forskaanet for videre Klagemaal og Overløb — at give Jens Thøgersen et halvt Hundrede Daler at betale med Halvdelen Mikkelsdag 1634 og Resten til Paasken 1635, og alle tidligere Breve, Kontrakter og Domme vedrørende denne Sag skulde være magtesløse; men Niels Friis betalte naturligvis ikke til Forfaldstid, og 1634 8/11 blev han af Poul Andersen (Børialsen) i Hvilshøjgaard[3]), Ridefoged til Aalborghus, paany indkaldt for Retten. Efter at Sagen 2 Gange var bleven udsat, faldt der 20/12 Dom, at hvis Beløbet ikke var betalt inden 15 Dage kunde der gjøres Udlæg[4]). Den anden Halvdel af Beløbet gik det ligeledes med; 1635 2/5 fik Jens Thøgersen Dom over Niels Friis, der til-

[1]) Disse vare Fru Dorte Friis, Enke efter Mogens Godske til Limark, og Laurids Godskesen Friis, der da boede paa Lindtorp.

[2]) Jydske Reg. VIII, 372.

[3]) Til Roumlund i Roum Sogn. Se D. A. A. 1890.

[4]) Tgb.

pligtedes at betale de udlovede 25 Rdlr. inden 15 Dage; men det var ogsaa det hele Resultat, Jens Thøgersen fik, thi 17 Aar efter kom Sagen frem igjen, og da var der kun afskrevet 5 Mk. i Beløbet, og saa gjorde Kreditor Fordring paa Renter for 18 Aar[1]).

1632 $^{20}/_{2}$ havde ogsaa den bekjendte Kjøbmand Jens Bang i Aalborg indstævnet Niels Friis for Aalborg Byting og krævet ham dømt til at betale sig $19^{1}/_{2}$ Slettedaler. Niels Friis begjærede Sagen opsat i 14 Dage, men mødte saa ikke, hvorfor der blev afsagt en »uendelig« 15 Dages Dom[2]). Formodentlig betalte Niels Friis ikke senere denne Gjældspost, thi 1634 $^{9}/_{6}$ vidnede 2 Mænd paa Aalborg Byting, at de den foregaaende Torsdag i Ture Jensens Hus havde talt med Niels Friis til Lundergaard og havde forbudt ham at drage fra Byen og have sin Frihed, før han havde betalt Jens Bang, hvad han var ham skyldig. Ligeledes vidnede 2 Mænd, at de paa samme Tid stævnede Niels Friis mundtlig for Bytinget i Dag, ɔ: 1634 $^{9}/_{6}$, i Dag 8 Dage, i Dag 3 Uger og i Dag 5 Uger for Volds Tillysning, Sandemænds Opkrævelse og Fylding paa Sandemændene, hvorefter Jens Bang fremstod »og gav tilkjende, at Niels Friis var dragen af samme Arrest, og lyste derfor for sin Lovmaal«, og 1634 $^{14}/_{7}$ svor Sandemændene Niels Friis et fuldt Vold over[3]).

---

1) Tgb. 1652 $^{10}/_{7}$. 2) Wulff: Jens Bang S. 77—78.

3) a. St. 101. I Følge Birkeretten 1623 kunde indenbys eller Birksmand ved Fogden eller 2 Domsmænd forbyde udenbys Mand, som var ham vitterlig Gjæld skyldig, at begive sig af Byen eller Birket, før han betalte. Gjorde han det dog, kunde han forfølges med Vold. (Secher: Om Vitterligheden o. s. v. S. 42.)

3. Pinsedag 1633 havde Niels Friis udstedt et Gjældsbrev paa 400 Rdlr. til Fru Dorte Friis, i hvilket han gav hende Sikkerhed i Pengene ved Pant i Søndergaard paa Mors[1]). Pengene havde han antagelig forhen faaet, thi de skulde allerede tilbagebetales inden førstkommende Snapsting, og i modsat Fald skulde Fru Dorte eller hendes Arvinger have Ret til at inddrage Pantet som Eje, men naturligvis blev Beløbet ikke indbetalt til Forfaldstid, og 1634 $^{22}/_{2}$ begjærede Jens Ibsøn i Løvel paa Fru Dortes Vegne Dom over Niels Friis. Han benægtede ikke Brevets Rigtighed, men begjærede Sagen udsat en Maaned, og da Fristen var omme, mødte han ikke for Retten, hvorfor Gaarden ved en saakaldet »uendelig Dom«, der lød »indtil hvo, der haver der udi at sige, stævner paa ny« og altsaa ikke gjorde Ende paa Trætten, blev tildømt Fru Dorte[2]). Hun fik dog ikke Gaarden, thi 1634 $^{29}/_{7}$ skjødede Lænsmanden paa Aastrup, Jørgen Orning til Skaarupgaard, den efter kongelig Befaling tilligemed 2 andre Gaarde i Nørreherred paa Mors til Falk Gøye til Bratskov, der skulde betale Fru Dorte Friis de 400 Rdlr., som hun havde Godset i Pant for. At Skjødet er udstedt af Jørgen Orning og ikke af Niels Friis selv er begrundet i, at hans Tilstand da var saadan, at han ikke var »den Mand, det selv kunde bortskjøde«[3]). Med Falk Gøye havde Niels Friis iøvrigt megen Handel i disse Aar, og bl. a. solgte han i *Foraaret 1633 Lundergaard* med underliggende Gods til ham. Handelen fandt antagelig

---

1) Landst. S. & Pb. 1633, S. 231. 2) Tgb.

3) Landst. S. & Pb. 1634, S. 265.

Sted i Marts Maaned, men Skjødet, der ligesom det ovennævnte er udstedt af Jørgen Orning efter kongelig Befaling, er først dateret 1633 8/6 og var udfærdiget efter en af Niels Friis underskreven Fortegnelse.

Foruden *Lundergaard* med *Vejrmølle* og 6 Afbyggere »udi Gaardens Mark«, nævnes *Langagergaard*, en Eng kaldet *Skegelund* og *Bremerrøgel* samt følgende Bøndergods: Kaasgaard med 2 Afbyggere og 1 øde Afbygge samt 3 Gadehuse, 1 Halvbol i Sønderby, 2 Huse og 3 Gadehuse i Pandrup og endelig følgende Gods, som var pantsat til Fru Sophie Brahe til Birkelse, men som Falk Gøye skulde indløse: 1 Gaard i Sønderby med 3 øde Gadehuse paa Gaardens Eje og 1 Bol i Pandrup[1]. Der omtales ikke, hvad Falk Gøye skulde give for alt dette, men sandsynligvis skulde Niels Friis have Spangerhede i Ugilt Sogn i sin Livstid samt 30 Tdr. Hk. Gods i Voergaards Birk (Skjæve Sogn) og 1000 Rdlr. kontant m. m.[2], thi 1633 5/4 afstod han til sin Brodersøn Laurids Friis Godskesen Gaarden Spangerhede med noget Bondegods i Lørslev, hvilket »Falk Gøye udi sin Forhandling« havde undt ham i hans Livstid. Gavebrevet, der er dateret paa Lundergaard, var medunderskrevet af Laurids Friis og Poul Skinkel[3].

Imidlertid maa Niels Friis have fortrudt, at han havde givet Laurids Friis Spangerhede, og han lovede derfor Poul Skinkel (til Østrupgaard?) 200 Rdlr., hvis han kunde skaffe ham Brevet igjen, og faa Dage efter kom denne ogsaa med det. Præsten Niels Nielsen i

[1]) Landst. S. & Pb. 1633, S. 232. [2]) Tgb. 1633 4/7.
[3]) Landst. S. & Pb. 1633, S. 232.

Jetsmark vidnede nemlig 1633 6/7 skriftligt[1], at noget før Paaske 1633 var han paa Lundergaard, og der saa han, at ærlige og velbyrdige Mand Poul Skinkel leverede Niels Friis et af denne selv underskrevet Brev, som Poul Skinkel sagde, at Laurids Friis havde overgivet ham; Præsten læste selv Brevet for Niels Friis, og det indeholdt, at Niels Friis gav Laurids Friis Spangerhede tilligemed 30 Tdr. Hk. Gods i Voergaards Birk samt 1000 Rdlr., som Falk Gøye havde tilsagt Niels Friis m. m. For at skaffe Niels Friis dette Brev, der var til stor Skade for ham og til megen Gavn for Laurids Friis, skulde Poul Skinkel som nævnt have 200 Rdlr., men rigtignok i Form af et Gjældsbrev — af Niels Friis, hvorom Præsten forligte dem. Imidlertid var der den Hage ved Sagen, at det Gavebrev, som Poul Skinkel havde leveret Niels Friis, viste sig at være falskt, og et Vidne havde da ogsaa set, at Poul Skinkel selv skrev det i en Stue paa Lundergaard, kaldet Fru Kirstens Stue[2]. Niels Friis vilde selvfølgelig saa have det Gjældsbrev, som Poul Skinkel havde faaet, annulleret, og han lod udtage Stævning mod ham. 1633 6/7 kom Sagen for Retten, men Poul Skinkel mødte ikke, hvorfor Sagen blev udsat i 14 Dage, og 3/8 begjærede Niels Friis det Gjældsbrev, som Poul Skinkel »underfundeligen og sledskeligen« havde tilsneget sig, kjendt magtesløst, hvilket ogsaa skete[3], da Poul Skinkel heller ikke denne Gang havde givet Møde for Retten.

[1]) Tgb. [2]) Hvem denne Fru Kirsten var, vides ikke; Niels Friis var saa vidt vides ugift, men maaske har han haft en adelig Dame til at føre Hus for sig.
[3]) Dog ved en uendelig Dom.

Til Bevis for, at det omtalte Gavebrev var et Falsum, blev foruden de alt anførte Vidnesbyrd ogsaa fremlagt en skriftlig Beretning fra Laurids Friis, i hvilken han udtaler, at han var kommet til Kundskab om, at Poul Skinkel i hans Fraværelse skulde have bedraget hans kjære Farbroder Niels Friis for et Gjældsbrev paa 200 Rdlr., hvilket Poul Skinkel skulde have, fordi han havde tilvejebragt et Gavebrev, som Niels Friis i Drukkenskab skulde have udstedt til Laurids Friis. Men da Laurids Friis imidlertid aldrig havde faaet et saadant Gavebrev af Farbroderen, hverken i ædru eller drukken Tilstand, forundrede det ham storligen, hvorledes Poul Skinkel havde faaet fat i dette Brev, og der var ingen anden Mulighed, »end han selv underfundeligen samme Brev udi mit Navn og udi Drukkenskabsrus haver sig tilvejebragt, og dermed udi min Fraværelse besveget og bedraget min Farbroder samme 200 Rdlr.s Brev«[1]). Brevet er dateret Bjørnkjær 1633 $^{15}/_{6}$, og da Laurids Friis omtaler sin Fraværelse, maa det antages, at han ellers havde Ophold hos Farbroderen paa Lundergaard. Naar han benægtede at have faaet et saadant Gavebrev, var dette kun delvis rigtigt; thi som foran omtalt havde Niels Friis jo 1633 $^{5}/_{4}$ overdraget ham Spangerhede med mere Gods, og Laurids Friis havde ladet Brevet læse ved Landstinget 1633 $^{5}/_{7}$[2]), men deri var der ganske vist ikke Tale hverken om de 30 Tdr. Hk. Gods i Voergaards Birk eller de 1000 Rdlr. Senere afstod Niels Friis atter Spangerhede til Laurids Friis, der

---

[1]) Tgb. 1633 $^{6}/_{7}$.

[2]) Landst. S. & Pb. 1633 S. 232.

skrev sig hertil 1633[1]). Niels Friis blev antagelig boende paa Lundergaard om Sommeren 1633, men 1634 $^{20}/_{1}$ omtales han som »fordum boende« der. Han udstedte da paa Bratskov Brev til Falk Gøye, hvori han afstod al den Rettighed, han havde til det Gods i Skjæve Sogn, som han tilforn havde faaet tilskjødet af Falk Gøye, og endvidere afstod han sin Rettighed til den Gaard i Vestrup, »som Falk ham i hans Livstid havde forlænet«[2]), men desuagtet tog han 1634 Ophold her, og senere maa han have truffet en ny Overenskomst med Falk Gøye angaaende deres Mellemværende, thi 1636 $^{3}/_{2}$ læstes ved Landstinget »Niels Friis paa Vestrup hans underskrevne Brev, det han haver været over Rede og Regnskab med Falk Gøye om al, hvis Jordegods og Løsøre han ham tilforn afkjøbt haver. Og Falk da overalt er bleven ham skyldig 1500 Rdlr., og for samme Summas Betaling haver Falk Gøye bevilget ham fornævnte Vestrup hans Livstid kvit og fri at bruge og besidde og 5 Læster Hartkorn aarlig hans Livstid til Husholdning at forskaffe, Læsten til 24 Tdr., dermed Summen betales, og Godset igjen efter hans Død Falk Gøye at følge[3]).« Skrivelsen, der var udfærdiget paa Bratskov, var i Følge Pantebogen dateret 1636 $^{8}/_{12}$, hvilket maa være en Fejlskrift for 1635.

Kort efter at Niels Friis var flyttet til Vestrupgaard, kom han i Trætte med Brodersønnen Laurids Friis til Spangerhede, der atter synes at have benyttet sig af

---

[1]) Skjødet er dateret 1633 $^{27}/_{8}$ og blev læst ved Landstinget $^{28}/_{9}$ s. A. (Landst. S. & Pb. 1633. S. 240.)

[2]) Landst. S. & Pb, 1634, S. 252.

[3]) Landst. S. & Pb. 1636, S. 295.

Niels Friis' omtaagede Tilstand til at fralokke ham nogle Gavebreve. De bleve imidlertid »venligen og vel forligte« i saa Maade, at Laurids Friis tilbagegav 3 Breve, hvoraf det ene lød paa, at Laurids Friis aarlig skulde have 12 Tdr. Rug af Niels Friis, saalænge denne levede, og skulde modtage Rugen af Falk Gøye. Da Niels Friis havde faaet Brevene tilbage, lagde han dem bag ved sig i Vinduet. Laurids Friis blev hos Farbroderen om Natten; men da han den næste Dag var rejst, savnede Niels Friis de omhandlede Breve, og da han antog, at Laurids atter havde taget dem, satte han sig paa sin Vogn og fulgte efter Laurids, der var rejst til Overklit. Ved Niels Friis' Ankomst hertil, kom Brodersønnen ud i Gaarden, og Niels spurgte ham saa, om han ikke vidste, hvor Brevene var blevne af, men hertil svarede Laurids, at han vel ikke skulde tage Vare paa den andens Breve, og bad Niels drage hjem igjen, saa fandt han vel atter Brevene. Der blev saa lyst efter Brevene baade ved Tinget og i Kirken, men de kom ikke for Lyset, hvorfor Niels Friis forlangte dem kjendt døde og magtesløse. Foruden Brevet angaaende de 12 Tdr. Rug var der 1 Brev paa 300 og 1 paa 200 Rdlr.[1]). Sandsynligvis havde Laurids Friis alligevel taget Brevene, thi 1649 gjorde han Fordring paa de 12 Tdr. Korn aarlig, som var tillagt ham i det omtalte Brev, og han fordrede nu Betaling for 14½ Aar eller ialt 174 Tdr., hvilket beregnet efter 14 Mark Tønden beløb sig til 609 Rdlr. Brevet blev fremlagt i Retten, og det ses deraf, at Laurids Friis skulde have Kornet

[1]) Tgb. 1634 $^{20}/_{12}$ og 1651 $^{30}/_{8}$.

i Stedet for nogle Penge, han havde til Gode hos Farbroderen. Niels Friis førte imidlertid Vidner paa, at Laurids Friis i sin Tid havde tilbagegivet ham saavel dette som de to andre Breve, og andre Vidner erklærede, at de for 16 Aar siden havde hørt, at der fra Prædikestolen i Hune Kirke blev lyst efter de omhandlede 3 Breve, som Niels Friis skulde have indløst fra Brodersønnen, og som senere vare bortkomne[1]). Det er ubekjendt, hvorledes Sagen endte, men det synes, som om Niels Friis blev udplyndret fra alle Sider; saaledes havde han bl. a. 1632 $^{28}/_{7}$ fundet sig foranlediget til at tage Forbudsvidne imod, at andre benyttede Lundergaards Endelsmark og Eng[2]).

Til Trods for sin slette økonomiske Stilling og for de kongelige Forbud imod Adelens Overdaadighed i Klædedragt klædte han sig dog standsmæssigt, men naturligvis paa Kredit. Det ses saaledes, at han 1644 blev stævnet af Frands Ertmand i Aalborg for en Regning paa over 155 Slettedaler for Guldtrækkerarbejde leveret 1640; bl. a. havde han faaet 8½ Lod ½ Kvintin Inseguld (Guldtraad) à 9 Slettemark Loddet; 6 Dusin fine Guldknapper à 3 Mk., 1½ Alen fint Fløjl à 5 Daler, 1½ Dusin fine store Guldknapper à 14 Mk., 12 Lod fine sorte Snore à 3 Mk., Silke, Guldsilke, Guldlisser m. m. og endelig en Randerslax til 2 Daler.

Under Krigen 1643—45 maatte Niels Friis, der da var en gammel Mand, flere Gange forlade Vestrupgaard og søge Skjul i Klitterne i Hune Sogn eller ude paa Kjærene i Saltum Sogns sydlige Del, naar

[1]) Tgb. 1649 $^{22}/_{7}$, 1651 $^{30}/_{8}$ og 2[illegible]/9. [2]) Tgb.

fjendtlige Troppeafdelinger drog gjennem Egnen [1]), og efter Krigen havde han Strid med Sognefolkene om, hvad der var udlagt til Fjenden. Han forekommer ret ofte som Fadder ved Barnedaab i Saltum, bl. a. 1655, saa han har næppe været helt affældig i sin Alderdom, selv om en Mand under en Trætte fandt Anledning til at sige, at han skulde huske paa, at han var en gammel Mand; — Niels Friis gjorde nemlig Mine til at ville slaa [2]).

1657 5/2 blev han begravet i Saltum, og det turde være sandsynligt, at hans Lig gjemmes i en af de Kister, som findes under Kirkens Taarnhvælving. Man kan vel med Rimelighed antage, at Niels Friis var en Snes Aar, da han var med til at overfalde Peder Skram, og han var saaledes ved sin Død henimod de 90 Aar, skjønt han alle Dage havde ført et uordentligt Liv.

Falk Gøye [3]), der som ovenfor omtalt kjøbte Lundergaard med underliggende Gods ved Skjøde af 1633 3/6, var Søn af Falk Gøye til Skjærsø og Starupgaard og Hustru Karen Krabbe af Krabbesholm. Selv ejede han Bratskov, Skjærsø, Baggesvogn, Bregentved m. m. [4]) og var saaledes en betydelig Jorddrot, men desuagtet var han dog ingen velstaaende Mand, thi da han 1643 var død i Norge, fragik hans Arvinger Arv og Gjæld efter ham. Han ligger begravet i Brovst Kirke. Han ægtede 1622 *Helvig Brahe Steensdatter* til Bratskov, der endnu levede som Enke paa denne Gaard 1646. Ægteparret havde ingen Børn. 1634 20/10 skrev Chr.

[1]) Se I. Del, S. 283. [2]) Tgb.; Datoen er forglemt noteret.
[3]) D. A. A. 1896.
[4]) For flere af Gaardenes Vedkommende dog kun en Part i dem.

IV. til Generalstaterne (Holland), at han havde bragt i Erfaring, at Holger Rosenkrantz, Oberst for det saakaldte danske Regiment, nylig var falden ved Venloo, og han anmodede Generalstaterne om, at der igjen maatte blive valgt en dansk til Oberst for dette Regiment, da de danske altid der havde haft deres Tilhold. Som Rosenkrantz' Efterfølger anbefalede han Falk Gøye til Bratskov [1]).

Da Falk Gøye overtog Lundergaard, var den vist i maadelig Forfatning hvad Bygninger angik, og bedre bleve Forholdene ikke i den nærmest følgende Tid, da der intet Herskab boede paa Gaarden, som bestyredes af en Ladefoged Mathias. Mod denne anlagde Falk Gøye Sag for Forsømmelighed, men 1635 23/5 vidnede Sognebeboerne [2]), at de ikke vidste noget om, at Mathias havde været forsømmelig i sin Tjeneste, og at han kun havde været borte fra Gaarden, naar han var ude at laane Folk til et eller andet Arbejde, og Mathias erklærede selv, at han ikke havde været borte tiere, end naar han var paa Bratskov for at hente Kost eller laane Folk baade til Høbjærgning og andre Tider, og da han var borte i Høst, var han henne for at laane Folk, og før han kom hjem igjen, kom der en stor Regn. Hvad de manglende Vinduer, Døre, Dørjærn og Laase m. m. angik, da blev der en Gang, medens han var paa Bratskov, stjaalet 9 Vindueskarme og meget andet fra Gaarden, ligesom ogsaa meget af Niels Friis' Gods og Fætalie blev taget, og der var bleven lyst i Kirken baade efter det ene og det andet.

[1]) Kvartalsskr. Orion II, 150.) [2]) Tgb.

Heller ikke var Lundergaards Gods i den bedste Tilstand, thi 1634 22/3 toges Synsvidne, at følgende Steder af Gaardens Gods stode øde: 4 Gadehuse i Sønderby, 2 i Kaas, 1 paa Liis, 3 i lille Pandrup og hele Bremrøgel saa nær som et Hus.

1639 23/7 *mageskiftede Falk Gøye Lundergaard* med underliggende Gods til Jomfru *Kirsten Bildt* mod Hovedgaarden Steen i Norge og saa meget Gods nordenfjælds i Norge, som var tilfaldet hende efter hendes Forældre. Af den derom oprettede Kontrakt ses, at *Lundergaard* med *Mølle*[1]) og *Møllested* var taxeret for 48 Tdr. Hk., og at *Godset* bestod af Krogsgaard, Sigsgaard, Kaasgaard, 2 Gaarde i Risager, 6 Gaarde i Sønderby, 1 Gd. i V. Hjermeslev og 1 Gd. i Ø. Hassing[2]). Jomfru Kirsten skulde strax overtage Lundergaard, hvis Ombygning Falk Gøye lovede at fuldende inden førstkommende Mikkelsdag, saavidt »Tømmermand, Tækkemand og Murmester« burde gjøre derpaa. Vejrmøllen ved Gaarden skulde han ogsaa paa egen Bekostning lade forfærdige og ikke fra Gaarden eller Møllen lade bortkomme Tømmer eller andet, som maatte blive tilovers. Med Hensyn til Godsets Værdi bestemtes det, at Hartkornet skulde byttes Tønde mod Tønde saaledes, at Jomfru Kirsten først skulde have Vederlag i Lundergaard og dernæst i dens Gods; og det til Lundergaard hørende Gods, som hun ikke kunde magelægge med norsk Jordegods, skulde hun betale med 50 Rdlr. in specie pr. Td. Hk., saaledes at 1000 enkende Rigsdaler skulde afbetales

1) Om Falk Gøyes Proces med Præsten angaaende Præstens Mølle se under Præstegaarden.

2) Tgb. 1640 8/1 og 2/5.

aarlig fra 1640 at regne og indtil 1644, om Godset kunde beløbe sig saa højt. Kontrakten var udfærdiget paa Overklit, hvor Jomfru Kirstens Søster og Mand, Blanceflor Bildt og Christoffer Kaas (han vil være bekjendt som Frugten af den ulykkelige illegitime Forbindelse mellem Gjord Kaas og Birgitte Rosenkrantz, hvilken kostede Forældrene Livet), da boede, og den var medunderskrevet af hendes Broder Jens Bildt til Hæstrupgaard. Jomfru Kirsten var Datter af Otte Bildt til Næs i Norge og Inger Vognsen Jespersdatter til Hæstrupgaard i Børglum H.[1]). Hun var født paa Næs 1597 og var altsaa 42 Aar gammel, da hun fik Lundergaard. I Henhold til Kontrakten overtog hun strax Gaarden og skulde saa inden Mortensdag give Falk Gøye Skjøde paa Steen og det øvrige Gods i Norge samt stille Sikkerhed for Pengene, men sidste Del af Kontrakten undlod hun at efterkomme, hvorfor Falk Gøye strax lod hende stævne for Retten. Hun hverken mødte eller lod møde til 1., 2. eller 3. Ting, og Herredsfogden afsagde derfor den Kjendelse, at da hun havde overtaget Lundergaard ved sine Fuldmægtige og nu havde den til fuldt Brug, burde hun efterkomme den af hende udgivne Kontrakt. Falk Gøye havde dog begjæret hende kjendt pligtig til at tilbagelevere Lundergaard igjen ved en edelig Forsikring, saafremt hun ikke efterkom Kontrakten, idet hun nemlig havde taget Gaarden i Besiddelse uden forudgaaende Registrering og uden at Falk Gøye eller hans Fuldmægtige var nærværende eller bekjendt dermed, men angaaende denne Paastand dristede Herredsfogden sig

1) D. A. A. 1887, 1893, 1896 og 1901.

ikke til at afsige Dom, men henviste til Landstinget[1]). Af hvad der ved Herredstinget yderligere passerede angaaende denne Trætte, skal anføres, at Kirsten Bildts Værge — hendes Søskendebarn Daniel Bildt Knudsen til Morland — 1640 17/10 [2]) tilbød Falk Gøye nogle Breve, hvoriblandt den fornævnte Kontrakt og et Brev paa Vestrup, men Falk Gøye svarede, at da han længe før det Tilbud blev gjort ham havde erhvervet Lov og Dom og derefter var indført paa Lundergaard og dens tilliggende Gods, mente han sig ikke forpligtet til at modtage Brevene. 1640 12/12 stod Daniels Fuldmægtig, Jens Jakobsen indstævnet af Falk Gøye, men da Herredsfogden fandt, at J. Jakobsen ikke var lovlig stævnet, og da Lundergaard var annammet ved Ridemænd, turde han ikke udstede noget Vidne over J. Jakobsen[3]). Under Forhandlingerne fremlagde Falk Gøyes Fuldmægtig et Brev, som Kirsten Bildt 1639 15/10 havde skrevet paa Morland og sendt Ladefogden Adser Pedersen paa Lundergaard. Det synes nemlig, som om Kirsten Bildt vilde fragaa, at hun havde givet Daniel Bildts Fuldmægtig Jens Jakoksen Ordre til at at overtage Lundergaard, men i ovennævnte Brev anmoder hun Ladefogden om at give sig Underretning om, hvormeget der kunde saas til Gaarden, og om hvor meget der kunde avles, samt om hvor mange Øxne, der aarlig kunde staldes. Endvidere bad hun ham om at paase Saaning, Fodring m. m., og manglede han noget, kunde han faa det hos hendes Broder (paa Hæstrupgaard). Hun haabede, at han vilde være sparsommelig, saa han kunde fortjene Tak, naar hun

[1]) Tgb. 1640 18/1 og 2/5. [2]) Tgb. [3]) Tgb.

selv kom derover fra Norge. Det bevistes ogsaa, at alle Lundergaards Tjenere havde haft Besøg af Jens Jakobsen, som noterede deres Udsæd, Avl, Landgilde m. m., og han havde ogsaa været paa Lundergaard og efterset alle Ting samt givet Ladefogden Ordrer. Overalt, hvor han kom, havde han sagt, at naar han kom til Norge igjen, vilde Jomfru Kirsten og Daniel Bildt selv komme til Danmark for at faa Handelen endelig afgjort[1]).

1640 17/10 lod Falk Gøye tage Syn over Lundergaards Avl m. m.[2]). Der befandtes dette Aar at være avlet 60 Læs Gjødningsrug og 20 Læs anden Kjærvs Rug, 20 Læs Gjødningsbyg og 60 Læs anden Kjærvs Byg samt 100 Læs Havre. Af hver Slags var aftærsket 1 Læs for at se, hvad det kunde give, og da befandtes 1 Læs Gjødningsrug at kunne give 9 Skpr., 1 Læs 2. Kjærvs Rug 1½ Skp., 1 Læs Gjødningsbyg 2 Tdr., 1 Læs 2. Kjærvs Byg 6 Skpr. og 1 Læs Havre 18 Skpr. Jorden manglede Gjødning, hvilken Skade for 5 Aar blev taxeret til 300 Dlr. Skaden paa Vindmøllen, hvori Inderhjulet og Drevet var i Stykker og Stenene forslidte, taxeredes til 10 Dlr.

Enden paa Striden blev, at Falk Gøye maatte tage Lundergaard igjen, og Jomfru Kirsten beholdt Steen; Hun blev senere i en Alder af 50 Aar gift med Oberstløjtnant Gregorius Brockdorff, der døde 3 Uger efter Brylluppet, og efter 20 Aars Enkestand ægtede hun Oberstløjtnant Marquard Otto von Mangelsen, f. 1640, død 1703. Det var et noget ulige Parti, idet han var 43 Aar yngre end Kirsten Bildt; han havde

[1]) Tgb. 1640 12/12 og 1641 6/3. [2]) Tgb., jvf. Tgb. 1641 24/10.

maaske haabet, at hun snart skulde dø, men hun opnaaede en Alder af ca. 95 Aar, idet hun først døde 1692, og Aaret efter giftede hendes Mand sig paany.

1641 $^{31}/_{5}$ *solgte Falk Gøye Lundergaard* med *Langager, Bremrøgel* og *Vejrmøllen* samt tilliggende *Bøndergods* til *Knud Seefeld* til Oxholm. Lundergaard havde været taxeret for 48 Tdr. Hk., men Falk Gøye undte Knud Seefeld den for 24 Tdr. à 60 enkende Rixdaler in specie pr. Td., og Godset blev ligeledes sat til 60 Rdlr. pr. Td.[1]).

Den nye Ejer var Søn af Enevold Seefeld til Visborg og Hilleborg Daa og blev ca. 1638 gift med *Karen Friis,* Datter af Iver Friis[2]) til Oxholm og Dorte Budde[3]). Knud Seefeld havde efter sin Fader arvet Dalsgaard i Hindsted Herred, og til den skrev han sig 1636—40. 1638 $^{28}/_{9}$ vitterliggjorde han, at eftersom han havde fæstet Jomfru Karen Friis til sin tilkommende Hustru, skulde hun have hans Hovedgaard Dalsgaard, om hun overlevede ham og de ikke havde Børn sammen, fik de derimod Børn, skulde hun, hvis han døde først, forlods have 2000 enkende Rixdaler in specie[4]). Faa Aar efter afstod Knud Seefeld imidlertid Dalsgaard til sin Broder Peder[5]), og 1641 nævnes han som anført til Oxholm, hvor han antagelig boede i en lang Aarrække. Foruden Oxholm og Lundergaard ejede Knud Seefeld ogsaa Bjørnkjær i Kjær Herred, og 1642 kjøbte han Vestrupgaard af Falk Gøye[6]).

Samtidig med Kjøbet af Lundergaard kjøbte Knud

---

[1] Tgb. 1643 $^{30}/_{9}$. [2]) Haraldskjær-Friis. [3]) Fra Rødslet. [4]) J. S. 2, I, 339. [5]) a St. 342. [6]) Se Vestrupgaard.

Seefeld en Del Gods af sin Svigermoder, bl. a. en hel Del Steder i Kaas, der tidligere havde været Fæstegods til Oxholm. Disse Fæstere bleve nu Ugedagstjenere til Lundergaard fra Pinsedag 1641 af, da Knud Seefeld fik Lundergaard »at forvalte og udi Brugelighed«, og de vare som saadanne skattefri[1]).

Der høres nu ikke videre til Forholdene i en Del Aar; Knud Seefeld har antagelig ladet Gaarden bestyre af en Ladefoged og har maaske senere bortforpagtet den til en Otto Ottosen, den nævnes i Kbg. 1663.

1650 $^{23}/_{2}$ indstævnedes alle Lundergaards Tjenere for Synsafhjemmelse angaaende deres Bygninger[2]), og det ses heraf, at der til Gaarden laa følgende Gods: Kaasgaard, Gammelgaard, Sigsgaard, Krogsgaard, 1 Gaard i Hjermeslev, samt nogle Gaarde og Huse, der kun anføres med Fæsternes Navne.

Ligesom det var gaaet Niels Friis og Falk Gøye — Knud Seefelds Formænd som Ejere af Lundergaard — gik det ogsaa ham; han blev forarmet og endte i Fattigdom. Krigen 1658—60 var jo haard for mangen Godsejer, idet Jylland for 3. Gang i Løbet af ca. 30 Aar blev oversvømmet af Fjender, som levede højt paa Befolkningens Bekostning, og da der efter Krigen indtraadte Misvæxt, kunde Fæsterne ikke klare deres Afgifter, og de Godsejere, der ikke vare særlig velstaaende, maatte blive ruinerede. Vi vide da ogsaa, at Knud Seefeld efter Krigen var »geraaden udi adskillige Besværligheder«, hvorfor han 1666 skriftligt afslog at være Værge for sin Søster Sophie[3]), og

---

[1]) Tgb. 1641 $^{2}/_{10}$ og 1641 $^{20}/_{11}$. [2]) Tgb. [3]) J. S. 2, I, 357.

1661 8/8 fik han kongelig Bevilling til at »sælge, forpante og afhænde sit Jordegods til gejstlige og borgerlige Standspersoner«[1]), og at han benyttede sig af Tilladelsen ses bl. a. af, at han 1663 solgte Vestrupgaard til Fæsteren Søren Nielsen, men dog saaledes, at han skulde have Ret til at tilbagekjøbe den igjen[2]).

Af Matriklen 1662 erfares, at Lundergaard paa hin Tid bestod af en Borggaard og en Ladegaard; Borggaarden havde 1 Hus af Bindingsværksmur og 2 klinede Huse, hvilke alle vare noget forfaldne, og Ladegaarden var ligeledes »ilde ved Magt«. Gaardens Udsæd var 20 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 24 Tdr. Havre og dens Høavl 80 Læs; der var god Græsning til den og godt Tørveskjær samt Fiskeri i Hellede Sø, der var Endel til Gaarden, men ellers var der ingen Herlighed til den. Lundergaards Mølle nævnes ogsaa.

1667 maatte Knud Seefeld lade Borgmester Mads Poulsen i Randers († 1676) faa Indførsel i Oxholm med Tilliggende for en Fordring paa 12,000 Rdlr. med paaløbne Renter[3]), og 1668 fik Dr. Niels Benzon i Aalborg og Fru Dorte Daa, Enke efter Gregers Krabbe til Thorstedlund, Indførsel i Vestrup, skjønt han jo havde solgt denne Gaard[4]), og endelig fik Raadmand *Bertel Jensen Dons i Viborg* 1668 15/3 Udlæg i *Lundergaard* m. m. for en Fordring paa 1294 Rdlr.[5]). Hvor naar Knud Seefeld flyttede fra Gaarden er ikke oplyst, men det har antagelig været 1668, og mulig

[1]) a St, 342. [2]) Se Vestrupgaard.

[3]) 28. Marts 1667 var Dr. Niels Jespersen paa Indførsel paa Lundergaard for sin Moster Maren Nielsdatter.

[4]) Se Vestrupgaard. [5]) Landst. S. & Pb. 10, 165.

boede han saa paa Lundergaard indtil 1669 20/1, da han overlod denne Gaard til Udlægshaveren. Da han forlod Oxholm, skjænkede hans Hustru, Fru Karen Friis, i Følge en Optegnelse i Øland Kirkebog et stort Messingbækken til Døbefonten i Kirken[1]); denne lille Gave synes mig i Betragtning af de Omstændigheder, hvorunder den blev givet, at vidne om, at det var med Vemod, Fru Karen tog Afsked med sit Barndomshjem, og hun har vel haft en Følelse af, at der forestod hende onde Tider. 1669 boede Knud Seefeld med sin Familie i Tvilstedgaard her i Sognet; sandsynligvis havde han lejet sig ind her, indtil han fik udset sig et andet Opholdssted[2]), men da der ikke viste sig noget bedre, fæstede Knud Seefelds Hustru fra Maj 1670 den Part af Vestrup, som Dr. Niels Benzon havde faaet udlagt. Hun fæstede den kun for et Aar, for at hun imedens kunde se sig om efter »en anden Værelse«, men noget saadant maa hun ikke have fundet, thi hun vedblev at bo her, skjønt Doktoren havde opsagt hende, da hun ikke betalte Afgiften og ikke vedligeholdt Husene. Endelig fik han hende i Efteraaret 1672 dømt til at fraflytte Gaarden, »som for længe siden skulde have været sket«. Hun fik derefter 1/4 af Vestrup i Fæste af Fru Dorte Daa, som vel har haft Medlidenhed med den ulykkelige Familie, thi nogen Fæsteafgift blev der næppe erlagt.

Om Knud Seefeld selv høres der intet i disse Aar; mulig har han opholdt sig andet Steds, men 1680 ses det, at han opholdt sig paa Vestrup[1]), og samme Aar

[1]) J. S. 2, III, 39. [2]) Se under Tvilstedgaard.

[3]) Tgb. 25/9.

var han Fadder ved en Daab i Saltum[1]). Han døde vist i Foraaret 1683, thi 3/5 d. A. bortfæstedes den Del af Gaarden, som han paaboede og fradøde, men hverken hans eller hans Hustrus Død findes indført i Saltum Kirkebog, saa de ere antagelig begravede andet Steds; se iøvrigt under Vestrupgaard.

Ægteparret havde vist 6 Børn, hvilke i Hofmans danske Adelsmænd (Seefeld) fejlagtigt anføres som døde som smaa. Disse vare: 1. *Iver*. Var vist det ældste af Børnene og var opkaldt efter sin 1623 afdøde Bedstefader Iver Friis til Oxholm. Han var født ca. 1639 og nævnes 1650 som Fadder i Øland Kbg.; 1656 2/5 fik hans Fader kongeligt Missive, hvori det hedder, »at han (Iver) haver beganget en stor og forargelig Exorbitans[2]), hvilken vi andre til Afsky og Exempel ikke ustraffet ville lade hengaa«[3]), men det vides ikke, hvori Forseelsen bestod. En Anbefaling, som Kongen havde udstedt for Iver til Hertug Christian Ludvig af Brunsvig-Lyneburg, krævede Kongen nu tilbage, og samme Dag fik Hovmesteren paa Sorø Ordre til at lade Iver Seefeld tiltale for Konsistorium der paa Stedet og paa samme forargelige begangne Forseelse tilbørligen over hannem lade hende Dom. (Meddelt af Rigsarkivet.) 1670 blev i Jetsmark Kirke afløst en Pige, som beskyldte Iver Seefeld for nogle Aar tilforn at have besovet hende paa Lundergaard[4]). Sammen med sine Søskende ejede han senere Mølgaard i Ugilt Sogn, hvilken han 1714 solgte[5]). Han blev begravet i Ugilt Kirke 1716 29/5, 76 Aar gl.[6]).

[1]) Kbg. [2]) ɔ: Udskejelse. [3]) J. S. 2, I, 342. [4]) Kbg. [5]) Trap III. [6]) D. A., V, 267, og Ugilt Kirkebog,

2. *Enevold* opholdt sig 1669 hos Forældrene paa Tvilstedgaard[1]) og blev 1670 beskyldt af en Pige her[2]).

3. *Oluf* nævnes 1650 som Fadder i Øland Kbg., opholdt sig 1673 paa Vestrupgaard hos Moderen[3]), skrev sig 1695 til Mølgaard og blev 1697 begravet i Astrup Kirke[4]). Han er vist den samme som *Otto*, der i Følge D. A., V, 263 døde 1697 i en Alder af 56 Aar og blev begravet under Altergulvet i Astrup Kirke[5]).

4. *Anna Sophie* var født 1654, men er ikke døbt i Øland Kirke, hvis Kbg. begynder 1649. Hun opholdt sig 1675 paa Margaard paa Fyn hos sin Moster, Mette Friis, der var Enke efter Henrik Sandberg til Bøgsted, og hun fremkom da med en Fordring paa 200 Daler in specie i Boet efter Ejler Høg til Dallund, hvilken 1656 1/2 havde laant disse Penge af hendes Fader[6]). 1675 kjøbte hun Mølgaard i Ugilt Sogn og boede her sammen med sine Søskende. Hun døde 1703, 49 Aar gl., og blev begravet i Astrup Kirke[7]).

5. *Dorthea Barbara* opholdt sig 1673 paa Vestrup hos Moderen[8]) og vist senere hos sine Søskende paa Mølgaard; hun ligger begravet i Ugilt Kirke[9]).

6. *Hilleborg* nævnes paa Stamtavlen hos Hofman, men er antagelig død ung, da der intet senere erfares om hende.

Bertel Jensen Dons, som 1669 20/1 havde faaet Lundergaard, overdrog den igjen 30/1 s. A. til *Otto*

[1]) Tgb. 1669 2/10. [2]) Kgb. abs. [3]) Tgb. 5/4. [4]) Trap III. [5]) Jvf. Thura: Aalborg Stift. 275. [6]) J. S. 2, III, 40. [7]) D. A., V, 263. Begravelsen er ikke indført i Astrup Kbg. [8]) Tgb. 1673 26/4. [9]) D. A., V, 267.

Skeel Christensen[1]). Denne var født 1633 og var Søn af Christen Skeel til Vallø og Birgitte Rud; foruden Vallø ejede han Tryggevælde, Billesborg, Rudholt, Gunderup, *Birkelse* og Rævkjærgaard, hvilken sidste Gaard, han fik, da han 1662 16/9 ægtede *Kirsten Bille,* f. 1637, død 1704 (se Rævkjærgaard).

Da Otto Skeel, som døde 1695, overtog Lundergaard, blev en hel Del Gods i Jetsmark Sogn, som forhen havde hørt under Rævkjærgaard, lagt ind under Lundergaard.

1669 20/2 blev der taget Synsvidne over Gaardens Bygninger, og det ses deraf, at Stenhuset (Stuehuset) bestod af 17 Bindinger, og at det var tækket med Tegl; det var en Del forfaldent baade paa Tag og Tømmer. Bryggerhuset var paa 15 Bindinger og var meget forfaldent, medens 13 Binding Hus næst sønden for vare ret godt vedligeholdte. Øst i Gaarden var der 33 Bindinger Hus, som hældte baade i Øst og Vest og vare meget forfaldne, hvilket ogsaa var Tilfældet med den 11 Gulv store Lade, i hvilken Udskuddene paa begge Sider var uddrevne og det meste af Taget og Tømmeret raaddent[2]). Forpagteren af Gaarden, *Jens Sørensen,* synes dog ikke at have været tilfreds med dette Syn, thi 1669 24/4 lod han tage et nyt Synsvidne[3]), der, hvad Bygningernes Brøstfældighed angik, var omtrent enslydende med det ovenstaaende, men det var mere detailleret angaaende Vinduer, Døre, Laase og Klinker m. v. I *Fruerstuen* fandtes 30 Vinduer, hvilke kun manglede faa Ruder, samt 2 Døre, hvoraf den ene var tilspigret; i *Vinterstuen* var der 7 Vinduer og i *Gjæstekammeret* 6 o. s. v.; paa Laden var der 2 Ageporte. Jens Sørensen fratraadte formentlig Forpagtningen 1669 1/5, og Gaarden blev derefter bortforpagtet til en *Morten Jensen,* som døde her 1682 i en Alder af 62 Aar[1]), hvorefter hans Enke, *Birgitte Jensdatter,* og Søn, *Jens Mortensen,* beholdt Forpagtningen indtil 1686. I et 1670 14/5 erhvervet Synsvidne over Gaardens Bygninger kaldes Stuehuset »det røde Hus«[2]); Brøstfældigheden var da omtrent som det foregaaende Aar, og en Del af Husene synes at have været faldefærdige.

1683 bestod Lundergaards Mark af 7 Fald Jord uden særlige Navne samt »Stakken Blokken«, 3 Fald kaldet Langager og 1 Stykke Jord vester ved Kastet. Nord og vest for Gaarden var der et Morads kaldet Helledi, og paa Nordsiden af dette kunde der i tørre Aar avles 8 Læs Mosehø; der var fornødent Tørveskjær vest for Gaarden, og Overdrevet, som bestod af Helledi samt en skarp Lynghede, Udlægsjorder og hvilende Agre, taxeredes for 30 Høveders Græsning[3]).

Geheimeraad Otto Skeel solgte i Foraaret 1686 (Skjøde 12/6) *Lundergaard* og en stor Del Gods til sin Halvbroder Etatsraad *Mogens Skeel* til Fussinge, Odden m. m., af hvem han samtidig kjøbte Gaarden Egholm[4]). Han var Søn af Christen Skeel til Vallø og Margrete Lunge til Odden, var Amtmand over Viborg Amt og døde 1694 i Vestphalen paa Hjemrejse fra England, hvor han havde været som Gesandt. Han anses som Forfatter til Komedien »Greven og Friherren«.

Samtidig med den ny Ejer fik Lundergaard ogsaa

[1]) Landst. S. & Pb. 10, 165. [2]) Tgb. [3]) Tgb.

[1]) Kbg. [2]) Tgb. [3]) T., Ma. [4]) Landst. S. & Pb. 23, 91.

en ny Forpagter, i hvilken Anledning der 1686 30/4 optoges Syn over Gaardens Bygninger[1]). Af dette ses, at Laden og Øxenhuset (øster i Gaarden — 34 Bind.) vare meget brøstfældige paa Træværket, og Stalden vester i Gaarden, bestaaende af 12 Binding og med 5 Spiltov, var ligeledes forfalden. Borggaarden bestod af det 17 Bind store, teglhængte Vaaningshus af Bindingsværksmur samt Bryggerhuset, hvilke begge vare en Del medtagne af Tidens Tand.

Den nye Forpagter paa Gaarden var *Albret Jensen* til Slettegaard i V. Han Herred, formentlig en Bondesøn fra Manstrup i Bejstrup Sogn, thi hans Broder Niels Jensen, der var gift med Else Pallesdatter Griis til Slettegaard, kaldte sig med Tilnavnet Manstrup[2]). Albret Jensen ægtede ca. 1681 *Sidsel Mikkelsdatter Zimmermann,* der nævnte Aar var bleven Enke efter Strandinspektør og Ridefoged til Aagaard Niels Ibsen Hjerrild paa Aalegaard, og med hende kom han i Besiddelse af Slettegaard, hvilken Slægten Griis dog senere ved Dom blev kjendt berettiget til at indløse[3]).

Medens Albret Jensen var Forpagter paa Lundergaard foregik den ny Matrikulering, og Gaarden, der hidtil havde staaet for Lhk. 24 Tdr. fik nu Ghk. 20—3—3—2; et Hus paa Gaardens Grund (vist Bremrøgel), som hidtil havde staaet for Lhk. 1 Td. fik Ghk. 3 3/4 Skp., og Møllen fik Mølleskyld 1—4—3—0 samt Jordskyld 3 Skp.[4]). Om Møllen anføres iøvrigt, at den laa bekvemmelig højt og søgtes af de fleste i Sognet samt ogsaa fra Aaby[5]).

---

[1]) Tgb. 1686 24/4 og 1/5. [2]) J. S. 3, II, 274. [3]) a. St. 275. [4]) M 2. [5]) Mo.

Albret Jensen døde 1694 5/3 [1]) og efterlod sig kun en Datter Anna, som blev gift med Herredsfoged Christian Lassen paa Aggersborggaard, hvis Descendenter tildels findes i Lengnicks Genealogier[2]). Derimod havde hans Enke, som beholdt Lundergaard i Forpagtning indtil Maj 1695, i sit første Ægteskab 2 Børn, nemlig Henrik Nielsen Hjerrild, f. 1674, som 1703 blev kaldet til Rektor i Thisted og s. A. til Konrektor ved Metropolitanskolen i København[3]), samt Datteren Sophie Hjerrild, der 1708 var gift med en Poul Hansen i Hjortdal[4]).

Efter at have fratraadt Lundergaard boede Sidsel Mikkelsdatter, som forøvrigt var Datter af Præsten Mikkel Pedersen Zimmermann i Dronninglund, i Ingstrup Sogn — vist paa Skorstensgaard — og 1708 boede hun paa Aagaard ved Fjerritslev.

Det er ovenfor omtalt, at Mogens Skeel døde 1694, hvorefter hans Enke, *Helle Helene Rosenkrantz,* f. 1658, ejede Lundergaard indtil sin Død 1698. Hun var Datter af Baron Oluf Rosenkrantz[5]) til Enggaard (Gyldensten) og Egholm og Birgitte Krabbe, og havde i sit Ægteskab 2 Børn, hvoraf Sønnen Christen Skeel døde før Moderen, medens Datteren *Charlotte Amalie Skeel* 1698 fik Lundergaard m. m., hvilken siden 1695 havde været bortforpagtet til en *Anders Winther.* Da

---

[1]) A. S. Nr. 4. [2]) I, 241. Supplement findes blandt Bureauchef Lassens Samlinger i det norske Rigsarkiv.

[3]) Hundrup: Lærerst. ved Thisted Skole, Program Aalborg 1871, S. 52. [4]) Hjortdal Kbg.

[5]) Bekjendt ved den Haardhed, hvormed Regeringen forfulgte ham for hans Forsvarsskrift for den danske Adel, for hvilket han maatte bøde over 20,000 Rdlr.

han overtog Gaarden efter Albret Jensens Enke, blev der som sædvanlig ved slige Overtagelser afholdt Syn over den, og det ses, at Bygningerne vare blevne godt vedligeholdte, saa der var forholdsvis faa Udsættelser at gjøre. Der var bygget et nyt Østerhus paa 30 Fag, men de øvrige Huse vare gamle. Marken var ikke bleven misbrugt, men vest for Gaarden fandtes et Sandhul, som Synsmændene mente kunde gjøre Skade, hvis det ikke i Tide blev fyldt. Synet overværedes paa Herskabets Vegne af Ridefogden paa Odden, Sr. Niels Mortensen (Kjærulf?)[1]). Den nye Forpagter skulde i Følge Kontrakt af 1694 $^{6}/_{12}$ svare en aarlig Afgift af 370 Rdlr. samt bestyre det Bøndergods, der hørte under Gaarden. Denne Afgift forhøjedes Aar 1700 til 400 Rdlr. aarlig indtil 1707 $^{1}/_{5}$, men saa skulde Anders Winther ogsaa have Lov at bruge en Gaard i Kaas, som i mange Aar havde været saa at sige øde »og udi megen slet Tilstand, saa den ene Prakker efter den anden har maattet løbe derfra«[2]).

Anders Winther var vist fra Kristrup ved Randers og Broder til Præsten Jens Winther i Aaby-Biersted. Han var gift med *Karen Enevoldsdatter*, vist Datter af Enevold Ibsøn, som 1697 boede paa Hjermeslevgaard[3]). Ægteparret havde 1 Søn og 3 Døtre fødte paa Lundergaard i Aarene 1697—1703. 1720 boede Anders Winther paa Mallegaard ved Løgstør.

Medens han var Forpagter paa Lundergaard, blev der optaget et meget omfattende Syn saavel over

[1]) Tgb. 1695 $^{24}/_{5}$. [2]) Tgb. 1703 $^{27}/_{7}$.

[3]) Han var 1665 Ridefoged paa Børglum Kl. og boede 1702 paa Bangsbo.

Gaarden, Møllen og Bremrøgel som over det under Gaarden liggende Bøndergods og Saltum Kirke, der 1687 var kommen under den. I Synsforretningen[1]) findes Oplysninger om de forskjellige Gaarde og Huses Bygninger, Hartkorn, Udsæd, Høavl, Besætningen m. m., hvoraf her kun skal anføres følgende: Norden for Vaaningshuset paa Lundergaard var der en Kaalhave, men ellers var der ingen Have til Gaarden; derimod var der øst for Gaarden en lille Karudsdam og norden for Kaalhaven en lille Dam til Gjedder samt vest for Gaarden Hellede Sø. Langager Fald, der vist laa sydvest for Gaarden — ved Bremerrøgel — kaldtes ogsaa Rødingen. Lundergaards almindelige Besætning var kun 6 Heste, 50 Staldøxne samt 10 Stude og Køer. Bygningerne til *Møllen* bestod af Raaling, Lade og Fæhuse og vare *af Jord*. Bøndergodset bestod af næsten hele Kaas By, Sønderby, en Del Steder i Pandrup samt Klostergaard, Klarborg, Holmsgaard, Mejlholm, Lundbak, Brogaard og V. Skadbak, endvidere en Del Gods i Saltum, Hune, Hjermeslev, Gjøl, Lindholm, N. Uttrup, Bratbjerg, Nørre Tranders og Svenstrup (Hornum Herred).

At Charlotte Amalie Skeel undertiden har opholdt sig paa Lundergaard ses af, at hun 1701 $^{3}/_{8}$ herfra skrev til Biskop Bircherod angaaende nogle Bryderier, som Degnen til Saltum-Hune havde med Rektoren ved Aalborg Skole[2]). Hun, der var født 1686 og døde 1729, ægtede 1702 Etatsraad *Christian Ludvig von Plessen*, f. 1676, død 1752, som derved kom i Besiddelse af Stamhuset Fussinge samt Hovedgaardene

[1]) Tgb. 1697 $^{9}/_{4}$. [2]) Se S. 238.

Odden, Lundergaard m. m. Han solgte atter 1704 6/4 Lundergaard samt Saltum Kirke (med Kaldsret) og en stor Del Gods til Kancelliraad, senere Etatsraad, *Arnold Christian Dyssel* til Sejlstrup m. m., Amtmand over Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter[1]). Medens Dyssel ejede Lundergaard, hvis Tilliggende han forøgede ved 1712 8/6 af Kronen at erhverve Hune Kirke med tilhørende Kirkegods, fandt han sig foranlediget til 1705 11/2 paa Bøndernes Vegne at klage til Kancelliet over, at en Del Præster og andre, som havde Tiender i Fæste, tvang Bønderne til at levere Vinterrug, selv om de kun avlede Vaarrug[2]), og til at levere større Byg, end de selv avlede, samt over, at nogle Præster ikke vilde tage mod Husmændenes og deres Koners Høstdage, men lod sig betale med 1 Mk. eller 24 Skill. for hver Høstdag. Biskop Bircherod, der fik Sagen til Erklæring, gav imidlertid et Svar, som næppe behagede Dyssel[3]), idet Bispen erklærede, at han aldrig havde hørt Tiendeyderne besvære sig over den første Del af Klagen, hvorimod Dyssel i de Sogne, hvor han havde jus patronatus[4]), skulde have spændt Bøndernes Afgift for højt. Med Hensyn til Husmændenes Høstdage mente Bispen, at enkelte Husmænd maaske nok godvilligt havde betalt Præsten 1 Marks Penge i Stedet for en Høstdag.

Amtmand Dyssel, der døde 1714 18/8, var gift med *Christiane Hanibaline Sophie Spormann,* med hvem han havde en talrig Børneflok; Lengnick anfører i sin

[1]) Landst. S. & Pb. 33, 384. Biogr. Lexikon 4. Bd.
[2]) Dette var navnlig Tilfældet i Hvetbo Herred.
[3]) Personalhist. Tidsskr. 3, V, 80.
[4]) Bl. a. i Saltum og Hune.

Stamtavle 12 Børn, hvoraf 3 Døtre; men der var vist 11 Sønner og mindst 4 Døtre, hvoraf en Del vare fødte paa Sønder Elkjær, nemlig:

1. Peter Johan Dyssel, Marschal og Chef for Grev v. d. Lippe Bückeburgs Livvagt; var død før 1716[1]).
2. Ejler Christian Dyssel, f. 1682 paa S. Elkjær, død 1729, Magister 1708 og s. A. Præst til Vrensted-Thise. Ejede en hel Del Gods i Hvetbo Herred.
3. Morten Dyssel, adlet v. Falkenskjold[2]) 1716 3/8, var 1715 Kaptejn og blev senere Oberst, kjøbte sammen med Broderen Nr. 4 Sejlstrup 1715.
4. Arnold Christian Dyssel, f. 1692, død 1763, kjøbte 1715 sammen med Broderen Nr. 3 Sejlstrup, hvor han boede 1717, blev senere Borgmester i Viborg og 1743 Etatsraad og Landsdommer[3]).
5. Christian Frederik Dyssel, var 1716 Kaptajn[4]) og levede 1717 29/4, men døde ca. 1720 i Stralsund. Hans Trolovelse hævedes, ~~ved~~ Bevilling af 1718[5]).
6. Mathias Dyssel, var endnu ikke myndig 1716, blev hollandsk Officer og blev dræbt i Holland i en Duel.
7. Bartholomæus Dyssel, se den følgende Ejer af Lundergaard.
8. Henrik Dyssel, adlet Falkenskjold 1716 3/8, myrdet i Kjøbenhavn (før 1716).
9. Christoffer Dyssel, adlet Falkenskjold 1716 3/8, var endnu ikke myndig 1716, blev Kaptejn og døde 1770.
10. Thøger Dyssel, var 1716 Løjtnant.
11. Frederik Christian Dyssel, var 1713 Sekond-

[1]) A. S. Nr. 22.
[2]) Skrev sig saaledes 1715 25/12, da han fra Lejren ved Stralsund meddelte, at Broderen Bartholomæus var død.
[3]) »Maanedlig Postrytter« Nr. 5, 1743. [4]) A. S. Nr. 22.
[5]) J. S. 2, I, 532, Anm. 2.

løjtnant ved Fodgarden, slettet af Etaten 1715, faldt vist ved Stralsund 1715 [1]).

12. Ingeborg Dorthea Dyssel, død 1767, gift med Kancelliraad Morten de Lælius til Ullerupgaard i Thy.

13. Elisabeth Dyssel, f. paa S. Elkjær 1685, død 1769, gift med Hans Bugge til Bøgsted.

14. Kirstine Marie Dyssel, blev 1717 i Viborg gift med Jens Bille.

15. Margrete Sophie Dyssel, var ugift 1716, gift (?) med Baron Essen.

Da Amtmand Dyssel døde 1714 og hans Hustru ligeledes var død, blev saavel Sejlstrup som Lundergaard stillet til Avktion [2]), og medens den førstnævnte blev kjøbt af de ovennævnte Brødre Morten og Arnold Christian, blev Lundergaard med Tiender og Gods kjøbt af Broderen *Bartholomæus Dyssel* for 22,881 Rdlr. [3]), men denne, der var ugift, deltog som Løjtnant i Belejringen af Stralsund og blev 1715 $^{21}/_{12}$ dødelig saaret [4]), hvorefter Lundergaard tilfaldt *hans Søskende*, hvilke i Aarene 1716 og 1717 fire Gange lod Gaarden med 76 Tdr. Hk. Tiender og 292 Tdr. Hk. Bondergods stille til Avktion [5]), uden at det lykkedes dem at opnaa noget antageligt Bud; men endelig skjødede de den 1717 $^{29}/_{4}$ med 76 Tdr. Hk. Tiender og 292 Tdr. Hk. Gods for 17,300 Rdlr. til Major *Henrik Conrad v. Obenhausen* [6]), som 1721 kjøbte den tæt ved Gaarden liggende Gaard Farshave, hvis Jord han lagde under Lundergaard. Obenhausen var vist den første Ejer

[1]) Personalh. Tidsskr. 3, I, 116. [2]) I Hjøring 1715 $^{29}/_{4}$.

[3]) Danske Saml. IV, 194, angiver Kjøbesummen til 24,000 Rdl., men en Del deraf var paaløbne Renter.

[4]) A. S. Nr. 22. [5]) Afholdtes paa Aalborg Slot.

[6]) Landst. S. & Pb. 36, 86.

efter Niels Friis, som selv beboede Lundergaard. Han havde imidlertid ikke nogen Forstand paa Landvæsen, som rimeligt var, da han var Officer, og han overlod derfor hele Administrationen saavel af Gaarden som af Bondergodset til sin Ridefoged *Chr. Frausing*, der snød saavel Majoren som Fæstebønderne efter bedste Evne, men efter 3 Aars Forløb blev Bedragerierne opdagede, og det kom til Proces. Da Dommen ved Herredstinget 1720 $^{19}/_{7}$ gik Frausing imod, indankede han Sagen for Landstinget, men imidlertid havde Majoren opdaget andre Misligheder og fik derfor udvirket, at der var kongeligt Brev af 1720 $^{26}/_{7}$ blev nedsat en Kommission, som skulde undersøge og paadømme Stridighederne mellem ham og hans afskedigede Ridefoged, som paa denne Tid snart opholdt sig i Degneboligen og snart i Sønder Risager. Da Obenhausen selv havde saa ringe Kjendskab til Forholdene paa sit Gods, fik han den tidligere Forpagter Anders Winther, som nu boede paa Mallegaard, til at give Møde for sig, og Resultatet blev, at Kommissærerne — Frederik Kjær til Børglum Kloster og Georg de Hemmer til Refsnæs [1]) — dømte Frausing til at give Erstatning for det besvegne [2]). Da denne Sag er udførligere omtalt under Afsnittet om Herredets Landboforhold [3]), skal den ikke her videre berøres, men den utro Ridefoged, der senere boede paa V. Bleggrav, er formodentlig den samme Frausing, som 1727 blev Byskriver i Sæby. Obenhausen høstede ikke Guld paa

[1]) Sekretær i det danske Kancelli; Birkedommer Simon Meyer ved Sæbygaards Birk mødte flere Gange for ham.

[2]) Kommissionsakten findes i Museet i Hjøring.

[3]) I. Del, S. 146.

Lundergaard; den nævnte Kommissionsakt giver et godt Indblik i, hvor ringe bevendt det var at være Godsejer, og han søgte da paa anden Maade at tjene lidt. Saaledes fik han 1721 8/11 Bevilling til *Krohold*[1]), hvilken Bevilling fornyedes 1733 16/11 for den daværende Ejers Vedkommende. Der skulde svares 6 Rdlr. aarlig i Afgift, men saa maatte Bevillingshaveren ogsaa selv baade brygge og brænde. Det vides ikke, hvor længe Kroen bestod, men 1773 siges den at have været nedlagt i mange Aar[2]).

Under Lundergaard hørte 1720 foruden en stor Del Husmænd i Jetsmark, Saltum, Hune og Hjermeslev Sogne følgende Gaardfæstere: 10 i Kaas, 1 i Sønderby, 2 i Brogaard, 5 i Pandrup, 2 paa Graven, 2 i Klostergaard, 1 i Klarborg, 2 i Holmsgaard, 1 i Mejlholm, 2 paa Lundbak, 13 i Sønder Saltum, 3 i Faarup, 1 i Torpet, 1 i Østrup, 5 i N. Saltum, 6 i Ejersted, 2 i Jonstrup og 9 i Hjermeslev[3]).

Obenhausen, der i sine sidste Aar var Oberstløjtnant, døde 1727 10/6 i en Alder af 56 Aar og blev i Følge »Dansk Atlas« V, 303 begravet paa Saltum Kirkegaard, men han er dog i Jetsmark Kbg. indført blandt de begravede (18/6), uden at det er bemærket, at Liget er ført til Saltum, saa Anførslen i D. A. er maaske urigtig. Han var 1. Gang (1707) gift med *Mette v. Buchwald,* Datter af Oberstløjtnant, Amtmand Wolf v. B. til Gudumlund. Hun døde 1712 og efter-

[1]) Der synes dog allerede 1702 at have været Kro i Jetsmark; se under Præsten Svend Lemvig.

[2]) Design. over privilegerede Kroer 1737; Amtsarkivets Kopier af Krobevillinger.

[3]) Kommissionsakten.

lod sig Datteren Anna Adelheid Obenhausen. f. 1710 død 1770, gift 1735 med Pastor Paludan i Hellevad[1]). 2. Gang (1714) blev Obenhausen gift med *Elisabeth Benzon,* f. 1694, Datter af Kammerraad Hans Sørensen Benzon til Sohngaardsholm m. m. Med hende havde han følgende Børn:

1) Hans Henrik, f. 1717, død 1772, Præst til Vilsted-Vindblæs; 2) Thøger Conrad, f. 1718, død 1765 som Artillerikaptejn i brunsvigsk Tjeneste[2]); 3) Elsebe Medea, f. 1720, gift med Adam Levin Bloch, Præst i Ellidshøj; 4) Elisabeth Helvig, f. 1721, gift med Direk- i Generalpostamtet Vilhelm Ludvig v. Rheder; 5) Peiter Severin, f. 1723, død 1723, og 6) Henrik Conrad, f. 1727, død før 1736[3]).

Ved Skiftet efter Obenhausen[4]) blev Lundergaard med Mølle (22 7/8 Td. Hk.) taxeret til 2760 Rdlr., Saltum og Hune Kirketiender (76 Td. Hk.) til 3040 Rdlr. og Bøndergodset (ca. 307 Td. Hk.) til 9200 Rdlr., ialt 15,000 Rdlr.; men da Enken ikke kunde blive siddende ved Gaarden, der blev bortforpagtet til en *Hans Ottosen,* blev den stillet til Auktion, og det er formentlig om denne, at Jørgen Bille (senere Stiftamtmand i Aalborg) skriver i sit Forslag til Forbedring af Jyllands slette Tilstand[5]): »Man saa adskillige Gaarde at gaa samme Vej i Snapsting — nemlig til Kreditorerne — hvoriblandt mig er vitterlig Lundergaard, som for nogle Aar siden var kjøbt paa Auktion

[1]) Deres Søn, Fændrik Kjeld Paludan, døde i Batavia 1765. J. E. 1770, S. 294.

[2]) Hans Børn nævnes i J. E. 1770, S. 294.

[3]) A. S. Nr. 74; Giessings Jubell. I, 265; Stamt. o. Benzon i Rigsarkivet.

[4]) A. S. Nr. 43. [5]) Danske Saml. 4, 194.

af Amtmand Dyssels Søn for 24,000 Rdlr., og var nu igjen paa Auktion, men ingen vilde byde paa den.« Fru Obenhausens Svoger, *Søren Kjærulf* til Halkjær († 1730, gift med *Johanne Marie Benzon*) lod sig dog 1727 19/11 Lundergaard med Tiender og Gods tilslaa for 15,200 Rdlr.[1]), og Fru Obenhausens Broder *Thøger Benzon* til Sohngaardsholm og Buderupholm, overtog derefter Halvdelen, formentlig fordi de vare enige om at hjælpe Fru Obenhausen. Hun flyttede senere til Buderupholm, hvor hun døde 1736 6/11 efterladende sig Gjæld[2]).

I Aarene 1724 og 1725 var Jens Godsen, Præstesøn fra Ingstrup, vist Ridefoged paa Lundergaard, hvor hans Søster Else Kathrine Godsen (senere gift Statlænder) da ligeledes opholdt sig. 1730 nævnes Mogens Sølling paa Lundergaard og 1732 nævnes ligeledes Ridefoged Hans Bernth, som senere boede i Ø. Bleggrav[3]).

Da Kancelliraad Søren Kjærulf, der var Søn af Anders Kjærulf til Bjørnsholm, døde, kjøbte *Thøger Benzon* ved Auktion 1731 9/11 hans Halvdel af Lundergaard og Gods og blev saaledes Eneejer[4]). Han var som nævnt Broder til Fru Obenhausen og altsaa Søn af Hans Sørensen Benzon til Sohngaardsholm m. m.; var gift med *Cathrine Mathisdatter* og døde 1750.

1733 18/4 skjødede han Lundergaard med Tiender og ca. 307 Tdr. Hk. Gods for 15,750 Rdlr. grov Kurant til *Anders Jørgensen Gleerup* af Sebberkloster[5]). Han var født 1696, Søn af Jørgen Jensen Gleerup og Else Hansdatter, og ægtede 1733 12/5 *Johanne Marie*

---

[1]) Avktionsprotokollen. [2]) A. S. Nr. 74. [3]) Kbg.
[4]) Landst. S. & Pb. 39, 80. [5]) Landst. S. & Pb. 40, 219.

Hessel fra Bjørnkjær[1]). Fra nu af blev Lundergaard i en lang Aarrække beboet af Ejerne, hvilket bevirkede, at der blev gjort mere end forhen for at forbedre og forskjønne den, og det forlenede ogsaa Herredet med en vis Glans, da dets faatallige Standspersoner nu bleve forøgede med en saa notabel Familie som Herskabet paa Lundergaard.

Anders Gleerup, der havde faaet Krobevillingen fornyet strax efter, at han kjøbte Lundergaard, blev tidlig svagelig og var 1743 saaledes, at han i halve Aar ad Gangen ikke kom ud[2]). Han blev 1750 29/5 udnævnt til Kancelliassessor og døde 1759, begravet 7/9 i Jetsmark, efter at hans Hustru allerede Aaret forud var afgaaet ved Døden, begravet 1758 15/12 [3]). Ægteparret havde følgende Børn[4]):

1. Else, f. 1734, gift med Pastor Anders Berg i Vraa; 2. Jens, f. 1735, Ejer af Lundergaard; 3. Helle Dorthea, f. 1737, gift med Pastor Rafn i Volstrup; 4. Elisabeth, f. 1738, gift med Byfoged Woidemann i Hobro; 5. Jørgen, f. 1740, død som ung; 6. Tobias, f. 1741, død 1759; 7. Jakob, f. 1742, død 1759; 8. Johannes, f. 1745, Ejer af Eget; 9. Albret, f. 1746, Forpagter af Haurkrog, senere Postmester i Hobro; 10. Margrete, f. 1749, gift med Mads Speitzer til Ørndrup og Aggersborggaard; 11. Hans, f. 1750, død 1751.

Forinden sin Død overdrog Anders Gleerup ved Kjøbekontrakt af 1759 29/8 Lundergaard med Tiender og 427 Tdr. Hk. Bøndergods for 32,000 Rdlr. til sin

---

[1]) Datter af Jakob Hessel og Helle Dorthea Snell, som senere ægtede Jakob Gleerup til Bjørnkjær.
[2]) Indk. Breve Aalbh. 1743. [3]) Kbg.
[4]) A. S. 279; Kbg.; Lengnicks Stamtavle.

ældste Søn, *Jens Andersen Gleerup*, der ved Skifteslutning efter Faderen 1761 $^{1}/_{5}$ fik Skjøde derpaa af sine Medarvinger. Medens vist allerede Faderen havde ladet Lundergaards nuværende Vaaningshus opføre, fornyede Jens Gleerup Borggaardens Sidefløje og Ladegaarden, ligesom han ogsaa anlagde den smukke Have, der siden var Gaardens Pryd [1]. 1765 kjøbte Jens Gleerup Saltumgaard med Gods og Aaret efter Vestrupgaard med Gods, men det begyndte snart efter at gaa tilbage for ham, ligesom det var gaaet for saa mange af hans Formænd her.

1763 døde Fogden paa Lundergaard, Monsj. *Drammen* i en Alder af 27 Aar; han blev vist efterfulgt af *Anders Kjær*, som var gift med Hedvig Jørgensdatter Kofoed, der 1771 opholdt sig paa Saltumgaard [2].

1769 $^{10}/_{3}$ solgte Jens Gleerup den ham tilhørende Farvergaard paa Vestergade i Aalborg tilligemed Privilegium og Redskaber for 1500 Rdlr. til Farversvend Nikolaj Seidelin Worsøe fra Aarhus, Søn af Præsten Worsøe i Blegind-Hørning [3], og det følgende Aar $^{30}/_{4}$ gav hans Søster Margrete Gleerup ham Afkald for Arv efter Forældrene og Broderen Jørgen, hvilken Arv stod hos Jens Gleerup [4]. 1772 $^{13}/_{8}$ forundtes det ham at nyde samme Rettigheder som Adelen i Henseende til Hovedgaard og Gods, saalænge han besad Lundergaard og underliggende Gods [5].

[1]) En Brevskrivelse af Gaarden og dens underliggende Gods, affattet 1769 og ret udførlig findes blandt Indk. Breve, Aalbh. 1760.

[2]) Skulde han være den Anders Kjær, der senere blev Raadmand i Aalborg? N. 158.

[3]) J. E. $^{12}/_{1769}$. [4]) Landst. S. & Pb. 47, 18.

[5]) J. E. 1772, S. 400.

Man fortæller om Jens Gleerup, at han førte et selskabeligt Hus og kom meget ud til Egnens Proprietærer og Præster samt Skudehandlerne i Blokhus, og han er da ogsaa ofte truffet som Fadder i Herredets Kirkebøger, bl. a. hos Skudehandler Peder Christensen Krat, der maaske ogsaa ligesom Skudehandler Svend Jensen Bondrup var blandt hans større Kreditorer. Ved et Gilde hos nævnte Svend Bondrup i Blokhus, hvor man som sædvanlig spillede Kort, fik hans Medspillere — fortælles der — ham anbragt saaledes, at de i et Spejl kunde se hans Kort, hvoraf Følgen naturligvis var, at han havde Uheld med sig i Spillet. Hans Kusk, som længe havde holdt udenfor med den forspændte Vogn, kom tilfældigvis ind for at tale med sin Husbond og opdagede Bedrageriet, som han derefter i Enrum meddelte Gleerup, der saa tog hjem. Men hans Tab skal hin Aften have været saa stort, at han ikke kunde blive ved Lundergaard, og Traditionen tilføjer, at det eneste, han fik med sig, da han forlod Gaarden, var en blaagraa Hest, som hans Kreditorer gav ham [1]. Hvor vidt Fortællingen er sand eller ej, vides ikke, men 1775 $^{6}/_{5}$ tinglæstes Jens Gleerups Opbudsdeklaration [2], efterat han 1775 $^{28}/_{4}$ havde givet sin Svoger Pastor Berg i Vraa Pant i Løsøre til Beløb 2860 Rdlr., som Bergs Hustru havde tilgode af sin Arv, samt ligeledes givet Krigsraad Jens Gleerup til Rødslet Pant for 1550 Rdlr. i 111 Staldstude [3]. Som Opbudsforvaltere blev antaget Byfoged O. Worm i Hjøring og Forvalter A. Brykmann ved

[1]) Jvf. E. T. Kristensen »Jysk Almueliv« Nr. 336.

[2]) Landst. S. & Pb. 47, 637. [3]) Pr.

Asdal[1]). Jens Gleerup forlod kort Tid efter Egnen og tog til Viborg[2]), og senere blev han efter at have læst til dansk Jurist Herredsfoged i Aars og Slet Herreder. Han boede paa Toftebjærg i Vilsted Sogn[3]) og druknede 1786, idet han med Hest og Vogn sank igjennem Isen paa Fjorden. Han var gift med *Johanne Cathrine Holst*, f. 1745, død 1810 12/9 af Vattersot, Datter af Henrik Christian Holst til Sejlegaard og Olivia Mørch af Kyø; Ægteparret havde ingen Børn.

1775 4/8 blev Lundergaard med Gods averteret til Tvangsauktion. I Bekjendtgjørelsen[4]) beskrives Ejendommen saaledes: *Lundergaard* med *Mølle* staar for fri Hovedgaardstaxt 22—7—2—1, og under Gaarden bruges *Farshave* af Hk. 5—0—1—2. Det til Lundergaard med Vestrupgaard og Saltumgaard hørende *Bøndergods* udgjorde godt 618 Tdr. Hk., og foruden Vestrupgaards og Saltumgaards Møller laa ogsaa *Holms Mølle* i Blokhus under Lundergaard, til hvilken ligeledes hørte Saltum og Hune Kirketiender af henholdsvis 60 og 16 Tdr. Hk. Alt Godset med Undtagelse af en Bondegaard i Hauerslev i Ø. Han Herred laa indenfor 1 Mils Afstand fra Hovedgaarden.

Lundergaards aarlige Udsæd var 80 à 90 Tdr. Rug, 40 Tdr. Byg og 120 til 150 Tdr. Havre; der kunde avles 4—500 Læs Hø og fødes omtrent 200 Høveder, 40 Heste og 150 Faar, til hvilke der ogsaa var Græsning nok om Sommeren. Det bemærkes yderligere, at Avlingen nok kunde forbedres. Alle Ladegaardshusene paa Lundergaard vare i de sidste Aar »paa det dourableste, bekvemmeste og med størst Symetri« ny opbygte af Eg- og Mur-Bindingsværk udvendig samt med hugne Sten til Fod, og ligeledes vare Borggaardens to Sidefløje samt endnu et Hus i vestre Side af Gaarden nylig opbygte, og Raalingen var i god Stand. Hele Borggaarden var teglhængt, og der var for faa Aar siden anlagt en smuk, nyttig og bekvem Have, som med Tiden, »i Fald Anlæggerens Dessin fuldføres og vedligeholdes« kunde blive meget fornøjelig. Der var god Jagt paa Harer og al Slags Fuglevildt, især Vildænder og Urhøns, som fandtes i Mængde næppe et Bøsseskud fra Gaarden, og ligeledes var der Overflødighed af Ferskvandsfisk af forskjellig Slags i Gaardens Damme og Søer. Naar Auktionen over de faste Ejendomme var til Ende, skulde der fortsættes med Salg af Gaardens Besætning og Boets Løsøre samt de Boet tilhørende 3/4 Parter af Sandskuden »Haabet«, som laa ved Blokhus.

Ved Auktion 1775 25/9 [1]) blev Lundergaard med Mølle samt Blokhus Mølle, Saltum og Hune Kirker og 361 Tdr. Hk. Bøndergods solgt for 42,010 Rdlr. til *Jesper Christian Østergaard*, hvorimod det ikke lykkedes at faa Bud paa det øvrige Gods — nemlig Vestrupgaard og Saltumgaard med det Gods, der laa under dem, hvilket derfor blev udlagt til Kreditorerne og først 1782 atter kjøbt til Lundergaard.

Jesper Østergaard, der var af Bondestand, var født 1723 i Vorning ved Randers, var i 7 Aar Forvalter paa Fussinge og i 27 Aar Forvalter ved Aalborg Hospital. 1758 kjøbte han Tustrup i Hellum Herred og

---

[1]) J. E. 32/1775, Anhang. [2]) J. E. 9/1776. [3]) A. S. 955.
[4]) J. E. 32/1775.

[1]) J. E. 39/1775.

blev 7/6 s. A. gift med *Johanne Steffensdatter Brøndlund,* f. 1735, død 1820 22/10, Søster til Provstinde Bondorff i Jetsmark[1]. 1775 14/12 blev Østergaard udnævnt til virkelig Kancelliraad[2], hvilken Titel synes at være steget ham til Hovedet, thi her i Egnen mindes han endnu for sit Hovmods Skyld; der siges saaledes, at Hovbønderne skulde gaa barhovedet i Borggaarden og at de skulde tiltale ham »vor Herre«, hvorfor han ogsaa blev opbragt, da en gammel Bonde en Gang sagde »I« til ham; men Bonden bemærkede tørt, at man jo endog maatte sige »Du« til Vorherre. Forøvrigt skal han paa mange Maader have vist sig som en Bondeplager, men hertil er dog at sige, at Godsets Bønder vist vare blevne forvænnede i Gleerupernes Tid, og desuden faldt Østergaards Virksomhed her i en Tid, da Landboforholdene paa mange Maader bleve omordnede ved Lov, og i hine Dage faldt et Brud med gamle Sædvaner sværere end nu.

Da Østergaard kom til Lundergaard var en *Jens Kjeldgaard* Foged paa Gaarden, men han afløstes strax efter og blev Ridefoged paa Klarupgaard[3]. En senere Ridefoged paa Lundergaard, Sr. *Hjersing,* døde her 1788 og blev vist efterfulgt af Forvalter *Rasmus Nellemann,* som 1792 ægtede *Birgitte Marie Bondorff*[4].

Jesper Østergaard døde 1790 8/1[5] og efterlod sig Enke og følgende 3 Døtre:

1. Dorthea Budtz Østergaard, gift 1782 med Kjøbmand Laurids Lederthoug[6] i Aalborg, med hvem hun havde en Søn og en Datter, som sammen med Moderen boede hos Bedsteforældrene paa Lundergaard, efter at Lederthoug, der i Skiftepapirerne[1] skildres som en slet Person, var falleret og løbet fra Hustru og Børn. 2. Christiane Marie Østergaard, gift med Pastor Milling i Saltum. 3. Mariane Østergaard, gift med Prokurator Peder Gjertner paa Vestrupgaard.

I Henhold til Bevilling af 1790 19/2 blev Kancelliraad Østergaards Enke hensiddende i uskiftet Bo; hun boede i mange Aar som Enke i Aalborg, hvor hun ejede Stedet Nr. 255 i Jomfru Ane Gade[2], og her døde hun 1820 22/10. Om hendes Datterdatter, Mette Budtz Lederthoug, fortæller en Mand, som har kjendt hende, at hun ikke kunde forliges med sin Moder, der vist boede sammen med Bedstemoderen, og at hun derfor boede for sig selv. Men hun var af et meget melankolsk Sind og mente, at Jesper Østergaards Haardhed overfor sine Undergivne hvilede som en Forbandelse paa hende, og endelig hængte hun sig 1822 18/3, ca. 38 Aar gammel. Hun havde smykket sig som Brud, og paa sit Bryst havde hun fæstet en Seddel med Paaskrift: »Min Moder er min Morder.«

Kancelliraadinde Østergaard solgte 1793 18/3, Skjøde 1794 21/6, Lundergaard med Tiender og 365 Tdr. Hk. Gods for 44,000 Rdlr. til *Bertel Møller* af Tranum Strandgaard[3], Søn af tidligere Forvalter ved Bratskov, Poul Møller. Bertel Møller var født ca. 1751 og var ugift; men da hans Broder[4] Laurids Møller i Tranum Strandgaard var død i April 1796 og Bertel Møller

[1] Se under Præster. [2] J. E. 52/1775.

[3] Han var Søn af Niels Kjelgaard paa Aalegaard og døde 1779, 25 Aar gl.

[4] Kbg. [5] Gravskrift i J. E. 6/1790. [6] Død 1819.

[1] A. S. Nr. 992. [2] J. E. 24/1821.

[3] Landst. S. & Pb. 51, 212.

[4] En Søster — Elisabeth — var gift med Chr. Brix paa Slettegaard. Se Klitgaard: Slægten Brix, S. 14.

var flyttet hertil for at fortsætte den af Broderen drevne Skudehandel, ægtede han Broderens Enke, *Euphemia Jacobi Hansen*, f. ca. 1752, død 1831 24/1, og blev derved Stedfader til Laurids Møllers 9 Børn, men havde ikke selv Børn. Møller døde 1827 19/2. og hans Bo blev erklæret fallit, men nogen Tid efter fik Stedsønnen Jørgen Møller, senere Ejer af Nørre Skovsgaard, Akkord med Kreditorerne, og Boet blev udleveret til fri Raadighed[1]). Bertel Møller ejede kun Lundergaard i faa Aar. thi *1797* 16/1 *solgte* han den med Tiender og 359 Td. Hk. Bøndergods for 53,000 Rdlr. til Forvalter ved Birkelse og Birkedommer ved Oxholm Birk *Niels Vrigsted Møller,* der 18/4 s. A. transporterede Kjøbekontrakten til Kjøbmand *Oluf Christensen i Aalborg* og *Laurs Svendsen Hviid* paa Jægerum. hvilke saa 1798 19/6 fik Skjøde[2]). Det var disse Ejeres Hensigt ved Bortsalg af Fæstegodset at tjene Penge paa Lundergaard, og 1799 bekjendtgjorde de, at der ved Auktion, som afholdtes hos Madam Bondrup i Blokhus, vilde blive bortsolgt 94 Ejendomme i Hune Sogn; de 50 af Fæsterne vare kjørende og Resten vare Husmand med fra 1 til 3 Køer, og der var god Velstand overalt hos Beboerne[3]).

Medens Oluf Christensen vedblev at være Kjøbmand i Aalborg, flyttede Laurs Svendsen Hviid til Lundergaard og var saaledes den, der nærmest administrerede Gaarden og Godset; men hans Virksomhed her blev ikke af lang Varighed, idet han døde 1800 24/9.

---

[1]) Borchs Avis 27—41/1827; Aalborg Stiftstid. 94/1827.

[2]) Landst. S. & Pb. 51, 824.

[3]) J. E. 1799 1/8. Disse 94 Ejendomme udgjorde saa at sige hele Hune Sogn.

Han var født paa Aagaard i V. Han Herred 1757 2/8, blev 1788 5/12 gift med *Kirstine Margrete Tydell,* som efter hans Død flyttede tilbage til Jægerum. Med hende havde han 3 Døtre, hvoraf Datteren Oline Christine, f. paa Lundergaard 1799, ægtede den foran omtalte Jørgen Møller fra Tranum Strandgaard. 1805 29/12 ægtede Laurs Hviids Enke Major, Branddirektør Johan v. Orning, der fra 1808 til 1810 ogsaa var Postmester i Hjøring, men derefter flyttede til Sæby, † 1811, hvor Kirstine Margrete Tydell ogsaa døde 1816 5/2 [1]) og *ikke* — som anført paa Hviids Gravsten paa Jetsmark Kirkegaard — 1801 12/3. Forinden sit 2. Ægteskab havde hun *1801* 11/6 *skjødet* sin Halvpart af *Lundergaard og Gods* til Medejeren *Oluf Christensen.* Denne var født i Lynderup i Viborg Stift 1739 5/11 og blev 1774 gift med *Maren Bertelsen,* f. 1745, død 1825, med hvem han havde 4 Sønner og 3 Døtre, af hvilke kun 2 Sønner — Jakob og Bertel — overlevede Faderen, som døde 1817 4/2. Under Firma »Oluf Christensen & Sønner« dreve de en betydelig Forretning i Aalborg (Nr. 132 ved Vesteraa) og havde Sæbefabrik, Skibsrhederi m. m.; men 1818 fallerede de[2]). Oluf Christensen *skjødede 1803* 16/6 *Lundergaard* med Tiender (76 Tdr. Hk.) og

---

[1]) J. E. 90/1808, 46/1810 og 14/1816. Se ogsaa Lønborg Friis: Vendsyssels Nationaldragter og Vendelboerne, Side 34. Orning var Chef for jydske Regiments 3. Bataillons 2. Komp., men afgik ved den store Reduktion 1808.

[2]) J. E. 13/1817, 26/1819 og Borchs Avis 107/1825. Om nogle af Oluf Christensens Descendenter se Lengnicks Genealogier, Fam. Krog fra Biersted.

301 Td. Hk. Bøndergods til Kancelliraad *Severin Gleerup* til Vang for 58,000 Rdlr.

Denne var Søn af en af Vendsyssels største Godsejere, Krigsraad Jens Gleerup til Rødslet m. m. og Hustru Kirstine Lycke og var født 1750 30/7 paa Knudseje. Han blev gift 1775 med *Benthe Henrica Jespersen* fra Høgholdt, f. 1758, død 1816, med hvem han havde 7 Børn, om hvilke henvises til »Den Gleerupske Legat-Stamtavle« af Lengnick[1]).

Severin Gleerup, der døde 1819 10/6, bortforpagtede Lundergaard, der paa denne Tid havde et Tilliggende af 699 Tønder Land Mark og 1365 Tdr. Land Overdrev[2]) til *Mads Hastrup,* men forøvrigt fortsatte han Salget af Fæstegodset, og 1807 29/5 solgte han *Kaldsretten* til Saltum og Hune Kirker til Kongen[3]). Mads Hastrup ægtede 1805 11/10 Gleerups Datter *Else Kathrine Gleerup,* og *1810* 24/3 [4]) *kjøbte han* af Svigerfaderen *Lundergaard* med Saltum og Hune Kirker samt 219 Tdr. Hk. Bøndergods for 41,800 Rdlr. Godset bestod i Følge den samtidig protokollerede Jordebog af Ø. og V. Bleggrav, 2 Mosehuse, Øster Skadbak og 7 Huse paa Skadbak, 3 Gaarde og 10 Huse i Kaas, 3 Huse i Liis, 1 Gaard og 3 Huse i Sønderby, Skiverhus, 2 Kalsensgaarde, 2 Bundgaarde, Kongesbak, Holmsgaard, 2 Huse paa Lundbak, Mejlholm, 8 Huse i lille Pandrup, Fruensgaard, 3 Gaarde og 1 Hus i store Pandrup, 2 Bisgaarde, 2 Huse paa Purkjær, 5 Gaarde i Kvorup, Brohuset, 13 Gaarde og 6 Huse i S. Saltum, 2 Huse i Faarup, 3 Gaarde og

---

[1]) Kbh. 1839. [2]) Begtrup VI, 420. [3]) Pr.

[4]) Pr. Skjøde 1812 9/7.

2 Huse i Østrup, 1 Hus i Huneby, 1 Hus i Rødhus, 1 Hus i Hunetorp samt Gaarden Holmen i Hune, der dreves under Lundergaard. Af Godset ydedes der bl. a. 1573 Ugedage til Lundergaard, og en Mand skulde uden Betaling aarelade Gaardens Fækreaturer. Endvidere fandtes paa Godset 1 Hjulmand, 1 Podemester, 1 Smed, 1 Tømrer, 1 Bødker og 1 Tækker samt 7—8 Brevløbere.

Mads Hastrup, der var Søn af Lauritz Hastrup til Vrejlevkloster og Anne Marie Gleerup, var født 1778 6/2, blev Student 1796 fra Aalborg[1]) og døde 1817 18/1, begr. paa Jetsmark Kirkegaard, hvor der findes Gravsten over ham. Han havde følgende Børn[2]):

1. Laurits, født 1807, se det følgende. 2. Anne Marie, f. 1809, død 1825. 3. Henrikke Severine, f. 1811, gift med Thomas Theodor Gleerup til Bjørnkjær. 4. Severin, f. 1813, cand. jur., Ejer af Bøgsted. 5. Herman Rudolf, f. 1815. 6. Madsine Kathrine, f. 1817, gift 1847 med Læge Peter Lund i Aalborg.

Efter Hastrups Død ejede *hans Enke* Lundergaard, og tillige kjøbte hun 1830, da hendes Faders Arvinger lod holde Auktion over Rødslet og Sønder Elkjær, den sidstnævnte Gaard for 16,000 Rbdlr. Sølv[3]), og her boede hun efter at have bortforpagtet Lundergaard til sin Søn. Hun døde 1853 i Aalborg, men forinden havde hun 1838 (Skjøde 1841 10/11) *solgt* Lundergaard med Mølle og 24 Tdr. Hk. Fæstegods til sin ældste Søn for 35,000 Rbdlr.[4]), medens det øvrige Gods blev bort-

---

[1]) Tauber I, 51.

[2]) Se Lengnick: Den Gleerupske Legat-Stamt. [3]) J. E. 35/1820.

[4]) 1838 blev der afholdt Auktion over Gaarden, under hvilken der da dreves 2331 Tdr. Land, hvoraf 342 Ager. Den havde

solgt underhaanden 1842 og Saltum og Hune Kirker efter hendes Død.

Laurits Hastrup, som nu blev Ejer af Lundergaard og Gods, hvilket sidste han yderligere formindskede ved Salg, var født her 1807 $^{29}/_{11}$ eller — som der staar paa hans Gravsten — 1808 $^{11}/_{3}$. Han ægtede 1833 *Ida Kirstine Gleerup*, født 1810, død 1836, Datter af Laurits Gleerup til Dybvad og Kirstine Lycke Gleerup. Med hende havde han Døtrene Madsine Kathrine, f. 1834, gift med Kaptejn Vaupell, og Ida Kirstine, f. 1836, gift med Kaptejn Gjerlach. Efter sin 1. Hustrus Død ægtede Laurits Hastrup 1842 $^{24}/_{10}$ *Karen Larsen Møller* af Haugaards Mølle, med hvem han havde Datteren Marie, gift med Proprietær Obel paa Villerup, samt Sønnen Lars, der nu er Sparekassebogholder i Aalborg. Efter Hastrups Død 1845 $^{31}/_{10}$ ægtede hans Enke 1847 $^{10}/_{8}$ *Christian Frederik Keller*, f. i Thorning Sogn 1822 $^{2}/_{4}$, som ved Giftermaalet blev Ejer af Lundergaard. Keller, der 1858 kjøbte Kjettrupgaard, *solgte 1858* $^{12}/_{2}$ *Lundergaard* med Tilliggende — bestaaende af 19 Fæstehuse paa Gaardens Grund — Hk. 22—1—3—1 $^{1}/_{4}$, samt *Vejrmøllen* med Mølleskyld 1—2—3—0, *Farshave*, Hk. ca. 5 $^{1}/_{4}$ Td., *Holmen* i Hune [1]), Hk. ca. 3 $^{5}/_{8}$ Td., *Udholm* [2]), Hk. ca. $^{1}/_{2}$ Td. og *Bøndergods* ca. 4 $^{1}/_{8}$ Td. Hk. for 160,000 Rdl. til *Mikael Marinus Møller* [3]), forhen Ejer af Milbakken og Gl. Vraa. Han var født 1817 og var Søn

en Besætning af 20 Heste, 80 Stude, 70 Køer og 100 Faar. Der opnaaedes intet Bud. Aalb. Stiftstid. 124 og 174.

[1]) Brugtes under Lundergaard. [2]) Afbyggersted.

[3]) Pr.

af Kjøbmand Erik Møller i Aalborg [1]) og .... Kannewurff af Aaby Præstegaard.

Medens Keller besad Lundergaard, var Afbyggergaarden Udholm bleven oprettet ved den til Lundergaard hørende Moses sydvestlige Kant; denne Gaard blev yderligere udvidet af Møller, saa den fik godt 5 $^{5}/_{8}$ Td. Hk. Møller, der endnu levede 1896 i Kbhvn. — ugift — fallerede 1864 [2]), men vedblev et Par Aar efter at have Lundergaard i Forpagtning af Ejeren, Kaptejn og Raadmand i Helsingør *Peter Louis Holm*, som ved Auktionen over Møllers Bo var bleven højstbydende paa Lundergaard med 88,000 Rdlr. Holm transporterede sin Ret til Forpagter paa Toftegaard i Jetsmark Sogn, *Johan Christoffer Salicath*, der 1867 $^{18}/_{1}$ fik Auktionsretsskjøde paa Lundergaard og Lundergaards Mose samt Farshave og en Del Enge i Volkjær og Hellede, hvorimod Holmen i Hune og Gaarden Udholm ikke medfulgte [3]).

Salicath, der var født 1831 i Jydstrup Præstegaard, død 1902 i Kjøbenhavn, ægtede 1858 *Charlotte Amalie Hasselbalch* af Vestrupgaard, f. 1840, med hvem han havde 7 Børn [4]).

Medens Salicath besad Gaarden, gjordes der meget for at pynte paa dens Udseende, saaledes blev der sat et lille Spir paa Hovedbygningen, og Haven udvidedes og forskjønnedes. Han lod ogsaa den vest for Gaarden liggende Hellede Sø udtørre, hvorved der

[1]) Erik Møller boede 1815—1817 i Blokhus (Brix' Gaard), døde 1840 paa Guldbækkjær i Aasted Sogn.

[2]) Se Aalborg Stiftstid. $^{216}/_{1864}$. Boede derefter en Tid paa Udholm.

[3]) Pr. [4]) Se A. H. Nielsen: Stamt. o. Fam. Hasselbalch

indvandtes et udmærket Stykke Eng, og han anlagde et Teglværk ved Gaarden, ligesom han ogsaa paatænkte Anlæg af en Cementfabrik m. m. i Udkanten af Mosen. 1874 afhændede han Mosen for 84,100 Rdlr. til det da oprettede Aktieselskab »Lundergaards Mose«, som vilde drive rationel Tørvefabrikation her, og som i dette Øjemed lod anlægge Jærnbane fra Mosen til Ryaa nord for Bedholm. Herfra befordredes Tørvene videre i store Kaage, der slæbtes af en lille Dampbaad, og Foretagendet var i det Hele stort anlagt — saaledes kjøbtes bl. a. Gaarden Udholm for 55,000 Kr. til Inspektørbolig —, men Bedriften kunde ikke svare Regning og efter en 3aarig Virksomhed maatte Selskabet overgive sit Bo til Skifteretten som konkurs. Salicath fik saa ved Auktionsretsskjøde 1878 $^{5}/_{9}$ Udholm og en Del af Lundergaards Mose m. m. for 37,100 Kr., samt ved Auktionsretsskjøde 1880 $^{3}/_{3}$ Resten af Lundergaards Mose for 25,000 Kr., hvorefter han atter 1883 solgte Udholm for 75,000 Kr., og 1891 blev Lundergaards Mose efter Fogedudlæg ved Auktion solgt for ca. 16,000 Kr.[1]). Mosen blev kjøbt af et Konsortium — Konsul Holm i Aalborg m. fl. —, som drev Tilvirkning af Tørvestrøelse, Tørvekul og Tørv her, dog i mindre Maalestok end det foregaaende Aktieselskab, og desuden opdyrkedes en Del af Mosen, som tildels blev delt mellem Parthaverne (Holms Gaard og Pioneergaarden[2]). Efter Konsul Holms Død solgte hans Enke sin Del af Mosen, 700 Tdr. Land (hvoraf 100 Tdr. under Kultur) med paastaaende *Bygninger* og *Inventar*

[1]) Den var da pantsat for 35,000 Kr.
[2]) Mosen er nu udstykket i ca. 160 Parceller.

for 105,000 Kr. til et Konsortium, der ligeledes driver Tørvefabrikation her. (Schiøtz, Fox Maul m. fl.). 1890 overtog *Landmandsbanken* Lundergaard som ufyldestgjort Panthaver, og denne solgte den atter 1890 til *Jørgen Nielsen* af Neesgaard i Ø. Hanherred, død 1904, hvilken udparcellerede den i en Mængde Lodder, som han solgte, ligesom han ogsaa nedrev og solgte en Del af Gaardens Udbygninger. Jørgen Nielsen, der ikke havde Skjøde paa Lundergaard, mageskiftede 1902 Hovedparcellen med Hk. $6^{5}/_{8}$ Td., vurderet til 76,000 Kr. til *Christian Andersen* af Risager, der fortsatte Udstykningen, men som 1906 atter mageskiftede den (90 Tdr. Land, Værdi 44,000 Kr.) til *Søren Chr. Sørensen*, tidligere Husejer paa Lundergaards Mark.

KIRKEN.

Den anselige Kirke, der i den katolske Tid var helliget Sct. Nicolaus, bestaar af Skib, Kor, Apsis, Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. Den ældste Del af Kirken — Skibet og Koret — er bygget i romansk Tid[1]) af Granitkvadre paa en simpel Sokkel af samme Materiale. I gotisk Tid tilføjedes Taarnet, der er opført af store Munkesten samt Kvadre fra den nedbrudte Vestgavl, og samtidig opførtes Vaabenhuset af Munkesten, ligesom der indbyggedes Hvælvinger i Skib og Kor, og Apsis afskildredes fra Koret for at tjene som Sakristi; maaske har der tidligere været Kapel. Apsis har én Hvælving, Taarnet én og Vaabenhuset to. I Apsis findes et oprindeligt, rundbuet Vindue, i hvis Karmsten Evangelistsymbolerne Ørn og

[1]) ɔ: 1050—1200.

Oxe (Johannes og Lukas) samt Løvværk er indhugget i Relief[1]). Den nordre Dør er bevaret, og i den nyeste Tid er der brudt en Indgang i Taarnets Vestmur. I Muren mellem Apsis og Koret er der indmuret en udhulet Egebjælke, som ud mod Koret er lukket med Gitterværk, og som har tjent til Opbevaringssted for Kirkens hellige Kar. Paa Muren mellem Kor og Apsis er fundet Rester af Kalkmaleri fra ca. 1550, forestillende Dommedag[2]) og ved en Undersøgelse, som foretages i disse Dage, da dette Ark trykkes, er der yderligere afdækket Dele af et Billede, der synes at forestille Nadverens Indstiftelse.

Altertavlen er udskaaret i Renæssancestil og har et maadeligt Billede af Kristus paa Korset; *Døbefonten* er ny og af Sandsten og *Døbefadet* har en Afbildning af Mariæ Bebudelse. *Prædikestolen* er i Renæssancestil med godt skaarne Fremstillinger af Kristi Historie. *Klokken* er omstøbt af P. Mejlstrup i Randers 1803, bekostet af Kathrine Elisabeth Skeel, født Cicignon; paa den *gamle* Klokke stod: »Hanç tibi campanam Nicolae Dicamus habendam«, ɔ: »denne Klokke indvies til Dig, Nikolaus, for at Du skal have den«. *Orgelet* er skjænket 1900 af Enke Johanne Marie Pedersen af Bundgaard.

Over Sakristiet fandtes forhen et i Tavlebly udskaaret Kvindeansigt med en Hætte paa, hvilket Billede kaldtes *Torshætte* og mentes at forestille den, der havde ladet Apsis opføre. Hovedet, som gamle Folk endnu mindes, faldt ned for en Del Aar siden og bortkom. I Taarnet ses endnu det saakaldte „*Puses Hul*“, hvori

[1]) Aarb. f. n. Oldk. 1894, S. 273. [2]) Jvf. Trap III.

den sidste katolske Præst skal have aflivet sig[1]). I Vaabenhuset henstaar en *Runesten*, som 1855 blev funden i en Kjælder i Bisgaard[2]); den er godt 5 Fod høj og bærer i Følge Professor Wimmer[3]) Indskriften: »hufi sati stin ift bruthr sina thurlak auk hrithi« ɔ: »Hove satte Sten(en) efter sine Brødre Torlak og Ride (Rede?).« Indskriften er god og har en paafaldende Lighed med Hune Stenens, og da den er fra samme Tid (950—1000), er Professoren tilbøjelig til at antage, at begge Indskrifter ere ristede af samme Person, ligesom han ogsaa udtaler Gisning om, at den i begge Indskrifter nævnte Hovi eller Hove er én Person, thi dette Navn er ikke almindeligt paa andre Runestene, men selvfølgelig kan det dog derfor godt være baaret af flere Personer omtrent samtidigt i Hvetbo Herred.

Ved 1844 at hæve det noget sunkne Korgulv foran Alteret og Degnestolen fandt man under Gulvet en *aaben Begravelse*, der strakte sig under hele Altergulvet og Sakristiet, medens det ikke blev undersøgt, om den fortsattes ind under Gulvet i Skibet. I Begravelsen[4]) henstod mange Ligkister, og lige nedenfor Knæfaldet, hvor Nedgangen synes at have været, stod en Kiste, der i Følge en paahæftet Kobberplade indeholdt Provst Paludans Lig[5]). Pladen, der har en kort Beretning om Provstens Levned, har siden henligget i Sakristiet.

1635 $^{21}/_{2}$ blev der taget Synsvidne om Kirkens Til-

[1]) Se Præster. [2]) Se Bisgaard. [3]) Runemindesmærker II, 17.
[4]) Bl. a. er her maaske begravet Svend Rød af Toftegaard, se derunder.
[5]) Se Præst Nr. 5.

stand[1]). Det ses heraf, at Stolene vare ubrugelige, hvorfor de maatte fornyes, Axelen og Træværket til Klokken var raaddent, og nogle Bjælker helt borte; der var ingen Laager for Stenterne, og Messesærken var saa »vag«, at der behøvedes en ny. $^{29}/_{8}$ s. A. blev det forlangt af Præsten Hr. Niels, at han skulde lade Synsmænd besigtige Kirken angaaende en Grav i den samt angaaende Skamler, som vare borttagne af Stolene, og en Bogstol, som var nedbrudt m. m. Hr. Niels havde nemlig ladet opsætte en ny Stol for sin Hustru, hvorover der var opstaaet Misfornøjelse[2]). Hr. Niels beskyldtes ogsaa for at have taget Træværk og Jærn fra Kirken[3]). 1637 $^{35}/_{2}$ blev der atter taget Synsvidne angaaende en Grav i Kirken, og ligeledes $^{27}/_{7}$ s. A., men ved sidste Syn var Kirken bleven istandsat igjen[4]). Dog var Striden om Præstekonens nye Stol ikke hermed endt, thi 1640 $^{17}/_{10}$ vidnede 8 Mænd, der kunde mindes indtil 60 Aar, at Mette Olufsdatter[5]) og hendes Moder Ane Pedersdatter havde deres rette Stolestader i den nederste Kvindestol i Kirken, lige for Pillen paa nordre Side, og det var og havde været rette Stolestade til Jetsmark Præstegaard[6]). 1637 $^{4}/_{3}$ toges der atter Synsvidne over Kirkens Tilstand. Synsmændene vidnede, at Karlstolene ovenfor Kirkedøren vare forfaldne ligesom begge Bogstolene, saa de maatte fornyes. Den østlige Ende af Kirkens Sydmur saavel som søndre Side af Taarnet skulde stives af med Piller, da Murene vilde skride ud, og søndre Side af Kirkegaardsdiget var nedfalden.

[1]) Tgb. [2]) Tgb. [3]) Se Præst Nr. 4. [4]) Tgb.
[5]) Præstens Hustru. [6]) Tgb.

Endvidere manglede Porten, saa Svin og Kreaturer kunde ikke holdes borte o. s. v.[1]). 1642 $^{5}/_{10}$ toges der Synsvidne over 13 Kvindestole og 1652 $^{27}/_{11}$ fik Kirkeværgerne udfærdiget Synsvidne, hvoraf ses, at 14 Karlstole og 24 Kvindestole vare raadne og maatte fornyes. Lundergaards 2 Karlstole og 3 Kvindestole nævnes. Altergulvet og Kirkegulvet trængte til Reparation, og der manglede Bly saavel paa den nordre Side af Taarnet som paa 22 Kamme og paa den ny Pille paa nordre Side af Kirken. Pillen paa vestre Side af Taarnet var revnet, mange Kirkevinduer vare knækkede og Kirkegaardsdiget samt Stenterne trængte til Istandsættelse[2]).

Af Regnskabsbog over Landehjælpen 1524—26 ses, at Kirkens Afgift i nævnte Øjemed var 30 Mark[3]), hvilket Beløb 1525 betaltes til Bispen i Børglum paa Kongens Vegne[4]).

Kirketienden var 1553 af Korn: 13 Tdr. Rug, 11½ Td. Byg og 1½ Td. Havre, 14 Tdr. Korn siges da at være komne fra Kirken[5]). 1671 $^{24}/_{11}$ blev Kirketienden, som da tilhørte Kronen, bortfæstet for Livstid til Landsdommer Peder Lerche mod en aarlig Afgift af 24 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre. 1679 $^{31}/_{5}$ solgte Kongen Kirken med jus patronatus til Jens Juel til Juellinge, Tienden var da sat for 64 Tdr. Hk., og den stod for en Skyld af 24 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre. Prisen var 25 Rdlr. pr. Td. Hk., altsaa 1600 Rdl. Jens Juel fik samtidig Herligheden af Præste-

[1]) Tgb. [2]) Tgb.
[3]) Svarede vist til den omtrentlige Værdi af 2 Tdr. Smør.
[4]) D. M. 4, II, 49.
[5]) P. Kirketienden her anført = Præstetienden.

gaarden og Degnebolet, men solgte atter $^{11}/_6$ s. A. det nys kjøbte til sin Svoger Otto Skeel til Birkelse [1]), hvorefter Kirken kom under Rævkjærgaard. Den tilhører endnu Stamhuset Birkelse.

Til at opbevare Kirkens Tiende i var der ved Kirken opført en *Tiendelade*, som nævnes 1647 $^{5}/_6$, da der blev taget Synsvidne angaaende dens Brøstfældighed [2]). Den var da nedfalden paa Væggene og alle Stavene vare raadne, saa der vilde behøves 40 Læs Ler, 6 Læs Møntørv, 2 Traver Tag samt en Del Tømmer til at sætte dem i Stand med. 1651 $^{21}/_5$ og 1652 $^{27}/_{11}$ fornyedes Synsvidnet [3]), den var da yderst forfalden, og da der ikke senere anføres noget om den, er den maaske ikke bleven istandsat mere.

KONGETIENDEN.

Kongetienden blev 1558 $^{1}/_{11}$ henlagt til Underhold for Biskoppen, men da denne i nyere Tid kom paa fast Løn, overtoges Kongetienden af Statskassen. Den leveredes 1635 paa Kjærven, og Falk Gøye laante Biskoppen Husrum til den paa Lundergaard.

1816 $^{24}/_{12}$ paadømtes ved Kjær-Hvetbo Herreders Ret en Sag, som var anlagt mod 2 Mænd i Jetsmark, fordi de havde gjort sig skyldige i falske Underskrifter paa og urigtige Anførsler i en Ansøgning af 1815 $^{6}/_6$ til det danske Kancelli angaaende Konge- og Præstetienden, om hvilke der for en Del af Beboernes Vedkommende blev indgaaet Tiendeforening 1812. Dommen lød paa, at de to Mænd skulde arbejde i Jærn i Kjøbenhavns Fæstning i 6 Aar.

[1]) T. S. Pap. Jetsmark 1—3.
[2]) Tgb. [3]) Tgb.

OFFENTLIGE STIFTELSER.

Partikulier Jørgen Frederik Obel og Hustru Therese Obels Legat for værdige trængende Beboere i Jetsmark Kommune, stiftet 1906 $^{12}/_{11}$, Fundatsen stadfæstet 1907 $^{18}/_3$. Legatets Størrelse er 5000 Kr., og det bestyres af Sogneraadet under Tilsyn af Amtet. Renten uddeles aarlig i December Maaned til 4 Personer, der ikke nyde Alderdomsforsørgelse eller Fattigunderstøttelse.

NOTITSER VEDRØRENDE PRÆSTEEMBEDET.

1553 angiver Præsten, at *Korntienden* var 13 Tdr. Rug, $11^{1}/_2$ Td. Byg, $1^{1}/_2$ Td. Havre; *Kvægtienden:* 10 Lam og undertiden 1 Kalv [1]) samt 2 Skill. i Penge, *Offer* 1 Mark om Aaret [2]). 1571 var *Korntienden* 24 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg og 8 Tdr. Havre; *Kvægtienden* 13 Lam og Offeret 8 Mk. [3]). 1625 opgav Præsten *Korntienden* ligesom 1571, men tilføjer dog, at den undertiden var mere eller mindre, eftersom Gud gav Afgrøde; *Kvægtiende* og *Offer* var uvis. Præsten Niels Nielsen Aalborg, der nylig var kaldet, havde endnu ikke oppebaaret nogen Kvægtiende, men mente at kunne faa 1 eller 2 Laan for dette Aar.

[1]) »Kal jen til ald skiff.«
[2]) P. jvf. Wulff: Statist. Bidrag, Vendelbo Stift.
[3]) P.

Offeret var efter Beboernes fri Vilje og kunde undertiden udgjøre 14 Mark[1]).

1690 indberettes, at *Korntienden*, som tidligere blev taget paa Skjæppen, var 24½ Td. Rug og 50 Tdr. Byg; men nu fik Præsten den paa Kjærven, fordi Bønderne ej vilde og ej kunde svare Akkorden »paa dette skarpe Sted«. *Kvægtienden* udgjorde 6—10 Lam og 2—3 Daler og *Offeret* 6—7 Daler til hver af Højtiderne. Hvad *Sct. Hans-, Jule-* og *Paaskerente* angik, da kunde der være en Kvinde blandt ti, som skikkede et Brød, en Snes Æg og en liden Ost, »dermed er det gjort«. Paa Grund af Jordens Skarphed var Tiendens Formindskelse stor. I Pension til Enken (efter Hans Lukassen Paludan) havde Præsten aarlig fra 1676 til 1685 svaret 54 Slettedaler, men ved kongelig Befaling til Bispen var den da bleven nedsat til 40 Slettedaler, hvilket Enken protesterede imod. *Katedratikum* (ɔ: Gjæsteripenge) var 14 Mk. Yderligere berettede Præsten, at Hune Sogn 1555 var kommet fra Jetsmark til Saltum Kald[2]), og i Stedet derfor sagdes hele Kvægtienden af Toftegaard, Lundbak, Løt og Bedholm at være tillagt Jetsmark Præst, og Præsten havde haft den indtil 1685, da Otto Skeel til Birkelse som Kirkeejer gjorde Brud deri. Af Lundergaard, der tilhørte Mogens Skeel, havde Præsten indtil 1676 faaet 2 Rdlr. i Offer til hver Højtid; men efter den Tid fik han kun det halve[3]). 1768 var Præstens Indtægt 300 Rdlr.[4]), men heri er velsagtens ikke indbefattet Indtægten af Præstegaarden. Med Hensyn til Kaldets

[1]) P. [2]) Se Hune Sogn, S. 327.
[3] P. jvf. Wulff: Aalb. Stift, S. 132. [4]) Bispearkivet.

Beskaffenhed i nyere Tid henvises til de under Ingstrup Præsteembede nævnte Kilder.

NOTITSER VEDRØRENDE DEGNEEMBEDET.

Jetsmark Sogns Degneembede har mulig efter Reformationen først været betjent af en Løbedegn fra Aalborg Skole, idet der senere (1690) svaredes Pension af Embedet til denne Skole. 1553 synes her dog at have været Sædedegn; han havde intet Degnebol, og han fik ikke sin sædvanlige Rente[1]). 1571 opgives Degnens Indtægt til 8 Tdr. Byg, han havde Jord til 3 Tdr. Sæd, men ingen Plads at sætte Hus paa[2]). Senere blev et Kirken tilhørende Halvbol udlagt til Degnebolig, det stod 1662 for Lhk. 1 Td. og havde en Udsæd af 1 Td. Rug og 2 Td. Byg[3]). Dette Halvbol (Matr.-Nr. 2), der laa ved Bundgaard, og hvortil der 1673 kunde saas 4 Tdr. Byg[4]), stod 1690 for Ghk. 1—7—1—0 og var skattefrit[5]); det kaldes da et ringe Sted, men havde dog en Udsæd af 5 Tdr. 6 Skp. Byg, idet der paa de to Lutspringagre kunde saas 3 Tdr. Byg, paa en Ager øst for Kirken 1 Td., paa Kirkebakken 1 Td. og paa »Tavlbord« 6 Skp.[6]). 1819 blev Degnebolet afhændet til Privatejendom, og Jorden kom senere under Ø. Bundgaard[7]). 1693 14/2 indgav den daværende Degn en lang og ynkelig Besværing til Biskoppen angaaende Degneboligens slette Tilstand. Klageskriftet[8]) falder i 5 Punkter, nemlig:

[1]) P. jvf. Wulff: Vendelbo Stift. [2]) P. [3]) M 1. [4]) P.
[5]) M 2. [6]) P. [7]) Pr.
[8]) Bispearkiv: Capsa B, Loc. 19—20 Fasc. B. Nr. 5.

1. Træ borttaget ved den forrige Degns Bortrejse.

2. »Haven ganske spoleret med Træer, Kaal og hvis (hvad) der var udi.«

3. »Husene slet forfaldne, mest det inderste Hus, under hvilket jeg med mine skulde have Læ og Ly, saa at jeg med mine samt de smaa Skolebørn med Fare at være derinde, som det lod sig anse for 2 Dags Tid siden, hvor Ild var kommen i Loftet over Kakkelovnen, og havde Gud ikke opvakt min Broder om Natten, da havde Ilden fortæret os, saa alting der udi Huset er skrøbelig og øde.«

4. Forrige Degn vilde ej betale Konsumtion af sin Person og af Hestestalden, hvor han endnu havde Kreaturer staaende paa Foder m. m.

5. »Endelig saa maa jeg ogsaa give Hans Højærværdighed dette tilkjende, at der findes mangfoldige Børn her udi denne Menighed, men lidet ere de informerede om Gud, af Aarsag her ej har holdtes Skole i langsommelig Tid paa et vist Sted, førend nu jeg er tilkommen, at jeg den i Jesu Navn har antaget mig dennem at informere, til hvilket give Lykke! Men som mit Hus (om hvilket der før er meldet) er saa liden og brøstfældigt, var det meget godt, om man kunde have faaet et Skolehus, udi hvilket jeg kunde have holdt for saa stor en Frekvens af Børn en Skole, saa mente jeg med Guds Hjælp her skulde blive en Kjendelse om Gud af Børnene, saasom jeg allerede kan formærke at samme Børn, som ikun en 2 Ugers Tid har gaaet til mig, kan smukt læse af de nye Spørgsmaal, hvilke Børn har aldrig kunnet af dem før. Jeg forventer et naadigst Svar af min højædle Hr. Biskop om dette indgivne for ham; jeg har anmeldet dette for Hr. Svend[1]), han har svaret mig, at jeg først skulde søge Middel hos vores Højærværdighed, Hr. Biskop, siden skulde det intet sige hos ham.«

---

[1]) Sognepræsten.

Efter hin Tids Skik sluttes Skrivelsen med følgende Tirade:

»O! anse mit ringe Skrift med naadige Øjne!

Dette paa det
allerunderdanigst
og
ydmygst anmoder
den
fattigste
Johannes Hansøn
Sartorius.
m. p.«

1673 angives Degnens Kornrente kun til $7^1/_2$ Td. Byg, og Paaske- og Sct. Hansrenten var uvis[1]), men 1690 indberettes[2]), at hans Indtægt var 13 Tdr. Byg, skjønt han ikke fik, hvad han kunde tilkomme, fordi Bønderne vare forarmede og ikke vilde give mere end forhen. Degnen havde taget Dom i Sagen og var betænkt paa at ville tage Kjærven paa Ageren, men hvormeget dette kunde give, vidste han ikke. Højtidsofferet var hver Gang 3 Mk.; Paaske- og Sct. Hansrenten kunde ikke faas formedelst Sognets store Armod, og Julerente eller Gjæs var det ikke Skik at give i Jetsmark Sogn. I Pension til Aalborg Skole maatte der aarlig udredes 3 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg. 1768 angives Indtægten af Degneembedet til 90 Rdlr.[3]), men heri er dog næppe medregnet Indtægten af Embedsjorden.

SKOLEVÆSENET.

Af det under Degneembedet anførte se vi, at der 1693 ikke holdtes Skole paa noget bestemt Sted i

---

[1]) P. [2]) P. jvf. Wulff: Aalborg Stift. [3]) Bispearkiv.

Sognet, og at der intet Skolehus var. Degnen Johannes Sartorius antog sig Børneundervisningen og holdt Skole i sin Degnebolig, hvad hans Eftermand maaske ogsaa gjorde, thi Skolebygninger synes her ikke at have været før 1742. Ved Pl. 1741 29/4 bestemtes det, at der skulde oprettes Skoler, nemlig *I)* for St. og L. Pandrup, Hedegaard, Hønsholm, Kvorup, Purkjær, Tvilstedgaard, Bisgaard, Risager, Mejlholm, Skjødsholm, Klostergaard, Holmsgaard og Kongesbak og *II)* for det øvrige af Sognet med Undtagelse af Toftegaard, Bedholm og Løt, som skulde antage en Omgangsskoleholder. Den største Lodsejer i Sognet, Anders Gleerup paa Lundergaard, skulde lade sætte og indrette en bekvem *Skole i Store Pandrup By* paa et belejligt Sted til Skole Nr. I, og til Skole Nr. II skulde han foretage Tilbygning ved *Degnebolet*[1]). Ganske saaledes blev det dog ikke, thi 1742 14/1 indberetter Pastor Bondorff[2]), at der var opført en Skole paa 7 Fag i *Lille Pandrup*, og at der var lejet en Skolestue i *V. Brogaard*, hvilket Sted jo laa langt mere bekvemt for dens Distrikt end Degneboligen. Da der ikke endnu var truffet Bestemmelse om Skolemesterens Løn, og da Vinteren, som var den bedste Tid for Undervisningen, allerede var inde, var der til at betjene den nordre Skole blevet antaget »en skikkelig Dreng« fra Mikkelsdag til Paaske, og for sin Tjeneste skulde han, som var derfra Sognet, have 6 Rdlr. samt 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Den søndre Skole var ligeledes bleven forsynet med »en Dreng», thi Degnen havde nok at gjøre med at undervise Børn, der skulde konfirmeres, eller saadanne, som

---

[1]) Bispearkivet. [2]) P.

vare konfirmerede, men som atter havde glemt deres Kristendom.

Ved Skolefundatsen af 1742 28/12 tillagdes der Degnen for Skolehold samme Indtægt som i Ingstrup Sogn[1]), dog kun 20—24 Læs Tørv, og Skoleholderen skulde have 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 12 Rdlr. i Penge, 20—24 Læs Tørv og Sommergræsning til 1 Ko og 8 Faar. Af hvert formuende Barn maatte han tage 4 Skill. i Introduktionspenge samt 1 Skill. ugentlig, naar det lærte at læse, og 2 Skill. ugentlig, hvis det ogsaa lærte at regne. Tavle- og Skolepenge anvendtes her ligesom anført under Ingstrup Sogn.

Disse to Skoler besøgtes godt, men desuagtet fik Jens Gleerup til Lundergaard 1773 Tilladelse til at sammensmælte dem til én, fordi Skolehusene vare brøstfældige og den ene Skoleholder da var død, Sognemændenes Modforestillinger hjalp intet, og Sognets eneste Skole kom nu til at ligge ved Kirken. Dette Forhold varede indtil Udskiftningen 1799; da blev der atter oprettet en Skole *ved Bisgaard* (Jetsmark nordre Skole) og en ved Vester Brogaard (Jetsmark søndre Skole); hvorpaa Skolen ved Kirken blev nedlagt. De nye Skoler fik hver et Jordtilliggende af 3 Tdr. Land geom. Maal. 1799 11/1 blev endvidere bestemt, at hver af Skoleholderne skulde have 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 14 Rdlr. 4 Mk. i Penge, samt 30 Læs Tørv à 400 Stk. og Græsning paa Overdrevet til 1 Ko og 4 Faar[2]). Endelig skulde Kirkens Lysepenge — 3 Rdlr. 2 Mk. — deles lige mellem dem. *Skole-*

---

[1]) Se derunder.
[2]) Skolen ved Bisgaard fik Græsning i Gjeldkrog.

husene skulde bestaa af 10 Fag Beboelsesrum og Skolestue, have murede Vægge, Straatag samt 2 Skorstene m. m. og Udhus paa 6 Fag. Inventaret skulde bestaa af 2 Bilæggerovne, Borde, Bænke og 1 Skrivetøj. Beboerne vilde dog ikke bidrage til Skolens Oprettelse, hvis den tidligere Skoleholder Anders Andersen skulde ansættes ved en af dem; hvad Grunden hertil har været er ukjendt, og Sognemændene indrømmede, at han ikke manglede Kundskab og Indsigt i sit Embede[1])

Foruden disse 2 Skoler er der 1888 oprettet Skole i *Moseby*, 1884 paa *Rødhede (Mærgelsbæk)* og 1901 paa *Lundbak*.

SOGNEPRÆSTER[2]).

Om Præsterne før Reformationen haves kun faa Efterretninger. Af Klageskriftet mod Bisp Tyge[3]) ses, at Præsten i Jetsmark 1330 havde besværet sig over, at Bispen havde sendt en Nabopræst til ham med mundtlig Befaling, at han ikke maatte forrette Tjeneste, forinden han havde betalt 200 Mark Penge til Bispen, fordi han ikke boede paa Kirkens Grund, og da Præsten ikke kunde betale, havde Biskoppen skilt ham af med Embedet og Indkomsten og med Magt ladet Kornet bortføre fra Marken.

Som den sidste katolske Præst nævnes en *Niels Pus*, om hvem det i »Marmora Danica«[4]) anføres efter det nu tabte Peder Resens »Danske Atlas«, at han skal have dræbt sig ved Sult paa et Sted i Jetsmark

[1]) U.
[2]) For adskillige Oplysninger takker jeg her Hr. Justitsraad Elvius.
[3]) Suhms Danmarkshistorie XII, S. 210. [4]) II, 261.

Kirkes Taarn, som Folk kalder »Pussis Hul«. Fra Pastor V. F. Bondorff i Jetsmark fik Pontoppidan endvidere følgende Meddelelse om denne Mand, som Bondorff kalder Kristen Puse[1]):

»Mig er fortalt af gamle Folk, at her ved Reformationens Tid skal have været en Mand, som ventelig i de Tider har været her Præst. Denne, da han med stor Smærte saa Lutheri Lærdom faa Fremgang og fik tillige en stærk Lugt af en almindelig Reformation, udvalgte han som en Helt at dø for sin Religion, førend han vilde se den forandret; lod sig derpaa gjøre et Hul oppe i Taarnet paa Kirken, hvor han vilde sidde og sulte sig ihjel, men da dette ikke kunde endes med et Par Dages Hunger, hængte han sig selv paa samme Sted. Stedet kaldes endnu Puses Hul. Der findes oppe i Muren i en af Pillerne ved Taarnet to smaa Trappetrin op til Stedet, som nu er tilukket.«

Præster efter Reformationen.[2])

I. *Mads Christensen* var Præst her 1553 og var mulig Provst, da han i sin Indberetning af 1553 ikke nøjes med at oplyse, at der intet Degnebol var i hans Sogn, men erklærer sig om hele Herredet[3]). Hans Bibliothek blev optalt af Biskop Ole Chrysostomus, og det udgjorde 12 Bøger[4]). Død 1563.

II. *Ole Mathiesen*, som mulig var Søn af Formanden, blev kaldet Kristi Himmelfartsdag 1563 og døde 1602 $^{17}/_{1}$. Wiberg anfører, at han var gift med Mette Olufsdatter, som senere blev gift med Eftermanden, men hun var dog sandsynligvis hans Datter, hvorimod

[1]) a. St.
[2]) Jvf. Wibergs Præstehistorie og Elvius: Dansk Præstehist.
[3]) P. [4]) Kirkehist. Saml. 3, I, 197.

Ane Pedersdatter, der var Mette Olufsdatters Moder[1]), formodentlig var Hr. Oles Hustru.

III. *Anders Jensen Bredkjær*[2]) (Latepaludanus) blev kaldet 1602 $^{28}/_{2}$. Han var født 1572 $^{28}/_{1}$ i Jerslev og var Søn af den derværende Kapellan, senere Sognepræst i Hellevad, Jens Jensen Jetsmark (Mørk?) og Birte Andersdatter. 1592 blev Hr. Anders Student fra Aalborg, og 1595 blev han Hører ved denne Skole samt Degn ved Budolfi Kirke, men allerede samme Aar blev han residerende Kapellan hos Faderen i Hellevad. Her forblev han i 6 Aar, indtil han blev kaldet til Præst i Jetsmark, og ca. 1621 blev han Provst. 1624 $^{22}/_{12}$ døde han og blev begravet lidt nordvest for Kirken, hvor der ligger en med en længere latinsk Indskrift forsynet Gravsten over ham. Han var gift med *Mette Olufsdatter* (Aulif), formentlig Formandens Datter[3]). I Følge Gravstenen havde han 9 Sønner og 2 Døtre. Anders Jensen havde i et Exemplar af Ascensii Udgave af Saxo nedskrevet nogle danske Ordsprog, som Luxdorph, der kom til at eje det nævnte Exemplar, ikke ansaa for ubetydelige

Af hans Børn kjendes:

1. Mester Oluf Andersen, der blev Student fra Aalborg 1621[4]). 2. Thomas Andersen Jetsmark, blev Student fra Aalborg 1624 og 1642 Præst i Skjæve. 3. Anders Jetsmark, skrev 1625 i Kbhvn. et latinsk

---

1) Tgb. 1640 $^{17}/_{10}$.

2) Se Tauber I, 47 og II, 68 samt Program for Aalb. Skole 1870, S. 20 og 1871, S. 62.

3) Se Eftermanden.

4) Tgb. 1638 $^{10}/_{2}$. Han blev 1637 Magister. (Personalhist. Tidsskr. 1, III, 274.)

Mindedigt over Faderen[1]). 4. Birgitte Andersdatter, gift før 1638 med Jørgen Poulsen, Borger i Aalborg[2]).

III. *Niels Nielsen Aalborg* blev kaldet 1625 $^{24}/_{1}$; han var født i Aalborg, blev 1615 Student fra Aalborg Skole, blev Provst ca. 1649 og døde 1650 $^{7}/_{6}$, begr. $^{13}/_{6}$. Han var 1. Gang gift med Formandens Enke, *Mette Olufsdatter,* som døde før 1635, og 2. Gang ægtede han *Else Sørensdatter Bhi* af Ingstrup, med hvem han havde en Datter Maren. Hans Enke ægtede Eftermanden. Skifte efter Hr. Niels blev holdt 1650 $^{26}/_{9}$ [3]). Han havde adskillige Fortrædeligheder med Sognemændene, saaledes vidnede en Mogens Nielsøn 1637 $^{5}/_{8}$ [4]), at Aaret efter at Fjenderne vare dragne af Landet tjente han i Jetsmark Præstegaard, og da gav Hr. Niels ham 2 eller 3 af Staalristerne[5]), som laa i Jetsmark Kirkestenter, for at han skulde bære dem over til Kaas Smedie og faa lavet Hestesko, Dørjærn og Klinkefald m. v. deraf til Præstegaardens Behov. Endvidere vidnede Mogens, at det Aar, Hr. Niels byggede Lade, og Mogens tækkede den, kjørte Hr. Niels og hans Dreng[6]) to Gange op til Kirken om Aftenen »ved Solrøsttide« og hentede der af de Stole, som stod i Taarnet, og noget af den nordre Bogstol, af hvilket Træ en Snedker siden lavede Vindueskarme. Hr. Niels svor, at han ikke havde taget Kirkeristerne eller havde ladet dem omsmede, men Fjenden havde op-

---

1) Program Aalb. Skole 1870, S. 20. 2) 1641 $^{20}/_{2}$.

3) Tgb. 1653 $^{13}/_{8}$. 4) Tgb.

5) Saadanne Rister lagdes over Grøfter ved Kirkestenterne for at forhindre, at der kom Dyr ind paa Kirkegaarden. Se Danske Studier 1904, S. 126.

6) ɔ: Tjenestekarl.

brudt dem, medens der var Indkvartering i Sognet; heller ikke havde han taget Kirkestolene, men nogle bleve tilligemed Kirkedøren sønderslaaede i Fejdetiden.

Ogsaa var det galt med Jetsmark Sognebrev, som Hr. Niels havde haft til Opbevaring, og som var bortkommet for ham[1]), og endelig havde han paa egen Haand ladet indrette en ny Stol i Kirken for sin Hustru, hvilket Kirkeværgerne paatalte (se Kirken).

Særlig var Selvejerbonden Oluf Christensen i Kvorup, som maaske var gift med en Datter af Hr. Anders Jensen, haard ved Hr. Niels, men 1637 $^{17}/_{10}$ [2]) sluttede de et Forlig, der lød saaledes:

»Først lover og tilsiger jeg Oluf Christensen min kjære Sognepræst Hr. Niels Nielsen, at jeg aldrig efter denne Dag enten ved mig selv eller andre . . . vil lade fornævnte Hr. Niels Nielsen stævne enten for gejstlig eller verdslig Ret i nogen Sag i nogen Maade, men at vi villigen og venligen er forligte i alle Maader om al, hvis Trætte, Had eller Avind os til denne Dag imellem haver været; dog derhos skal agtes, at hvis vor gunstige Hr. Lænsmand, Velb. Gunde Lange, vil have med nogen Sag at bestille, skal vi begge dermed lade os nøje . . ., ellers skal vi lade os nøje med hin Sentens og Dom, hæderlige Mand, Hr. Søren Christensen[3]), Provst i Hvetbo, os imellem dømt haver, og skal fornævnte Oluf Christensen ikke ved sig selv eller nogen anden hans Fuldmægtige indstævne fornævnte Provsts Dom for andre Dommere, men fornævnte Hr. Niels skal efter fornævnte Provsts Dom lade skrive Jetsmark Sognemænd et Sognebrev paa deres Navne, som i Sognet bor, til hvilken Tid de med hannem derom i alle billige Artikler ville samtykke. Og hvis Vidner, som Oluf Christensen haver hidindtil forhvervet, skal ikke videre af os begge paatales i nogen

---

[1]) Se I. Del, 281. [2]) Tgb. [3]) Bhi, Sognepræst i Ingstrup.

Maade, uden alene fornævnte Vidner kan med begge vores Samtykke magtesløs blive til Landstinget. Og hvad Gjæld, som fornævnte Oluf Christensen eller nogen af hans kan have at fordre af Hr. Niels Nielsen enten paa Heste, Stude, Kvæg eller nogen anden Slags Korn i nogen Maade, da beløber det sig udi en Summa 8 Tdr. Byg, som Oluf Christensen skal annamme paa Hr. Niels Nielsens Loft i Jetsmark Præstegaard nu til Jul førstkommende, skadesløs og uden al Trætte i alle Maader, og dermed skal deres Regnskab og alt, hvis dennem til denne Dag imellem været haver, klareret og tilfredsstillet i alle Maader [være]. Til ydermere Stadfæstelse, at saa uryggeligen holdes skal, have vi begge vore Hænder underskrevet. Af Jetsmark Kirke ut supra.

Niels Nielsen, egen Haand. — Oluf Christensen, egen Haand.«

1637 $^{29}/_{12}$ gav Jørgen Poulsen, Borger i Aalborg, paa sin Hustru Birgithe Andersdatters samt hendes Brødres Vegne Tilstaaelse for 2 Læster Byg (48 Tdr.), som han havde modtaget af Hr. Niels, og derved erklærede de, at have modtaget fuld Arv efter deres Moder, Mette Olufsdatter[1]). 1638 $^{10}/_{2}$ var Oluf Christensen i Kvorup indstævnet af Hr. Niels, der af ham begjærede et Afkaldsvidne for Arv til Hr. Anders Jensens Børn, hvilket var blevet ham afslaaet paa Hvetbo Herreds Snapsting $^{13}/_{1}$ s. A. Oluf Christensen mødte som Fuldmægtig for Arvingerne og gav Hr. Niels et fuldt og uryggeligt Afkald[2]).

Endelig havde Hr. Niels 1641 Proces med Falk Gøye til Lundergaard m. m. angaaende den af Hr. Niels opførte Mølle ved Præstegaarden[3]).

V. *Hans Lukassen Paludan* blev kaldet 1650 $^{7}/_{8}$

---

[1]) Tgb. 1641 $^{20}/_{2}$. [2]) Tgb. [3]) Se derunder.

og stod første Gang for Alteret her 25/8 s. A.[1]). Han var født i Viborg 1620 23/1 og var Søn af Dr. med. Kononikus Lukas Paludan og Maren Poppesdatter; blev 1660 Provst og døde 1676 12/10. Han blev 1650 11/12 gift 1. Gang med Formandens Enke, *Else Sørensdatter Bhi*, død 1653, begr. 11/7, med hvem han havde en Søn Lukas, døbt 1653 4/5, der blev Præst i Finderup. 2. Gang var Hans Paludan gift med *Johanne Nielsdatter Bech*, Datter af Mag. Niels Bech, Præst i Hjøring. Med hende havde han følgende Børn:

1. Niels, døbt 1657. 2. Poul, døbt 1958, blev Præst i Rørby. 3. Christian, døbt 1662. 4. Else døbt 1663. 5. Maren, døbt 1665, gift med Hans Wandel, Præst i Gauerslund. 6. Laurids, døbt 1666, død s. A. 7. et Tvillingpar begr. 1668. 8. Willum, døbt 1671.

Blandt Fadderne ved disse Børns Daab træffes Knud Seefeld til Lundergaard, Chr. Weideman, Poul Lukassen, Zidsel Lukasdatter m. fl.

Enken havde Strid med Eftermanden angaaende Pensionen (se Eftermanden). 1844 blev der paa Hans Lukassens hensmuldrede Kiste under Altergulvet fundet en Kobberplade, hvorpaa hans Biografi kortelig er optegnet[2]). Ved samme Lejlighed saas det, at Liget, som endnu havde Haar paa Hovedet, havde været iført hvidt eller gult Voxtaft[3]).

VI. *Svend Lauritsen Lemvig* blev kaldet 1676 28/11. Han var født 1640 29/7 i Lemvig, hvor Faderen, Laurids Jensen, var Raadmand. Moderen, Mette Nielsdatter, var i Slægt med Dr. Hans Resen. Han kom 1656 i Latinskolen i Kjøbenhavn, hvor han under Belejringen 1660 maatte gjøre Tjeneste som Soldat Dag

[1]) Kbg. [2]) Jvf. S. 463. [3]) Præstearkivet.

og Nat. 1661 blev han Student og 1663 Kandidat; var en flittig Opponent ved filosofiske og theologiske Disputatser; i 4 Aar var han Amanuensis hos Biskop Foss i Aalborg. Han døde 1727 og blev begr. 31/1 s. A. Hans Hustru hed *Maren Sørensdatter* og var Datter af en Søren Jensen og Maren Venniksdatter; hun var født ca. 1652 og døde 1725. Ægteparret havde 10 Børn[1]), hvoraf 2 døde som smaa; de øvrige vare:

1. Laurids, døbt 1681. [Om ham anføres i Skiftet efter Moderen 1725 23/2, at han studerede og var rejst til Udlandet, men man vidste ikke hvorhen. I Skiftet efter Faderen 1727 24/2 oplyses, at Laurids forlod Landet for 18 Aar siden med sine Forældres Samtykke for at bese fremmede Stæder og Lande. Af et Brev fra Holland, som blev fremlagt i Skifteretten, fremgik det, at han var død 1711 12/5 af en hidsig Sygdom i Amsterdam hos Peter Sibes i »dend Haste Stræde i Vaabnet von Kampen«, og at han blev begravet i Sct Tuivis Kirkegaard] [2]). 2. Maren, døbt 1682, gift 1719 med Henrik Kampmann, Præst i S. Kongerslev. 3. Mette, døbt 1683, gift 1721 med Bertram Winde, Rektor i Skive. 4. Søren, døbt 1684, Kjøbmand i Arendal. 5. Mathias, døbt 1688, død 1719, Student fra Aalborg 1707. 6. Sophie, døbt 1689, død før 1727, gift med en Løjtnant i Norge.[3]) 7. Jørgen, døbt 1692, død 1713. 8. Lisbeth, døbt 1695.

Svend Lemvig var en ejendommelig Person, udmærket begavet og sikkert en dygtig Præst, men tillige drilagtig og trættekjær, saa han stedse laa i Proces med Over- og Underordnede, hvortil det maaske bidrog noget, at hans Provst — Jakob Ottesen i Ingstrup — ogsaa var en stridbar Herre.

1686 havde han Strid med sin Formands Enke an-

[1]) Kbg. [2]) G. S. [3]) Kall. 4⁰ Nr. 495, S. 168.

gaaende den Pension, han skulde yde hende; han havde fra 1676 til 1685 svaret 54 Slettedaler aarlig, men da han beklagede sig over denne Byrde, gav Kongen Befaling til Bispen om at foretage Moderation, og Pensionen blev saa nedsat til 40 Sldlr., hvad Enken dog ikke vilde tage imod, og endnu 1690 havde hun ikke bekvemmet sig dertil [1]. 1687 blev Hr. Svend mulkteret for Opsætsighed mod Provsten, og det er antagelig denne Sag, Jetsmark Kirkebog bærer Vidne om, idet den S. 91 ved Slutning af »Døbte« har Paategning om at være læst for Retten i Saltum Kirke 1687 $^{4}/_{8}$.

Maaske staar det i Forbindelse med en meget vidtløftig Proces, som 1686 opkom mellem Provst Jakob Ottesen og en Karl, der tjente hos Degnen Jakob Thuesen i Jetsmark paa den ene Side og Hr. Svend paa den anden, og som her kortelig skal gjengives. Anledningen var, at nævnte Karl, Kjeld Olsen, der var født i Bjergby Sogn, skulde troloves med en Pige i Hune. Hr. Niels i Bjergby havde givet Karlen en Skudsmaalsseddel, men da Karlen havde tjent i Jetsmark, anmodede Præsten i Saltum, der skulde foretage Vielsen, ham om ogsaa at faa Sedlen paategnet af Hr. Svend i Jetsmark. Trolovelsen skulde finde Sted 2. Pinsedag 1686, og Fredag før Pinse fik Karlen sin Husbond Jakob Thuesen til at bede Hr. Svend om at paategne Sedlen, men Præsten svarede, at han kunde komme igjen om Lørdagen. Lørdag Middag gik Karlen til Præsten, der skrev paa Sedlen og derefter leverede

[1] P. 1690. Sagens Akter har ikke kunnet findes i Bispearkivet paa den i Reversalen angivne Plads Capsa A. Loc. 12, Fasc. 2.

den tilbage til Karlen, som spurgte om, hvad Præsten skulde have derfor. Denne svarede, at han vel egentlig skulde have en Daler, men det kunde være nok med 2 Mark. Karlen bød ham saa — som ægte Jyde — en Mark, men saa blev Præsten ivrig og rev atter Sedlen fra Karlen, idet han sagde: »Naar Du har arbejdet, vil Du gjærne have Løn derfor.« Da Præsten ikke vilde modtage Marken for Sedlen, gik Karlen til Provst Jakob i Ingstrup for at faa Raad. Denne sagde, at han skulde tage 2 Mand med og gaa til Præsten igjen og bede om Sedlen. De kom saa til Jetsmark Pinsedag og talte med Præsten ved Døren, men her kom de op at skjændes, og Hr. Svend greb Karlen i Haaret og om Halsen og slog ham op imod Væggen, idet han sagde, at han vilde skide i Provsten og »i Din Flegel og i Dine tvende Mænd med«. Omsider sagde Hr. Svend dog, at Karlen kunde komme efter Sedlen, naar Aftensangen var ude, men da de saa kom, svor han, at han ingen Seddel vilde levere før Helligdagen fik Ende. Karlen indkaldte saa Præsten for en Provsteret, der blev holdt i Ingstrup Kirke $^{14}/_{6}$. Her blev bl. a. afhørt de to Mænd, som havde været med Karlen i Jetsmark Præstegaard. Den ene af dem bluedes ved for Retten at udtale de Ord, som Hr. Svend havde ladet falde Pinsedag, men da han af Retten blev tilholdt at sige Sandhed, enten Ordene vare fine eller ufine, svarede han, at han vidste ikke. enten han turde sige, at Hr. Svend vilde give Provsten en Lort eller han vilde skide i ham og »i Din Flegel og i Dine tvende Mænd«. Hr. Svend, der denne Dag tog imod Kvægtiende, mødte ved Fuldmægtig, der fremlagde et spydigt Brev, hvori han protesterede mod,

at Provsten førte Forsæde i Retten, idet han jo selv var interesseret i Sagen. Sagen kom saa for den verdslige Ret 1686 $^{26}/_{6}$, og her udtalte Hr. Svend i et skriftligt Indlæg, at Karlen — Kjeld Olsen — var hans aabenbare Uven og Avindsmand, og at han havde ladet ham tiltale for Helligbrøde, fordi han havde forlangt Præsten til at udstede en Ægteskabsseddel paa en Helligdag. Jakob Ottesen sagde, at det var ikke første Gang, at Hr. Svend havde sagt, at han vilde skide i ham, han havde sagt det før i Hune Kirke, da de vare ene med hinanden, og hertil svarede Hr. Svend, at det blev maaske heller ikke sidste Gang. Med Hensyn til Overfaldet paa Karlen, da sagde han, at han kun med to Fingre havde strøget Haaret fra hans Øjne, da Vinden havde blæst det ned over Panden, og han benægtede, at han havde taget ham i Hals og Strube, men da han ikke saa nogen Klud om Karlens Hals, havde han spurgt, hvor den var en saa højtidelig Dag, og han mente, at Karlen og hans 2 Mænd snarere burde sidde i Gabestokken i de 3 Helligdage. Før Sagen kom for Retten, havde Hr. Svend dog tilbudt Provsten Forlig, men denne havde $^{22}/_{6}$ svaret skriftligt, at skjønt han gjærne vilde have Fred og ikke søgte nogen Trætte, var han dog »bleven brugt saa ofte til nogles Skidestol i saa mange Aar«, at han skammedes derved og ikke gjærne vilde lide det fremdeles [1]).

Senere indstævnede Hr. Svend de 2 Mænd fra Hune for Landstinget angaaende det Vidnesbyrd, de havde aflagt imod ham [2]), men da Landstingets Dombøger

[1]) Tgb. 1686 $^{26}/_{6}$. [2]) Landst. Justitspr. 1686 $^{7}/_{10}$.

mangle for 1664—1718 vides det ikke, hvorledes Sagen endte for deres Vedkommende.

Striden mellem Provsten og Hr. Svend kom derimod for Provstemodet, som nærmere erfares af nedenstaaende refererede Brev af 1687 $^{8}/_{3}$ fra Biskop Bornemann til Præsten de Fulda i Saltum [1]).

»Eftersom jeg paa mit hellige Embedes Vegne hverken kand eller bør lade den forargelige og usømmelige Tvistighed imellem Eders Præpositum Hr. Jacob i Ingstrup og Hr. Svend i Jetsmark, som alt ved saa mange Processer og verdslige Rettergange (desværre) er giort Landkyndig og røgtbahr, passere upaatalt, at jeg jo tilbørligen lader inqvirere derom og straffer enhver, eftersom hans Forseelse findes til, saa andre kand see ved og lære deraf at lefve roligere, da paa det Sagen til forestaaende Proustemode, som skal holdes her i Aalborg den 6. Aprilis førstkommende, kand indkomme, og Parterne da, ligesom enhvers Skyld findes til, tilbørligen kand blifve anseet, constituerer jeg Eder hermed udi denne Sag til Vicepræpositum ....«

Pastor Fulda skulde med Pastor Niels Winde paa Gjøl og sin Kapellan Hr. Jakob Holm som Bisiddere sætte Retten og snarest indkalde begge de stridende Parter for at forhøre dem angaaende den ganske Tvistigheds Beskaffenhed, og Forhøret skulde indføres i Herredets gejstlige Justitsprotokol.

I Særdeleshed skulde der afæskes Hr. Jakob Ottesen Erklæring om

I) hvorfor han ikke i Medfør af Loven havde klaget over Hr. Svend til Biskoppen, saa det kunde have været forhindret, at Sagen kom frem for den verdslige Ret;

[1]) Capsa A, Loc. 31—4.

II) hvorledes han, der som Provst burde have Forstand paa Loven, kunde forgribe sig saaledes imod den, at han 1686 $^{14}/_{6}$ selv havde forestaaet Retten i en Sag — angaaende de uhøflige Ord — som gjaldt ham selv;

III) hvorfor han, der som Provst skulde raade andre til Ingetogenhed, havde imod Loven hastet med at føre Sagen frem for den verdslige Ret uden at raadføre sig med Biskoppen. Vilde Jakob Ottesen mulig undskylde sig med, at Biskoppen paa den Tid var i Kjøbenhavn, da vilde Bispen sige, at Sagen ikke havde saa stor Hast, at han jo nok med Posten kunde have været tilskrevet derom, og desuden havde Bispen konstitueret Provsten i Aalborg, Mag. Rheenberg til at varetage Forretningerne under Fraværelsen;

IV) hvorfor han ikke havde villet have Biskoppen til at jævne Sagen, saaledes som Bispen havde foreslaaet i Brev af 1686 $^{28}/_{10}$, efter at Landsdommer Rodsteen havde henstillet det til ham, og som Hr. Svend i Jetsmark ogsaa havde foreslaaet Hr. Jakob efter Paalæg af Bispen.

[Den $^{11}/_{11}$ havde Biskoppen atter anmodet Parterne om at give Møde for sig den $^{17}/_{11}$ for at faa Sagen bilagt, men i Stedet for at indfinde sig havde Jakob Ottesen søgt at trække Tiden ud og bl. a. skrevet, at »hvis det var saa«, at Landsdommerne havde remitteret Sagen til Bispens Decision (ret som Bispens Angivelse syntes den gode Mand usandfærdig), da var han for sin Person velfornøjet dermed, men da han havde haft temmelig Beskostning med at faa Sagen for Landstinget, og da Dommen formentes at være afsagt, vidste han ikke, om Forlig lovligt kunde ske, før man blev bekjendt med Dommen. Han angav derhos, at nogen Upasselighed forhindrede ham i at begive sig saa langt fra sit Hus (til Aalborg). Bispen opsatte saa Indkaldelsen i 14 Dage, men Hr. Jakob gav heller ikke da Møde, men sendte sin Degn med et Brev, hvori han atter undskyldte sig med Upasselighed.]

V) Jakob Ottesen skulde erklære sig over, hvorfor han udeblev begge Gange og lod Hr. Svend rejse forgjæves, da Hr. Jakob dog ikke var mere syg paa den Tid, end at han kunde prædike og vedvarende forrette sin Tjeneste ved alle 3 Kirker i Pastoratet.

Biskoppen slutter sit Brev med, at han paa ingen Maade vil tillade, at den gejstlige Jurisdiktion betages ham i nogen Maade.

1691 $^{22}/_{4}$ havde Biskoppen igjen for Landemodet indkaldt saavel Jakob Ottesen som Hr. Svend og hans Degn Jakob Thuesen Broby. Provsten besværede sig over, at Hr. Svend offentligt havde sagt, at de ham fra Bispen overleverede Spørgsmaal vare saa »vidtløftige og ulærlige, at en Studenter, som studerede til sin Attestats, skulde have nok med at lære dem, hvorfor Ungdommen ikke kunde lære dem«. Degnen vidnede — i Hr. Svends Paahør —, at Præsten havde sagt til ham, at »de Spørgsmaal vare som franzøsisk for Ungdommen«, men Hr. Svend forlangte Udsagnene beviste, hvilket Provsten lovede, og Sagen blev derefter udsat[1]).

1691 $^{14}/_{10}$ mødte de igjen, men i Mellemtiden havde Hr. Svend formodentlig indgivet Klage over Degnen,

---

[1]) Lmp.

hvorfor Biskoppen tilspurgte ham, om hvormed han vilde legitimere sine Angivelser om Degnen, nemlig 1) anlangende Degneboligens Ruin og Varesløshed og 2) anlangende Degnens Uskikkelighed m. m.

Til Punkt 1 svarede Hr. Svend, at han ikke havde angivet, at Degneboligen var øde, men at han frygtede for, at den skulde blive det, og hvad Avlingens Bortførelse fra Boligen angik, da havde han selv (Hr. Svend) gjort det, for at det ikke saa vel som andet tilforn skulde bortføres og bortstjæles, dog var det sket med Degnens Samtykke, og han havde faaet for det, hvad de vare enige om. Med Hensyn til Punkt 2, da havde Hr. Svend vel et og andet at klage over paa Embedsvegne, men han havde nu i disse Dage meddelt Degnen en skriftlig Instrux paa, hvad han efter Loven, Ritualet og Synodalia var pligtig at gjøre, og han haabede, at naar denne blev efterlevet, kunde alt blive godt, og Degnen havde lovet at gjøre det.

Dernæst tilspurgte Biskoppen Hr. Svend angaaende det haarde Traktement, som Degnen klagede over »sig af Præsten at være begegnet med«. Hr. Svend forlangte det bevist, men da Degnen ikke kunde føre Vidner paa det, som var sket i Enrum, men tilbød at aflægge Ed, blev Hr. Svend adspurgt, om han vilde aflægge Ed paa, at han ikke — siden han blev Præst — havde enten »stødt, slidt eller slaget« Degnen med Haand eller Kjæp, og det vilde Hr. Svend nok. Degnen blev saa forhørt, om han havde beklaget sig til nogen over Overfaldet og svarede, at han havde ladet Peder Borup i Bundgaard og Chr. Lauridsen Smed i Kalsensgaard se sit Hoved, »da det var slaget og Sværet sprukken bag i hans Hoved« . . . Yderligere

beklagede Degnen sig over, at han var fraholdt Sakramentet siden sidste Provstemode, hvilket Hr. Svend ej heller kunde nægte, men sagde, at han havde formanet Degnen, at han vilde betænke sig, saa han kunde gaa dertil med en god Samvittighed, eftersom han havde beskyldt Præsten for saa meget. Degnen protesterede mod denne Forklaring og sagde, at Hr. Svend havde vist ham af og sagt, at han ikke vilde tage ham til Alters.

Til Slut klagede Provsten over, at han paa sin Visitats var bleven ilde begegnet af Hr. Svend baade med Ord og Gebærder, saa han gruede for at komme til den Menighed af samme Aarsag . . . . Hr. Svend mente, at sligt burde bevises, og Jens H. fra Lundergaard vidnede da, at han havde hørt og set, at Hr. Svend kom og gik omkring Provsten, smilede af Provsten og sagde: »Hvilken smuk Mand I er, havde jeg en Kalot, da skulde jeg tage den af for Eder«, hvortil Provsten svarede: »Holder jer Spot hos jer selv.«

Sagen om Hr. Svends Udtalelser om Bispens kateketiske Spørgsmaal samt om Overfaldet paa Degnen gik til Landstinget, hvorimod Hr. Svend blev dømt til en Bøde paa 10 Rdlr., fordi han imod sidste Landemodes Formaninger ikke havde ladet Degnen nyde sin Fred og Ret, men havde afvist ham fra Skriftestolen, og desuden blev Hr. Svend opfordret til at lære derefter bedre at respektere baade Øvrigheden og Retten.

Angaaende Hr. Svends utilbørlige Opførsel overfor Provsten blev der først afsagt Dom ved Landemodet 1692 12/10. Provsten havde ført 6 Vidner i Sagen, hvilke Hr. Svend ikke havde kunnet afkræfte. Bl. a. var det bevist, at Hr. Svend, da Talen var om en

Skole, havde sagt til Provsten: »Saadant skulde I tale om, naar I førte Løgn for Biskoppen«, og Præsten havde heller ikke villet fragaa denne Udtalelse. I det Hele »bar Provstemodets Akter saa vel som Rettens egen Forfarenhed« tilstrækkelige Vidnesbyrd om »Hr. Svends Obstinatzhed imod Provsten, den han ikke, ihvor ofte han er paamindet, endnu har villet raade Bod paa . . .«

Det kjendtes derfor for Ret, at Hr. Svend for denne Udtalelse burde gjøre offentlig Afbigt efter Provstens egen Begjæring og Samtykke saa vel i Retten som i Jetsmark Kirke, og vilde han ikke det, burde han søges efter Loven. Hvad de spotske Gebærder og de øvrige utilbørlige Ord angik, da fandtes de ikke saa ærekrænkende for Provsten, men Hr. Svend burde for dem anses med en Bøde paa 20 Rdlr. til fattige Præsteenker i Stiftet og endelig betale Provsten Processens Omkostninger[1]).

Hr. Svend havde dog endnu ikke tabt Modet, thi faa Dage efter (17. Oktbr. 1692) sendte han en lang Klage[2]) til Biskoppen over sin Degn, hvem han beskyldte for urigtig Indførsel i Kirkebøgerne. I Skrivelsen siger han bl. a. om Degnen:

»Og som han nu findes saa altfor meget skjødesløs, synes mig ej rettere, end at han ej meget agter mig, siden han forleden Uge fik den Frihed at kunne sigte mig for hvad Sag, han vil, ustraffet eller og, at han af andre tilskyndes at gjøre mig den Fortræd, han kan, og sit Embede den Ufornøjelighed, han vil, saasom jeg intet kan formaa mod ham hos Øvrigheden for Medhold. Hvis jeg derfor dette angav for Provsten,

[1]) Lmp. [2]) Bispearkiv. Capsa B, Loc. 19—20, Fasc. B Nr. 6.

vidste jeg mig ej fri for en ulykkelig Proces, tykkes derfor ej at kunne dølge det for Eders Højærværdighed, forsikrende mig endnu ej at saa at være kujoneret, jeg jo tør klage mig i en billig og fornøden Sag . . .«

Herpaa svarede Biskoppen i Følge et Klagen vedlagt Udkast bl. a.:

»At ligesaa forsikret, som I finder Eder i Eders Brev derom, at I endnu ej er saa kujoneret, at I jo tør klage Eder i en billig og fornøden Sag, formodendes derfor vis Forandring, som Degnen til sit Embede efter tilforn andragne Klage findes udygtig etc., saa forbunden finder jeg mig til Loven, at ikke præcipetere mig endnu med Embedets Fratagelse fra nogen uden lovlig Proces og Rettergang, og derfor at I ikke (som Eders meget ærværdige og diskrete ɔ: *uforskammede skanderske*[1]) Indlæg [den I endnu næst Guds og Kongens Bistand skal svare mig til] sidst den 12. Oktober for Retten lød) paa ny skal blamere Eders Biskop, at han fortier den Sag, som vedkommer Guds Menighed, og ikke taler derom, befales Eder hermed alvorligen disse Eders paany over Degnen indgivne gravamina og Besværinger . . . ved Lov og Ret at udføre . . .«

Biskoppen beordrede Sagen fremmet for Kjær Herreds Provsteret, for at Hr. Svend ikke skulde klage sig forlegen med Lov og Ret[2]).

Forøvrigt meddelte Biskoppen, at Provst Jakob Ottesen i Ingstrup saavel som hans Medbroder, ɔ: Kapellan, Hr. Christoffer Gjessing, havde begjæret at faa Jakob Thuesen til Degn der i Sognet i den nylig afdøde Degns Sted. Bispens Skrivelse er dateret 19. Oktober, saa han har ikke tøvet med at svare Hr.

[1]) I Renskriftet har Bispen antagelig ombyttet Ordene »uforskammede skanderske« med »ærværdige og diskrete«.

[2]) Idet jo Provsten i Hvetbo Herred var Hr. Svends Fjende.

Svend. Denne blev forøvrigt det følgende Aar (1693) atter mulkteret, men denne Gang var det ikke paa Grund af Strid med Degnen, der nu var bleven forflyttet til Ingstrup, men fordi Hr. Svend havde indfundet sig paa Lerup Marked iført korte, mørkegraa Klæder i Stedet for Præstedragt, og for denne Forseelse maatte han bøde 1 Rdlr.

En halv Snes Aar efter visiterede Biskop Bircherod hos ham og skriver herom i sin Dagbog 1702 $^{11}/_{9}$: I Jetsmark Kirke var al Menigheden ved min Ankomst Kl. 7 i en kjøn Frequentz tilstede; og alle de unge Mennesker, som til Examen burde at fremkomme, gjorde mig saa god Fornøjelse i alting, som jeg kunde forlange«. Hr. Svend klagede dog til Bispen over, at nogle ved »Krohuses Besøgning[1]) om Sabbaten havde øvet en og anden Uskikkelighed«, hvilket Bispen formanede dem at afholde sig fra, da de i modsat Fald vilde blive straffede.

1698 Septuagesima Søndag afholdtes der i Jetsmark Kirke et Forhør angaaende »en Skandskrift og Remse, udi hvilken fast hvert Menneske i Sognet ved et skandløst Tillæg er beskjæmmet; og blev Skylden dertil given Niels Simonsen i Kaas og hans Hustru Birgitte Knudsdatter, saa og Jens Simonsen, deres Dreng og Margrete, Birgitte Knudsdatters Datter«. Flere Vidner afhørtes, og Jens Simonsen beskyldtes endvidere for at have handlet ligeledes for 3 Aar siden, da han tjente i Sigsgaard, den Gang omhandlende Sønderby Mænd. »Quod aggravat peccatum

[1]) Om Kro i Jetsmark se Lundergaard 1721.

hoc« (ɔ: hvad der gjør denne Synd alvorligere), tilføjer Præsten[1]).

1700 $^{18}/_{7}$ blev gjort Afbigt fra Prædikestolen for Bertel Simonsen i Kaas, der havde tjent Præsten, og som havde stjaalet Korn af Laden, og ligeledes for Ane Nielsdatter Basse i Kaas, der havde gjemt Tyvekosterne[2]).

VII. *Christen Pedersen Nørholm* blev 1714 $^{7}/_{9}$ kaldet til Hr. Svends Efterfølger, men kom ikke til at tiltræde Embedet. Han var født i Nørholm Præstegaard, døbt 15. April 1678 og Søn af Sognepræst Peder Jensen Nørholm og Karen Jensdatter, han blev Student fra Aalborg 1699, cand. theol. 10. Novbr. 1701.

VIII. *Herman Pedersen Thorning* blev kaldet til Præst her 1727 $^{21}/_{2}$ efter siden 1722 at have været Kapellan hos Svend Lemvig med en Løn af 30 Rdlr. Cour. klingende Mynt og alting frit efter Loven. Han var født 1691 i Thorning Præstegaard i Viborg Amt, blev 1708 Student fra Ringsted og 1718 cand. theol. 1727 $^{19}/_{6}$ ægtede han paa Gjøl *Elisabeth Sabine Berner*, Enke efter Kapellan Søren Christensen Friis i Aaby-Biersted. Pastor Thorning døde 1729 begr. $^{17}/_{5}$ og efterlod sig ikke Børn, hvorfor hans Søskende arvede ham[3]).

IX. *Niels Brock* blev kaldet 1729 $^{3}/_{6}$. Han var født $^{13}/_{9}$ 1698 i Viborg og blev 1718 Student derfra, men først 1727 Kandidat med non. Faderen var vist den Søren Brock, der 1738 begravedes i Jetsmark, 80

[1]) Præstearkivet. [2]) Kbg.

[3]) Disse vare: Anders T., Præst paa Gjøl; Hans T., Kollega ved Skolen i Fredericia, og Margrete T., gift med kgl. Skovrider Chr. Poulsen Ferslev i Ejer ved Horsens. (G. S.)

Aar gl., og Moderen blev formentlig ligeledes begravet i Jetsmark 1745, 86 Aar gl. Niels Brock døde 1738, begr. 14/5, og af Skiftet efter ham ses, at han bl. a. ejede 134 Bøger. Han var gift med *Hedevig Lunøe*, som døde i Ellidshøj 16/6 1772. Med hende havde han 5 Børn, hvoraf dog kun følgende 3 overlevede Faderen: 1. Hans, f. 9/11 1731. 2. Peder, f. 14/10 1734, opholdt sig 1772 i Itzehoe. 3. Sophie Hedevig, f. 23/4 1736[1]).

X. *Vilhelm Frederik Bondorff* blev kaldet hertil 1738 4/7. Han var født 1710 paa Christianssæde paa Lolland, hvor Faderen Erik Andersen var Forpagter; 1729 blev han Student fra Sorø og 1736 Kandidat med non. I Aarene 1743—67 var han Provst. Han døde 1774, begr. 21/5. 1740 23/7 ægtede han paa Nordborg Slot *Anna Augusta Dietrichsen* af Sønderborg, Kammerpige hos Amtmandinde Scheel[2]). Hun kaldes ogsaa Anna Marie Titchen[3]), og hun døde 1754, hvorefter Bondorff 1757 ægtede *Mette Marie Pop Brøndlund*[4]), Datter af Steffen Brøndlund i Aalborg og Enke efter Kjøbmand Mads Troelsen s. St. Hun var født i Aalborg 1723 og døde paa Saltumgaard 1790. Medens Bondorffs sidste Ægteskab var barnløst, havde han i 1. Ægteskab 5 Sønner og 5 Døtre, Af disse døde de 4 som smaa, de øvrige vare: 1. Holger Andreas, se Eftermanden. 2. Erik, døbt 1743, blev Kapellan i Aaby-Biersted og 1784 Præst i Harridslev, hvor han døde 1789. 3. Diderich, døbt 1744, var 1774 Konsumtions-

[1]) G. S.; J. E. 1772, S. 352. [2]) Danske Saml. VI, 168.

[3]) Kbg.

[4]) Hun var Søster til Kancelliraad Jesper Østergaards Hustru paa Lundergaard.

skriver i Christiania. 4. Oluf Smidt, døbt 1749, død ca. 1766 paa Sct. Thomas. 5. Regitze Sophie Amalie, f. 1750, gift med Søren Hansen Aulum, Præst i Harridslev. 6. Mariane, født 1752, død 1814 6/3 paa Skaarupgaard[1]).

XI. *Holger Andreas Bondorff*, Søn af Formanden, blev kaldet til Præst her 1774 22/6. Han var født 1742 blev 1759 Student fra Aalborg og 1769 Kapellan hos Faderen. 1766 blev han Degn i Jetsmark, hvilken Stilling han vedblivende beklædte efter at han var bleven Kapellan. Han døde 1795, begr. 23/4. 1766 ægtede han *Maren Jensdatter Brøndlund*, f. 1732, død 1804, Enke efter Jørgen Horne, Degn i Jetsmark. Ægteparret havde ingen Børn, hvorfor Maren Brøndlunds Søstersøn, Jens Brøndlund Weise Kapellan til Vraa-Emb arvede Præsteenken, der døde i Bundgaard[2]).

XII. *Christian Frederik Fibiger* blev kaldet hertil 1795 31/7. Han var født 1763 i Aalborg, hvor Faderen[3]) var Toldkontrollør. 1781 blev han Student fra Aalborg og 1784 Hører ved Skolen i denne By, hvor han 1788 blev personel Kapellan ved Frue Kirke. 1807 udnævntes han til Provst, og 1819 30/4 døde han[4]). Han var 1. Gang gift med *Kirstine Berlin*, hvem han ægtede

[1]) Mon ikke den Anna Kirstine Etzmark — Præstedatter —, som 1793 blev gift med Pastor Rup til Gjerlev, ogsaa var en Datter af Bondorff. Hun havde en Tid Ophold paa Havnø hos Enkefru Johanne Augusta v. Arenstorff, født Dietrich. (J. S. 2, I, 517 og 534.)

[2]) J. E. 72/1804.

[3]) Moderen, Mette Margrete Lavrentz, døde i Jetsmark 1802, 74 Aar gl.

[4]) Gravskrift i J. E. 55/1819.

1796. Hun var født 1772 og var Datter af Kjøbmand Jens Berlin i Aalborg. Hun døde allerede Aaret efter sit Ægteskab, efterladende en Datter Talke Margrete, født 1797, og Pastor Fibiger ægtede derefter 1801 *Sophie Kathrine Worm,* f. 1778, død 1859, Datter af Provst Worm i Ingstrup. Med hende havde han 3 Sønner og 2 Døtre, hvoraf vist 1 Søn og 1 Datter døde som smaa; Sønnen Peter Nikolaj, f. 1810, blev Præst i Harring-Stagstrup, og Johan Adolf, f. 1804, Kjøbmand i Grønhøj, fandtes 1853 død i Ingstrup Klit; Datteren Jane Kirstine, født 1812, ægtede 1836 Caspar Valeur i Aalborg.

XIII. *Palæmon Fogh Obel* blev kaldet til Jetsmark 1819 $^{18}/_{8}$. Han var født i Tolstrup Præstegaard 1791, blev 1810 Student fra Aalborg og 1818 Kapellan paa Læsø. Fra Jetsmark blev han 1835 forflyttet til Klim-Torup og Vust, hvorfra han 1841 kom til Fanefjord paa Møen, og herfra tog han 1857 sin Afsked og døde samme Aar. Medens han var i Jetsmark, var han Forligskommissær i Hjøring Amts 8. Forligskreds. 1818 ægtede han i Kværkeby *Claudine Maria Schnack,* f. 1797, død 1867; med hende havde han 2 Sønner og 5 Døtre.

XIV. *Holger Andreas Bondorff Obel* blev kaldet hertil 1835 $^{10}/_{7}$. Han var Broder til Formanden og var født i Tolstrup 1800; blev 1828 Kapellan hos Faderen, som da var Præst i Dronninglund, og 1830 residerende Kapellan i Vraa-Emb-Serridslev, hvor han dog kun forblev indtil 1831, da han blev kaldet til Præst i Tolstrup-Stenum. Han tog 1864 sin Afsked og døde 1870 $^{4}/_{2}$ i Kjøbenhavn. 1831 ægtede han *Jakobine Caroline Giessing,* f. 1803, død 1870, Datter af Pastor G. i Bogense-S. Med hende havde han 2 Sønner og 4 Døtre.

XV. *Rasmus Lund* blev kaldet til Jetsmark 1864 $^{27}/_{12}$. Han var født 1827 i Brande Præstegaard, blev 1857 Kapellan i Magleby paa Møen og 1859 adjungeret i Tyrstrup-H. i Haderslev Amt, hvorfra han 1864 fordreves af Preusserne. 1859 ægtede han *Laura Pio,* f. 1826, Faster til de bekjendte Brødre Jean og Louis Pio.

Lund, der var meget stærkt paavirket af de grundtvigske Ideer, tog 1871 sin Afsked som Sognepræst i Jetsmark for at overtage Stillingen som Præst for den statsanerkjendte Valgmenighed i Øster Jølby paa Mors. Som Præst her fik han adskillige Sammenstød med de kirkelige Myndigheder, hvilket medførte, at den kongelige Stadfæstelse af hans Stilling blev ham frataget, og da Menigheden ikke vilde afskedige Lund, gik den over til Frimenighed.

XVI. *Tycho Emanuel Spang* blev kaldet 1872 $^{6}/_{2}$. Han var født 1830 i Roslev, hvor Faderen var Præst, blev 1859 Overlærer i Kjøge og 1869 Sognepræst til Jelstrup-Lyngby. 1881 $^{12}/_{8}$ blev han forflyttet til Mern i Præstø Amt, † 1907 $^{21}/_{7}$. 1860 ægtede han *Emilie Theodora Gether,* Datter af Borgmester G. i Kjøge.

XVII. *Jens Carl Christian Bertelsen* blev kaldet 1881 $^{19}/_{10}$. Han var født i Thisted 1826, Faderen var Amtsforvalter. Blev Kandidat 1857 og var derefter Lærer ved Thisted Realskole og Grundtvigs Højskole, blev 1860 Kapellan i Tjele-Vinge og 1862 i Bøvling-Flynder. 1866 kaldedes han til Sognepræst paa Manø og 1873 til Sønderholm-Frejlev. Tog Afsked 1899 $^{31}/_{12}$ og flyttede til Viborg.

1866 blev han gift med *Marie Antoinette Kall*, f. 1842, død 1867, og 1869 ægtede han *Emmy Cecilie Kall*, begge Døtre af Proprietær Kall til Sødal ved Viborg.

XVIII. *Laurids Madsen Tolstrup* blev kaldet hertil 1900 11/1. Er født 1857 3/10 i Hoven i Tolstrup Sogn, Faderen Gaardejer. Blev 1886 Kandidat og samme Aar Præst i Hellevad-Ørum; Provst for Dronninglund Herred fra 1896—1900.

KAPELLANER[1].

I. *Herman Pedersen Thorning* var Kapellan her 1722—27, se Sognepræst Nr. 8.

II. *Holger Andreas Bondorff* var Kapellan her 1769—74, se Sognepræst Nr. 11.

III. *Jens Vahl* var Kapellan her 1858—64. Var født 1828 i Aalborg, hvor Faderen var Regimentskirurg, blev 1856 Kapellan i Farum-Værløse, 1864 Kapellan ved Frue Kirke i Aarhus, 1877 Sognepræst i Karrebæk og senere i N. Alslev, hvor han døde 1898. Er bekjendt for sin Virksomhed saavel i den indre som ydre Missions Tjeneste og som Personalhistoriker. Gift 1864 med *Emilie Magdalene Christine Vorm*.

IV. *Viktor Christian Hjorth Koch* var Hjælpepræst her 1864. Født 1828 i Ramsø Præstegaard, var Kapellan i Als 1857—64 og derefter indtil 1868 Hjælpepræst forskellige Steder. Blev derefter Præst i Haverslev-Bejstrup, 1873 i Kornum-Løgsted og senere i Gjerlev-Draaby. Gift 1860 med *Maren Christine Wanning* af Als Præstegaard, f. 1837, død 1875, og 1876 med *Anine Christence Holgeria Obel*, født 1843, Datter af Sognepræst Nr. 14.

V. *Erik Worm Begtrup*, f. 1864, var Kapellan her 1895—1897, senere Præst i Rubjerg-Maarup. Gift 1897 med *Marie Bertelsen*, Datter af Sognepræst Nr. 17.

VI. *Carl Lorentz Thaarup*, f. 1870 2/10, var Kapellan her fra Juni 1897 til September 1899, senere Præst i Grove ved Herning.

[1]) Vist alle personelle.

DEGNE.

I. *Knud Pedersen* var Degn her 1631 og nævnes dette Aar blandt Kronens Tjenere i Mandtallet til Pengeskatten[1]), hvorfor det maa formodes, at han allerede da var *Herredsskriver*, hvilken Stilling han til Trods for Forbudet imod, at Degne tillige vare Herredsskrivere, synes at have beklædt indtil sin Død 1655; begr. 13/8. Han boede i Kaas, hvorimod der i Aarene 1647—52 boede en Lars Nielsen[2]) i Degnebolet, af hvilket han formodentlig var Fæster, fordi Degnen ikke selv brugte det. Knud Pedersen, der 1646 24/10 fik Tingsvidne, at han ikke formaaede eller havde Formue til at udgive den paabudte Kobber- og Tinskat, var formodentlig 2 Gange gift; 1. Gang med *Margrete Simonsdatter*, hvis Børn Peder Knudsen i Pandrup og Mette Knudsdatter, gift med Mads Chri-

[1]) A.

[2]) Hans Hustru døde 1650. 1655 og 1656 nævnes en Margrete Lauridsdatter i Degnebolet.

stensen i Pandrup, 1655 24/7 gav ham Afkald for Arv efter Moderen [1]), og 2. Gang med *Maren Madsdatter*, begr. 1667 22/12, med hvem han havde Børnene 1) Anne, døbt 1648, 2) Niels, døbt 1650, og 3) Birgitte døbt 1652 [2]). Sidstnævnte er maaske den Birgitte Knudsdatter, som 1698 beskyldtes for Delagtighed i Affattelsen af et Smædeskrift, se S. 492.

II. *Laurids Eriksen,* der antagelig blev Degn 1655 og nævnes som saadan i Matr. 1662 og Tgb. 1663 25/5, var født ca. 1625 og døde 1678 8/1. Han boede i Degnebolet og var gift med *Maren Christensdatter*, som ægtede Eftermanden) Med hende havde han mindst 2 Børn: 1) Johanne, døbt 1659 (bl. Fadderne Knud Seefeld), og 2) Christen, døbt 1662 [3]).

III. *Jakob Thuesen Broby* blev Degn her 1678 6/3 [4]) og ægtede 1679 23/3 sin Formands Enke. Han var Student og havde i Aarene 1666—73 været Huslærer hos Provst Jakob Ottesen i Ingstrup, der kaldes hans Fætter og var hans Velynder, som stod ham bi under hans langvarige Strid med Sognepræsten Svend Lemvig [5]). 1692 2/12 blev Jakob Thuesen forflyttet til Ingstrup Degnekald [6]) og døde der 1699, begr. 31/3, 71 Aar gl. [7]).

IV. *Johannes Hansen Sartorius* (ɔ: Lugekarl) blev kaldet til Degn her 1692 23/11 [8]) og aflagde Eden 8/12 s. A. [9]). Han var født ca. 1664, var antagelig Student og havde maaske tidligere været Hører ved Sæby

[1]) Tgb. [2]) Kbg. [3]) Kbg. [4]) Edsbogen.
[5]) Se under ham. [6]) Edsbogen. [7]) Ingstrup Kbg.
[8]) Kopi af Kaldsbrevet findes i Bispearkivet, Capsa B, Loc. 19—20 Nr. 3.
[9]) Edsbogen.

Skole [1]); han døde 1727, begr. 3/12. Var gift med *Mette Pedersdatter*, f. ca. 1662, død 1742, begr. 23/12. Ægteparret havde 10 Børn, hvoraf dog kun 5 overlevede Faderen; disse vare: 1. Otto, født 1695, gift 1726 med Ane Hansdatter, boede i Bundgaard her i Sognet. 2. Hans Christoffer, f. 1696, blev Sognedegn i Aggersborg og blev 1723 gift i Jetsmark med Johanne Nielsdatter Schalde af Aalborg. 3. Ide Sophie, døbt 1699, gift 1734 med Frants Arnold Rasmussen Snæring i V. Brogaard [2]). 4. Abraham, f. 1701, var 1722 Skytte paa Lundergaard og 1728 paa Sohngaardsholm 5. Peder, f. 1702, tjente 1728 paa Refs. Bl. Fadderne ved disse Børns Daab nævnes bl. a. Ide Sophie Skeel, Sophie Reedtz og Peiter Reedtz til Knudseje [3])

V. *Jørgen Christensen Horne* blev Degn her 1728 14/2 [4]). Han var født ca. 1707, blev 1726 Student fra Aalborg [5]) og døde 1766 23/2 [6]). 1728 12/2 ægtede han *Birgitte Nielsdatter Ifversen*, døbt 1685 20/3, begr. 1753 2/8 (Datter af Pastor Niels Ifversen Ærøe i Tolstrup-Stenum) med hvem han ikke havde Børn, hvorfor hendes Søskende, bl. a. Sophie, gift med Degnen Markus Zeuthen i Jerslev, arvede hende [7]). 2. Gang ægtede Jørgen Horne (1756 6/7 i Blokhus) *Maren Jensdatter Brøndlund* [8]), f. 1732, død 1804, hvilket Ægteskab ogsaa var barnløst; hun ægtede Eftermanden.

[1]) Hundrup: Lærerstanden ved den latinske Skole i Sæby; Program for Aalborg Skole 1871, S. 42.
[2]) Snæring var 1734 Forpagter af Folke- og Familieskatten i Ingstrup Sogn.
[3]) Kbg. og G. S. [4]) Edsbogen. [5]) Tauber II, 49.
[6]) Ejede en Tid Kaasgaard. [7]) G. S.
[8]) Se Oversigt over Fam. Brøndlund i I. Del, Side 180.

VI. *Holger Andreas Bondorff* blev Degn her 1766 $^{8}/_{4}$ [1]) og ægtede Formandens Enke; se iøvrigt Sognepræst Nr. 11.

VII. *Christen Thomsen Wedsted* blev 1752 Degn i Tolstrup-Stenum og 1774 $^{28}/_{1}$ her [2]). Han døde 1776 $^{20}/_{6}$ [3]). Hans Hustru *Marie Jørgensdatter Stensgaard* var født ca. 1716 og døde 1803 $^{23}/_{5}$ [4]). Ægteparret havde mindst 2 Børn, nemlig 1. Holger Andreas, f. 1754, som 1792 blev Præst i Nørholm-Restrup. 2. Regitze Sophie Amalie Margrete, f. 1756, boede 1803 i Klithuse i Tranum Sogn.

VIII. *Vitus Bering Thorlund* blev Degn her 1776 $^{22}/_{10}$ [5]) og forflyttedes 1789 til Saltum-Hune, se derunder.

IX. *Ole Hansen Lind* aflagde Ed som Degn her 1789 $^{20}/_{7}$ og døde 1806 $^{29}/_{5}$ i en Alder af ca. 64 Aar [6]). 1791 $^{30}/_{3}$ blev han i Jetsmark gift med *Mette Pedersdatter*, der som Enke boede i Høkerim, hvilket Sted hun ejede. Hun døde 1815 $^{27}/_{4}$, 58 Aar gl. Ægteparret havde ingen Børn. I Følge Skrivelse fra Præsten af 1798 $^{1}/_{9}$ befattede Degnen sig kun med Kirkesangen [7]).

X. *Anders Rasmussen* blev Degn her 1806 $^{12}/_{7}$ [8]). Han var født ca. 1774 og døde 1825 $^{7}/_{7}$. Hans Hustru *Charlotte Rasmusdatter*, døde vist i Aaby 1845. Rasmussen kjøbte 1816 en Parcel af Skjødsholm, hvilken hans Enke solgte efter hans Død. Da Degnebestillingen blev ophævet, indtraadte han i Rækken af Skolelærer og Kirkesangere ved søndre Skole.

---

[1]) Edsbogen. [2]) Edsbogen. [3]) J. E. $^{20}/_{1776}$. [4]) J. E. $^{43}/_{1803}$.
[5]) Edsbogen. [6]) Edsbogen, Kbg. og G. S. [7]) U. [8]) Edsbogen.

SKOLEHOLDERE.

En *Christen Jakobsen* Skolemester nævnes i Kbg. som Fadder 1671, men da han ikke oftere forekommer i Kbg., har han vel ikke været Skoleholder her i Sognet, men maaske Huslærer hos Præsten eller paa Lundergaard.

Der synes ikke at have været fast Skoleholder her før 1742, da Skoleforholdene bleve ordnede og 2 Skoler oprettedes; se Skolevæsen.

Medens den nordre Skole vist som Regel blev betjent af Degnene, nævnes der i Kbg. en *Christen Skolemester*, som maa antages at have betjent søndre Skole; han døde 1758, begr. $^{9}/_{4}$, og 1756 $^{11}/_{7}$ blev hans Hustru begravet, $74^{1}/_{2}$ Aar gl. Han boede i Kaas, hvor ogsaa hans Eftermand *Søren Skolemester* boede. Han er formodentlig den samme som Søren Degn, der blev begravet 1772 $^{4}/_{7}$, 56 Aar gl. At han var gift fremgaar af, at han 1763 og 1764 havde Børn til Daab.

Efter hans Død fandt den under Skolevæsenet omtalte Sammensmæltning af Skolerne vist Sted, og S^r. *Niels Frost* blev ansat som Skoleholder. Han var gift med *Kirstine Marie Hostrup*, vist Datter af Degnen Peder Hostrup i Ø. Brønderslev og altsaa Søster til Provst Worm i Ingstrup. Ægteparret havde 4 Børn døbte i Jetsmark, bl. hvilke Peder Nikolaj Frost, der blev Stiftsprovst i Ribe og var Dr. phil. († 1845).

Hvornaar Niels Frost fraflyttede Jetmark Skole og hvor han senere kom hen er mig ikke bekjendt, men hans Eftermand var antagelig den under Afsnittet om Skolevæsen omtalte *Anders Andersen*, som ikke var afholdt af Befolkningen. Til Trods herfor blev han

dog, da der atter oprettedes 2 Skoler, ansat ved den nordre, og i Præsteindberetning af 1800 $^{7}/_{5}$ anføres, at han havde gode Kundskaber til Skolehold, skjønt han ikke var Seminarist [1]).

Han døde 1829 $^{10}/_{5}$ i en Alder af 85 Aar, men var da paa Pension, saa han maa tidligere have fratraadt Embedet. Hans Hustru *Inger Marie Andersdatter Gjørup* døde 1805 $^{25}/_{12}$, 64 Aar gl. Ægteparret havde 2 Børn, af hvilke Sønnen Anders Christian var Faderens Medhjælper og døde i Klostergaard 1815, 38 Aar gl.

SKOLELÆRERE

I. *Jetsmark søndre Skole* [2]); oprettet 1800.

1. *Anders Rasmussen*, se Degn Nr. 10.

2. *Jakob Christensen Hauerslev*, født i Hauerslev i Ø. Hanherred ca. 1800, blev Lærer her 1825 og tog 1862 Afsked, hvorefter han flyttede til Kobbermark i Lendum Sogn og døde der 1877 $^{10}/_{1}$, begr. i Jetsmark. 1825 $^{30}/_{10}$ ægtede han *Ane Katrine Eriksdatter* af Jetsmark, født ca. 1794, død 1847 $^{15}/_{12}$, med hvem han havde flere Børn, hvoriblandt afdøde Landstingsmand Hauerslev. 2. Gang (1850 $^{3}/_{1}$) blev han gift med *Ane Katrine Christensdatter* af Sønderby f. 1816 $^{10}/_{10}$ død 1895 $^{10}/_{8}$.

3. *Peder Christian Eriksen* blev Lærer her 1863 $^{28}/_{1}$. Født 1835 $^{27}/_{7}$ paa Aggerø i Karby Sogn paa Mors, dimit. 1857 fra Ranum, samme Aar Lærer i Ljørslev paa Mors og fra 1860 til 1863 i Kongens

---

[1]) Bispearkivet. [2]) Læreren her er tillige Kirkesanger.

Thisted. Tog Afsked med Udgang af Aaret 1904. Eriksen ægtede 1860 $^{16}/_{3}$ *Jakobine Kathrine Christensen*, f. 1835 $^{14}/_{4}$, Datter af Skolelærer Jens Christensen i Aaby. Flere Børn.

4. *Jakob Nikolaj Vilhelm Kjølstrup Eriksen*, Søn af Formanden, f. 1872 $^{5}/_{8}$, ansat 1905 $^{1}/_{1}$. Ugift.

1863 $^{1}/_{11}$ oprettedes der et *2. Lærerembede* ved Skolen, hvilket har været beklædt med 1. *Ferdinand Møller*, senere Lærer i Allerup, 2. *Hans H. Sørensen*, senere Lærer i Vældbæk ved Esbjerg, og 3. *Lauritz Peter Stiil*, senere Lærer i Mærgelsbæk. Før Skolerne i Mærgelsbæk og Moseby oprettedes, var der over 200 Børn i søndre Skole, men da 2. Lærerembedet ved Oprettelsen af disse Skoler blev unødvendigt, nedlagdes det. Derimod blev der 1902 $^{1}/_{1}$ oprettet et Lærerindeembede ved Skolen, hvilket besattes med Frk. *Marie Stiil*, som tidligere var Privatlærerinde her.

II. *Jetsmark nordre Skole*, oprettet 1800,

1. *Anders Andersen*, se ovenfor under Skoleholdere.

2. *Andreas Stenum* kom vist hertil ca. 1815 og døde i Embedet 1858 $^{5}/_{2}$. Var gift med *Else Sørensdatter* af Vrensted. Flere Børn. I de senere Aar havde Stenum Hjælpelærer, saaledes en Lærer Skibsby, som havde Utøj, og som anbefalede Børnene at have Utøj, da »Lusene holder Svedeporerne aabne«.

3. *Niels Christian Pedersen* blev Lærer her 1858 og døde 1861 $^{23}/_{11}$. Var gift med *Ane Birgitte Nielsen* f. 1838 $^{16}/_{11}$ i Bækkens Møllegaard, død 1880 $^{7}/_{3}$.

4. *Simon Sørensen* kom hertil 1862 fra Ingstrup v. Skole. Var født 1825 $^{30}/_{5}$ i Brovst Sogn, tog sin Afsked 1887 og flyttede til Aalborg, hvor han døde 1899

6/10 efter kort forinden at være bleven udnævnt til Dannebrogsmand. Blev 1848 29/9 gift med *Lucie Grethe Jansen*, født 1821 6/2, død 1892 9/1, Datter af Lærer Jansen i Ingstrup v. Skole. Ingen Børn.

5. *Christen Jakobsen* blev Lærer her 1887. Født 1863 19/1 i Borup i Vraa S.; en Tid Lærer i Øsløs n. Skole (V. Hanherred). Tog 1900 1/7 Afsked paa Grund af Svagelighed og er nu Lotterikollektør i Ribe. Gift 1890 24/1 med *Else Marie Jensen*, f. 1868 6/2.

6. *Anton Pilgaard* blev kaldet hertil 1900 31/8. Er født 1870 28/1 i Kongesbak i Jetsmark og var før Ansættelsen i nordre Skole Lærer i Hellum pr. Skørping. Gift 1893 28/12 med *Karen Marie Kjeldsen* af Risager i Jetsmark Sogn, f. 1869 23/4.

III. *Mærgelsbæk Skole*, oprettet 1884.

1. *Laurids Peter Stiil*, f. 1848 7/5 i Aalborg, blev kaldet hertil 1885 1/1 efter tidligere at have været 2. Lærer ved Jetsmark s. Skole. Gift 1885 20/12 med *Helene Hedevig Eriksen*, f. 1863 3/2, Datter af Lærer P. Eriksen i Jetsmark søndre Skole.

VI. *Moseby Skole*; oprettet 1889.

1. *Søren Pedersen Krogh* blev 1888 28/12 kaldet hertil. Er født i Borum ved Aarhus 1858 2/9 og blev 1885 29/5 gift med *Lucie Grethe Jansen*, f. 1853 21/6, Datter af Kjøbmand H. P. Jansen i Klostergaard.

V. *Lundbak Skole*; oprettet 1901.

1. *Mathias Svenningsen*, f. 1875 24/1, blev kaldet 1901 1/9 og blev 1906 forflyttet til Kollerup Skole i Thy. Embedet for Tiden besat ved Konstitution.

AABY SOGN.

Af Aaby Sogn hører den Del, der ligger vest for Ry Aa, under Hvetbo Herred. Denne Del udgjør i Areal 7516 Tdr. Land[1]) med 205 Tdr. Hk. medens Sognets østlige Del kun udgjør godt 5000 Tdr. Land foruden Vildmosen. *Indbyggerantallet* for Aaby v. Del var 1906 1/2 1278[2]).

Aaby Sogns vestre Del udgjorde i Middelalderen det saakaldte Ulvskovgods, og som meddelt i Afsnittet om Herredets Skove hørte Ulvskoven 1231 under Kronen, men kort efter afstod Kongen den til Vidskøl Kloster, og Valdemar Sejrs Søn, Christoffer (1252—59), stadfæstede Klostrets Besiddelse af Godset her[3]). Efter Reformationen kom Godset atter under Kronen, som 1560 22/7 forlænede det til Hans Holck paa Bratskov[4]). Det bestod da af Kronens Gaard *Røgel*[5]) og en nys opført Bygning paa samme Gaards Ejendom, *Fristrup* By, som var 5 Gaarde og 6 Bol, *Kjølvring*, som var 2 Gaarde, *Rævhede* (2 Gaarde) og Kronens Lejeenge paa Røgel Mark. 1562 10/12 fik Hans Holck atter Forlæningsbrev paa noget af Vid-

[1]) Herunder 13 smaa Holme i Limfjorden med 7,8 Tdr. Ld.
[2]) Tidligere Folketal se I. Del, S. 87. [3]) D. M. 1. I, 141.
[4]) K. B. [5]) Se Brovst Sogn.

skøl Klosters Gods, som han tidligere havde til Læn; han skulde besidde det frit imod at gjøre Riget tilbørlig Tjeneste. Der nævnes i dette Brev 1 Gaard kaldet *Rævkjær*, 6½ Gaard i *Vedsted* og alle de Huse, der ere byggede paa *Fristrup* og *Røgel* Grund[1]), saa det maa antages, at dette Brev nærmest er et Supplement til det 1560 udstedte. 1563 20/2 fik Holck alt dette Gods i Pant for 2000 Dlr., som han havde laant Kongen[2]), og da Holck var død, indløste Henrik Gyldenstjerne til Aagaard Pantet af Enken Margrete Rotfeld, hvorefter han 1568 25/5 fik nyt Pantebrev af Kronen paa dette Gods[3]), der i Følge Præsteindberetningen af 1568 bestod af 6 Gaarde 10 Bol og 26 Huse. 1579 30/11 fik Henrik Gyldensjerne Mageskiftebrev paa det af Kronen, og der nævnes da som henhørende til Ulvskov Gods: 2 Gaarde paa Rævhede, Rævkjærgaard, 6 Gaarde i Vedsted, 1 Gaard i Kjølvring, Røgel, 6 Gaarde i Fristrup og 64 Lejeenge, som brugtes af forskjellige[4]), samt dem, Ejeren selv plejede at bruge, og hvoraf Skylden var 7 Mk. 7 Skill.[5]). Afgiften af Godset var 1574: 1½ Læst og 4½ Td. Byg, 3 Td. 3½ Pund Smør, 16 Svin, 11 Gjæs, 1 Td. 34½ Ol Høstsild samt i Gjæsteri-, Daggjernings- og Fogedpenge 89 Dlr. 2½ Alb.[6]).

Senere kom Godset til Dorthe Krabbe, Enke efter Erik Lykke til Rugtved, og hun solgte det 1621 28/2 til Sophie Brahe, der lagde det under Birkelse[7]), og

---

1) K. B. 2) K. B. 3) K. B.; jvf. 1567 9/12.
4) Bl. a. af Borgere i Aalborg. 5) K. S.
6) Jordebog over alle Lænene 1574.
7) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24.

senere hørte det herunder eller rettere under Rævkjærgaard, der 1671 fik fælles Ejer med Birkelse.

I Følge Præsteindberetning af 1657 bestod Aaby Sogns v. Del af 5 Helgaarde, 4 Halvgaarde og 1 Kvartgaard[1]), hvoraf 1 Halvgaard tilhørte Mette Friis og 1 Kvartgaard Knud Seefeld (til Oxholm), medens Resten hørte under Birkelse. 1662 var her 12 Gaarde, 4 Halvgaarde, 4 Bol, 19 Huse med Jord og 16 jordløse Huse[2]), og 1690 var her 22 Gaarde og Bol samt 36 Huse, alt tilhørende Birkelse[3]).

Aaby Bro, der fører over Ry Aa, og hvortil Hvetbo Herreds Beboere tidligere svarede Brokorn, henregnedes forhen til Hvetbo Herred, hvorfor det maa formodes, at Bomhuset har staaet vest for Broen. 1561 stod Broen, der da laa under Aalborghus, for en Skyld af 10 Pund Byg[4]), ɔ: 20 Td. 1584 10/1 fik Caspar N. i Bedholm paa Forbøn af Admiral Peder Munk og Godslev Budde Livsbrev paa Aaby Bro med tilliggende Brokorn mod at holde Broen godt vedlige[5]), 1631 afkortedes der 4 Tdr. Byg i Brokornet »formedelst det bortforlenede og øde Gods' Lejlighed[6]), 1632 17/3 toges Tingsvidne, at 20 Steder i Herredet vare øde og saa forarmede, at de ikke kunde svare Brokorn[7]), og 1665 21/2 anføres Aaby Bro med en Skyld af 10 Pund Korn blandt det Gods, der foresloges udlagt fra Kronen til Ide Lindenow, Enke efter

---

1) I Præsteindberetningerne for nævnte Aar ere de forskjellige Ejendomme sammentalte i Hel-, Halv- og Kvartgaarde, hvorfor Indberetningerne ikke kunne benyttes til Bebyggelsesstatistik.
2) M. 1. 3) M. 2. 4) A. 5) K. B.
6) A. Jordebogen. 7) Tgb.

Sten Bech til Vraa [1]). Senere kom Broen, der 1714 var skyldsat for 6 Skp. Hk. under Birkelse, hvorfra den overtoges af Aalborg og Hjøring Amter. I Sommeren 1905 er den gamle Træbro bleven afløst af en Jærnbro. Til at paase Broens Vedligeholdelse ses der 1615 at have været antaget en Mand i Jetsmark; han skulde selv foretage Smaareparationer og fik for sit Opsyn 2 Tdr. Byg og 2 Hestes Gjæsteri i Afkortning [2]). 1742 nævnes Løjtnant Joachim Henrik Lange, der døde i Huset ved Aaby Bro [3]), og 1771 døde i Stedet Aabybro Ole Pedersen Holm og Hustru Kirstine Margrete Danithon, hvis Arvinger indkaldes ved Bekjendtgjørelse i Aviserne [4]).

I Aaby Sogns v. Del ligge følgende Steder:

Vedsted, Skald, Mumgaard, Heden, Birkelse Mølle, Møllehuset, Kjølvring, Rævhede, Diget, Fristrup, Røngaarde, Ulvehus, Kragelund og *Rævkjærgaard* samt nogle Huse paa *Vedsted-, Rævhede-, Mumgaard-* og *Kjølvring Kjær.*

Vedsted By, det nuværende Gammel Vedsted, hvis Navn formodentlig kan afledes af det middelalderlige Mandsnavn Withi, bestod 1662 af 3 Gaarde 2 Halvgaarde, 3 Bol og 9 Huse, hvoraf 4 jordløse, og den samlede Udsæd var 58½ Td. Byg og 25 Tdr. Havre; Høavl 67 Læs [5]). 1690 var her 8 Gaarde og 20 Huse [6]) og 1848: 8 Gaarde og 24 Huse [7]). I sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede er Størsteparten af Byen flyttet længere mod Syd, hvor der ved Thistedvejen

[1]) T. S. Pap. Vraa 5 a. [2]) A. Jordebogen.
[3]) Hune Kbg. Absolv. [4]) J. E. 34/1771, Anhang.
[5]) M. 1. [6]) M. 2. [7]) Jordebog over Rævkjærgaards Gods.

er opstaaet en stor Landsby med Jærnbanestation (Birkelse St.), Brevsamlingssted, Andelsmejeri, Mølle, Kro, Kjøbmandsforretninger, Læge, Dyrlæge, forskjellige Haandværkere o. s. v. og *Skole* samt den 1899 opførte *Kirke*, der betjenes af Sognepræsten.

Til Vedsted laa 1683 følgende Agre: Sigens Skifter, Over- og Neder Fald, Faldet østen Vejen og Faldet vesten Vejen, Skidensigs-, Søk-, Bro- og Stens Agre, Agrene norden Aaby Bro, Gaasmeden, Hør-, Hul-, Kjelhøjs- (el. Kjelskovs-), Stærsig- og Fuglsangs Agre [1]). Byen havde 1683 en til 4 Læs godt Hø taxeret Part i Voldkjær Enge samt nogle Engparter vesten for Skald, hvilke dog ej kunde bruges til Høbjærgning, da de vare ødelagte af Splittørvskjær; de vare taxerede for 10 Høveders Græsning. Overdrevet var fælles for Vedsted, Rævhede, Mumgaard, Skald og Kjølvring, og det taxeredes for 80 Høveders Græsning. Det fornødne Tørveskjær til disse Steder havdes i Rævhede Mose [2]).

Skolen i Vedsted fandtes allerede før Skoleforordningen 1741; ved Skolefundatsen af nævnte Aar tillagdes der Skoleholderen her 4 Tdr. 5 Skp. Byg og ligesaamegen Rug samt 5 Mk. 5 Skill. i Penge. Konferentsraad Holger Skeel gav desuden 20 Rdlr. aarlig af egen Kasse [3]).

I Følge Peder Dyrskjøt skal den bekjendte Bondefører *Skipper Klement* eller *Klement Andersen* være født i Vedsted, hvor der i en Aarrække efter hans tragiske Død boede Efterkommere af hans Søskende [4]).

Angaaende hans Forældre vide vi kun, at Faderen

[1]) Ma. [2]) T. [3]) Bispearkivet.
[4]) J. S. III, 258, jvf. Hvetbo Herred I, 243.

hed Anders, og at Moderen var af Slægten Kjærulf fra Vadum, maaske Datter af Herredsfogden Anders Kjærulf og Marie Bertelsdatter. Hans Søskende kjende vi heller ikke, men blandt Efterkommerne af en af disse nævner Dyrskjøt *Morten Ibsøn*, der 1621 $^{28}/_{2}$ nævnes som Fæstebonde i Vedsted [1]). Han var gift med *Karen Jensdatter*, † ca. 1647, Datter af Jens Pedersen i Kraghedegaard i Ørum Sogn, der hørte til en anset Bondeslægt. 1647 $^{28}/_{1}$ blev hans Bo vurderet og registreret i Anledning af Hustruens Død. Vurderingen blev foretaget af 5 Mænd og overværedes af Ridefogden fra Birkelse, Jesper Pedersen Havgaard, med 2 tiltagne Mænd, og af Tingbogen for 1648 erfares lidt nærmere desangaaende [2]).

Morten Ibsøn maa paa denne Tid have været en gammel Mand, og Størstedelen af Gaardens Brug havde han overladt til sin Søn Jep Mortensen, saa han selv kun havde 1 Hest og 1 Plag, 3 Stude, 5 Køer, 1 Kvie, 1 Tyr, 8 Faar og 3 unge Væddere samt 12 Smaagrise. Af Indbo nævnes bl. a.:

3 Tinfade, 1 Kaffekjedel, 1 Messing Bækken, Messing Lysestager, 1 (!) Par Lagner, 1 egetræs Skab, 1 egetræs Bord, 1 lang egetræs Bagstol, 1 egetræs jærnbunden Skrin, 1 Himmelseng, 1 Rejsevogn, 1 halv Staalharve og 1 halv Træharve [3]), 1 Staalgryde, 2 Væve o. s. v.

Hele hans Ejendom blev vurderet til godt 173 Daler, og herfra gik 13 Dalers Gjæld, foruden hvad hans

---

[1]) T. S. Perg., Hvetbo H. Nr. 24.

[2]) Tingbogen er makuleret, saa en Del af Skiftet ikke kan læses, og bl. a. savnes Dato.

[3]) Formodentlig var han fælles med Sønnen om 2 Harver.

Hustrus Begravelse havde kostet; Sønnen Jeppe Mortensen havde formedelst sin Faders Alderdom og Skrøbelighed foranstaltet Begravelsen og foreløbig afholdt Bekostningen. Morten Ibsøn døde 1654 [1]).

Han havde mindst 7 Børn, hvoraf *Ib (Jep) Mortensen* boede i Vedsted, formodentlig i Fædregaarden, og var gift med *Maren Bertelsdatter*, Datter af Bertel Thomsen og Inger Mortensdatter Kjærulf i Bundgaard i V. Halne [2]). Jep Mortensen og Hustru havde vist en Søn Morten Ibsen, der ca. 1700 var Fæster af en større Gaard i Fristrup her i Sognet [3]), samt Sønnen Jens Ibsen Wedsted, f. 1650, Student fra Aalborg 1669, Præst i Sejrslev paa Mors 1685, død 1693 [4]). 1654 $^{1}/_{9}$ fik Jep Mortensen Afkald af sine Søskende for den dem tilkommende Arv efter Forældrene. Afkaldet, der er udfærdiget i Nakskov, lyder saaledes [5]):

Vi efterskrevne Mester Laurits Mortensen, Sognepræst i Nakskov, Peder Mortenseu, Borgmester sammesteds, Jens Mortensen, Ridefoged til Kænkerup, Christen Mortensen, forrige Ridefoged til Hvedholm og Hr. Knud Christensen, Sognepræst i Rødby, kjendes og hermed vitterliggjør, at eftersom vor kjære Moder og Hustrus Moder Sl. Karen Jensdatter, som boede i Vedsted, for nogen Aar siden ved den timelige Død er salig udi Herren hensovet, og da Boen efter hendes dødelige Afgang ikke blev delt eller skiftet imellem vores kjære Fader Morten Ibsen og os samtlige hans Børn, og det formedelst bemeldte vores kjære Faders høje Alderdoms Skyld. Men eftersom det nu og haver behaget den gode alvidende Gud, bemeldte vores kjære Fader til sit himmelske Riges Glæde og Herlighed

---

[1]) Tgb. 1655 $^{20}/_{10}$.

[2]) Mine Optegn. om Slægten Kjærulf, jvf. S. 207.

[3]) J. 2. [4]) Tauber 1, 143. [5]) Tgb. 1655 $^{20}/_{10}$.

ved den timelige Død at bortkalde, og vi med Sandhed maa bekjende, at vores kjære Broder Jeppe Mortensen og hans kjære Hustru Maren Bertelsdatter haver som gode lydige Børn været bemeldte vores kjære Sl. Fader meget tjenstagtige udi hans høje Aar og Alder, saa de kan med Sandhed siges at have været hans Alderdoms Trøst og Støtte, som han (helst udi os andre hans Børns langt Fraværelse) kunde hælde og støtte sig ved, hvilket vi stedse imod dem, som gode trofaste Søskende saa længe Gud sparer os Livet vil erkjende, og at de og ellers skulle fortjene vores Affection imod dem, da haver vi foræret og hermed fuldkommen og frivilligen dem forærer alt, hvis vi efter bemeldte vores kjære Sl. Forældre, Fader og Moder arveligen kunde lodde og tilfalde . . . . intet undtaget i nogen Maade. Forhaaber og, at vores kjære Søskende og Hustrus Søskende, som er Landet hos dennem [1]), ogsaa efterkommer det samme og sig kristelig og tilbørlig imod dem betjene. Vi for vores Personer, for os selv, vores Hustruer, Børn og alle vores Arvinger giver hermed bemeldte vores kjære Broder Jep Mortensen og hans Hustru Maren Bertelsdatter, deres Børn og Arvinger fuldkommen uryggeligt og uigjenkaldendes Afkald og Kvittants for al den Arv, som os kunde lodde eller arvelig tilfalde . . . . Og dersom det vores kjære Broder saa behager, skal han og hermed have fuldkommen Fuldmagt at tage et uryggeligt Tingsvidne efter dette vores Afkald foruden nogen Kald eller Varsel til os i nogen Maade . . . .

Afkaldet sendte Borgmester Peder Mortensen i Nakskov til Ridefogden til Birkelse Ove Pedersen i Hovgaard tilligemed en Skrivelse, hvori han næst efter at bringe sin gode Ven samt Broderen Jesper Pedersen [2])

---

[1]) ɔ: i Vendsyssel.

[2]) Antagelig Fader til Ove Jespersen Haugaard, se Navneregistret.

i Hovgaard sin venlige Hilsen anmodede om, at han vilde foranstalte Arveafkaldet givet ved Tinget, om Jep Mortensen begjærede det, hvilket derefter skete.

I Følge Afkaldet havde Morten Ibsøn altsaa foruden 1 Jep Mortensen — følgende Børn:

2. *Jens Mortensen,* 1655 Ridefoged til Krænkerup, nærmere ubekjendt.

3. *Christen Mortensen,* 1655 forhen Ridefoged til Hvedholm.

4. *Peder Mortensen Wedsted,* Borgmester i Nakskov. Havde en Datter, der blev gift med Kapellanen Hans Kaarsberg i Nakskov, som menes at være Skyld i, at Borgmesteren blev Uven med sin nedennævnte Broder. En anden Datter — Sofie — var gift med Præsten Hans Pedersen Ovesen i Arninge.

5. *Laurids Mortensen Wedsted* [1]), f. 1614 i Maj, blev opkaldt efter Præsten Laurids Jostsøn i Aaby [2]), som døde i Dagene mellem Drengens Fødsel og Daab. Kom i Aalborg Skole 1625 og blev Student 1634, studerede saa ved Universitetet til 1637, da han blev Huslærer for Biskop Hans Resens Sønner, og senere vilde han rejse til Udlandet for at studere, idet han bl. a. blev blev hjulpet med Penge af Fru Sofie Brahe til Birkelse, der jo var hans Faders Husbond. Da han imidlertid i Efteraaret 1638 havde været hjemme i Vedsted for at tage Afsked med sine Forældre og derefter var kommen tilbage til Kjøbenhavn, blev han tilbudt at blive Sognepræst i Nakskov, og dette Tilbud tog han imod. Han var saa Præst der til 1666, og

---

[1]) D. M. 1, V, 220; Tauber I, 143; Rhode: Lollands Hist.

[2]) En Præst af dette Navn nævnes ikke hos Wiberg.

1662 blev han tillige Provst, medens han alt 1641 havde taget Magistergraden. Under Svenskernes Belejring af Nakskov 1658 skal han være bleven saaret, da en Bombe 19. Juni faldt ned gjennem Korhvælvingen. Som vi have hørt, var hans Broder Peder bleven Borgmester i Nakskov, men mellem disse Brødre opkom en Strid, hvori Borgmesterens Svigersøn, der var Kapellan hos Laurids Wedsted, skal have været Skyld, og da Præsten lod sig henrive til at bruge fornærmelige Ytringer om sin Broder Borgmesteren fra selve Prædikestolen, maatte han 1666 kvittere Embedet[1]). Mag. Laurids blev boende i Nakskov, maaske sysselsat med literære Arbejder af religiøst og historisk Indhold[2]), og her døde han af Skørbug 1674 efter lang Tids Svagelighed, nedbøjet af Græmmelse over sin uheldige Skjæbne. Han blev begravet i Nakskov Kirke. Han var første Gang gift (1639) med Karen Nielsdatter, der havde været gift med begge hans Formænd i Embedet. Hun døde 1653 og havde ikke Børn i sit Ægteskab med Mag. Laur. Wedsted. Han ægtede derefter (1654) Margrete Lauridsdatter Thura[3]), med hvem han havde 5 Sønner og 5 Døtre, af hvilke 1 Søn og 1 Datter døde unge. Af de andre Børn kan nævnes Laurids Thura, der blev Biskop i Ribe, Morten Wedsted, der blev Degn i Taarnby paa Amager[4]), Hans Michael Wedsted (Widsted), hvem Broderen Laurids

---

[1]) I Nakskov Raadstuearkiv findes vist Oplysninger om denne Sag, men jeg har ikke haft Lejlighed til at gjøre mig bekjendt dermed. Se Hist. Tidssk., 1, V, 198.

[2]) D. M. 1, V, 216, hvor flere af hans Skrifter nævnes.

[3]) Datter af Præsten Laurids Pedersen i Nykjøb. Falster.

[4]) Var Poet. D. M. 1, V, 222.

Thura 1695 anbefalede til Biskop Bircherod til et Klokker- eller Degneembede, og som senere blev Degn i Haverslev i Han H.[1]), og vist Christian Stephen Widsted, hvem Laurids Thura ligeledes 1696 anbefalede til Biskop Bircherod, om noget maatte blive ledigt i en Skole, sidstnævnte Wedsted digtede ogsaa[2]). Af Døtrene kan nævnes Karen, der var gift med Pastor Laurids Fiil i Landet-A.

6. *Dorthea Mortensdatter*, døde før 1673, gift med Præsten Knud Christensen Brun i Rødby-R., død 1681. En Søn Christen blev Præst i Ørum i Fjends Herred.

7. *Karen Mortensdatter*, nævnes ikke i Vurderingsforretningen efter Moderens Død, men var gift med Christen Pedersen i Aalborg. De havde en Datter Inger, der var gift med Hans Rasmussen Holm i Nakskov, samt en Søn Peder Christensen, der ved en ulykkelig Hændelse blev ihjelstukket 1653 d. 5. Oktober i Viborg af Christian Urne. For dette Drab maatte Chr. Urne betale en Bøde, som den dræbtes Forældre anvendte til en nu forsvunden Altertavle i Nakskov[3]).

Skald skreves i ældre Tid »paa Skalde« eller »Skallehuse«. 1662 var her 4 Huse og 1 Mølle, ialt med en Udsæd af 4 Tdr. Byg[4]). 1690 var her ligeledes 4 Huse, hvoraf det ene fik over 1 Td. Ghk.[5]), og 1848

---

[1]) Personalh. Tidsk., 3, IV, 84.

[2]) a St., S. 89.

[3]) Om Indskriften paa Altertavlen kan erfares nærmere gjennem Marm. Danica I, 263; D. A. V, 289 og Supplement, S. 485, og Kirkehist. Saml. 5, III, 270. Min Tak til Professor Magnus-Petersen for Henvisning til disse Kilder.

[4]) M. 1. [5]) M. 2.

henregnedes til Skald 4 Gaarde og 3 Huse nu 4 Gaarde og 2 Huse. Mellem Skald og Vedsted ligge nogle smaa Huse kaldet *Lergravhusene*.

Om Overdrev og Tørveskjær til Skald se Vedsted.

Mumgaard nævnes 1552[1]. 1662 var det en Gaard med 2 Fæstere og en Udsæd af 14 Tdr. Byg, 10 Tdr. Havre og Høavl 2 Læs[2]. 1688 var den bleven delt i 3 Gaarde, der efter Matr. 1699 havde Ghk. henholdsvis ca. 9, 7 og 7 Tdr.[3]. Senere var her 4 Gaarde, hvoraf den ene, Matr.-Nr. 48, ca. 1838 blev udparcelleret i talrige Lodder og et *Teglværk* anlagt paa Matr.-Nr, 48 a[4].

Mumgaards Mark bestod 1663 af: Sønderbæks Fald, Gammelgaards Agre, Sand-, Kast-, Kringel-, Have-, Bæk-, Grønvejs- og Damsagre[5]. Om Overdrev og Tørveskjær se Vedsted.

Heden. »Paa Heden« laa 1621 1 Bol[6]; 1688 var her 3 »Hedehuse« og ligeledes 1690[7]. 1848 var her 2 Gaarde og 1 Bol og ligeledes nu.

Birkelse Mølle stod for Ghk. 4 Skp. og priviligeret Mølleskyld 2 Skp. 2 Alb.[8]; den nævnes ikke 1690 og 1714[9], saa den maa være af temmelig ny Oprindelse. 1856 blev den af Stamhuset solgt til Chr. Fred. Klitgaard, forhen Ejer af Bundgaard i Jetsmark. 1842 brændte Møllen[10].

Møllehuset (Matr.-Nr. 49), der ligger ved Birkelse

1) Tgb. 1658 8/9. 2) M. 1. 3) Mo., M. 2.
4) Dette er dog senere nedlagt. 5) Ma.
6) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24. 7) Mo., M. 2.
8) Jordebog over Rævkjærgds. Gods.
9) M. 2, J. 2.
10) Aalb. Stiftstid 63/1842.

Haves vestlige Del (Ryaa deler Haven), er nu Gartnerbolig.

Kjølvring, der i ældre Tid skreves »Kiølvenge« eller »Kiølvreng«, og som formodentlig har sit Navn fra en Eng, var allerede 1560 to Gaarde[1], men 1579 synes disse at være blevne sammenlagte[2]. 1600 25/9 afhændedes Gaarden, men Kjøberens og Sælgerens Navne ere ulæselige[3], 1657 regnedes den for en Helgaard[4], og 1662 havde den Udsæd af 14 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre samt Høavl 12 Læs[5]; den hørte da under Rævkjærgaard og brugtes af 4 Fæstere. 1690 fik Gaarden Ghk. ca. 16 3/8 Td., senere blev den delt i 4 Gaarde og 2 Huse, og nu findes her 3 Gaarde, 5 Huse og 1 Teglværk. 1683 bestod Kjøvrings Marker af følgende Agre: Sønder Sigagre, Hoelagre, Nordigesagre, de lange Agre, Stens-, Sand-, Sig- og Kied-(Kild-?) Agre, sønden Renden, Tøgers Agre, sønden Vejen, Kjørstedagre og Øster Renagre[6]. Om Overdrev og Tørveskjær se Vedsted.

Rævhede. Her var der 1560 to Gaarde[7] og ligeledes 1579, da Henrik Gyldenstjærne som foran omtalt fik Skjøde paa Ulvskov Gods. 1621 28/2 fik Sophie Brahe Skjøde af Dorthe Krabbe paa den ene Gaard[8], og 1662 laa begge Gaardene under Rævkjærgaard; de havde da hver 2 Fæstere, og den samlede Udsæd var 24 Td. Byg, 4 Td. Havre samt Høavl 38 Læs[9]. 1690 var her ligeledes kun 2 Gaarde, men de vare til Gjengjæld temmelig store og fik henholdsvis Ghk. 10 7/8 og 10 3/8 Td[10]; senere bleve de delte i 4

1) K. B. 22/7. 2) K. B. 30/11. 3) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 21.
4) P. 5) M. 1. 6) Ma. 7) K. B. 22/7.
8) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24. 9) M. 1. 10) M. 2.

Gaarde med 5 Td. Ghk. hver samt 3 Huse, og nu findes her 10 Gaarde og 7 Huse. 1683 laa der til Gaardene følgende Agre: Stens-, Puttens- og Hulagre, Agrene ved Løt, Gammeljord, Tranagers Fald, Blødbæks Agre, Stakken- og Toftagre samt Hullerne og Toften[1]). Om Overdrev og Tørveskjær se Vedsted.

Diget eller »paa Diget«, der henregnes til Rævhede, bestod 1848 af 6 Huse paa Rævkjærgaards Mark, og det er sikkert disse Huse, der i Matriklen 1662 omtales som 5 Gadehuse uden Jord paa Gaardens Grund.

Fristrup By, hvis Navn formodentlig kan afledes af det oldnordiske Mandsnavn Frisi i Forbindelse med Betegnelsen Torp, nævnes 1483, 1484 og 1496 i Anledning af en mellem Beboerne af denne By og Beboerne af Gjøl opstaaet Strid om deres Markskjel. I Registranten over Børglum Klosters Breve 1542[2]) nævnes et Markskjelbrev mellem »Friisdorps« Mark og Gjøl af 1483[3]), endvidere et Sandemændsbrev af 1483 angaaende samme Skjel[4]), et Tingsvidne af Hvetbo Herreds Ting af 1484 angaaende Sandemænds Ed og Tov vedrørende dette Skjel[5]), og endelig en Dom afsagt 1496 af Biskop Niels Glob af Viborg om dette Markskjel[6]). Striden drejede sig formodentlig om Brugen af Engene ud mod Fjorden, thi ligesom Gjølboerne[7]) havde Brugsret i Haldager Skov[8]), havde de ogsaa fra gammel Tid haft Del i Engene i Hvetbo Herreds sydøstlige Hjørne, og Sønder Røn laa allerede 1483 til

---

[1]) Ma. [2]) Æ. d. A. III, 79. [3]) a. St. 86. [4]) a St. 91. [5]) a. St. 94. [6]) a. St. 105.
[7]) Otte Oldeland skjødede 1404 alt sit Gods paa Gjøl til Børglum Kloster; a. S. 101. [8]) a. St. 90, 96.

Gjøl[1]). Paa Udskiftningskortene nævnes ogsaa en Del Enge i Herredets sydlige Del, hvilke brugtes af Birkumgaard paa Gjøl, Røngaardene og Birkelse; de havde følgende Navne: Stauene, Buskene, Stimmereng, Vejleng, Hjøreneng, Pæleng, Birkelse Hoveng, Fristrup Drivereng, Kragholmen og Skidholmen. Fristrup By fulgte det øvrige Ulvskovgods og kom 1621 med dette fra Dorthe Krabbe til Sophie Brahe[2]) og derved under Birkelse. Det synes, som om denne By i ældre Tid ikke har haft Kornavl, thi saavel i Skjødet, som Henrik Gyldenstjærne fik af Kronen 1579, som og i Skjødet fra Dorthe Krabbe til Sophie Brahe nævnes ikke Korn i Gaardenes Landgilde, men derimod Smør og Skovsvin. 1662 bestod Fristrup By, hvorunder regnedes Røn og Brødløs, af 4 Gaarde og 1 Halvgaard, 1 Bol, og 14 Huse, hvoraf 7 jordløse; Udsæden var da 51 Tdr. Byg, 16 Tdr. Havre og Høavl 37 Læs[3]). 1690 var her 4 Gaarde og 10 Huse foruden Røn og Brødløs[4]), 1848: 9 Gaarde og 13 Huse[5]), og nu regnes til Fristrup 13 Gaarde og 17 Huse. Fristrup Mark deltes 1683 i Nørre Marken og Sønder Marken. Førstnævnte bestod af: Gammel-, Have-, Blødens-, Vads- og Lumpens Agre samt Nørre- og Sønder Fald, »Døu Sang«, lille »Døu Sang«, lange og stakken Korsagre, Sandagre og Tofterne; Sønder Marken bestod af Lumpens-, Gammeljords-, Rende-, Lange- Hors-, Holmens- og Byg Agre samt Hønsehaven[6]). Til Byen laa Pavens Eng[7]), taxeret for 8 Knipper godt Hø;

---

[1]) a. St. 97. [2]) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24. [3]) M 1.
[4]) Den ene Gaard havde over 15½ Td. Ghk.; M. 2.
[5]) Jordebog over Rævkjærgds Gods. [6]) Ma.
[7]) Pavens Eng i Ulvskoven nævnes i Tgb. 1636 25/6

der var fornødent Tørveskjær, og Overdrevet taxeredes for 36 Stkr. Kvæg [1]). Tidligere fandtes der ved Fristrup en Flydebro over Aaen [2]), nu er her en fast Bro.

I Fristrup findes *Skole*, der vist er oprettet 1741. Skoleholderen var tidligere tillagt Renten af et af Provstinde Kjærulf i 1763 oprettet Legat paa 100 Rdlr., men Legatet er senere gaaet til Grunde [3]).

I ældre Tid kaldtes en af Fristrupgaardene *Bisgaard* [4]), hvorfor det maa formodes, at den en Tid har ligget under Børglum Bispestol, skjønt der ikke vides noget nærmere derom; en anden kaldtes vist *Vestergaard* [5]). Gaarden *Brødløs*, Matr.-Nr. 11, var 1662 et Gadehus til Fristrup By og havde en Udsæd af 1½ Td. Byg [6]). Da »løse« betyder Græsgang og Navne med -løse altid forekomme i Nærheden af Aaer eller vandrige Steder, er Brødløs maaske egentlig Broløs, d. v. s. Græsgangen ved Broen, saa her har maaske været en Bro over Aaen. 1688 regnes Stedet for en Gaard, men fik dog kun ca. ⅜ Td. Ghk. ved Matrikuleringen [7]), hvilket senere blev forhøjet til ca. 1¼ Td. Ghk. og ca. 1⅜ Td. Nhk. Endelig laa der i Fristrup By et Sted kaldet *Rom*, formodentlig Matr.-Nr. 12, det regnedes 1688 for en Gaard, der dog kun fik godt ½ Td. Ghk. ved Matrikuleringen [8]).

Røngaarde ere oprindelig anlagte som Afbyggere fra Fristrup, og Terrænet der omkring har sikkert i ældre Tid udgjort en lille Ø, thi Røn, oldn. hraun, er i Danmark en almindelig Betegnelse for ganske smaa

---

[1]) T. [2]) Begtrup VI, 276. [3]) Repert. over Legater o. s. v. [4]) Se Tgb. 1634 ⁸/₂. [5]) a. St. [6]) M. 1. [7]) Mo, M. 2. [8]) Mo. M. 2.

Øer, jvf. Sønderrøn, der tidligere var en lille Ø mellem Gjøl og Fastlandet, men som nu maa anses for landfast med Aaby Sogn. Da Dorthe Krabbe 1621 solgte sit Gods i Aaby Sogn til Sophie Brahe fandtes der kun 1 Bol »paa Røn«, som Navnet tidligere skreves [1]), men 1636 nævnes der 2 Beboere [2]). Der blev nemlig da ved Hvetbo Herredsting taget Tingsvidne angaaende Skovhugst her, og af dette ses, at Skoven, der dog vist kun var et Krat, kaldtes Rønholt, og at den ene af Beboerne var Skovfoged. 1662 var her 2 Huse, der henregnedes under Fristrup By, deres samlede Udsæd var 4 Td. Byg og Høavl 6 Læs [3]), 1688 var her kun et Sted, men det var til Gjengjæld en Gaard, hvis Overdrev 1683 taxeredes for 8 fulde Høveders Græsning, og som 1690 fik ca. 4⅞ Td. Ghk. [4]). Senere blev denne Gaard atter delt i 2, hvis Hk. efter Matr 1844 tilsammen udgjør ca. 6 Td.

Ulvehus, der er bygget paa en Parcel fra Mumgaard (Matr.-Nr. 48 n), er Skovridergaard til Ulvskoven. Selve den Parcel, hvorpaa Gaarden er bygget, tilhører Stamhusbesidderen (Birkelse) som privat Ejendom, men under Gaarden er henlagt 3 Parceller af Mumgaard og 1 af Rævkjærgaard, hvilke hører under Stamhuset.

Kragelund er en Gaard paa ca. 100 Td. Land, der ved Midten af det 19. Aarhundrede er oprettet som Afbyggergaard fra Rævkjærgaard.

Andre nye Bebyggelser (fra det 19. Aarhundredes sidste Halvdel) findes paa *Vedsted Kjær* (4 Gaarde 17 Huse), *Rævhede Kjær* og *Mose* (1 Gd. 33 Huse),

---

[1]) T. S. Hvetbo H. Nr. 24. [2]) Tgb. ²⁵/₆. [3]) M. 1. [4]) Mo., T., M. 2.

Vedsted Nymark (5 Huse), *Mumgaards Kjær* (5 Huse) og *Kjølvring Kjær* (3 Gd. 15 Huse).

Rævkjærgaard nævnes saa vidt bekjendt første Gang, da Hans Holck til Bratskov 1562 10/12 fik Forlæningsbrev paa »Ulvskovgods«, som han ogsaa tidligere havde haft til Læn af *Kronen*[1]). Med dette kom Gaarden 1579 30/11 til *Henrik Gyldenstjærne* til Aagaard, og den stod da for en Skjyld af 6 Td. Byg, 1 Fdg. Smør og 1 Gaas[2]). Medens det øvrige eller i hvert Fald Størsteparten af det øvrige Gods her senere kom i Dorthe Krabbes og dernæst i Sophie Brahes Besiddelse, solgte Henrik Gyldenstjærne Rævkjærgaard til *Ebbe Andersen Galt* til Birkelse, men da denne ægtede en ufri Kvinde, maatte han afstaa sit Gods til Fætteren *Niels Eriksen Kaas*, der 1592 skrev sig til Rævkjærgaard[3]), og som vist boede her, efter at hans Kreditorer 1614 havde solgt Birkelse til Jørgen Lunge til Odden. Tidligere blev Gaarden beboet af en Jens Has, som 1572 blev gift med Jens Aakjærs Datter i Aastrup[4]), formentlig Folk, der socialt vare hævede lidt over Fæstebønderne i Almindelighed. Niels Kaas, som døde 1620, ejede dog ikke da Rævkjærgaard, men hans Hustru *Margrethe Banner*, † ca. 1645, havde 1614 faaet Livsbrev paa den af Fru *Anne Krabbe*[5]). 1625 19/1 udstedte Margrethe Banner et Gjældsbrev paa 515 Dlr. 3 Mk. (hver Daler à 64 Skill. dansk) til Borger Johan Ertmand i Aalborg[6]), 1627 ydede hun 4½ Skp. Rug og 4½ Malt som sin Andel af det

[1]) K. B. [2]) K. S. [3]) Se D. A. A. II (Sparre—Kaas).
[4]) Kirkehist. Saml., 7. Bd. S. 362. [5]) D. A. A. 1906, S. 498.
[6]) Tgb. 1643 22/7.

Korn, Adelen havde bevilget Kongen[1]), og 1634 27/9 blev der paa Hvetbo Herreds Ting læst en Skrivelse fra hende, hvilken indeholdt, at eftersom hun forfarer, at hendes Børns Tjenere lide Tiltale for Skatten, saa vil hun selv samme Skat opbære og den paa Aalborg Slot levere, saa hun vil ikke, at de skal yde andre Skatten end hende, thi hun ved vel, at Adelen maa selv lægge sine Tjenere i Skat[2]). Ligeledes opholdt hun sig paa Gaarden 1536 15/10, da en Mand indfandt sig der for at betale Skat[3]). Som ovenfor nævnt havde Jørgen Lunge til Odden 1614 kjøbt Birkelse; efter hans Død 1619 udviste hans Enke, *Sophie Brahe* († 1659), store Bestræbelser for at samle alt Godset i Aaby Sogn paa sine Hænder, og vi have saaledes set, at hun 1621 kjøbte Ulvskovgods af Dorthe Krabbe, og Rævkjærgaard kjøbte hun ogsaa. Hun overlod den derefter til sin Datter, *Kirsten Lunge*, gift med Hans Bille til Junget, fra hvem den kom til Datteren *Kirsten Bille*, som 1662 ejede Gaarden. I Matr. af nævnte Aar staar der anført, at den forhen havde været »med Bønder besat«, hvoraf det synes at fremgaa, at Jomfru Kirsten nu selv boede her, hvor jo ogsaa — som ovenfor omtalt — den gamle Fru Margrethe Banner havde haft Ophold, men skjønt Rævkjærgaard saaledes var adelig Sædegaard og havde et temmelig betydeligt Tilliggende af Bøndergods, ligesom den vist ogsaa fra hin Tid af har nydt den med Hovedgaardstaxt forbundne Frihed i Henseende til Skat, Tiende o. s. v., var den dog kun en ringe Gaard i Henseende

[1]) Danske Saml. 2, III, 132.
[2]) Tgb. [3]) Tbg.: »Da begjærede Fruen o. s. v.«.

til Bygninger, idet Borgegaarden bestod af et straatækt Bindingsværkshus i et Stokværk, og Ladegaarden bestod kun af en Lade og et godt Fæhus, hvilke ligeledes begge vare straatækte og »murede mellem Stænger.«

Gaardens Udsæd var 18 Tdr. Byg og 28 Td. Havre, dens Høavl 200 Læs; medens den brugtes af Bønder havde Skylden været 6 Tdr. Byg, 1 Fdg. Smør, 1 Oxe at stalde, 1 Gaas med 3 Skp. Havre samt 6 Mk. 2 Skill. 2 Alb. Gjæsteri. Paa Gaardens Grund var 5 Gadehuse uden Jord [1].

Kirsten Bille [2]) giftede sig 1662 med *Otto Skeel Christensen* til Vallø (se Lundergaard), og han solgte 1671 Rævkjærgaard til *Otto Skeel Ottosen* til Birkelse, som 1696 oprettede Stamhuset Birkelse, hvorunder Rævkjærgaard siden har ligget. Af Matr. 1690 ses, at dens Lhk. var 10—1—2—2, den fik da Ghk. 17—5—3—0, hvilket senere blev forhøjet til Ghk. 19—5—3—0, og dens Agre vare: Hørager eller Hørholmen, Stærsig Eng, Kjelshøjagre, Stærsig- og Krogagre, Rytterfald, Lattus Vejen og Snebagre [3]). Under den laa endvidere Søengene, hvoraf de fleste vare bortfæstede til forskjellige; de havde intet Lhk., men fik Ghk. 19—2—3—2 og hørte under Hovedgaardstaxten [4]); ved Udskiftningen var deres Antal 93, hvoraf de fleste bleve solgte til Ejendom eller Arvefæste i Aarene 1850—60.

I det 18. Aarhundredes sidste Halvdel var Rævkjærgaard sammen med Birkelse bortforpagtet til forskjellige, saaledes fratraadte en *Frederik Møller* Forpagtningen af disse Gaarde 1769 1/5 [5]), han efterfulgtes

[1]) M. 1. [2]) F. 1637, død 1704. [3]) Ma. U. [4]) M. 2.
[5]) J. E. 1769 S. 113.

af *Hans Andersen Brønnum* af Hørbylund, der 19/5 s. A. blev gift med *Christiana Maria Bjerring* af Sejlstrup [1]). Brønnum synes at have drevet Gaarden med større Kraft end den forrige Forpagter, thi medens denne 1768 kun indstaldede 48 Stude paa Rævkjærgaard og 106 paa Birkelse [2]), havde Brønnum 1769 indstaldet ialt 162 Stude, og det følgende Aar endog 238 (80 Rævkjærgaard, 157 Birkelse) [3]), og han holdt endvidere Stutteri ved Gaardene [4]). Han fratraadte dog allerede Forpagtningen 1. Maj 1771 og boede senere paa Fuglsig, hvor han døde 1772 23/9 [5]). Stamhusbesidderen *Anders Skeel* paa Langholt drev nu vist Gaardene selv indtil sin Død 1776 11/11, men derefter afholdtes der 1777 22/2 Auktion over Forpagtningen af begge Gaardene, eventuelt undet et. Om Rævkjærgaard bemærkes i Bekjendtgjørelsen, at Marken bestod af 11 Fald, hvori der kunde saas 14—16 Tdr. Rug, 20—26 Tdr. Havre, og 20—26 Tdr. Byg samt avles 140—160 Læs Hø; der kunde græsses og fødes 8 Heste, 60—70 Høveder og 50 Faar, hvilket dog tildels skyldtes den Omstændighed, at Jetsmark Sogns Kirketiende, som laa til Gaarden, oppebares i Kjærven [6]). Gaardens egen Besætning var ikke saa stor, thi det ses, at M. Clemmensen paa Baggesvogn i Vinteren 1776—77 havde 20 Stude paa Foder paa Rævkjærgaard [7]). Gaarden blev dog ikke bortforpagtet ved den

[1]) a. St. 1769 S. 178. [2]) a. St. 1769 S. 113.
[3]) a. St. 1770 S. 53 og 360 samt 1771 S. 46
[4]) J. E. 1771. Anhang til Nr. 9.
[5]) a. S. samt 1771 S. 352 og 1772 S. 518. Hans Hustru døde paa Fuglsig 1773 26/8, 25 Aar gl.; a. St. 1773 S. 136.
[6]) a. St. 5/1777. [7]) a. St. 15/1777.

omtalte Auktion[1]), men senere nævnes en Forpagter *Anders Grønbech*, der dog ikke kunde begaa sig her, og 1778 $^{21}/_{4}$ afholdtes der i Følge Dom og Udlæg Auktion over hans Besætning og Indbo[2]).

1803 stod Gaarden for fri *Hovedgaardstaxt*: 39—0—2—2 (hvoraf Søengene udgjorde 19—2—3—2 og Gaarden 19—5—3—0) samt Mølleskyld 2 Alb. Dens Areal var 231 Tdr. Land Ager og Eng samt 1789 Td. Land Søeng, og under den laa ca. 365 Tdr. Hk. Bondergods, 2 Tdr. Hk. Skovskyld, 35 Tdr. Hk. Kongetiende og 64 Tdr. Hk. Kirketiende[3]), og en lignende Beskrivelse gives af den 1828, idet der tilføjes, at Besætningen var 8—10 Heste, 80—100 Stude (30 flere om Sommeren), samt at der var Hoveri til Gaarden[4]). Efter Udskiftningen ca. 1816[5]) blev Gaarden, der tidligere laa længere mod Sydvest paa det saakaldte Ødegaards Fald, flyttet hen, hvor den nu ligger, men Udhusene ere senere ombyggede. I Følge Trap II havde Gaarden 1875 ca. $22^1/_2$ Td. Ager og Engs Hk. og et Areal af 157 Tdr. Land Ager og 73 Tdr. Land Eng samt 161 Tdr. Land Skov, 46 Tdr. Land Mose og 372 Td. Land Hede; under den laa 21 Tdr. 5 Hk. Fæstegods og 8 Tdr. Hk. Arvefæstegods.

Nu har Rævkjærgaard, der er en af Egnens bedste Gaarde, 175 Tdr. Land Ager og 92 Tdr. Land Eng, og den er skyldsat for 18 Tdr. Hk. Ulvskoven hører ikke længere under Gaarden. Paa Gaarden holdes ca. 12 Heste og 150 Kreaturer. hvoraf 90 Køer.

---

[1]) a. St. $^{10}/_{1777}$.

[2]) a. St. $^{15}/_{1778}$.

[3]) Begtrup VI, 420. Kongetienden var af Hauerslev Sogn og Kirketienden af Jetsmark.

[4]) Brinck Seidelin: Hjøring Amt, S. 229.

[5]) I Følge velvillig Meddelelse fra Landbrugsministeriet ses Udskiftningsforretningen ikke at være indkommen til Ministeriet. Heller ikke findes den i Birkelse Godskontors Arkiv, men Hr. Godsforvalter Panum har venligst meddelt mig, at der dersteds findes en forud for Udskiftningen foretagen Vurderingsforretning, hvilken er afholdt i Septber. 1816 og for Søengenes Vedkommende Aug. 1817.

RØGEL.

FRA gammel Tid af har et Stykke af *Brovst* Sogn hørt med til Hvetbo Herred, uden at Grunden hertil dog kjendes.

Betragte vi et Kort over Egnen, se vi, at dette Stykke, der omfatter ca. 515 Tdr. Land, som en Spids skyder sig ind i Aaby Sogn, der altsaa omgiver det paa 3 Sider, medens det kun mod Vest er sammenhængende med den øvrige Del af Brovst Sogn. Det synes saaledes naturligt, at denne Spids hører til Hvetbo *Herred*, og det mærkelige er, at den hører til Brovst *Sogn*, men lignende Tilfælde forekomme jo flere Steder. Grunden til disse Forhold maa formodentlig søges i, at Bebyggelsen og Opdyrkningen af saadanne Strækninger oprindelig er sket fra det Sogn, hvortil de nu høre, det drejer sig nemlig i de fleste Tilfælde om Strækninger, der først i nyere Tid ere blevne bebyggede, medens de tidligere henlaa som Mose, Eng, Klit eller Skov.

I Afsnittet om Herredets fysiske Beskaffenhed er det omtalt, at Strækningen mellem Vedsted og Bratskov i tidligere Tid bestod af en stor Engslette, der for en Del var dækket af Ulvskoven, som forhen strakte sig noget videre omkring end nu. Det er ligeledes omtalt,

at der 1525 blev afsat Skjel mellem Vidskøl Klosters Ejendom, ɔ: Ulvskovgods, og Bratskovs Ejendom, og at dette Skjel antagelig er det nuværende Herredsskjel. Vi maa da antage, at efter at Kronen i det 13. Aarhundrede havde overladt sit Gods her til Vidskøl Kloster, søgte dette at faa noget Udbytte ud af disse udyrkede Strækninger, og at der i dette Øjemed er bleven anlagt en Gaard, hvor Klostrets Opsynsmand havde Bopæl, og denne Gaard anlagdes antagelig paa den højestliggende Del af dette lave Terræn — paa en langstrakt Banke, en saakaldt Røgel[1]). Stedet nævnes vist allerede før 1259, thi Kong Christoffer Valdemarsøn stadfæstede da Vidskøl Klosters Besiddelsesret til Ulvskoven m. m., og det i Aftrykket af Brevet nævnte Pøglæ[2]) er sikkert en fejlagtig Gjengivelse af Røgle; derimod synes det mere tvivlsomt, om det »Røy Jussze«, ɔ: Røg Øxe, der nævnes 1503[3]), er ensbetydende med Røgel, thi det her citerede Lovhævd omtaler jo Gaarden i Røg Øxe som værende Øklosters rette Gods, medens Røgel — som anført — hørte under Vidskøl Kloster; men mulig har Røg Øxe betegnet et større Terræn end det nuværende Røgels Tilliggende, saa der kan have været flere Bebyggelser.

---

[1]) Se I. Del S. 38. [2]) D. M. 1. I, 141.

[3]) Æ. d. A. III, 118, jvf. Nørre Øxe og Sønder Øxe samt Øxe, der nævnes i Aarene omkring 1500. Æ. d. A. III. 123, 127, 129. De øvrige Steder mellem Ulvskov og Bratskov — Langeslund, Arentsminde, Halvrimmen, Jægerum og Vilsbæksminde, ere af ny Oprindelse, anlagte omkring Aar 1800 paa Bratskovs Enge, hvilke Enge i ældre Tid kaldtes Bratskov Ulvskov og saaledes synes at have været delvis skovklædte. Se Tgb. 1643 30/9.

Vidskøl Kloster overdrog formodentlig Brugsretten af Røgel til Rotfelderne paa Bratskov, thi da der 1525 af den kongelige Kommission sattes Skjel mellem Klostrets og Bratskovs Ejendom, siges der i Skjelbrevet, at Abbeden af Vidskøl Kloster strax skulde have alle de Breve tilbage, som Niels Jensen (Rotfeld) og hans Forældre (ɔ: Forfædre) havde af Vidskøl Kloster paa forskrevne Ejendom, ɔ: Røgel Mark og Ulvskov [1]). I denne Omstændighed, at Røgel en Tid lang har ligget til Bratskov, maa Grunden til, at Stedet er kommet til at høre til Brovst Sogn, maaske nærmest søges; Gaarden laa jo isoleret paa et Sted, hvor der ingen naturlig Sognegrænse var, og de nærmeste Naboer saavel som Herskabet fandtes vel i Brovst Sogn.

Ved Reformationen kom Røgelgaarden under Kronen, der 1560 $^{22}/_{7}$ forlænede den samt en ny opført Bygning paa dens Grund og de af Kronens Lejeenge paa Røgel Mark, som ikke brugtes til Gaarden, til Hans Holck til Bratskov, som skulde besidde Godset uden Afgift [2]). 1562 $^{10}/_{12}$ fik han nyt Forlæningsbrev paa noget af Vidskøl Klosters Gods, bl. a. de Gadehuse, som vare byggede paa »Røgle« Grund, og som han tidligere havde haft uden Afgift, men mod at gjøre Riget tilbørlig Tjeneste [3]). Det følgende Aar fik han Pantebrev paa ovennævnte Gods m. m., hvor da bemærkes, at der boede 4 Mænd i Gaarden Røgel, og at der nylig var bygget en Bolig paa Gaardens Eje [4]), og da Holck var død, indløste Henrik Gyldenstjerne til Aagaard Pantet af Holcks Enke, Margrete Rotfeld, hvorefter han 1568 $^{25}/_{5}$ fik kgl. Pantebrev derpaa, og

[1]) Se I Del S. 40. [2]) K. B. [3]) K. B. [4]) K. B. 1563 $^{20}/_{8}$.

endelig erhvervede han 1579 $^{30}/_{11}$ Godset ved Mageskifte med Kronen [1]). Gaarden Røgel stod da for en Skyld af 1 Td. Smør. Derefter maa Gaarden være kommen til Fru Dorthe Krabbe, Enke efter Erik Lykke til Rugtved, thi hun afhændede den 1621 $^{28}/_{2}$ til Fru Sophie Brahe, Enke efter Jørgen Lunge til Odden [2]). I Skjødet staar Gaarden i Røgel anført med en Skyld af 7 Pund og 6 Mark Smør (ɔ: 87 ℔), ½ Foderoxe og 6 Rigsmark Gjæsteri, og et Gadehus samme Sted skyldte 3 Mk. 2 Skill.

1662 bestod Røgel af 2 Gaarde, Øster- og Vester-Røgel [3]), samt 2 Huse med Jord og 2 jordløse Huse; den samlede Udsæd var 22 Tdr. Byg, og der kunde ialt avles 29 Læs Hø. Til Byen, der af Sophie Brahe var bleven lagt under Birkelse, var der god Fædrift, men ellers ingen Herlighed [4]). 1688 var her 8 Gaarde, men der kunde kun avles 15 Læs godt Hø nemlig paa en Eng, der kaldtes »Pølkjær«, og saavel Skaarsom Bredtørv maatte Beboerne kjøbe i andre Sogne [5]). Af Matriklen 1690 ses, at Røgel By bestod af 9 Ejendomme, der synes at være fremstaaede paa følgende Maade. Den første Gaard, Lhk. 13 Tdr. var bleven delt i 2 Gaarde, hver med Lhk. 6½ Td., og disse 2 Gaarde vare atter hver blevne delte i 3, der ved Matrikuleringen 1690 fik særskilt Hartkorn. Af de øvrige 3 Steder synes de to, der stod for Lhk. 0—5—1—1 hver, at være fremkommet ved Deling af det 1621 nævnte Gadehus, medens det tredie, der først

[1]) K. B.; jfv. 1567 $^{9}/_{12}$ og K. S.
[2]) T. S. Perg. Hvetbo H. Nr. 24.
[3]) Vester Røgel nævnes i Tbg. 1662 $^{15}/_{2}$. [4]) M. 1.
[5]) Ma. og Mo.

1690 blev sat for Hartkorn, formodentlig tidligere har været jordløst. Byens Hartkorn var efter Matr. 1690: 20—5—1—0 og efter Matr. 1844: 21—4—2—1. 1848 var her 9 Gaarde og 2 Huse samt den 1847 oprettede *Skole*[1]; Byen var da Fæstegods under Rævkjærgaard, men i Aarene 1855—60 blev Størstedelen solgt til Selvejendom. Nu findes her 10 Gaarde, 3 Huse og 1 Skole, hvilke i civilretlig Henseende høre under Hvetbo Herred, men politiretligt[2]) under Øster Hanherred.

En *Anne Christensdatter*, der var født i Røgel 1662 3/7, og som døde paa Øland 1740 2/7, var gift med Birkedommeren paa Øland, *Anders Vognsen Krag*[3]).

---

[1]) Under dennes Distrikt hører endvidere Langeslund samt en Del af Arentsminde og nogle Beboere paa Nørre Øxe Enge.
[2]) I Henhold til Forordn. af 1791 18/11. [3]) J. S., 2, III, 64.

Navneregister
til
I. og II. Del.

(Forp. = Forpagter, Hfg. = Herredsfoged, Kbm. = Kjøbmand, Kpl. = Kapellan, Pr. = Præst, Skh. = Skoleholder, Skl. = Skolelærer, Skriver = Herredsskriver.)

80

Aalborg litogr Anstalt v. O.Stelzner.